

80 χρόνια από τον άνανδρο
τορπιλισμό της «Ελλης»

Δημήτρης Κωνσταντάρας - Σταθαράς

**ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΜΝΗΜΕΣ
ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ
«ΘΕΣΣΑΛΙΑ» ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ
(1977-2023)**

Το «μαύρο κύμα» των προσφύγων
Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922 στον Βόλο
ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ

Πριν 100 χρόνια η Σμύρνη
ελεύθερη, ελληνική

Νέα Ιωνία - Βόλος 2025

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Δημήτρης Κωνσταντάρης - Σταθαράς

**ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΜΝΗΜΕΣ
ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ
ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ
(1977-2023)**

Νέα Ιωνία - Βόλος 2025

ISBN: 978-618-87474-3-2

Copyright: Δημήτρης Κωνσταντάρας – Σταθαράς
Αχιλλέως 90, Βόλος 383 33
Τηλ. 24210-72124, κινητό: 6976 271 844
e-mail: dkonsta1@otenet.gr
<http://www.neaioniavolou.com>

Εικονα εξώφυλλου (εμπροσθόφυλλο-οπισθόφυλλο): Σελίδες της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» του Βόλου σε υδατότοσημο.

Οι φωτογραφίες στα κείμενα είναι αυτές που δημοσιεύτηκαν με τα κείμενα στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ».

Η έκδοση του βιβλίου σχεδιάστηκε να γίνει το 2024, αλλά για διάφορους λόγους εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 2025.

Αυτοέκδοση

Έκδοση: Δεκέμβρης 2025

Πληκτρολόγηση, επεξεργασία κειμένων, δημιουργικό, σελιδοποίηση, εξώφυλλο:
Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς
Εκτύπωση-βιβλιοδεσία: Graphicart – Ηλίας Καρκαλέτσος- www.graphic-art.gr

Στη Μνήμη
της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922
και των Μικρασιατών προγόνων μας.
Εξιστορώ, διδάσκομαι, τιμώ.

Δ.Κ. – Σ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό σημείωμα του συγγραφέα	σελ.....	11
---	----------	----

Κεφάλαιο πρώτο: ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

1. Ο Μάρτυρας της Σμύρνης («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 21-08-1977).....	13
2. Αριστείδης Στεργιάδης («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-08-1979).....	16
3. Πετάξτε την στη θάλασσα («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-06-1984).....	20
4. Ο Τουρκοκρητικός («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 19-08-1984).....	24
5. Το Ιωνικό Πανεπιστήμιο στη Σμύρνη...(«ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 21-07-1991).....	27
6. Εθνομάρτυρες κληρικοί («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 11-09-1992).....	30
7. Θαλής ο Μιλήσιος – Κ. Καραθεοδωρή («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-07-1994).....	34
8. Ευθύμιος, Επίσκ. Ζήλων (Πόντου) («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 11-09-1994)...	36
9. Ιθακήσιος- ζωγράφος του Ολύμπου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 23-07-1995).....	39
10. Οι Άγιοι της Μικρασιατ. Καταστροφής («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 08-09-2002).....	42
11. Η εικόνα του Αγ. Νικολάου στην Ευαγγελίστρια («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 2-2-2003)....	47
12. Ο νεομάρτυρας της Μικρασιατικής Καταστροφής Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 07-09-2003).....	51
13. Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-12-2003).....	55
14. Ο Μακ. Αγώνας και ο Χρυσόστομος Σμύρ. («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-03-2004).....	59
15. Ιω. Γαρυφάλλου. Από τη Σμύρνη στον Βόλο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 04-04-2004).....	63
16. Ο Χρυσόστομος Σμύρνης και ο Αθλητισμός («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 12-09-2004).....	69
17. Οι νεομάρτυρες της Μικρ. Καταστροφής («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 11-09-2005).....	72
18. Οι Άγιοι της Μικρ. Καταστροφής και το Ημερολόγιο του παπα-Νικόλα Καραπαπαδάκη από την Ευαγγελίστρια («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 10-09-2006).....	74
19. Τάσος Αθανασιάδης, ένας γενάρχης.. («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-10-2006).....	79
20. Οι νεομάρτυρες άγιοι της Μικρ. Καταστρ. («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 09-09-2007).....	82
21. Τζωρτζ Χόρτον-Ο αυτοπτης μάρτυρας...(«ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 23-09-2007).....	85
22. Οι νεομάρτυρες άγιοι της Μικρ. Καταστρ.(«ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 19-09-2012)....	88
23. Μνήμη Αγ. Χρυσοστόμου Σμύρνης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 10-09-2022).....	93

Κεφάλαιο δεύτερο: ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1. Η θυσία των προσκόπων του Αϊδινίου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 17-06-1979).....	97
2. Η κατά Καισάρεια Ιερατική Σχολή («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 27-01-1980)	99
3. Η Σμύρνη στον Αγώνα του 1821 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 23-03-1980).....	103
4. Οι σφαγές του Αϊδινίου και οι πρόσκοποι («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 22-06-1980).....	107
5. Η Σμύρνη στις φλόγες το 1922 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-1980).....	112
6. Η σφαγή των προσκόπων του Αϊδινίου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 16-06-1985)..	116
7. Τα θύματα της Μικρ. Καταστροφής («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-1991).....	118
8. Ημέρα Εθνικής Μνήμης Μικρ. Ελλην. («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 12-09-1991).....	121
9. Μαρτυρίες φρίκης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 09-08-1992).....	124
10. Επάγγελμα πατρός: Αιχμάλωτος («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-05-1993).....	128
11. Η Ανάσταση της Σμύρνης, 2 Μαΐου 1919 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-05-1994)...	131
12. Ενθυμήσεις Μαρίας Σταθαρά από το 1922 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 28-08-1994)..	135

13. Η φριχτή αιχμαλωσία: Από το ημερολόγιο ενός στρατιώτη του 1922 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-1997).....	138
14. Μικρασιάτικες Μνήμες. Τα θύματα («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-1998).....	142
15. Ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-05-1999).....	145
16. Η Γενοκτονία των Ελλήνων της Μ. Ασίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-09-1999)...	149
17. «Οι ιστορικοί σταθμοί του Βόλου» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 11-11-2001).....	155
18. Θρήνοι λαϊκής μούσας για Μ. Κατ. («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-09-2002).....	157
19. Ημέρα Μνήμης Γενοκτονίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-09-2002).....	161
20. Ο θάνατος της Σμύρνης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 31-08-2003).....	166
21. Η Γενοκτονία στη Μ. Ασία («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-09-2003).....	169
22. «Η Μάστιγα της Ασίας» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 02-11-2003).....	173
23. Μικρασιάτες Έλληνες Ολυμπιονίκες («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 10-09-2004).....	177
24. Η Ανάσταση της Σμύρνης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-05-2005).....	181
25. Μαρτυρίες αφανισμού («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 18-09-2005).....	185
26. «Η Ελλάς εν Σμύρνη» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 03-05-2009).....	188
27. Η πυρκαγιά της Σμύρνης με τα μάτια των ξένων («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 06-09-2009).....	192
28. Η πόλη που μαρτύρησε ο Χρυσόστομος Σμύρνης-ποίημα Τζορτζ Χόρτον («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 20-09-2009).....	195
29. Το «όνειρο» της Σμύρνης και ο Ελ. Βενιζέλος («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-05-2010).....	197
30. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες και η Συνθήκη της Λωζάνης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-09-2013).....	202
31. Εκατό χρόνια από τον Πρώτο Διωγμό (1914-2014) («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 10-08-2014).....	206
32. Η σφαγή των προσκόπων του Αϊδινίου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 17-06-2018).....	210
33. Πριν 100 χρόνια η Σμύρνη. Ελεύθερη, Ελληνική («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 28-04-2019).....	213

Κεφάλαιο τρίτο: ΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. Στη Θάσο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 29-06-1980).....	215
2. Νέα Καρβάλη («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 28-09-1980).....	218
3. Η Μυτιλήνη της προσφυγιάς («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 26-06-1994).....	222
4. Το άγαλμα της Μικρασιάτισσας Μάννας στη Μυτιλήνη («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-08-1994).....	225
5. Η Κεφαλλονιά της προσφυγιάς («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 29-09-1996).....	228
6. Η Σάμος της προσφυγιάς («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 23-11-1999).....	232

Κεφάλαιο τέταρτο: ΟΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ ΚΑΙ ΤΗ ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ (Γεγονότα-άνθρωποι-δράσεις)

1. Πενήντα χρόνια από τον τορπιλλισμό της ΕΛΛΗΣ («ΘΕΣΣΑΛΙΑ»,	
--	--

15-08-1990).....	237
2. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες στον Βόλο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 10-01-1993).....	241
3. Η πυρκαγιά το 1936 στις παράγκες των προσφύγων («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 07-03-1993).....	245
4. «Η ανέγερση σταδίου εις τον προσφυγικόν συνοικισμόν» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-11-1993).....	249
5. Νικόλαος Ευσταθιάδης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 30-01-1994).....	252
6. Ο Τάκης Οικονομάκης και οι πρόσφυγες («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 17-04-1994).....	257
7. Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 28-12-1994).....	260
8. Οι πρόσφυγες και ο Χρήστος Λούλης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 05-03-1995).....	263
9. Η ιστορία του Ι. Ν. Ευαγγελίστριας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-03-1996).....	266
10. Η Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-1996).....	269
11. Γράμματα πολεμιστών του 1940 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 27-10-1996).....	275
12. Η ίδρυση του Δήμου Νέας Ιωνίας («17-08-1997).....	279
13. «Μ. Ασία. Το λίκνο του Χριστιανισμού». Ημ. «ΙΩΝΕΣ» 2000 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 12-01-2000).....	285
14. Οδοιπορικό στη Χαλκιδική-Άγ. Όρος («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 16-07-2000).....	287
15. Ο άνανδρος τορπιλισμός της ΕΛΛΗΣ («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-2000).....	292
16. 15 Αυγούστου 1940. Ο τορπιλισμός της ΕΛΛΗΣ («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 12-08-2001).....	295
17. Οι «Τρεις Ιεράρχαι» και οι πρόσφυγες («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-01-2002)....	300
18. Στο εργοστάσιο του Μουρτζούκου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 23-05-2004).....	304
19. Ο Τάκης Οικονομάκης και η Μικρασιατική Καταστροφή («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 11-07-2004).....	307
20. Τα εγκαίνια του προσφ. συνοικισμού Νέας Ιωνίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 25-12-2004).....	311
21. Άγιος Βασίλειος. Ο συνοικισμός των προσφύγων («παράγκες») («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 09-01-2005).....	320
22. Εξήντα χρόνια Δήμος Νέας Ιωνίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 03-06-2007)....	321
23. Μένιος Μουρτζόπουλος για Παναγιώτη Κατσιρέλο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 09-03-2008).....	326
24. Η ιστορία της πλατείας Ευαγγελίστριας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-06-2011)....	330
25. Πέντε χρόνια χωρίς τον Π. Κατσιρέλο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 11-03-2012).....	334
26. Η θεμελίωση του προσφυγικού συνοικισμού Νέας Ιωνίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-2013).....	337
27. Μικρασιάτες πρόσφυγες στα δημοτικά σχολεία Βόλου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 08-09-2013).....	341
28. Ο Χαρ. Χαρίτος και η σχέση του με τη Νέα Ιωνία και τον Παναγ. Κατσιρέλο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 23-02-2014).....	345
29. Παν. Κατσιρέλος: Επτά χρόνια μνήμης («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 16-03-2014).....	349
30. Χορωδία αδελφών Δημ. Λεφάκη «Βυζαντινοί ύμνοι» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 08-06-2014).....	352

31. Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού Νέας Ιωνίας, 90 χρόνια («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 28-12-2014).....	356
32. Η θεμελίωση του Ι. Ν. Ευαγγελίστριας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-05-2017).....	361
33. «Εξετάσεις» στα προσφ. σχολεία («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 25-06-2017).....	366
34. Το όνομα «Νέα Ιωνία» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 07-10-2018).....	369
35. 80 χρόνια από τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 15-08-2020).....	372
36. Οι «ΙΩΝΕΣ» τίμησαν τον Γιάννη Μπόνο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 01-11-2020)....	376
37. Ο πρώτος δάσκαλος Ν. Ευσταθιάδης και η πρώτη νηπιαγωγός Ζηνοβία Κορδάτου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 13-01-2021).....	380
38. Η πυρκαγιά στις παράγκες των προσφύγων το 1936 («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 14-02-2021).....	385
39. Εκατό χρόνια: «Το μαύρο κύμα» των προσφύγων τη Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922 στον Βόλο («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 18-09-2022).....	389
40. Μια ιστορική μετονομασία σχολείου: «1 ^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας-Ζηνοβία Κορδάτου («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-03-2023).....	395
41. Τα αποτυπώματα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στη Νέα Ιωνία («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 09-07-2023).....	398
42. Εκατό χρόνια: Η θεμελίωση του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 13-08-2023).....	402
43. «Το Μαύρο Κύμα» των προσφύγων στον Βόλο. Θεατρικό έργο του Σάκη Σερέφα από το Δημοτικό Θέατρο Βόλου	407
- Βιογραφικό του συγγραφέα.....	411

Εισαγωγικό σημείωμα του συγγραφέα

«Εάν επιλάθωμαί σου, Ιερουσαλήμ,
κολληθείη η γλώσσα μου τω λάρυγγί
μου» (Εάν σε λησμονήσω, Ιερουσαλήμ,
ας κολλήσει η γλώσσα μου στο λάρυγγι μου).
(Ψαλμός ΡΛΣΤ΄, 136^{ος}, 5-6).

Από το 1974 - είχα οργανική θέση δασκάλου στο Δημοτικό Σχολείο Σέσκλου και φοιτούσα στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Μετεκπαίδευσης Διδασκάλων στην Αθήνα- άρχισε το ενδιαφέρον μου για τα πολιτιστικά πράγματα της Νέας Ιωνίας, της προσφυγούπολης, που γεννήθηκαν και ανδρώθηκαν. Ο τότε δήμαρχος Νέας Ιωνίας, αείμνηστος Γεώργιος Μπαλής, με όρισε ως Έφορο Βιβλιοθήκης της «Πνευματικής και Πολιτιστικής Εστίας Δήμου Νέας Ιωνίας» και με προέτρεψε ν' αρχίσω να γράφω στις εφημερίδες «κάτι» σχετικό με μικρασιατικά θέματα. Έτσι «καταπιάστηκα», δειλά-δειλά, και άρχισα να αρθρογραφώ αποκλειστικά στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ».

Θυμάμαι, που ετοίμασα το πρώτο μου άρθρο («Ο μάρτυρας της Σμύρνης Χρυσόστομος»), το πήγα στα στενόχωρα γραφεία της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» (Ιάσονος με Αντωνοπούλου), όπου συνάντησα στο γραφειάκι της την αείμνηστη δημοσιογράφο Νίτσα Κολιού. Της έδωσα το χειρόγραφό μου, το διάβασε και μου είπε «Εν τάξει κύριε Κωνσταντάρα, θα το δημοσιεύσουμε». Και δημοσιεύτηκε την Κυριακή, 21 Αυγούστου 1977. Αυτό ήταν. Η αρχή έγινε! Έκτοτε, θεωρούσα υποχρέωσή μου, προς τους προγόνους μου Μικρασιάτες πρόσφυγες και στη Νέα Ιωνία, την προσφυγούπολη, που γεννήθηκε από το πουθενά το 1924 στον Ξηρόκαμπο του Βόλου, να «κρούω τον κώδωνα της μικρασιατικής μνήμης» στα επετειακά γεγονότα και στα πρόσωπα, που έχουν σχέση μ' αυτά, αλλά και με τη Νέα Ιωνία. Έτσι προέκυψαν, χρόνο με τον χρόνο, διάφορα άρθρα, με θέματα- εν πολλοίς- φαινομενικώς τα ίδια, αλλά πάντα διαφορετικά και βελτιωμένα, ακριβώς για να μην «ξεχαστούν» και περάσουν το κατώφλι της ιστορίας μέσα σε λήθη και άγνοια.

Πρέπει να σημειώσω και τούτο. Η συνεργασία μου στη φιλόξενη εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» συνεχίστηκε και συνεχίζεται μέχρι σήμερα - 46 χρόνια- με όλους τους διατελέσαντες Ιδιοκτήτες, Διευθυντές, Αρχισυντάκτες, Συντάκτες και Δημοσιογράφους όλα αυτά τα χρόνια και προς τούτο οφείλω θερμές ευχαριστίες.

Έτσι, σκέφτηκα, τώρα που συμπληρώθηκαν 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή και 100 χρόνια από την ίδρυση-γέννηση της πόλης μας, της Νέας Ιωνίας, αυτά τα σκόρπια άρθρα στις σελίδες της εφημερίδας να τα καταγράψω σε ένα βιβλίο, έτσι για να φανεί πώς έκρουα

τον «κώδωνα της μικρασιατικής μνήμης» κάθε χρόνο σ' αυτά τα 46 χρόνια, από το 1977 έως σήμερα (2023).

Η παρουσίαση των δημοσιευμάτων-κειμένων στο παρόν βιβλίο δεν έγινε ημερολογιακά, όπως στο παρελθόν στις σελίδες της εφημερίδας, αλλά αυτά οργανώθηκαν σε τέσσερα ξεχωριστά θεματικά κεφάλαια-κατηγορίες. Με τον τρόπο αυτόν ο αναγνώστης να έχει πλέον μια συνολική εικόνα για το κάθε θέμα, που όπως είπαμε μπορεί να παρουσιάζεται πολλές φορές και να πει, ίσως με κάποια δυσφορία: «Μα αυτό το διαβάσαμε σε προηγούμενες σελίδες». Σωστά, έχει δίκαιο, αλλά τώρα δεν πρόκειται για επετειακή παρουσίαση του θέματος, αλλά για μια συνολική θεώρηση και αναστοχασμό.

Με αυτόν τον τρόπο τα δημοσιεύματα «τακτοποιήθηκαν» σε τέσσερα κεφάλαια:

Κεφάλαιο πρώτο: ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ. Περιλαμβάνει 23 δημοσιεύματα και αναφέρεται σε ανθρώπους-προσωπικότητες ή όχι που άφησαν το στίγμα τους στη «μικρασιατική μνήμη» της ταραγμένης εποχής.

Κεφάλαιο δεύτερο: ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ. Περιλαμβάνει 33 δημοσιεύματα-γεγονότα, που σημάδεψαν την πορεία του μικρασιατικού θέματος.

Κεφάλαιο τρίτο: ΟΙ ΤΟΠΟΙ. Περιλαμβάνει 6 δημοσιεύματα από πυρήνες Μικρασιατών, που εγκαταστάθηκαν ως πρόσφυγες στη νέα τους πατρίδα. Αυτά προέκυψαν από τα τουριστικά ταξίδια, που κάναμε τότε στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο τέταρτο: ΟΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ ΚΑΙ ΤΗ ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ. Περιλαμβάνει 43 δημοσιεύματα, που περιγράφουν γεγονότα, ανθρώπους και δράσεις, που έλαβαν χώρα στον Βόλο και στη Νέα Ιωνία την εποχή, που αφίχθηκαν και εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες.

Είναι ένα σύνολο 105 δημοσιευμάτων που όλα «μιλούν» για Μικρά Ασία, Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και εγκατάσταση των προσφύγων στον Βόλο και στη Νέα Ιωνία και συνολικά, θα έλεγα, κρατούν άσβεστη τη μικρασιατική μνήμη σ' αυτή τη δραματική περίοδο της ιστορίας, που έγινε, όμως, αφετηρία της σύγχρονης πατρίδας μας.

Εύχομαι τα δημοσιεύματα που ακολουθούν να συνδραμίζουν τη Μνήμη μας για τη Μικρασιατική Τραγωδία του 1922 και για την εγκατάσταση των προγόνων μας στον Βόλο και στην προσφυγόπολη της Νέας Ιωνίας από το 1924.

Θεωρώ χρέος μου να εξιστορώ τα τραγικά γεγονότα, να διδάσκομαι από αυτά και να τιμώ με ευλάβεια τους προγόνους μας Μικρασιάτες.

Με αυτές τις σκέψεις προτείνω στους αναγνώστες να ταξιδέψουν μαζί μου σ' αυτό το ταξίδι με τις Μικρασιατικές Μνήμες. Ευχαριστώ.

Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς

Κεφάλαιο πρώτο. ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 21-08-1977)¹

1. Ο ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

Η προτομή του Εθνομάρτυρα και Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, στην πλατεία της Ευαγγελίστριας (Έργο γλύπτη Νικόλα, 1970).

Ο μήνας Αύγουστος, αυτός που φέρνει πλούσια οπωρικά και σοδειές, που η παροιμία τον θέλει «να ´ταν τρεις φορές τον χρόνο», από το 1922 έχει δεθεί με τη μεγάλη εθνική συμφορά της Μικρασιατικής Καταστροφής.

¹. Είναι το πρώτο δημοσίευμα του συγγραφέα στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (21-08-1977), ύστερα από προτροπή του δημάρχου Νέας Ιωνίας Γεωργίου Μπαλή, ο οποίος είχε ορίσει, τιμητικά, τον νεαρό, τότε, δάσκαλο, Έφορο του Ν. Π. Δ., της «Πνευματικής και Πολιτιστικής Εστίας Δήμου Νέας Ιωνίας», που είχε ιδρύσει τότε η Δημοτική Αρχή (Απόφαση 217/19-11-1975), με έδρα το κτήριο, του λεγόμενου τουριστικού περιπτέρου, στην Πλατεία Εθνικών Αναμνήσεων (Προύσης με Θράκης) και το υπογράφω ως «Έφορος Πνευματικής και Πολιτιστικής Εστίας Δήμου Νέας Ιωνίας».

Με τη μορφή άγριας θύελλας τα τραγικά γεγονότα σάρωσαν και ξερίζωσαν τον ελληνισμό που ζούσε ευτυχισμένος στην πανάρχαια γη των πατέρων του, στην Ιωνία, τον Πόντο, την Καππαδοκία και όλα τα ακρογιάλια της Μαύρης Θάλασσας, της Προποντίδας και του Αιγαίου Πελάγους.

Αυτές τις μέρες η μνήμη μας στρέφεται ευλαβικά σ' όλους εκείνους που με το αίμα τους πότισαν το δέντρο του ελληνισμού, στον Χρυσόστομο Σμύρνης και τους άλλους ιεράρχες και ιερείς, στους μαρτυρικούς προσκόπους του Αϊδινίου και στο ανώνυμο πλήθος των Ελλήνων, που γνώρισαν το μαχαίρι του Τούρκου.

Έχουν γραφτεί τόσα πολλά και έχει πια ξεκαθαριστεί ο επαίσχυντος ρόλος των «συμμάχων» μας, η βαρβαρότητα των Τούρκων και η ολιγωρία της ελληνικής ηγεσίας, που έγιναν αιτία να κορυφωθεί ένα ακόμη δράμα της ελληνικής φυλής, στον τόπο που το σπινθηροβόλο ιωνικό πνεύμα δεμένο με το βυζάντιο είχαν δημιουργήσει μια κοιτίδα, ανέπνεε, ζούσε και μεγαλούργουσε η Ελλάδα.

Τον αγώνα του μικρασιατικού ελληνισμού τον καταλάβαινε πιο πολύ και η ελληνική Κύπρος², που ήταν κάτω απ' την «προστασία» της Αγγλίας και γι' αυτό, όταν στις 2 Μαΐου του 1919 ο ελληνικός στρατός ελευθέρωσε τη Σμύρνη, ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κύριλλος Γ' έστειλε μήνυμα χαράς: «Χριστός Ανέστη! Όλοι συνεορτάζουμε μεθ' υμών μίαν των ευτυχεστέρων ημερών του νεώτερου εθνικού μας βίου...». Και ο Χρυσόστομος Σμύρνης, γεμάτος ενθουσιασμό, που μαζί με τους Έλληνες της Σμύρνης ζουν ένα όνειρο, που έγινε πραγματικότητα, αντεύχεται: «Αληθώς Ανέστη! Εκκλησία και λαός Σμύρνης εύχονται να ψάλητε και ημείς διά την ένδοξον μεγαλόνησον το Χριστός Ανέστη!». Δυστυχώς ακόμα δεν ήλθε η στιγμή αυτή στην Κύπρο, που σήμερα έχει κορυφωθεί το δράμα της, γιατί εχθροί και «φίλοι» παίζουν το ίδιο παιχνίδι αδιαφορώντας για το δίκαιο και την ηθική των λαών. Στις 19 Μαΐου 1919 έφθασε στη Σμύρνη ο μητροπολίτης Πάφου Ιάκωβος με εθελοντές και χρηματικά βοηθήματα, κομίζοντας επιστολή που έγραφε: «Σεβασμιώτατε, τμήμα αναπόσπαστον της όλης οικογενείας η νήσος ημών, πρώτη των ελληνικών χωρών γευθείσα την αλόην (πίκρα) της δουλείας, ησθάνθη την ην και το όλον ελληνικόν ανεκκλάλητον χαράν, ότε την 2^α Μαΐου 1919 ο ελληνικός στρατός ελάμβανε την εντολήν να φέρη μέχρι των ακτών και μεσογείων της ηλιολούστου Ιωνίας, το χαρμόσουνον ασπασμόν της ελευθέρας Πατρίδος...».

² . Την εποχή εκείνη ήταν σε έξαρση το θέμα της Κύπρου, μετά την εισβολή των Τούρκων τον Ιούλιο του 1974 στη Μεγαλόνησο και γι' αυτό από τον συγγραφέα γίνεται μια σύνδεση των γεγονότων.

Μικρασιάτικες μνήμες μέσα στις σελίδες της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»

Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος ευχαριστεί και απαντά με τον ίδιο τόνο: «...Πλην όσον και αν η απόφασις των ισχυρών είναι άδικος, η σύμπνοια και η αλληλεγγύη του ελληνισμού και η στερρά αυτού απόφασις να κρατήση τα κεκτημένα διά πάσης θυσίας, θέλουσι μετατρέψει τας αποφάσεις των ισχυρών...τα δίκαια των λαών είναι αδύνατον να καταπατηθώσι επί τέλους, αρκεί να προσφερθώσι αι απαιτούμεναι θυσίαι. Αι δε θυσίαι αύται θα προσφερθώσι, ως μαρτυρεί ο απανταχού της γης συναγερμός του Ελληνισμού προς υπεράσπισιν των δικαίων μας...». Εδώ φαίνεται το θάρρος του Χρυσοστόμου, η πίστη του για τον αγώνα, αλλά και η απόφασή του για θυσίες. Και σε άλλη ευκαιρία, όταν εκλέχθηκε μητροπολίτης Δράμας το 1902, είχε υποσχεθεί στον Πατριάρχη Ιωακείμ: «...θα υπηρετήσω την Εκκλησία και το Γένος και η μήτρα την οποία αι άγιοι χείρες σας ετοποθέτησαν επί της κεφαλής μου, θα μεταβληθή εις ακάνθινον στέφανον μάρτυρος ιεράρχου...». Λόγια προφητικά, που ακριβώς μετά από 20 χρόνια, βγήκαν αληθινά, γιατί τον Αύγουστο του 1922, αφού υπηρέτησε δίκαια, θαρραλέα και δημιουργικά την Εκκλησία, φόρεσε το ακάνθινο στεφάνι του εθνομάρτυρα.

Ο πόνος και η οδύνη για το μαρτυρικό θάνατο του Χρυσοστόμου Σμύρνης συγκλόνισαν το πανελλήνιο και στο μαρτύριό του ταυτίζεται ο μικρασιάτικος ελληνισμός. Η ποιητική λύρα του Κωστή Παλαμά, αφού θρηνήσει για το θάνατό του καταλήγει:

«Τέτοιος βωμός, μακαριστέ, το μνήμα που σου υψώνει
Και στο χαμό και πάντα ορθή και αχάλαστη η Πατρίδα.
Πίστη κι αγάπη, Ελλάδα, Θεός. Και τρίςβαθο το χιόνι
βλάστης καρπερότερης μας φέρνει την ελπίδα»

Η θυσία του Χρυσοστόμου Σμύρνης δεν πήγε χαμένη. Ο Ελληνισμός της Μικρασίας μπορεί να βασανίστηκε, να ληστεύτηκε, να έφυγε γυμνός και ρακένδυτος απ' τα χώματα των πατέρων του, δεν έχασε όμως το θάρρος, την ψυχή του, την ελπίδα και την αγωνιστικότητά του. Οι πόλεις, οι κωμοπόλεις και τα χωριά, που εγκαταστάθηκαν οι Έλληνες της Μικρασίας σφύζουν από ζωή, πρόοδο και πολιτισμό.

Όμως κάθε Αύγουστο κλίνουν ευλαβικά το γόνυ στους μάρτυρες της Τραγωδίας του 1922 και τους τιμούν. Σφίγγοντας όμως την ψυχή τους, βροντοφωνούν το πιστεύω τους: «Η Ρωμιοσύνη εν (είναι) να χαθεί, όντας ο κόσμος λείψει» (όπως το διετύπωσε ο Κύπριος ποιητής Μιχαηλίδης).

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 21-08-1977)

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 14 Αυγούστου 1979)

2. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΣ

Ο μοιραίος άνθρωπος της Μικρασιατικής Καταστροφής

Η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 είναι ένα βαρυσήμαντο και πολυδιάστατο γεγονός στην ιστορία μας, οι συνέπειές του άλλαξαν ριζική την πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου. Ήταν, πράγματι, μια καταστροφή και μια συρρίκνωση του ελληνικού στοιχείου, που απλωμένο στα κράσπεδα, αλλά και στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας,

Ο Αριστείδης Στεργιάδης, ύπατος αρμοστής της Σμύρνης σε όλη την περίοδο της Μικρασιατικής εκστρατείας και καταστροφής που εικονίζεται (με πολιτικά) επάνω σε φωτογραφία του Οκτωβρίου 1920 με την τότε ηγεσία του ελληνικού στρατού έπαιξε σημαντικό αλλά αμφισβητούμενο ρόλο στις εξελίξεις του Μικρασιατικού ζητήματος» (Φωτογραφία και λεζάντα από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. 1978, τόμος ΙΕ΄, σ. 191).

συνέχιζε από τις μύριες πιέσεις βάρβαρων κακητών να ζει πάνω στις εστίες του, που αιώνες είχε διατηρήσει άσβηστες, ακμάζουσες και με έντονο το ελληνικό χρώμα. Μέσα όμως απ' το χαλασμό σε λίγα χρόνια γεννήθηκε μια νέα Ελλάδα γονιμοποιημένη από τα ρωμαλέα στοιχεία, που έφεραν οι πρόσφυγες σε όλους τους το-

μείς της ζωής.

Για την Καταστροφή αυτή έχουν γραφτεί πολλά και συνεχώς γράφονται, για να ρίξουν φως στα γεγονότα, στα παρασκήνια και στα πρόσωπα, που διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο. Πάντως, μέσα από τη δίνη των γεγονότων και

και των διαφόρων εξελίξεων από Μάιο του 1919, που ο ελληνικός στρατός αποβιβάστηκε στη Σμύρνη, μέχρι τον Αύγουστο του 1922, που κορυφώθηκε το δράμα του ελληνισμού της Μικρασίας, ένα πρόσωπο ρίχνει μια βαριά σκιά. Αυτό είναι ο Ύπατος Αρμοστής της Σμύρνης Αριστείδης Στεργιάδης.

Βέβαια, θα ήταν πράξη φανατισμού ν' αποδοθεί η Μικρασιατική Καταστροφή σ' έναν κρατικό υπάλληλο, όπως ήταν ο Στεργιάδης και να θεωρηθεί ο «αποδιοπομπαίος τράγος», ωστόσο, η μορφή και οι πράξεις του σ' αυτά τα χρόνια, που η Σμύρνη ήταν κάτω από την ελληνική κατοχή (1919-1922) σε κάνουν να πιστεύεις ότι έπαιξε έναν σατανικό και καταλυτικό ρόλο για τα συμφέροντα του ελληνισμού της Ιωνίας και υπήρξε ο «μοιραίος άνθρωπος της ιστορίας του μικρασιατικού ελληνισμού»³.

Ποιος όμως ήταν ο Αριστείδης Στεργιάδης; Γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης το 1861. Σπούδασε νομική στο Παρίσι και δικηγόρησε στη γενέτειρά του, ενώ συγχρόνως, άρχισε να αναμειγνύεται στην πολιτική. Πήρε μέρος στην επανάσταση του Θερίσου για την ανεξαρτησία και ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα (1905) μαζί με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και από τότε έγινε στενός συνεργάτης του.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος τον χρησιμοποίησε αργότερα για τη σύνταξη βασικών νομοσχεδίων για την αναδιάρθρωση του κράτους μετά το 1909. Το 1917 διορίστηκε υπουργός-γενικός διοικητής Ηπείρου και, επειδή είχε καλλιεργηθεί η φήμη, ότι ήταν άνθρωπος με πυγμή, κρίθηκε από τον Βενιζέλο ότι ήταν ο πιο κατάλληλος ν' αναλάβει την Ύπατη Αρμοστεία της Σμύρνης. Ήταν μια θέση στην οποία χρειαζόταν αυξημένες ικανότητες πολιτικές και διπλωματικές, λόγω της καταστάσεως της νευραλγικής θέσεως της Σμύρνης, του ανταγωνισμού των συμφερόντων των «συμμάχων» μας (Άγγλων, Γάλλων, Ιταλών) και της λυσσαλέας αντιδράσεως των Τούρκων, αλλά και της προσδοκίας και επιμονής του ελληνικού πληθυσμού της Ιωνίας να αναπνεύσει τον αέρα της ελευθερίας.

Το ελληνικό εκστρατευτικό Σώμα, που με εντολή του Συνεδρίου Ειρήνης αποβιβάστηκε στη Σμύρνη την 1^η Μαΐου 1919, γέμισε με όνειρα κι ελπίδες για ένωση με τη μητέρα Ελλάδα. Τούτο δεν το έκρυβε το διάγγελμα του Βενιζέλου στο σμυρναϊκό λαό, που έλεγε ότι «*η απόφασις αύτη (η κατάληψη της Σμύρνης) ελήφθη, διότι εν τη συνειδήσει των διευθυνόντων το Συνέδριον είναι αποφασισμένη η ένωσις της Σμύρνης μετά της Ελλάδος*»⁴.

Ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ο κατόπιν εθνομάρτυρας, βαθιά συγκινημένος, μιλάει στο λαό του και λέγει: «*Αδελφοί το πλήρωμα του*

³ . Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, Έκδοσις Βιβλιοπωλείου της Εστίας, Αθήναι 1971, σ. 59.

⁴ . Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, ό.π.π. σ.39

χρόνου επέστη. Οι πόθοι αιώνων εκπληρούνται...Από σήμερα 1^η Μαΐου αποτελούμεν αναπόσπαστον τμήμα της ηνωμένης, της ενδόξου, της αθανάτου μεγάλης μας πατρίδος Ελλάδος»⁵. Ο ελληνικός λαός, ο στρατός και ο κλήρος ζούσαν ένα όνειρο ανεκκλήτης χαράς και άφατης ευφροσύνης.

Ο Στεργιάδης όμως δεν επέτρεψε την εκδήλωση της παραμικρής χαράς, για να μην δυσαρεστηθούν οι ...Τούρκοι και οι σύμμαχοι, στο πνεύμα της ουδετερότητας της Αρμοστείας! Και όχι μόνον αυτό, αλλά για να σβύσει κάθε ιδέα πανηγυρισμού ή παρανομίας...που νόμιζε αυτός, είπε προς τους Σμυρναίους προκρίτους, που πήγαν να τον καλωσορίσουν: «Έφερα μαζί μου, διά να διοικήσω καλώς τον τόπον ένα βούρδουλα, τον οποίον δεν θα διστάσω να χρησιμοποιήσω σκληρώς και αδιακρίτως»⁶. Λες και οι πανηγυρισμοί και η υποστήριξη των ελληνικών συμφερόντων θ' αποτελούσε παρανομία ή εγκληματική πράξη. «Φρόντισε να πνίξει κάθε ενθουσιασμό και πατριωτική πρωτοβουλία. Οι παραχωρήσεις προς τους Τούρκους και τους ξένους δεν είχαν όρια, με συνέπεια τη βλάβη και ζημία όχι μόνο των σμυρναϊκών, αλλά και αυτών των εθνικών συμφερόντων»⁷.

Ο ίδιος όμως θεωρούσε τον εαυτό του την πεμπτουσία της κρατικής εξουσίας, εκστομίζοντας μαινόμενος απειλητικά στο μητροπολίτη Κυδωνιών Γρηγόριο: «στη Μικρά Ασία εγώ και μόνο κυβερνώ, εγώ και κανείς άλλος. Εγώ είμαι το κράτος, εγώ είμαι το παν...Ιεροί κανόνες, εθνικοί κανόνες και Ευαγγέλιο είμαι εγώ...»⁸.

Δυστυχώς αυτός ο άνθρωπος, που έγινε πρόξενος πολλών κακών τοποθετήθηκε ακριβώς για ν' αποσοβηθούν αυτά. Ο Εμμ. Ρέπουλης, ο στενός συνεργάτης του Βενιζέλου, μόνιμος αντιπρόεδρος, ονομαζόμενος Υποβενιζέλος, προς τον Πότη Τσιμπιδάρο είχε πει: «Ο Στεργιάδης δεν έπρεπε να σταλή ως ύπατος αρμοστής της Σμύρνης και έπρεπε ν' αντικατασταθή...Όταν ο πρόεδρος (Βενιζέλος) είναι ένας τόσο μεγάλος Έλλην...έχει δικαίωμα να κάμη ένα λάθος»⁹.

Πράγματι η εκλογή του ήταν ένα μεγάλο και τραγικό λάθος, για τον ελληνισμό της Ιωνίας, που ακριβώς τότε ήθελε δύναμη, κουράγιο και

⁵. Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας, ό.π.π. σ.38

⁶. Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας, ό.π.π. σ.62

⁷. Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας, ό.π.π. σ.63

⁸. Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας, ό.π.π. σ.73

⁹. Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας, ό.π.π. σ.72

συμπαράσταση στις κρίσιμες στιγμές που περνούσε. Γι' αυτό ακριβώς επαναλαμβάνει ο Χρήστος Αγγελομάτης στο «Χρονικό της Μεγάλης Τραγωδίας»: «Ο άνθρωπος όμως αυτός θ' απεδεικνύετο ένα κράμα. Ήτο ευφυής και ευθύδικος, αλλά και άδικος, σκληρός, αυταρχικός, ασεβής, ναρκισσευόμενος δια την σοφίαν του και το αλάνθαστό του, κράμα τρέλας, στιγμιαίας ανισορροπίας και ιδιοφυΐας»¹⁰.

Ο αρχιστράτηγος Λεωνίδας Παρασκευόπουλος, αρχηγός του ελληνικού στρατού εκείνης ακριβώς της περιόδου γράφει στις «Αναμνήσεις» του: «Ο Στεργιάδης υπήρξε εντελώς ακοινώνητος, σχεδόν μισάνθρωπος. Δεν ήθελε να έχη συνεργάτας»¹¹. Αυτά σημειώνει ένας άνθρωπος, που έπρεπε όχι μόνο να έχει συνεργασία και επαφή ο αρμοστής μαζί του, αλλά να είναι σχεδόν ομοτράπεζος καθημερινά για την επίλυση των δύσκολων, πράγματι, προβλημάτων του ελληνισμού. Ο Στεργιάδης προτίμησε να κλειστεί στο γραφείο του και ν' αποφύγει κάθε επαφή όχι μόνο πολιτική, αλλά και κοινωνική με τους επιφανείς Σμυρναίους προύχοντες, για να φαίνεται αμερόληπτος και δίκαιος. Αλλά και ο μετέπειτα αρχιστράτηγος Παπούλας γράφει: «Ο μοιραίος εκείνος άνθρωπος (ο Στεργιάδης) περιπαίζων τους πάντας...επέτυχε, δυστυχώς, διά της τακτικής του εκείνης να πραγματοποιήσει τους σκοτίους και αντιπατριωτικούς σκοπούς του»¹².

Όλοι, λοιπόν, συμφωνούν, ότι η τριετής θητεία του στη Σμύρνη ήταν τελείως αντιπατριωτική κι έβλαψε τον ελληνισμό ή μάλλον καταβράθρωσε κι έσπρωξε δυνατά την Ελλάδα στην άβυσσο της Μικρασιατικής Καταστροφής, ενώ, ακριβώς, η ελληνική παρουσία στη Σμύρνη, πολιτική και στρατιωτική, προσιώγιζε ένα λαμπρό τέλος για τους Ίωνες, που έβλεπαν να πραγματοποιούνται οι πόθοι τους.

Ο Στεργιάδης μέχρι το τέλος έμεινε σκληρός κι άκαμπτος. Όταν είδε ότι το παν είχε χαθεί και οι ελληνικοί πληθυσμοί σφάζονταν και πάθαιναν μύρια όσα δεινά, δεν επέτρεπε σε κανέναν να φύγει, αλλά επέμενε στην «εύτακτον αποχώρησι», ενώ τα πάντα γύρω του κατέρρεαν.

Τις τελευταίες, όμως, μέρες του Αυγούστου του 1922, που είχε κορυφωθεί το δράμα των προσφύγων και τα εγκλήματα και οι εμπρησμοί μεγάλωναν την αγωνία, αυτός κλεισμένος στο σπίτι του, στην προκυμαία της Σμύρνης, αναζητούσε τρόπο να φύγει. Φαίνεται ότι βρήκε μέσο να συνεννοηθεί με το βρετανικό πολεμικό «Iron Duke» («Άιρον Ντουκ»), γιατί το απόγευμα της 26^{ης} Αυγούστου πλεύρισε μία ατμάκατος και με ταχύτητα

¹⁰ . Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, ό.π.π. σ.60

¹¹ . Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, ό.π.π. σ.74

¹² . Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, ό.π.π. σ.157

επιβιβάστηκε σ' αυτή για να βρεθεί ασφαλής πάνω στο πλοίο και απ' εκεί μέσω Κωνσταντινούπολης και Ρουμανίας να καταλήξει στη Γαλλία. Εκεί έμεινε μέχρι το θάνατό του (1950), χωρίς να τολμήσει ποτέ να πατήσει το χώμα της Ελλάδας.

Έτσι ξεγλίστρησε κι έφυγε «ο ωμός σατράπης, ο κατεξευτελίσας σεβαστούς ιεράρχας, ο προ ουδεμιάς ασεβείας και βιαιοπραγίας ορρωδήσας, ο βαρυνόμενος με την κατάραν εκατομμυρίων ανθρώπων, αυτός ο επιβαλλών την δουλείαν εις ανθρώπους, καίτοι δούλοι είχαν ελευθέραν ψυχήν»¹³.

Κλείνουμε την παρουσίαση του ανθρώπου αυτού με τα λόγια του ιστορικού και λογοτέχνη της Σμύρνης Χρήστου Σολομωνίδη, που ο ίδιος τον έζησε και τον γνώρισε: «Μαύρο κι ανεξίτηλο στίγμα στα ευτυχισμένα χρόνια της ελληνικής κατοχής της Σμύρνης υπήρξε αναμφισβήτητα ο ύπατος Αρμοστής της Ελλάδος Στεργιάδης. Το σκοτεινότερο κεφάλαιο στις λαμπρότερες σελίδες της ιστορίας της. Ήταν ο μοιραίος άνθρωπος, ο κακός δαίμων της Ιωνικής Πολιτείας, ο κυριώτερος υπαίτιος της τραγωδίας της και ο σημαντικότερος συντελεστής της όλης εθνικής συμφοράς του 1922»¹⁴.

Εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 14 Αυγούστου 1979

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή, 24 Ιουνίου 1984)

Μια αληθινή Μικρασιάτικη ιστορία

(Δεν την έχω γραμμένη στο βιβλίο μου «Αληθινές Μικρασιάτικες Ιστορίες»)

3. Πετάξετε την στη θάλασσα...

Καθόμασταν και συζητούσαμε για το θλιβερό εκείνο επεισόδιο του πλοιάρχου και του πληρώματος του φορτηγού πλοίου «Γαρουφαλλιά», που πέταξαν στη θάλασσα τους δύστυχους νεαρούς Κενυάτες, γιατί ήταν

¹³ . Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, ό.π.π. σ.212

¹⁴ . Χρήστος Σολομωνίδης, *Ο Σμύρνης Χρυσόστομος*, Αθήναι 1971, τόμος Α' , σελ. 310

...λαθρεπιβάτες! ¹⁵ Η απάνθρωπη συμπεριφορά τους, αφού ήξεραν ότι η θάλασσα εκείνη είναι γεμάτη σκυλόψαρα, η τόση σκληρότητα ανθρώπου σε άνθρωπο, έκανε ζωηρή και δραματική τη συζήτηση κι ο καθένας μαςστιγμάτιζε το φέρισμό τους με τα πιο βαριά λόγια. Άλλωστε δεν ήμασταν οι μόνοι. Το πανελλήνιο συγκλονίστηκε κι όλοι καταδίκασαν τους σκληρόκαρδους ναυτικούς, που δυστυχώς ήταν Έλληνες, απ' αυτούς που τιμούν την ελληνική σημαία σ' όλο τον κόσμο.

Όση ώρα η παρέα μας μιλούσε ξαναμμένη κι έβγαζε καταδικαστικές αποφάσεις, για το πρωτάκουστο γεγονός η κυρα- Δέσποινα Μ.¹⁶, εβδομηντάχρονη Μικρασιάτισσα απ' το Σεβδίκιοϊ της Σμύρνης, καθόταν δυο μέτρα δίπλα μας κι έπλεκε με το βελονάκι της μια δαντέλλα, χωρίς να μιλά. Φορές-φορές, διαγραφόταν στο αυλακωμένο πρόσωπό της ένα πικρό χαμόγελο, σταματούσε για λίγο, κάτι πήγαινε να πει, ξανάρχιζε όμως νευρικά το πάνω-κάτω στο βελονάκι της, δένοντας κόμπους και θηλιές. Κάτι την πίεζε. Δεν άντεξε όμως, για πολύ, Έβγαλε βαθύ αναστεναγμό και μπήκε στην κουβέντα μας.

- Άχ, παιδιά μου, τούτο που σας φαίνεται πρωτάκουστο και τρομερό, το γεύτηκα κι εγώ στον μεγάλο χαλασμό, τον Αύγουστο του '22, στο λιμάνι της Σμύρνης.

- Τι λες κυρα-Δέσποινα; Την αντικόψαμε ξαφνιασμένοι. Πώς έγινε αυτό;

Και η πονεμένη γερόντισσα άφησε τη δαντέλλα, κάρφωσε το βελονάκι στο κουβάρι με την κλωστή, έριξε ένα θλιβερό βλέμμα γύρω της κι άρχισε ήσυχα-ήσυχα να διηγείται:

«Στη Μικρασία παιζόταν η Τραγωδία του ελληνισμού της Ιωνίας. Στη Σμύρνη-στο Άνθος της Ανατολής- παρουσιαζόταν η τελευταία πράξη. Στην προκυμαία της πανέμορφης και πλούσια ελληνικής πολιτεία-οι Τούρκοι την έλεγαν «Γκιαούρ Ισμίρν- έκλεισε η αυλαία, μέσα σε λεηλασίες, αρπαγές, βιασμούς, σφαγές του ελληνικού στοιχείου, με συνεργούς τις πύρινες φλόγες της πυρκαγιάς που έβαλαν οι Τούρκοι. Από τούτη την απαίσια παράσταση δεν έλειψαν και οι θεατές...Ήταν τα συμμαχικά πλοία και οι «σύμμαχοι»- πλην ελαχίστων εξαιρέσεων- που παρακολουθούσαν απαθείς τη «δαντεϊκή» εικόνα της κόλασης..

» Η οικογένειά μου κι εγώ, συνέχισε η κυρα-Δέσποινα, τρέξαμε προς την προκυμαία για να σωθούμε. Από τους γύρω λόφους κατέβαιναν ο τσέτες (άτακτα τούρκικα στίφη), η φωτιά κατάρτωγε τα σπίτια κι εμείς αλλόφρονες

¹⁵ . Σχετικές ειδήσεις με το συμβάν έχει η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (05-05-1984) και χρονογράφημα (10-05-1984).

¹⁶ . Αφηγηματική πηγή: Δέσποινα Μανιάτη του Χρήστου.

τρέχαμε, τρέχαμε. Πού; Στην προκυμαία. Χιλιάδες, μιλλιούνια μαζευθήκαμε και με ικετευτικές φωνές και χειρονομίες ζητούσαμε ένα βαρκάκι, μια βενζινάκατο, να μας μεταφέρει στα πλεύμενα που ‘στεκαν μέσα στο λιμάνι, λίγο μακρύτερα απ’ τον μόλο. Μέσα σ’ αυτό το κακό και τη χλαολή έχασα τους δικούς μου. Δεν ξέρω πώς, αλλά βρέθηκα στριμωγμένη με εκατοντάδες ανθρώπους σε μια ξύλινη σκάλα απ’ αυτές που είχε το λιμάνι της Σμύρνης για το φόρτωμα και ξεφόρτωμα των εμπορευμάτων. Ήταν η Καρβουνόσκαλα στο Μικρό Κουμερκάκι, απ’ την οποία με μαούνες ξεφόρτωναν το κάρβουνο που ερχόταν από το Κάρδιφ της Αγγλίας. Όλοι μας βλέπαμε την ξύλινη προέκταση της προκυμαίας σαν σωτήρια γέφυρα, που θα μας έφερνε πιο κοντά σε κανένα πλοίο. Και μαζευόμασταν και πατικονόμασταν συνεχώς, μέχρι που έγινε το κακό.. Η ξύλινη σκάλα δεν άντεξε και με ορυμαγδό και πάταγο αμέτρητοι άνθρωποι, μικροί, μεγάλοι, άνδρες, γυναίκες βρεθήκαμε στη θάλασσα. Και σηκώθηκε θρήνος και κλάμα, πλαταγισμός και θολούρα, αγώνας και αγωνία, για να ζήσει καθένας μας και να πιαστεί από κάπου. Πάρα πολλοί, μετά το πρώτο πάλεμα, χάθηκαν, βυθίστηκαν, πνίγηκαν. Οι πιο τυχεροί άρπαξαν τις σκόρπιες σανίδες της σκάλας. Εγώ, μαζί με άλλους, μετά το πρώτο βούλιαγμα, κολύπησα-ήξερα μπάνιο γιατί ο πατέρας μου κάθε καλοκαίρι μας πήγαινε στα μπάνια του Ντισού, ένα μέρος που κολυμπούσαν οι Σμυρνιοί-και γαντζώθηκα σ’ έναν χονδρό στύλο, απομεινάρι της σκάλας. Έμεινα εκεί μέσα στο νερό μαζί με άλλους μέχρι την άλλη μέρα. Να βγούμε; Πού να πάμε; Απέναντι στην προκυμαία καιγόταν ο τόπος και οι δύστυχοι Έλληνες πέρα – δώθε αλαφιασμένοι. Ήμουν μόνη, αλλά ευτυχώς το μυαλό μου και το ένστικτό μου δούλευε. Κατά το μεσημέρι έκοψε το μάτι μου ένα πλοίο που φόρτωνε από βάρκες μερικές οικογένειες. Το καράβι ήταν φορτηγό, ιταλικό και μάζευε τους Ιταλούς υπηκόους. Αποφάσισα. Άφησα τον στύλο που με κρατούσε αι με γρήγορες οργιές και με όση δύναμη μου απέμενε, κολύπησα καμιά διακοσαριά μέτρα και πλησίασα το καράβι. Δεν ξέρω πώς τα κατάφερα και μαζί με άλλους ανέβηκα κι εγώ στο κατάστρωμα. Τι ευτυχία για μένα!

» Πανηγύριζα από μέσα μου για τη σωτηρία μου και προσπαθούσα να βολευτώ σε μια γωνιά του καραβιού, ενώ τα ρούχα μου έσταζαν νερό. Στο καράβι γινόταν κάποια αναταραχή και είχα ελπίδες να μη με προσέξουν. Δυστυχώς όμως, ήμουν άτυχη. Με αναγνώρισε μια μικρή Ιταλίδα - Κλάρα την έλεγαν- που παίζαμε μαζί. Δεν ξέρω όμως γιατί, δεν έχασε καιρό και με πρόδωσε στον καπετάνιο.

- «Αυτή είναι Ελληνίδα, δεν είναι δικιά μας», έλεγε και ξανάλεγε.

» Ο καπετάνιος ψυχρός, ατάραχος, αναμέτρησε το λιγνό μου κορμί, που πάνω του ήταν κολλημένα τα μαλλιά μου και τα ρούχα μου και χωρίς δισταγμό, έβγαλε την απόφαση:

- «Πετάξτε την στη θάλασσα! Πετάξτε την στη θάλασσα, είναι λαθραία!».

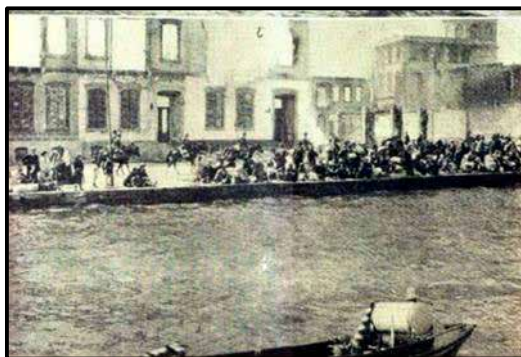
» Ζάρωσα, πάγωσα, κιτρίνισα, έβαλα τα κλάματα. Ανώφελο όμως. Κανείς δεν συγκινήθηκε, κανείς δεν με λυπήθηκε. Τα στιβαρά χέρια των ναυτών με άρπαξαν σαν πούπουλο και μ' εκσφενδόνισαν από ψηλά στη θάλασσα. Σαν γατί που το πετάνε απ' την ταράτσα άπλωσα χέρια και πόδια και σαν βολίδα καρφώθηκα στη θάλασσα. Βούλιαξα, πάλεψα, κολύπησα και απομακρύνθηκα γρήγορα-γρήγορα από το πλοίο της «σωτηρίας».

» Ποιος να νοιαστεί για ένα Ελληνάκι προσφυγόπουλου την ώρα τούτη; Ποιος να προσέξει ένα δωδεκάχρονο κορίτσι, που κολυμπούσε ανάμεσα σε βάρκες, ξύλα, πνιγμένους; Ο καθένας κοιτούσε να σωθεί, να ζήσει. Έτσι αναγκάστηκα και βγήκα στην προκυμαία. Ευτυχώς βρήκα κάτι πατριώτες, Σεβδικιαλήδες και με πήραν μαζί τους. Οι δικοί, ο πατέρας μου, η μάνα μου, τα αδέρφια μου, πού είναι; Χάθηκαν; Ποιος ξέρει;».

Αυτά είπε ι απόσωσε η κυρα-Δέσποινα. Η εγκληματική συμπεριφορά του πλοιάρχου του «Γαρουφαλλιά» αναμόχλευσε στο μυαλό μας τα βάσανα των Μικρασιατών, που το 'χε η μοίρα τους να γευτούν όλη τη σκληρότητα μια και αδιαφορία εχθρών και «φίλων», την απάνθρωπη «ουδετερότητα» και τη σκληρή και εφαρμογή «κανόνων και συμφωνιών», που εφαρμόζονται μόνον σε αδύνατους.

Να όμως, που όσοι επέζησαν και ήρθαν διωγμένοι, γυμνοί και πεινασμένοι, μέσα σε λίγα χρόνια, ορθοπόδησαν κι απλώθηκαν σ' όλες τις γωνιές της πατρίδας μας, πότισαν με ιδρώτα τη χέρσα γη κι άνθισε πάλι στα χείλη τους η χαρά της οικογενειακής ζωής, όπως έγινε και με την κυρα- Δέσποινα τη Σεβδικιαλίτισσα, που τώρα στα γεράματά της χαίρεται γύρω της παιδιά, εγγόνια και δισέγγονα, όλα ένα σμάρι ανέμελο κι ευτυχισμένο...

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή, 24 Ιουνίου 1984)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», την Κυριακή 19 Αυγούστου 1984)

Μια αληθινή Μικρασιατική ιστορία

(Δεν την έχω γραμμένη στο βιβλίο μου «Αληθινές Μικρασιατικές Ιστορίες»)

4. Ο Τουρκοκρητικός

Η Κρήτη έπεσε στα χέρια των Οθωμανών διακόσια περίπου χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, αφού οι Βενετοί την υπεράσπισαν όσο μπορούσαν, γιατί ήταν η κυριότερη βάση τους στη Μεσόγειο.

Μετά την πολιορκία του Χάνδακα (σημερινού Ηρακλείου), που κράτησε 21 χρόνια και την άλωσή του, που έγινε το 1669, οι Τούρκοι, όπως συνήθως, εκτράπηκαν σε βιαιότητες, αιχμαλωσίες κι εξανδραποδισμούς. Τότε πολλοί Κρητικοί αναγκάστηκαν να φύγουν απ' το νησί ή ακόμη να αλλαξοπιστήσουν οικογενειακά και ομαδικά. Αργότερα, μετά από 100 χρόνια, στην Επανάσταση του Δασκαλογιάννη το 1770, σε μια περίοδο σκληρών διωγμών και αντιποίνων, ένα δεύτερο κύμα που τ' ονόμασαν «Γενητσαριά», ανάγκασε πολλούς χριστιανούς να τουρκεψουν. Αυτοί αποτελούσαν τους λεγόμενους «Τουρκοκρητικούς».

Απ' αυτούς, άλλοι διακρίνονταν για τη σκληρότητά τους στους άλλους ορθόδοξους και ομοαίματους χριστιανούς, άλλοι όμως, για τα φιλόανθρωπα αισθήματά τους. Πολλοί απ' αυτούς ήταν κρυπτοχριστιανοί, δηλαδή είχαν ασπαστεί τον ισλαμισμό επίσημα, για τα «μάτια» που λέμε, ενώ κρυφά παρέμεναν χριστιανοί. Οι Τουρκοκρήτες αποτελούσαν το 1/8 σχεδόν του πληθυσμού της Κρήτης, κατοικούσαν στα πεδινά μέρη και αγαπούσαν τον τόπο τους και σε πολλές περιπτώσεις, έξω απ' το νησί, βοηθούσαν τους Κρητικούς.

Ο Χασάν της ιστορίας μας ήταν Τουρκοκρητικός. Μετά όμως την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα το 1913, έφυγε, ποιος ξέρει πώς, και βρέθηκε έρημος και μόνος στο Σεβδίκιοϊ της Μικρασίας, κοντά στη Σμύρνη, να δουλεύει στο μοναδικό γυφτοτούρκικο σιδεράδικο του χωριού. Όλο το χωριό τον ήξερε. Αν και ήταν λιγομίλητος και φοβισμένος, έδειχνε ιδιαίτερη συμπάθεια στους Έλληνες και χαιρόταν να μιλάει ελληνικά, κρυφά απ' τ' αφεντικά του.

Όταν στις 2 Μαΐου 1919 ο ελληνικός στρατός αποβιβάστηκε στη Σμύρνη και πήρε στα χέρια του τη διοίκηση της περιοχής εκείνης, ανάμεσα στου τούρκικο πληθυσμό έγινε αναταραχή. Οι Τούρκοι φοβήθηκαν αντίποινα για όσα είχαν κάνει τόσον καιρό στο ελληνικό στοιχείο και με τρόπο έβλεπαν τον ελληνικό στρατό. Η ελληνική όμως διοίκηση, με τον «δίκαιο» αρμοστή

Αριστείδη Στεργιάδη, όχι μόνον δεν επέτρεψε να γίνει κάτι τέτοιο, αλλά αντίθετα φέρθηκε σκληρότερα στους Έλληνες. Ωστόσο όμως, θύμα τηςδιάχυτης φοβίας των Τούρκων υπήρξε κι ο Χασάν, που έφυγε απ' το σιδεράδικο και πήγε στα βουνά της περιοχής.

Εκεί τον βρήκε και τον περιμάζεψε ο γεροτσέλιγκας Χρήστος απ' το Σεβδίκιοι και τον κράτησε σαν παραγιό, γιατί δούλευε με όλη του την ψυχή. Σπάνια και κλεφτά κατέβαινε στο σπίτι του νέου αφεντικού του και καθώς ήταν έρημος, έβλεπε τον γερο-τσέλιγκα σαν προστάτη και πατέρα του. Αλλά και ο γερο-Χρήστος του φερνόταν πατρικά. Φορές-φορές, όταν το καλοκαίρι στάλιζαν τα πρόβατα κάτω απ' τα δέντρα, γερμένοι οι δυο τους στο ' να πλευρό, πιάνανε κουβέντα για την Κρήτη.

Ο Χασάν άνοιγε την καρδιά του και μιλούσε ασταμάτητα για την «πατρίδα» του με αγάπη και νοσταλγία. Απ' την άλλη μεριά, ο γερο-βοσκός, σπρωγμένος από μια παράξενη διαίσθηση, όλο ρωτούσε και ξαναρωτούσε για τα μέρη της Κρήτης, λες και ήθελε να γνωρίσει καλά τον τόπο, που-αλλοίμονο- μετά τον διωγμό του ' 22, θα γινόταν η δεύτερη και οριστική του πατρίδα. Γιατί, πράγματι, το ' φερε η μοίρα και η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στην Κρήτη, μετά την καταστροφή του μικρασιατικού ελληνισμού.

Να όμως που ήλθαν τα «πάνω-κάτω» κι ο ελληνικός στρατός της Μικρασίας βρέθηκε από νικητής σε δυσχερή θέση κι ο τούρκικος στρατός με τον Κεμάλ, άρχισε να κατατρώγει και να ξεσχίζει τον ελληνικό σταυραετό, που ' χε σκεπάσει με τα φτερά του την Ιωνία. Με τη βοήθεια όμως «φίλων» και «συμμάχων» μας προς τους Τούρκους, ο ελληνικός στρατός χωρίς να νικηθεί, διαλύθηκε και οι Τούρκοι με τον «αέρα» του νικητή, θέριζαν, αλώνιζαν και ποδοπατούσαν με μανία τα εξουθενωμένα μέλη του ιωνικού ελληνισμού.

Ο γερο-τσέλιγκας Χρήστος είχε μια κόρη, τη Δέσποινα¹⁷, που χάθηκε και σώθηκε δραματικά στην προκυμαία της Σμύρνης και τώρα πάνω στη θύελλα βρέθηκε χωρίς γονείς, μαζί όμως με ξαδέρφια και συγχωριανούς της, σ' ένα αμερικάνικο σχολείο, στο Καζιμίρι, λίγο έξω απ' τη Σμύρνη, πάνω στη σιδηροδρομική γραμμή προς το Αϊδίνι. Εδώ έμεινε μια εβδομάδα-τέλη Αυγούστου του ' 22- και τα δραματικά γεγονότα έρχονταν σαν καταιγίδα. Τι να κάνουν όμως; Πού να πάνε; Στη Σμύρνη, που καιγόταν ή στο χωριό τους, που το πήραν οι Τούρκοι;

Δεν άργησε όμως να διαμορφωθεί η νέα κατάσταση. Η περιοχή καταλήφθηκε από τον τούρκικο στρατό και το σχολείο επιτάχτηκε για

¹⁷ . Δέσποινα Μανιάτη του Χρήστου, η αφηγήτρια της Αληθινής Μικρασιατικής Ιστορίας μας.

διοικητήριο, αφού περιόρισαν τους Έλληνες πρόσφυγες σε κάτι βοηθητικούς χώρους. Οι δύστυχοι Σεβδίκιαλήδες κατάλαβαν ότι ήρθαν τα τελευταία τους και προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να μηχανευτούν τα πάντα για να ξεφύγουν. Τα κορίτσια ντύθηκαν σαν γριές και μουντζουρώθηκαν για να μην γνωρίζονται. Αλλοίμονο όμως, λίγο έπιασαν αυτά τ' απελπισμένα τεχνάσματα, μπρος στην ακόρεστη δίψα του Τούρκου για εκδίκηση. Οι στρατιώτες γυρόφερναν ανάμεσα στα θύματά τους και κυαλιάριζαν με μάτι αχόρταγο τη λεία τους.

Κάποια στιγμή ένας Τούρκος στρατιώτης κάρφωσε επίμονα τα μάτια του στην κατάχλωμη απ' τον φόβο της Δέσποινα, που' χε μεταμφιεστεί σε γριά. Πλησίασε το μούτρο του στο πρόσωπό της και της σφύριξε σιγανά.

- Έσύ δεν είσαι κόρη του Χρήστου Μανιάτη του τσέλιγκα απ' το Σεβδίκιοϊ;

Η μικρή Δέσποινα τά' χασε! Ποιος ήταν αυτός ο Τούρκος στρατιώτης, που την αναγνώρισε; Πριν προλάβει όμως να σκεφτεί, ο στρατιώτης συνέχισε:

- Απόψε θα διασκεδάσουμε. Εσύ μαζί με άλλες χανούμισσες θα μας κάνετε συντροφιά.

Η δύστυχη πάγωσε. Είχα ακούσει γι' αυτές τις «διασκεδάσεις» κι αυθόρμητα σκέπασε το πρόσωπό της κι έβαλε τα κλάματα.. Τότε έγινε κάτι απίστευτο. Ο Τούρκος στρατιώτης έσκυψε στ' αφτί της και της είπε εμπιστευτικά.

- Μη φοβάσαι. Είμαι ο Χασάν, πού' χε ο πατέρας σου στα πρόβατα, εκεί στο Σεβδίκιοϊ. Θα σε σώσω.

Το μυστήριο είχε λυθεί. Ο Τουρκοκρητικός που τον είχε περιμαζέψει ο πατέρας της, με τ' αναποδογύρισμα της κατάστασης, έφυγε και πήγε και κατατάχτηκε στον τούρκικο στρατό και τώρα σ' αυτή την κρίσιμη στιγμή βρέθηκε μπροστά της.

Το βράδυ που σκοτείνιασε ο Χασάν βρήκε τρόπο, πήρε τη Δέσποινα απ' το χέρι και τρέχοντας ανάμεσα από αμπέλια και φράχτες, έφτασαν στον μικρό σιδηροδρομικό σταθμό του Καζιμίρ. Εκεί γρήγορα-γρήγορα ανέβηκαν σ' ένα τρένο και ο Χασάν την έκρυψε σε μια θέση. Έφτασαν στη Σμύρνη και με γοργό βήμα προχωρούσαν στα Περιβόλια. Κάποια στιγμή που κάθισαν να ξαποστάσουν, ο Τούρκος στρατιώτης γύρισε στη Δέσποινα, που τά' χε χαμένα, και της είπε σιγανά.

- Τώρα θα γίνεις δικιά μου. Μια φορά, που' ρθα στο κονάκι σας με τρέλανε, σαν σ' είδα που πότιζες τις γλάστρες. Σε λαχτάρισα τότε...

Η Δέσποινα άρχισε να τρέμει σύγκορμη. Αισθανόταν κιόλας τη ανάσα του «ζώου» που πλησίαζε ηδονικά να ικανοποιήσει τις ορέξεις του.

Τι συμβαίνει όμως; Ο Χασάν-ποιος ξέρει σε ποιες μύχιες φωνές των Τουρκοκρατηκών προγόνων του (διάβαζε: Ελλήνων) υπακούοντας- την έπιασε απ' το χέρι και πατρικά της είπε:

- Μη φοβάσαι καρντάς (αδελφή). Θα σε πάω στον πατέρα σου. Και πράγματι εκεί στα Περιβόλια της Σμύρνης υπήρχαν ταβερνίτσες και είχαν μαζευτεί πολλοί Έλληνες.. Ο Χασάν-ποιος ξέρει πώς- έμαθε ότι ο γερο-τσέλιγκας, Χρήστος, βρισκόταν εκεί και οδήγησε την κόρη κοντά του.

Γεμάτη χαρά η Δέσποινα έπεσε στην αγκαλιά των γονιών της, που μετά από τόσες μέρες και δραματικές περιπέτειες. Ο Χασάν παρέκει χαιρόταν το οικογενειακό σύμπλεγμα για λίγες στιγμές και μετά χάθηκε, αφού αρνήθηκε να πάρει «μπαξίδι» δυο λίρες, που του 'δινε ο ευτυχισμένος πατέρας.

Τι να συμπληρώσει κανείς γι' αυτή τη την απίστευτη αληθινή ιστορία που μοιάζει με μυθιστόρημα! Τα λέει όλα. Μέσα στον χαλασμό και τη μανία, τις φλόγες και το μαχαίρι του πολέμου, είναι δυνατόν να επιζηήσει ο ανθρωπισμός, το ήθος και η ευγένεια στους απλούς ανθρώπους και στον λαό, που δυστυχώς, όλα τούτα «βιάζονται» από συμφέροντα και σκοπιμότητες.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», την Κυριακή 19 Αυγούστου 1984)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 21 Ιουλίου 1991)

5. Το Ιωνικό Πανεπιστήμιο που δόξασε τη Σμύρνη και ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή

Τούτες τις μέρες, που γίνεται λόγος για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, έρχονται στον νου μας μερικές λαμπρές σελίδες του μικρασιατικού ελληνισμού, που έχουν σχέση με Πανεπιστήμιο. Ο ελληνισμός της Μικρασίας μέσα σε τρία χρόνια, από το 1919 μέχρι το 1922, είδε και έπαθε να ρέουν σαν σε χείμαρρο, ο θρίαμβος και ο όλεθρος, το μεγαλείο και η ταπείνωση, τα οράματα και οι διαψεύσεις, μέσα σ' έναν εθνικό παροξυσμό.

Εδώ σ' αυτές τις λίγες γραμμές θα παρακολουθήσουμε ένα όραμα που χάθηκε, ένα Πανεπιστήμιο που ξεκίνησε, αλλά, δυστυχώς, που βούλιαξε ταυτόχρονα με τη Μικρασιατική Καταστροφή του '22. Πρόκειται για το Ιωνικό Πανεπιστήμιο της Σμύρνης.

Πρωτομαγιά του 1919 στη Σμύρνη. Ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ο μετέπειτα εθνομάρτυρας, κάλεσε τους δημογέροντες στο Μέγα Συνοδικό Μέγαρο της Σμύρνης και με τρεμάμενη φωνή και κλαίοντας

από συγκίνηση τους ανακοίνωσε τη μεγάλη είδηση: «Από της σήμερον 1^{ης} του φαιδρού Μαΐου του δροσοστάλακτου τούτου μηνός, του στεφάνου των μηνών, αποτελούμεν αναπόσπαστον τμήμα της ηνωμένης, της ενδόξου, της αθανάτου μεγάλης μας πατρίδος Ελλάδος...».

Στη συνέχεια ο πλοίαρχος Μαυρουδής, το ίδιο συγκινημένος, διάβασε το κείμενο του διαγγέλματος του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον λαόν της Σμύρνης: «Το πλήρωμα του χρόνου ήλθεν. Η Ελλάς εκλήθη υπό του Συνεδρίου της Ειρήνης να καταλάβη την Σμύρνην, ίνα ασφαλίση την τάξιν. Οι ομογενείς εννοούσιν ότι η απόφασις αύτη ελήφθη, διότι εν τη συνειδήσει των διευθυνόντων το Συνέδριος είναι αποφασισμένη η ένωσις της Σμύρνης μετά της Ελλάδος... Η ελληνική ελευθερία θα φέρει προς όλους, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος, την ισότητα και την δικαιοσύνη...».

Ήταν η ευλογημένη και αναμενόμενη εδώ και πέντε αιώνες μέρα, που το όραμα έγινε πραγματικότητα, η Σμύρνη έγινε ελληνική και, σε εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου της Ειρήνης (τέλος Απριλίου 1919), ο ελληνικός στρατός, ως στρατός «κατοχής», θα καταλάμβανε τη Σμύρνη για την εξασφάλιση της έννομης τάξης. Γράφτηκε η λέξη «κατοχή» και ίσως θυμηθήκαμε τα απαίσια χρόνια (1941-1944) της γερμανοϊταλικής κατοχής. Η «κατοχή» όμως της Σμύρνης από τον ελληνικό στρατό ήταν υπόδειγμα διοικητικής αμεροληψίας και δημιουργικής δραστηριότητας. Υπόψη πως στη Σμύρνη, εκείνη την εποχή, εκτός από τους Έλληνες κατοικούσαν πολλοί Τούρκοι, Εβραίοι, Ιταλοί κ.ά.

Εδώ ακριβώς εντάσσεται η ιδέα αλλά και η απόφαση του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου να ιδρυθεί στη Σμύρνη Πανεπιστήμιο με την ονομασία «ΙΩΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ». Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οραματιστής μιας Ελλάδας των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών, θα έκανε αισθητή την παρουσία τής πατρίδας μας όχι μόνον με τον στρατό ως «εκστρατευτικό σώμα κατοχής», αλλά προπαντός με την οικοδόμηση μιας ευνομούμενης Πολιτείας και την οργάνωση της Παιδείας, αρχής γενομένης από το Ιωνικό Πανεπιστήμιο, ως ακρογωνιαίου λίθου της προόδου.

Το Ιωνικό Πανεπιστήμιο θα ιδρυόταν στη θέση Μπαχρή Μπαμπά, στο προάστιο Καρατάς (Μελανία) στην είσοδο της Σμύρνης. Εκεί στα γύρω υψώματα υπήρχαν παλιά εβραϊκά νεκροταφεία, που ο Τούρκος νομάρχης Ραχμή τα ξεκαθάρισε και με τα μάρμαρα των τάφων αλλά και άλλα μάρμαρα από την Παλαιά Έφεσο, άρχισε να κτίζει μια μεγάλη σχολή την οποία βρήκε ημιτελή η ελληνική «κατοχή». Σ' αυτήν τη σχολή αφού τελείωνε, θα είχε την έδρα του το Ιωνικό Πανεπιστήμιο.

Η οργάνωση του Πανεπιστημίου ανατέθηκε στον διάσημο Έλληνα καθηγητή των Μαθηματικών στη Γερμανία Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή. Ο

διαπρεπής αυτός επιστήμονας, αφού σπούδασε Μαθηματικά και Φιλοσοφία τη Γερμανία, αλληλοδιαδόχως αναγορεύτηκε καθηγητής στο Πολυτεχνείο του Αννόβερου, του Μπρεσλάου και στα Πανεπιστήμια της Γοτθίγγης και Βερολίνου (1918). Αυτόν τον μεγάλο επιστήμονα το 1920 κάλεσε και παρακάλεσε ο Ελευθέριος Βενιζέλος να κατέβει στην Ελλάδα και ν' αναλάβει την οργάνωση του Ιωνικού Πανεπιστημίου της Σμύρνης.

Στον καθηγητή Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή ανατέθηκε η οργάνωση του Ιωνικού Πανεπιστημίου Σμύρνης (Φώτο, από το Διαδίκτυο).

του κτηρίου προχωρούσαν με γοργό ρυθμό, παρά τις διάφορες ενστάσεις και αντιρρήσεις που πρόβαλε η ισραηλιτική κοινότητα για την ιδιοκτησία του οικοπέδου. Ο ύπατος Αρμοστής, Στεργιάδης, πιστός τηρητής των νόμων, διεμήνυσε στην επιτροπή της ισραηλιτικής κοινότητας, ότι δεν δικαιούται να ζητά αποζημιώσεις από την ελληνική Πολιτεία. Έτσι οι εργασίες προχωρούσαν με προοπτική ν' αρχίσει η λειτουργία του Ιωνικού Πανεπιστημίου το 1923. Στο μεταξύ ο καθηγητής Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (όχι Καραθεοδωρής, που είναι λάθος, αλλά Καραθεοδωρή). κατάρτιζε το πρόγραμμα σπουδών και παράγγειλε τα διάφορα εποπτικά όργανα, έχοντας βοηθό τον μικροβιολόγο Χατζηβασιλείου.

Εκεί, λοιπόν, στις ακτές της Ιωνίας, όπου το πρώτον αναπτύχθηκε η Φιλοσοφία, καλλιεργήθηκε η επιστήμη και ο μύθος έγινε Λόγος και έζησαν οι μεγάλοι και πρώτοι σοφοί Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξίμενης, Ηράκλειτος, Λεύκιππος, Βίας κ. ά. οραματίστηκε ο Ελευθέριος Βενιζέλος το δεύτερο Πανεπιστήμιο του ελληνισμού (το πρώτο και μοναδικό τότε ακόμη ήταν το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών), που θα αγκάλιαζε και θα ένωνε τον ελληνισμό της Μικρασίας, του Αιγαίου και της κυρίως Ελλάδας, σαν ένας μαγνήτης με δύο πόλους: Αθήνα και Σμύρνη.

Οι εργασίες αποπεράτωσης και διαρρύθμισης

Ο οργανισμός για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου δεν σταμάτησε, παρότι μέσα στο 1922 η κατάσταση φαινόταν συγκεχυμένη και είχε αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση για τον ελληνικό θρίαμβο και φαινόταν στον ορίζοντα απειλητικά σύννεφα καταστροφής. Οι Σμυρνιοί απορούσαν γι' αυτήν την κινητικότητα. Τέτοια ήταν η εργατικότητα του καθηγητή Καραθεοδωρή με τους συνεργάτες του, που αφοσιωμένοι στην αποστολή τους, ούτε έβλεπαν, ούτε άκουαν τον ορυμαγδό της επερχόμενης θύελλας, που ακόμη και τις τελευταίες μέρες της κατάρρευσης, κανόνιζαν τη μεταφορά εργαστηριακού υλικού του Πανεπιστημίου, το οποίο, ευτυχώς, την τελευταία στιγμή διοχετεύτηκε στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών.

Και ήλθε η Καταστροφή τον Αύγουστο –Σεπτέμβρη 1922, για να θρηνήσει η Ελλάδα μας χιλιάδες νεκρούς, να περιμαζέψει ρακένδυτους ενάμισι εκατομμύριο πρόσφυγες και να χαθεί η πανάρχαια ιωνική κοιτίδα του ελληνισμού, μαζί με το Ιωνικό Πανεπιστήμιο της Σμύρνης, που δεν πρόλαβε ν' ανοίξει και να σκορπίσει το πνευματικό του φως (Φως εξ Ανατολών) για μια άλλη φορά στη γη της Ιωνίας και έμεινε εκεί μισοτελειωμένο στις χαμένες αλλά αλησμόνητες πατρίδες.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 21 Ιουλίου 1991)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 11 Σεπτεμβρίου 1992)

70 χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή

6. ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΚΛΗΡΙΚΟΙ

Σ' αυτή τη μεγάλη Τραγωδία του νεότερου ελληνισμού, τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, που διαδραματίστηκαν σκληρές άφθαστου ηρωισμού, ολοκληρωτικής αυταπάρνησης και ψυχικού μεγαλείου από το ένα μέρος και φρικτών σωματικών βασανισμών απάνθρωπης σκληρότητας και εξευτελισμών από το άλλο μέρος, συμμετείχε, πρωτοστάτησε αλλά και υπέστη η Ορθόδοξη Εκκλησία της Μικράς Ασίας, με τους εκπροσώπους της μητροπολίτες, ιερείς και λαϊκούς.

Όλοι τους εκείνη την ώρα του πανικού και της και της καταστροφής προσπάθησαν να προφυλάξουν το ποίμνιό τους από την εκδικητική μανία του τουρκικού όχλου. Τους πιο γνωστούς και επώνυμους απ' αυτούς –γιατί θα υπάρχουν, ασφαλώς, πολλοί άγνωστοι και ανώνυμοι- τιμά η Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος με διήμερες εορταστικές εκδηλώσεις στον καθεδρικό ναό της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας, που λήγουν την Κυριακή 13 Σεπτεμβρίου, παραμονή της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού. Και νομίζω,

ότι εύστοχα επιλέχτηκε αυτή η ημερομηνία, καθότι η 14^η Σεπτεμβρίου, έχει ανακηρυχθεί ως Ημέρα Εθνικής Μνήμης του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Την Κυριακή, μετά την πανηγυρική Θεία Λειτουργία, στην Ευαγγελίστρια θα γίνει λιτάνευση της ιεράς εικόνας των τιμωμένων αγίων εθνομαρτύρων, που ζωγράφισε ο αγιογράφος Ζαχαρίας Καραφέργιαν και θα αποκαλυφθεί σχετική αναμνηστική ορειχάλκινη παράσταση, που φιλοτέχνησε ο γλύπτης Μιχάλης Παπαδάκης.

Οι τιμώμενοι εθνομάρτυρες της Μικρασιατικής Καταστροφής, ο Σύμνης Χρυσόστομος, ο Κυδωνίων Γρηγόριος, ο Μοσχονησίων Αμβρόσιος, ο Ζήλων Ευθύμιος και ο Ικονίου Προκόπιος, αποτελούν την κορωνίδα και την κορυφή του πάμφωτου όρους των θυμάτων και μαρτύρων της φοβερής εκείνης τραγωδίας.

Εμείς εδώ θα σταχυολογήσουμε και θα παρουσιάσουμε λίγα, ελάχιστα, επιγραμματικά σχεδόν, από τη ζωή, τη δράση και του μαρτύριό τους, όσα μπορούν να χωρέσουν μέσα σ' ένα σύντομο δημοσίευμα εφημερίδας.

Αρχίζουμε με τον Προκόπιο, μητροπολίτη Ικονίου. Ευσεβές τέκνο της Καππαδοκίας, αφού σπούδασε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και αλληλοδιαδόχως υπηρέτησε σε διάφορες θέσεις, το 1911 βρίσκεται μητροπολίτης Ικονίου. Στην απομακρυσμένη επαρχία του δραστηριοποιείται στην ανέγερση πολλών ναών και σχολείων για την αναπτέρωση του εθνικού φρονήματος των εκεί διαβιούντων Ελλήνων ορθοδόξων. Η δράση του όμως, ενοχλεί το κεμαλικό καθεστώς, εξορίζεται

και έκτοτε χάνονται τα ίχνη του, περί το 1923. Κύριος οίδε, κάτω από ποιες συνθήκες τελείωσε τη ζωή του.

Ο επόμενος είναι ο Ευθύμιος, επίσκοπος Ζήλων Πόντου, που καταγόταν από το χωριό Παράκοιλα της Λέσβου. Και πώς βρέθηκε στον Πόντο; Μα, είναι η εποχή που το ελληνικό γένος με την Ορθοδοξία του φωτίζει όλον τον χώρο, που εκτείνεται μέχρι τον Πόντο και το εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Το 1912 χειροτονείται επίσκοπος Ζήλων του Πόντου και γίνεται βοηθός του δραστήριου μητροπολίτη Αμασειάς, Γερμανού Καραβαγγέλη, στο δύσκολο έργο της προστασίας του ελληνικού και χριστιανικού στοιχείου, που δεχόταν αφόρητες πιέσεις από τους Νεότουρκους. Και όταν οι πιέσεις αυτές έφτασαν στο απροχώρητο και οι Πόντιοι πήραν τα όπλα, ο ενθουσιώδης κι ένθερμος πατριώτης, ευλογεί τον αγώνα και τον στηρίζει παντοιοτρόπως. Ο γενναίος επίσκοπος όμως, συλλαμβάνεται από τους Τούρκους, δικάζεται και καταδικάζεται σε θάνατο με την κατηγορία της «εσχάτης προδοσίας», βασανίζεται και υπομένει. Περιμένει ήρεμος και ψάλλει τη νεκρώσιμη ακολουθία του. Δεν άντεξε όμως πολύ. Πέθανε στη φυλακή τον Μάιο του 1921.

Διαβάζοντας τα μαρτύρια που υπέστησαν οι νεομάρτυρες της Μικρασιατικής Καταστροφής, το μυαλό μας ταυτίζει εκείνα τα λόγια του Απ. Παύλου, που γράφει για τους μάρτυρες της Π. Διαθήκης: *«Έτεροι δε εμπαιγμών και μαστίγων πείραν έλαβον, έτι δε δεσμών και φυλακής, ελιθάσθησαν, επρίσθησαν (πριονίστηκαν), επειράσθησαν (πέρασαν από πειρασμούς), εν φόβω μαχαίρας απέθανον»* (Προς Εβραίους επιστολή, κεφ. ΙΑ΄, στιχ. 36-37). Οι Μικρασιάτες αρχιερείς φάνηκαν αντάξιοι της αποστολής τους και της πίστης του και επωμίστηκαν όλα τα βάρη του δεινοπαθούντος ποιμνίου τους με συνέπειες φυλακίσεις, βασανιστήρια και θανάτους.

Και ερχόμαστε στο ιωνικά παράλια για να δούμε τον Αμβρόσιο των Μοσχονησίων. Ο Αμβρόσιος, Σμυρνιός στην καταγωγή, μετά από λαμπρές σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού Ιεροσολύμων, στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και στη Θεολογική Ακαδημία Κιέβου, βρίσκεται βοηθός του Χρυσοστόμου Σμύρνης και κατόπιν μητροπολίτης Μοσχονησίων, σε μια κρίσιμη εποχή, τον Φεβρουάριο του 1922. Προσπαθεί να βοηθήσει τον καραρρέοντα ελληνισμό της επαρχίας του και στις 15 Σεπτεμβρίου 1922, που οι Τούρκοι κατέστρεψαν τα όμορφα Μοσχονήσια (βρίσκονται ανάμεσα στη Λέσβο και τη μικρασιατική ακτή), τον συλλαμβάνουν μαζί με εννέα ιερείς του και τον οδηγούν έξω από τις Κυδωνίες (Αϊβαλί). Εκεί μαζί με τους ιερείς του, τον θάπτουν ζωντανό!

Αλλά και στις μαρτυρικές Κυδωνίες έγιναν τα ίδια. Εκεί βρισκόταν ένας άλλος γενναίος ιεράρχης, ο Γρηγόριος, πρώην μητροπολίτης Στρωμνίτης, που αγωνίστηκε εναντίον των Τούρκων και των Βουλγάρων. Από τη θέση του μητροπολίτη Κυδωνιών εργάστηκε υπεράνθρωπα για να βοηθήσει τους Κυδωνιάτες, που γύρισαν πίσω το 1918 μετά από τον πρώτο διωγμό (1914-1918) στην κατεστραμμένη πατρίδα τους. Τα γεγονότα του 1922 τον βρίσκουν στη πρώτη γραμμή του αγώνα για τη διάσωση του ελληνισμού. Συλλαμβάνεται όμως από τους Τούρκους μαζί με τους ιερείς του και μετά από συνεχή μαρτύρια και αυτός θάπτεται ζωντανός, αφού είδε προηγουμένως με τα μάτια του να σφάζονται οι ιερείς του.

Κλείνουμε το σύντομο μαρτυρολόγιο των εθνο-ιερομαρτύρων της Μικρασιατικής Καταστροφής, αναφέροντες ελάχιστα για τον «Περίβλεπτον», εθνο-ιερομάρτυρα Χρυσόστομο Σμύρνης, αυτόν τον «Παλαιολόγο της Εκκλησίας μας», από το βιβλίο του Τζόρτζ Χόρτον, Αμερικανού προξένου στη Σμύρνη το 1922 *«Αναφορικά με την Τουρκία»* (σελ. 155), όπου σημειώνει για το τέλος του Χρυσοστόμου: *«Έχουν ακουστεί διάφορες εκδοχές για τον θάνατο του Χρυσοστόμου. Το βέβαιο είναι – σε αυτό το σημείο συμφωνούν όλες οι μαρτυρίες – πως τον σκότωσε ο όχλος των Οθωμανών. Από τα γραφεία της αρχιεπισκοπής τον πήραν, ένας Τούρκος αξιωματικός και δύο στρατιώτες. Του είπαν ότι τον ήθελε να το δει ο Νουρεντίν πασάς. Σύμφωνα με πληροφορίες, αυτός ήταν ο εμπνευστής του σχεδίου εξόντωσης του μητροπολίτη. Ουσιαστικά παρέδωσε τον ιερέα στον φανατισμένο όχλο για να τον ξεφορτωθεί, ρίχνοντας τις ευθύνες στους «αγανακτισμένους Τούρκους». Γεγονός παραμένει ότι ο Χρυσόστομος βρήκε τραγικό θάνατο στα χέρια του όχλου. Τον έφτυσαν, του ξερίζωσαν τη γενειάδα, του έσκισαν τα ρούχα, τον μαχαίρωσαν και τέλος άρχισαν να τον σέρνουν στους δρόμους».*

Αυτούς του επώνυμους εθνο-ιερομάρτυρες τιμά η Εκκλησία μας με πανηγυρικές εκδηλώσεις στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, της πόλης που γεννήθηκε από Μικρασιάτες πρόσφυγες, που πριν εβδομήντα χρόνια, το 1922, έφεραν τα αποκαΐδια και τα κουρέλια της συμφοράς τους, μαζί με τον πνευματικό ιωνικό πολιτισμό, την ελληνική τους ιστορία και την ορθόδοξη χριστιανική τους πίστη και παράδοση, καταυγασμένη από το φως και τα μαρτύρια των εθνο-ιερομαρτύρων τους.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 11 Σεπτεμβρίου 1992)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 24 Ιουλίου 1994)

Δύο σοφοί του Μικρασιατικού Ελληνισμού

7.Θαλής ο Μιλήσιος – Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή

Για φέτος η σειρά των γραμματοσήμων EUROPA / 1994, που εκδόθηκε στις 9 Μαΐου (1994) από τον ΕΛ.ΤΑ ήταν αφιερωμένη στους σοφούς. Έτσι κάθε χώρα της Ευρώπης πρόβαλε δύο δικούς της σοφούς, που το επιστημονικό τους έργο είχε παγκόσμια ακτινοβολία.

Τα Ελληνικά Ταχυδρομεία (ΕΛ.ΤΑ) επέλεξαν και πρόβαλαν με δυο γραμματόσημα δύο Έλληνες σοφούς, έναν του μακρινού παρελθόντος κι έναν του πρόσφατου, που η συμβολή τους στην παγκόσμια επιστημονική σκέψη είναι παραδεδωγμένη. Η προβολή αυτή έχει και κάποια ιδιαίτερη σημασία, γιατί και οι δύο προέρχονται από τον ελληνισμό της Μικράς Ασίας.

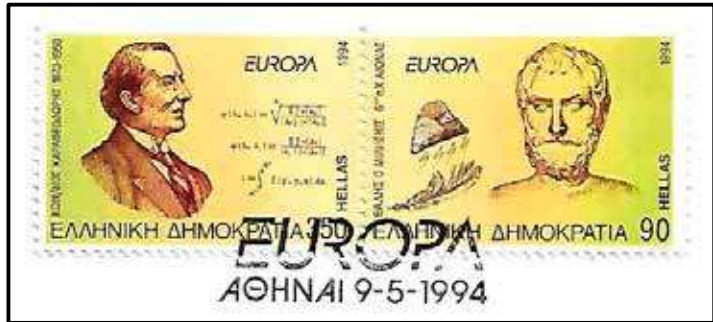
Πρόκειται για τον αρχαίο σοφό, τον Θαλή, που γεννήθηκε και έδρασε στη Μίλητο της Ιωνίας και τον νεότερο Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή, σπουδαίο μαθηματικό, από επιφανή οικογένεια της Κωνσταντινούπολης.

Στο σημείωμα αυτό, με την ευκαιρία της τιμητικής τους παρουσίας στα γραμματόσημα, θ' αναφερθούμε με λίγα λόγια στις δύο αυτές μεγάλες προσωπικότητες, που δένουν την αρχαία Ελλάδα με τη νεότερη και αναπτύσσονται στις αρχαιότερες ελληνικές περιοχές της Μικρασίας και Ιωνίας (Βιβλιογραφία πηγές: Εγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ –ΛΑΡΟΥΣ και Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια ΔΡΑΝΔΡΑΚΗ).

ΘΑΛΗΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ: Είναι ο μεγάλος επιστήμονας και φιλόσοφος, ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. Γεννήθηκε στη Μίλητο της Ιωνίας περίπου το 640 π. Χ. Το έργο του είναι τεράστιο και καλύπτει τομείς των Μαθηματικών, της Φυσικής και της Φιλοσοφίας. Μερικές από τις επιστημονικές ανακαλύψεις. Στα Μαθηματικά: Σ' αυτόν αποδίδεται η επινόηση δηλ. η απόδειξη. Στη Γεωμετρία: Αποδίδεται η απόδειξη των θεωρημάτων: α) «Η διάμετρος διχοτομεί τον κύκλο», β) «Αι κατά κορυφήν γωνίαί είναι ίσαι», γ) «Αι παρά την βάσιν γωνίαι του ισοσκελούς τριγώνου είναι ίσαι» κ. ά.

Στην Αστρονομία: α) Καθόρισε τη διάρκεια του έτους σε 365 ημέρες, β) βρήκε ότι ο πολικός αστέρας μπορεί να χρησιμεύσει ως οδηγός των ναυτιλομένων στη νύχτα, γ) είναι ο πρώτος, που ερμήνευσε σωστά την έκλειψη του ηλίου. Αστρονομική του επιτυχία ήταν η πρόβλεψη πολλούς μήνες πριν της έκλειψης του ηλίου, που έγινε στις 28 Μαΐου του 585 π. Χ. δ) Πρώτος είπε ότι ο κόσμος έχει σχήμα σφαίρας κ. ά. Στη Φυσική: Ο Θαλής ανακάλυψε την ιδιότητα του μαγνητισμού και του ηλεκτρισμού (το γραμματόσημο δίπλα στη μορφή του έχει το ήλεκτρο που έλκει ένα φτερό). Στη φιλοσοφία:

Εκπληκτικό επί-
τευγμα του Θαλή
είναι η συνολική
θεώρηση του κό-
σμου και η προ-
σπάθεια αναγωγής
όλων των φαινο-
μένων σε μία αρχή.
Αυτή η αρχή,
αποφάνεται ο Θα-

λής, είναι το νερό. «Αρχή πάντων ύδωρ». Στον Θαλή αποδίδονται ένα πλήθος αποφθεγμάτων, όπως «Κάλλιστον κόσμος, ποίημα Θεού», «Γνώθι σ' αυτόν», «Μέτρο χρω», «Βαρύ απαιδευσία», κ. ά. Ο Θαλής, όπως γράψαμε, συγκαταλεγόταν στους επτά σοφούς της αρχαιότητας και μάλιστα είχε αναγνωρισθεί από τους άλλους ως ο πρώτος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ (όχι Καραθεοδωρής με ς τελικό). Και ερχόμαστε στον νεότερο σοφό, που τιμάται με γραμματόσημο των ΕΛ.ΤΑ στη σειρά EUROPA, που έχει την εικόνα του με μερικούς μαθηματικούς τύπους. Ο Κ. Κ. καταγόταν από επιφανή οικογένεια της Κωνσταντινούπολης. Τα προηγούμενα μέλη της, Στέφανος, Αλέξανδρος, Κωνσταντίνος και πάλι Κωνσταντίνος και πάλι Στέφανος, είχαν μεγάλη επιστημονική μόρφωση και προσφορά και κατείχαν υψηλές θέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (γιατροί των σουλτάνων κ. ά.).

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (1873-1950) ήταν γιος του τελευταίου (Στέφανου) και σπούδασε την επιστήμη της Μηχανικής. Μετά επιδόθηκε στα Μαθηματικά στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και της Γοτθίγγης. Το 1918 διαδέχθηκε στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου τον διαπρεπή μαθηματικό Frobenius.

Το 1920, όταν η Ελλάδα κατέλαβε την Ιωνία και τη Σμύρνη, ο Ελευθέριος Βενιζέλος κάλεσε τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή να έλθει από το Βερολίνο και να οργανώσει το υπό ίδρυση «Ιωνικό Πανεπιστήμιο» της Σμύρνης, το δεύτερο Πανεπιστήμιο του ελληνισμού (σ. σ. Δεν είχε ακόμη ιδρυθεί το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης), που θα αγκάλιαζε και θα ένωνε τον ελληνισμό της Μικρασίας, του Αιγαίου και της κυρίως Ελλάδας σαν μαγνήτης με πόλους την Αθήνα και τη Σμύρνη!

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή επιδόθηκε με ζήλο στην αποστολή του αυτή, με προοπτική να λειτουργήσει το Πανεπιστήμιο το 1923. Εξασφάλισε κτηριακές εγκαταστάσεις και προχωρούσε ταχύτατα στον καθορισμό του προγράμματος σπουδών και της προμήθειας επιστημονικών οργάνων. Μέχρι τις παραμονές της Καταστροφής του '22, αυτός και οι συνεργάτες

του δούλευαν ακούραστα για την υλοποίηση του προγράμματος. Ήλθε όμως η Τραγωδία του '22 και τα γκρέμισε όλα.

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή όμως δεν σταματά την επιστημονική του δράση. Μετά την Καταστροφή του '22, διορίζεται καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, το 1923 επίσης στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, το 1924 στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, το 1928 στο Harvard της Μασαχουσέτης και το 1930 καλείται και πάλι από την κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου (Υπουργός Παιδείας Γεώργιος Παπανδρέου) να οργανώσει το Πανεπιστήμιο της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης (είχε ιδρυθεί από το 1925). Ο Κ. Κ. κατατάσσεται μεταξύ των μεγάλων σύγχρονων μαθηματικών, είχε εκλεγεί μέλος διαφόρων Ακαδημιών και είχε συγγράψει πλήθος συγγραμμάτων.

Αυτοί, λοιπόν, οι δύο μεγάλοι σοφοί, που έλκουν την καταγωγή τους από τον ευρύτερο ελληνισμό της Μικρασίας και της Ιωνίας, τιμήθηκαν, όπως σημειώσαμε με δυο γραμματόσημα των ΕΛ.ΤΑ στη σειρά EUROPA για να θυμίσουν στους Ευρωπαίους και σ' όλο τον κόσμο την επιστημονική παρουσία και συμβολή των Ελλήνων στον Πολιτισμό.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 24 Ιουλίου 1994)

(Δημοσιεύτηκε « ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1994)

8. Ευθύμιος, Επίσκοπος Ζήλων (Αμασείας Πόντου)

Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμου Σταυρού από την Εκκλησία μας τιμάται η μνήμη των Εθνο-ιερομαρτύρων κατά την Μικρασιατική Καταστροφή, που ανακηρύχθηκαν Άγιοι με απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας Ελλάδος (4 Νοεμβρίου 1992).

Αυτοί οι νεοκαταταχθέντες Άγιοι υπηρέτησαν με πίστη και αφοσίωση την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό και υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο στις ζοφερές μέρες της Τραγωδίας του '22, όταν ο αιμοδιψής Αγαρηνός προσπάθησε να κορέσει τα άγρια ένστικτά του στους ανυπεράσπιστους και βιαίως διωκόμενους Έλληνες από την πανάρχαια κοιτίδα τους, τη Μικρά Ασία.

Των μυριάδων αυτών θυμάτων προηγούνται στεφανωμένοι με τον ακάνθινον στέφανον των μαρτυριών τους οι Μητροπολίτες Χρυσόστομος Σμύρνης, Γρηγόριος Κυδωνιών, Αμβρόσιος Μοσχονησίων, Προκόπιος Ικονίου, ο

Επισκοπος Ευθύμιος Ζήλων (Αμασειάς Πόντου) και ακολουθεί ένα πλήθος επώνυμων και ανώνυμων κληρικών και λαϊκών, που πλήρωσαν την εκδικητική μανία του τουρκικού φανατισμού.

Η προτομή του εθνομάρτυρα Ευθυμίου Αγριτέλλη Επισκόπου Ζήλων στον περίβολο της Ι. Μονής Λειμώνας Λέσβου.

Στην Ευαγγελίστρια, στον κεντρικό ναό της προσφυγούπολης της Νέας Ιωνίας, τελέστηκαν χθες και συνεχίζονται σήμερα εορταστικές εκδηλώσεις για τη μνήμη των νεομαρτύρων Αγίων αυτών.

Για τη δράση και τον μαρτυρικό του θάνατο έχουμε αναφερθεί με σημειώματά μας κατά το παρελθόν. Στο σημερινό μας δημοσίευμα, που το θεωρούμε συνέχεια και των δύο προηγούμενων «Η Μυτιλήνη της προσφυγιάς»

και «Η Μικρασιάτισσα Μάνα», θα ολοκληρώσουμε την περιήγησή μας στο νησί της Λέσβου, που είναι φορτωμένο με τις μνήμες της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22, επικεντρώνοντας την προσοχή μας σε έναν εθνοιερομάρτυρα, Άγιο, από τους παραπάνω, τον Επίσκοπο Ζήλων (Αμασειάς Πόντου) Ευθύμιο, που γεννήθηκε στο ελαιόβρυτο νησί της Λέσβου και μαρτύρησε στον μακρινό Πόντο, τον καιρό του χαλασμού και των δεινών του εκεί Ελληνισμού.

Οι επισκέπτες των φημισμένων μοναστηριών της Λέσβου, όταν φθάσουν στη μονή Λειμώνας, λίγο έξω από την Καλλονή, στον περίβολο-κήπο της Μονής δεξιά τους θ' αντικρίσουν μια προτομή να τους περιμένει. Είναι ο Άγιος (τώρα) Ευθύμιος Αγριτέλλης, που ξεκίνησε ως μοναχός από τούτο το μοναστήρι, που σήμερα κρατεί ακόμα τα σημάδια της ακμής του με τα κελιά του, το καθολικό, το περίφημο εκκλησιαστικό μουσείο του και το γηροκομείο.

Ο Ευθύμιος γεννήθηκε στα Παράκοιλα, χωριό δυτικά του κόλπου της Καλλονής και φοίτησε στη Λειμωνιάδα Σχολή, που λειτουργούσε τότε στη Μονή. Με δαπάνες της Σχολής συνέχισε ανώτερες σπουδές στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Πλήρης γνώσεων και ένθεου ζήλου επέστρεψε στη Λέσβο, όπου διετέλεσε διδάσκαλος, ιεροκήρυκας και πρωτοσύγκελος στη Μητρόπολη της Μήθυνας. Στις 27 Ιουλίου 1912 χειροτονήθηκε

Επίσκοπος Ζήλων (Αμασειάς Πόντου) κι έγινε βοηθός του δραστήριου και πατριώτη Μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού Καραβαγγέλη στο δύσκολο έργο της προστασίας του ελληνικού χριστιανικού στοιχείου, που δεχόταν αφόρητες πιέσεις από τους Νεότουρκους.

Ο Ευθύμιος, ακούραστος, ανέπτυξε μεγάλη θρησκευτική και εθνική δράση, ενδυναμώνοντας τους Έλληνες, διατρέχοντας την ορεινή του περιφέρεια με προσεκτικές κινήσεις για ν' αποφεύγει τις υπόνοιες των τουρκικών αρχών. Οργανώνει, επίσης, ένοπλα τμήματα.

Όμως η δραστηριότητά του αυτή έγινε αντιληπτή και αμέσως μαζί με άλλους Έλληνες προκρίτους κλείστηκε στις φυλακές. Στις 22 Ιανουαρίου 1921 παραπέμφθηκε στο στρατοδικείο μαζί με τους συγκρατούμενούς του για «εσχάτη προδοσία». Μπροστά στο δικαστήριο, ο πιστός και γενναίος επίσκοπος, μιμούμενος τους επισκόπους και μάρτυρες της Εκκλησίας μας, απολογήθηκε θαρραλέα και καυτηρίασε τις κατάφωρες αδικίες και τα δεινά που υπέφερε ο ελληνικός πληθυσμός των περιοχών εκείνων. Τέλος ανέλαβε μόνος την ευθύνη των πράξεών του και «εάν υπάρχει αδικημα», τους τόνισε, «να πληρώσω ο ίδιος και ν' απολυθούν οι συγκατηγορούμενοί μου πρόκριτοι, που φυλακίστηκαν μαζί μου».

Η απολογία του συγκλόνισε τους Τούρκους στρατοδίκες και η έκδοση της απόφασης αναβλήθηκε κι ο επίσκοπος μεταφέρθηκε στις φυλακές. Εκεί μέσα εξακολούθησε να ενθαρρύνει τους έγκλειστους ομογενείς, γι' αυτό και την ημέρα του Πάσχα του 1921 απομονώθηκε σε υγρό και σκοτεινό υπόγειο κελί, όπου υποβλήθηκε σε φρικώδη βασανιστήρια. Οι συγκρατούμενοί του άλλοτε τον άκουγαν να στενάζει και να κλαίει και άλλοτε να ψάλει τον Μέγα Παρακλητικό Κανόνα και τη νεκρώσιμη ακολουθία, κηδεύοντας τον εαυτό του. Όλα τούτα μας θυμίζουν τις τελευταίες στιγμές πολλών επισκόπων και μαρτύρων της Εκκλησίας μας. Η φωνή του έπαυσε να ακούγεται στις 29 Μαΐου 1921 (ημερομηνία αποφράδα για τον Ελληνισμό) και οι Τούρκοι διέδωσαν ότι πέθανε δηλ. υπέκυψε στα βασανιστήρια, που του υπέβαλαν. Η ειρωνεία γι' αυτούς ήταν ότι τρεις ημέρες μετά το μαρτυρικό του τέλος, ήρθε από τον Κεμάλ Ατατούρκ η έγγραφη καταδίκη του σε θάνατο. Τον περιτύλιξαν σε κουβέρτα και τον έθαψαν στον περίβολο μιας κοντινής εκκλησίας. Με αυτόν τον τρόπο ο ακούραστος επίσκοπος Ευθύμιος Αγριτέλλης σφράγισε νέος, σε ηλικία 45 ετών, τη θρησκευτική και εθνική του δράση. Δίκαια η Εκκλησία τον κατέταξε μεταξύ των Αγίων νεομαρτύρων της Μικρασιατικής Τραγωδίας. Την ίδια τύχη είχαν και οι πρόκριτοι. Απαγχονίστηκαν στις 21 Σεπτεμβρίου 1921.

Στην περιοχή της Μονής Λειμώνος της Λέσβου, όπως σημειώσαμε, από το 1936 έχει τοποθετηθεί η προτομή του μαρτυρικού επισκόπου, σήμερα Αγίου, για να μας θυμίζει με τη μορφή του, το χρέος μας απέναντι στα ιδεώδη του Ελληνισμού. Στην Αθήνα ο Σύλλογος των Παρακοιλιωτών Λέσβου «Ο Ζήλων Ευθύμιος», που έχει στον τίτλο του με υπερηφάνεια το όνομά του, δε διάφορες εκδηλώσεις, με δημοσιεύματα και με το περιοδικό «ΤΑ ΠΑΡΑΚΟΙΛΙΩΤΙΚΑ» πολλές φορές έχει τιμήσει τον εκλεκτό συγχωριανό τους Ευθύμιο Αγριτέλλη, που οι αγώνες του και το μαρτυρικό του τέλος τον κατέταξαν μεταξύ των Εθνο-ιερομαρτύρων- Αγίων της πατρίδας μας και της Εκκλησίας μας.

Και μια απρόσμενη πληροφορία. Στη Νέα Ιωνία υπάρχουν μακρινοί συγγενείς του. Η μακαρίτισσα Στάσα Βαγενά, αρχοντογυναίκα από τη Μαγνησία της Μικρασίας τον είχε θείο. Ήταν πρώτος εξάδελφος του πατέρα της. Τα παιδιά της, σήμερα, που ζουν στη Νέα Ιωνία οικογενειάρχες, ο Αντώνης Βαγενάς και η Μάρω Τζάλλα, σεμνύνονται για τον πρόγονό τους Άγιο Επίσκοπο Ευθύμιο Ζήλων (Αμασειάς Πόντου) κι έχουν δώσει τη φωτογραφία του στο Μουσείο Μικρασιατικών εικόνων στον ναό της Ευαγγελίστριας.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 1994)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 23 Ιουλίου 1995)

9.Βασίλης Ιθακήσιος. Ο ζωγράφος του Ολύμπου

Ένας μισο-Σμυρνιός στο θεϊκό βουνό

Σήμερα Κυριακή, 23 Ιουλίου 1995, μετά τη γιορτή του Προφήτη Ηλία, πραγματοποιείται στον Όλυμπο, στην κορυφή Προφήτης Ηλίας (υψομ. 2803 μ.) η 55^η Πανελλήνια Ορειβατική Συγκέντρωση, η ετήσια καθιερωμένη από το 1936 γιορτή των Ορειβατών της Ελλάδας, αξίζει, θαρρώ, να γραφτούν λίγες γραμμές για έναν από τους εμπνευστές του θεσμού αυτού, που δεν είναι άλλος από τον Βασίλη Ιθακήσιο, όπως υπέγραφε, ο ζωγράφος του Ολύμπου.

Από αυτό το θαυμάσιο βιβλίο, που, όπως είπαμε είναι έκδοση του Δήμου Λιτοχώρου-και συγχαρητήρια στον Δήμο- γιατί ο ζωγράφος έζησε εκεί από το 1928 τα επόμενα 20 δημιουργικά του χρόνια στο Λιτόχωρο και στην ονομαστή πια σπηλιά του Ολύμπου, που οι ορειβάτες της έδωσαν το όνομα «Σπηλιά του Ιθακήσιου» (είναι στο μονοπάτι από Γκορτσιά-Πετρόστρουγκα-Κοιλάδα Μουσών),ας μας επιτρέψει ο συγγραφέας Α. Γ. Τ., να παρουσιάσουμε λίγα, που έχουν σχέση

με την οδύσσεια του ζωγράφου.

Ο Βασίλης Ιθακήσιος γεννήθηκε στη Λέσβο από γονείς, που κατάγονταν από την Ιθάκη (γι' αυτό υπέγραφε «Ιθακήσιος»). Πέρασε τα παιδικά του χρόνια στη Μυτιλήνη και σπούδασε ζωγραφική στη Σχολή Καλών Τεχνών στην Αθήνα. Ταξίδευσε, έζησε και επηρεάστηκε από την αστική και πολυπρόσωπη ζωή της Ελληνικής-Ευρωπαϊκής Σμύρνης και άρχισε τη δημιουργική του εξέλιξη ως ζωγράφος στο «άνθος της Ιωνίας». Κατά τη Μικρασιατική Τραγωδία του '22 και την καταστροφή της Σμύρνης σώθηκε με δυο μπογαλάκια στο χέρι και εγκαταστάθηκε για λίγο στο βουνό Αίνος της Κεφαλονιάς. Όμως, φαίνεται, τον μάγεψε το θεϊκό βουνό Όλυμπος και το Λιτόχωρο, όπου πήγε εκεί και έμεινε πολλά χρόνια. Σε μεγάλη ηλικία θα βρεθεί στην Αθήνα, όπου εκεί τελείωσε τη ζωή του, στα 99 του χρόνια.

Ο Βασίλης Ιθακήσιος, μισο-Σμυρνιός-στη σπηλιά του Ολύμπου επί το έργον (Φώτο από το βιβλίο του Απ. Γ. Τσακούμης).

Θα είναι πνευματική πανδαισία αλλά και μυσταγωγία μαζί, στον κάθε ορειβάτη-πεζοπόρο του Ολύμπου, να μείνει κάμποσες ώρες στη σπηλιά του Ιθακήσιου και να ζήσει μέσα από τις σελίδες του βιβλίου του Α. Γ. Τ. την περίοδο της ζωής του αιωνόβιου ζωγράφου. Εμείς εδώ ως ΙΩΝΕΣ θα περιοριστούμε στα σημεία που αναφέρονται στη ζωή του στη Σμύρνη. Γράφει, λοιπόν, ο Απόστολος Γ. Τσακούμης:

«Ο Βασίλης Ιθακήσιος ασχολήθηκε με όλα τα είδη της τέχνης της ζωγραφικής...Έκανε περισσότερες από 12 εκθέσεις στο εργαστήριό του στην ευρωπαϊκή οδό του Φραγκομαχαλά. Υπάρχουν μαρτυρίες για περισσότερους από 3.000 πίνακες στη Σμύρνη. Φιλοτεχνεί τα πορτραίτα επιφανών προσωπικοτήτων της Σμύρνης. Ανάμεσα σ' αυτά είναι και το πορτραίτο του μετέπειτα σφαγιασθέντος εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσοστόμου. Ο Ιθακήσιος σε ένα υπέροχο μεγάλο πίνακα θα φιλοτεχνήσει την ήρεμη, γαλήνια, βιβλική μορφή του γενναίου Ιεράρχη...Με περισσή φροντίδα φιλοτέχνησε και το πορτραίτο της μητέρας

του, που το είχε ιδιαίτερη εκτίμηση. Ο ίδιος το μετέφερε και το περίεσσε μετά τη φυγή του και την καταστροφή της Σμύρνης το '22».

Και συνεχίζει ο συγγραφέας Α. Γ. Τ.: «Στην πυκνή και αργόσυρτη φάλαγγα των προσφύγων, που ετοιμάζονται να φύγουν για την Ελλάδα, ξεχωρίζει ένας καλοστεκούμενος 42άρης, που είχε κάτω από τη μασχάλη του έναν πίνακα ζωγραφισμένο, ενώ δίπλα του ακολουθεί μια γριά γυναίκα, που κουβαλούσε ένα βαλιτσάκι. Είναι ο Βασίλης Ιθακήσιος, που μεταφέρει το πορτραίτο μητέρας του και η γριά υπηρέτριά του, που το βαλιτσάκι της περιέχει όλη την κινητή περιουσία του πλούσιου ζωγράφου σε χρυσά νομίσματα. Στον έλεγχο από την τουρκική φρουρά αποκαλύφθηκε ο θησαυρός και κατασχέθηκε. Σώθηκαν λιγοστοί πίνακές του και το πορτραίτο της μάνας του, που δεν το αποχωρίστηκε ούτε στιγμή. Αργότερα αναπολούσε τα είκοσι δύο ωραία χρόνια που έζησε στη Σμύρνη, την ελληνική. Δεν μπορούσε, έλεγε αργότερα σε συνεντεύξεις του, να τη βλέπει τουρκάλα (τη Σμύρνη). Και η φυγή από αυτήν την κατάσταση της «αφθονίας», που έζησε όλα αυτά τα χρόνια, μπορούσε να 'ναι μια μεγάλη αφετηρία, τώρα που κι αυτός βρισκόταν ανάμεσα σε στις εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες του Ελληνισμού της Μικρασίας. Ήταν τότε μόλις 42 χρονών και άφηνε πίσω του ένα αναγνωρισμένο έργο, που έφθανε τον αριθμό των 3.000 πινάκων περίπου κι έφερνε μέσα του τη μεγάλη του αγάπη: την Τέχνη».

Κι αυτός μαζί με τους πρόσφυγες Μικρασιάτες ρίχτηκε στον δημιουργικό αγώνα της ζωής. Αγαπάει τη φύση, τη θάλασσα, το βουνό, τον άνθρωπο. Στο βιβλίο αναφέρονται με λεπτομέρειες οι ποικίλες δραστηριότητές του, που το αποδεικνύουν. Εμείς θα μείνουμε λίγα που έχουν σχέση με την 1^η Πανελλήνια Ορειβατική Συγκέντρωση (Συνέδριο), όπως είπαμε στην αρχή.

Το 1936 μια μεγάλη ορειβατική ιδέα και θεσμός ξεκίνησε από τον πρόεδρο του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου του τμήματος Πατρών Σωτήρη Γεροκωστόπουλου. Η καθιέρωση μιας συγκέντρωσης το έτος όλων των ορειβατικών συνδέσμων σε ένα βουνό της Ελλάδας. Η αρχή, βέβαια, έγινε από τον Όλυμπο.

Την ιδέα αυτή, στην πρώτη της εφαρμογή, ανέλαβαν να την υπηρετήσουν και να την κάνουν πράξη ο ζωγράφος του Ολύμπου Βασίλης Ιθακήσιος, ο Χρήστος Κάκαλος, «το αγριοκάτσικο του Ολύμπου», που ήταν ο πρώτος Έλληνας, που πάτησε την πιο ψηλή κορυφή του Ολύμπου, τον Μύτικα (υψ. 2.918 μ.) στις 2 Αυγούστου 1913 και ο Ηγούμενος της Ι. Μ. Αγίου Διονυσίου στα Πριόνια του Ολύμπου. Έτσι το πρώτο ορειβατικό συνέδριο έγινε στον Όλυμπο στις 15 Ιουνίου 1936 στο προαύλιο της Μονής Διονυσίου (τότε δεν πήγαινε αυτοκίνητο, όπως σήμερα μέχρι εκεί και απείχε από το Λιτόχωρο πορεία 3 ωρών περίπου μέσα στο δάσος), ήταν μια

σύνθετη δραστηριότητα, που περιλάμβανε επιμέρους θέματα, που είχαν σχέση με το βουνό και την ορειβασία. Σ' αυτό το ορειβατικό συνέδριο είναι καταγεγραμμένες οι ρηξικέλευθες προτάσεις του Βασίλη Ιθακήσιου, που αφορούν την ορειβασία αλλά και μέτρα για την προστασία της χλωρίδας και πανίδας του Ολύμπου και τη σωστή ανάπτυξη των δυνατοτήτων του μεγαλόπρεπου βουνού.

Ας θυμηθούμε, λοιπόν, σήμερα, επάνω στην κορυφή Προφήτης Ηλίας του Ολύμπου, όπου θα είναι συγκεντρωμένοι οι ορειβάτες από όλη την Ελλάδα, τον Βασίλη Ιθακήσιο, τον λαμπρό αυτόν άνθρωπο και ζωγράφο, τον ΙΩΝΑ για είκοσι δύο χρόνια που έζησε στη Σμύρνη και πρόσφυγα μετά, τον εραστή του Ολύμπου, που άφησε την τελευταία του πνοή στην Αθήνα, στις 23 Μαΐου 1977, σε ηλικία 99 ετών, ενώ οραματιζόταν πορείες, αναβάσεις και συγκινήσεις, στον αγαπημένο του Όλυμπο.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 23 Ιουλίου 1995)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 8 Σεπτεμβρίου 2002)

10 Οι Άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής

Με την ευκαιρία της εορτής τους στη Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας

Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος στη συνεδρίαση της 4^{ης} Νοεμβρίου 1992, υπό την προεδρία του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος μακαριστού Σεραφείμ, με ομόφωνη απόφασή της ανακήρυξε ως αγίους της Εκκλησίας μας τον Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, τους Μητροπολίτες Κυδωνιών Γρηγόριο, Μοσχονησίων Αμβρόσιο, Ικονίου Προκόπιο, τον Επίσκοπο Ζήλων του Πόντου Ευθύμιο, καθώς και τους κληρικούς και λαϊκούς, που σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους κατά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και καθιέρωσε να εορτάζεται η μνήμη τους την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού.

Η τοπική μας Εκκλησία (Ιερά Μητρόπολις Δημητριάδος) τελεί ιερές τελετές και άλλες εκδηλώσεις για τους αγίους της Μικρασιατικής Καταστροφής στον Ιερό Ναό της Ευαγγελίστριας, τον καθεδρικό ναό της προσφυγούπολης Νέας Ιωνίας, όπου βρίσκονται οι ιερές εικόνες των αγίων

αυτών. Μετά τη Θεία Λειτουργία γίνεται λιτάνευση των ιερών εικόνων τους γύρω από τον ναό, προεξάρχοντας του Μητροπολίτη Δημητριάδος με την παρουσία αρχών και λαού.

Περιοφορά των εικόνων των Αγίων της Μικρασιατικής Καταστροφής, Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης και των συν αυτώ, γύρω από τον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας.

Θ' αναφερθούμε με λίγο λόγια για τη δράση και το μαρτύριο του καθενός επώνυμου Αγίου με την ευκαιρία της ογδοντάχρονης μαύρης επετείου της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922, προτάσσοντας λίγα για τους ανώνυμους κληρικούς και λαϊκούς, που πότισαν με το αίμα τους τη μικρασιατική πανάρχαια κοιτίδα του ελληνισμού και άφησαν τα κόκαλά τους να λευκαίνουνται και ν' αγιάζουν εκεί.

Ανώνυμοι λαϊκοί και κληρικοί μάρτυρες. Το πρακτορείο Reuter (Ρώητερ) στις 18 Σεπτεμβρίου 1922 αναφερόμενο στα θύματα της καταστροφής της Σμύρνης μεταδίδει: «...δεν είναι δυνατόν να δώσει κανείς ακριβείς αριθμούς για τα θύματα, κατά πάσαν όμως πιθανότητα πρέπει να υπερβαίνουν τις εκατό χιλιάδες» (Αμερικανός Πρόξενος Τζωρτζ Χόρτον. Η Κατάρρα της Ασίας, έκδοση 1926, σελ. 147).

Ο δικός μας ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης σημειώνει για τα θύματα και τους πρόσφυγες Έλληνες: «...με πύρινα γράμματα γράφτηκαν στη ιστορία της ανθρωπότητας τούτοι εδώ οι αριθμοί: 700.000 ΝΕΚΡΟΙ – 1.500.000 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ» (Δημ. Φωτιάδης, ΕΝΘΥΜΗΜΑΤΑ, τομ. α΄, έκδοση ΚΕΔΡΟΣ, 1981, σελ. 218).

Και ο πρώην Μητροπολίτης μας και νυν Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος στο ΒΗΜΑ της Κυριακής, 26-06-1992, σημειώνει: *«Στις καρδιές των Ελλήνων οι αείμνηστοι Πατέρες μας, που έπεσαν στη Μικρασία υπέρ βωμών και εστιών είναι αγιασμένοι μάρτυρες. Το αίμα τους έχει πορφυρώσει τη μορφή τους, τούς έχει δικαιώσει και τους έχει εξασφαλίσει τον φωτοστέφανον της αιωνίας δόξης».*

Στη συνέχεια αναφερόμαστε στους επώνυμους ιεράρχες-ιερομάρτυρες-νεομάρτυρες, όπως τους φέραμε στη μνήμη μας οι «ΙΩΝΕΣ» στο πρόσφατο ταξίδι μας στις «πατρίδες της ψυχής» μας, στην ΙΩΝΙΑ:

Επίσκοπος Ζήλων του Πόντου Ευθύμιος. Καταγόταν από το χωριό Παράκοιλα της Λέσβου, που πρωτοαντικρίσαμε οι «ΙΩΝΕΣ», παραπλέοντας τον κόλπο του Αδραμυτίου. Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως τον τοποθέτησε (1912) Επίσκοπο Ζήλων του Πόντου και γίνεται βοηθός του δραστήριου Μητροπολίτη Αμασείας Γερμανού Καραβαγγέλη. Την εποχή εκείνη και στην περιοχή του Πόντου, που οι Νεότουρκοι καταπίεζαν τους Έλληνες, οι Πόντιοι πήραν τα όπλα και ο ενθουσιώδης κληρικός ευλόγησε τον αγώνα τους. Αυτό όμως δεν του το συγχώρεσαν οι κεμαλικοί. Τον συνέλαβαν και τον καταδίκασαν σε θάνατο με την κατηγορία της «εσχάτης προδοσίας». Φυλακίζεται, βασανίζεται, υπομένει τα πάνδεινα και τέλος πεθαίνει στη φρικτή φυλακή, τον Μάιο του 1921. Το νησί Λέσβος και η ιδιαίτερη πατρίδα του, τα Παράκοιλα, σεμνύνονται και τιμούν ιδιαίτερα τον Αγίο τους.

Μητροπολίτης Αμβρόσιος Μοσχονησίων. Και ενώ πλησιάζουμε προς τις Κυθωνίες (Αϊβαλί), δεξιά μας στα δυτικά, πολύ κοντά, μια συστάδα 100 περίπου νησιών, τα Μοσχονήσια, μάς φέρνουν στον νου το μαρτύριο των κατοίκων των Μοσχονησίων και του Μητροπολίτη τους Αμβροσίου, ενώ η ξεναγός μας (τουρκάλα) μάς δίνει διάφορες γεωγραφικές πληροφορίες για να Μοσχονήσια, αναφέροντας και για μια καμπάνα της Αγίας Παρασκευής, που τότε (το 1922), σήμανε δαιμονισμένα, καλώντας τους Έλληνες σε φυγή. Την καμπάνα αυτή την είδαμε το απόγευμα της ίδιας ημέρας στην αυλή του Μουσείου της πόλης της Περγάμου.

Ο Αμβρόσιος, Σμυρνιός στη καταγωγή, μετά από λαμπρές σπουδές στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και τη Θεολογική Ακαδημία του Κιέβου, χειροτονείται Μητροπολίτης Μοσχονησίων σε μια κρίσιμη περίοδο για τον ελληνισμό, λίγους μήνες, πριν έλθει η θύελλα της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22 και τοποθετείται στις 10 Φεβρουαρίου 1922, ενώ ήταν βοηθός του Χρυσοστόμου Σμύρνης. Με όλες του τις δυνάμεις, σ' αυτό το κρίσιμο διάστημα, προσπαθεί να ενδυναμώσει τον καταρρέοντα

ελληνισμό της επαρχίας του. Και όταν οι Τούρκοι, μετά την κατάρρευση του μετώπου, καταστρέφουν τα όμορφα Μοσχονήσια και αιματοκυλίζουν τον ελληνικό πληθυσμό, συλλαμβάνουν πρώτον τον Αμβρόσιο μαζί με εννιά ιερείς του και τον οδηγούν λίγο έξω από τις Κυδωνίες. Εκεί μαζί με τους ιερείς του, τον θάπτουν ζωντανό.

Μητροπολίτης Γρηγόριος Κυδωνιών. Φθάνουμε στις πανέμορφες Κυδωνίες (Αϊβαλί), την πατρίδα του Φώτη Κόντογλου και του Ηλία Βενέζη. Τα ελληνικά σπίτια της παραλίας, που ξεχωρίζουν και κοσμούν ακόμα τη σημερινή πόλη, δίνουν το μέτρο της σύγκρισης και της οικονομικής ευρωστίας των Ελλήνων της εποχής εκείνης. Εμάς όμως το μυαλό μας, ενώ βαδίζουμε στην παραλία και στο μουράγιο, τρέχει στα φοβερά γεγονότα του 1922, που οι Έλληνες προσπαθούσαν με κάθε πλεούμενο να σωθούν από την εκδικητική μανία των Τούρκων. Στον νου μας έρχεται το μαρτύριο του Μητροπολίτη Κυδωνιών Γρηγορίου.

Ο Άγιος Γρηγόριος Κυδωνιών ήταν τέκνο της γειτονικής Μαγνησίας Μ. Ασίας. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και αφού ως ιερωμένος υπηρέτησε στη Θεσσαλονίκη, Σέρρες και Δράμα, εκλέχθηκε (1902) Μητροπολίτης Στρωμνίτσας και Τιβεριουπόλεως (περιοχή βορειοδυτικής Μακεδονίας), αγωνιζόμενος εναντίον των τουρκικών καταπίεσεων και βουλγαρικών διεκδικήσεων. Το 1908 μετατέθηκε στη νεοσύστατη Μητρόπολη Κυδωνιών. Από τη θέση αυτή ανέπτυξε εκκλησιαστική και εθνική δράση. Κατά τον πρώτο διωγμό των Ελλήνων (1914), έκανε το παν για να σώσει το ποίμνιό του από τις διώξεις, εξορίες και βασανισμούς, δολοφονίες. Φρόντιζε, μέσω του Αμερικανικού Ερυθρού Σταυρού, να σώσει τους δεινοπαθούντες Έλληνες. Κατά τη δεκατετράχρονη αρχιερατεία του ήταν εμψυχωτής και βοηθός του ποιμνίου του σε κάθε ανάγκη του μαζί του υπέφερε τις στερήσεις και κακουχίες. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή (Σεπτέμβρης 1922) ο ίδιος με τους ιερείς του και τους εναπομείναντες δέκα πέντε χιλιάδες χριστιανούς εκτοπίζονται και μετά τρεις ημέρες κατά την πορεία τους όλοι τους εσφάγησαν άνανδρα, τον δε Γρηγόριο έθαψαν ζωντανό, αφού τον υποχρέωσαν να ανοίξει μόνος του τον λάκκο.

Μητροπολίτης Ικονίου Προκόπιος. Πριν φθάσουμε στη Σμύρνη και τη ζήσουμε την καταστροφή και πυρκαγιά της νύμφης της Ιωνίας και το μαρτύριο του Χρυσοστόμου Σμύρνης, ας αφήσουμε τη μνήμη μας να πετάξει στη Καππαδοκία για να συναντήσουμε μια άλλη μαρτυρική και γενναία μορφή, τον Μητροπολίτη Ικονίου Προκόπιο, που συγκαταλέγεται κι αυτός στη πλειάδα των νέο-ιερομαρτύρων αρχιερέων της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Ο Προκόπιος, τέκνο της Καππαδοκίας, μετά τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, αφού υπηρέτησε στη Νικομήδεια και στην

Κωνσταντινούπολη, εκλέχθηκε Μητροπολίτης Δυρραχίου. Το 1911 βρίσκεται ως Μητροπολίτης Ικονίου. Εκεί η δράση του επεκτείνεται πέρα από τα εκκλησιαστικά (ανέγερση ναών κ. ά.) και στην αναπτέρωση του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων της μακρινής εκείνης περιοχής δια της ανεγέρσεως σχολείων και ιδρυμάτων για τους καταπιεζόμενους Έλληνες. Η δράση του αυτή ενοχλεί τους κεμαλικούς, οι οποίοι μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, το 1923, πριν πραγματοποιηθεί η «ανταλλαγή των πληθυσμών», τον εξορίζουν και έκτοτε χάνονται τα ίχνη του. Κύριος οίδε τι μαρτύρια υπέμεινε και πώς τελείωσε τη ζωή του, ο Άγιος νέο-μάρτυρας, Προκόπιος Ικονίου.

Μητροπολίτης Χρυσόστομος Σμύρνης. Επιστρέφουμε στη πολύπαθη Σμύρνη των τραγικών εκείνων ημερών του τέλους Αυγούστου 1922. Κι ενώ περπατάμε την παραλία, εμάς το μυαλό μας και η ψυχή μας δεν βλέπει το σήμερα, αλλά όλο γυρίζει 80 χρόνια πίσω σε εκείνες τις τελευταίες τραγικές ημέρες των κατοίκων της Σμύρνης και του Δεσπότη της, Αγίου Χρυσοστόμου, του περίβλεπτου και νέου-ιερομάρτυρα της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης γεννήθηκε στην Τρίγλια της Προποντίδας και σπούδασε κι αυτός στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, σ' αυτό το φυτώριο των αγίων και νεομαρτύρων Ιεραρχών της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας. Εκλέχθηκε το πρώτον Μητροπολίτης Δράμας (1902) και ανέπτυξε πλούσια κοινωνική και εθνική δράση, εναντιούμενος σθεναρά στα σχέδια των κομιτατζήδων Βουλγάρων. Η δράση του αυτή γίνεται αιτία να εξοριστεί και τελικά να μετατεθεί στη Μητρόπολη Σμύρνης (1910). Ο Χρυσόστομος σε ηλικία 43 ετών, πάνω στην ακμή της πνευματικής και σωματικής ηλικίας του, επιδίδεται με ζήλο στο έργο του με όραμα την ανάσταση του Γένους. Στα έργα ευποιίας και αγάπης δεν κάνει διακρίσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων και βοηθάει τους πάντες. Όμως η δράση του δεν αρέσει στους Τούρκους και τρεις φορές εξορίζεται από τη Μητρόπολή του. Τη μεγάλη ημέρα της Σμύρνης (2 Μαΐου 1919) υποδέχεται και ευλογεί τον ελληνικό στρατό, που παρελαύνει στην παραλία της Σμύρνης. Όταν διαφαίνονται στον ορίζοντα τα μαύρα σύννεφα της Καταστροφής τον Αύγουστο του '22, προσπαθεί να σώσει όχι τον εαυτό του, αλλά το ποίμνιό του από τις θηριωδίες των Τούρκων. Τον εξοντώνουν κατά τον αγριότερο τρόπο. Ο Αμερικανός Πρόξενος στη Σμύρνη Τζωτζ Χόρτον σημειώνει: *«Είναι όμως βέβαιο ότι ο Μητροπολίτης θανατώθηκε απ' τον όχλο. Εβαιοπράγησαν επάνω του, του ξερρίζωσαν τη γενειάδα του, τον εχτύπησαν με ρόπαλα και*

με μαχαιριές, ωσότου πέθανε και ύστερα τον έσυραν σβαρνίζοντάς τον επάνω στους δρόμους...Πέθανε σαν μάρτυρας και αξίζει να του απονεμηθούν ύψιστες τιμές από την Ελληνική Εκκλησία και την Ελληνική Κυβέρνηση» (Τζωρτζ Χόρτον, *Η Κατάρρα της Ασίας*, έκδοση 1926, σελ. 94).

Δικαίως σήμερα η Εκκλησία μας ψάλλει στα Απόστιχα της Ασματικής Ακολουθίας του Μ. Εσπερινού του Αγίου Ιερομάρτυρος Χρυσοστόμου Μητροπολίτου Σμύρνης και των συν αυτώ πέντε Αγίων Μητροπολιτών: *«Χαίροις Ιεραρχών η πλειάς, Σμύρνης Χρυσόστομε και Ζήλων Ευθύμιε, Προκόπιε Ικονίου, Κυδωνιών ιερέ Γρηγόριε και Αμβρόσιε Μοσχονησίων αγγάισμα, πέντε άγιοι μάρτυρες συν ιερεύσι και λοιποίς επωνύμοις τε νεομάρτυσι, και αγνώστοις ονόμασιν...τέκνα πιστά και χριστώνυμα, αδίκως σφαγέντα και εν αίματι τυθέντα καθηγιάσθητε».*

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 8 Σεπτεμβρίου 2002)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 2 Φεβρουαρίου 2003)

11. Η εικόνα του Αγίου Νικολάου

Στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας

Γεγονός ιερότατο και πανευφρόσυνο για τον Βόλο και τη Μαγνησία η αποθησαύριση μέρους του Ιερού Λειψάνου του Αγίου Νικολάου στον φερώνυμο Μητροπολιτικό Ναό του Βόλου. Όλοι οι χριστιανοί θα σπεύσουν να προσκυνήσουν και να αγιαστούν από τη χάρη του Αγίου των θαλασσινών, του Μυροβλήτη και Θαυματουργού, Αγίου Νικολάου...του Μικρασιάτη!

Ιδιαίτερως όμως, πρέπει να σημειώσουμε με συγκίνηση και την ιερή εσωτερική αναρρίπιση των Μικρασιατών προσφύγων και των απογόνων τους, του Βόλου, της Νέας Ιωνίας και όλης της Μαγνησίας, γιατί ο Άγιος Νικόλαος είναι από τα μέρη τα δικά τους, αφού γεννήθηκε στα Πάταρα της Λυκίας και αργότερα έγινε Επίσκοπος στα Μύρα της Λυκίας στη νότια Μικρά Ασία και σκόρπισε τη χάρη Του και τα θαύματά Του.

Σήμερα, εκεί στα Μύρα της Λυκίας, έχουν μείνει μόνο τα ερείπια της λαμπρής βασιλικής εκκλησίας του Αγίου Νικολάου και με την υποστήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, κάθε χρόνο τελείται Θεία Λειτουργία (με την άδεια, βεβαίως, των τουρκικών αρχών), η οποία, ίσως είναι η μοναδική, που τελείται σήμερα σε ολόκληρη τη Μικρά Ασία.

Ο Οίκος του ερειπώθηκε, τα ιερά σκεύη και οι ιερές εικόνες βεβηλώθηκαν ή στην καλύτερη περίπτωση μεταφέρθηκαν από τους Μικρασιάτες πρόσφυγες εδώ στη νέα τους πατρίδα, την Ελλάδα. Αυτό έγινε για χιλιάδες εκκλησίες, που σήμερα έχουν μεταβληθεί σε τζαμιά ή ακόμη σε αποθήκες από τους Τούρκους. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες φεύγοντας έφεραν στις αποσκευές τους ή με άλλους τρόπους όσα μπόρεσαν ιερά σκεύη και ιερές εικόνες.

Τέτοιες ιερές εικόνες υπάρχουν στη Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας. Μία από αυτές είναι του Αγίου Νικολάου, για την οποία έχει γραφεί το παρακάτω κείμενο από τον υπογράφοντα το παρόν άρθρο: («Αληθινές Μικρασιατικές Ιστορίες», Νέα Ιωνία 1993, σελ. 70):

«Βρισκόταν στον νότιο τοίχο της μικρής Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας στην αράδα μαζί με τις άλλες. Ήταν μια εικόνα του Αγίου Νικολάου. Αυτή όμως και μερικές άλλες ήταν όχι συνηθισμένες, αλλά ολόκληρες πόρτες και είχαν ζωγραφισμένο ολόσωμο τον Άγιο. Δεν ξέρω όμως γιατί η εικόνα του Αγίου Νικολάου με τραβούσε και με συγκινούσε ιδιαίτερα.

Ο Άγιος, με το ήρεμο και πράο ύφος του, τα μεγάλα εκφραστικά μάτια και την πυκνή του απόστρογγυλεμένη λευκή γενειάδα του, με παρακολουθούσε συμπαθητικά σαν πήγαινα πρωί-πρωί στο αριστερό ψαλτήρι. Δεν είχα παππού-είχε πεθάνει πριν τον γνωρίσω-και στο πρόσωπο του καλοκάγαθου Αγίου προσπαθούσα να βρω αυτό που μου έλειπε. Και πράγματι, η ματιά και το παρουσιαστικό του, μου έδιναν μια σιγουριά, έναν αέρα, που αισθάνεται το εγγονάκι σαν κρατά το χέρι του παππού του.

Αργότερα, όταν μεγάλωσα, εξήγησα αυτή την έλξη, που αισθανόμουν για τον Άγιο Νικόλαο. Ήταν και αυτός πρόσφυγας, όπως ο παππούς μου, οι γονείς μου, οι συγγενείς και οι γείτονές μας. Ήταν μια εικόνα, από τις αμέτρητες, που μετέφεραν οι πρόσφυγες, όταν ξέσπασε η λαίλαπα της Μικρασιατικής Καταστροφής. Δεν μπορούσαν ν' αφήσουν τον Άγιο τους,

Η εικόνα του Αγίου Νικολάου στην Ευαγγελίστρια, διαστάσεων 1,10Χ2,20 μ. (όσο μια πόρτα), που βρίσκεται στον γυναικωνίτη του ναού, στο Εκκλησιαστικό Μουσείο, φερμένη από τις αλησμόνητες πατρίδες.

που ήταν Επίσκοπος στα δικά τους χώματα, στα Μύρα της Λυκίας, την εποχή των διωγμών του χριστιανισμού, Διοκλητιανού και Μαξιμιλιανού, στο τέλος του 3^{ου} αιώνα. Ο Άγιος Νικόλαος ήταν ο ναύτης και βοηθός τους στα ταξίδια μέσα στ' αφρισμένα κύματα και τους βοριάδες του πελάγους και τώρα θα τον ξεχνούσαν; Αυτόν τον μαχητή της Ορθοδοξίας στην Α' Οικουμενική Σύνοδο, το 325 μ. Χ., θα τον εγκατέλειπαν τώρα έρμαιο στη μανία των εχθρών της πίστης;

Τώρα η αγάπη μου μεγαλώνει ακόμα περισσότερο, γιατί ο Άγιος τούτος, αλλά και πλήθος άλλων, συμμερίστηκαν τα βάσανα, τις κακουχίες, τις λαχτάρες και τις αγωνίες του διωγμένου λαού από την πατρογονική του γη. Θα ήταν οι σιωπηλοί μάρτυρες, αλλά και οι ηθικοί συμπαραστάτες στον αγώνα φυγής του λαού, που αιώνες ζούσε την ελληνική παράδοση, την ελληνική ιστορία στα κράσπεδα, αλλά και στο εσωτερικό της Μικρασίας. Βλέποντας το ειρηνικό πρόσωπο του Αγίου, ζωντανεύουν μέσα μου εικόνες ευτυχίας, γαλήνης, προκοπής και δημιουργίας του μικρασιατικού ελληνικού στοιχείου...

Από αιώνες οι Έλληνες κράτησαν την ελληνική ψυχή με την αυστηρή προσήλωση στη θρησκεία, μολονότι ζούσαν ανάμεσα σε αλλόθρησκους, αλλοεθνείς κι έπαθαν αμέτρητες συμφορές, διώξεις και καταστροφές. Η συσπείρωσή του στις αιώνιες αξίες, ανθρωπιστικές και ηθικές σε συνδυασμό με τη θαυμάσια αυτοδιοίκησή τους και τις γενναιόδωρες υλικές προσφορές των δυναμένων για σχολεία και εκκλησίες, τους έκαναν ικανούς ν' αντιμετωπίζουν τους διάφορους κινδύνους και ν' αναλαμβάνουν γρήγορα στις περιπτώσεις, που έρχονταν μεγάλες καταστροφές.

Όλα τούτα μου τα φέρνει στο μυαλό η ευγενική και καταυγασμένη από το υπερκόσμιο φως, μορφή του Αγίου Νικολάου, που ολόσωμος και γιγαντόσωμος, μου μεταδίδει κάτι απ' το μεγαλείο του και την αγιοσύνη του. Σημείωσα «γιγαντόσωμος», γιατί πράγματι είναι ζωγραφισμένος σε υπερφυσικό μέγεθος, πάνω σε μια ολόκληρη πόρτα, με διαστάσεις 1,10 μ. Χ 2, 20 μ., χωρίς να είναι συνηθισμένη φορητή εικόνα. Βλέποντας τούτες τις διαστάσεις και το βάρος της εικόνας, αρχίζουν να σφυροκοπούν στο μυαλό μου απανωτές ερωτήσεις: «Πώς την κουβάλησαν τόσο μεγάλη;», «Με πόσες περιπέτειες έφτασε μέχρι εδώ ο Άγιος;». Κι έτσι, ενώ προσπαθώ να βρω λύση στα ερωτήματά μου, η φαντασία μου γυρίζει πίσω στον μαύρο χρόνο της Μικρασιατικής Καταστροφής, το 1922.

Οι «σύμμαχοί» μας, αφού πια το παιχνίδι και τα συμφέροντά τους είχαν εξασφαλισθεί, εγκατέλειψαν τον ελληνικό στρατό και τον ελληνικό άμαχο πληθυσμό να γίνει βορά από τους «τσέτες» και τα «ζεϊμπέκια» των Τούρκων. Και τότε άρχισε η αγωνία της φυγής μέσα σε αφάνταστο πανικό και επικές πορείες, ανάμεσα σε κατεστραμμένα, ρημαγμένα και καμένα χωριά, κοντά

από ενέδρες διψασμένων για εκδίκηση Τούρκων. Ένα πανικόβλητο πλήθος, που με κάθε μεταφορικό μέσο (ζώα ή αραμπάδες) και ζαλικωμένο όλη την περιουσία του, προσπαθούσε, όσο το δυνατόν γρηγορότερα να «πιάσει λιμάνι», να δει θάλασσα, απ' όπου πίστευε, ότι θα έβρισκε τη σωτηρία του.

Ακριβώς εδώ είναι το μεγαλείο της μικρασιατικής ψυχής. Μέσα στην αντάρα, μέσα σε μια ατμόσφαιρα φόβου, που ο καθένας προσπαθούσε να σώσει και να μεταφέρει περισσότερα υλικά αγαθά, μέσα σ' ένα κλίμα που επικρατούσε το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και ήταν δυνατόν να ποδοπατηθεί κάθε ανθρωπιά, κάθε ηθική αξία, οι Μικρασιάτες δεν ξέχασαν τα σύμβολα της πίστης τους.

Λίγο αργότερα, το 1924, όταν άρχισε η «ανταλλαγή των πληθυσμών» τους έρχεται αφάνταστα βαρύ ν' αφήσουν τις εικόνες και τα σκεύη των εκκλησιών στους Τούρκους. Αν το κάνουν αυτό θα νιώσουν να ξεριζώνεται από μέσα τους η πίστη, αυτή η δύναμη που θέρμαινε τις ψυχές τους, θα αισθανθούν άδεια την ψυχή τους, νεκρό το κορμί τους, παραλυμένα τα χέρια τους. Η εκκλησιά με τις εικόνες και τα ιερά σκεύη είναι το σπίτι τους. Θα το αφήσουν;

Και η απόφαση είναι ομόφωνη. Ο καθένας θα πάρει ό, τι μπορεί! Έτσι, ολόκληρες εκκλησίες ξαρματώνονται. Οι εικόνες, τα άμφια, τα ιερά σκεύη, συσκευάζονται πρόχειρα και μοιράζονται σε όλες τις οικογένειες. Όταν όμως το ιερό σκεύος ή η εικόνα ήταν φορητή ή μικρή, τότε βολευόταν μέσα στα μπαγάζια τους. Όταν όμως ήταν ογκώδης-όπως αυτή η εικόνα-πόρτα του Αγίου Νικολάου-τότε μαζί με άλλες συσκευαζόταν σε κιβώτια. Έτσι ήλθαν αμέτρητες εικόνες, ιερά σκεύη, τίμια λείψανα Αγίων μέσα σε κιβώτια, που κατέληξαν στο Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών ή σε εκκλησίες προσφυγικών συνοικισμών.

Εδώ στην Ευαγγελίστριας μας, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 70 χρόνων από τη Μικρασιατική Τραγωδία και την καθιέρωση του εορτασμού ως «Αγίων και Ηρώων των εθνο-ιερομαρτύρων Χρυσοστόμου Σμύρνης και των μετ' αυτού μαρτυρησάντων Κληρικών και Λαϊκών», έγιναν τα επίσημα εγκαίνια (13 Φεβρουαρίου 1992) ενός περίλαμπρου εκκλησιαστικού Μουσείου-Έκθεσης, με εκθέματα φερμένα από τη μικρασιατική πατρίδα. Εκεί μπορεί κανείς να δει και να θαυμάσει, εκτός από την εικόνα του Αγίου Νικολάου, για την οποία έγινε λόγος και άλλες 135 εικόνες, μικρές και μεγάλες, θαυμάσια συντηρημένες, επίσης, διάφορα ιερά σκεύη και άμφια, που με περισσή φροντίδα και επιμέλεια είναι τοποθετημένα στον γυναικωνίτη του Ναού.

Όλα τούτα τα ιερά κειμήλια, σιωπηλά και αναπαυμένα, συμμετέχουν στη λατρεία που προσφέρουν οι Μικρασιάτες, που έμειναν, τα παιδιά και τα

εγγόνια τους, κάτω από τη σκέπη ενός μεγαλοπρεπούς Ναού, που χτίστηκε με προσωπική τους εργασία και εξωραΐστηκε με το «οβολάκι» τους».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 2 Φεβρουαρίου 2003)

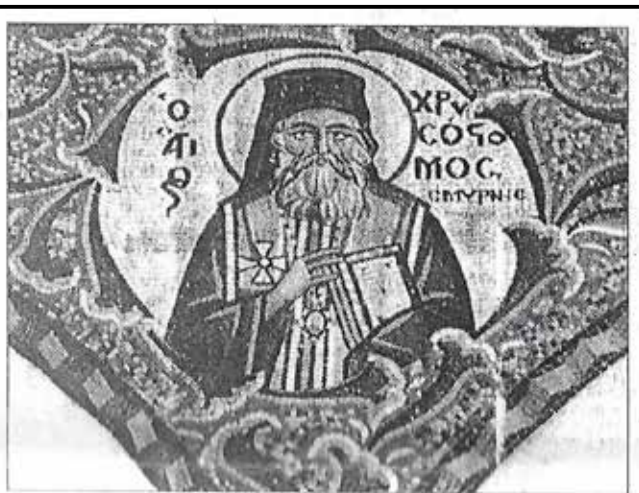
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 7 Σεπτεμβρίου 2003)

12. Ο νεομάρτυρας της Μικρασιατικής Καταστροφής Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης

Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού η Εκκλησία μας έχει ορίσει να εορτάζεται «η μνήμη του αγίου ιερομάρτυρος Χρυσοστόμου του νέου, επισκόπου Σμύρνης, μαρτυρήσαντος αυτόθι υπέρ πίστεως και πατρίδος εν έτει 1922 και των συν αυτώ αγίων αρχιερέων, ιερέων και λαϊκών αναιρεθέντων και τελειωθέντων» κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Στην ευρείας κυκλοφορίας εφημερίδα «Μικρασιατική Ηχώ» της Ενώσεως Σμυρναίων Αθηνών (φύλλο Μαΐου-Ιουνίου 2003) διαβάσαμε στην πρώτη σελίδα, σε τονισμένο μονόστηλο, ανακοίνωση, που έγραφε:

«ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΜΥΡΝΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΜΕ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ-ΚΥΡΙΑΚΗ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2003 ΩΡΑ 8.30 Π.Μ. ΣΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΝΑΟ ΑΓΙΑΣ ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ. ΟΡΓΑΝΩΣΗ: Ι.ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ-ΕΣΤΙΑ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ-ΕΝΩΣΗ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ».

Όμως και στη δική μας Ευαγγελίστρια Νέας Ιωνίας, έχουν καθιερωθεί από το 1992 από τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. κ. Χριστόδουλο, όταν ήταν Μητροπολίτης Δημητριάδος, λαμπρές εκδηλώσεις, που τελούνται από τότε συνεχώς, κατά τρόπο πανηγυρικό εντός του ιερού ναού, αλλά και εκτός, στον περίβολο.

Ψηφιδωτή εικόνα του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, έξω του ναού, στο νότιο κιονοστάσιο (Δια χειρός Παύλου Σαρφατή).

Οι απανταχού της Ελλάδας Μικρασιάτες και όχι μόνον αυτοί, τιμούν και γεραίρουν τη μνήμη του σφαγιασθέντος ιεράρχη. Στη μνήμη του έχουν ανεγερθεί ναοί (στη Δράμα, στα Καμένα Βούρλα στο μοναστήρι Μεταμορφώσεως, στη Σάμο. Πρόσφατα ο Αρχιεπίσκοπος κ.κ. Χριστόδουλος, όπως διαβάσαμε στην εφημερίδα («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 06-08-2003), επισκέφθηκε στη Σάμο την εκκλησία του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης). Κατά την εορτή αυτή διαβάζεται ιδιαίτερη ασματική ακολουθία «ποιηθείσα υπό του Μητροπολίτου Πατρών Νικοδήμου (Βαλληνδρά)», η οποία μελοποιήθηκε από τον πρωτοψάλτη του Ι. Ναού Ευαγγελίστριας, καθηγητή βυζαντινής Μουσικής κ. Κυριαζή Νικολέρη.

«*Η Εκκλησία και το Έθνος*», σημειώνει ο κ. Χριστόδουλος ως Μητροπολίτης Δημητριάδος, στην Εισαγωγή του βιβλίου: «*Ο Εθνομάρτυς Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Σμύρνης, ο Περίβλεπτος*» του Σαράντου Καργάκου (έκδοση 1992, σελ. 18), «οφείλουν να ενθυμούνται, να μη λησμονούν. Να ενθυμούνται, αλλά να μην πενθούν. Γιατί ο άγιοι μάρτυρες πέρασαν στην αθανασία και δεν έχουν ανάγκη από τους θρήνους μας, ούτε από τις θριαμβολογίες μας».

Με το παρόν σημείωμά μας, αυτό θα προσπαθήσουμε να δούμε, τη ζωή και το μαρτύριο του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, μέσα από τις σελίδες του παραπάνω βιβλίου, ώστε «με επίγνωση και ενσυνείδητη προσοχή (να) συντηρούμε την πίστη και την ιστορική μνήμη ξαναχαρίζοντας στους εαυτούς μας τα εξαγιασμένα πρότυπα της αρετής και της φιλοπατρίας» (κ. Χριστόδουλος, ό. π. σελ. 19).

Ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης, ο Εθνο-ιερομάρτυρας, ο «Περίβλεπτος», γεννήθηκε στην Τρίγλια της Προποντίδας το 1867. Γονείς του ήταν ο Νικόλαος Καλαφάτης και η Καλλιόπη Λεμωνίδου και από τα οκτώ παιδιά που απέκτησαν επέζησαν μόνον ο πρωτότοκος Ευγένιος και ο Χρυσόστομος. Η ευλαβής μητέρα του έταξε τον Χρυσόστομο στην Παναγία την ημέρα των Φώτων του 1868, όταν είχε επισκεφθεί την Τρίγλια ο Μητροπολίτης Προύσας.

Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στην πατρίδα του, αποφοίτησε, ύστερα από λαμπρές σπουδές (ήταν «πρωτεύων» σπουδαστής) από τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Τον προστάτευσε και τον έκανε πνευματικό του παιδί ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης και μετά Εφέσου Κωνσταντίνος, ο οποίος τον χειροτόνησε διάκονο-αρχιδιάκονο και τον πήρε μαζί του στην Έφεσο.

Η θεολογική του κατάρτιση έλαμψε για πρώτη φορά δημοσίως (1896), όταν κατακεραύνωσε τους Λαζαριστές της Σμύρνης, καθολικούς καλόγερους, που διέδιδαν ότι βρήκαν κοντά στην Έφεσο τον τάφο της

Παναγίας. Μετά από λίγο εξέδωσε δίτομο θεολογικό έργο 1.110 σελίδων με τίτλο «Περί Εκκλησίας», χωρισμένο σε 4 βιβλία.

Όταν ο πνευματικός του πατέρας, Μητροπολίτης Εφέσου Κωνσταντίνος, ανακηρύχθηκε Οικουμενικός Πατριάρχης (1897), ο Χρυσόστομος χειροτονείται πρεσβύτερος και χειροθετείται μέγας πρωτοσύγκελλος του Οικουμενικού Θρόνου.

Το 1902, τριακονταπενταετής, εκλέγεται μητροπολίτης Δράμας και αποχαιρετώντας τον Οικουμενικό Πατριάρχη θα υποσχεθεί: *«Εν όλη τη καρδιά και εν όλη τη διακονία θα υπηρετήσω την Εκκλησία και το Γένος και ημίτρα...εάν πέπρωται ...θα μεταβληθεί εις ακάνθινον στέφανον»*, γεγονός που συνέβη μετά 20 έτη, στις 27 Αυγούστου 1922.

Την εποχή εκείνη αναπτύσσει τη δράση του το βουλγαρικό κομιτάτο για τον εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας. Ο Χρυσόστομος τότε, άφοβος, γίνεται Απόστολος της Μακεδονικής Ιδέας και αρχίζει περιοδείες στα χωριά της επαρχίας του για να εμψυχώσει τους κατοίκους. Η δράση του αυτή και γι' αυτό απομακρύνεται από την έδρα του, τη Δράμα. Επανέρχεται το 1908, αλλά και πάλι δεν σιωπά, ούτε μένει αδρανής στις πιέσεις των Βουλγάρων και των Τούρκων. Εξορίζεται για δεύτερη φορά από τη Δράμα. Στο μεταξύ πέθανε ο Μητροπολίτης Σμύρνης Βασίλειος και η Ιερά Σύνοδος τον εξέλεξε παμψηφεί Μητροπολίτη Σμύρνης (1910). Η Μητρόπολη Σμύρνης είναι μία από τις μεγαλύτερες Μητροπόλεις της Μικράς Ασίας και ανήκει στις Επτά αρχαίες Εκκλησίες της Αποκαλύψεως. Ο πρώτος Μητροπολίτης της, αποστολικός άνδρας, Άγιος Πολύκαρπος, κάηκε στην πυρά εκεί στο στάδιο της Σμύρνης κατά τους διωγμούς των χριστιανών του 2^{ου} αιώνα.

Η δωδεκαετής αρχιερατική διακονία του Χρυσοστόμου στη Σμύρνη (1910-1922) είναι ένας διαρκής αγώνας για την επικράτηση των ιδεωδών του ελληνισμού και του χριστιανισμού, χωρίς φυλετικές διακρίσεις για τους αλλοεθνείς και αλλόθρησκους. Ήταν οραματιστής και πραγματιστής. Πίστευε στην ανάσταση του Γένους. Αυτό όμως θα ερχόταν με τη χριστιανική αγάπη και την πνευματική και σωματική καλλιέργεια. Ανακαινίζει, ανασυγκροτεί τα ονομαστά εκπαιδευτικά και φιλανθρωπικά ιδρύματά της (Ευαγγελική Σχολή, Ομήρειο Παρθεναγωγείο κ. ά.). Εκδίδει, από το 1911, το εβδομαδιαίο περιοδικό «Ιερός Πολύκαρπος» με ποικίλη ύλη (θρησκευτική, ιστορική, φιλοσοφική). Μεριμνά ιδιαίτερος για την άθληση των νέων και καθιερώνει στα σχολεία το μάθημα της Γυμναστικής υποχρεωτικό και συμβάλλει στον λαμπρό εορτασμό των «Πανιωνίων» γυμναστικών αγώνων της Σμύρνης.

Κατά τον πρώτο διωγμό των Ελλήνων της Ιωνίας (1914-1918), όταν οι Τούρκοι υπό την καθοδήγηση του Γερμανού στρατηγού Λίμαν φον Σάντερς, κατέστρεψαν ακμαία ελληνικά κέντρα (Παλαιά Φώκαια, Πέργαμος, Κρήνη,

Μαινεμένη, χωριά της Ερυθραίας και του Αδραμυττικού κόλπου), ο Χρυσόστομος ύψωσε φωνή διαμαρτυρίας στα ξένα προξενεία και επιδόθηκε στην περίθαλψη των πληθυσμών. Η δραστηριότητά του αυτή θα του κοστίσει μία τρίτη εξορία από την έδρα του (Σμύρνη). Καταφεύγει στο Φανάρι, όπου και πάλι επιδίδεται στη συγγραφή βιβλίων (στα γαλλικά) σχετικών με τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας και τις βιαιότητες των Τούρκων. Επέστρεψε στη Σμύρνη από την εξορία μετά την ανακωχή του Μούδρου της Λήμνου (30 Οκτωβρίου 1918) για να ζήσει αυτά τα τελευταία τέσσερα χρόνια την άνοδο και την πτώση, το μεγαλείο και το μαρτύριο, σφραγίζοντας με τον μαρτυρικό του θάνατο τη δραματικότερη σελίδα της ιστορίας του ελληνισμού και χριστιανισμού της Μικράς Ασίας.

Η μεγάλη ημέρα του Χρυσοστόμου ήταν 2^α Μαΐου 1919, όταν ευλόγησε στην προκυμαία τις ελληνικές σημαίες του αποβιβασθέντος ελληνικού στρατού. Θα ακολουθήσουν τρία χρόνια ευφορίας, ενθουσιασμού, αλλά και αγωνίας του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, για την απρόσμενη τροπή που έλαβαν τα γεγονότα.

Ύστερα...ύστερα θα έλθει η καταστροφή, η συντριβή των ονείρων...το δραματικό τέλος και το μαρτύριο, που εθελουσίως υπέμεινε ως γνήσιος χριστιανός ιεράρχης-ποιμένας και μάρτυρας του Χριστού, στις 27 Αυγούστου 1922.

Ο Τζωρς Χόρτον, Γενικός Πρόξενος των Η.Π.Α. στη Σμύρνη και αυτόπτης μάρτυρας των τραγικών γεγονότων της Τραγωδίας της Σμύρνης, τον Αύγουστο του 1922, γράφει στο βιβλίο του «*Η Κατάρρα της Ασίας*» (υπονοώντας την Τουρκία), τούτα τα συγκλονιστικά για το μαρτύριο του Χρυσοστόμου Σμύρνης:

Γράφει για μια συνομιλία που είχε με τον Χρυσόστομο εκείνες τις τραγικές ημέρες: «*Μου είπε: Είμαι ποιμένας και οφείλω να μείνω κοντά στο ποίμνιό μου*». Και συμπληρώνει τη βαρυσήμαντη μαρτυρία του: «*...είναι όμως βέβαιο ότι ο Μητροπολίτης θανατώθηκε από τον όχλο. Εβαιοπράγησαν επάνω του, του ξερρίζωσαν τη γενειάδα του, τον εκτύπησαν με ρόπαλα και με μαχαιριές, ωσότου πέθανε και ύστερα τον έσυραν σβαρνίζοντάς τον επάνω στους δρόμους...Πέθανε σαν μάρτυρας και αξίζει να του απονεμηθούν ύψιστες τιμές (σ.σ. γράφει ο Χόρτον το 1926) από την Εκκλησία...*».

Αυτό το επιβεβλημένο χρέος της Εκκλησίας πραγματοποιήθηκε μετά 70 χρόνια, το 1992, όταν η Διαρκής Ιερά Σύνοδος, στην οποία συμμετείχε ως μέλος και ο νυν Αρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος (Συνεδρίαση 136^η /14-11-1992, υπό την προεδρία του μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κυρού Σπυρίδωνος) ανακήρυξε Άγιο και νεομάρτυρα τον

Μητροπολίτη Χρυσόστομο Σμύρνης και τους συν αυτώ Μητροπολίτες (Σημείωση: Χριστιανικός Σύλλογος της περιοχής μας, αμφισβητώντας την αγιότητα του Χρυσοστόμου Σμύρνης, απέστειλε στην Ιερά Σύνοδο υπόμνημα, ζητώντας την από-αγιοποίηση του μάρτυρα και αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης (Διάβαζε «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 12-03-2003), αλλά η Ιερά Σύνοδος απέρριψε τις καταγγελίες του).

Έτσι η Εκκλησία μας τιμά τον νέο ιερομάρτυρα, τον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης, την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού και ψάλλει το Απολυτίκιο (Ήχος Ψ'): «Μέγαν μάρτυρα η Εκκλησία, μέγαν ήρωα το έθνος σύμπαν, τον της Σμύρνης υμνούμεν Χρυσόστομον. Και γαρ γενναίως αθλήσας υπέμεινεν υπέρ πατρίδος και πίστεως θάνατον. Ιεράρχου τε υπόδειγμα εαυτόν ανέδειξε και στέφανον λαβών τον αμάραντον».

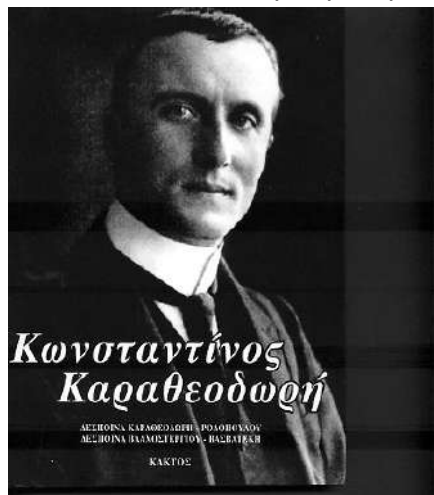
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 7 Σεπτεμβρίου 2003)

(Δημοσιεύτηκε την Κυριακή 14 Δεκεμβρίου 2003)

13. «Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή» «Ο σοφός Έλληνας του Μονάχου»

Η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» στο θεσμό των εκδηλώσεων «Μικρασιατικά 2001», που είχε οργανώσει στις 23-24 και 27 Νοεμβρίου 2001 με τίτλο «Παιδεία και Εκπαίδευση στη Μικρά Ασία», παρουσίασε εισήγηση της κ. Δέσποινας Βαμβατέκη-Βλαχοστεργίου με τίτλο «Το Ιωνικόν Πανεπιστήμιο Σμύρνης και ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή», η οποία μαζί με την κυρία Δέσποινα Καραθεοδωρή -Ροδοπούλου, κόρη του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή συνέγραψαν το βιβλίο «Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή», που πρωτοπαρουσιάστηκε σ' εκείνες τις εκδηλώσεις.

Τον περασμένο μήνα αθηναϊκή εφημερίδα στα ΙΣΤΟΡΙΚΑ ένθετα παρουσίασε τον Έλληνα Αϊνστάιν, Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή».

Θεωρούμε πως είναι άκρως ενδιαφέρον, αλλά και συγκινητικό να ξεφυλλίσουμε αυτό το βιβλίο και να μάθουμε για τη ζωή και το έργο αυτού του μεγάλου και σοφού άνδρα, ο οποίος στον υπότιτλο του βιβλίου αναφέρεται ως «Ο σοφός Έλλην του Μονάχου».

Εκείνη την εκδήλωση παρακολούθησε και η κυρία Δέσποινα Καραθεοδωρή-Ροδοπούλου, η οποία λίγο πριν παρουσιασθεί η εισήγηση για το Ιωνικό Πανεπιστήμιο απηύθυνε ένα σύντομο χαιρετισμό, αναφέροντας λίγες χαρακτηριστικές λεπτομέρειες της ζωής και της δράσης του πατέρα της Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή ως εξής: «Θέλω να ευχαριστήσω όλους, την κ. Άννα Αϊβαζόγλου, πρόεδρο της Εστίας «ΙΩΝΕΣ» και το Διοικητικό Συμβούλιο που με προσκάλεσαν....

Μαζί με τον πατέρα μου πήγαμε στη Σμύρνη όλη η οικογένεια, η μητέρα μου, ο αδελφός μου και εγώ. Ήταν Δεκέμβρης του 1920...Εγκατασταθήκαμε σ' ένα μικρό σπίτι στον Μπουτζά και παρακολουθούσαμε το Δημοτικό Σχολείο του Μπουτζά... Ο πατέρας μας, ο στοργικός πατέρας, δεν υπήρχε για μας και τον βλέπαμε ελάχιστα, γιατί ήταν ολοκληρωτικά αφοσιωμένος στο Πανεπιστήμιο. Αγωνιζόταν με απaráμιλλο ενθουσιασμό να ενώσει τη γνώση της Δύσης με τη σοφία της Ανατολής. Έδωσε ολόκληρο τον εαυτό του στον αγώνα για την πραγματοποίηση αυτού του οράματος...Το να δει το τέλος του, ήταν τρομερό γι' αυτόν...Εκείνος έφυγε τελευταίος, αφού πρώτα είχε καταφέρει να φορτωθούν για την Αθήνα τα βιβλία και όλο το εργαστηριακό υλικό...».

Το βιβλίο «Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή» μέσα στις 284 σελίδες του διαρθρώνεται σε 37 κεφάλαια, που καλύπτουν τη δημιουργική ζωή του σοφού άνδρα από τη γέννησή του (Βερολίνο, 1873) μέχρι το θάνατό του (Μόναχο, 1950).

Με κάθε λεπτομέρεια και πλούσιο φωτογραφικό υλικό παρακολουθείς βήμα προς βήμα την πορεία ενός δημιουργικού πνεύματος, που έδωσε «πολλά στην επιστήμη και στην πατρίδα» (σελ.7), που «υπηρέτησε το έθνος με την υψηλοφροσύνη του αγνού και άδολου οραματιστή, γράφοντας την πιο πλούσια σελίδα της ιστορίας της αγάπης του για την πατρίδα» (σελ.9).

Στο σημείωμά μας αυτό, επειδή δεν είναι δυνατόν να διεξέλθουμε όλα τα κεφάλαια του βιβλίου, θα παραθέσουμε ένα σύντομο χρονολόγιο της ακαδημαϊκής ζωής και δράσης του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή και θα σταθούμε στα κεφάλαια που έχουν σχέση με το όραμά του, το Ιωνικό Πανεπιστήμιο της Σμύρνης, όπως περιγράφονται στο παραπάνω βιβλίο.

Αναγορεύεται διδάκτωρ στη Φιλοσοφία των Μαθηματικών στο Πανεπιστήμιο της Γοττίγγης (1904, 31 ετών) και στη συνέχεια (1905)

υφηγητής του ίδιου Πανεπιστημίου. Αναδεικνύεται υφηγητής του Πανεπιστημίου Βόννης (1908). Το 1910 Διδάσκει στο Πολυτεχνείο του Ανόβερου (1910) και ορίζεται καθηγητής του νεοσύστατου Πολυτεχνείου του Μπρεσλάου (1910). Διαδέχεται στο Πανεπιστήμιο της Γοτtingης τον Klein, τον Δία των Μαθηματικών, ο οποίος τον υπέδειξε ως διάδοχό του. Διδάσκει Ανώτερα Μαθηματικά με ήθος και ευγένεια. (1913). Γνωρίζεται με τον Αϊνστάιν και αναπτύσσουν στενή επιστημονική σχέση.

Ανταλλάσσουν με επιστολές επιστημονικές απόψεις σε θεωρίες Ανώτερων Μαθηματικών και Φυσικής (1913-1918). Εκλέγεται τακτικός καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (1918, 45 ετών) και μέλος της Πρωσικής Ακαδημίας Επιστημών (1919). Το έργο του Θερμοδυναμική θα αποτελέσει μεγάλη επιστημονική συνεισφορά και στη Φυσική (1922). Οργανώνει το Πανεπιστήμιο Σμύρνης (1920-1922). Πρόσφυγας-καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών (1922-1924). Επιστρέφει στη Γερμανία στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου (1922), στο οποίο διδάσκει μέχρι το τέλος της ζωής του και του αποδίδεται το προσωνύμιο «ο σοφός Έλληνας του Μονάχου». Εκλέγεται μέλος της Ακαδημίας Αθηνών (1926).

Το 1908 (35 ετών) παντρεύεται και αποκτά δύο παιδιά, τον Στέφανο και τη Δέσποινα, την οποία είχαν την τιμή οι «ΙΩΝΕΣ» να προσκαλέσουν.

Όπως σημειώνεται στο βιβλίο ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή «μεγάλωσε, ανατράφηκε και σπούδασε και έζησε στην Ευρώπη, αλλά η οικογενειακή ανατροφή και μόρφωση ήταν καθαρά ελληνοπρεπή» (σελ.13).

Είχε ένα μεγάλο όραμα για την Ελλάδα. «Όραμά του ήταν η Ελλάδα. αφενός να σεβαστεί και να διατηρήσει τον πολυφυλετικό και πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της «καθ' ημάς Ανατολής» και, αφετέρου, να μυήσει στον πολιτισμό όλους εκείνους, που εξαιτίας της οθωμανικής κακοδιοίκησης εξακολουθούσαν να ζουν στην αμάθεια και τη βαρβαρότητα» (σελ.141).

Το 1919 (Σεπτέμβριος) ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που συμμετείχε στη Διάσκεψη της Ειρήνης στο Παρίσι, καλεί τον Καραθεοδωρή. Ο Καραθεοδωρή αναπτύξει τις σκέψεις του για την ίδρυση δεύτερου Πανεπιστημίου στην Ελλάδα. Μετά ένα μήνα υποβάλλει γραπτό υπόμνημα «Σχέδιο περί ιδρύσεως νέου Πανεπιστημίου εν Ελλάδι», που θα περιελάμβανε θεωρητικές και εφαρμοσμένες επιστήμες.

Η πατρίδα μας τώρα (το 1919) έχει γίνει «η Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Το ένα της πόδι πατάει στην ηπειρωτική Ελλάδα και το άλλο στη Μικρασιατική Ελλάδα. Ο πολιτιστικός της ρόλος είναι μεγάλος. Το ένα Πανεπιστήμιο που έχει (Αθηνών) δεν επαρκεί. Πρέπει να ιδρυθεί κι άλλο ένα. Σε ποια πόλη όμως έπρεπε να γίνει ; Ο Κωνσταντίνος

Καραθεοδωρή στο υπόμνημά του προτείνει δύο πόλεις : πρώτη τη Σμύρνη και δεύτερη τη Θεσσαλονίκη. Διαβάζουμε στο βιβλίο (σελίδα 134):

«Για τη γεωγραφική θέση του νέου Πανεπιστημίου προτείνει κατά πρώτον τη Σμύρνη ως έδρα, θεωρώντας ότι η πόλη-με τον ουσιωδώς ελληνικό χαρακτήρα-ήταν το κέντρο απ' όπου θα ακτινοβολούσε η επιρροή του ελληνισμού προς τη μουσουλμανική Ασία...Η Σμύρνη αποτελούσε ιδεώδη έδρα για τη Σχολή της Ανατολικής Εθνολογίας.

»Κατά δεύτερο, προτείνει τη Θεσσαλονίκη, που βρίσκεται πιο κοντά στη Δυτική Ευρώπη, με την οποία συνδεόταν και σιδηροδρομικώς. Βρίσκεται πάνω στον δρόμο που συνδέει την Ιταλία με την Κωνσταντινούπολη και διασχίζει από δυσμάς προς ανατολάς την Βαλκανική Χερσόνησο...Επί πλέον η Θεσσαλονίκη ήταν ιδεωδέστερη πόλη από τη Σμύρνη για την ίδρυση Γεωργικού Κολεγίου».

Τελικά η πλάστιγγα θα γείρει προς τη Σμύρνη. Η ελληνική κυβέρνηση αποφασίζει να συσταθεί στη Σμύρνη το δεύτερο ελληνικό Πανεπιστήμιο.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος προσκαλεί τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή να έλθει στην Ελλάδα για ν' αναλάβει την οργάνωση του Πανεπιστημίου της Σμύρνης. Ο Καραθεοδωρή παραιτείται από το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (Ιούνιος 1920), εγκαταλείποντας μια λαμπρή καριέρα και έρχεται στη Σμύρνη. Στις 28 Οκτωβρίου 1920 διορίζεται επισήμως οργανωτής του Πανεπιστημίου. Αφοσιώνεται ολοκληρωτικά στο μεγάλο του έργο. Του παραχωρείται ένα ημιτελές μεγάλο οικοδόμημα στη Σμύρνη, που διαρρυθμίζεται κατάλληλα και συμπληρώνεται ώστε να διαθέτει 70 ευρύχωρες αίθουσες, αμφιθέατρο 320 θέσεων και ευρύχωρο περίβολο. Ταξιδεύει στο Βερολίνο (Ιούλιος 1921) και φέρνει 36 κιβώτια για να οργανώσει πλούσια βιβλιοθήκη με 20.000 βιβλία και συγγράμματα. Αγοράζει και φέρνει από τη Γερμανία 82 κιβώτια με 8.000 όργανα Φυσικής και Χημείας. Επιμελείται την επίπλωση των χώρων του Πανεπιστημίου. Προσκαλεί Έλληνες και ξένους πανεπιστημιακούς δασκάλους να διδάξουν στο νέο Πανεπιστήμιο. «Ηθελε να δείξει σε όλους ότι η Ελλάδα δεν πήγε στη Μικρά Ασία για να κατακτήσει και να καταδυναστεύσει ξένους λαούς, αλλά για να φέρει σ' αυτούς τον ανώτερο πολιτισμό της. Σαν έμβλημα του ιδρύματος διαλέγει το χαρακτηριστικό «Φως εξ Ανατολών» (σελ.150). Προγραμματίζει ν' αρχίσει η λειτουργία του τον Οκτώβριο του 1922.

Αλίμονο όμως. Το όραμα και οι κόποι του θα θρυμματισθούν τον Αύγουστο του 1922, όταν επήλθε η Μικρασιατική Καταστροφή. Αφού έστειλε την οικογένειά του στη Σάμο, θα φροντίσει για τα αρχεία, τα βιβλία και τα εποπτικά όργανα του Πανεπιστημίου να μεταφερθούν στην

Αθήνα. Θα φύγει τελευταίος-μετά τον Ύπατο Αρμοστή Αριστείδη Στεργιάδη- και θα επιβιβασθεί στο τελευταίο πλοίο που απέπλεε από τη Σμύρνη, λίγο πριν μπουκ οι Τούρκοι. Ο πρόξενος της Αμερικής στη Σμύρνη Τζορτζ Χόρτον γράφει στο βιβλίο του «Η Μάστιγα της Ασίας» (είχαμε αναφερθεί για το βιβλίο αυτό σε προηγούμενο σημείωμά μας) σχετικά με τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή στις τελευταίες αυτές δραματικές στιγμές του στη Σμύρνη (σελ.116) : *«Ένας από τους τελευταίους Έλληνες που συνάντησα στους δρόμους της Σμύρνης πριν την είσοδο των Τούρκων ήταν ο Καθηγητής Καραθεοδωρή, Πρύτανης του καταδικασμένου Πανεπιστημίου. Με την αναχώρησή του, έφυγε από την Ανατολή η ενσάρκωση της ελληνικής ιδιοφυΐας, του πολιτισμού και της παιδείας»*. (Το απόσπασμα αυτό αναφέρεται και στο βιβλίο «Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή», σελ. 159).

Το βιβλίο «Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή» (έκδοση ΚΑΚΤΟΣ, 2001) αξίζει να διαβαστεί από τον καθένα για να αισθανθεί θαυμασμό για τον «σοφό Έλληνα του Μονάχου» και τον «Έλληνα Αϊνστάιν», που συνέδεσε τη δράση του με τα πολιτιστικά οράματα της Ελλάδας «των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών», της Ελλάδας του Ελευθερίου Βενιζέλου του 1919.

(Δημοσιεύτηκε την Κυριακή 14 Δεκεμβρίου 2003)

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ την Κυριακή 14 Μαρτίου 2004)

14. Μακεδονικός Αγώνας και ο Χρυσόστομος Σμύρνης 100 χρόνια: Μνήμη και τιμή

Ο Μακεδονικός Αγώνας είναι οι ανεπίσημες πολεμικές, σκληρές και αδυσώπητες επιχειρήσεις και οι διπλωματικές προξενικές ενέργειες, που έλαβαν χώρα στη Μακεδονία, προκειμένου να σταματήσει ο βουλγαρικός επεκτατισμός και η προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Χρονολογικά οριοθετείται μέσα στη διάρκεια 38 χρόνων, από το 1870 (ίδρυση της βουλγαρικής Εκκλησίας ως Εξαρχίας) μέχρι το 1908 (επικράτηση του κινήματος των Νέοτούρκων). Το αποκορύφωμα του αγώνα, συμβατικά, θεωρείται το 1904, πριν εκατό χρόνια, με τον ηρωικό θάνατο του Παύλου Μελά.

Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος για να τιμήσει τους Μακεδονομάχους αφιέρωσε τα Δίπτυχα του 2004 (σ.σ. ετήσιο ημερολόγιο εκκλησιαστικής- λατρευτικής τάξεως) στον Παύλο Μελά ως κύριο εκφραστή του Μακεδονικού Αγώνα.

**Ο Χρυσόστομος, όταν ήταν
Μητροπολίτης Δράμας (1902-
1910), ανέπτυξε δράση εθνική
και θρησκευτική κατά τον
Μακεδονικό Αγώνα.**

Όπως είναι γνωστό στον αγώνα αυτόν έπρεσε πολεμώντας ο οπλαρχηγός Κώστας Γαρέφης, που καταγόταν και ξεκίνησε τον Αγώνα από τις Μηλιές του Πηλίου.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στον Μακεδονικό Αγώνα διαδραμάτισε το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, που τοποθέτησε ως μητροπολίτες στα νευραλγικά κέντρα της Μακεδονίας, θαρραλέους και εμπνευσμένους ιεράρχες για να αποσοβήσουν τον κίνδυνο του εκβουλαρισμού των Ορθοδόξων Ελλήνων της Μακεδονίας: Στην Καστοριά τον Γερμανό Καραβαγγέλη, στο Μοναστήρι τον Ιωακείμ Φορόπουλο, στη Στρωμνίτσα τον Γρηγόριο Ωρολογά (εθνομάρτυρα των Κυδωνιών αργότερα) και στη Δράμα τον Χρυσόστομο Καλαφάτη (εθνομάρτυρα της Σμύρνης αργότερα).

Εμείς στο σημερινό σημείωμά μας θα αναδείξουμε, όσο μας επιτρέπει ο χώρος, όχι

την πτυχή του μαρτυρίου του εθνομάρτυρα και αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, που μας είναι ευρέως γνωστή, αλλά την προηγούμενη δράση του ως μητροπολίτη Δράμας στον αγώνα του εναντίον του βουλγαρικού κομιτάτου και της Εξαρχίας, που με βίαια και βάρβαρα μέσα προσπαθούσε να αλλοιώσει την εθνική και θρησκευτική συνείδηση των Ελλήνων κατοίκων της Μακεδονίας.

Ο Χρυσόστομος (Καλαφάτης), που είχε γεννηθεί στην Τρίγλια της Προποντίδας μετά τις λαμπρές σπουδές του στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και την κλήση του στο ιερατικό πνευματικό στάδιο, αφού υπηρέτησε σε υπεύθυνες θέσεις του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τον Μάιο του 1902, σε ηλικία 35 ετών, εκλέγεται με πρόταση του Πατριάρχη Ιωακείμ Γ' από την Ιερά Σύνοδο του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως παμψηφεί ως Μητροπολίτης Δράμας. Φεύγοντας για την έδρα του κι έχοντας υπόψη του τους σκληρούς αγώνες που τον αναμένουν, είπε στον Πατριάρχη : «Εν όλη τη καρδιά και εν όλη τη διανοία θα υπηρετήσω την Εκκλησίαν και το Γένος και η μίτρα την οποίαν αι άγιοι χείρες σας εναπόθεσαν επί της κεφαλής μου...θα μεταβληθή εις ακάνθινον στέφανον μάρτυρος Ιεράρχου».

Ακριβώς μετά από 20 χρόνια (τον Αύγουστο του 1922) η ρήση του αυτή επαληθεύτηκε.

Ξεκινάει και φθάνει στη Δράμα στις 22 Ιουλίου 1902 αποφασισμένος να εκπληρώσει τη δύσκολη αποστολή του μέσα σε μύριους κινδύνους, που ήδη είχαν εκδηλωθεί. Στο πρώτο κήρυγμά του ο Χρυσόστομος γοήτευσε κι ενθουσίασε το πυκνό ακροατήριο, που είχε πλημμυρίσει τον μητροπολιτικό ναό της Δράμας. Είπε: *«Η Εκκλησία, ως την εσπερέωσαν οι άγιοι Πατέρες είναι μήτηρ αγαπώσα και συγχωρώσα και εμπνέουσα το γλυκύτερον των επί γης αισθημάτων. Και οι διακονούντες αυτήν ποιμένες αποστολήν έχουν να προσεγγίσωσι τα διψώντα χείλη των Χριστιανών...Την αποστολήν μου αυτήν εν μέσω ημών θα επιτελέσω κατά τους νόμους της θείας αρμονίας...Πάσχα Κυρίου ευαγγελίζομαι, υμίν, αγαπητά τέκνα, με την ποιμαντορικήν ράβδον, δάδα της Ορθοδοξίας...»*. Ρίχνεται στον αγώνα της ευποΐας και των καλών έργων για τους πάσχοντες του ποιμνίου του.

Παράλληλα όμως με την κοινωνική του δράση, αναπτύσσει και πατριωτική. Την εποχή εκείνη, όπως σημειώσαμε, οργίαζε η βουλγαρική προπαγάνδα με την ίδρυση του βουλγαρικού κομιτάτου, που είχε ως σύνθημα «Η Μακεδονία στους Μακεδόνες» και εννοούσε τους Βουλγάρους. Το φθινόπωρο του 1902 η Μακεδονία βρίσκεται στις φλόγες της βουλγαρικής θηριωδίας. Οι ελληνικοί πληθυσμοί των παραμεθωρίων διώκονται, εξοντώνονται. Τα σπίτια τους πυρπολούνται και τα αγαθά τους δημεύονται. Κατακρεουργούνται δεκάδες Έλληνες ιερείς, ακόμη και αρχιερείς, όπως ο Μητροπολίτης Κορυτσάς Φώτιος, για τον οποίο ο Χρυσόστομος έγραψε τότε: *« Έκλαυσα, έκλαυσα ως παιδίον μικρόν διά τον οικτρόν θάνατον του αδελφού Φωτίου»* και για να συμπληρώσει προφητικά : *«...και ίσως-ίσως και τον γράφοντα αναμένει η αυτή τύχη!»*. Επαληθεύτηκαν τα λόγια του μετά από 20 χρόνια, τον Αύγουστο του 1922 στη Σμύρνη!

Παρά όλους τους κινδύνους, κι αυτής ακόμη της ζωής του, περιόδευε στα χωριά της επαρχίας του, ενίσχυε, ενθάρρυνε, αντιδρούσε συστηματικά κατά της βουλγαρικής προπαγάνδας κι επέτυχε να προσέλθουν και πάλι στην ελληνική Ορθοδοξία πολλές σχισματικές οικογένειες, που ο φόβος και η βία, τις είχε ωθήσει προς τη βουλγαρική Εξαρχία.

Γράφει προς τον Πατριάρχη σε μία από τις πρώτες του εκθέσεις (2-10-1902):

« ...Εν τω χωρίω τούτω (Βόλαξ) αριθμούνται 187 οικογενείας, το σχίσμα εμείνετο, από τριακονταετίας. Και αι μεν 120 οικογένειαι απέβησαν σχισματικάί, αι δε λοιπαί έμενον πισταί τη Ορθοδοξία. Αλλ' η επί εσχάτων μετάβασίς μου και η παρ' αυτοίς επί τετραήμερον διαμονή μου συνετέλεσαν, ώστε πάντες σωρηδόν, μηδενός εξαιρουμένου, οι σχισματικοί

να προσέλθωσι τη Ορθοδοξία...Και ούτω σήμερον ...εν μια πίστει, τη Ορθοδόξω, προσκυνείται εν Βολάκω ο εν Τριάδι Θεός των Χριστιανών».

Δραματικές είναι οι εκθέσεις του Χρυσόστομου προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο για τα δεινά που υποφέρουν οι κάτοικοι της περιοχής Δράμας: «*Ιδού εν μέσω οίων ολοθρευτών διαβιούμεν. Ιδού οίων απανθρώπων μέσω γίνεται χρήσις παρά των οργάνων του βουλγαρισμού προς παντελή εξολόθρευσιν και εξαφάνισιν του ευσεβούς ημών Γένους...*» (28 -10-1903).

Και σε άλλη αργότερα : «*...Φρικτόν και αποτρόπαιον θέαμα εξετυλίχθη έμπροσθέν των εκθάμβων και δακρυβρέκτων οφθαλμών μας. Εδέησε να σκάψωμεν τα φλογίζοντα ερείπια...διά να εύρωμεν πού έκειντο οι κατακαείσαι υπό των Βουλγάρων, άμορφοι μάζαι ανθρωπίνων πτωμάτων...Επανήλθομεν εις Δράμαν, κλαίοντες ακόμη και οδυρόμενοι δια τα ενσκήψαντα κατά του ευσεβούς ημών Γένους άνευ προηγουμένου δεινά*» (31-7-1906).

Όταν οι Βούλγαροι άρχισαν την εξόντωση και εκρίζωση του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας το 1906 (καταστροφή Αγκιάλου, Στενήμαχου κ.ά.) η Μητρόπολη Δράμας έγινε καταφύγιο των καταδιωκομένων. Οι Βούλγαροι βλέπουν στο πρόσωπό του ένα επικίνδυνο αντίπαλο και τον διαβάλουν στην τουρκική διοίκηση. Αποτέλεσμα: στις 30 Αυγούστου 1907 να εξορισθεί από την έδρα του τη Δράμα. Αποχαιρέτησε συγκινητικά το ποίμνιό του και αναχώρησε. Ένας Δραμινός δημογέροντας, ο Νίκας, θα του φωνάξει: «*Δέσποτα μας παρέλαβες λαγούς και μας έκανες λιοντάρια. Μένε ήσυχος θα γίνει το θέλημά σου...*».

Κατά την εξορία του θα μεταβεί και θα παραμείνει στην πατρίδα του την Τρίγλια.

Μετά την επανάσταση των Νεοτούρκων (1908) και την παροχή γενικής αμνηστίας, ο Χρυσόστομος, επιστρέφει στην έδρα του τη Δράμα. Οι Νεότουρκοι, τώρα, είναι βιαϊότεροι των Παλαιοτούρκων και του απαγορεύουν να κάνει περιοδείες στη Μητρόπολή του. Στη συνεχιζόμενη όμως δράση του βουλγαρικού κομιτάτου δε μένει με χέρια σταυρωμένα. Συνεχίζει τις περιοδείες του για να εμψυχώνει το ποίμνιό του.

Τώρα θα δοκιμάσει τη δεύτερη εξορία του από τη Δράμα. Θα πάει στη Κωνσταντινούπολη και θα φιλοξενηθεί στα Πατριαρχεία. Στο μεταξύ πέθανε ο Μητροπολίτης Σμύρνης Βασίλειος ο από Αγκιάλου και η Ιερά Σύνοδος θα τον εκλέξει διάδοχό του στην αποστολική εκκλησία της Σμύρνης (1910). Από τούτη τη Μητρόπολη θα βαδίζει την οδό του μαρτυρίου του αγίου και μάρτυρος της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922.

Ο Μακεδονικός Αγώνας, που τον διεξήγαγαν ελληνικά αντάρτικα σώματα και θαρραλέοι ιεράρχες, όπως ο Χρυσόστομος Δράμας (μετέπειτα Σμύρνης) πριν εκατό περίπου χρόνια, μπορεί τότε να μην έφερε άμεσο αποτέλεσμα, λόγω της διπλωματικής πολυπλοκότητάς του, αλλά έσωσε τη Μακεδονία από τον κίνδυνο του αφελληνισμού και εκβουλγαρισμού ώστε να είναι έτοιμη να γιορτάσει την απελευθέρωσή της και την ενσωμάτωσή της με την Ελλάδα κατά τους νικηφόρους πολέμους του 1912-1913.

Είναι ιστορικό χρέος και απόδοση τιμής να διατηρούμε άσβεστα, στο μυαλό και την ψυχή μας, τις μορφές αυτών, που με τους αγώνες τους και τις θυσίες τους κράτησαν την Ορθοδοξία και την Ελλάδα. Πολλοί είναι αυτοί, που δίκαια ονομάστηκαν Μακεδονομάχοι και μεταξύ των οποίων και ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης, που πριν λάβει το στεφάνι του αγίου και μάρτυρα στη Σμύρνη κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, «έλαμψεν εν ασκήσει» στη Μητρόπολη Δράμας της Μακεδονίας.

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ την Κυριακή 14 Μαρτίου 2004)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 4 Απριλίου 2004

15.Ιωάννης Γαρυφάλλου: Από την Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης στον Βόλο

Το πικρό και μαύρο κύμα της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22, που ανάγκασε τον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης να πάρει τον δρόμο της προσφυ-γιάς και να φτάσει ικέτης στη μητέρα Ελλάδα ζητώντας ένα κομμάτι ψωμί για να ζήσει, ένα κεραμίδι να στεγαστεί και λίγη γη για να καλλιεργήσει, «ξέβρα-σε» και πνευματικούς εργάτες οι οποίοι στην «πατρίδα» τους εί-χαν σπουδάσει ή και δίδασκαν σε ονομαστά πνευματικά ιδρύ-ματα, όπως στη «Μεγάλη Σχολή του Γένους» της Κωνσταντι-νούπολης, στο «Φροντιστήριο» της Τραπεζούντας, στην «Ευαγγελική Σχολή» της Σμύρ-νης και σε μια πληθώρα σχο-λείων και παρθεναγωγείων, που παρείχαν πλούσια μόρ-φωση και αγωγή στα ελλη-νόπουλα.

Μέσα σ' αυτούς συγκαταλέγεται και ο Ιωάννης Γαρυφάλλου (Σμύρνη 1888-Αθήνα 1990), που άφησε τη σφραγίδα του στη μαθητιώσα νεολαία του Βόλου. Ο Ιωάννης Γαρυφάλλου (σ.σ. πληροφορητής η κόρη του κ. Άννα Γαρυφάλλου-Χατζηαποστόλου, καθηγήτρια φιλόλογος) καταγόταν από μία αστική οικογένεια της «νύμφης της Ιωνίας», της Σμύρνης. Ο πατέρας του (Πέτρος), μικροεργολάβος στο επάγγελμα και η μητέρα του (Άννα) φρόντισαν να φοιτήσει ο νεαρός Ιωάννης στην περίφημη, τότε, Ευαγγελική

Σχολή της Σμύρνης. Η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, ήταν ένα πνευματικό ίδρυμα ανωτέρου επιπέδου. Ο νεαρός Ι.Γ., έχοντας εξαιρετική νοημοσύνη, έγινε κάτοχος των ολοκληρωμένων γνώσεων, που παρέχονταν στη Σχολή και σπούδασε άριστα τόσο τα αρχαία ελληνικά, όσο και την γαλλική γλώσσα, αλλά και τα μαθήματα των φυσικών επιστημών, στα οποία είχε ιδιαίτερη κλίση.

Συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών στη Φυσικομαθηματική Σχολή (Φυσική – Χημεία - Μαθηματικά), αφού η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης ήταν αναγνωρισμένη από το Ελληνικό Κράτος και οι απόφοιτοί της γράφονταν σ' αυτή. Από το Πανεπιστήμιο Αθηνών (τμήμα Φυσικής και Χημείας) έλαβε το δίπλωμά του με άριστα και επέστρεψε στη γενέτειρά του, τη Σμύρνη. Την επιστήμη της Φυσικής και Χημείας θα τη διακονήσει τόσο σε επίπεδο διδασκαλίας, όσο και σε πρακτικές και παραγωγικές εφαρμογές και στην αρχή της καριέρας του, αλλά και αργότερα, όταν του παρεχόταν η ευκαιρία ή όταν είχε ανάγκη να αξιοποιήσει τις πλούσιες γνώσεις του, όπως θα δούμε παρακάτω.

Η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, από την οποία είχε αποφοιτήσει, εκτιμώντας τα προσόντα του άλλοτε μαθητή της τον προσέλαβε ως καθηγητή της στα μαθήματα της Φυσικής και Χημείας. Μαθητές του ήταν πολλοί επώνυμοι Σμυρνιοί, μεταξύ των οποίων υπήρξε και ο Αριστοτέλης Ωνάσης.

Και έρχεται η μεγάλη και μαύρη ημέρα της Καταστροφής της Σμύρνης τον Αύγουστο του 1922. Ο Ιωάννης Γαρυφάλλου, ζει τις τραγικές στιγμές του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και προσπαθεί να σωθεί από το μαχαίρι και την αιχμαλωσία στην παραλία της Σμύρνης. Με τις γνωριμίες που είχε στο Γαλλικό Προξενείο καταφέρνει και βγάζει σήμα (κονκάρδα) Γάλλου υπηκόου και έτσι σώζεται. Οι τραγικές εικόνες της καταστροφής και της σωτηρίας του θα μείνουν ανεξίτηλες στη μνήμη του. Θα βρεθεί πρόσφυγας τον Σεπτέμβριο του 1922 στον Βόλο.

Από την αρχή της άφιξης του στον Βόλο, παίρνει μέρος στα κοινά, συνδέεται με επώνυμους Σμυρνιούς και ιδρύουν σωματείο με την επωνυμία «Σύνδεσμος Μικρασιατών», στον οποίο εκλέγεται Γενικός Γραμματέας (18-10-1922). Μέσα στο σωματείο αυτό θα αναπτύξει αξιόλογη δράση, όπως φαίνεται πιο κάτω.

Βρισκόμαστε στον Ιανουάριο του 1923 και έρχονται στα αφτιά των προσφύγων ανησυχητικές ειδήσεις από τη Λωζάννη, όπου γίνονται διασκέψεις μεταξύ Συμμάχων, Ελλάδας και Τουρκίας, ότι δηλ. θα γίνει «ανταλλαγή των πληθυσμών» και ότι θα χάσουν οριστικά τα «πατρικά τους χώματα» στη Μικρά Ασία. Αυτή η λύση αναστατώνει τους Μικρασιάτες και

τα Μικρασιατικά Σωματεία καλούν σε πάνδημο συλλαλητήριο τους «Μικρασιάτες πρόσφυγες του Βόλου και των περιχώρων, όπως προσέλθωσι συν γυναιξί και τέκνοις εις την πλατείαν Γεωργίου Α' (σ.σ. πάρκο Αγίου Κωνσταντίνου) προς συγκρότησιν συλλαλητηρίου διαμαρτυρίας, κατά της ληφθείσης εν Λωζάννη αδίκου αποφάσεως περί ανταλλαγής πληθυσμών».

Το συλλαλητήριο πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 8 Ιανουαρίου 1923 και είχε μεγάλη συμμετοχή προσφύγων. Για τα καθέκαστα διαβάζουμε τη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Δευτέρας 9 Ιανουαρίου 1923: «...Προς τους συνελθόντας ωμίλησεν ο κ. Γαρυφάλλου, Γραμματεὺς του Μικρασιατικού Συλλόγου, διερμηνεύσας τον προσφυγικόν κόσμον και την εξέγερσιν επι τω ακούσματι της αποφάσεως, ήτις καταδικάζει εις διαρκή εξορίαν, ειπών τα ακόλουθα: «Αδελφοί πρόσφυγες Μικρασιάτες, Θράκες και λοιποί....Προτείνω ν' αποστείλωμεν εις την συνδιάσκεψιν το παρακάτω ψήφισμα: Οι εν Βόλω πρόσφυγες Μ. Ασίας και του λοιπού δούλου ελληνισμού ανερχόμενοι εις πολλάς χιλιάδας, συνελθόντες σήμερον την 8^{ην} Ιανουαρίου 1923 εν τη αυτόθι πλατεία Γεωργίου Α' εις αυθόρμητον συλλαλητήριον, όπως παρακαλέσωσι τας μεγάλας δυνάμεις και προστάτιδας της Ελλάδος δυνάμεις, να τροποποιήσουν την εν τη διασκέψει της Λωζάννης απόφασιν περί της ανταλλαγής πληθυσμών, εξέδωκαν το ακόλουθον ψήφισμα...».Και η δράση του Ι.Γ. συνεχίζεται.

Οι πρόσφυγες, μετά ένα χρόνο, μέσα στον αγώνα τους για επιβίωση, δεν ξεχνούν στην πρώτη τραγική επέτειο της Μικρασιατικής Καταστροφής να αποτίσουν φόρο τιμής και να τελέσουν μνημόσυνο για τα αθώα θύματα της τουρκικής βαρβαρότητας. Και εδώ ο Ιωάννης Γαρυφάλλου, ο καθηγητής της Ευαγγελικής Σχολής, όπως τον αποκαλεί η ανακοίνωση του «Μικρασιατικού Συνδέσμου» και αντιπρόεδρος αυτού, θα κληθεί να εκφωνήσει τον κατάλληλο λόγο. Αφού τελέστηκε το μνημόσυνο στον ιερό ναό της Μεταμορφώσεως ο Γαρυφάλλου εκφώνησε λόγο, στον οποίο κατέληξε, όπως παραθέτει «Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» (10 Σεπτεμβρίου 1923), ως εξής: «...Η ανάμνησις σας ευγενικά θύματα είναι ιερά και η μνήμη σας μεταφερομένη από γενεάν εις γενεάν θα προκαλή δάκρυα συγκινήσεων. Αργά ή γρήγορα ,αύριον ή μετά από χρόνια, όταν τέλος ιδρύση τον περίλαμπρον θρόνον η ωραία ελευθερία και εκεί κάτω εις την κοσμοξாகουσμένην Ανατολήν, στην τουρκοπατημένη πατρίδα μας, η ιερά μνήμη σας θα προκαλή πλέον τότε και της ευγνωμοσύνης τα δάκρυα .Αιώνία σας η μνήμη».

Η πνευματική καλλιέργεια, η καλλιέπεια και η ευφράδεια λόγου, που είχε ο Ιωάννης Γαρυφάλλου, ο νεαρός καθηγητής της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης, κάνουν εντύπωση στους διοικούντες τα προσφυγικά σωματεία και

γί αυτό τον παρακαλούν αυτός να εκφωνεί τους κατά περίπτωση δημόσιους λόγους.

Φαίνεται όμως ότι δεν μπόρεσε ή δε βρήκε εργασία ανάλογη με τα προσόντα του και γί αυτό τα επόμενα τέσσερα χρόνια μέχρι το 1927 θα βρεθεί στο Σικάγο της Αμερικής, ύστερα από πρόσκληση μιας αδελφής που είχε εκεί, όπου θα εργαστεί ως χημικός σε χημική βιομηχανία. Εκεί, παράλληλα με την εργασία του, ο φιλομαθής Σμυρνιός επιστήμονας, θα παρακολουθήσει στο Πανεπιστήμιο και μαθήματα Μικροβιολογίας. Τον βοηθάει άλλωστε και η γλωσσομάθειά του. Εκτός από τη γαλλική γλώσσα, κατείχε άριστα την αγγλική, γερμανική και τουρκική .

Το 1927 επιστρέφει στο Βόλο και αρχίζει την ακαδημαϊκή του καριέρα ως εκπαιδευτικός. Διορίζεται καθηγητής Φυσικής και Χημείας από την αρχή του σχολικού έτους 1927-28 στο Πρακτικό Λύκειο Βόλου Το 1930 προάγεται υποδιευθυντής. Παράλληλα με τη διδασκαλία του στο σχολείο την περίοδο αυτή θα δώσει τις επιστημονικές του γνώσεις ως χημικός στο εργοστάσιο τσιμέντων ΟΛΥΜΠΟΣ-ΗΡΑΚΛΗΣ, ύστερα από πρόσκληση του επιχειρηματία και χημικού Ανδρέα Χατζηκυριάκου με τον οποίο είχε γνωριμίες από τη Σμύρνη, αλλά και στα μεταλλεία χρωμίου του Αποστολίδη στην Ερέτρια Φαρσάλων (Τσαγκλί).

Στο διάστημα αυτό θα νυμφευθεί την Ειρήνη Χατζηδιανέλλου, την κόρη του Ιωάννη Χατζηδιανέλλου, πρώην δημάρχου Κισσού Πηλίου (σ.σ. ο Κισσός από το 1881 μέχρι το 1912 ήταν έδρα Δήμου) και θα αποκτήσει δύο παιδιά.

Για τη χρονική περίοδο πέντε ετών (1935-1940) οι πληροφορίες αναφέρουν ότι υπηρέτησε διευθυντής σε σχολείο της Λαμίας. Φαίνεται ότι έλαβε προαγωγή στον βαθμό του διευθυντή και ταυτοχρόνως πήρε μετάθεση και έμεινε στη Λαμία.

Στις 9 Μαΐου 1940 επιστρέφει στον Βόλο και παραλαμβάνει τη Διεύθυνση του Πρακτικού Λυκείου Βόλου από τον υποδιευθυντή Ιωάννη Φιλιππάκη, Στη θέση αυτή θα παραμείνει μέχρι το 1947, χρονιά που θα καταργηθεί ο τύπος του σχολείου αυτού.

Τα δύο τελευταία χρόνια της δημόσιας υπηρεσίας του (1947-1949) θα τα διανύσει ως Γυμνασιάρχης στο 1^ο Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου (έξι τάξεις) στο οποίο είχε την τύχη ο υπογράφων να τον έχει Γυμνασιάρχη στην Αη και Βη τάξη.

Μετά τη συνταξιοδότησή του ανοίγεται μπροστά του ένα νέο στάδιο λαμπρής εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Εκείνη την εποχή η Γαλλική Σχολή Καλογραιών «Άγιος Ιωσήφ», η οποία ήδη λειτουργούσε από το 1904, ίδρυσε ιδιωτικό Γυμνάσιο Θηλέων για τη μόρφωση και αγωγή των κοριτσιών

Ο Ιωάννης Γαρυφάλλου (δεύτερος από τα δεξιά), όταν ήταν Γυμνασιάρχης-Λυκειάρχης του Ιδιωτικού Γυμνασίου Θηλέων της Ελληνογαλλικής Σχολής Καλογραιών «Άγιος Ιωσήφ» με τις πρώτες απόφοιτες της Σχολής (1953-1954), την Ηγουμένη Mère Angele Alimbert και τους καθηγητές. (Φωτογραφία από το αρχείο της Ελληνογαλλικής Σχολής «Άγιος Ιωσήφ»).

της κοινωνίας του Βόλου.

Ο Ιωάννης Γαρυφάλλου, ο πεπειραμένος και άριστος εκπαιδευτικός, που είχε διατελέσει διευθυντής σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, προσλαμβάνεται ως Γυμνασιάρχης στο νεοσύστατο Γυμνάσιο-Λύκειο Θηλέων της Ελληνογαλλικής Σχολής «Άγιος Ιωσήφ» (Saint Joseph) και παραμένει για μια δεκαετία (1949-1959) σ' αυτό, οδηγός και δημιουργός ενός πρότυπου Γυμνασίου-Λυκείου Θηλέων, που, κατά κοινή ομολογία, πρόσφερε πολλά μέσα στην κοινωνία του Βόλου στα τριάντα χρόνια συνολικής λειτουργίας του από το 1949 μέχρι το 1979. (σ. σ. Τούτες τις ημέρες έγιναν και γίνονται πανηγυρικές εκδηλώσεις για την εκατονταετηρίδα της Ελληνογαλλικής Σχολής).

Θα κλείσουμε την ενδιαφέρουσα βιογραφία και παιδαγωγική δράση του Σμυρνιού Ιωάννη Γαρυφάλλου στον Βόλο, αναφέροντας απόψεις

και μνήμες μαθητών του και συνεργατών του στα σχολεία που υπηρέτησε :

- « Υπήρξε πολύ καλός διευθυντής. Συνετός. Κατείχε άριστα τη Χημεία. Μας δίδασκε από πανεπιστημιακά βιβλία. Είχε ένα ξένο βιβλίο Χημείας- του Γκρίμσελ- σαν «ευαγγέλιο» και από αυτό μας δίδασκε». (Δημήτριος Ζυγαλάκης, απόφοιτος Πρακτικού Λυκείου Βόλου, 1944, πρώην Λυκειάρχης του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου Νέας Ιωνίας Βόλου):

- «Ως καθηγητής ήταν ήρεμος, καλός, προσηνής προς τους μαθητές του. Ενέπνεε σεβασμό, όχι φόβο. Η διδασκαλία το γοήτευε τους μαθητές του με το χάρισμα που διέθετε να μεταδίδει τη γνώση ζωντανά, μεθοδικά, εποπτικά, χωρίς να μένουν κενά.. Οι αναμνήσεις των επιζώντων μαθητών του προσφέρονται ως αιώνιον μνημόσυνο του σπανίου ανδρός» (Δημήτριος Στεφάνου Λέτσος απόφοιτος Πρακτικού Λυκείου Βόλου, 1944, συνταξιούχος δικαστικός υπάλληλος).

- «΄ Ηταν ήρεμος, σοβαρός αλλά και ευγενικός. Επιβαλλόταν άνετα στην τάξη και οι μαθητές τον παρακολουθούσαν με ενδιαφέρον και προσοχή. Δίδασκε κατά ακαδημαϊκό τρόπο και κρατούσαμε σημειώσεις, χωρίς να χρησιμοποιούμε τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία θεωρούσε ανεπαρκή για μαθητές Πρακτικού τμήματος» (Διαμαντής Σταμπουλού (απόφοιτος 1^{ου} Γυμνασίου Αρρένων Βόλου, τμήματος Πρακτικού, 1949, καθηγητής φιλόλογος, πρώην Λυκειάρχης).

- «Ο αείμνηστος Ιωάννης Γαρυφάλλου υπήρξε χωρίς μεταπτώσεις μία προσωπικότητα. Ευγενής, εξόχως ευγενής, παιδαγωγός άριστος, άνετος στη συμπεριφορά του προς τους υφισταμένους, τις μαθήτριες και τους γονείς τους, δημιουργούσε ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης και χαρούμενης συνεργασίας με τους διδάσκοντες καθηγητές. Ο λόγος του ήταν πολιτισμένος, σοβαρός, ευπρεπής και, όπου η περίπτωση το επέτρεπε, χαριτωμένος και πάντοτε «άλατι ηρτυμένος» (περιεκτικός, ευπρεπής). Προσωπικά εγώ, ως μικρή μαθήτρια στην αρχή και ως νεαρή καθηγήτρια, αργότερα, και υφισταμένη του, ωφεληθήκα πολύ από το ήθος και την ευπρέπεια του ανδρός αυτού, ο οποίος ήξερε να σέβεται τους συνεργάτες του και ο οποίος συνδύαζε τη γνώση και την απλότητα του αληθινού σοφού» (Αλίκη Θωμά Μούτου, φιλόλογος καθηγήτρια με βαθμό Λυκειάρχου, πρώην εσωτερική μαθήτρια της Σχολής Καλογραιών και αργότερα καθηγήτρια στο Ελληνογαλλικό Γυμνάσιο Θηλέων με Γυμνασιάρχη τον Ι.Γ.

Ο Ιωάννης Γαρυφάλλου ήταν ένα γνήσιο ιωνικό, καλλιεργημένο και δημιουργικό πνεύμα της κοσμοπολίτικης Σμύρνης του καιρού εκείνου, μία προσωπικότητα με κύρος, ήθος και ευγένεια, που η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 τον «έρριξε» στο Βόλο για να μεταδώσει το «Φως εξ Ανατολών».

(Σημείωση: Από την εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» «κόπηκε» λόγω χώρου η τελευταία παράγραφος με ευχαριστίες μου. Τη δημοσιεύω πιο κάτω:

Επίμετρο: Θα ήθελα να ευχαριστήσω την κόρη του αειμνήστου Γυμνασιάρχη κ. Άννα Γαρυφάλλου-Χατζηαποστόλου, καθηγήτρια φιλόλογο, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μας έδωσε για τη ζωή του πατέρα της, καθώς και τους προαναφερθέντες μαθητές και συνεργάτες του. Επίσης ευχαριστώ και τον Λυκειάρχη του 2^{ου} Λυκείου Βόλου κ. Απόστολο. Λαζάρου, που μας παραχώρησε για έρευνα το αρχείο του Πρακτικού Λυκείου Βόλου.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 4 Απριλίου 2004

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 12 Σεπτεμβρίου 2004)

16. Ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης και ο Αθλητισμός

Σήμερα, Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου και Ζωοποιού Σταυρού, έχει καθιερωθεί από την Εκκλησία μας να τιμάται η μνήμη του εθνο-ιερομάρτυρα ιεράρχη Χρυσοστόμου Σμύρνης, που σφράγισε με το μαρτύριό του την Τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922. Στον Ιερό Ναό της Ευαγγελίστριας της Νέας Ιωνίας θα γίνουν σχετικές τελετές και εκδηλώσεις για τη μνήμη του, μαζί με τη μνήμη των «συν αυτώ αναιρεθέντων ιεραρχών Αμβροσίου Μοσχονησίων, Γρηγορίου Κυδωνίων, Προκοπίου Ικονίου, Ευθυμίου Ζήλων».

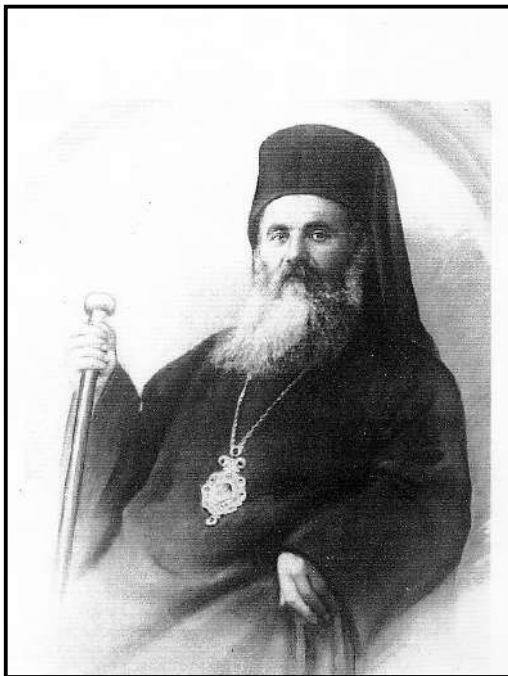
Πριν λίγες μέρες τελείωσαν οι 28^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», που τελέστηκαν στην πατρίδα μας με εκπληκτική επιτυχία, που μας έκαναν όλους υπερήφανους, για την άψογη εκτέλεσή τους και τις νίκες των αθλητών μας.

Το επίκαιρο θέμα για το 2004 ήταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, ο

Αθλητισμός, τα Αγώνισματα, οι Αθλητές και ό,τι είχε σχέση με την άθληση και το αγωνιστικό πνεύμα στο στίβο και, κυρίως, ως πολιτιστική δραστηριότητα του ανθρώπου, που διαπαιδαγωγεί τον άνθρωπο, από την αρχαιότητα, που οι πρόγονοί μας έκαναν την αρχή των Αγώνων, μέχρι σήμερα.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο είναι αναγκαίο ν' αναφερθεί σήμερα μια πτυχή, ίσως άγνωστη σε πολλούς, το ενδιαφέρον του σφαγιασθέντος Ιεράρχη, για τη γύμναση του σώματος και τον αθλητισμό.

Ο Χρυσόστομος (Καλαφάτης), που από έφηβος ήταν ψηλός και ευθυτενής με ρωμαλέο σώμα, αγαπούσε την άσκηση του σώματος και το μάθημα της «γυμναστικής». Αργότερα, όταν ανέλαβε θέσεις εκκλησιαστικής

Ο μαρτυρικός ιεράρχης Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης που ενδιαφερόταν για τη Γυμναστική και τον Αθλητισμό.

και εκπαιδευτικής ευθύνης, προσπάθησε με κάθε τρόπο να δείξει την αγάπη του προς την αθλούμενη νεολαία.

«Αυτός ο ζηλωτής των ασκητών, ήταν λάτρης της γυμναστικής. Ήθελε μίαν αθλούμενη και εύρωστη νεολαία, ανθεκτική στους μόχθους και τους κόπους, με σώμα υγιές, που να ενοικεί σ' αυτό υγιές πνεύμα», σημειώνει ο Σαράντος Κ.Καργάγος. Και, η δράση του αρχίζει από τη Δράμα, όταν εκλέχθηκε εκεί μητροπολίτης. «Κάθε χρόνο συνεκέντρωνε στο κεντρικό γυμναστήριο της Δράμας 3.000 μαθητές, άριστα γυμνασμένους και απένειμε ο ίδιος, ως νέος Ελληνοδίκης, τα βραβεία στους νικητές, ευλογώντας και εκφωνώντας θεσπέσιους λόγους, που θύμιζαν τα εγκώμια προς τους αθλητές του Πινδάρου. Εκάλυψε όλη την επαρχία του με γυμναστήρια και τα εφοδίασε με τα πιο σύγχρονα όργανα γυμναστικής. Ήθελε να βλέπει νιάτα γεμάτα λεβεντιά και όχι κακομοιριά».

Όταν επέστρεφε από προσκύνημα του στους Αγίους Τόπους, ως μητροπολίτης Δράμας, πέρασε από την Αθήνα, όπου τελούνταν οι Α΄ Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες του 1906 (μεσολυμπιακοί), παραβρέθηκε σ' αυτούς και συμμετείχε στις πανηγυρικές εκδηλώσεις για τις επιτυχίες των Ελλήνων αθλητών. Οι θεατές, που τον αναγνώρισαν, τον αποθέωσαν ως αθλητή των εθνικών αγώνων, γιατί ήδη είχε γίνει τότε γνωστή η δράση του για την ελληνικότητα της Μακεδονίας.

Ο Χρυσόστομος Σμύρνης υπήρξε η ψυχή της αθλητικής διαπαιδαγώγησης της ιωνικής νεολαίας. Την πίστη του αυτή τη διακήρυξε στην πρώτη του επίσημη ομιλία στη Σμύρνη, στον ενθρονιστήριο λόγο του, που εκφώνησε στις 10 Μαΐου 1910, απ' τον δεσποτικό θρόνο της Αγίας Φωτεινής. Τόνισε τότε: «...Προς τη πνευματική αγωγή δέον να βαΐνη παραλλήλως και η σωματική ημών εκείνη διάπλασις, ήτις θα δώσει εις το Γένος μας ωραία και πλαστικά σώματα, σώματα με χαλύβδινους ηρακλείους μυώνας και βραχίονας του Σαμψών. Έργον μέγα ας γνωρίζει ότι επιτελεί, όστις εμπνέει εις τα τέκνα του Γένους μας την αγάπην του ύδατος, του αναπνεπταμένου αέρος και του ελευθέρου φωτός, τον έρωτα προς την ρυθμικήν κίνησιν και την γυμναστικήν».

Έτσι θα συνεχίσει στη Σμύρνη τη φίλαθλη κοινωνική του προσφορά, που άρχισε από τη Δράμα.. Με εισήγησή του στην Ορθόδοξη Κοινότητα της Σμύρνης, παραχωρείται δωρεάν στον «Πανιώνιο» Γυμναστικό Σύλλογο μεγάλη έκταση, 105.000 τ.μ. (έκταση που τη διεκδικούσε και πλήρωνε το υπέρογκο ποσό των 100.000 χρυσών λιρών η αγγλική εταιρία σιδηροδρόμων του Αϊδινίου), για την εγκατάσταση του συλλόγου και τη δημιουργία υποδειγματικού σταδίου. Τα εγκαίνια του σταδίου έγιναν το 1912 με την τέλεση των «Πανιωνίων Αγώνων» και ο Χρυσόστομος με

συγκίνηση ευλόγησε τα ελληνικά νιάτα να παρελαύνουν με «τα πλαστικά σώματα και τους ηράκλειους μυώνες». Από τότε παραβρισκόταν πάντοτε στη μεγάλη αθλητική γιορτή των «Πανιωνίων Αθλητικών Αγώνων», που διεξάγονταν στη Σμύρνη μέχρι τον ξερριζωμό του 1922, και στους οποίους συμμετείχαν αθλητές από κάθε γωνιά της Ελλάδας. Όταν στις 30 Μαΐου 1922-τρεις μήνες πριν την Καταστροφή- έγινε τιμητική εκδήλωση στο στάδιο του «Πανιωνίου» για τον πολυνίκη στους Πανελληνίους αθλητικούς αγώνες των Αθηνών Σμυρναίο αθλητή Δημήτριο Καραμπάτη, ο Χρυσόστομος του πρόσφερε δάφνινο στεφάνι κι έπλεξε το εγκώμιό του, υπογραμμίζοντας πως ο Καραμπάτης «αποτελεί κόσμημα της Σμύρνης και υπερηφάνεια σύμπαντος του Ελληνισμού».

Ο Χρυσόστομος υποστήριξε ακόμη την τέλεση των ετήσιων σχολικών αγώνων, που είχαν καθιερωθεί στη Σμύρνη από το 1901. Ιερή συγκίνηση προκαλούσαν οι αγώνες αυτοί με τη συγκέντρωση εκατοντάδων μαθητών-αθλητών, που τους παρακολουθούσαν χιλιάδες θεατές επί ώρες, και πρώτος ο μητροπολίτης τους Χρυσόστομος.

Παρακολουθούσε εκ του πλησίον τις επιδόσεις των δασκάλων και μαθητών στη γυμναστική και ανέλαβε πρωτοβουλία για την ενίσχυση του μαθήματος. Καθιέρωσε θερινά επιμορφωτικά μαθήματα γυμναστικής για να καλυφθούν οι τυχόν ελλείψεις των εκπαιδευτικών και να εξασκηθούν όσοι από αυτούς δεν είχαν προαπαιτούμενες γνώσεις για να διδάξουν το μάθημα της γυμναστικής. Τα επιμορφωτικά αυτά μαθήματα παρέχονταν δωρεάν από την Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και όσοι τελείωναν «ευδοκίμως», δίδασκαν τη γυμναστική, λαμβάνοντας «ιδιαίτερον επιμίσθιον» από τα σχολεία των Κοινοτήτων.

Και προς την θαλάσσια αγωνιστική διάθεση των μαθητών έστρεψε την προσοχή του ο Χρυσόστομος. Ίδρυσε μαθητική κολυμβητική σχολή, όπου φοιτούσαν υποχρεωτικά μαθητές από 9 μέχρι 18 ετών, με εποπτεία κατάλληλων δασκάλων. Ως κολυμβητήριο χρησίμευε το γνωστό ως «του Ντισώ», της Εταιρίας Προκυμίων, που λειτουργούσε για τους μαθητές από την 1^η μεσημβρινή μέχρι τις εσπερινές ώρες. Οι μαθητές είχαν διαιρεθεί σε τρία τμήματα ανάλογα με την ηλικία τους.

Ο ιστορικός του Αθλητισμού καθηγητής Σωτήρης Γιάτσης σημειώνει: «Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της αθλητικής ζωής της Σμύρνης πριν από την καταστροφή (1922), της οποίας κύριος επιχορηγητής και εμπυχωτής ήταν ο μητροπολίτης Χρυσόστομος, μια σπάνια πνευματική προσωπικότητα, που έβλεπε τη γυμναστική ως μέρος της σχολικής ζωής κάθε παιδιού και τους αγώνες σαν υπόθεση κάθε φορέα και ιδιαίτερα του πολίτη. Με τον Χρυσόστομο η αθλητική ζωή της Σμύρνης πήρε μια σπουδαία θέση στην κοινωνική ζωή των Ελλήνων της πόλης».

Για όλους τους παραπάνω λόγους θεωρούμε ότι είναι προς τη σωστή και επιβεβλημένη κατεύθυνση η πρόταση, που κάνει ο Νίκος Χ. Βικέτος, Γ. Γ. της Ενώσεως Σμυρναίων Αθηνών, για να τιμηθεί και αναγνωρισθεί ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης ως «προστάτης του ελληνικού αθλητισμού». Προτείνει: «...εν όψει της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, ο Χρυσόστομος Σμύρνης, ο μεγαλομάρτυρας Άγιος του 20^{ου} αιώνα, να ανακηρυχθεί προστάτης του ελληνικού αθλητισμού και το παράδειγμά του να προβληθεί επάξια από την Εκκλησία της Ελλάδος....».

Βοηθήματα :

1. Πέτρος Λινάρδος, Η Σμύρνη του Πανιωνίου, Νέα Σμύρνη 1998.
2. Σαράντος Ι. Καργάκος, Ο Εθνομάρτυς Χρυσόστομος Μητροπολίτης Σμύρνης «ο Περίβλεπτος», έκδοση Ι. Μ. Δημητριάδος, 1992.
3. Νίκος Χ. Βικέτος, άρθρο στη «Μικρασιατική Ηχώ», τ.359, Ιούλιος-Αύγουστος 2002.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 12 Σεπτεμβρίου 2004)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 2005)

17. Οι νεομάρτυρες άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής

Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμου Σταυρού η Εκκλησία μας τιμά τη μνήμη των Νεομαρτύρων Αγίων Μητροπολιτών, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνιών, Αμβροσίου Μοσχονησίων, Προκοπίου Ικονίου και Ευθυμίου, Επισκόπου Ζήλων Πόντου, καθώς και των ανώνυμων κληρικών και λαϊκών, που σφαγιάσθηκαν από τους Τούρκους κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Η τοπική μας Εκκλησία τελεί ιερές τελετές και εκδηλώσεις στον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας. Λίγα λόγια για το μαρτύριό τους:

Χρυσόστομος Σμύρνης: Τον Αύγουστο του 1922 προσπαθεί να εμψυχώσει και να σώσει το ποίμνιό του. Του προσφέρθηκαν ευκαιρίες να φύγει, αλλ' αυτός έμεινε εκεί. Οι Τούρκοι μόλις κατάλαβαν τη Σμύρνη, τον συνέλαβαν, τον βασάνισαν, τον θανάτωσαν και τον έσυραν σβαρνίζοντας στους δρόμους της Σμύρνης.

Γρηγόριος Κυδωνιών: Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, μαζί

με τους ιερείς του και χριστιανούς των Κυδωνιών, εκτοπίζονται και μετά τρεις ημέρες σφάζονται άνανδρα. Τον Γρηγόριο, τον θάπτουν ζωντανό.

Αμβρόσιος Μοσχονησίων:

Όταν οι Τούρκοι αιματοκύλισαν τον ελληνικό πληθυσμό των Μοσχονησίων το 1922, συλλαμβάνουν τον Αμβρόσιο μαζί με εννιά ιερείς του και τον οδηγούν έξω από τις Κυδωνίες (Αϊβαλί). Εκεί μαζί με τους ιερείς του τον θάπτουν ζωντανό.

Προκόπιος Ικονίου: Κατά τη Μικρασιατική Κατάστροφη (1923) προσπαθεί να σώσει τους χριστιανούς της επαρχίας του. Συλλαμβάνεται, εξορίζεται και τα ίχνη του χάνονται. Κύριος οίδε τι μαρτύρια υπέμεινε και πώς τελείωσε τη ζωή του.

Ευθύμιος, Επίσκοπος Ζήλων Πόντου: Το 1919, όταν οι Πόντιοι έλαβαν τα όπλα κατά των κεμαλικών δυνάμεων, αυτός ευλόγησε τον αγώνα τους. Αυτό δεν του το συγχώρησαν. Τον συνέλαβαν, τον φυλάκισαν, τον βασάνισαν και πέθανε στη φυλακή (Μάιος 1921).

Ανώνυμοι κληρικοί και λαϊκοί, που θανατώθηκαν βίαια κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή, γιατί ήταν Έλληνες και Χριστιανοί.

Η Εκκλησία μας, όλους τους παραπάνω αγίους, τους τιμά και ψάλλει: «Χαίροις Ιεραρχών η πλειάς, οι πέντε άγιοι μάρτυρες, συν ιερεύσι και λοιποῖς επωνύμοις τε νεομάρτυσι, τέκνα πιστά και χριστώνυμα, αδίκως σφαγέντα και εν αίματι τυθέντα, καθαγιασθητε».

Στο μεταξύ σήμερα συνεχίζονται οι λατρευτικές εκδηλώσεις στην Ευαγγελίστρια για τους παραπάνω εορταζομένους αγίους με το παρακάτω πρόγραμμα: Κυριακή πρωί: Όρθρος και Αρχιερατική Θεία Λειτουργία, προεξάρχοντας του Σεβ. Μητροπολίτου πρώην Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων κ. Θεοκλήτου. Μνημόσυνο για τους πεσόντες κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Λιτάνευση των ιερών εικόνων του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης και των συν αυτώ πέριξ του ιερού ναού. Κατάθεσης

στεφάνων στο μνημείο των Μικρασιατών. Απόγευμα ώρα 6.30΄ Παρακλητικός Κανόνας του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, που συνέταξε ο υμνογράφος γέροντας Πορφύριος, μοναχός της Ι. Μ. Σιμωνόπετρας του Αγίου Όρους και θα ακουστεί για πρώτη φορά. Θα επακολουθήσει ομιλία. (σ. σ. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 1992 έχουμε παρουσιάσει άρθρο με περισσότερα στοιχεία για τη ζωή και το μαρτύριο των Αγίων που εορτάζονται με τίτλο «Εθνομάρτυρες κληρικοί»).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 11 Σεπτεμβρίου 2005)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 10 Σεπτεμβρίου 2006)

18. Οι Άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής και το Ημερολόγιο του Μικρασιάτη παπα-Νικόλα Καραπαπαδάκη

Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού η Εκκλησία μας τιμά την μνήμη των Νεομαρτύρων Αγίων Μητροπολιτών, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνίων, Αμβροσίου Μοσχονησίων, Προκοπίου Ικονίου και Ευθυμίου Επισκόπου Ζήλων Πόντου, καθώς και των ανώνυμων κληρικών και λαϊκών, που σφαγιάσθηκαν από τους Τούρκους κατά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Οι Μικρασιάτες Άγιοι. Η τοπική μας Εκκλησία τελεί ιερές τελετές και εκδηλώσεις στον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας. Λίγα λόγια για τους τιμώμενους αγίους και το μαρτύριό τους:

Χρυσόστομος Σμύρνης. Τον Αύγουστο του 1922 οι Τούρκοι μόλις κατέλαβαν τη Σμύρνη, τον συνέλαβαν, τον βασάνισαν, τον θανάτωσαν και τον έσυραν σβαρνίζοντάς τον στους δρόμους της Σμύρνης.

Γρηγόριος Κυδωνίων. Θάπτεται ζωντανός από τους βασανιστές Τούρκους.

Αμβρόσιος Μοσχονησίων. Μαζί με εννιά ιερείς του τον οδηγούν έξω από τις Κυδωνίες (Αϊβαλί) και τον θάπτουν ζωντανό.

Προκόπιος Ικονίου. Συλλαμβάνεται, εξορίζεται και τα ίχνη του χάνονται. Κύριος οίδε τι μαρτύρια υπέμεινε και πώς τελείωσε τη ζωή του. **Ευθύμιος, Επίσκοπος Ζήλων Πόντου.** Τον συνέλαβαν, τον φυλάκισαν, τον βασάνισαν και πέθανε στη φυλακή (Μάιος 1921). Αυτοί οι παραπάνω γνωστοί και άγνωστοι μάρτυρες της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22 με το μαρτύριό τους έλαβαν τον ουράνιον στέφανον της δόξας του Θεού.

Οι Άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής

(Φορητή εικόνα στην Ευαγγελίστρια, διά χειρός Ζαχαρία Καραφέργια)

Όμως, κατά την ταπεινή μας άποψη, υπήρξαν και άλλοι κληρικοί και λαϊκοί, που διέφυγαν μεν τον μαρτυρικό θάνατο, δεινοπάθησαν όμως κατά την Τραγωδία του Ελληνισμού στη Μικρά Ασία και όταν ήλθαν πρόσφυγες στην Ελλάδα με τον τίμιο αγώνα τους και τη χριστιανική τους εγκάρτερηση και βιοτή, έδωσαν μαρτυρία ανθρώπου, που τους άξιζε «ο της δικαιοσύνης στέφανος», όπως αναφέρει ο Απόστολος Παύλος.

Το Ημερολόγιο του Μικρασιάτη παπα-Νικόλα Καραπαπαδάκη

Στο σημερινό μας σημείωμα θα παρουσιάσουμε αποσπάσματα από ένα ανέκδοτο χειρόγραφο προσωπικό ημερολόγιο του Μικρασιάτη παπα-Νικόλα Καραπαπαδάκη, που υπηρέτησε στη μικρή Ευαγγελίστρια του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας, για να επιβεβαιώσουμε την αλήθεια της προη-γούμενης παραγράφου και να καταδείξουμε την έννοια του «αγίου» με την ευρύτερη σημασία της.

Αποσπάσματα του Ημερολογίου αυτού παρουσιάστηκαν κατά τις φετινές εκδηλώσεις, που πραγματοποιήθηκαν στην Ευαγγελίστρια με τίτλο «Εγκαινίων ανάμνησις» στις 28 Μαΐου 2006. Γράφει ο παπα-Νικόλας (σε τρίτο πρόσωπο): «Ο Νικόλαος κατήγετο από μικρόν χωρίον Τσεσνεΐριο της επαρχίας Νικομηδείας Μ.Ασίας...Εκ παιδικής του ηλικίας ο Νι-κόλαος ήτο ταπεινός, φρόνιμος, υπομονητικός, καλλίφωνος και ηγαπημένος παρά των

των Κατοίκων του χωρίου και ο ζήλος του ήτο, οπότεν κτυπούσεν ο Κώδων της Ε-κκλησίας κατά τας Κυριακάς και εορτάς να ευρίσκεται εις την

εκκλησίαν να ακούη, να βοηθή τον ψάλτην και να λέγη τον Απόστολον και μετά το Ευαγγέλιον να εισέρχεται {με ευλάβειαν} εις το Άγιον Βήμα να παρα-κολουθή με ζήλον και ευλάβειαν την θείαν λειτουργίαν...». Για την οικογένειά του και την ιεροσύνη του: «Την 16ην Απριλίου {1906 ο Νικόλαος} ενυμφεύθη την εγγονήν του Αναστασίου ιερέως και Πάππου του, ως προείπαμεν την Μαρίαν και έζων βίον Ειρηνικόν, με Αγάπην, με υπομονήν και σύμφωνον μη λησμονούντες και πολλούς πτωχούς αδελφούς των να τους βοηθούν εις τας ανάγκας των, εις χρήμα και εις σίτον...Την 3^{ην} Οκτωβρίου 1912 ο Νικόλαος εχειροτονήθη διάκονος και την 18ην Νοεμβρίου πρεσβύτερος». Με την πρεσβυτέρα του απέκτησαν τέσσερα τέκνα.

Οι πρώτοι διωγμοί του 1914-1915.

«Ο πρώτος διωγμός 1914 [...] Όπου την επαύριον, ανατείλαντος του Ηλίου, εβγήκαμεν εκ τον κρυψώνα μας και

ακούσαμεν αγρίας φωνάς Τούρκων εκ του χωρίου και Πυροβολισμούς Όπλων και φωνάζοντες έλεγον «Γιάγμα ολιγίορ κάτσιν Κιαβουρλάρ». Ερμηνεία : «Κιαβούρηδες φύγετε, αρπάζομεν την περιουσίαν σας». Ακούοντες ημεείς τα τοιαύτα, φόβος και τρόμος μας κατέλαβε όλους, και τα Γυναικόπαιδα, τα οποία εκοιμώντο ακόμη εντός του Ρεύματος, τρομαγμένα και φοβισμένα τα κακόμοιρα κλαίοντας, ήρχοντο εις τας αγκάλας μας. Βλέποντες πλέον ότι ουδεμία ελπίς έμεινε διά να επανέλθωμεν εις τας Οικίας μας, διότι το παν εκλάπη, αναχωρήσαμεν δια την Κωμόπολιν Τρίγλιαν.

Γυμνοί και πεινασμένοι εβαδίζαμεν επί δύο ώρας πεζοπορίαν και με τα μικρά μας παιδάκια στους ώμους μας και έχοντες έμπροσθέν μας οδηγόν το σύριγμα των Τούρκων, των Πυροβολισμών των σφαιρών των, όπου καιθύμα μας υπήρξεν είς (ένας) εικοσαετής Λεβέντης μας Βασίλειος Καραγεωργόπουλος

Η πορεία μας ήτο ακόμη οκτάωρος πεζοπορία, και Μαρτυρική η Πείνα, η Δίψα και η κούρασιν μάς εσταμάτησε το βάδισμά μας, Καθ' οδόν τα όσα

τραγικά μάς συνέβησαν, αδυνατή η χειρ μου να τα περιγράψω διά της μελάνης, διότι το δάκρυ θα σβήση εκ της σιδηράς γραφίδος τα γραφόμενα...».

Μικρασιατική Καταστροφή-Φυγή του παπα-Νικόλα

Τον Αύγουστο του 1922 και, ενώ υπηρετούσε ως εφημέριος στην Προύσα ανεχώρησε πριν ξεσπάσουν τα τραγικά γεγονότα. Ευρισκόμενος στη Θεσσαλονίκη μαθαίνει από τις εφημερίδες τα τραγικά νέα: «Αναγνώσαμεν. Και τι είδαμεν στην 1^η Σελίδα, διά τα παράλια της Μ. Ασίας, Σμύρνην, Αϊβαλί-Κυδωνίαι, Μουδανιά κ.λπ. Πυρ, Αγχόνη, Μάχαιρα, Τυφεκισμός, σκληρά Μαρτύρια και Βασσανιστήρια. Σφαγαί αθώων πλασμάτων προ των οφθαλμών των Μητέρων των. Κορεσμός Παρθένων. Η θάλασσα υπήρξε (μάρτυς) μεγίστου πλήθους χριστιανών και Μαρτύρων Ιεραρχών. Κατεκρεουργήθησαν, ως ο Σμύρνης Χρυσόστομος, ο Κυδωνιών Γρηγόριος, ο Μοσχονησίων Αμβρόσιος και πολλοί Κληρικοί Ιερείς. Ιδών τα τοιαύτα φρικτά Μαρτύρια της Καταστάσεως Μ. Ασίας εκ της Εφημερίδος,την στιγμήν αυτήν έκαμα Δέησιν προς την Θεοτόκον, περί της σωτηρίας εμού και των τέκνων μου, της φυγής εκ Μ. Ασίας».

Εγκατάσταση στην Ελλάδα. Δυσκολίες εύρεσης θέσης εφημερίου και προσαρμογής.

Μετά τη Θεσσαλονίκη ο παπα-Νικόλας βρίσκεται στην Αθήνα για αναζήτηση θέσης εφημερίου σε κάποια εκκλησία, προκειμένου να εξοικονομήσει τα προς το ζην. Βρήκε θέση στην Αμφίκλεια (Δαδί, τότε) της Μητροπόλεως Λαμίας. Όμως οι δυσκολίες προσαρμογής και οι σχέσεις με τους συναδέλφους του ιερείς - «πρόσφυγας αυτός» - τον αναγκάζουν να φύγει και να ζητήσει αλλού θέση. Βρίσκει στην Άμφισσα. Και εκεί το κλίμα για τον Μικρασιάτη πρόσφυγα ιερέα δεν είναι ευνοϊκό. Συκοφαντείται και φεύγει για τον Βόλο. Στον Βόλο τοποθετείται αρχικά στον ιερό ναό της Αγίας Παρασκευής και τελικά το 1928 βρίσκεται εφημέριος στον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας, όπου παρέμεινε μόνιμα επί 28 συνεχή έτη, μέχρι το 1956, που συνταξιοδοτήθηκε.

«Μικρά ποτήρια θανάτου. Επιδοκιμάζομαι παρά τω Θεώ»

Στη ζωή του παπα-Νικόλα, πέρα από τους διωγμούς και τις περιπέτειες στη Μικρά Ασία, αλλά και τις δυσκολίες προσαρμογής του εδώ στην Ελλάδα, που ήταν κοινά για τους Μικρασιάτες πρόσφυγες. Υπάρχουν γεγονότα απίστευτα, συγκλονιστικά και τραγικά. Στη Μικρά Ασία πέθανε η πρεσβυτέρα του (1918) και τον άφησε χήρο με τέσσερα ανήλικα παιδιά. Εδώ στην Ελλάδα και ενώ ήταν εφημέριος στην Ευαγγελίστρια, πεθαίνουν διαδοχικά και τα τέσσερα παιδιά του στο άνθος της ηλικίας τους!

Και όμως, αυτά τα χτυπήματα της μοίρας, ο παπα-Νικόλας τα δέχεται με χριστιανική εγκαρτέρηση και πίστη στον Θεό και στην Παναγία

Ευαγγελίστρια και απαντά ως ο πολύπαθος Ιώβ «Κύριος έδωκεν, Κύριος αφείλετο»! Γράφει στο Ημερολόγιό του για την πρεσβυτέρα του: «Πρώτον πικρόν ποτήριον (στη Μικρά Ασία)...μοι επήλθεν το δρέπανον του θανάτου και παρέλαβε την ψυχήν της πολυβασανισμένης μου Μαρίας Πρεσβυτέρας...». Δοκιμάζει άλλα τέσσερα πικρά ποτήρια θανάτου των παιδιών του! Σημειώνει: «Την 24^{ην} Αυγούστου 1933 επήλθεν το δρέπανον του θανάτου και παρέλαβε την ψυχήν της πολυβασανισμένης θυγατρός μου Αικατερίνης. Δεν απελπίσθην. Δεν εγόγγυσα κατά του Θεού. Αλλά τον εδόξασα και είπον το «ο Κύριος έδωκεν, ο Κύριος αφείλετο». «Είη το όνομα Κυρίου ευλογημένον». Και μετά το τέλος της νεκρώσιμης ακολουθίας και τον τελευταίον ασπασμόν, έδωκα και ευχαριστήριον εις τον Θεόν. Ευχαριστώ Θεέ μου διά τον αποχωρισμόν της θυγατρός μου Αικατερίνης, όπου από τον επίγειο τούτον κόσμον μεταφέρεται η μακαρία ψυχή της εις τον επουράνιον πατέρα της εν κόλποις Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ. Δος μοι Κύριε και εις εμέ το βάλασμον της υπομονής του δικαίου και πολυάθλου Ιώβ και ενίσχυσόν με να την διαφυλάττω παρακαταθήκην εις όλην την ζωήν. Θύγατερ Αικατερίνη, αρνούμαι πλέον να ονομάζομαι πατήρ σου, διότι δεν δύναμαι να σε βοηθήσω και πέραν του τάφου. Ύπαγε εις τον επουράνιον πατέρα σου και απόδωσ αυτώ τα έργα ά έπραξας κατά τα είκοσι έτη της ζωής σου. «Μακαρία η οδός ην πορεύης σήμερα, όπι ητοιμάσθη σοι τόπος αναπαύσεως». Αιωνία σου η μνήμη Αικατερίνη μου». Τούτα τα συγκλονιστικά λόγια θα πει και θα σημειώσει και στα υπόλοιπα παιδιά του, την Αμαλία, τον Δημήτρη και τον Στρατή, που τα αποχαιρέτησε νεκρά κατά τον ίδιο τρόπο!

Σε ηλικία 85 ετών, στις 8 Απριλίου 1963, Μεγάλη Δευτέρα, ο πολυβασανισμένος από τη ζωή και τα κτυπήματα της μοίρας, παπα-Νικόλας Καραπαπαδάκης, κοιμήθη. Ο τάφος του σήμερα βρίσκεται στο παλαιό κοιμητήριο της οδού Ταξιάρχων.

Σήμερα, που τιμάται η μνήμη των Αγίων, οι οποίοι μαρτύρησαν κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή, ας στρέψουμε ευλαβικά τη μνήμη μας σ' αυτούς, αλλά και στους άλλους Μικρασιάτες, που πέρασαν μύριες δοκιμασίες και ταλαιπωρίες για να διασωθούν, αλλά και να επιβιώσουν στη νέα τους πατρίδα, την Ελλάδα.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 10 Σεπτεμβρίου 2006)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 01-10-2006)

19. Τάσος Αθανασιάδης: Ένας «γενάρχης» συγγραφέας «έφυγε»

Ο Μικρασιάτης, μεγάλος συγγραφέας και λογοτέχνης, Τάσος Αθανασιάδης, «έφυγε» από κοντά μας πλήρης ημερών και από την Παρασκευή 22 Σεπτεμβρίου 2006 αναπαύεται στο Κοιμητήριο του Κόκκινου Μύλου στην Νέα Φιλαδέλφεια, στην πόλη που ίδρυσαν οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής Τραγωδίας.

Ο εκλιπών γεννήθηκε στο Σαλιχλί (αρχαίες Σάρδεις), κωμόπολη της Μικράς, Ασίας, εβδομήντα χιλιόμετρα στα ανατολικά της Σμύρνης, πριν 93 χρόνια, το 1913. Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή με την οικογένειά του ήλθε πρόσφυγας στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και άσκησε για λίγα χρόνια τη δικηγορία. Από το 1945 μέχρι το 1972 διετέλεσε γενικός γραμματέας του Εθνικού Θεάτρου. Το 1986 εκλέχθηκε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, ενώ είχε τιμηθεί με Κρατικά Βραβεία Λογοτεχνίας, με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών, καθώς και με το αργυρό μετάλλιο της Γαλλικής Ακαδημίας. Επίσης έλαβε το Βραβείο Χέρντερ (απονέμεται σε προσωπικότητες των Γραμμάτων και των Τεχνών και των Επιστημών της Ανατολικής Ευρώπης) και το Βραβείο Ιπεκτσί (ελληνοτουρκικής φιλίας). Έγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα, δοκίμια, βιογραφίες, ταξιδιωτικές εντυπώσεις και έργα που έχουν μεταφραστεί στο εξωτερικό. Έχει καταξιωθεί ως ένας συγγραφέας του αιώνα με τα μεγάλα έργα του:

«Οι Πανθέοι» (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1961), «Η Αίθουσα του Θρόνου» (Αθήνα 1969), «Οι φρουροί της Αχαΐας» (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1974), «Οι τελευταίοι εγγονοί» (Αθήνα 1989), «Τα παιδιά της Νιόβης» (Αθήνα 1988 και 1995): Όλα αυτά τα λογοτεχνικά έργα-ποταμοί μεταφέρθηκαν με επιτυχία στην τηλεόραση.

Ο Τάσος Αθανασιάδης επισκέφθηκε τον Βόλο πριν 16 χρόνια, το 1995 και μίλησε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας για τις «Λογοτεχνικές συναντήσεις» για τη γενιά της ανθοφορίας, τη γενιά του '30. Τότε ο δικός μας δημοσιογράφος και φιλόλογος Δημήτρης Ράλλης έγραψε ένα σημείωμα σε τούτη την εφημερίδα (19-11-1995) με τίτλο «Ένας «γενάρχης» συγγραφέας» σημειώνοντας, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«...Ο Τάσος Αθανασιάδης συμπυκνώνει κάθε φορά την ολότητα της κοινωνίας στην ολότητα ενός ήρωα και την ιστορική του διαδρομή σε μια ιστορική ευθύνη, γιατί όπως λέει «πάντα μια γενιά που απέρχεται πρέπει να δίνει την ελπίδα στη γενιά που θα κυριαρχήσει ενός καλλιτεχνικού μέλλοντος...».

Ο Κωνσταντίνος Ι. Κορίδης, διευθυντής του περιοδικού ΕΡΕΥΝΑ στο αφιέρωμα του περιοδικού του (Ιούλιος-Αύγουστος 2003) προς τον Τάσο Αθανασιάδη γράφει στον πρόλογο: «...Ο Τάσος Αθανασιάδης είναι γεγονός ότι μας έμαθε να εκτιμούμε τον καθαρό λόγο και να γευτούμε την άψογη

Ο Τάσος Αθανασιάδης (φωτ. από το αρχείο της εφημ. "Η ΘΥΣΙΑΙΑ", 19-11-1993)

γραφή. Κάτι που δεν μπορεί να αγνοηθεί, κάτι που θα πρέπει να μας κάνει υπερήφανους. Ο κορυφαίος αυτός Έλληνας συγγραφέας ανέβασε, όπως του άξιζε, το σύγχρονο ελληνικό πνεύμα. Στέκεται δίπλα στα μεγαλύτερα ονόματα της Ευρώπης, μ' έναν τρόπο θαυμαστό, με μια σκέψη πανανθρώπινη, έτσι όπως ταιριάζει στους πραγματικούς πνευματικούς ηγέτες....».

Ο Ανδρέας Καραντώνης, κριτικός, ποιητής και διευθυντής του περιοδικού «Τα Νέα Γράμματα», γράφει: «...Οι «Πανθέοι» είναι αποτέλεσμα μιας

ακατάβλητης και ορεξάτης πάντα συγγραφικής βούλησης, που μονάχα ο Καζαντζάκης είχε τόσο αναπτυγμένη. Έργο συνόλου και έργο πληθώρας λεπτομερειών, ξεφεύγει από τη συνηθισμένη χωρητικότητα της κριτικής μας. Πρέπει να έχει κανείς πάρα πολύν καιρό στη διάθεσή του για να το διατρέξει από τη μια στην άλλη άκρη, όπως διατρέχει, για να γνωρίσει μια μεγάλη γεωγραφική περιοχή. Και νά χει και δυνατή μνήμη, για να συγκρατεί, κατά τη ροή της ανάγνωσης, πρόσωπα και γεγονότα, λεπτομέρειες και καταστάσεις, που έχουν καίρια σημασία για την όλη υπόθεση και την τελική έκβαση...» (Περιοδικό ΕΡΕΥΝΑ, Ιούλιος-Αύγουστος 2003).

Ο Απόστολος Σαχίνης, κριτικός λογοτεχνίας, καθηγητής Πανεπιστημίου και Ακαδημαϊκός, γράφει: «...Ο Τάσος Αθανασιάδης με τη Χαρισάμενη εποχή (το πρώτο μέρος από το μυθιστόρημα «Οι Πανθέοι»), ένα πλατύ

και ογκώδες μυθιστόρημα θέλει να μας δώσει μια συνθετική εικόνα της νεοελληνικής ζωής μέσα στα πλαίσια της σύγχρονης μεγάλης πολιτείας... Στη Χαρισιάμενη εποχή θα συναντήσουμε πολλά πρόσωπα, πολλή κίνηση, πολλές συζητήσεις και πολλές δεξιώσεις, που, αν δεν δικαιώνονται πάντα στις σελίδες του βιβλίου, προκαλούν ωστόσο την αίσθηση και δημιουργούν την εντύπωση του σύνθετου και του σύγχρονου, που αποτελούν δύο από τα βασικά αιτήματα της μυθιστοριογραφίας του καιρού μας...».

Το τετράτομο έργο του Τάσου Αθανασιάδη «Τα παιδιά της Νιόβης» θα σφραγίσει τη δημιουργική πορεία του μεγάλου συγγραφέα με επεισόδια, που τα έζησε ο ίδιος και οι γονείς του και οι συμπατριώτες του εκεί στην ευλογημένη μικρασιατική γη, στο χωριό του, το Σαλιχλί και στη συνέχεια το δρόμο της προσφυγιάς και της επώδυνης εγκατάστασης στη δεύτερη πατρίδα του, την Ελλάδα. Το 1987 στους δύο τόμους είχε πετύχει να εξιστορήσει με περισσή λογοτεχνική δεξιότητα τη ζωή του Μικρασιατικού Ελληνισμού υπό την τουρκική κυριαρχία και την ελληνική κατοχή ως το διωγμό από τις εστίες του μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού. Το 1995 συνεχίζει με το Γ' και Δ' τόμο ιστορώντας το έπος των προσφύγων, που κατάφεραν αξιοποιώντας τα έμφυτα χαρίσματά τους να ριζώσουν στην Ελλάδα και να συνεισφέρουν στην πρόοδο της οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και πνευματικής ζωής. Το τελευταίο τούτο πόνημα του Τάσου Αθανασιάδη, πέρα από τη λογοτεχνική του αξία, εκπληρώνει ένα ύψιστο χρέος: Προβάλλει το μεγαλείο του αγώνα και της προσφοράς των Μικρασιατών προσφύγων.

Η Άννα Κελεσίδου, διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών θα γράψει για τη «Φιλοσοφική προσέγγιση των «Παιδιών της Νιόβης» στην εφημερίδα «Μικρασιατική Ηχώ», τεύχος Μαρτίου-Απριλίου 1996 τα εξής:

«... Η πρώτη αλήθεια που στοιχειοθετείται στον Γ' και Δ' τόμο των Παιδιών της Νιόβης είναι η ελπίζουσα αγωνιστικότητα και εργατικότητα. Η μικρασιατική ψυχή δεν εκφράζεται με την καρτεσιανή εξίσωση του σκέπτεσθαι και του υπάρχειν, αλλά με την ταυτότητα, ελπίζω, αγωνιζόμαστε, άρα υπάρχουμε.... Ο αναγνώστης των Παιδιών της Νιόβης και δονείται συναισθηματικά αλλά και αποστασιοποιείται για να στοχαστεί. Κι αυτό σ' όλη τη διάρκεια της σχέσης του με το έργο. Κι όταν τελειώσει την ανάγνωση, χαίρεται για τη γνώση-φρόνηση την ανάγνωση, χαίρεται για τη γνώση-φρόνηση που αποκόμισε και συνάμα πονά για ένα ακόμη αποχωρισμό, που δεν αφορά μόνο τα ζωντανά πρόσωπα που αγαπήσαμε, μα και τα έργα, όπως αυτό του Τάσου Αθανασιάδη, που μας συντρόφεψαν κατά τρόπο μοναδικό ».

Ο υπογράφων το σημείωμα τούτο, επειδή δεν είχε τις ειδικές γνώσεις, που είναι απαραίτητες να αξιολογήσουν τον μεγάλο εκλιπόντα συγγραφέα,

Ο Τάσος Αθανασιάδης, Ακαδημαϊκός, μου επιδίδει το Βραβείο για το βιβλίο μου «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας, 1924-1994» στην Εστία Νέας Σμύρνης, τη Δευτέρα 2 Μαΐου 1997.

παρουσίασε στην αγάπη σας ερανίσματα (όσα επιτρέπει ο φιλόξενος χώρος της εφημερίδας) από κριτικές και απόψεις επώνυμων συγγραφέων της λογοτεχνίας μας. Ο ερανιστής θεώρησε χρέος του να το κάνει αυτό, αφενός μεν να τιμήσει τον μεγάλο Μικρασιάτη συγγραφέα Τάσο Αθα-νασιάδη και αφετέρου δε, είχε προσωπικό χρέος να το καταθέσει ως ένα μικρό στεφάνι από λουλούδια στον νεοσκαμμένο

τάφο του, γιατί ο εκλιπών στις 2 Μαΐου 1997 του επέδωσε το βραβείο, που του απένειμε η Εστία Νέας Σμύρνης, για τη συγγραφή του βιβλίου του «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994» και έχει στο αρχείο του τη σχετική φωτογραφία με τον μεγάλο λογοτέχνη.

Η μνήμη του και το πλούσιο λογοτεχνικό του έργο θα μας συνοδεύουν για πάντα.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 1-10-2006)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 9 Σεπτεμβρίου 2007)

20. Οι νεομάρτυρες Άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής

Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού, όπως αναγράφεται στα «Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος», σύμφωνα με την υπ' αριθμ 2556/ 5-7-1993 Εγκύκλιο της Ιεράς Συνόδου, τιμάται η μνήμη

των Νεομαρτύρων Αγίων Μητροπολιτών, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνιών, Αμβροσίου Μοσχονησίων, Προκοπίου Ικονίου, και Ευθυμίου Επισκόπου Ζήλων (Πόντου) , καθώς και των ανώνυμων κληρικών και λαϊκών, που σφαγιάσθηκαν από τους Τούρκους κατά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Στις πόλεις και κωμοπόλεις της πατρίδας μας, όπου υπάρχουν πυρήνες Μικρασιατών προσφύγων τιμάται ιδιαίτερως η μνήμη των αγίων αυτών. Η

Περιοφορά των εικόνων. Οι νεομάρτυρες Άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής, Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης και οι συν αυτό, μητροπολίτες, κληρικοί και λαϊκοί (Εικόνα στην Ευαγγελίστρια, διά χειρός Ζαχαρία Καραφέργια).

τοπική μας Εκκλησία (Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος) τελεί ιερές τελετές και άλλες εκδηλώσεις για τους παραπάνω αγίους στον Καθεδρικό Ναό της Ευαγγελίστριας της Νέας Ιωνίας, όπου βρίσκονται οι ιερές τους εικόνες. Το Σάββατο το εσπέρας τελείται Μέγας Εσπερινός της αγιώνυμης ασματικής ακολουθίας του Αγίου Ιερομάρτυρος Χρυσοστόμου Σμύρνης με αρτοκλασία. Την Κυριακή μετά τον Όρθρο της ιδιαίτερης πάλι ασματικής ακολουθίας (ποίημα Μητροπολίτου Πατρών Νικοδήμου-1992) και τη Θεία Λειτουργία γίνεται λιτάνευση των ιερών εικόνων τους γύρω από την Ευαγγελίστρια με την παρουσία αρχών και λαού.

Το εσπέρας της Κυριακής τελείται Παρακλητικός Κανόνας του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης (ποίημα Πορφυρίου Μοναχού Σιμωνοπετρίτου – 2005). Η μνήμη και η τιμή των Αγίων αυτών μας φέρνει πίσω 85 χρόνια,

στις μέρες της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922, του εκπατρισμού ενάμισι εκατομμυρίου Ελλήνων από τις πατρογονικές τους εστίες και της εγκατάστασής των ως προσφύγων στις παρυφές των μεγαλουπόλεων και στην ύπαιθρο, δημιουργώντας νέα χωριά και νέες πόλεις (Νέα Σμύρνη, Νέα Ιωνία, Νέα Έφεσος κ.ά.). Στη ζωή και στο μαρτύριο αυτών των αγίων συμπυκνώνεται η Τραγωδία του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας κατά το 1922 στη Μικρά Ασία. Θεωρούμε χρέος μας να αναφερόμαστε σ' αυτούς με ευλάβεια , τουλάχιστον επετειακά.

Ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης, ο «Περίβλεπτος», ο οποίος εκλέχθηκε πρώτον ως Μητροπολίτης Δράμας (1902) και εκεί ανέπτυξε πλούσια κοινωνική, εθνική και ορθόδοξη χριστιανική δράση, εναντιούμενος στα σχέδια των Βουλγάρων κομιτατζήδων, που χτυπούσαν την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό, μετατέθηκε στη Μητρόπολη Σμύρνης (1910). Σ' αυτή την πόλη, τη μητρόπολη του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, φόρεσε τον ακάνθινον στέφανον του μαρτυρίου. Τον Αύγουστο του 1922 προσπάθησε να εμψυχώσει και να σώσει το ποίμνιό του. Του προσφέρθηκαν ευκαιρίες να φύγει, αλλά αυτός έμεινε εκεί. Οι Τούρκοι μόλις κατέλαβαν τη Σμύρνη, τον συνέλαβαν, τον βασάνισαν, τον θανάτωσαν και τον έσυραν σβαρνίζοντάς τον στους δρόμους της Σμύρνης.

Ο Γρηγόριος Κυδωνιών (Αϊβαλί). Από το 1908, που μετατέθηκε στη νεοσύστατη Μητρόπολη των Κυδωνιών, ανέπτυξε εκκλησιαστική και εθνική δράση. Κατά τον πρώτο διωγμό των Ελλήνων (1914) προσπάθησε να σώσει το ποίμνιό του από τα βασανιστήρια και τις διώξεις που άρχισαν οι Νεότουρκοι στα ιωνικά παράλια. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή (Σεπτέμβριος 1922) μαζί με τους ιερείς του και χριστιανούς των Κυδωνιών εκτοπίστηκαν και μετά τρεις ημέρες σφάχτηκαν. Τον Μητροπολίτη Γρηγόριο τον έθαψαν ζωντανό, αφού άνοιξε μόνος του τον λάκκο του.

Ο Αμβρόσιος Μοσχονησίων αναδείχθηκε Μητροπολίτης λίγους μήνες πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή (10 Φεβρουαρίου 1922) και με όλες του τις δυνάμεις προσπάθησε να εμψυχώσει τον καταρρέοντα ελληνισμό της επαρχίας του. Και όταν οι Τούρκοι μετά την κατάρρευση του μετώπου κατέστρεψαν τα όμορφα Μοσχονήσια (απέναντι από τις Κυδωνίες) συνέλαβαν πρώτον τον Αμβρόσιο μαζί με εννιά ιερείς του και τους οδήγησαν λίγο έξω από τις Κυδωνίες και εκεί τους έθαψαν ζωντανούς.

Ο Προκόπιος Μητροπολίτης Ικονίου στην Καπαδοκία από το 1911 ανέπτυξε εκκλησιαστική και εθνική δράση. Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή (1923) και πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών, προσπάθησε να σώσει τους χριστιανούς της επαρχίας του. Συνελήφθηκε, εξορίστηκε και

έκτοτε τα ίχνη του χάθηκαν. Κύριος οίδε τι μαρτύρια υπέμεινε και πώς τελείωσε τη ζωή του.

Ο Ευθύμιος Επίσκοπος Ζήλων (Πόντου) από το 1912 που τοποθετήθηκε εκεί, έγινε βοηθός του δραστήριου Μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού Καραβαγγέλη. Το 1919, όταν οι Πόντιοι έλαβαν τα όπλα για να αντισταθούν για τη γενοκτονία τους από τις κεμαλικές δυνάμεις, αυτός ευλόγησε τον αγώνα τους. Αυτό δεν του το συγχώρεσαν. Τον συνέλαβαν, τον φυλάκισαν, τον βασάνισαν και πέθανε στη φυλακή, πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή (Μάιος 1921), μαζί με τις 350.000 Ποντίους Έλληνες, που ξεκληρίστηκαν από την πατρώα τους γη με θανάτους και βασανιστήρια.

Στους Αγίους της Μικρασιατικής Καταστροφής συγκαταλέγονται και οι ανώνυμοι κληρικοί και λαϊκοί, που θανατώθηκαν βίαια, γιατί ήταν Έλληνες και Χριστιανοί.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 09 Σεπτεμβρίου 2007)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 23 Σεπτεμβρίου 2007)

21. ΤΖΩΡΤΖ ΧΟΡΤΟΝ

Ο αυτόπτης μάρτυρας της καταστροφής της Σμύρνης

Η Κυριακή μετά την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού έχει καθιερωθεί από την επίσημη Πολιτεία ως « *Ημέρα Μνήμης για τη Γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος* » και στις έδρες των νομών γίνονται επίσημες εκδηλώσεις (τρισάγιο στον Μητροπολιτικό ναό και στο Ηρώο της πόλης, κατάθεση στεφάνων) για να τιμηθούν τα θύματα της συνειδητής Γενοκτονίας και αφανισμού του ελληνισμού από τις πατρογονικές του εστίες στη Μικρά Ασία, που οργάνωσε και εκτέλεσε συστηματικά και εγκληματικά το τουρκικό κράτος. Ποιος μπορεί να αμφιβάλλει ιστορικά για αυτή τη Γενοκτονία, όταν αναλογισθεί ότι πριν το 1922 στη Μικρά Ασία έσφυζαν από ζωή και ανθούσαν οικονομικά και πολιτιστικά πλήθος ελληνικών κοινοτήτων, ενώ μετά την Μικρασιατική Καταστροφή εξαφανίστηκαν όλες, ναι όλες και οι πλέον αναπτυγμένες (Σμύρνη, Κυδωνίες, Μοσχονήσια κ.ά) μέσα σε κόλαση φωτιάς, σφαγής, λεηλασίας και παντός είδους βαρβαρότητας;

(Λόγω των βουλευτικών εκλογών η Κυριακή αυτή μετατέθηκε και οι εκδηλώσεις πραγματοποιούνται σήμερα στον Μητροπολιτικό ναό του Αγίου Νικολάου και στο Ηρώο της παραλίας).

Μάρτυρες αυτής της Γενοκτονίας είναι οι επιζήσαντες και διασωθέντες μέσα σε ανείπωτες ταλαιπωρίες και διώξεις πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, που κατάφεραν και έφυγαν « με την ψυχή στο στόμα», γυμνοί, τρισάθλιοι και πεινασμένοι.

Όμως μέσα σ' αυτούς τους μάρτυρες είναι και επίσημα πρόσωπα, ξένοι διπλωμάτες και δημοσιογράφοι, που περιγράφουν με τα μελανότερα χρώματα αυτή τη δραματική πορεία του αφανισμού των Ελλήνων της μικρασιατικής γης.

Μεταξύ αυτών εξέχουσα θέση κατέχει ο Τζωρτζ (Γεώργιος) Χόρτον (GEORGE HORTON), ο οποίος τότε-τον ματωμένο Αύγουστο του 1922-υπηρετούσε ως Γενικός Πρόξενος των Η.Π.Α. στη Σμύρνη και συνέγραψε ένα συγκλονιστικό βιβλίο - ντοκουμέντο για την καταστροφή και σφαγή της Σμύρνης με τον τίτλο «Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ» (The Blight of Asia).

Το βιβλίο αυτό που κυκλοφόρησε σε πρώτη έκδοση του 1926 στις Η.Π.Α. έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και έχει εκδοθεί σε πέντε εκδόσεις, με τελευταία του Βιβλιοπωλείου της «Εστίας» το 2002 σε μετάφραση και σχόλια της Β. Γ. Σολομωνίδου. Το συναρπαστικό του περιεχόμενο έχουμε παρουσιάσει περιληπτικά στις φιλόξενες στήλες της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ»

(2-11-2003). Εδώ θα επαναλάβουμε και θα υπενθυμίσουμε- με την «Ημέρα μνήμης της Γενοκτονίας Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος»- μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματά του, που ο υπότιτλός του είναι: «Εξιστόρηση της συστη-ματικής εξόντωσης χριστιανικών Πληθυσμών από μουσουλμάνους και της ενοχής ορισμένων Μεγάλων Δυνάμεων μαζί με την πραγματική ιστορία της πυρπόλησης της Σμύρνης».

Στις πρώτες γραμμές του προλόγου ο James W.Gerard (δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου της Νέας Υόρκης, πρόεδρος των Η.Π.Α. στη Γερμανία 1913-1917) σημειώνει emphaticά: «Με την έκδοση αυτού του βιβλίου, μαθαίνουμε επί τέλους από έναν αυτόπτη μάρτυρα την αλήθεια για την

καταστροφή της Σμύρνης και τη σφαγή μεγάλου μέρους του πληθυσμού της» (σελ.17).

Στις σελίδες 139-140 ο Χόρτον μάς περιγράφει την εφιαλτική εικόνα που έχουμε δει και ξαναδεί στα κινηματογραφικά και φωτογραφικά ντοκουμέντα για την πυρκαγιά της Σμύρνης: «". Αυτά για τα λίγα για το βιβλίο και το περιεχόμενό του.

Σήμερα όμως στο παρόν άρθρο μας είναι ανάγκη να παρουσιάσουμε μερικά βιογραφικά στοιχεία του Τζωρτζ Χόρτον, γιατί το Δημοτικό Συμβούλιο Νέας Ιωνίας, πρόσφατα, με την υπ' αριθμόν 216 / 11-6-2007 Απόφασή του, έδωσε τιμητικά το όνομά του σε μία οδό της πόλης Νέας Ιωνίας, ύστερα από εισήγηση της Πολιτιστικής Εστίας Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», όταν είχε προσκαλέσει και τιμήσει την κόρη του Χόρτον, Νάνσυ Χόρτον, στις 14 Σεπτεμβρίου 2003.

Ο Τζωρτζ Χόρτον (GEORGE HORTON) γεννήθηκε το 1859 στο Fairville της Νέας Υόρκης. Ακολούθησε κλασικές σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Michigan. Μετά την αποφοίτησή του, το 1878, ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και ανέπτυξε ενδιαφέρον για την πολιτική και τη διπλωματία, χωρίς να παραμελήσει τις κλασικές μελέτες του, καθώς και την ενασχόλησή του με την ποίηση. Το 1897 κυκλοφόρησε στο Λονδίνο ένα μεγάλο του ποίημα, εμπνευσμένο από την ελληνική λαϊκή παράδοση για τις νεράιδες με τίτλο *Afroessa* (Αφρόεσσα). Δημοσίευσε συνολικά δέκα οκτώ έργα, τα περισσότερα από τα οποία είναι μυθιστορήματα, που εξελίσσονται στην Ελλάδα. Τελικά ακολούθησε το διπλωματικό στάδιο και ενώ του προσφέρθηκε μία θέση στο Βερολίνο, αυτός προτίμησε να τοποθετηθεί το 1893 στην Αθήνα ως Πρόξενος των Η.Π.Α. . Στα 1896, κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις της Εστίας το πρώτο του μυθιστόρημα στα ελληνικά, «Ο Κωνσταντίνος», με περιγραφές από την Ελλάδα και τα ήθη και τα έθιμα του λαού. Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας την ίδια χρονιά τον ενθουσιάζει και δημοσιεύει στις αμερικανικές εφημερίδες ανταποκρίσεις εξαίροντας την πολιτιστική σημασία του θεσμού. Το 1909 παντρεύεται την Αικατερίνη Σακοπούλου, κόρη του διπλωμάτη Νικόλαου Σακόπουλου και της Σμυρναίας Ουρανίας Ηλιάδη και, ένα χρόνο αργότερα, μετατίθεται στη Θεσσαλονίκη . Για τις υπηρεσίες που πρόσφερε στη Θεσσαλονίκη κατά τη διάρκεια του πρώτου Παγκόσμιου πολέμου και την πυρκαγιά, που ξέσπασε στην πόλη το 1917 τιμήθηκε από όλες τις συμμαχικές χώρες και από την Ελλάδα με το παράσημο του Ταξιάρχη του Τάγματος του Σωτήρος. .

Το 1911 καταλαμβάνει τη θέση του Γενικού Προξένου των Η.Π.Α. στη Σμύρνη. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τραγικών ημερών στη Σμύρνη, μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες κατορθώνει να σώσει πολλούς χριστιανούς από βέβαιο θάνατο. Αναχώρησε από τη Σμύρνη το βράδυ της

13^{ης} Σεπτεμβρίου 1922 (παλαιό ημερολόγιο), ενώ η πόλη καιγόταν και έφθασε στην Αθήνα με τριακόσια μέλη της παροικίας του, στην πλειοψηφία τους Έλληνες το γένος, που είχαν πολιτογραφηθεί Αμερικανοί πολίτες.

Στην τελευταία έκθεσή του (27 Σεπτεμβρίου 1922) προς το State Department στιγματίζει τη στάση των Μεγάλων Δυνάμεων για την ολιγωρία τους να σώσουν τους Έλληνες γράφοντας: «Ένα θέαμα που ελπίζω να μην ξαναδώ ποτέ στη ζωή μου είναι εκείνο της σφαγής που έλαβε χώρα κάτω από το βλέμμα των Μεγάλων Δυνάμεων ... » Για το λόγο αυτό, λίγους μήνες αργότερα τοποθετήθηκε δυσμενώς ως Πρόξενος των Η.Π.Α. στη Βουδαπέστη, όπου παρέμεινε μέχρι τη συνταξιοδότησή του μέχρι το 1924. Το 1926 εξέδωσε το βιβλίο *Blight o Asia* («Η μάστιγα της Ασίας» ή «Η κατάρα της Ασίας»), που προκάλεσε μεγάλο θόρυβο στις Η.Π.Α.

Ο Τζωρτζ Χόρτον πέθανε στην Αμερική το 1942 σε ηλικία ογδόντα τεσσάρων ετών. Ένας φίλος του, ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς, έγραψε: «Ο Γεώργιος Χόρτον υπήρξε μία ευγενεστάτη ψυχή, παλλομένη από ό,τι υψηλόν και ωραίον υπάρχει στον κόσμο». (σ.σ. Βιογραφικές πληροφορίες από την Β.Γ.Σολομωνίδου, μεταφράστρια του βιβλίου «Η μάστιγα της Ασίας» σελ.19-25).

Ο Τζωρτζ Χόρτον, ο φιλέλληνας Αμερικανός διπλωμάτης, ο θαυμαστής του ελληνικού πνεύματος και του πολιτισμού της Ελλάδας, ο συμπαραστάτης των θυμάτων της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 και ο συγγραφέας που τα είπε «έξω από τα δόντια» με το βιβλίο του «Η μάστιγα της Ασίας», αξίζει της δίκαιης τιμής και επαίνου από όλους τους Έλληνες και ορθώς το Δημοτικό Συμβούλιο της Νέας Ιωνίας, της πόλης που ιδρύθηκε από τους Μικρασιάτες πρόσφυγες, τον τίμησε με ονοματοθεσία μιας οδού στη συνοικία του Αγίου Σπυρίδωνος, όπως σημειώσαμε πιο πάνω (Σημείωση: Στον Δήμο Αθηναίων και στον Δήμο Νέας Σμύρνης έχει τιμηθεί με ονοματοθεσία οδού).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 23 Σεπτεμβρίου 2007)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 9 Σεπτεμβρίου 2012)

22. Οι Νεομάρτυρες Άγιοι της Μικρασιατικής Καταστροφής

Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού, όπως αναγράφεται στα «Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος» , τιμάται η μνήμη των Νεομαρτύρων Αγίων Μητροπολιτών, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνίων, Αμβροσίου Μοσχονησίων, Προκοπίου Ικονίου, και

Ευθυμίου Επισκόπου Ζήλων (Πόντου) , καθώς και των ανώνυμων κληρικών και λαϊκών, που σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους κατά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Στις πόλεις και κωμοπόλεις της πατρίδας μας, όπου υπάρχουν πυρήνες Μικρασιατών προσφύγων τιμάται ιδιαίτερως η μνήμη των αγίων αυτών. Η τοπική μας Εκκλησία (Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος) τελεί ιερές τελετές και άλλες εκδηλώσεις για τους παραπάνω αγίους στον Καθεδρικό Ναό της Ευαγγελίστριας της Νέας Ιωνίας, όπου βρίσκονται οι ιερές τους εικόνες.

Η περιφορά των ιερών εικόνων των Αγίων της Μικρασιατικής Καταστροφής στην Ευαγγελίστρια

Το Σάββατο το εσπέρας τελείται Μέγας Εσπερινός της αγιώνυμης ασματικής ακολουθίας του Αγίου Ιερομάρτυρος Χρυσοστόμου Σμύρνης με αρτοκλασία. Την Κυριακή μετά τον Όρθρο της ιδιαίτερης πάλι ασματικής ακολουθίας (ποίημα Μητροπολίτου Πατρών Νικοδήμου-1992) και τη Θεία Λειτουργία γίνεται λιτάνευση των ιερών εικόνων τους γύρω από την Ευαγγελίστρια με την παρουσία αρχών και λαού. Το εσπέρας της Κυριακής τελείται Παρακλητικός Κανόνας του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης (ποίημα Πορφυρίου Μοναχού Σιμωνοπετρίτου – 2005).

Η μνήμη και η τιμή των Αγίων αυτών μας φέρνει πίσω 90 χρόνια ,στις μέρες της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922, του εκπατρισμού ενάμισι εκατομμυρίου Ελλήνων από τις πατρογονικές τους εστίες και της εγκατάστασής των ως προσφύγων στις παρυφές των μεγαλουπόλεων. Στη ζωή και στο μαρτύριο αυτών των αγίων συμπυκνώνεται η Τραγωδία του

Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας κατά το 1922 στη Μικρά Ασία. Θεωρούμε χρέος μας να αναφερόμαστε σ' αυτούς με ευλάβεια, τουλάχιστον επετειακά.

Ο «Περίβλεπτος» Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης, προίσταται της χορείας των μαρτύρων της Εκκλησίας μας κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Ενώ όλη η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία είχε αποχωρήσει πανικόβλητη από τη Σμύρνη, αυτός μόνος έμεινε και, το Σάββατο στις 27 Αυγούστου 1922, αφού τέλεσε τη Θεία. Λειτουργία στο ναό της Αγίας Φωτεινής, προσπάθησε να εμψυχώσει το πανικόβλητο χριστεπώνυμο ποίμνιο των Σμυρνιών. Ο Τούρκος διοικητής Νουρεντίν πασάς εκείνο το βράδυ, τον συνέλαβε και τον παρέδωσε στον τούρκικο όχλο, που τον βασάνισε, τον θανάτωσε και τον έσυρε σβαρνιστά στους δρόμους της Σμύρνης.

Για το μαρτύριο του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης ο George Horton (Τζορτζ Χόρτον) Πρόξενος των Η.Π.Α. στη Σμύρνη, στο βιβλίο- μαρτυρία του *Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ* (έκδοση 1926) πέμπτη έκδοση Βιβλιοπωλείου της Εστίας, Οκτώβριος 2002, μετάφραση Β.Γ. Σολομωνίδου, σελ. 126-127 γράφει : *«Οι διηγήσεις ως προς τον τρόπο με τον οποίον πέθανε ο Χρυσόστομος ποικίλλουν. Το σίγουρο όμως είναι ότι βρήκε το τέλος του στα χέρια του τουρκικού όχλου. Ένας Τούρκος αξιωματικός και δύο στρατιώτες πήγαν στα γραφεία της Μητρόπολης και τον πήραν για να τον πάνε στον Nouredin Pasha, τον Τούρκο αρχιστράτηγο ο οποίος, όπως λένε, είχε συλλάβει το τρομερό σχέδιο να τον παραδώσει στον φανατικό όχλο για να τον κάνει ό,τι ήθελε. Δεν υπάρχουν αρκετές αποδείξεις για αυτό αλλά παραμένει γεγονός ότι ο Αρχιεπίσκοπος σκοτώθηκε από τον όχλο. Τον έφτυσαν, του ξερίζωσαν τα γένια, τον χτύπησαν, τον μαχαίρωσαν μέχρι θανάτου κι ύστερα τον έσυραν στους δρόμους...Πέθανε ως μάρτυρας και του πρέπει οι μεγαλύτερες τιμές από την Εκκλησία και την κυβέρνηση της Ελλάδας. Του πρέπει ακόμα ο σεβασμός όλων εκείνων των ανδρών και γυναικών που θαυμάζουν την γενναία αντιμετώπιση του φρικτού θανάτου».*

Ο Rene Ruau (Ρενέ Ρυώ) στο βιβλίο του *«Ο θάνατος της Σμύρνης»* (Εκδόσεις ΕΙΡΜΟΣ, Αθήνα 1992, σ. 57) για το μαρτύριο του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης γράφει: *«...Ο αξιωματικός που συνόδευε το Χρυσόστομο, τον οδήγησε μπροστά στον Νουρεντίν. Σε δέκα λεπτά, και ενώ ο Χρυσόστομος κατέβαινε, βγήκε στο μπαλκόνι του κτηρίου ο Νουρεντίν πασάς, ο οποίος απευθύνθηκε στους χιλίους με χιλίους πεντακοσίους μουσουλμάνους, άνδρες και γυναίκες, που βρίσκονταν στην πλατεία. Τους είπε ότι τους παραδίδει τον μητροπολίτη, προσθέτοντας χαρακτηριστικά τις φράσεις: «Αν σας έκανε καλό, να του το ανταποδώσετε,*

αν σας έκανε κακό, να του κάνετε και σεις κακό!». Ο όχλος άρπαξε χωρίς χρονοτριβή τον μητροπολίτη και τον οδήγησε λίγο πιο πέρα, μπροστά στο κομμωτήριο του Ismail, ενός Ιταλού προστατευόμενου. Εκεί σταμάτησαν και τον έντυσαν με μια άσπρη μπλούζα, που πήραν από τον κομμωτή. Άρχισαν αμέσως να τον χτυπούν λυσσασμένα με γροθιές και με ξύλα και να τον φτύνουν στο πρόσωπο. Του τρύπησαν με μαχαιριές το σώμα. Του ξερίζωσαν τη γενειάδα. Του έβγαλαν τα μάτια. Του έκοψαν τη μύτη και τα αυτιά. Πρέπει να σημειώσουμε ότι η γαλλική περίπολος παρακολούθησε τα γεγονότα μέχρι τη σκηνή που περιγράψαμε. Οι άνδρες που την αποτελούσαν (επρόκειτο για ναύτες), είχαν βγει έξω από τα ρούχα τους, έτρεμαν χωρίς υπερβολή από την αγανάκτηση και ήθελαν να επέμβουν. Ο επικεφαλής, όμως, αξιωματικός, με το περίστροφο στο χέρι, ακολουθούσε τις διαταγές, που τους είχαν δοθεί και τους εμπόδιζε να κάνουν οποιαδήποτε κίνηση».

Και ο Giles Milton (Γκάιλς Μίλτον) στο βιβλίο του «Χαμένος Παράδεισος, Σμύρνη 1922» (Εκδόσεις Μίνωας, 7^η έκδοση 2008, σ. 303) περιγράφει, όπως παραπάνω το μαρτύριο του Χρυσοστόμου Σμύρνης, συμπληρώνοντας ότι:

«Τη στιγμή που ο Χρυσόστομος έμπαινε στο τούρκικο αυτοκίνητο που τον περίμενε, μια γαλλική στρατιωτική περίπολος έτυχε να διέρχεται από το σημείο. Ανάμεσα στους Γάλλους στρατιώτες υπήρχε ένας πολίτης-επισκέπτης της πόλης, ο οποίος έπεισε τους συντρόφους του να ακολουθήσουν τον Έλληνα μητροπολίτη στο Κονάκι. Έτσι έγιναν αυτόπτες μάρτυρες των ιστορικών γεγονότων που ακολούθησαν (σ.σ. όπως περιγράφονται παραπάνω στο βιβλίο του Ρενέ Πυώ)».

Ο Γρηγόριος Κυδωνιών (Ωρολογάς, 1864-1922) κατά τον πρώτο διωγμό των Ελλήνων του 1914 που άρχισαν οι Νεότουρκοι στα ιωνικά παράλια, προσπάθησε να σώσει το ποίμνιό του από τα βασανιστήρια και τις διώξεις. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, στις 3 Οκτωβρίου 1922, κληρικοί και λαϊκοί των Κυδωνιών οδηγούνται έξω της πόλης. Εκεί μπροστά στα μάτια του σφαγιάζονται όλοι. Το Μητροπολίτη Γρηγόριο του ετοιμάζουν φρικτό θάνατο. Ανοίγουν βαθύ λάκκο με σκοπό να τον θάψουν ζωντανό, αλλά προ του τάφου του έμεινε άπνους - έπαθε εγκεφαλική συμφόρηση - και ρίχτηκε το άψυχο κορμί του από τους βασανιστές του στον ανοιγμένο τάφο κατά τρόπο φρικτό και βάρβαρο.

Ο Αμβρόσιος Μοσχονησίων (Πλειανθίδης, 1872 -1922), ο μαρτυρικός Μητροπολίτης, αναδείχθηκε στον μητροπολιτικό του θρόνο λίγους μήνες πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή (10 Φεβρουαρίου 1922) και με όλες του τις δυνάμεις προσπάθησε να εμψυχώσει τον καταρρέοντα ελληνισμό της επαρχίας του. Και όταν οι Τούρκοι μετά την κατάρρευση του μετώπου

κατέστρεψαν τα όμορφα Μοσχονήσια (απέναντι από τις Κυδωνίες) με σφαγές και λεηλασίες, συνέλαβαν πρώτον τον Αμβρόσιο μαζί με εννιά ιερείς του και τους οδήγησαν λίγο έξω από τις Κυδωνίες (Αϊβαλί) και εκεί τους έθαψαν ζωντανούς.

Ο Προκόπιος Ικονίου (Λαζαρίδης, 1859-1923) στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας, στην Καππαδοκία, από το 1911, ανέπτυξε πλούσια εκκλησιαστική και εθνική δράση, που ενοχλούσε τις τουρκικές αρχές. Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή (1923) και πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών, προσπάθησε να σώσει τους χριστιανούς της επαρχίας του και να τους ανακουφίσει από τις ταλαιπωρίες.. Συνελήφθηκε και εξορίστηκε στο Ερζερούμ. Πέθανε στις 30 Μαρτίου 1923 και θάφτηκε στην Καισάρεια (Πληροφορία στο βιβλίο: «Μνήμη Μαρτύρων της Μικρασιατικής Καταστροφής», του Σεβ. Μητροπολίτη Καισαριανής και Υμηττού κ. Δανιήλ, έκδοση 2011, σ. 12)

Ο Επίσκοπος Ζήλων (Ευθύμιος Αγριτέλης, 1876-1921), με καταγωγή από τα Παράκοιλα της Λέσβου, από το 1912 που τοποθετήθηκε ως Επίσκοπος στη μακρινή επαρχία Ζήλων του Πόντου, έγινε βοηθός του δραστήριου Μητροπολίτη Αμασειάς Γερμανού Καραβαγγέλη. Το 1919, όταν οι κεμαλικοί επιδόθηκαν με αγριότητα στη γενοκτονία του Ποντιακού Ελληνισμού, αυτός ατρόμητος όρθωσε το ανάστημά και ευλόγησε τα όπλα των ανταρτών Ποντίων. Αυτό δεν του το συγχώρεσαν. Τον συνέλαβαν, τον φυλάκισαν, τον βασάνισαν και πέθανε στη φυλακή, πριν τη Μικρασιατική Καταστροφή (Μάιος 1921), μαζί με τις 350.000 Ποντίους Έλληνες, που ξεκληρίστηκαν από την πατρώα τους γη με θανάτους και βασανιστήρια.

Στους παραπάνω επώνυμους Αγίους της Μικρασιατικής Καταστροφής συγκαταλέγονται και οι ανώνυμοι κληρικοί και λαϊκοί που θανατώθηκαν βίαια, εκείνη την περίοδο του ζόφου και της σφαγής γιατί ήταν Έλληνες και Χριστιανοί .

Η Εκκλησία μας όλους αυτούς τους τιμά και τους έχει τάξει στην χορεία των Αγίων. Σήμερα Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού, ημέρα της μνήμης τους ας τους τιμήσουμε και ας τους παρακαλέσουμε διά πρεσβειών τους να σώζουν την Πατρίδα μας και την Ορθόδοξή μας πίστη από παντός είδους απειλές.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 9 Σεπτεμβρίου 2012)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 2022)

23. Μνήμη Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης

Όπως είναι γραμμένο στα επίσημα Ημερολόγια της Εκκλησίας της

Ελλάδος η μνήμη του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης και των συν αυτώ, τιμάται κάθε έτος την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού. Όπως αναφέρεται στην ιστορική απόφαση (4^η / 11 / 1992):

«Η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (σ. σ. Αρχιεπίσκοπος Σπυρίδων) κατόπιν τούτων (σ.σ. έγινε εισήγηση από τον Μητροπολίτη Δημητριάδος κ.κ. Χριστόδουλο), ομοφώνως απόφασίζει, όπως από του νυν και εις το εξής και εις αιώνα τον άπαντα, ο μαρτυρήσας κατά το έτος 1922, της κατά Σμύρνην Μικράς Ασίας Άγγελος, Χρυσόστομος Καλαφάτης και οι μαρτυρικώ θανάτω τελειωθέντες έτεροι Επίσκοποι Κυδωνιών Γρηγόριος, Ζήλων Ευθύμιος, Μοσχονησίων Αμβρόσιος και

Η εικόνα των Αγίων εθνο-ιερομαρτύρων ιεραρχών της Μικρασιατικής Καταστροφής, Χρυσοστόμου Σμύρνης, Αμβροσίου Μοσχονησίων, Ευθυμίου Ζήλων Πόντου, Γρηγορίου Κυδωνιών και Προκοπίου Ικονίου, που βρίσκεται στην Ευαγγελίστρια Νέας Ιωνίας, «διά χειρός Ζαχαρία Καραφέργια».

Ικονίου Προκόπιος, ως και οι συν αυτοίς αναιρεθέντες και ώσπερ άρνες σφαγια-σθέντες Κληρικοί τε και Λαϊκοί κατά την Μικρα-σιατικήν καταστροφή, συνα-ριθμούνται τοις Αγίοις και Μάρτυσι της Εκκλησίας, ιεροτελεστίαις τιμώμενοι, εγκωμίων γεραιρόμενοι, κατ' έτος, την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού» (Διάβαζε βιβλίο: «Εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922-2022)», έκδοση Κέντρου Βιβλίου Μαγνησιωτών Συγγραφέων, 2022, άρθρο του π. Επιφάνιου Οικονόμου, «Η συμβολή του αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου στην αγιοκατάταξη του Χρυσοστόμου Σμύρνης» σελ. 138).

Για τον μαρτυρικό θάνατο του Χρυσοστόμου Σμύρνης έχουν γραφεί πάρα πολλά. Εδώ θα παραθέσουμε λίγες γραμμές από τον Τζωρτζ Χόρ-τον, Αμερικανό πρόξενο στη Σμύρνη επί τριάντα χρόνια (μέχρι το 1922), που γράφει σε βιβλίο του: «...είναι όμως βέβαιο, ότι ο Μητροπολίτης θανατώθηκε απ' τον όχλο. Εβ-αιοπράγησαν επάνω του, του ξερίζωσαν τη γενειάδα του, τον εχτύπησαν με ρόπαλα και με μαχαιριές, ωσότου πέθανε και ύστερα τον έσυραν σβαρ-νίζοντάς τον επάνω στους δρόμους...Πέθανε σαν μάρτυρας και αξίζει να του απονεμηθούν ύψιστες τιμές από την Ελληνική Εκκλησία και την Ελληνική Κυβέρνηση» (Βιβλίο: «Η Κατάρρα της Ασίας», Τζωρτζ Χόρτον, Α' έκδοση 1926, Ινδιανάπολις Η. Π. Α., Επανέκδοση από την Εστία Νέας Σμύρνης, Αθήνα, σελ. 94).

Και ο δικός μας ιστορικός Σαράντος Καργάκος στο βιβλίο του «Ο Εθνομάρτυς ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Μητροπολίτης Σμύρνης ο «Περίβλεπτος» (Έκδοση Εκκλησιαστική Βιβλιοθήκη Ι. Μ. Δημητριάδος, Επιμέλεια έκδοσης: Πρωτοπρεσβύτερος Θωμάς Συνοδινός, σελ. 118 –Διατίθεται από τον Ι. Ν. Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας) αναφέρει τη μαρτυρία του ακαδημαϊκού Γ. Μυλωνά (ήταν Σμυρνιός και είχε γνωρίσει τον Χρυσόστομο), που στην έκτακτη συνεδρίαση της Ακαδημίας Αθηνών (14 Δεκεμβρίου 1982), τελείωσε την ομιλία του με μια συγκλονιστική περιγραφή του μαρτυρίου και της θανάτωσης του Χρυσοστόμου. Αναφερόμενος στη μαρτυρία ενός Τουρκο-κρητικού προς αυτόν, γράφει: «...Παρακολούθησα το χάλασμα του Δεσπότη σας. Ήμουν μ' εκείνους που τον τύφλωσαν, που του' βγαζαν τα μάτια και αιμόφυρτο, τον έσυραν από τα γένηια και τα μαλλιά στα σοκάκια του τουρκομαχαλά, τον ξυλοκοπούσαν, τον έβριζαν και τον πετσόκοβαν. Βαθειά εντύπωση μου έκανε και αξέχαστος παραμένει η στάση του. Στα μαρτύρια που τον υπέβαλαν δεν απήντα με φωνές, με παρακλήσεις, με κατάρες. Το πρόσωπό του το κατάχλωμο, το σκεπασμένο με το αίμα των ματιών του, το πρόσωπό του είχε εστραμμένο προς τον Ουρανό και διαρκώς κάτι ψιθύριζε. Ξέρεις εσύ, δάσκαλε, τι έλεγε; - «Ναι ξέρω» του απήντησα. Έλεγε: «Πάτερ Άγιε, άφες αυτοίς, ου γαρ οίδασι τι ποιούσι»...».

Μαζί με τον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης, όπως αναφέρεται στην Απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, όπως διαβάσαμε πιο πάνω, συναριθμούνται «οι Επίσκοποι Κυδωνιών Γρηγόριος, Ζήλων Ευθύμιος, Μοσχονησίων Αμβρόσιος και Ικονίου Προκόπιος, ως και οι συν αυτοίς αναιρεθέντες και ώσπερ άρνες σφαγιασθέντες Κληρικοί τε και Λαϊκοί κατά την Μικρασιατικήν καταστροφή».

Εμείς εδώ, θα παρουσιάσουμε λίγα, ελάχιστα, από τη ζωή, τη δράση και το μαρτύριό τους, όσα μπορούν να χωρέσουν σε ένα σύντομο δημοσίευμα εφημερίδας.

Επίσκοπος Κυδωνίων Γρηγόριος ο Ωρολογάς. Γεννήθηκε στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας το 1864. Στις 12 Οκτωβρίου 1902 χειροτονήθηκε μητροπολίτης Τιβεριουπόλεως και Στρωμνίτης (Βόρεια Μακεδονία). Στην Στρώμνιτσα αγωνίστηκε για τη διατήρηση του ελληνορθόδοξου στοιχείου της περιοχής κατά τον Μακεδονικό Αγώνα. Μετατέθηκε στη νεοσύστατη μητρόπολη Κυδωνίων στη Μικρά Ασία στις 22 Ιουνίου 1908. Κατά τη Μεγάλη Τραγωδία του 1922 κατέβαλε προσπάθειες για να σωθούν οι Έλληνες. Κατάφερε να έλθουν ελληνικά πλοία με αμερικανική σημαία και να παραλάβουν 20.000 από τις 35.000 των Ελλήνων της ευρύτερης μητροπολιτικής του επαρχίας. Ο ίδιος αρνήθηκε να διαφύγει μαζί τους. Συνελήφθη από τον κεμαλικό στρατό στις 30 Σεπτεμβρίου 1922 και μετά από βασανισμούς, σφαγιάστηκε μαζί με δεκάδες ιερείς, τους προκρίτους της πόλης και πλήθος συμπολιτών του στις 3 Οκτωβρίου 1922.

Επίσκοπος Ζήλων Πόντου Ευθύμιος. Γεννήθηκε στα χωριά Παράκοιλα της Λέσβου το 1878. Σε ηλικία εννέα ετών οι γονείς του τον αφιέρωσαν στη Μονή Λειμώνος κοντά στην Καλλονή Λέσβου. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Ακολούθησε το ιερατικό διακόνημα. Το 1912 χειροτονείται στην Κωνσταντινούπολη και παίρνει τον τίτλο επίσκοπος Ζήλων του Πόντου. Στον Πόντο (Σαμψούντα και Πάφρα) σημειώνει λαμπρή πνευματική δράση, κτίζοντας εκκλησίες και σχολεία. Ανέπτυξε εθνική δράση, χωρίς να φοβάται τους Τούρκους. Βοήθησε τα αντάρτικα σώματα των Ποντίων, που είχαν ξεσηκωθεί κατά των Τούρκων και αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο (1917). Στις 15 Αυγούστου 1919 ο Ευθύμιος συγκεντρώνει 12.000 αντάρτες έξω από την κωμόπολη Τσασουρ νότια της Πάφρας με επικεφαλής τον οπλαρχηγό Κυριάκο Παπαδόπουλο με αποτέλεσμα την ολοσχερή καταστροφή της πόλης και τον αφανισμό των Τούρκων ενόπλων. Από εκείνη την μέρα οι Τούρκοι τον καταζητούν ζωντανό ή νεκρό, θεωρώντας τον αρχηγό των ανταρτών του Δυτικού Πόντου. Μετά από λυσσαλέες έρευνες με δίκτυο καταδοτών, ο Ευθύμιος εντοπίζεται και συλλαμβάνεται τον Οκτώβρη του 1920. Οδηγείται στην Αμάσεια, για να δικαστεί στα δικαστήρια της Αμάσειας. Στην απολογία του ο Ευθύμιος παίρνει όλη την ευθύνη πάνω του και ζητά να θεωρηθεί μόνο αυτός εξ ολοκλήρου ένοχος και να ελευθερωθούν οι συγκατηγορούμενοί του. Το αίτημά του απορρίπτεται, κλείνεται στις φυλακές Σούγια, που έχουν μετατραπεί σε τόπο βασανιστηρίων με φρικτά μέσα. Τη μέρα του Πάσχα, 18 Απριλίου 1921 στο διάδρομο των φυλακών χαιρετά τους

συγκρατούμενους του χωρίς άδεια με το "Χριστός Ανέστη!" και τους εμψυχώνει να κάνουν υπομονή. Καταταλαιπωρημένος, χωρίς καμία φροντίδα άφησε την τελευταία του πνοή στις 29 Μαΐου του 1921, σε ηλικία 45 ετών. Μετά τον θάνατο του, οι Τούρκοι κρέμασαν σε δέντρο το άψυχο σώμα του για εκφοβισμό. Ετάφη στην αυλή γειτονικής εκκλησίας στην Αμάσεια από τους λίγους χριστιανούς που 'χαν μείνει στην πόλη.

Επίσκοπος Μοσχονησίων Αμβρόσιος. Ο Αμβρόσιος γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1872 με καταγωγή πατέρα από την Τήνο. Σπούδασε Θεολογία στα Ιεροσόλυμα και Κίεβο. Το 1913 χειροτονήθηκε Βοηθός Επίσκοπος Σμύρνης από τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο Σμύρνης στον ναό της Αγίας Φωτεινής. Τον Φεβρουάριο του 1922 εκλέχθηκε Μητροπολίτης Μοσχονησίων. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή συνελήφθη από τους Τούρκους μαζί με άλλους ιερείς και τάφηκε ζωντανός σε λάκκο έξω από τις [Κυδωνίες](#) (Αϊβαλί) στις 15 Σεπτεμβρίου 1922, είτε, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, βασανίστηκε, πεταλώθηκε και κατακρεουργήθηκε στην πορεία εκτοπισμού του στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας.

Επίσκοπος Ικονίου Προκόπιος. Ο Προκόπιος γεννήθηκε στα Τύανα του Ικονίου το 1859. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και διετέλεσε Μητροπολίτης Δυρραχίου, Φιλαδελφείας και Ικονίου (1911). Στο Ικόνιο ανέπτυξε πολύπτυχη δράση σε ποιμαντικό, εθνικό και εκπαιδευτικό έργο. Προασπιζόμενος την ορθή χριστιανική πίστη, πρωτοστάτησε στην αναχαίτιση της προσπάθειας των Νεότουρκων να οργανώσουν τουρκο-ορθόδοξη "Εκκλησία", ανεξάρτητη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η οποία χρησιμοποιούσε αποκλειστικά την τουρκική γλώσσα προς παραπλάνηση των πιστών. Τελικά, ο Μουσταφά Κεμάλ διέταξε την εξορία του από το Ικόνιο και έτσι στις 20 Σεπτεμβρίου 1920, ο Προκόπιος, μαζί με τον επίσκοπο των Αρμενίων και πάνω από 200 μουσουλμάνους προύχοντες της περιοχής, φυλακίστηκε με την κατηγορία ότι είχε δήθεν υποστηρίξει το αντικεμαλικό κίνημα του Μεχμέτ Ντελημπάς στο Ικόνιο. Ο Προκόπιος ακολούθως εξορίστηκε στο [Ερζερούμ](#) από τον Οκτώβριο του 1920 έως τον Μάιο του 1922. Μετά από πολλές έντονες ψυχικές και σωματικές ταλαιπωρίες στις οποίες είχε υποβληθεί, παρέδωσε την ψυχή του εξόριστος και απομονωμένος στη Μονή Τιμίου Προδρόμου στο Ζιντζίντερε (Φλαβιανά) κοντά στην Καισάρεια, στις 20 Απριλίου 1923 (Σημείωση. Πηγή πληροφοριών για τους τέσσερις Αγίους Μητροπολίτες στο Διαδίκτυο-Βικιπαίδεια).

Αυτούς τους επώνυμους αλλά και ανώνυμους Μικρασιάτες Αγίους τιμά η Εκκλησία μας, την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού. Η Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, η οποία έχει αναδειχθεί ως Κιβωτός της

Μικρασιατικής Μνήμης (εξωτερικώς και εσωτερικώς) τελεί εόρτιες εκδηλώσεις και ιδιαιτέρως εφέτος, το 2022, που συμπληρώνονται 100 χρόνια από την Μεγάλη Τραγωδία. Το 1922, «ξέβρασε» στην Ελλάδα ενάμισι εκατομμύριο Έλληνες πρόσφυγες, που έφεραν, μαζί με τα αποκαΐδια και τα κουρέλια της συμφοράς τους, τον πνευματικό ιωνικό πολιτισμό, την ελληνική τους ιστορία και την ορθόδοξη χριστιανική τους πίστη και παράδοση, καταυγασμένα από το φως και τα μαρτύρια των νέων μαρτύρων και αγίων της Μικρασιατικής Καταστροφής, των «δικών» τους Αγίων.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 10 Σεπτεμβρίου 2022)

Κεφάλαιο δεύτερο: ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17-06-1979) με την ευκαιρία της 60^{ης} επετείου της θυσίας των Προσκόπων του Αϊδινίου)

Μαρτυρικές επέτειοι στη Μικρά Ασία

1. Η ΘΥΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ ΤΟΥ ΑΪΔΙΝΙΟΥ

Στη λουλουδιασμένη πλατεία των Εθνικών Αναμνήσεων της Νέας Ιωνίας, που είναι γύρω στο κτήριο της Πνευματικής και Πολιτιστικής Εστίας του Δήμου Νέας Ιωνίας, ορθώνεται απέριτ-τη μια αναμνηστική στήλη ενός τραγικού γεγονότος¹⁸. Αυτό συνέβη ακριβώς πριν εξήντα χρόνια, στις 17 Ιουνίου 1919, στο Αϊδίνιο. Είναι η ηρωική θυσία των 31 προσκόπων της μαρτυρικής αυτής μικρασιά-τικής πόλης στα μαύρα χρόνια, που ο Τούρκος βάλθηκε να ξεριζώσει με σφαγές, λεηλασίες και κάθε είδους βιαιότητες το ελληνικό στοιχείο, που ζούσε και προόδευε και απολάμβανε τ' αγαθά της πατρογονικής γης, της Ιωνίας, της πανάρχαιας κοιτίδας του, στα κράσπεδα του Ανατολικού Αιγαίου.

Δεν είχε περάσει ένας μήνας, που ο ελληνισμός της Μικράς ζούσε το το γαλάζιο όνειρο, που του χάρισε η 2^α Μαΐου 1919, με την κατάληψη από τα ελληνικά στρατεύματα της νύμφης της Ιωνίας, της Σμύρνης, χωρίς οι Τούρκοι να παύσουν να βυσο-δομούν και να απεργάζονται τα εγκληματικά τους σχέδια για να ματαιώσουν την ολοκλήρωση του ελληνικού οράματος.

¹⁸ . Σήμερα το μνημείο αυτό δεν υπάρχει στην πλατεία Εθνικών Αναμνήσεων. Αντικαταστάθηκε με άλλο, τον Ιούνιο του 1994, στην οδό Ικάρων με Εθνικών Αγώνων, στην είσοδο του Πολιτιστικού Άλσους «Ανδρέας Βαλαχής», στο οποίο αναγράφονται τα ονόματα των 31 ηρωικών προσκόπων.

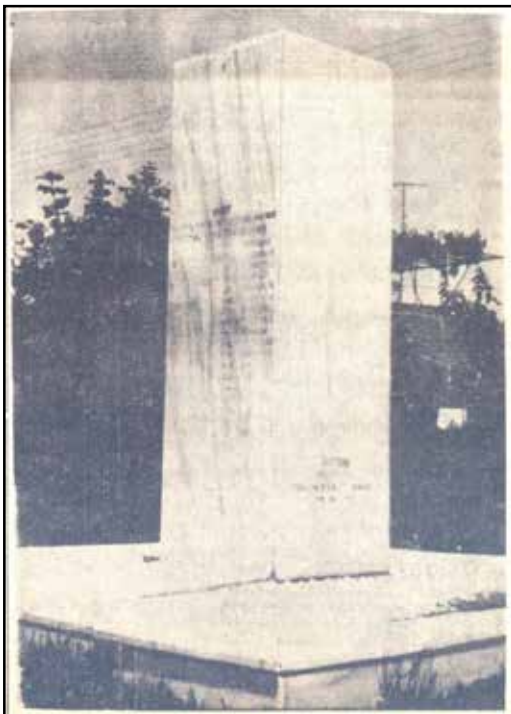
Η ευφρόσυνη ημέρα της 2ας Μαΐου γέμισε με όνειρα και ελπίδες τις καρδιές, όταν ο πρωινός ήλιος χαιρέτησε τα ελληνικά στρατεύματα, που αποβιβάζονταν σε μια άλλη θάλασσα από μυριάδες λαού, που κυμάτιζε γαλανόλευκες σημαίες στην προκυμαία της Σμύρνης.

Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος, που μετά τρία χρόνια έγινε εθνομάρτυρας, ευλογούσε δακρυσμένος και κάτωχρος απ' τη συγκίνηση, τον στρατό της «μητέρας πατρίδας», που πατούσε επιβλητικός και ευσταλής τ' αγιασμένα χώματα της Ιωνίας.

Τα μέρη, όμως, που είχαν επιδικαστεί από το Συνέδριο της Ειρήνης να τα καταλάβει ο ελληνικός στρατός, δεν τα εγκατέλειπαν οι Τούρκοι αμαχητί, αλλά, ενώ έφευγαν ντροπισμένοι, άφηναν πίσω τους ερείπια, μετά από λεηλασίες, εμπρησμούς, σφαγές και αιχμαλωσίες του ελληνικού στοιχείου.

Αυτό συνέβη και στο Αϊδίνιο. Η ιστορική αυτή πόλη του Μαιάνδρου με τους 7.500 Έλληνες, που στην αρχαιότητα με τ' όνομα Τράλλεις, ήταν το κέντρο γραμμάτων και τεχνών, γνώρισε όλη την αγριότητα των Τούρκων και, δυστυχώς, με την ανοχή των τότε «συμμάχων» μας Ιταλών. Ο άτακτος τούρκικος στρατός, οι «τσέτες», ξέσπασε στον άμαχο πληθυσμό, στους προύχοντες, στους επιστήμονες. Θύματα της σφαγής ήταν οι πρόσκοποι.

Τριανταέναν πρόσκοποι, νεαρά ελληνόπουλα, με τον τοπικό του έφορο Νικ. Αυγερίδη, έκαναν πράξη το προσκοπικό τους πιστεύω «έσο έτοιμος» και με ενθουσιασμό βοήθησαν και τον ελληνικό στρατό, αλλά και τον άμαχο πληθυσμό στις τραγικές εκείνες ημέρες. Έμειναν τελευταίοι στην κόλαση

Η αναμνηστική στήλη με τα ονόματα των ηρωικών προσκόπων του Αϊδινίου στην πλατεία Εθνικών Αναμνήσεων στη Νέα Ιωνία στο οποίο στη δεξιά πλευρά του αναγράφεται: «Ανηγέρθη υπό της Τ.Ε. Προσκόπων Νέας Ιωνίας-Σποράδων την 24-09-1975».

της καταστροφής της ωραίας πόλης, για να συντρέξουν με κάθε τρόπο τους ανήμπορους γέροντες, τις αλλόφρονες γυναίκες, τα τραγικά παιδιά και καθέναν που παράδερνε κυνηγημένος να σωθεί απ' τις «τσέτες».

Η Ιστορία του Γενικού Επιτελείου Στρατού στο κεφάλαιο «Ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη» γράφει με λόγια λιτά, για τον τραγικό θάνατο των ηρωικών προσκόπων: «Ο Αυγερίδης τεμαχίζεται, ο Φιλοκτήτης Αργυράκης κυριολεκτικά γδέρνεται, ο Μίνως Βεϊνόγλου αποκεφαλίζεται και όλοι οι άλλοι πρόσκοποι λογχίζονται και κατακρεουργούνται κατά τον πλέον απάνθρωπο τρόπο, άλλοι μάρτυρες της χριστιανικής θρησκείας, παρέχοντας ούτω φωτεινό παράδειγμα εις τας επερχομένας γενεάς»¹⁹.

Τα ονόματά τους είναι χαραγμένα στην αναμνηστική στήλη της Νέας Ιωνίας και γραμμένα στις καρδιές των Μικρασιατών, που διωγμένοι έφεραν μαζί τους και τις ηρωικές μορφές των αμούστακων παλληκαριών, γιατί, πράγματι, έγραψαν «χρυσή σελίδα στην νεώτερη ιστορία της πατρίδος μας», όπως αναγράφεται στο μετάλλιο στρατιωτικής αξίας Α' τάξεως, που απονεμήθηκε στη Σημαία του Σώματος των Προσκόπων το 1922.

Έτσι, λοιπόν, η θυσία των προσκόπων του Αϊδινίου μένει σαν φωτεινό παράδειγμα για τους νέους «που στη ζωή τους όρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες» (Κ. Καβάφης) και χρέος για μας να τιμάμε τη μνήμη τους με τον πρόποντα τρόπο.

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17-06-1979) με την ευκαιρία της 60^{ης} επετείου της θυσίας των Προσκόπων του Αϊδινίου)

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 27-01-1980), με την ευκαιρία της γιορτής των Τριών Ιεραρχών).

Από την Παιδεία του Μικρασιατικού Ελληνισμού 2. «Η ΚΑΤΑ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ»

Ο μικρασιατικός ελληνισμός ζώντας αιώνες στη σκλαβιά των Οθωμανών, δεν χάθηκε, ούτε σβήστηκε από το χάρτη, αλλά κατόρθωσε όχι μόνο να επιζήσει, αλλά και ν' αναλάβει οδηγητικό και δραστήριο ρόλο στην

¹⁹ . Χρήστος Αγγελομάτης, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Έκδοσις β', Αθήναι 1971, σελ. 79.

κοινωνική ζωή. Αυτό βέβαια το γνωρίζουμε όλοι και βεβαιώνεται από πολλούς.

Ο Γάλλος γεωγράφος Ρέλκους γράφει για τους Μικρασιάτες Έλληνες: *«Όλες οι τέχνες και τα λεγόμενα ελεύθερα επαγγέλματα είναι στα χέρια των Ελλήνων. Στις πολιτείες γίνονται γιατροί, δικηγόροι, καθηγητές. Η κοινή γνώμη στη Δύση απ' αυτούς μαθαίνει τι γίνεται στην Ανατολή, γιατί αυτοί είναι διερμηνείς και δημοσιογράφοι...Επειδή ο Έλληνας είναι πολύ έξυπνος επήρε στα χέρια του όλες τις επιχειρήσεις και τα επαγγέλματα και έγινε πλούσιος, ενώ οι κατακτητές του είναι κατώτεροι»*²⁰.

Τούτο το θαυμαστό κατόρθωμα οφείλεται, όπως παραδέχονται οι μελετητές, στη ζωτικότητα της ελληνικής φυλής, αλλά και στην αγάπη του Μικρασιάτη για την Εκκλησία και την Παιδεία. Η ζωή, η κοινωνικότητα, η δραστηριότητά του στρεφόταν γύρω από τους δυο αυτούς πόλους, που θέρμαιναν το φρόνημά του, δυνάμωναν την καρτερικότητά του και καλλιεργούσαν την ψυχή και το πνεύμα του. Η ευαισθησία για την Εκκλησία και την Παιδεία έδινε το μέτρο της ανωτερότητας. Ο καθένας, που θεωρούσε τον εαυτό του πλούσιο ή δυνατό, το έδειχνε με το να κτίζει εκκλησίες ή σχολεία. Αυτά ήταν οι φάροι, που προσπαθούσαν να φωτίσουν τα σκοτάδια της σκλαβιάς. Στο παρακάτω σημείωμά μας θ' ασχοληθούμε με ένα σχολείο, που στην κεντρική Μικρασία, στην πατρίδα του Μ. Βασιλείου, στην Καισάρεια, γαλούχιζε με ζωγόνα πνευματικά νάματα, γενιές Ελλήνων, μέχρι που το σάρωσε η θύελλα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922. Πρόκειται για την «Κατά Καισάρειαν Ιερατική Σχολή», όπως ήταν ο τίτλος της. Η παραπάνω σχολή συγκαταλεγόταν μεταξύ των πέντε φημισμένων σχολών του μικρασιατικού ελληνισμού, στις οποίες καλλιεργούνταν συστηματικά και με επιμονή η αρχαία ελληνική γραμματεία και ο ελληνικός ανθρωπισμός. Οι άλλες, όπως ξέρουμε, ήταν: Η Μεγάλη του Γένους Σχολή» στην Κωνσταντινούπολη, η «Ευαγγελική Σχολή» στη Σμύρνη το «Φροντιστήριο» της Τραπεζούντας και το «Γυμνάσιον» της Αμισού (Σαμψούντας).

Εμείς θ' ασχοληθούμε με την «Κατά Καισάρειαν Ιερατική Σχολή», όπως μας την περιέγραψε ο 82χρονος απόφοιτός της, σήμερα θαλερός συνταξιούχος (1980), δάσκαλος κ. Αλκιβιάδης Καχριμανίδης,²¹.

²⁰ . Φώτης Κόντογλου, Πονεμένη Ρωμιοσύνη, Εκδοτικός Οίκος Αστήρ, Αθήνα 1965, σ. 312

²¹ . Ο Αλκιβιάδης Καχριμανίδης (Μικρά Ασία 1898-Βόλος 1988, Δημοτολόγια Δήμου Νέας Ιωνίας, α/α 1709), δάσκαλος από τη Μ. Ασία, υπηρέτησε στο 8^ο Δ.Σ. Βόλου (Νέας Ιωνίας) από το 1937 μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Είχε αποφοιτήσει από την «Κατά Καισάρειαν Ιερατική Σχολή» (Βλ. Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς, «Συναξάρι των πρώτων οικιστών της Νέας Ιωνίας Βόλου από το 1924», Έκδοση «ΙΩΝΕΣ» 2013, σ. 86)

Ο Αλκιβιάδης Καχριμανίδης, απόφοιτος της «Κατά Καισάρειαν Ιερατικής Σχολής», δάσκαλος στο 8^ο Δημ. Σχολείο Βόλου (Νέας Ιωνίας) με τους μαθητές και μαθήτριες της Ε' τάξης του, μπροστά στην πόρτα του 8^{ου} Δ.Σ. Βόλου (Νέας Ιωνίας) κατά το σχολικό έτος 1950-51 (Αρχείο φωτογραφιών: Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ». Προσφορά φωτογραφίας Ευαγγελία Παρασκευά Κωνσταντάρα).

Και πρώτα-πρώτα για τον τίτλο της. Δεν ήταν ιερατική σχολή, που έβγαιναν ιερείς, αλλά πίσω από το όνομά της αυτό κρυβόταν ένα πλήρες ελληνικό σχολείο για όλα τα ελληνόπουλα. Είχε το 4ετές, λεγόμενο «Ελληνικό» σχολείο και το 3ετές Γυμνάσιο (δηλ. όπως θα λέγαμε σήμερα Γυμνάσιο και Λύκειο). Ο τίτλος της, «Ιερατική», όπως και οι άλλοι Φροντιστήριον», «Ευαγγελική», ήταν παραπλανητικοί, για τον Τούρκο δυνάστη.

Η Σχολή βρισκόταν λίγο έξω απ' την Καισάρεια, σε μικρό ελληνικό χωριό-το Ζιντζιντερέ, που ήταν πνιγμένο στο πράσινο. Εκεί έμενε και ο Δεσπότης της Καισάρειας, που κατέβαινε στην πόλη με άμαξα, για τις διάφορες υποθέσεις. Το κτηριακό συγκρότημα ανταποκρινόταν στις ανάγκες των μαθητών- ήταν σχολή και οικοτροφείο- και ήταν επιβλητικό. Ιδιαίτερη γραφικότητα του έδινε ένα ηλιακό ρολόι, που έλεγε με λατινική επιγραφή: «SINE SOLE SILEO» (χωρίς ήλιο σιωπώ). Η σχολή χτίστηκε με χρήματα

πλουσίων Ελλήνων της Καισάρειας, αλλά και της Κωνσταντινούπολης²². Αυτοί οι τελευταίοι διαμένοντες μακριά από την πατρίδα τους, φρόντιζαν να στέλνουν από την Πόλη καθηγητές, βιβλία και ό,τι άλλο ήταν αναγκαίο για τη σχολή, γιατί, όπως είπαμε, θεωρούσαν τιμή τους να βοηθούν τα σχολεία και ο τίτλος «Σχολική Εφορεία» ήταν επαινετός και πολύ τιμητικός.

Στη Σχολή φοιτούσαν περίπου 200-250 μαθητές και ήταν όλοι εσωτερικοί, γιατί προέρχονταν απ' όλη την περιφέρεια της Καισάρειας, αλλά και μακρύτερα ακόμα. Για δίδακτρα και τροφεία πλήρωναν, οι μεν πλούσιοι 18 χρυσές λίρες και οι φτωχότεροι 12, αφού έφερναν χαρτί από τη Δημογεροντία του χωριού τους.

Η ζωή μέσα στη σχολή ακολουθούσε αυστηρό πρόγραμμα και υπήρχε εντεταλμένος «παιδαγωγός», που παρακολουθούσε τους μαθητές στις ώρες μελέτης, φαγητού ή άλλων δραστηριοτήτων. Οι γιορτές και οι παύσεις ήταν όπως και σε μας εδώ, με ιδιαίτερη έμφαση στη γιορτή των Τριών Ιεραρχών, οπότε γινόταν αρτοκλασία και σχετική ομιλία με την παρουσία πάντοτε του Δεσπότη της Καισάρειας.

Οι απόφοιτοι του Γυμνασίου (εφτά χρόνια σπουδές), έπαιρναν απολυτήριο, που μ' αυτό μπορούσαν να εισαχθούν στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, χωρίς εξετάσεις, όπως γινόταν τότε, επίσης, να διοριστούν δάσκαλοι ή ιεροδιδάσκαλοι, αλλά και ν' ασκήσουν άλλα επαγγέλματα (εμπόρου, γραμματέα κ.ά.). Εκείνο όμως που μας προκαλεί το θαυμασμό είναι το πρόγραμμα μαθημάτων. Καθημερινά, πλην του Σαββάτου, που έκαναν μόνο 4 πρωινές ώρες, είχαν 7ωρο (4 το πρωί και 3 το απόγευμα). Από αυτές τις ώρες οι 12 ήταν Αρχαία Ελληνικά και Γραμματική ή Συντακτικό.

Τον Ξενοφώντα, τον Ισοκράτη, τον Λυσία, τον Λουκιανό τους «ξεσκολίζαν» συστηματικά από το πρωτότυπο και όχι αποσπασματικά από μεταφράσεις. Επίσης διδάσκονταν λόγους των Αγίων Πατέρων, του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, του Μεγάλου Βασιλείου και Γρηγορίου του Θεολόγου. Και όλα αυτά στα τέσσερα χρόνια του «Ελληνικού» σχολείου. Παρόλο το

²² . «Το 1882, ο διαμένων στη Μασσαλία ομογενής Θεόδωρος Ροδοκανάκης έθετε στη διάθεση του Πατριαρχείου κατ' έτος 5.000 φράγκα προς ίδρυση και συντήρηση Ιερατικής Σχολής, η οποία άρχισε να λειτουργεί το χειμώνα του 1882 στη Μονή Προδρόμου στο Ζιντζιντερέ της Καισάρειας... Το 1904 ο από Κωνσταντινούπολη ομογενής Καππαδόκης Συμεών Σιντόσογλου ανοικοδόμησε λαμπρό διδακτήριο, όπου λειτουργούσε η Ιερατική Σχολή μέχρι το 1916-17, οπότε κλείστηκε οριστικά από τους Τούρκους. Ο παραπάνω ομογενής είχε ιδρύσει και προίκισε δύο ακόμη ορφανοτροφεία (1 αρρένων και 1 θηλέων). Η «Κατά Καισάρειαν Ιερατική Σχολή» λειτούργησε επί 35 έτη με 100 μαθητές ετησίως». (Πηγή: Βικιπαίδεια, el.wikipedia.org/wiki/Καππαδοκία)

προχωρημένο της ηλικίας του (είναι όπως είπαμε 82 χρονών), ο κ. Αλκιβιάδης Καχριμανίδης, με θαυμαστή ακρίβεια μου απαγγέλει αποσπάσματα από τον «Πανηγυρικό» του Ισοκράτους, την «Κύρου Παιδεία» του Ξενοφώντα, τον «Αρεοπαγίτικό» του Λυσία...και γίνομαι για δεύτερη φορά μαθητής του στην αρχαιογνωσία τώρα (Σημείωση: Πρώτη φορά ήταν, που τον είχα δάσκαλο, στο 8^ο Δημοτικό Σχολείο Βόλου (Νέας Ιωνίας) στην Ε΄ τάξη, κατά το σχολικό έτος 1945-46 στα μεγάλα Σχολεία).

Στα επόμενα τρία χρόνια του Γυμνασίου, όπως μου είπε ο κ. Καχριμανίδης, έπαιρναν τη θέση του οι δυσκολότεροι αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Πλάτωνας, ο Θουκυδίδης, ο Σοφοκλής και ο Όμηρος με την «Ιλιάδα» και την «Οδύσσεια». Τα Λατινικά, τα Γαλλικά, αλλά και τα Τούρκικα διδάσκονταν σε 4ωρο την εβδομάδα και οι μαθητές τα μάθαιναν τέλεια, όπως ακόμη το δείχνει ο συνομιλητής μου, που μου είπε μερικές προτάσεις στα Λατινικά, Γαλλικά και Τούρκικα. Τον κύκλο των μαθημάτων συμπλήρωναν η Άλγεβρα, η Τριγωνομετρία, η Φυσική-Χημεία, η Μουσική και η λεγόμενη «σουηδική γυμναστική» με όργανα. Έτσι οι απόφοιτοι έπαιρναν μια τέλεια σφαιρική μόρφωση της εποχής εκείνης. Το βάρος, όμως, στην «Κατά Καισάρειαν Ιερατική Σχολή», έπεφτε στον αρχαίο και πατερικό λόγο, που έχει την ικανότητα να καλλιεργεί και να υψώνει στη σφαίρα του θείου τη διάνοια και την ψυχή.

Σε τέτοιες πηγές ελληνικής Παιδείας έβρισκε δροσιά, δύναμη και αναζωογονιόταν ο σκλαβωμένος, αλλά πάντα ελεύθερος στο φρόνημα ελληνισμός της Μικρασίας, που μετά το Διωγμό του 1922 ήλθε στη μητέρα Ελλάδα και έδωσε την εργατικότητα του, την ευγένεια και την πνευματική και ψυχική του καλλιέργεια.

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 27-01-1980), με την ευκαιρία της γιορτής των Τριών Ιεραρχών).

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 23-03-1980), με την ευκαιρία της Εθνικής γιορτής της 25^{ης} Μαρτίου).

Ο Μικρασιατικός Ελληνισμός στην Επανάσταση του 1821

3. Η ΣΜΥΡΝΗ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Στο μεγάλο '21 σκίρτησαν για λευτεριά όλες οι καρδιές, που βρίσκονταν στον ευρύτερο ελληνικό χώρο, που περιλάμβανε την κυρίως Ελλάδα, τα νησιά, τα Βαλκάνια και τη Μικρά Ασία.

Η Φιλική Εταιρία με την τέλεια οργάνωσή της, είχε προβλέψει να μυήσει σ' όλες αυτές τις παραπάνω περιοχές αποστόλους, αφοσιωμένους στην ιδέα της λευτεριάς. Από τον κατάλογο, που παραθέτει ο Ιωάννης Φιλήμων, γραμματέας του Δημητρίου Υψηλάντη, στο «*Δοκίμιον Ιστορικόν περί της*

Ελληνικής Επανάστασεως» (τόμος Α΄, Αθήναι 1859, σελ. 387 έως 415)²³ διαβάζει κανείς ονόματα 692 Φιλικών, απ' όλες τις περιοχές της σκλαβωμένη πατρίδας μας.

Μέσα σ' αυτόν αναφέρονται 28 Φιλικοί από την Κωνσταντινούπολη και 16 από τη Σμύρνη και τις Κυδωνίες. Από την αλληλογραφία του Αλέξανδρου Υψηλάντη φαίνεται, ότι πολλοί απ' τους τελευταίους ήταν δραστήρια κι ενεργά μέλη, αφού τους ανέθετε την εκτέλεση σοβαρών αποστολών. Στον προεστό των Κυδωνιών (Αϊβαλί) Χατσή Αθανάσιον Χατσή Γεώργιον, «εξ ονόματος της αρχής», γράφει: «...Διό ειδοποιούμεν τη εντιμότητί σου, ότι εις Σμύρνην, καθώς και εις άλλους τόπους, διορίσαμεν Εφόρους της Φιλικής Εταιρίας...Λοιπόν, φίλοι κι αδελφοί, μην αδιαφορήσατε διά τον Θεό! Ο καιρός έφθασε, όσον δύνασθε, ταχύνετε την βοήθειάν σας...Η πατρίς, λέγω, είναι έτοιμος εκ των κόλπων της ν' αποδώση πολλά ανθ' ενός...Φρόντισον, φίλε Χατσή Αθανάσιε τας συνεισφοράς ταύτας των αδελφών να εμβάσης όσον τάχος προς τους ρηθέντας Εφόρους εν Σμύρνη...»²⁴.

Βρισκόμαστε στα 1819 και ο πυρετός της ελευθερίας με τις συντονισμένες, επίπονες και ριψοκίνδυνες ενέργειες της Φιλικής Εταιρίας, ανεβαίνει συνεχώς και πυρπολεί τις σκλαβωμένες ψυχές των υποδούλων.

Στη Σμύρνη έχουν μυηθεί σημαντικά στελέχη και αλληλογραφούν με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη για θέματα που ανακύπτουν. Στον κατάλογο των Φιλικών είναι γραμμένο το όνομα του Μιχαήλ Ναύτη, γιατρού απ' τη Σμύρνη και σ' αυτόν ο αρχηγός γράφει: «Εξοχότατε κύριε Μιχαήλ Ναύτη. Ελάβομεν της αδελφικής αγάπης σου γράμμα από 1 Ιουνίου 1819 και εκροτήσαμε χείρας επαινούντες διά τε τον ένθερμον ζήλον σου υπέρ των κοινωφελών και διά την προθυμίαν σου υπέρ ευδαιμονίας της πατρίδος...Της αυτοθι εν Σμύρνη Εφορείας διορίσθης μέλος και η εξοχότης σου...Προς δε διορίσαμεν τους εν Χίω, Σάμω, Πάτμω και Κυδωνίαις εγκριτωτέρους των μελών, να συναθροίσωσι των αδελφών τας συνεισφοράς και να εμβάσουν εις τους εν Σμύρνη Εφόρους»²⁵.

Όπως φαίνεται από τα δύο αυτά γράμματα οι Έφοροι της Σμύρνης θα ήταν υπεύθυνοι στο χώρο της Ιωνίας και στα νησιά που βρίσκονται γύρω απ' αυτήν με ευρύτερες δικαιοδοσίες στο σχέδιο της γενικής κινητοποιή-

²³ . Το βιβλίο αυτό βρίσκεται στη Λαϊκή Βιβλιοθήκη του Θρησκευτικοφιλογικού Συλλόγου Βόλου «Οι Τρεις Ιεράρχαι» στην κατηγορία «Ιστορικά» με α/α 473.

²⁴ . Ιωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Ελληνικής Επανάστασεως* (τόμος Α΄, Αθήναι 1859, σελ. 370

²⁵ . Ιωάννης Φιλήμων, ό.π.π. σελ....

Ε«Διωγμοί Ελλήνων και εκτελέσεις κληρικών στην Πόλη (Αθήναι, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη)». (Φωτογραφία και λεζάντα από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. Αθήνα 1975, τόμος ΙΒ΄, σ. 37).

ήσεως του Γένους για την αποτίναξη του τούρκικου ζυγού.

Ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ που ήταν «την οργήν δε άκρος και λίαν επίμονος» στην αρχή δεν ήθελε να πιστέψει στις διάφορες πληροφορίες, ότι οι «αξιοκαταφρόνητοι» γκιαούρηδες με τη συνωμοτική τους Εταιρία προετοίμαζαν επανάσταση. Όταν όμως η κήρυξη της Επαναστάσεως έγινε πραγματικότητα απ' τον Αλέξανδρο Υψηλάντη το Φεβρουάριο του 1821 στο Ιάσιον της Μολδοβλαχίας, αναστατώθηκε, «θύμωσε», γιατί οι «αχάριστοι Έλληνες ξέχασαν πόσο είχαν ευεργετηθεί (!) από τους παλιότερους σουλτάνους και απ' τον ίδιο και διάταξε να εφαρμοστούν σπασμωδικά μέτρα, που έδειχναν όμως τον πανικό του.

Ο ίδιος ο συγγραφέας (Ιωάννης Φιλήμων) μας δίνει μια περίληψη απ' το περίφημο φερμάνι, το χάτι σερίφ της 25^{ης} του μηνός τσεμάζ-ιλ-αχίρ 1236, με το οποίο ο «σουλτάνος «προσεκάλεσεν όλον τον όχλον εις τα όπλα και εις προσευχάς νυχθημερινάς εν τε τοις τεμένειοις και τοις ιδίοις ευκτηρίοις

οίκους υπέρ της εξιλεώσεως του προφήτου, υπέρ της σωτηρίας του κράτους...Αυστηρώς δε απαγορεύσας πάσαν του λοιπού ηδυπάθειαν, πολυτέλειαν, νωθρότητα, απήτησε ίνα επανέλθῃ ἕκαστος εἰς τον παλαιόν βίον των στρατοπέδων, προμηθευτεί δε ὅπλα καὶ ἵππον καὶ ἅπαντες επαγρυπνώσι ἐπὶ παντός βήματος καὶ ἐπὶ της ἐν γένει διαγωγῆς των γκικαούρηδων...»²⁶. Με τέτοιους αφελείς αφορισμούς νόμισε ο σουλτάνος, ὅτι θα μπορούσε νὰ κάνει αξιόμαχους τοὺς υπηκόους τοῦ οθωμανοῦς, ὥστε νὰ εἶναι ἑτοιμοὶ νὰ καταπνίξουν τὸν πόθο τῆς λευτεριάς, που κόχλαζε πια σαν λάβα, στὰ βασιανισμένα στήθη τῶν υπόδουλων.

Τῆς συνέπειες, ὅμως, τῆς παραπάνω διαταγῆς, ὡς οὐδέποτε, θὰ τις πλήρωνε πρῶτος ὁ μικρασιατικὸς ἐλληνισμὸς, που ἦταν κυκλωμένος ἀπὸ ἓνα πολυάριθμο φανατισμένο τούρκικο πλῆθος. Ἐτσι, τὰ γεγονότα παίρνουν μὴ ραγδαία ἐξέλιξη καὶ ἀρχίσει ἡ ἐφαρμογὴ μέτρων ἐκφοβισμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας καὶ τῶν ονομαστῶν φαναριώτικων οἰκογενειῶν. Ὁ χορὸς τῶν θανατώσεων θὰ κορυφωθεῖ με τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχῃ Γρηγορίου Ε΄ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, 10 Ἀπριλίου 1821. Ἕλληνες ἐγκριτοὶ καὶ ἀσημοὶ, ἐπιφανεῖς καὶ ἀφανεῖς, ποτίζουν με τοῦ αἵμα τοὺς το δέντρο τῆς λευτεριάς στὸ μικρασιατικὸ χῶρο καὶ κυρίως στὶς δύο μεγάλες πόλεις, Κωνσταντινούπολη καὶ Σμύρνη.

Για τὸ ὄργιο αἵματος στὴν Πόλη μᾶς εἶναι λίγο-πολύ γνωστὰ ἀπ’ τὰ σχολικὰ βιβλία. Ἀς ρίξουμε, ὅμως, μὴ ματιά στὸ ἄλλο «κάρφος» τῶν Τούρκων, στὴν ὠραία Σμύρνη, γιὰ νὰ δοῦμε τὸ φόρο αἵματος που πλήρωσε καὶ αὐτή. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ «ἐπίσημος καὶ ἀρχαία πόλις, τὸ ἐπίνειον τῆς Ἰωνίας, κατοικεῖτο ὑπὸ τριάκοντα καὶ ἑκατὸ χιλιάδας τῶν πλείστων Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν ἐνωνομάζετο, παρὰ τῶν Τούρκων, «Γκικαούρ Ἰσμιρί» ὡν, «Γκικαούρ Ἰσμιρί» (Ἀπίστων Σμύρνη), τὸ κάρφος οὐσα τοῦ τουρκισμοῦ»²⁷.

Εἶδαμε πιο πάνω ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Ὑψηλάντη ὅτι ἡ Σμύρνη με τὸ πολυάριθμο ἐλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε ὀρισθεῖ σαν κέντρο συντονισμένης δράσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἰσως αὐτὸ νὰ πληροφορήθηκαν, κάπως ἀόριστα, οἱ Τούρκοι, γι’ αὐτὸ καὶ ἐδῶ ξέσπασε ἡ μανία τοὺς πάνω στὸν ἀθῶο, ἀοπλο καὶ ἀνυπεράσπιστο ἐλληνικὸ λαό. Ὁ τουρκικὸς ὄχλος ἦταν ὀπλισμένος καὶ γύριζε σαν τ’ ἀγρίμι ζητώντας ἀφορμὴ, που δὲν ἀργήσε νὰ το δοθεῖ, ὅταν στὶς 6 Ἀπριλίου ἐφτάσε ἡ εἰδηση γιὰ τὴν Ἐπανάσταση τῆς Πελοποννήσου. «Τότε σφαγιάστηκαν στὴν ἀγορὰ περισσότεροι ἀπὸ 60

²⁶ . Ἰωάννης Φιλῆμων, ὁ.π.π. σελ....

²⁷(τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀναφέρεται καὶ στὴν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», τ. ΙΒ, σ.136. Νὰ το βρῶ, ὅμως, καλύτερα στὸ βιβλίο τοῦ Φιλῆμονα

Έλληνες...Στις 10 Απριλίου έγιναν πολλοί νέοι φόνοι Ελλήνων...Προκλήθηκε στις ελληνικές συνοικίες και αθρόα φυγή των κατοίκων τους προς την παραλία, όπου εκτυλίχθηκαν σκληρές αλλοφροσύνης. Άνδρες, παιδιά, γυναίκες με νήπια έπεφταν στη θάλασσα για να φτάσουν στα πλοία και να σωθούν από τους γενίτσαρους»²⁸. Λιτή περιγραφή των σφαγών του 1821, που μοιάζουν με τις άλλες, που επανελήφθησαν μετά από 100 χρόνια, το 1922, στον ίδιο τόπο!

Πολυβασανισμένη ελληνική Σμύρνη, υπερήφανε μικρασιάτικε λαέ, πόσο πλήρωσες κι εσύ την αγάπη σου για την πανάρχαια πατρίδα σου την Ιωνία, τη γη, που κράτησες ελληνική τόσους αιώνες, τη γη, που αν και την είχε πατημένη βάρβαρο πόδι, θέλησες να της χαρίσεις την πολυπόθητη ελευθερία και να βροντοφωνάξεις μαζί μ' όλους τους Έλληνες του 1821 «Ελευθερία ή θάνατος».

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 23-03-1980), με την ευκαιρία της Εθνικής γιορτής της 25^{ης} Μαρτίου).

(Δημοσιεύτηκε στη εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 22 Ιουνίου 1980) με την ευκαιρία των 70 χρόνων από την ίδρυση του Προσκοπισμού στην Ελλάδα (1910-1980) και της 61^{ης} επετείου της θυσίας των Προσκόπων του Αϊδινίου).

Επέτειοι τραγικών γεγονότων στη Μικρά Ασία

4. ΟΙ ΣΦΑΓΕΣ ΤΟΥ ΑΪΔΙΝΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΚΟΠΟΙ

Πέρυσι είχα σημειώσει, ότι η θυσία των Προσκόπων του Αϊδινίου μένει σαν φωτεινό παράδειγμα για τους νέους και, όπως γράφει ο ποιητής (Κ. Π. Καβάφης) «Τιμή σ' εκείνους, όπου στη ζωή των ώρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες» και είναι χρέος για μάς να τιμάμε τη μνήμη τους με τον πρέποντα τρόπο.

Σήμερα η Τοπική Εφορεία Προσκόπων Νέας Ιωνίας-άξια συγχαρητηρίων- με την ευκαιρία των 70 χρόνων του ελληνικού-προσκοπισμού τελεί πανηγυρική εκδήλωση με την παρουσία αρχών και λαού για να τιμήσει τους 31 ηρωικούς προσκόπους, που σφαγιάστηκαν στο Αϊδίι στις 17 Ιουνίου 1919. Τα ονόματά τους είναι γραμμένα στην αναμνηστική στήλη, που ανήγειρε η Τοπική Εφορεία Προσκόπων Νέας Ιωνίας-Σποράδων στις 24-09-1975 στην Πλατεία Εθνικών Αναμνήσεων Νέας Ιωνίας (Θράκης με Προύσης) και που σήμερα θα γίνουν τα επίσημα αποκαλυπτήρια.

Από τους 31 προσκόπους είναι γνωστοί οι 25 με τα ονόματά τους:

²⁸ . Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.,1975, τόμος ΙΒ' , σελ. 136

«Σμύρνη 1920: Τιμητική φρουρά στο κενοτάφιο των σφαγιασθέντων προσκόπων του Αϊδινίου» (Φωτογραφία και λεζάντα από το βιβλίο του Νικ. Κ. Παραδείση, *Ο προσκοπισμός στις αλησμόνητες πατρίδες 1919-1922*, έκδοση Μικρός Ρωμηός, Αθήνα 2000, σελ. 118).

Νικ. Αυγερίδης, τοπικός έφορος, Επαμεινώνδρας Αναστασιάδης, μέλος της τοπικής επιτροπής, Μιχ. Τσοχαντζής, επίσης μέλος της Τ.Ε., Μίνως Βεϊνόγλου, αρχηγός 2^{ης} Ο.Π., Αιμ. Παπαδόπουλος, αρχηγός 3^{ης} Ο.Π. και οι προσκοποι: Δήμος Σακελλαρίδης, Κων. Ανδρεάδης, Μάνθος Τσοχαντζής, Εμμ. Μαρινάκης, Δημ. Πρωτοψάλτης, Κυρ. Μανθόπουλος, Πλάτων Σαμιωτάκης, Γεώρ. Ιωάννου, Ιωάννης Αβραάμ, Ευστ. Χριστοδούλου, Χρυσ. Κανατάς, Βασίλ. Ιωάννου, Ευδ. Μιναρεδζόγλου, Νικ.

Μιναρεδζόγλου, Θεόδ. Μιναρεδζόγλου (αδελφία), Δήμος Αραδούλης, Γεώρ. Καραγιαννόπουλος, Δήμος Καραμανούνας, Γεώρ. Παναγής και Γεώρ. Παπαδάκης.

Τι έκαναν αυτά τα Ελληνόπουλα, φορώντας την τιμημένη στολή των προσκόπων; Το χρέος τους. Ένα χρέος που έδωσαν όρκο να τον εκτελέσουν όχι με λόγια, αλλά με συμβόλαιο που το υπέγραψαν με το αίμα τους. Αν και είχαμε κάνει αναφορά πέρυσι, αξίζει να παρακολουθήσουμε σε λίγες γραμμές τις σφαγές του Αϊδινίου και τη θυσία των προσκόπων, που μπαίνουν σαν πρόλογος του κεφαλαίου της φοβερής μικρασιατικής καταστροφής και που-τι τραγική ειρωνεία- συνδέεται με την ευτυχέστερη ημέρα του μικρασιατικού ελληνισμού – τις 2 Μαΐου 1919- το «Μέγα Πάσχα για τη Ρωμιοσύνη της Σμύρνης».

Είναι η ημερομηνία, που πάτησε ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη, μετά την απόφαση του Συνεδρίου Ειρήνης. Αυτή την ημέρα, που περίμενε ο

ελληνισμός της Μικρασίας και που δεν θα την ξεχάσουν σ' όλη τους τη ζωή οι Έλληνες, μάς την περιγράφουν κορυφαίοι ιστορικοί και χρονικογράφοι, όπως ο Σμυρνιός Δημήτρης Φωτιάδης, που ήταν τότε 20 ετών. «Με το γλυκοχάραμα τις 2 του Μάη η Σμύρνη βρίσκεται στο πόδι. Φορώντας τα καλύτερα ρούχα που είχαν, οι Έλληνες ξεκινούν από τις συνοικίες προς την προκυμαία. Οι γυναίκες κρατούν λουλούδια για να ράνουν μ' αυτά τους ελευθερωτές. «Καλώς νάρθουν! Καλώς νάρθουν φωνάζουν» Και ήρθαν «...Η ώρα είναι 8 το πρωί», συνεχίζει ο Δημήτρης Φωτιάδης «και μια λαοθάλασσα παρασέρνοντας το άγημα του «Αβέρωφ», που είχε αποβιβαστεί πριν και τους προσκόπους, χύνεται να τους προϋπαντήσει, ανεμίζοντας χιλιάδες ελληνικές σημαίες και κρατώντας εικόνες του Βενιζέλου. Αγκαλιάζουν τους ευζώνους και τους φιλούν τα χέρια. Οι γυναίκες τους ραίνουν με λουλούδια. Οι γέροι γονατίζουν και κλαίνε...»²⁹.

Ο μικρασιατικός ελληνισμός πανηγυρίζει μ' ένα παραλήρημα χαράς τη δικαίωση των προαιώνιων πόθων του, που τον γαλουχούσαν και τον έθρεψαν επί αιώνες στην ελληνικότατη Μικρασία, γη των πατέρων τους.

Δεν συμμερίζονται όμως αυτό οι «σύμμαχοί» μας Ιταλοί και δεν μπορούντο πιστέψουν, αλλά και να το χωνέψουν και οι Τούρκοι. Γιατί, ακριβώς, οι μεν τελευταίοι, οργανώνονται δυναμικά δημιουργώντας στρατό ατάκτων (τσέτες), οι δε πρώτοι (οι Ιταλοί) τους βοηθούν όσο μπορούν κρυφά και φανερά.

Κι έτσι από την πρώτη ημέρα που πάτησε στη Σμύρνη ο ελληνικός στρατός, ο ακράτητος ενθουσιασμός μεταβλήθηκε σε αιματηρή τραγωδία. Αυτό όμως είναι μια άλλη μελανή σελίδα. Εμείς θα παρακολουθήσουμε τι έγινε στο Αϊδίνι. Αφού ο στρατός μας εδραίωσε τις θέσεις του μέσα στη Σμύρνη και στην περιοχή της, προχώρησε στην κατάληψη του Αϊδινίου, όπως όριζε η εντολή του Συνεδρίου της Ειρήνης. Αυτό έγινε από την 1^η Μερραρχία στις 14 Μαΐου 1919.

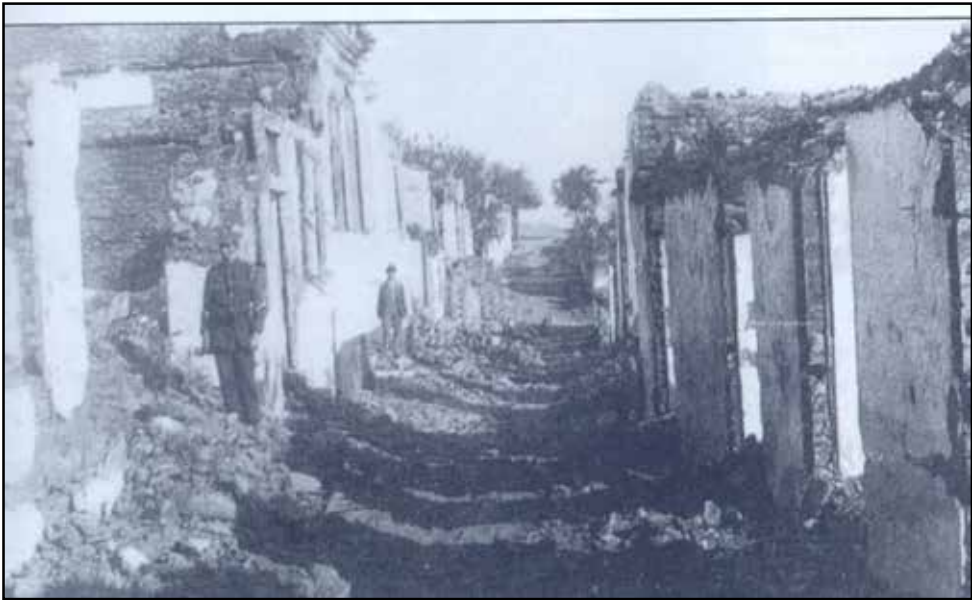
Το Αϊδίνι ήταν πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού και βρίσκεται 130 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Σμύρνης. Είχε πληθυσμό περίπου 40.000 κατοίκους και απ' αυτούς το ¼ ήταν Έλληνες, που είχαν στα χέρια τους το μεγαλύτερο μέρος από το εμπόριο και τις βιοτεχνίες της περιοχής. Η πόλη καταλήφθηκε χωρίς μάχη και οι Τούρκοι δεν έφεραν καμία αντίσταση.

Στην ύπαιθρο όμως οργανώθηκε τούρκικος στρατός από 2.000 πεζούς και 150 ιππείς-που είχαν διαφύγει από τη Σμύρνη- και από άλλα άτακτα στοιχεία (Τούρκους χωροφύλακες και τσέτες). Αυτοί εκπαιδεύονταν και προετοιμάζονταν για επίθεση με την ανοχή και βοήθεια (!) των «συμμάχων»

²⁹ . Εφημερίδα Αθηνών «Πρωινή», Αφιέρωμα: «Η Μικρασία καίγεται, 22-01-1980).

μας Ιταλών, που κατείχαν την αριστερή όχθη του Μαιάνδρου ποταμού. Έτσι μέσα σ' ένα μήνα το πλήθος αυτό οπλισμένο με πολυβόλα και τηλεβόλα, πέρασε τις γέφυρες που «φύλαγαν» οι Ιταλοί και επιτέθηκε στο Αϊδίνι. Δεν χτυπούσε μόνο ο τούρκικος στρατός και οι τσέτες, αλλά και οι κάτοικοι-Τούρκοι του Αϊδινίου, που βρέθηκαν πάνοπλοι. Το ελληνικό απόσπασμα αναγκάστηκε μετά από σκληρή μάχη να εγκαταλείψει την πόλη. Οι Τούρκοι, αδίστακτοι πλέον, οργιάζουν σε βάρος του άμαχου πληθυσμού. Λεηλατούν, βιάζουν, σφάζουν, πυρπολούν, αιχμαλωτίζουν.

Ο διοικητής του Α' Σώματος Στρατού Αντιστράτηγος Νίδερ γράφει: «*Η αρμενική και ελληνική συνοικία, αφού απεγυμνώθηκαν τελείως, επυρπολήθηκαν και απετεφθώθησαν καθ' ολοκληρίαν. Όλα τα χριστιανικά*

«*Η ερειπωμένη οδός Κεπέζη στην ελληνική συνοικία του Αϊδινίου, μετά την καταστροφή στις 17 Ιουνίου 1919 (Αρχείο Ενώσεως Σμυρναίων)*» (Φωτογραφία και λεζάντα από το βιβλίο του Νικ. Κ. Παραδείση, *Ο προσκοπισμός στις αλησμόνητες πατρίδες 1919-1922*, έκδοση Μικρός Ρωμηός, Αθήνα 2000, σελ. 99).

*καταστήματα διηρπάγησαν...Προ των διαπραχθέντων κακουργημάτων ωχριά και η ωμή αγριότητα των θηρίων...»*³⁰. Και η έκδοση του Πατριωτικού

³⁰ . Χρήστος Αγγελομάτης, *Χρονικός της Μεγάλης Τραγωδίας*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Έκδοσις β', Αθήναι 1971, σελ. 80.

Ιδρύματος³¹ σημειώνει: «Η ελληνική συνοικία είναι μία άμορφη μάζα. Τα ερείπια που καπνίζουν, τα χώματα και τα σπασμένα κεραμίδια, η ερημιά, τα βλοσυρά βλέμματα και η αγρία όψις των ολίγων που απέμειναν, η γύμνια τους, το ντροπαλό μάτι των ατιμασθέντων κοριτσιών, τα κλάματα και οι γόοι των απορφανισθέντων φωνάζουν διάτορα: «Ο Τούρκος πέρασε από δω!».

Τούτη την ώρα του χαλασμού και της κόλασης -17 Ιουνίου 1919- η ομάδα των προσκόπων του Αϊδινίου, που είχε ιδρυθεί μόλις πριν ένα μήνα -

Το μνημείο των σφαγιασθέντων προσκόπων του Αϊδινίου, όπως είναι σήμερα, στην είσοδο του Πολιτιστικού Άλσους του Δήμου Νέας Ιωνίας «Ανδρέας Βαλαχής», στην οδό Ικάρων με Εθνικών Αγώνων.

τότε που μπήκε ο ελληνικός στρατός- με τον τοπικό τους έφορο Νικ. Αυγερίδη κάνει πράξη το πιστεύω της στον ελληνισμό και στον προσκοπισμό. Ας αφήσουμε όμως την Ιστορία του Γεν. Επιτελείου Στρατού να μας διηγηθεί με λιτά λόγια το έπος των προσκόπων:

³¹ . Αποστολή Σμύρνης 1919, «Εντυπώσεις από την Μικράν Ασίαν», σελ.57 και εφεξής (Βλ. Χρήστος Αγγελομάτης, ό.π.π. σελ. 79)

«Οι πρόσκοποι συμμετέχουν οι μεν μεγαλύτεροι παρά το πλευρό των αμυνομένων μαχητών, οι δε μικρότεροι παρά το πλευρό του αμάχου πληθυσμού...Οι πρόσκοποι παραμένουν εις τας θέσεις των μέχρι της τελευταίας στιγμής, προσφέροντες τας προς τον πλησίον υπηρεσίες των κατά την διάρκεια των φρικιαστικών σκηνών και της ολοκληρωτικής καταστροφής. Όσοι εκ των προσκόπων δεν εφρονεύθησαν ή δεν εσφάγησαν συνελήφθησαν και οδηγήθησαν έξωθι και ανατολικώς της πόλεως παρά τον Εύδωνα ποταμόν. Εκεί ο τοπικός έφορος (Νικ. Αυγερίδης) καλείται ν' απαρνηθεί τον εθνισμό του με αντάλλαγμα την ζωήν αυτού του ιδίου και των προσκόπων. Η απάντησίς του ήτο «Ζήτω η Ελλάς»³².

Έτσι πέθαναν τα νεαρά βλαστάρια του μικρασιατικού ελληνισμού, που είχαν διαποτιστεί με ζωντανή αλήκη, μεγάλο πατριωτισμό και βαθιά πίστη στις παραδόσεις της θρησκείας και του Έθνους. Στη στήλη που έχει γραμμένα τα ονόματά τους «Θέλει φέρειν τα τέκνα της πάσα μητέρα. Και δακρυχέουσα θέλει την ιεράν φιλήσειν κόνιν, και ειπείν. Τον ένδοξον λόχον, τέκνα, μιμήσατε, λόχον Ηρώων»³³.

(Δημοσιεύτηκε στη εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 22 Ιουνίου 1980) με την ευκαιρία των 70 χρόνων από την ίδρυση του Προσκοπισμού στην Ελλάδα (1910-1980) και της 61^{ης} επετείου της θυσίας των Προσκόπων του Αϊδινίου).

Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 15 Αυγούστου 1980

Από τη Μικρασιατική Τραγωδία

5. Η ΣΜΥΡΝΗ ΣΤΙΣ ΦΛΟΓΕΣ ΤΟ 1922

Πώς είδαν οι ξένοι τη μεγάλη πυρκαγιά

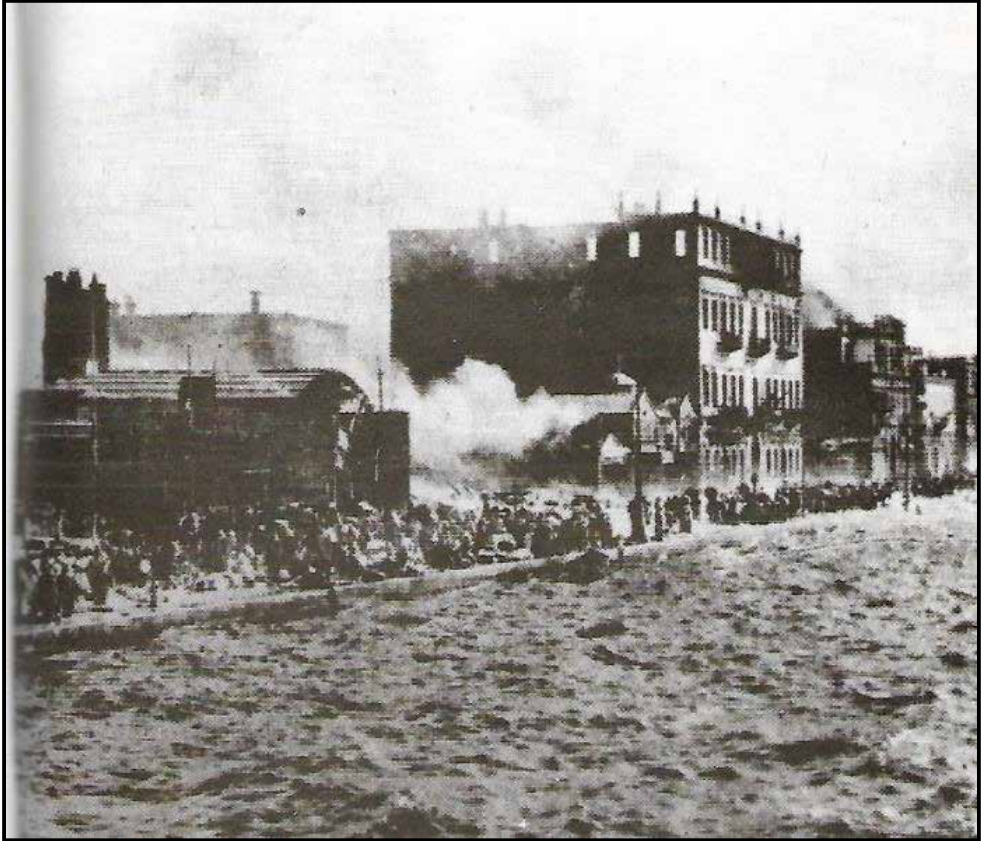
Η Μικρασιατική Καταστροφή, αυτό το μεγάλο γεγονός της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, που άλλαξε την πληθυσμιακή δομή, την οικονομική διάρθρωση και την πολιτιστική πραγματικότητα της νεότερης Ελλάδας,

³² .Χρήστος Αγγελομάτης, ο. π. π. σελ. 78.

³³ . Ανδρέας Κάλβος, ΩΔΑΙ, Εκδόσεις Γαλαξία, Αθήναι 1962, ΩΔΗ ΤΕΤΑΡΤΗ, Εις τον Ιερόν Λόχον, στροφές ιγ' -ιδ', σελ. 34

έγινε αντικείμενο έρευνας και παρουσιάσεως σύγχρονων Ελλήνων και ξένων ιστορικών, λογοτεχνών, καλλιτεχνών, που με τη γραφίδα και την τέχνη τους, φώτισαν αλλά και φωτίζουν ακόμη την τραγική αυτή σελίδα.

Κοντά σ' αυτούς, επώνυμοι και ανώνυμοι μάρτυρες από το ενάμιση εκατομμύριο Έλληνες, που σώθηκαν από την κόλαση της τουρκικής

Ο Άγγλος ιστορικός Άρμπτρογκ γράφει: «Μέσα στη φωτιά η πόλη άστραφτε κατακόκκινη. Τα πάντα μετατρέπονταν σε συντρίμια. Μέσα στο φως της φωτιάς φαινόταν το λιμάνι της Σμύρνης γεμάτο από πτώματα, που σκαμπανέβαζαν πάνω στα κύματα.. Και πέρα απ' όλα αυτά, κόκκινα επίσης, κάτω απ' το φως της πυρκαγιάς, στέκονταν τα πολεμικά πλοία της Ευρώπης...» («Η Σμύρνη». Μανόλη Μεγαλοκονόμου, σελ. 146).

Θηριωδίας, περιέγραψαν και περιγράφουν ανατριχιαστικές λεπτομέρειες.

Οι αναρίθμητες πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά της ελληνικής Μικρασίας, που ανθούσαν, γνώρισαν τη μανία του τούρκικου όχλου, που φανατισμένος από τους ουλεμάδες και τους σωβινιστές Νεότουρκους, επιδόθηκε σε κάθε είδους σφαγές, αιχμαλωσίες, βανδαλισμούς, λεηλασίες και καταστροφές

του ελληνικού στοιχείου, για να το εξαφανίσει από τη γη των πατέρων του, που απ' τα χρόνια του Ομήρου σκόρπιζε το φως του πολιτισμού.

Εκείνη όμως που δοκιμάστηκε κατά τον αγριότερο τρόπο από τις πρώτες μέρες της Μικρασιατικής Καταστροφής ήταν η ελληνική μεγαλούπολη Σμύρνη, η Γκιοκούρ Ισμίρν, όπως την αποκαλούσαν πικρόχολα οι Τούρκοι.

Στο σημείωμα που ακολουθεί, θα παρακολουθήσουμε σταχυολογημένες αφηγήσεις ξένων ιστορικών και απλών πολιτών, που έγιναν αυτόπτες μάρτυρες της μεγάλης πυρκαγιάς, που έκαψε την ελληνική Σμύρνη, όπως μας τις παρουσιάζει ο Χρήστος Αγγελομάτης στο «Χρονικό της Μεγάλης Τραγωδίας», βιβλίο, που πρέπει να διαβαστεί από κάθε Έλληνα για να «ζήσει» τη μεγάλη τραγωδία, που εκτυλίχτηκε στα μικρασιατικά χώματα τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 1922.

Η Σμύρνη, το «Άνθος της Ιωνίας», που ήταν μία «λαγγεμένη Ανατολή και ταυτόχρονα μία ωραία ευρωπαϊκή ελληνική πόλη» (Μανώλης Μεγαλοκονόμος), το πρωί της 28^{ης} Αυγούστου 1922, μετά την αποχώρηση το ελληνικού στόλου έμεινε κάτω από την «προστασία» του συμμαχικού στόλου, που είχε όμως χάσει και τα συμμαχικά αλλά και τ' ανθρώπινα συναισθήματα και κάτω από την απειλή του μανιασμένου τουρκικού όχλου. Ο χριστιανομάχος και φοβερός Νουρεντίν πασάς, που ορίστηκε στρατιωτικός διοικητής της Σμύρνης και ως πρώτο του «έργο» ήταν να κατακρεουργήσει τον ηρωικό Δεσπότη Χρυσόστομο Σμύρνης,, έδωσε σαφείς οδηγίες για την εξαφάνιση του ελληνικού στοιχείου, που δέσποζε στην πόλη, ώστε να πάψει πλέον να ονομάζεται «Γκιοκούρ Ισμίρν».

Ο αφανισμός αυτός θα επιτυγχανόταν όχι μόνο με σφαγές, λεηλασίες και εξανδραποδισμούς, αλλά και με μια καλοργανωμένη πυρκαγιά στις ελληνικές συνοικίες, στις πιο όμορφες και πιο πλούσιες. Προηγήθηκε ο εμπρησμός της αρμένικης συνοικίας με μια δήθεν δικαιολογία, για να επακολουθήσει η καταστροφή των ελληνικών συνοικιών με την παιδαριώδη διάδοση ότι «οι Έλληνες έβαζαν φωτιά για να μην τα πάρουμε εμείς Τούρκοι!» Οι εμπρηστές εύρισκαν τρόπο να προφυλάξουν ό, τι ήθελαν. Τα άλλα όμως τα πιο πολλά, σπίτια, καταστήματα, σχολεία, ναούς, ιδρύματα τα «έφαγε» η φωτιά που ξεπηδούσε αχόρταγη από διάφορα σημεία της πόλης.

Να τι λέγουν για τις πύρινες ώρες της πολύπαθης Σμύρνης: Ο διευθυντής της ΧΑΝ στη Σμύρνη, Εδουάρδος Φίσσερ, αυτόπτης μάρτυρας γράφει: «Η πυρκαγιά σε δέκα μόνο ώρες είχε εξαπλωθεί σε πλάτος δύο μιλίων. Στην προκυμαία ένας όγκος πανικόβλητου πληθυσμού αγωνίζεται να σωθεί. Μετά την τρομερή σφαγή, τίποτε άλλο δεν υπολειπόταν παρά η πυρκαγιά για να δοκιμαστεί σκληρά ο χριστιανικός πληθυσμός της Σμύρνης».

Οι Τούρκοι είχαν φροντίσει να εκριζώσουν κάθε τι χριστιανικό και ταυτόχρονα να προφυλάξουν τη δικιά τους συνοικία. Το σημειώνει ο ανταποκριτής αγγλικής εφημερίδας που βρισκόταν πάνω στο θωρηκτό «Άιρον Ντιουκ»: *«Η Σμύρνη καταστράφηκε από τεράστια πυρκαγιά, που όλη τη νύχτα μαινόταν και σάρωσε όλη την πόλη, εκτός από την τούρκικη συνοικία. Οι φλόγες εξακολουθούν να περιβάλλουν ολόκληρα χριστιανικά τμήματα».*

Τα πλήθη τρέχουν αλλόφρονα προς την προκυμαία να σωθούν απ' τη φωτιά και το μαχαίρι, απ' όπου όμως εκεί βλέπουν έναν «συμμαχικό» στόλο, εγκληματικά αδιάφορο, ψυχρό, απάνθρωπο να παρακολουθεί με τα κυάλια τους «χιλιάδες δύστυχων υπάρξεων που ήταν συσσωρευμένοι στην προκυμαία να ρίχνονταν στη θάλασσα. Σε μεγάλο μήκος του λιμανιού εκατοντάδες πτωμάτων να έχουν γεμίσει τη θάλασσα, ώστε να μπορεί κανείς να βαδίσει πάνω σ' αυτά», όπως σημειώνει ο Γάλλος ιστορικός Ντριώ. Η «REVUE DE PARIS» δημοσιεύει περιγραφή ενός αυτόπτη μάρτυρα. *«Οι δυο νύχτες που περάσαμε πάνω στο αγγλικό πλοίο ήταν φρικώδεις. Από παντού βλέπαμε μεγάλες πυρκαγιές. Ο Κουκλουτζάς καιγόταν ολόκληρος, καθώς και ένα μέρος του Μπουρνόβα. Οι Τούρκοι λεηλατούσαν και έκαιγαν τα γύρω χωριά της Σμύρνης. Από την παραλία μάς έφταναν κραυγές σφαζομένων ανθρώπων και ολόγυρά μας επέπλεαν πτώματα».*

Ο Αμερικανός πρόξενος των ΗΠΑ Χόρτον, που έζησε το δράμα και το περιγράφει σε βιβλίο του με αποκαλυπτικές αφηγήσεις και εικόνες σημειώνει: *«Χιλιάδες υποφέρουν και πεθαίνουν στη Σμύρνη. Η κατάσταση αυτών των ανθρώπων ξεπερνάει κάθε περιγραφή. Έχοντας πίσω τους τα σπίτια τους που καίγονται, κραυγάζουν και εκλιπαρούν τα πλοία για να φύγουν». Και τα πλοία; Βλέπουν, ακούν, σωπαίνουν, αδρανούν. Τα συμμαχικά συναισθήματα σε έξαρση!*

Ο αιδεσιμώτατος Ντόμπσον, που έζησε τις στιγμές εκείνες ανακατεμένος στο πλήθος, λέγει ότι *«οι Τούρκοι έβαζαν φωτιά στην πόλη με σκοπό να εξοντώσουν τους μη μουσουλμάνους. Οι φρικαλεότητες που διαπράχτηκαν από τους Τούρκους, δεν είναι ένα τυχαίο φαινόμενο, αλλά είναι αποτέλεσμα μιας μελετημένης πολιτικής».* Ο Νουρεντίν εδώ πήρε άριστα!

Η διευθύντρια του αμερικανικού INTERCOFLEGIATE INSTITYTE, Μ. Μίλλς, διαβεβαιώνει ενυπόγραφα: *«Είδα Τούρκους να μεταφέρουν δοχεία πετρελαίου στα σπίτια, από τα οποία ξεπηδούσαν φλόγες, μόλις έφευγαν».*

Άλλη Αμερικανίδα, η KING BIRGE, σύζυγος Αμερικανού ιεραποστόλου συμπληρώνει: *«Ανέβηκα στον πύργο του αμερικανικού κολλεγίου στον Παράδεισο- προάστιο της Σμύρνης, που οι Σμυρνιοί το 'λεγαν «στο Παραδείσο»- και με τα κυάλια είδα Τούρκους στρατιώτες να βάζουν φωτιά στα σπίτια».*

Τα ιστορικά κείμενα, οι αναρίθμητες μαρτυρίες και οι ζωντανές φωτογραφίες, είναι ακαταμάχητα ντοκουμέντα, που ρίχνουν φως στο σκοτεινό εγχείρημα, την πυρκαγιά και την καταστροφή της Σμύρνης. Και, δυστυχώς, όλα έγιναν κάτω από τα ακίνητα, άβουλα, τυφλά πολεμικά των «συμμάχων» και, όπως επιγραμματικά τονίζει σε κείμενό του ο Άγγλος ιστορικός Άρμπτρογκ: «...Μέσα στη φωτιά η πόλη άστραφτε κατακόκκινη. Τα πάντα μετατρέπονταν σε συντρίμια. Μέσα στο φως της φωτιάς φαινόταν το λιμάνι της Σμύρνης γεμάτο από πτώματα, που σκαμπανέβαζαν πάνω στα κύματα.. Και πέρα απ' όλα αυτά, κόκκινα επίσης, κάτω απ' το φως της πυρκαγιάς, στέκονταν τα πολεμικά πλοία της Ευρώπης...» («Η Σμύρνη». Μανόλη Μεγαλοκονόμου, σελ. 146). Τα σχόλια εδώ περιπεύουν.

Έτσι είδαν μερικοί μόνον ξένοι την πυρπόληση, τη λεηλασία, τον εξανδραποδισμό, τη σφαγή, άκουσαν τους θρήνους και τις οιμωγές του πανικόβλητου πλήθους κι αισθάνθηκαν αποτροπιασμό για το μελετημένο έγκλημα του Νουρεντίν και του τούρκικου όχλου, αλλά και την απάθεια του «συμμαχικού» στόλου.

Η ελληνική Σμύρνη κάηκε, καταστράφηκε, πέθανε και μαζί μ' αυτή εξολοθρεύτηκε ο μικρασιατικός ελληνισμός, για ν' αναστηθεί όμως μια Νέα Σμύρνη στην Αθήνα, μια Νέα Φιλαδέλφεια, μια Νέα Ιωνία Αττικής, μια Νέα... κι ένας διάσπαρτος μικρασιατικός πληθυσμός στις μεγαλουπόλεις και στην ύπαιθρο της χώρας μας, που με τη φλόγα του και τη εργατικότητα του, έδωσε νέα δύναμη σ' όλους τους τομείς της ζωής.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 15 Αυγούστου 1980)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 16 Ιουνίου 1985)

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΜΝΗΜΕΣ

6. Η σφαγή των προσκόπων του Αϊδινίου

«Ο Γέρων (ο χρόνος) φθονερός,/ και των έργων εχθρός /
και πάσης μνήμης έρχεται./ Περιτρέπει την θάλασσαν/
και την γην όλην./ Από την στάμναν χύνει /
τα ρεύματα της λήθης /και τα πάντα αφανίζει...»

«Ωδή εις τον Ιερών Λόχον» Ανδρέα Κάλβου

Να όμως, που ο «πανδαμάτωρ» χρόνος, χάνει τη δύναμη του μπρος σε σπουδαία και θαυμαστά έργα, μπρος σε ηρωισμούς και ολοκαυτώματα, που ακριβώς με το γύρισμά του μεγαλώνουν, φωτίζονται και λάμπουν σαν φωτεινά αστέρια στον ατέλειωτο ουρανό των γεγονότων.

Αυτά τα λόγια σαν μικρός πρόλογος έρχονται στο μυαλό μου, προκειμένου ν' αναφερθώ στην καταστροφή του Αϊδινίου της Μικρασίας και τη σφαγή των προσκόπων, που έγινε στις 17 Ιουνίου 1919, ακριβώς πριν 64 χρόνια.

Και άλλες φορές, από τις σελίδες της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ», αναφερθήκαμε στο τραγικό γεγονός, που συντάραξε, τότε, τον μικρασιατικό ελληνισμό, σαν μια πρόγευση της τραγωδίας, που θ' ακολουθούσε το 1922, τρία χρόνια μετά. Επανερχόμαστε όμως για μια ακόμη φορά, γιατί σήμερα, όπως και τ' άλλα χρόνια, οι πρόσκοποι του Βόλου και της Νέας Ιωνίας, θα τιμήσουν με σεμνή τελετή και τρισάγιο, στην πλατεία Εθνικών Αναμνήσεων της Νέας Ιωνίας, στην εκεί απέριπτη μαρμάρινη στήλη, τους 31 προσκόπους του Αϊδινίου, που άγρια σφαγιάστηκαν απ' τους Τούρκους.

Αυτή τη φορά τις πληροφορίες μας δεν θα πάρουμε από τα σχετικά βιβλία, που με τα μελανότερα χρώματα περιγράφουν την τραγωδία του Αϊδινίου και των προσκόπων, αλλά θ' ακούσουμε έναν Σμυρνιό, τον Θανάση Πετρόχειλο, τον γνωστό συμπολίτη μας, δραστήριο τυπογράφο (τώρα συνταξιούχο), που τότε ήταν παλικάρόπουλο και θυμάται ζωντανά την απήχηση, που είχαν τα τραγικά γεγονότα.

«Δούλευα», μας λέει ο κ. Πετρόχειλος, «στο τυπογραφείο του Μιλτιάδη Σεϊζάνη, που κυκλοφορούσε την εφημερίδα «Αρμονία» της Σμύρνης. Ο Σεϊζάνης ήταν γενικός αρχηγός των προσκόπων και πολλές φορές έρχονταν στο τυπογραφείο οι αρχηγοί των ομάδων από τα γύρω μέρη και συζητούσαν τα προβλήματά τους. Απ' όσα ξέρω οι ελληνικές πόλεις και κωμοπόλεις είχαν οργανωμένες προσκοπικές ομάδες, όπως τα Σώκια, η Κάτω Παναγιά, τα Βουρλά, ο Μπουρνόβας, ο Κουκλουτζάς κ. α.

» Ο προσκοπισμός είχε μεγάλη απήχηση στην ελληνική Ιωνία και οι πρόσκοποι πρόσφεραν σπουδαιότατες και πολύτιμες υπηρεσίες στον λαό μας και ιδιαίτερα στον στρατό μας. Χρησιμοποιήθηκαν ως αγγελιοφόροι, διερμηνείς, οδηγοί, ακόμη και τραυματιοφορείς. Γενικά έρχονταν βοηθοί και συνεπίκουροι στου ελληνικού στοιχείου και του στρατού. Σε κάθε εθνική και θρησκευτική γιορτή οι πρόσκοποι με τις στολές τους και το παρουσιαστικό τους εμψύχωναν το εθνικό φρόνημα»

Και συνεχίζει ο κ. Πετρόχειλος:

»Οι πρόσκοποι όμως που έδειξαν απaráμιλλο ηρωισμό και θυσίαστηκαν στον βωμό της πατρίδας, ήταν αυτοί του Αϊδινίου. Το Αϊδίني, οι αρχαίες Τράλλεις, 130 χιλ. προς το εσωτερικό της Σμύρνης, είχε περίπου 40.000 πληθυσμό και το ¼ Έλληνες με την απαραίτητη προσκοπική ομάδα τους 150 μελών. Όταν ο ελληνικός στρατός, στις 14 Μαΐου 1919 με εντολή του Συνεδρίου της Ειρήνης κατέλαβε το Αϊδίني, δεν φρόντισε, δυστυχώς, ν' αφήσει επαρκείς δυνάμεις για την προστασία της πόλης. Έτσι γύρω απ' τ' Αϊδίني οργανώθηκαν άτακτες τουρκικές δυνάμεις, οι γνωστές «τσέτες» και

σχεδόν ένα μήνα μετά, στις 17 Ιουνίου, όρμησαν στην ανυπεράσπιστη πόλη και με τη βοήθεια των ντόπιων Τούρκων, επιδόθηκαν με τον αγριότερο τρόπο στη λεηλασία, εμπρησμό και καταστροφή των ελληνικών νοικοκυριών, με ταυτόχρονες σφαγές, αιχμαλωσίες και ατιμώσεις του ελληνικού στοιχείου. Εξήμισι χιλιάδες Έλληνες πλήρωσαν τη μανία των Τούρκων και μεταξύ αυτών και οι 31 θαρραλέοι πρόσκοποι, που μέχρι το τέλος προσπαθούσαν ν' ανακουφίσουν τους δοκιμαζόμενους αδελφούς τους. Αυτούς τους οδήγησαν έξω από την πόλη στο ποταμό Σύδωνα. \

» Εκεί οι Τούρκοι καλούν τον έφορο Αυγερίδη να φωνάξει «κάτω η Ελλάς», αλλ' αυτός βροντοφωνάζει «Ζήτω η Ελλάς». Την ίδια απάντηση δίνουν και ο Φιλοκτήτης Αργυράκης και ο Μίνως Βεϊνόγλου αι όλοι οι άλλοι πρόσκοποι που πέθαναν ψάλλοντες τον Εθνικό Ύμνο».

Εδώ ο κ. Πετρόχειλος κομπιάζει από συγκίνηση και θυμάται ότι λίγες μέρες μετά, αφού ο ελληνικός στρατός ξαναελευθέρωσε το Αϊδίνι, έγινε πάνδημο μνημόσυνο στη Σμύρνη, στον ναό της Αγίας Αικατερίνης, για τα θύματα της θηριωδίας των Τούρκων και τους προσκόπους. Σ' αυτό το μνημόσυνο χοροστάτησε ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ο μετέπειτα εθνομάρτυρας και πλήθος Ελλήνων και συγγενών των θυμάτων του Αϊδινίου και των προσκόπων, που έψαλλαν κατανυκτικά το «αιωνία η μνήμη». Ανάμεσα σ' αυτούς κι ένας που διασώθηκε και διηγιόταν τις φρικτές στιγμές που έζησε στην κόλαση του Αϊδινίου.

Παρόμοια τελετή θα γίνει και σήμερα το πρωί στη Νέα Ιωνία, όπου τα Συστήματα προσκόπων του Βόλου και της Νέας Ιωνίας, συνεχιστές των ελληνικών παραδόσεων, θα τιμήσουν τους ηρωικούς προσκόπους του Αϊδινίου της Μικρασίας, που φωτίζουν τον δρόμο του χρέους, της τιμής και της θυσίας.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 16 Ιουνίου 1985)

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ στις 15 Αυγούστου 1991, ημέρα Πέμπτη)

Ματωμένες Μικρασιατικές Σελίδες

7. Τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής

Σήμερα, Δεκαπενταύγουστος, που γιορτάζει η Ευαγγελίστρια στη Νέα Ιωνία, μετά την πανηγυρική Θεία Λειτουργία έξω στο προαύλιο του ναού, στην προτομή του εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης, επιτελείται μνημόσυνο και του μητροπολίτη Χρυσοστόμου Σμύρνης» και ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας καταθέτει δάφνινο στεφάνι. Η απλή και απέριττη αυτή τελετή και απόδοση τιμής στα θύματα της μεγάλης μας συμφοράς του ' 22,

καθιερώθηκε από το 1977 επί δημαρχίας Γεωργίου Μπαλή από την «Πνευματική και Πολιτιστική Εορτία» του Δήμου Νέας Ιωνίας, στο πλαίσιο του γιορτασμού «Μικρασιατικής Εβδομάδας» και συνεχίστηκε μέχρι σήμερα από τους δημάρχους Ανδρέα Βαλαχή και Στέφανου Φούσκη.

Πράγματι ολόκληρος ο ελληνισμός και ιδιαίτερα εμείς οι Μικρασιάτες, που σχεδόν όλοι χάσαμε κάποιον στενό ή μακρινό συγγενή μας, σ' εκείνη τη λαίλαπα του '22, αισθανόμαστε την ανάγκη και το θεωρούμε χρέος, τουλάχιστον κάθε Αύγουστο και Σεπτέμβρη, να γυρίζουμε τη μνήμη μας σ' εκείνες τις μαύρες μέρες, για να θρηνήσουμε και να τιμήσουμε εκείνα τα αθώα θύματα, γονείς μας, αδελφούς, συγγενείς, πνευματικούς ηγέτες και συντοπίτες μας, που πλήρωσαν με τη ζωή τους τη μανία του Τούρκου.

Στο επίμετρο της ταραγμένης αυτής περιόδου, μετά το εκτυφλωτικό μεσουράνημα, αλλά και την τραγική πτώση και αφανισμό του μικρασιατικού ελληνισμού, οι σελίδες της ιστορίας μας είναι ματωμένες και ακούγονται οι κραυγές αγωνίας και οι οιμωγές πόνου από χιλιάδες ανθρώπους, που ανυπεράσπιστοι αφέθηκαν στα χέρια των φανατισμένων Τούρκων, χωρίς, δυστυχώς, αυτοί που μπορούσαν να βοηθήσουν-οι «φίλοι μας σύμμαχοι»-να κάνουν κάτι για να σωθούν τ' αθώα θύματα της εκδικητικής μανίας, δεν το έκαναν. «Κι έτσι», γράφει ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης, «με πύρινα γράμματα γράφτηκαν στην ιστορία της ανθρωπότητας τούτοι εδώ οι αριθμοί: «700.000 ΝΕΚΡΟΙ – 1.500.000 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ».

Η καρδιά πονά και τα μάτια θολώνουν από δάκρυα, όταν διαβάζουν αυτές τις ματωμένες σελίδες, που περιγράφουν τα καθήκαστα για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής. Από πού ν' αρχίσεις και πού να τελειώσεις, ποιο να βάλεις πρώτο και ποιο δεύτερο, τι ν' αναφέρεις και τι να παραλείψεις λόγω χώρου, όλα συμφύρονται και όλα ζωντανεύουν μπροστά σου, σχηματίζοντας έναν ατέλειωτο τραγικό χορό.

Ας αρχίσουμε λίγο πριν την περίοδο που είπαμε (1919 – 1922) την απαρίθμηση των θυμάτων: «Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου, με τους εκτοπισμούς και τα διαβόητα «αμελέ τα-μπουρού» (τάγματα εργασίας) εξοντώθηκαν 300.000 Έλληνες Μικρασιάτες, που υποχρεώθηκαν να εργάζονται σε λατομεία, ορυχεία, δρόμους και αγρούς και επειδή «επληροφορήθημεν ότι οι προδότες της πατρίδος (Τουρκίας), ρωμιοί στρατιώται δεν οδηγούνται εις εργασίαν οσάκις βρέχει...εντελλόμεθα, όπως αποστέλλετε αυ-τούς άνευ ουδεμιάς εξαι-ρέσεως να εργάζονται υπό βροχήν και χιόνια (Διάβαζε «Το νούμερο 31328» του Ηλία Βενέζη). Στις πρώτες μέρες των θριάμβων (2 Μαΐου 1919 απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη), στις 17 Ιουνίου 1919 η τουρκική αγριότητα διαφέντεψε την πόλη Αϊδίνι μόνο για τρεις μέρες και εκεί ξέσπασε σε «εκτεταμένες σφαγές του ελληνικού πληθυσμού, από τους 11.000

χάθηκαν οι 6.500...και εκτός από τους προύχοντες και τους επιστήμονες, θύματα σφαγής ήταν οι Έλληνες πρόσκοποι του Αϊδινίου».

Στη δύση των θριάμβων, στη φοβερή καταστροφή και πυρκαγιά της Σμύρνης, θα συμβούν τούτα τα τραγικά. «Τη νύχτα της 27^{ης} (Σάββατο) προς 28^{ης} (Κυριακή) Αυγούστου ακούστηκαν γοερές κραυγές που επαναλήφθηκαν την αυγή. Οι τσέτες είχαν μπει σε εκ-κλησίες των προαστίων Αγίας Τριάδας και Πετρωτών φονεύοντας και απάγοντας χριστιανούς που είχαν καταφύγει εκεί... Από το βράδυ της Κυριακής συστηματοποιήθηκαν οι σφαγές και οι λεηλασίες στην αρμενική και ελληνική συνοικία».

Το αποκορύφωμα της εκδικητικής μανίας των Τούρκων στις 31 Αυγούστου με τη μεγάλη πυρκαγιά που οι ίδιοι έβαλαν πρώτα στην αρμενική συνοικία και έπειτα στη ελληνική. «Ανήλθα – λέγει η σύζυγος ενός Αμερικανού ιεραποστόλου- εις τον πύργον του αμερικανικού κολλεγίου εις τον Παράδεισον και με διόπτρας είδα τους Τούρκους στρατιώτας να θέτουν πυρ εις τα σπίτια. Είδα ακόμη τους

Το βράδυ της 27ης Αυγούστου 1922 ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος έρχει μαζωτικό θάνατο από τον τεράστιο όχλο, στον οποίο τον παρέδωσε ο τούρκος διοικητής Κουρκεντί μπέης

Τούρκους στρατιώτας να παραμονεύουν τους χριστιανούς και να τους σκοτώνουν. Όταν κατήλθα εις την Σμύρνην δια να αναχωρήσω εις τας Αθήνας, υπήρχαν πτώματα εις όλην την έκτασιν του δρόμου»».

Και ο χορός των μαρτύρων συνεχίζεται. «Ολόκληρες οικογένειες ξεκληρίστηκαν και τα Βουρλά πυρπολήθηκαν, ενώ ο ανδρικός πληθυσμός μεταφέρθηκε σε στρατόπεδα του εσωτερικού». Τα ίδια έγιναν και στα Μοσχονήσια, όπου θανατώθηκε ο μητροπολίτης Αμβρόσιος μαζί με άλλους ιερείς. Την ίδια τύχη είχε και ο μητροπολίτης Γρηγόριος του Αϊδινίου. «Η κυζικική χερσόνησος και η περιφέρεια του Μπαλήκ Κεσέρ πλήρωσαν με αίμα. Όλος ο ελληνικός πληθυσμός συγκεντρώθηκε σε μια πλατεία και

κυριολεκτικά κατακρεουργήθηκε. Υπολογίζεται ότι τα θύματα έφτασαν τις 3.000. Ανάλογη τύχη είχαν και οι κάτοικοι του Σινδιργέ, γύρω στις 3.000, στο Ακ-Τσάι του Αδραμυττικού κόλπου». Τα ίδια συμβαίνουν και σ' όλες τις επαρχίες προς το εσωτερικό της Μικρασίας, στην Καππαδοκία και πιο ψηλά στον Πόντο, όπου ζούσε και ευημερούσε το ελληνικό στοιχείο.

«Το μαρτύριο όμως, τέλος, του εθνομάρτυρα μητροπολίτη Χρυσοστόμου Σμύρνης, θεωρείται σαν επιστέγασμα της φρικαλεότητας των Τούρκων εναντίον των χριστιανών». Ο σεπτός ιεράρχης παραδόθηκε από τον φοβερό Νουρεντίν στο φανατισμένο τούρκικο πλήθος και αφού χλευάστηκε προκλητικότατα και βασανίστηκε σκληρότατα, τέλος σφάχτηκε κυριολεκτικά από τον μαινόμενο τούρκικο όχλο.

Οι ματωμένες σελίδες με τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής, που θα μπορούσαν να είναι ατέλειωτες, συγκλονίζουν κάθε Έλληνα και ιδιαίτερα τους Μικρασιάτες και γι' αυτό ακριβώς, όπως είπαμε στην αρχή, καθιερώθηκε την ημέρα του Δεκαπενταύγουστου να επιτελείται επιμνημόσυνη δέηση και να κατατίθεται δάφνινο στεφάνι στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, ως ελάχιστος φόρος τιμής και χρέους ιερής μνήμης, σ' αυτούς, που τα οστά τους λεύκασαν την πανάρχαια κοιτίδα του ελληνισμού στη μικρασιατική γη. Ας είναι «αιωνία η μνήμη αυτών».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα εντός εισαγωγικών και η φωτογραφία του Μητροπολίτη Χρυσοστόμου Σμύρνης είναι από τη ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Εκδοτική Αθηνών, τόμος ΙΕ' , σελ. 235 και εξής.

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ στις 15 Αυγούστου 1991, ημέρα Πέμπτη)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Πέμπτη 12 Σεπτεμβρίου 1991)

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

8. Ημέρα εθνικής μνήμης του ελληνισμού

Κι άλλη φορά το έχουμε ξαναγράψει-και δεν είναι δυνατόν να γίνει διαφορετικά- ότι κάθε χρόνο τούτες της μέρες, τέλη Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου, όλοι οι Έλληνες που ήρθαν πρόσφυγες από την πανάρχαια κοιτίδα του ελληνισμού, τη Μικρασία, ξαναθυμούνται το φοβερό δράμα που έζησαν στις χαμένες, αλλά αλησμόνητες πατρίδες τους το 1922 και στη συνέχεια την εγκατάστασή τους εδώ.

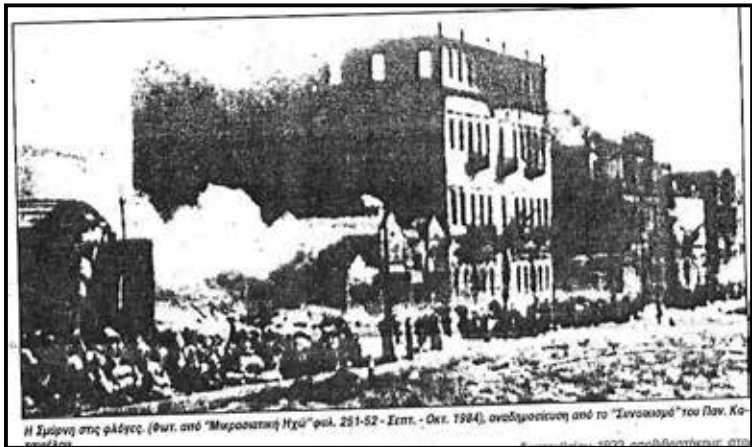
Γι' αυτό ακριβώς η ημέρα της μεγάλης γιορτής του χριστιανισμού της Ύψωσης του Τίμιου Σταυρού-14 Σεπτεμβρίου, που συμπίπτει με τα τραγικά γεγονότα του '22, έχει καθιερωθεί από την Ομοσπονδία Προσφυγικών Σωματείων ως «Ημέρα εθνικής μνήμης του μικρασιατικού ελληνισμού». Η σύνδεση αυτή, της γιορτής με την προσφυγιά, φαίνεται και χρονολογικά

επίκαιρη, γιατί η Μικρασιατική Καταστροφή συντελέστηκε τον Αύγουστο-Σεπτέμβριο του '22, αλλά και συμβολικά δεμένη με τον Σταυρό, που και αυτή η προσφυγιά αναγκάστηκε να φορτωθεί ένα άλλο βαρύ σταυρό μαρτυρίου και ξεριζωμού από τις πατρογονικές της εστίες.

Η Μικρασιατική Καταστροφή του '22, που όπως ειπώθηκε, είναι η δεύτερη μεγάλη συμφορά του ελληνισμού μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Σελτζούκους Τούρκους, έχει καταγραφεί στις σελίδες της Ιστορίας μας με τα μελανότερα χρώματα και παράλληλα το ανείπωτο δράμα έγινε πηγή έμπνευσης στη λογοτεχνία μας, που μέσα στις δικές της σελίδες κατέγραψε το μαρτύριο της προσφυγιάς.

Εμείς σήμερα για να τιμήσουμε την «Ημέρα εθνικής μνήμης του μικρασιάτικου ελληνισμού», θα περιδιαβούμε τους δρόμους της δικής μας προσφυγούπολης της Νέας Ιωνίας και μέσα απ' τις σελίδες του λογοτέχνη Σμυρνιού απ' τη Νέα Ιωνία Παναγιώτη Κατσιρέλου και τις αφηγήσεις κατοίκων, θα ζήσουμε από κοντά τη φυγή και τον αγώνα των προσφύγων για επιβίωση, δημιουργία και ανάπτυξη.

Γράφει, λοιπόν, ο Παναγιώτης Κατσιρέλος στο ιστορικό του μυθιστόρημα «Στάση Μαυρομάτη» για το δράμα της Σμύρνης: *«Την άλλη μέρα-προ ή μετά του Σταυρού ή-ταν, - δε θυμάμαι-μας πήρε ο τολμηρός Μαχμούτ εφέντης και μας πέρασε από τις γραμμές των Τούρκων στρατιωτών, μοιράζοντας συνέχεια από τσι μπαγκανότες μας. Η μάνα μου*

Η Σμύρνη στις φλόγες. (Φωτ. από "Μικρασιατική Νύχτα" φιλ. 291-52 - Σεπτ. - Οκτ. 1984), αναδημοσίευση από το "Σταυράκι" του Παν. Κ.

φορούσε παλιά ρούχα κι είχε τυλιγμένο το κεφάλι της σ' ένα τουρπάνι που έκρυβε το μισό πρόσωπό της, πασσαλειμένη με γλίτσα και φαινόταν σα γριά. Αλίμονο, αν παίρνανε χαμπάρι πως ήταν νέα κι όμορφη. Δε θα γλίτωνε από τα χέρια τους...

Η Σμύρνη κάπνιζε. Ήταν ένα ερείπιο και παντού έβλεπες μισοθαμμένα πτώματα ή σκορπισμένα πάνω στα χαλάσματα που κάπνιζαν, άλλα καμένα, άλλα σφαγμένα. Με κόπο περπατούσαμε τσοι δρόμοι...Στα μαύρα νερά του μεγάλου λιμανιού τη Σμύρνης, πύχτρα πλέανε τα καμένα και

σφαγμένα και πνιγμένα ανθρώπινα πτώματα των αδικοσκοτωμένων Ρωμιών, γύρω-γύρω στα πλοία.

Κι οι Ευρωπαίοι από τα θωρηκτά και τα πολεμικά τους σκάφη, παρακολουθούσαν όλο το δράμα της Σμύρνης, βλέπανε τα πτώματα που γεμίζανε τη βαθιά θάλασσα του κόλπου της, αδιάφοροι. Τους ζήτησαν βοήθεια οι Σμυρνιοί, κολυμπώντας προς τα καράβια τους κι αυτοί τούς την αρνήθηκαν, τους ρίχνανε ζεματιστό νερό στα χέρια, όπως γαντζώνονταν στα σχοινιά τους και τους καίγανε».

Έφυγαν και ήρθαν στην Ελλάδα και τα καράβια τους έριξαν μπουλούκια-μπουλούκια σε διάφορα λιμάνια.

Ο Παναγιώτης Κατσιρέλος σε άλλο έργο του «Ο προσφυγικός συνοικισμός, το χρονικό της ίδρυσης στον Βόλο της σημερινής Νέας Ιωνίας», γράφει τι έκαναν οι πρώτοι πρόσφυγες που ήρθαν στον Βόλο.

«Επειτα οι ζωντανοί ετούτοι άνθρωποι έσφιξαν την καρδιά να παλαίψουν την ανάγκη. Και μάτωσαν και κόπιασαν κι ο ιδρώτας αλμυρός τους τύφλωνε τα μάτια. Ξερίζωσαν τ' αγκάθια εδώ στον Ξερόκαμπο, μάζεψαν τα κοτρόνια που κατέβαζε από τα πανάρχαια χρόνια ο χείμαρρος Ξεριάς, ο πρώτος Άναυρος του Ιάσονα, έσκαψαν τη σκληρή γης του στέρφου τόπου. Και να το θαύμα!

Στα τέλη του φθινοπώρου 1924 φάνηκαν στημένα τα πρώτα «σπίτια» της καινούργιας πατρίδας τους, που οι πρόσφυγες μέσα από τα χωρίς παντζούρια παράθυρά τους κοίταζαν τον ελληνικό ουρανό μ' ελπίδα για ζωή. Τον είπαν «Προσφυγικό Συνοικισμό»...Υστερα με το χρόνο δημιουργό ο «Συνοικισμός» αυτός του στέρφου τόπου άρχισε να πρασινίζει και ν' απλώνεται μ' άλλα πολλά πραγματικά σπίτια, γιγαντώνεται, γίνεται μια πολιτεία ξεχωριστή, παίρνοντας σ' ανάμνηση οριστικά πια τ' όνομα ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ...».

Περιδιαβαίνοντας όμως τους δρόμους της σημερινής Νέας Ιωνίας θα συναντήσεις ακόμα ηλικιωμένους Μικρασιάτες που έχουν κάτι να σου πουν από την προσφυγιά. Ο κ. Πέτρος Παλαμηδάς, που τότε 13-14 χρόνων θα μας πει: «Ήρθαμε από τη Σμύρνη ρακένδυτοι, γυμνοί και εξαθλιωμένοι στη Μεγάλη Ελλάδα. Τις 27 Σεπτεμβρίου 1922 αποβιβαστήκαμε στο Κεφαλόσκαλο του Βόλου. Οι καπναποθήκες και η στρατώνα στην πλατεία Ρήγα Φεραίου υπήρξαν οι προσωρινές κατοικίες των προσφύγων. Εμείς μείναμε στην αποθήκη Παπάντου στα Παλιά. Στη Νέα Ιωνία άρχισε η οικοδόμηση το 1924 από την Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων, της οποίας ήταν πρόεδρος ο μακαρίτης Χρήστος Λούλης. Γέφυρα στον Κραυσίδωνα δεν υπήρχε, αλλά ένα απλό σανίδωμα. Το 1926 χτίστηκε μια μικρή εκκλησία από τον δήμαρχο Βόλου Σπύρο Σπυρίδη στην άκρη της κεντρικής πλατείας (δυτικά). Έγιναν πολλές συζητήσεις, τότες, για το όνομά

της. Πολλοί έλεγαν να την ονομάσουμε Αγία Φωτεινή, όμως άλλοι φώναζαν «Ευαγγελίστρια-Ευαγγελίστρια», γιατί αυτή μας έσωσε από τον αιμοσταγή Νουρεντίν πασά, που φύγαμε από τη Σμύρνη. Έτσι ονομάστηκε Ευαγγελίστρια, που αργότερα στη μέση της πλατείας υψώθηκε ο νέος επιβλητικός ναός με εισφορές και προσωπική δουλειά των προσφύγων».

Τι να γράψεις, λοιπόν, και τι να θυμηθείς γι' αυτή την «Ημέρα εθνικής μνήμης του μικρασιατικού ελληνισμού»; Όμως η εθνική μνήμη πρέπει να μένει άσβεστη για να διδάσκει και να εμψυχώνει τις νεότερες γενιές.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Πέμπτη 12 Σεπτεμβρίου 1991)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» στο ένθετο περιοδικό, Κυριακή 9 Αυγούστου 1992)

ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

9. Μαρτυρίες φρίκης...

Σε βολιώτικη εφημερίδα πριν εξήντα επτά χρόνια («ΣΗΜΑΙΑ», 28-08-1925) και με τίτλο «ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ» διαβάζουμε τα παρακάτω:

«Αι προσφυγικαί οργανώσεις της πόλεώς μας μνήμονες της Εθνικής συμφοράς τελοῦσι την προσεχή Κυριακὴν 30^{ην} λήγοντος και ὥραν 10 π. μ. εν τῷ ενταύθα Ναῷ του Αγίου Νικολάου πάνδημον Μνημόσυνον ἐπὶ τη τρίτῃ ἐπετείῳ της Μικρασιατικῆς Κατάστροφῆς, χοροστατοῦντος της Α. Σεβασμιότητος του Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Γερμανοῦ υπὲρ αναπαύσεως των ψυχῶν του Εθνομάρτυρος Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, των εν Μ. Ασία πεσό-ντων και εν αιχμαλωσίᾳ θανόντων Ελλήνων αξιωματικῶν και οπλιτῶν ως και των σφαγιασθέντων πολιτικῶν ομήρων. Προσκαλοῦμε τας αρχάς να συμμετάσχωσι».

Οι πρόσφυγες Μικρασιάτες, που οι περισσότεροι το 1925 έμεναν ακόμη σε καπναποθήκες, σχολεία, σκηνές ή αλλού πρόχειρα και ένα μικρό μέρος, μόλις είχε εγκατασταθεί στα «Τετράγωνα» της Νέας Ιωνίας από το καλοκαίρι του 1924, ακόμα παραζαλισμένοι από τη συμφορά, που τους βρήκε, δεν ξεχνούν τα θύματα, που άφησαν πίσω τους και γι' αυτό τελούν αρχιερατικό μνημόσυνο στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Νικολάου (Ακόμα στην Νέα Ιωνία δεν είχε ανεγερθεί ο πρώτος μικρός ναός της Ευαγγελίστριας, που κτίστηκε, αργότερα, το 1926).

Το μνημόσυνο αυτό, από το 1977 και εδώ, τελείται κάθε χρόνο την ημέρα

της γιορτής της Παναγίας, τον Δεκαπενταύγουστο, από τη Δημοτική Αρχή της Νέας Ιωνίας και ο δήμαρχός της μετά την επιμνημόσυνη δέηση καταθέτει δάφνινο στεφάνι στην προτομή του εθνομάρτυρα Χρυσο-στόμου Σμύρνης, που βρίσκεται στην πλατεία της Ευαγγελίστριας. Η πόλη της Νέας Ιωνίας, που γεννήθηκε το 1924 στον Ξηρόκαμπο του Βόλου «πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος» από τους πρόσφυγες που ήρθαν από τα παράλια της Ιωνίας, το εσωτερικό της Μ. Ασίας, τον Πόντο, την Ανατ. Θράκη και έφεραν μαζί τους την ελληνική ψυχή τους και την ορθόδοξη πίστη τους τυλιγμένες μέσα στα κουρέλια της προσφυγιάς τους, θυμάται και τιμά τα αδικοχαμένα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Σήμερα, εβδομήντα χρόνια μετά τη συμφορά, συγκλονίζεται κανείς, ακούγοντας αφηγήσεις από τους επιζώντες ή διαβάζοντας σελίδες της ιστορίας, που είναι γεμάτες από μαρτυρίες φρίκης.

Μια τέτοια μαρτυρία, καταπέλτης της τουρκικής θηριωδίας, είναι το βιβλίο του Τζορτζ Χόρτον, Γενικού Προξένου των Η.Π.Α. στη Σμύρνη, το 1922. Το βιβλίο αυτό με τίτλο «Αναφορικά με την Τουρκία-προξενικά ντοκουμέντα των Η.Π.Α.» και με πρόλογο του Γιάννη

Καψή από τις εκδόσεις «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ-Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ-ΑΘΗΝΑ 1992, όταν το διαβάσει κανείς νιώθει συναισθήματα αποτροπιασμού και οργής για τις απάνθρωπες πράξεις που διαπράχτηκαν, εν ονόματι του φυλετικού μίσους, της εκδίκησης και του φανατισμού του τουρκικού στοιχείου, αλλά και της αδιαφορίας και των ανόμων συμφερόντων κάποιων «φίλων» και «συμμάχων» μας.

Η φρικτή λέξη «σφαγές-σφαγές» απαντάται συνεχώς στις σελίδες του βιβλίου, που γράφτηκε από έναν αυτόπτη μάρτυρα, ανθρωπιστή με θρησκευτική συνείδηση, που μένει άναυδος μπρος στις θηριωδίες, που διαπράχτηκαν, μέχρι σημείου να δηλώνει, ότι «ντρέπομαι που ανήκα στο ανθρώπινο γένος» (σελίδα 174, στίχος 11).

Ο Εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος για τον οποίο οι Προσφυγικές οργανώσεις της πόλης του Βόλου τέλεσαν μνημόσυνο στον Άγιο Νικόλαο στις 30 Αυγούστου 1925

Κάθε χρόνο στις 15 Αυγούστου από το 1977 τελεί μνημόσυνο υπέρ των Θυμάτων της Μικρασιατικής Καταστροφής η Δημοτική Αρχή της Νέας Ιωνίας και καταθέτει στεφάνι στην προτομή του Εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης που βρίσκεται στην πλατεία Ευαγγελίστριας.

Εμείς στον περιορισμένο χώρο, που έχουμε, δεν θα σχολιάσουμε όλο το βιβλίο, αλλά απλώς θα παραθέσουμε μερικές σκόρπιες περιγραφές εκείνων των ημερών του Αυγούστου- Σεπτεμβρίου 1922, στην αιμάσσουμε και καιόμενη πρωτεύουσα της Ιωνίας, τη Σμύρνη, όχι βεβαίως για να εξάψουμε μίσος και πάθη, αλλά να γνωρίσουμε και να μην ξεχνάμε με το πέρασμα των χρόνων τις τραγικές στιγμές της Ιστορίας μας και διδασκόμαστε απ' αυτές.

Ο Τζορτζ Χόρτον, λοιπόν, στη «Έκθεση για την πυρπόληση της Σμύρνης», που υπέβαλε στον Υπουργό των Εξωτερικών των Η.Π.Α. στις 27 Σεπτεμβρίου 1922 αρχίζει τυπικά: «Κύριε, λαμβάνω την τιμήν να υποβάλω στο Υπουργείο πλήρη έκθεση των γεγονότων στη Εγγύς Ανατολή, καθώς και όσων εξακολουθούν να διαδραματίζονται αυτή τη στιγμή στη συγκεκριμένη περιοχή» (σελ. 27). Πριν φθάσει στα γεγονότα της Σμύρνης του '22, υπενθυμίζει τη «φρικαλέα και τρομακτική σφαγή των Αρμενίων το 1915...όπου σ' εκείνον τον άγριο διωγμό εξοντώθηκαν ένα εκατομμύριο διακόσες πενήντα χιλιάδες Αρμένιοι με αργά βασανιστήρια μέχρι θανάτου, κάτω από συνθήκες αδιανόητης σκληρότητας» (σελ. 28), για να δικαιολογήσει «πως (οι Σμυρνιοί) θα εκκένωναν την πόλη τους πανικόβλητοι

μόλις πληροφορήθηκαν την επάνοδο των Τούρκων στη Σμύρνη, μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού (σελ. 29).

Και ο φόβος των Ελλήνων δεν ήταν αδικαιολόγητος γιατί «Αμέσως μετά την είσοδο των Τούρκων στη Σμύρνη άρχισαν οι λεηλασίες και οι σφαγές» (σελ. 34). Και συνεχίζει: «*Η συμπεριφορά των Τούρκων ήταν αχα-ρακτήριστη και μετά τον εμπρησμό της πόλης, όταν οι χριστιανοί κάτοικοι της Σμύρνης έτρεξαν να σωθούν προς τη θάλασσα. Χιλιάδες κατατρεγμένοι συνωστίστηκαν στην προ-κυμαία, όπου και παρέ-μειναν μέρες ολόκληρες, ζητιανεύοντας για μια χείρα βοηθείας από τα πολεμικά πλοία των Συμμάχων, που βρίσκονταν στον λιμένα . Οι άνθρωποι αυτοί, που έμειναν στη προκυμαία να αργοπεθαίνουν από πείνα και δίψα, ούρλιαζαν και ικέτευαν να τους λυπηθούν οι Σύμμαχοι*» (σελ. 35).

Ο Χόρτον δεν ήταν λογοτέχνης, αλλά διπλωματικός υπάλληλος και συμπληρώνει για τον ρόλο των συμμάχων σ' εκείνο το μακελειό: «Πιστεύω ακόμα ότι όλες αυτές οι σφαγές θα είχαν αποτραπεί αν οι συμμαχικές δυνάμεις, που στάθμευαν στο λιμάνι της Σμύρνης (στα γαλλικά, ιταλικά, βρετανικά και αμερικάνικα πολεμικά πλοία), έδιναν στον Κεμάλ να καταλάβει ότι έπρεπε ν' αποφύγει τις βιαιότητες...Θα αρκούσε μια κουβέντα τους για να σταματήσει αμέσως το κακό...πιστεύω ότι αν μαζευτεί όλη η αλήθεια για όσα συνέβησαν στη Σμύρνη οι αξιοπρεπείς άνθρωποι της Ευρώπης και Αμερικής θα νιώσουν όπως ακριβώς κι εγώ» (σελ. 39), δηλ. «ντροπή», όπως δηλώνει στη σελίδα 174, που είπαμε στην αρχή.

Ο χορός των σφαγών και των βιασμών δεν έχει τελειωμό. Για τους τελευταίους ο Χόρτον αναφέρει: «Ένα από τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν κατ' εξακολούθηση στη Σμύρνη ήταν ο βιασμός γυναικών και κοριτσιών. Οι Τούρκοι, θα έλεγα, ότι είναι «ειδικοί» σ' αυτό το φριχτό έγκλημα» (σελ. 182).

Δεν μπορούμε να κλείσουμε το σημείωμά μας αυτό, χωρίς ν' αναφερθούμε και στο μαρτύριο του εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης, στην προτομή του οποίου θα καταθέσει στεφάνι ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας στις 15 Αυγούστου, ημέρα της Παναγιάς, έστω και με λίγα λόγια από τα πολλά, που αναφέρει ο Χόρτον: «Έχουν ακουστεί διάφορες εκδοχές για τον θάνατο του Χρυσοστόμου. Το βέβαιο είναι- και συμφωνούν στο σημείο αυτό όλες οι μαρτυρίες-πως τον σκότωσε ο όχλος των Οθωμανών. Τον έφτυσαν, του ξερίζωσαν τη γενειάδα, του έσκισαν τα ρούχα, το μαχαίρωσαν και στο τέλος άρχισαν να τον σέρνουν στους δρόμους» (σελ. 155).

Πώς, λοιπόν, διαβάζοντας τούτες τις μαρτυρίες να μην αισθανθεί κανείς φρίκη και πώς να μην ψελλίσει «αιωνία η μνήμη» σ' αυτά τα αθώα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής του ' 22;

(Υ. Γ. της εφημερίδας: Το παραπάνω αφιέρωμα στη μνήμη των ξεριζωθέντων Ελλήνων της Ιωνίας δημοσιεύεται σήμερα, διότι η ημέρα της θλιβερής επετείου, συμπίπτει φέτος με την αργία του Δεκαπενταύγουστου). (Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» στο ένθετο περιοδικό, Κυριακή 9 Αυγούστου 1992).

(«ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 1 Μαΐου 1993)

ΜΝΗΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

10. Επάγγελμα πατρός: Αιχμάλωτος

Μέσα στις μέρες τη πασχαλινής χαράς του έτους 1923, πριν 70 χρόνια και, ενώ η Ελλάδα προσπαθούσε να διαθρέψει και να στεγάσει την προσφυγιά της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22, συμβαίνει ένα χαρμόσυνο αλλά και τραγικό (!) μαζί γεγονός. Γίνεται η πρώτη άφιξη χιλιάδων Ελλήνων αιχμαλώτων σε εφαρμογή ειδικών συμφωνιών της Συνθήκης της Λωζάννης. Για μια άλλη φορά τα λιμάνια (και του Βόλου) κατακλύζονται από ρακένδυτους, σκελετωμένους, ίδια φαντάσματα, ανθρώπους, που η μοίρα το 'φερε να πιαστούν αιχμάλωτοι των Τούρκων, άλλοι ως στρατιώτες και άλλοι ως πολίτες. Και αυτοί ήταν οι τυχεροί (!), γιατί τουλάχιστον γύρισαν, ενώ χιλιάδες άλλοι άφησαν τα κόκαλά τους εκεί, αφού η πείνα, η δίψα, η γύμνια, τα βασανιστήρια και οι κακουχίες τούς θέρισαν κυριολεκτικά. Και μέσα στην Πασχαλιά του '23, άλλοι πανηγυρίζουν γιατί ήρθε ο δικός τους άνθρωπος, άλλοι οριστικά φοράνε μαύρα και άλλοι, που δεν μαθαίνουν τίποτα, ελπίζουν, ελπίζουν...σε επιστροφή του πατέρα τους, του γιου τους, του αδελφού τους. Για πόσον όμως καιρό;

Τέτοιες περιπτώσεις με πολλούς αγνοούμενους έχουν καταγραφεί και στα επίσημα βιβλία (Μαθητολογία, Γενικοί Έλεγχοι) των δημοτικών σχολείων που άρχισαν να λειτουργούν το 1924-25 στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Στη στήλη, εκεί που συμπληρώνεται το επάγγελμα πατρός, θα διαβάσει κανείς ένα επάγγελμα και θα μείνει αποσβολωμένος: «Αιχμάλωτος». Αυτόματα το μυαλό σου πηγαίνει στο «Νούμερο 31328» του Ηλία Βενέζη.

Φαίνεται, πως, όταν ρώτησε ο δάσκαλος τον μαθητή «τι δουλειά κάνει, παιδί μου, ο πατέρας σου;», το προσφυγόπουλο, μάλλον, θα έδωσε περιγραφική απάντηση: «Δεν είναι σπίτι μας, κύριε. Η μαμά λέει, πως τον

έπιασαν οι Τούρκοι και έμενε εκεί. Ήρθαμε χωρίς αυτόν». Οπότε ο δάσκαλος, κατάλαβε και σημείωσε στην οικεία στήλη: «Αιχμάλωτος».

Αυτό το τραγικό επάγγελμα(!) το συναντάμε στο προσφυγικό αρρένων του σχολικού έτους 1924-25 σε 11 μαθητές, σε σύνολο 224, δηλ. ποσοστό 5% και στο προσφυγικό θηλέων του ίδιου έτους σε 12 μαθήτριες, σε σύνολο 169, δηλ. ποσοστό 7,1%, Σκέψου, αιχμάλωτος των Τούρκων! Τι τραγικότητα περιέχει αυτή η λέξη! Τι κακουχίες, τι πόνος, τι δάκρυα, τι πείνα, δίψα, βασανιστήρια και θάνατος κλείνονται σ' αυτή τη λέξη! Αυτές οι λέξεις δεν είναι υπερβολές, άμα διαβάσουμε τις γραπτές μαρτυρίες αιχμαλώτων, που ο θεός τους φύλαξε και σώθηκαν και ήλθαν στην Ελλάδα

ράκη, σκελετοί, φαντάσματα για να διηγηθούν και να γράψουν όσο υπέφεραν. Τα «Ματωμένα Χώματα» της Διδώς Σωτηρίου τελειώνουν με τα μαρτύρια της αιχμαλωσίας και την απόδραση των ηρώων της.

Ήδη από τον Δεκέμβριο του 1922, οι αθηναϊκές εφημερίδες και στη συνέχεια οι τοπικές, γράφουν τα μαρτύρια, που υφίστανται όσοι έμειναν αιχμάλωτοι των Τούρκων. Στην εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης 6 Δεκεμβρίου 1922 (ημέρα γιορτής του πολιούχου Αγίου Νικολάου στον Βόλο) υπάρχει ένα εκτεταμένο ρεπορτάζ στο οποίο σημειώνεται: «Οι αιχμάλωτοι ευρίσκονται εγκατεσπαρμένοι εις ολόκληρον την ανατολή, ιδία δε όπου υπάρχουν σιδηροδρομικοί σταθμοί, ένθα εκτελούν βαρυτάτας αγγα-

Έλληνες στραλάκτες πολέμοι, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, που μόλις είχαν επιστρέψει στην Αθήνα (καρτίντα στα λογοκαθάρτσια του Αγίου Γεωργίου)

ρείας. Είναι γυμνοί, ανυπόδητοι και σκελετώδεις από τας στερήσεις και τας κακουχίας. Τους έχουν δώσει από δύο τσουβάλια με τα οποία και μόνον οφείλουν να καλύψουν τη γυμνότητά των...».

Και ο «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», τη δεύτερη μέρα του Πάσχα (16 Απριλίου 1923) σε άρθρο του με τίτλο «ΟΙ ΣΚΕΛΕΤΟΙ», γράφει: «Είναι σπαρακτικόν το θέαμα, όπερ παρουσιάζουν οι αφικνούμενοι εκ Μικράς Ασίας αιχμάλωτοι, δεν είναι ανθρώπινα όντα οι διερχόμενοι τας οδούς Αθηνών αιχμάλωτοι, είναι ράκη, ράκη σωματικά και ψυχικά...εις 57.000 υπολογίζονται οι

αιχμαλωτισθέντες. Ένας θεός γνωρίζει πόσοι εκ τούτων επέζησαν και πόσοι θ' αποδοθούν υπό των τουρκικών αρχών...».

Μαύρα φίδια άρχισαν να ζώνουν εδώ τους συγγενείς των αιχμαλώτων και προσπαθούν με κάθε τρόπο να μάθουν νέα τους. Οι τυχεροί, που γλίτωσαν και ήρθαν, διηγούνται πράγματα τόσο τρομερά και τραγικά, που πολλές φορές φαίνονται αποκυήματα φαντασίας των διασωθέντων αιχμαλώτων. Και όμως είναι αλήθεια, γιατί «εις τα κάτισχνα σώματά των, τα μόλις και μετά βίας συρόμενα, εις τα πρόσωπά των τ' αποσκελετωμένα, εις την έκφρασίν των ομμάτων των, εις την πικρίαν των χειλέων των, έχει τεθή η σφραγίς των στερήσεων, της βαθείας θλίψεως και απογνώσεως» («ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», 16-04-1923).

Ο Χρήστος Α. Σπανομανώλης, διασωθείς αιχμάλωτος, στο βιβλίο του «Αιχμάλωτοι των Τούρκων» (ΕΣΤΙΑ, 1969) γράφει για το μαρτύριο της δίψας: «Η δίψα πιότερο φούντωνε μέσα μας από την πείνα. Η γλώσσα μας ήταν από τη δίψα τόσο στεγνή, που με δυσκολία μιλούσαμε. Μέσα μας άναβαν φλόγες από τη στέρηση του νερού. Τα χείλη μας κομματιασμένα σαν λάσπη, που τη χτυπούσε ο ήλιος. Είναι κάτι που μπορεί να σε τρελάνει...Κάμποσοι αντιληφθήκαμε σε μια άκρη του δρόμου αρκετές λάσπες, πατημένες από τα ζώα, ήτανε τα ίχνη των ποδιών τους, που σχημάτιζαν πάνω στη λάσπη από τα ούρα τους. Αρπάξαμε φούχτες και τις ρουφούσαμε με γλύκα για να σβήσουν λίγο τη δίψα...». Για την πείνα γράφει: «Περάσαμε μέσα από την αγορά. Πολλοί από τους δικούς μας, που τους θέριζε η πείνα ικέτευαν να τους δοθεί καμιά ντομάτα, έστω και σάπια...». Για τα ρούχα τους: «Από εκείνη την ημέρα της εξόδου μου έβλεπα τους αιχμαλώτους στρατιώτες μας τυλιγμένους με τσουβάλια και τα πόδια τους με κουρέλια, διότι τους είχαν γυμνώσει».

Προσωπικά, ο ίδιος θυμάμαι, μικρός ακόμα, γι' αυτά τα τσουβάλια που φορούσαν οι αιχμάλωτοι από τις αφηγήσεις ενός αιχμαλώτου, του μπαρμπα-Γιώργη Κωσταρέλη από τη Νέα Ιωνία, που διηγούταν και μάλιστα με χιούμορ (!), πως φορούσαν για ρούχα τσουβάλια και τότε κι εγώ γελούσα (!), χωρίς να καταλαβαίνω την τραγικότητα της κατάστασης. Μόλις προχτές ο φίλος Ευθύμης Μουράτογλου από τη Νέα Ιωνία με βεβαίωσε ότι ο πατέρας του γύρισε κι αυτός απ' την αιχμαλωσία, φορώντας ένα μακρύ σώβρακο και μια χλιοστρυπημένη μάλλινη φανέλα γεμάτη ψείρες.

Και συνεχίζει στο βιβλίο του ο Χρήστος Σπανομανώλης. Για τις δουλειές και αγγαρείες που έκαναν: «Από το πρωί ως το βράδυ δουλεύαμε σαν σκλάβοι. Όλοι μας κουρελιασμένοι και ξυπόλυτοι τραβούσαμε για τον σιδηροδρομικό σταθμό του Ουσάκ. Εκεί μεταφέραμε κάσσες με οβίδες...». Για τον θάνατο των συντρόφων αιχμαλώτων: «Ο δρόμος μας σημαδευόταν

από πτώματα εκείνων που πέρασαν πριν από εμάς...». Και ύστερα από όλα αυτά η απάθεια: «Κι είχαμε φτάσει να τ' αντικρύζουμε όλα με μεγάλη απάθεια...είχαμε συνηθίσει...Η ζωή μας όπως μας την κατάντησαν, ήταν άχρηστη».

Στο άλλο συγκλονιστικό βιβλίο του Στρατή Δούκα «Ιστορία ενός αιχμαλώτου» περιγράφονται με τρόπο λιτό τα μαρτύρια: «Οι δρόμοι δεξιά και αριστερά ήταν σπαρμένοι από πτώματα που μύριζαν, στις βρύσες έστεκαν σκοποί και φύλαγαν το νερό...αυτό γινόταν Αύγουστο μήνα...νερό, ψωμί τίποτα!».

Άλλος συμπολίτης μας, ο Αγγελής Τσιντσίνης, μιλάει για το μαρτύριο του φάλαγγα (κρέμασμα ανάποδα και χτυπήματα στα πέλματα των ποδιών), που πολλές φορές δοκίμασε ο πατέρας του Γιώργος Τσιντσίνης (την αληθινή του ιστορία γράφουμε στο βιβλίο μας «Αληθινές Μικρασιατικές Ιστορίες», στο κεφάλαιο «Η Δημητριά»), που πιάστηκε αιχμάλωτος από τους Τούρκους.

Τα γραφτά και τα λόγια είναι φτωχά ν' αποδώσουν τις τραγικές συνθήκες που πέρασαν αυτοί οι άνθρωποι. Η λέξη «αιχμάλωτος» τα λέει όλα. Δεν είναι συγκλονιστικό σε μια προσφυγική οικογένεια, που ζούσε σε μια κάμαρη, να έχει παιδιά να τ' ανατρέφει, να τα στέλνει στο σχολείο και να ζει με τις μαύρες ελπίδες του γυρισμού του πατέρα της; Από τις 23 περιπτώσεις, που γράψαμε στην αρχή και αναφέρονται στα βιβλία (Μαθητολόγια, Γενικοί Έλεγχοι) με επάγγελμα πατρός «αιχμάλωτος», ούτε ένας δεν γύρισε πίσω. Άφησαν τα κόκαλά τους στη μικρασιατική γη.

Στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, όταν ο παπάς με τα Άγια στα χέρια μνημονεύει «*υπέρ των ένα αιχμαλωσία θανόντων αδελφών μας*», η καρδιά των Μικρασιατών φτερουγίζει γύρω απ' αυτές τις ψυχές, που μαρτύρησαν και πέθαναν άδικα στην μικρασιατική γη, που είχαν ζήσει επί αιώνες, είχαν αναπτυχθεί και είχαν κρατήσει τον ελληνικό πολιτισμό τους και την πίστη τους. Πώς λοιπόν να μη συγκινείται κανείς, βλέποντας σε κιτρινωμένα επίσημα φύλλα, πριν εβδομήντα χρόνια, περίπου, το δράμα που έκρυβαν οι τυπικές λέξεις: «Επάγγελμα πατρός: Αιχμάλωτος».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 1 Μαΐου 1993)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή του Πάσχα, 1^η Μαΐου 1994)

Μικρασιατικές Μνήμες

11. Η Ανάσταση της Σμύρνης – 2^η Μαΐου 1919

Την 1^η και 2^α Μαΐου, που συμπίπτουν εφέτος με το Πάσχα, ο νους και η καρδιά κάθε Μικρασιάτη και προπαντός κάθε Σμυρνιού, που γεννήθηκε και μεγάλωσε εκεί, αλλά και των επιγόνων από αυτούς, πλημμυρίζει με μύριες σκέψεις με άφατη συγκίνηση και απροσδιόριστη χαρμολύπη για το Μέγα

Πάσχα της Σμύρνης και για τα γεγονότα, που διαδραματίστηκαν στην προκυμαία στις 2 Μαΐου 1919 μέσα σ' ένα παραλήρημα ενθουσιασμού.

Εκείνη την ημέρα η πόλη της Αμαζόνας Σμύρνας, η θρυλούμενη πατρίδα του Ομήρου, η μία από την ιωνική Δωδεκάπολη, η πόλη που επανίδρυσε ο Μέγας Αλέξανδρος, η μία από τις Επτά Εκκλησίες της Αποκαλύψεως, η πόλη του επισκόπου-μάρτυρα Πολυκάρπου, η ομορφότερη απ' όλες τις πόλεις, που φωτίζει ο ήλιος (Φιλόστρατος 2^{ος} μ. Χ. αι.), η πόλη της Ευαγγελικής Σχολής (1723), ο πρώτος πυρσός της Ασίας (Ζ. Λ. Σολομών, 1825), το μαργαριτάρι της Ανατολής ως επίκεντρο της ζωής και του εμπορίου της Μικρασίας (Καρλ Μπερνχαρντ Σταρκ, 1879), η ελληνική πολιτεία (Λούντγουι Ρος, 1845) της Σμύρνης, που από τις 350.000 κατοίκους της, οι 200.000 ήταν Έλληνες, αυτή η πόλη, στις 2 Μαΐου 1919, ζούσε ένα όνειρο, που έγινε πραγματικότητα μετά από τούρκικη σκλαβιά 500 χρόνων (1424-1919): Έμπαινε κάτω από ελληνική διοίκηση. Ψωνόταν η ελληνική σημαία!

Τα γεγονότα είναι γνωστά και γραμμένα στις χρυσές σελίδες της ιστορίας μας. Η εθνική όμως μνήμη επιβάλλει να τα ξαναδιαβάζουμε, τουλάχιστον κατά την επέτειό τους και όχι μόνο.

Ο εθνάρχης Ελευθέριος Βενιζέλος, τότε πρωθυπουργός, με τη ρέουσα ευγλωττία του, την ακαταμάχητη και ολοκληρωμένη επιχειρηματολογία του και τη γοητεία της προσωπικότητάς του, με υποθήκες τη συμβολή του ελληνικού στρατού στο πλευρό των συμμάχων, πείθει τη Διάσκεψη της Ειρήνης των Παρισίων (Συνήλθε από τον Ιανουάριο 1919) να δεχθεί τις ελληνικές θέσεις και να εμπιστευθεί στην Ελλάδα μια εξαιρετικώς σπουδαία και τιμητική αποστολή – εναρμονιζόμενη με τους πόθους του ελληνικού έθνους – προκειμένου η Τουρκία, που ηττήθηκε στον πόλεμο να τεθεί στο περιθώριο των πολιτικών εξελίξεων και να περιοριστεί. «Θα μας δοθούν η Σμύρνη και αι Κυδωνίαι με ανάλογον ενδοχώραν» γράφει στον Εμμ. Ρέπουλη, αντιπρόεδρο της κυβερνήσεώς του (4 Απριλίου 1919).

Και ο διπλωματικός αγώνας συνεχίστηκε με προσωπικές παρεμβάσεις του Ελευθερίου Βενιζέλου στις μαραθώνιες συνεδριάσεις του Συμβουλίου της Ειρήνης για να ξεπεραστούν τα υπάρχοντα εμπόδια, να κρατηθούν οι συμμαχικές ισορροπίες και να διευκρινισθούν οι πολύπλοκες διοικητικές ρυθμίσεις των νέων και μεγάλων ευθυνών, που αναλάμβανε η Ελλάδα έναντι των συμμάχων της, αλλά και των Ελλήνων που κατοικούσαν στη Σμύρνη και στην ιωνική ενδοχώρα.

Τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία. Στις 24 Απριλίου 1919 ο Βενιζέλος θα

τηλεγραφήσει στον Ρέπουλη: «Πάντα τα διαθέσιμα πλοία δέον να καταπλεύσωσι όσον τάχιστα εις τον λιμένα των Ελευθερών (κοντά στην Καβάλα), όπως εκείθεν παραλάβωσι πρώτην Μεραρχίαν και μεταφέρωσι αυτήν εις Σμύρνην, όπως καταλάβη στρατιωτικώς την πόλιν». Στην 1^η Μεραρχία, την αποκαλούμενη «Σιδηρά Μεραρχία», που την αποτελούσαν κυρίως Θεσσαλοί στρατιώτες, έλαχε ο κλήρος να δώσει τη λευτεριά στους αδελφούς της Ιωνίας. Τη Μεραρχία διοικούσε ο συνταγματάρχης πυροβολικού Νικ. Ζαφειρίου. Με ταχύτητα έγινε η επιβίβαση των διαφόρων τμημάτων της και τα πάντα ήταν έτοιμα το πρωί της 30^{ης} Απριλίου. Τη νηοπομπή θα συνόδευαν πολεμικά πλοία, τέσσερα ελληνικά και τρία αγγλικά, καθότι η σύμμαχος Ιταλία (!) την τελευταία στιγμή είχε διαφορετική γνώμη και με τον στόλο της, ίσως εμπόδιζε την ελληνική αποστολή.

Κατά τον πλουν διαβάζεται σε όλους η Ημερησία Διάταξη του υπουργού των Στρατιωτικών (Ήταν ο ίδιος ο πρωθυπουργός, Ελευθέριος Βενιζέλος): «Υπό των Μεγάλων Δυνάμεων απεφασίσθη η δι' ελληνικού στρατού κατάληψις της Σμύρνης και η δι' αυτού εξασφάλισις της τάξεως εν τη πόλει αυτή. Σπανίως,

καθ' όλην την μακράν ιστορία του εθνικού μας στρατού, ανετέθη εις εν εκ των τμημάτων του αποστολή τιμητικωτέρα της ιδικής σας...Αι ευχαί του Έθνους ολοκλήρου σας συνοδεύουν. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ».

Πρωτομαγιά του 1919. Το ελληνικό έθνος στις ακτές της Ιωνίας ζει το όραμα και το όνειρο της λευτεριάς του. Γράφει ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης, αυτόπτης μάρτυρας: «Κατά το μεσημέρι το μήνυμα απλώνεται στην πολιτεία, πως η άλλη μέρα που θα 'ρθεί θα είναι για τη Ρωμιοσύνη της Σμύρνης το Μέγα Πάσχα».

Ο μετέπειτα εθνο-ιερομάρτυρας μητροπολίτης Χρυσόστομος Σμύρνης στο κατάμεστο από κόσμο συνοδικό, στην Αγία Φωτεινή, συγκινημένος με δάκρυα στα μάτια μιλάει: «Αδελφοί μου, στήτε μετά φόβου Θεού!...Από σήμερα, 1^η του φαιδρού Μαΐου...αποτελούμεν αναπόσπαστον τμήμα της ηνωμένης, ενδόξου, της αθανάτου μεγάλης μας πατρίδος Ελλάδος...Ζήτω

το Έθνος». Όλοι ξεσπούν σε ζητωκραυγές με αγκαλιές και φιλία. Δάκρυα χαράς τρέχουν από τα μάτια τους.

Ο πλοίαρχος Μαυρουδής διαβάζει το διάγγελμα του Βενιζέλου προς τον λαό της Σμύρνης: «*Η ελληνική ελευθερία θα φέρη εις όλους, ανεξαρτήτως φύλης, θρησκεύματος, την ισότητα και την δικαιοσύνην*».

Την άλλη ημέρα, 2 Μαΐου 1919, οι Σμυρνιοί ζούσαν την Ανάστασή τους, το όνειρο που έγινε πραγματικότητα, το όραμα που έπιασαν με τα χέρια τους, το έβλεπαν με τα μάτια τους, το αισθανόταν με όλες τις αισθήσεις τους. Γράφει ο Χρήστος Εμμ. Αγγελομάτης: «*Ητο η 5^η πρωινή και τα κτήρια της προκουμαίας είχαν καταληφθεί από μυριάδας λαού. Οι εξώσται, τα παράθυρα, αι στέγαι μυρμηκιούσαν. Αψίδες με μυρσίνας είναι στηθεί εις το σημείον, που θα απεβιβάζοντο τα ελληνικ στρατεύματα. Σημαίαι εκυμάτιζαν παντού... Στις 7.30' ήλθε η μεγάλη στιγμή. Ένας σαλπικτής από τη γέφυρα του υπερωκεανίου «ΠΑΤΡΙΣ», σάλπισε τον χαιρετισμόν προς την πόλη και αμέσως άρχισε να αποβιβάζονται οι στρατιώτες στην προκουμαία. Το τι έγινε εκείνη την στιγμή δεν περιγράφεται. Ο μητροπολιτης Χρυσόστομος ευλογεί, ο λαός ξεσπάει σε ουρανομήκεις ζητωκραυγές και όλοι κυκλώνουν τους στρατιώτες και προχωρούν πανηγυρικά. Ευλογημένος ο ερχόμενος! Ατμόσφαιρα χαράς και ειρηνικού ενθουσιώδους ξεσπάσματος, στιγμές που τα δάκρυα χαράς γίνονται χείμαρρος και πνίγουν τα λόγια, δένουν τη γλώσσα, που προσπαθεί να φελλίσει: «Ζήτω η Ελλάδα! Ζήτω η Σμύρνη η ελληνική!».*

Δυστυχώς αυτό το μεγάλο πανηγύρι θα το αμαυρώσουν αιματηρά επεισόδια που προκάλεσαν οι Τούρκοι, που με εγκληματικό και άνανδρο τρόπο, άνοιξαν πυρ στους Έλληνες.

Κάθε 2 Μαΐου οι Σμυρνιοί και ο Μικρασιατικός ελληνισμός φέρνουν στα μάτια τους αυτό το ανεπανάληπτο θέαμα, το Μέγα Πάσχα της Σμύρνης και πικραίνονται ανείπωτα με την εθνική τραγωδία, που επακολούθησε στο ίδιο σημείο στις 31 Αυγούστου 1922, όταν ο ακρωτηριασμένος ελληνισμός της Μικράς Ασίας εγκατέλειπε «το άνθος της Ιωνίας», το «μαργαριτάρι της Ανατολής», την ελληνική Σμύρνη, η οποία όμως ζει στα μάτια μας, στη σκέψη μας, στους τρόπους μας, στην αγάπη μας.

Σε ιδιαίτερο ένθετο κείμενο του Μανόλη Μεγαλοκονόμου, αυτόπτη μάρτυρα των γεγονότων, μέσα στην ίδια σελίδα της εφημερίδας, από το βιβλίο του «Η ΣΜΥΡΝΗ», αναγράφεται ένα απόσπασμα, το οποίο είχα γράψει εγώ και η εφημερίδα το τόνισε ιδιαίτερα με μαύρα γράμματα:

«Όπως είμεθα, τρέξαμε στη Μητρόπολη, ούτε καρφίτσα δε χωρούσε στον αυλόγυρο της Αγίας Φωτεινής. Όλος αυτός ο κόσμος, έκλαιγε,

γελούσε, ζητωκραύγαζε και ζητούσε να δει τον Μητροπολίτη της, τον Χρυσόστομο.

Και ό, τι που σε λίγο βγαίνει στο μπαλκόνι της Μητροπόλεως ο Σμύρνης Χρυσόστομος, έχοντας δίπλα του τον κυβερνήτη του «Λέοντος» Ηλ. Μαυρουδή, τον «καβάση» με φουστάνελα και πολλούς δημογέροντες και προκρίτους της Σμύρνης. Στο

χέρι του κρατούσε ένα χαρτί το κουνούσε και το' δειχνε στον κόσμο. Πέρασαν πάρα πολλά λεπτά για να μπορέσει να μιλήσει. «Νυν απολύεις τον δούλον σου Δέσποτα...ότι είδον οι οφθαλμοί μου...». Σταμάτησε, δεν μπόρεσε να συνεχίσει...Ο κόσμος βουβός έκλαιγε. Το χαρτί ήταν ένα τηλεγράφημα του πρωθυπουργού Βενιζέλου. Με προσπάθεια μεγάλη και με δάκρυα άρχισε να διαβάζει: «Το πλήρωμα του χρόνου ήλθεν, ο Θεός μάς λυπήθηκε χριστιανοί. Στήτε καλώς...». Και συνέχισε με λυγμούς: «Αύριον την πρωίαν 2 Μαΐου ο ελληνικός στρατός

“Ο Χρυσόστομος κρατώντας στο χέρι το τηλεγράφημα του Βενιζέλου”, (Φωτ. Μανόλης Μεγαλοκονόμος, Η ΣΜΥΡΝΗ).

υπό τον συνταγματάρχη Ζαφειρίου θα καταλάβη την Σμύρνην...». Ο κόσμος όλος έκλαιγε, έκαναν τον σταυρό τους, πέρασε πολλή ώρα για να συνέλθουν. Ύστερα άρχισαν να τρέχουν προς όλους τους μαχαλάδες και τα χωριά, έτσι ακριβώς όπως τρέχουν μετά την Ανάσταση για να μεταφέρουν το άγιο φως...».

(Από το βιβλίο του Μανόλη Μεγαλοκονόμου «Η ΣΜΥΡΝΗ»)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή του Πάσχα, 1^η Μαΐου 1994

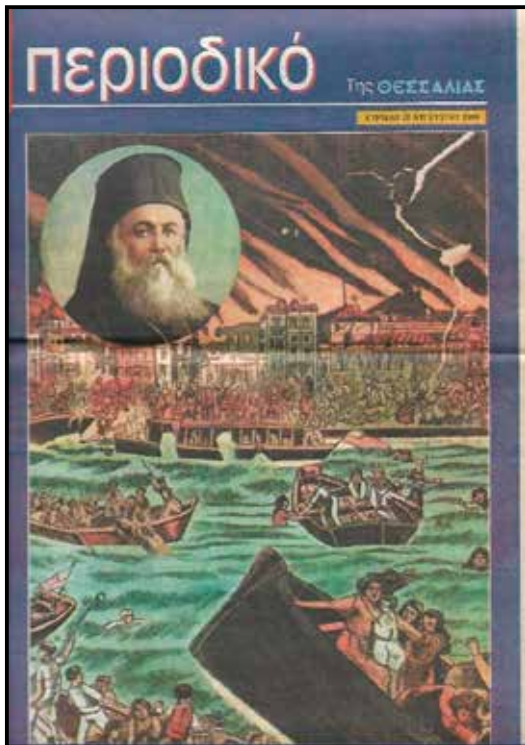
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 28 Αυγούστου 1994)

12. Ενθυμήσεις της Μαρίας Σταθαρά από τη φυγή τους το 1922...

(Δημοσιεύτηκαν στο «Περιοδικό της ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ», που ήταν εξολοκλήρου

αφιερωμένο στη «ΜΙΚΡΑΣΙΑ μας». Τα δάκρυα δεν έχουν στεγνώσει» (Κυριακή 28 Αυγούστου 1994). Στο εξώφυλλο έχει σκηνή καταστροφής της Σμύρνης και προσωπογραφία του Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσοστόμου, σε λαϊκή εικόνα της εποχής. Έχει έξι σελίδες με διάφορα άρθρα και φωτογραφίες. Μεταξύ αυτών είναι και ένα δικό μου με τίτλο «Ενθυμήσεις» στη σελίδα 5):

Ενθυμήσεις

Το εξώφυλλο του αφιερώματος της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Το περιοδικό, Κυριακή 28 Αυγούστου 1994. «ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ μας. Τα δάκρυα δεν έχουν στεγνώσει».

Ενθυμήσεις της Μαρίας Σταθαρά, όπως τις μαγνητοφώνησε ο γιος της Δημήτρης Κωνσταντάρας-Σταθαράς, λίγο πριν πεθάνει η μητέρα του:

«...Τα πράγματα άλλαξαν το 1922. Ο πατέρας έπαιρνε τακτικά εφημερίδα. Εμείς, τότε μικρά παιδιά, αλλά και ο πολύς απλός κόσμος, δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε το τι γινόταν. Όμως οι τσέτες, δηλαδή ο άτακτος τούρκικος στρατός, άρχισαν να οργανώνονται. Αρχσαμε τότε να ακούμε ότι στο τάδε χωριό οι τσέτες μπήκαν στο καφενείο και πήραν τον τάδε και τον σκότωσαν, στο άλλο χωριό πήραν το άλλο παλικάρι και το σκότωσαν. Και ο πατέρας όλο και πιο εκνευρισμένος ανησυχούσε. Θυμάμαι, τότε, άρχισε να κοιμάται την ημέρα, ενώ το βράδυ έμενε ξύπνιος και κρυβόταν στον στάβλο.

»Εμείς τα τρία παιδιά και η μητέρα κοιμόμασταν στα πάνω δωμάτια. Και έλεγε σε μένα: «Δεσποινίς αν έλθει κανείς το βράδυ, να σπρώξεις τον τοίχο να ανοίξεις μια τρύπα και να κρυφτείς, όπου βρεις, στο τζάκι, όπου βρεις...». Μια μέρα καθώς τα παιδιά παίζαμε ανέμελα, ξεχάσαμε την πόρτα από το στενό ανοιχτή. Ξυπνάει ο πατέρας, βλέπει την πόρτα ανοιχτή και μου δίνει

ένα ξύλο στα καλά καθούμενα, μα τι ξύλο...Εγώ δεν μπορούσα να καταλάβω, αλλά αυτός φώναζε φοβισμένος «γιατί άφησες την πόρτα ανοιχτή, γιατί άφησες την πόρτα ανοιχτή...». Είχε βέβαια δίκιο, αλλά εμείς πού να καταλάβουμε; Κι όλες τις νύχτες ομάδες από πολιτοφύλακες, μαζί με τη χωροφυλακή, φύλαγαν για να μην έλθουν οι τσέτες.

» Στο χωριό όμως, έμεναν και οι οικογένειες από τους τσέτες, περίπου 40 άτομα. Ένα βράδυ, λοιπόν, του Ιουλίου, που ο πατέρας μου πήγε στο Δικελί, ήρθαν οι τσέτες για να πάρουν τις οικογένειές τους. Είχαν κρυφτεί στο νεκροταφείο. Εκεί ήταν και ένα παιδί, που είχε το τσαρδί του και μάζευε τα καπνά του. Το πήραν το παιδί. Όλοι την άλλη μέρα ψάχναμε για τον Κυριάκο, της Πνιγούραινας το παιδί.

»Και ήρθε ο Αύγουστος. Είκοσι τρεις (23) Αυγούστου. Είχα μεγαλώσει λίγο και άρχισα να κάνω δουλειές στο σπίτι, νομίζοντας έτσι ότι θα ευχαριστήσω τη μητέρα μου. Αυτή όμως μπήκε στο σπίτι αλαφιασμένη και άρχισε να μαζεύει πράγματα. «Θα φύγουμε, θα φύγουμε», φώναζε. Βράδιασε. Μας πήρε όλα τα παιδιά και μας πήγε στον Ηλία το Κουτσάμπαση, έναν καλό νοικοκύρη. Εκεί συγκεντρώθηκαν κάμποσες οικογένειες. Οι άνδρες όλη τη νύχτα πήγαιναν στον κάμπο, μάζευαν τα ζώα τους, έκαναν διάφορες δουλειές, ειδοποιούσαν τους άλλους.

»Το πρωί ξεκινήσαμε. Πομπή για τον διωγμό. Φεύγαμε. Η Σμύρνη κατέρρεε και εμείς φεύγαμε. Τούρκους μέχρι τότε δεν είδαμε. Ξεκινήσαμε για το Δικελί. Μέσα σ' ένα τσιφλίκι σταθήκαμε να ξεκουραστούμε. Ο αστυνόμος έμεινε λίγο πιο πίσω. Από μακριά είδαμε μια φάλαγγα με άλογα. Αρχίσαμε να φωνάζουμε. «Έρχονται, έρχονται οι τσέτες». Όμως ευτυχώς, ήταν ο αστυνόμος με την αρραβωνιαστικιά του και τους άλλους τους χωροφύλακες. Η καρδιά μας όμως πήγε να σπάσει.

» Φτάσαμε στο Δικελί. Απέναντι ήταν η Μυτιλήνη. Ξεπεζέψαμε κάτω από τα δέντρα. Κόσμος πολύς από τα γύρω χωριά. Ο πατέρας έψαχνε να βρει βάρκα για να φύγουμε. Εκεί όμως, που έβλεπες μια βάρκα, κάποιος άλλος την προλάβαινε. Έρριχνε πιστολιά και την έπαιρνε. Στο μουράγιο ήταν βαπόρια, που έπαιρναν κόσμο. Όλα όμως ήταν γεμάτα, αν προλάβαινες να μπεις, καλώς, διαφορετικά έμενες...Χάσαμε τον πατέρα μας. Ήρθαν τα ξαδέρφια, παίρνουν τα ρούχα και μπήκαμε σ' ένα βαπόρι. Τα ξαδέρφια μου όμως, αφού βόλεψανε εμάς, αυτοί έμειναν έξω.

» Το βαπόρι μάλλον ήταν πολεμικό. Ήταν ένας λόφος πάνω απ' την πόλη. Ξαφνικά άρχισαν να κατεβαίνουν οι τσέτες. Οι αξιωματικοί του πλοίου άρχισαν να σκέπτονται αν πρέπει να ρίξουν για να τους αναχαιτίσουν. Όμως ο καπνός από τα καμένα σπαρτά, τους εμπόδιζε. Οι τσέτες μπήκαν μέσα στην πόλη (στο Δικελί). Το βαπόρι έφυγε. Στον δρόμο συναντήσαμε άλλο βαπόρι, που πήγαινε για Δικελί. Όμως οι τσέτες ήταν εκεί. Πρώτα πήραν από

τον κόσμο τα όπλα, τα χρήματα, τα χοντρά. Μετά άρχισαν να γράφουν ονόματα για ποιους θα σκοτώσουν. Μεταξύ τους και ο πατέρας μου. Αλλά απάνω που άρχισαν να ξεδιαλέγουν τα ονόματα, ακούστηκε μια φωνή: «Έρχεται ο μαύρος καβαλάρης». Ο δικός μας στρατός ήταν ακόμα πίσω και ερχόταν. Ήταν ο στρατός του Πλαστήρα, που είχε ξεφύγει και γλίτωνε τον κόσμο. Έτσι φύγανε οι τσέτες. Έμεινε ο στρατός εκεί. Πάρτε ό, τι μπορείτε. Τα καταστήματα ήταν γεμάτα. Η πόλη έμεινε χωρίς νερό κι έτσι φύγαν νωρίτερα.

»Όλος αυτός ο κόσμος έφτασε στη Μυτιλήνη. Το τι γινόταν δεν περιγράφεται. Από τα Βουρλά, από τη Σμύρνη, από το Αϊβαλί, από τις Φώκιες, από τα Δαρδανέλλια, τον Μαρμαρά, ο στρατός. Πατείς με πατώσε. Έτσι εγκατασταθήκαμε. Ο πατέρας μου ήλθε μετά από μερικές μέρες. Είχε έναν κουβά και κανα-δυο κιλά κρέας. Το πώς τα βρέθηκε το κρέας στον κουβά ούτε ξέρω...Φορούσε μόνο ένα παπούτσι. Το άλλο το έχασε».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 28 Αυγούστου 1994)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 15 Αυγούστου 1997)

Ημέρα τιμής και μνήμης για τα θύματα της μικρασιατικής καταστροφής 13. «Η φριχτή αιχμαλωσία»: Από το ημερολόγιο ενός στρατιώτη του 1922.

Κάθε χρόνο τούτη τη μεγάλη ημέρα του Δεκαπενταύγουστου, που πανηγυρίζει η Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, έχει καθιερωθεί από το 1977- πριν ακριβώς 20 χρόνια-επί δημαρχίας Γεωργίου Μπαλή στα πλαίσια,τότε,του εορτασμού της «Μικρασιατικής Εβδομάδας», που είχε καθιερώσει η «Πολιτιστική και Πνευματική Εστία» του Δήμου Νέας Ιωνίας, να τελείται επιμνημόσυνη δέηση για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 μετά την πανηγυρική Θεία Λειτουργία έξω στον περίβολο του ναού μπροστά στην προτομή του Εθνο-ιερομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης.

Από τις στήλες της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» σε προηγούμενα χρόνια έχουμε αναφερθεί για τις ματωμένες σελίδες της Μικρασιατικής Καταστροφής με νούμερα και ιστορικά στοιχεία για τα ανήκουστα μαρτύρια, τις ταπεινώσεις, τους εξευτελισμούς και τους μαρτυρικούς θανάτους που υπέστησαν εκατοντάδες χιλιάδων αθώων θυμάτων, που η ιστορία αναφέρει: «νεκροί 700.000».

Σήμερα -75 χρόνια μετά την Τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 -με συγκίνηση παρουσιάζω ένα συγκλονιστικό ντοκουμέντο εκείνης της περιόδου. Είναι μερικά αποσπάσματα από ένα κιτρινισμένο τετράδιο και σκόρπια φύλλα μέσα στα οποία ένας συμπολίτης μας από την Αγία Παρασκευή, ο Παναγιώτης Παναγιώτου, λοχίας πυροβολικού στο στρατό και τυπογράφος στο επάγγελμα, καταγράφει με λεπτομέρειες, βήμα προς βήμα, την πορεία της ζωής του, με τίτλο «Το ημερολόγιο μου».

Ο Παναγιώτης Παναγιώτου, τότε 28 ετών, είναι από εκείνη την «τυχερή» γενιά του πρώτου παγκόσμιου πολέμου που υπηρέτησαν στο στρατό 6-7 χρόνια, από το 1916 μέχρι το 1922, που μετά από μία νικηφόρα προέλαση σε διάφορα μέτωπα, ήπια το ποτήρι της πίκρας ,εγκατάλειψης και της αιχμαλωσίας, χωρίς να καταλάβει πώς έγινε από ενθουσιώδης και γενναίος φαντάρος που είχε κατατροπώσει πολλές φορές τους εχθρούς να βρεθεί αιχμάλωτος, αξιοθρήνητο υποκείμενο, στα χέρια των Τούρκων.

Εμείς θα σταματήσουμε στις τελευταίες συγκλονιστικές σελίδες. Θ' αφήσουμε τη μνήμη και τη φαντασία μας να γυρίσει πίσω και να ζησει το δράμα των χιλιάδων Ελλήνων που βασανίστηκαν και άφησαν τη ζωή τους σ' εκείνα τα χώματα και να πάρουμε μια αμυδρή εικόνα της Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Γράφει απογοητευμένος ο λοχίας Παναγιώτης Παναγιώτου:(Αντιγράφω από το Ημερολόγιο του Π.Π. ακριβώς όπως είναι με τη σύνταξη και την ορθογραφία, χωρίς παραγράφους ή άλλες διορθώσεις).

« Η φριχτή αιχμαλωσία.29 Αυγούστου 1922.

Τις πρωινές ώρες ήλθεν ο Τούρκος αξιωματικός μαζί με 10 γιουρούκια(έτσι αποκαλεί ο Π.Π. τους Τούρκους στρατιώτες, δηλ. βάρβαρους) και μας παραλάβανε, είμασταν καμμιά 700 στρατιώτες και από μέσα από χαράδρες μας πηγαίνανε για την Προύσα τρεχάτους. Στο δρόμο όμως πελεκούσανε έναν, έναν. Μετά πορεία φτάσαμε στο σιδηροδρομικό σταθμό Γιουρούκαλι 10 χιλιόμετρα απέξω από τα Μουδανιά. Κατόπιν φθάσαμε στη Μεσόπολι. Στο δρόμο πείνα, δίψα και ξύλο. Ένας δυστυχής στρατιώτης μας κοντά μου άπλωσε το χέρι του να κόψω ένα σταφύλι να δροσιστή από τα αμπέλια, αλλά του κόστισεν όλη του η ζωή. Παραπονέθηκε ένας Τούρκος χωριάτης στον συνοδό μας Τούρκο, ότι οΓκιαούρης ακόμα εξακολουθεί και του τρώγει τα σταφύλια του. Ερχεται λοιπόν ο στρατιώτης ο Τούρκος και τον αρχίζει στο ξύλο, κατόπιν ήλθεν και ένας άλλος ιππέας βγάζει την σπάθα του και του δίδει πέντε έξη σπαθιές στο κεφάλι του.Το άνοιξε σε δύο μέρη κοντά μου. Τι φρίκη ήτο εκείνη την ώρα. Πήγα να πεθάνω από τον φόβο. Αλλοίμονο όποιος έμεινε πίσω από την φάλαγγα ως βραδυπορών τον έτρωγε το μαύρο πελεκίδι του απαίσιου Τούρκου. Φτάσαμε σ' ένα χωριό. Και εδώ το

ξύλο ήταν στην ημερησία διάταξη. Σκοτώ-σανε μερικούς. Τους υπόλοιπους μας πήραν και μας πήγαν σε κάτι υψώματα που ήταν η τούρκικη Μεραρχία. Εκεί ήτο που ήτο! Εφριξε το μάτι μου. Ήλθαν και ρίχτηκαν σαν τους πεινασμένους λύκους κατ' επάνω μας. Εδώ μας πήραν μπροστά στα μάτια των γαϊδουριών Τούρκων αξιωμα-τικών τα χιτώνιά μας, πανταλόνια μας, μανδύα μας, άρβυλά μας, κάλτσες μας, εσώβρακα, πουκάμισα και λεπτά. Μας έδειραν ανηλεώς με ξύλα με σπαθιά και με ό,τι άλλο μέσα βρίσκανε πρόχειρο... Από εδώ μας πήραν και από το Δημόσιο δρόμο μας πηγαίνουν για την Προύσα, σε ένα χωριό που περνούσαμε κι όπου εκαίγετο ακόμη βγήκαν οι Τουρκάλες με γιαταγάνες παμπάλαιες, με

σπάθες, με όπλα και κοντόξυλα για να μας κάνουνε υποδοχή. Τί γινότανε αυτή την ώρα, ο καθένας σαν τρελλός έτρεχε για να γλυτώση. Εφευγε από την φάλαγγα τον πυροβολούσαν οι σκοποί, έμεινε μέσα στη φάλαγγα τον σκοτώνανε οι γυναίκες. Τρεχάλα, πρώτη φορά στη ζωή μου... Παρακάτω άλλη υποδοχή οι άνδρες με τα ξύλα, με τα σπαθιά και με τα παλιο-καρυοφύλια μας περιμένουν, φτάνουμε, πέφτουνε κατ' επάνω μας ...Φτάνουμε σ' ένα ποτάμι διψασμένοι εκεί τρέξαν μπου-

Ο Παναγιώτης Παναγιώτου σε φωτογραφία της στιγμής από το μέτωπο προς το Σαγγάριο. Είναι η τελευταία φωτογραφία που στέλνει στους γονείς του και γράφει στο πίσω μέρος με τη φρασεολογία που αλληλογραφούσαν τότε: «Τ.Τ. 905. 11 Αλωνάρης 1922. Σεβαστέ μου πατέρα. Είμαι καλά, το αυτό ποθώ καρδιακά να μαθαίνω και για Σένα και για την μητέρα μου. Καιρό έχω να πάρω γράμμα. Περιμένω το δίχως άλλο γράμμα. Φιλιά πολλά στη μητέρα μου, αδελφή μου και όλους οικογενειακώς. Σε φιλώ. Το παιδί σου. Παναγιώτης». Στο κάτω μέρος σημειώνει: «Αυτή είναι φωτογραφία της στιγμής». Πού να φαντασθεί ο ηρωικός φαντάρος, που πολεμούσε γενναία με ακμαίο ηθικό, ότι μετά 20 ημέρες περίπου-στις 29 Αυγούστου-θα πιαστεί αιχμάλωτος και θα υποφέρει αυτά που έγραψε και διαβάσαμε πιο πάνω!

λούκια, μπουλούκια οι δικοί μας να πιούνε νερό. Οι Τούρκοι οι σκοποί αμέσως τους άρχισαν στο ντουφεκίδι και σκότωσαν κάμποσους. Όλο τον δρόμο έως την Προύσα καλπασμό τον πήραμε. Φτάσαμε στην Προύσα. Η Προύσα είναι σημαιοστόλιστη. Παντού κόκκινη και πράσινη σημαία. Ο κόσμος μας περίμενε και δω να μας κάνει την υποδοχή. Βρισιές, φτυσίματα και ξύλο και δω δεν έλειψαν... Το πρωί μας βγάλαν έξω να μας μετρήσουνε από 700 που είμασταν μονάχα καμμιά 400 βρήκαμε, οι άλλοι 300 μείνανε για να φυλάξουνε τα παληοχώραφα...».

Διαβάζοντας τούτες τις πρώτες γραμμές του βετεράνου στρατιώτη που έφυγε παλικαρόπουλο-κληρωτός από τον Βόλο και υπηρετούσε για την πατρίδα του 6 χρόνια, τώρα που είναι αιχμάλωτος και με την πέννα του(στην κυριολεξία τα γράμματα είναι γραμμένα με μελάνι και πέννα σ' ένα πρόχειρο χαρτί χοντρό-όχι σε φύλλα τετραδίου, όπως είναι τα πρώτα γραπτά του) καταγράφει τις μαρτυρικές στιγμές που πέρασε, λες από μέσα σου: Μα είναι δυνατόν να συνέβησαν αυτά; Τόσο μίσος, τόση κακία, τόση βαρβαρότητα; Μα αυτά τα διάβασα στο βιβλίο του Ηλία Βενέζη «Το νούμερο 31328», στην «Ιστορία ενός Αιχμαλώτου» του Στρατή Δούκα και σε άλλα λογοτεχνικά βιβλία. Πώς συμπίπτουν οι περιγραφές; Ποιος διάβασε ποιον; Κανένας. Είναι η αληθινή πραγματικότητα. Είναι ο φόρος αίματος που πλήρωσε και τα μαρτύρια που πέρασε ο Ελληνισμός το 1922 εκεί στη Μικρασία.

Πιο κάτω (στο φύλλο 7) σημειώνει τα μαρτύρια των στρατιωτών του πυροβολικού για να μαρτυρήσουν που είχαν κρύψει τα κλείστρα και τα σκοπευτικά όργανα των κανονιών:

«...Πρώτη φορά βλέπω στα χρονικά της ζωής μου τέτοιο ξύλο. Τους ξαπλώνανε χάμο μπρούμυτα και δέρνανε ανηλεώς. Τα κορμιά των δερομένων είχαν γίνει όλο πληγές και μαύρα από το ξύλο... Μετά από δύο μέρες μας διώχνουνε 120 άνδρες για τα Μουδανιά να βρούμε τα κλείστρα και τα σκοπευτικά όργανα. Ο δρόμος από την Προύσα έως τα Μουδανιά καθώς και τα χωράφια δεξιά και αριστερά γεμάτος κορμιά λεβέντικα, γεμάτα σφρίγος κοιμόντουσαν τον αιώνιο ύπνο με τις ιδέες τις γαλάζιες και όμορφες. Φτάσαμε τις βραδινές ώρες νηστικοί στα Μουδανιά, τα χωράφια και δω στα Μουδανιά γεμάτα από κορμιά, σκοτωμένοι άλλοι με όπλα, άλλοι με τσεκούρια στο κεφάλι, άλλοι με ξιφίές...Την άλλη μέρα αμέσως γινήκαμε νεκροθάφτες και θάψαμε τα Ελληνικά κορμιά που κοντεύανε να βρωμήσουνε. Η μόνη μας δουλειά ήτο να ανοίγουμε λάκους και να τους βάζουμε μέσα 50,20,100 μαζεμένους μέσα μονάχα των χωραφιών της περιφέρειας της πόλεως Μουδανιών. Τους άλλους τους αφήκαμε άταφους και τους φάγανε οι σκύλλοι, οι λύκοι, τα τσακαλία και τα όρνια...Κάτω στην παραλία των Μουδανιών από το Γενή-Κιοϊ(Νεοχώρι)

μέχρι το Αρναούτ-Κιοϊ(Αρβανιτοχώρι) όλη η παραλία, τα χωράφια, οι δρόμοι, γεμάτοι κορμιά από φαντάρους και γυναικόπαιδα. Συγκινητικό το θέαμα να βλέπης τη μητέρα με τα παιδιά της αγκαλιά σκοτωμένους. Άλλες ξεκοιλιασμένες, άλλες με κομμένα τα βυζιά και με ό,τι άλλο είδος βασαστήριο. Επί πολύν καιρό θάψαμε κορμιά..».

Και ο μεν Παναγιώτης Παναγιώτου γλίτωσε από αυτή την κόλαση , γύρισε στο Βόλο, εργάστηκε ως τυπογράφος στην εφημερίδα «ΤΑΔΡΟΜΟΣ» για πολλά χρόνια-μέχρι το 1951 που πέθανε- και ευτύχησε να δημιουργήσει οικογένεια, χιλιάδες όμως άλλοι άφησαν εκεί τα κόκαλά τους να λευκαίνουν, μάρτυρες της μεθοδευμένης Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

Εδώ σταματώ. Δεν αντέχω να προκαλώ τον οίκτο, την οργή ή την ντροπή γι' αυτά που συνέβησαν το 1922, πριν 75 χρόνια, στα ματωμένα χώματα της Μικρασίας. Είναι όμως η Ιστορία, είναι η μνήμη, είναι το χρέος που έχουμε σ' αυτά τα αθώα θύματα που θυσιάστηκαν στο όνομα της Ελλάδας. Στους αρχιερείς, στους απλούς παπάδες, στους δασκάλους, στους άνδρες, τις γυναίκες και τα παιδιά, στους αξιωματικούς και στρατιώτες, στους γονείς μας και συγγενείς μας που χάθηκαν, στους Έλληνες της Ελλάδας που πήγαν εκεί με το όνειρο και γύρισαν με τον εφιάλτη ή δε γύρισαν καθόλου, σ' όλους που είτε επώνυμα είτε ανώνυμα έγγραψαν με το αίμα τους και τη θυσία τους τις μαύρες σελίδες της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Εμείς οι νεότεροι οφείλουμε να τους τιμούμε σαν ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης και να θυμόμαστε τη θυσία τους. Αυτή την τιμή αποδίδει σήμερα ο Δήμος Νέας Ιωνίας-ο Δήμος που γεννήθηκε από τις φωτιές και τις στάχτες της Καταστροφής του '22-με την επιμνημόσυνη δέηση και την κατάθεση στεφάνου στη μνήμη Τους.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 15 Αυγούστου 1997)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 15 Αυγούστου 1998)

Τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής

14. Μικρασιάτικες μνήμες

Σήμερα Δεκαπενταύγουστος, που γιορτάζει η Ευαγγελίστρια στη Νέα Ιωνία, μετά την πανηγυρική Θ. Λειτουργία, έξω στο προαύλιο του ναού, στην προτομή του εθνο-ιερομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης, επιτελείται

επιμνημόσυνη δέηση «υπέρ των θυμάτων της μικρασιατικής καταστροφής» και ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας καταθέτει δάφνινο στεφάνι.

Η απλή και απέριπτη αυτή τελετή και απόδοση τιμής στα θύματα της μεγάλης μας συμφοράς του '22, καθιερώθηκε από το 1977 επί δημαρχίας Γεωργίου Μπαλή στο πλαίσιο του γιορτασμού, τότε, της «Μικρασιατικής Εβδομάδας» και συνεχίστηκε από τις μετέπειτα δημοτικές Αρχές.

Η προτομή του αγιοσθέντος Χριστού του Σμύρνης στην πλατεία της Ευαγγελίστριας στην οποία επιτελείται επιμνημόσυνη δέηση και κατατίθεται δάφνινο στεφάνι "υπέρ των θυμάτων της Μικρασιατικής Καταστροφής"

Πράγματι είναι χρέος τιμής και μνήμης, αλλά και ιστορικής αναγκαιότητας να θυμόμαστε και να τιμάμε τους πατέρες μας, που τα σώματά τους κομματιάστηκαν από το τούρκικο δρεπάνι και το αίμα τους πότισε την τρισχιλιόχρονη ελληνική γη της Μικρασίας.

«Η Μικρασιατική Καταστροφή», γράφει η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ(Εκδοτική Αθηνών, τόμος ΙΕ΄ ,σελ.20), «είναι η μεγαλύτερη εθνική συμφορά στην ιστορία του Νεότερου Ελληνισμού. Την τρομερή αυτή συμφορά συνθέτουν: Η κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου, τον Αύγουστο του 1922, και η ήττα με βαρύτατες απώλειες, η πυρπόληση από τους Τούρκους της Σμύρνης, όπου είχαν συρρεύσει και πολλοί Έλληνες των γειτονικών περιοχών, και οι σφαγές, λεηλασίες και άλλες φρικαλεότητες εις βάρος των χριστιανών, Ελλήνων και Αρμενίων, στη Σμύρνη και στις πόλεις και τα χωριά, οι μαρτυρικές πορείες των αιχμαλώτων και των ομήρων προς το εσωτερικό της Ανατολής, η εξόντωση συνολικά εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων και Αρμενίων». Η τραγωδία αυτή δεν πρέπει να λησμονιέται και να αντιπαρέρχεται σιωπηλά με πλέγμα ηττοπάθειας και ενοχής, αλλά αντιθέτως, από αυτήν ν' αντλούμε τα αναγκαία ιστορικά διδάγματα.

Τα θύματα άρχισαν να σωρεύονται και οι ματωμένες σελίδες άρχισαν να γράφονται πολύ πριν το '22. Στο βιβλίο «Η Κατάρτα της Ασίας» του GEORGE HORTON,(έκδοση 1926 ,μετάφραση και ανατύπωση το 1980 από την

Εστία Νέας Σμύρνης) Προξένου των Ηνωμένων Πολιτειών στην Εγγύς Ανατολή επί τριάντα χρόνια, και ο οποίος υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των φρικαλεοτήτων των Τούρκων στη Σμύρνη τον Αύγουστο του '22, περιέχονται συγκλονιστικά ντοκουμέντα για τα αθώα θύματα της θηριωδίας των Τούρκων. Στον πρόλογό του γράφει ο ίδιος: «Η διαδικασία της εξόντωσης αυτής πραγματοποιήθηκε στην διάρκεια μιας σημαντικής χρονικής περιόδου με καθορισμένο σκοπό, με σύστημα και με προσεκτικά διαλεγμένες εκ των προτέρων λεπτομέρειες και συντελέστηκε με απερίγραπτες ωμότητες προκαλώντας την καταστροφή αριθμού ανθρωπίνων υπάρξεων μεγαλύτερου από εκείνον οιοδήποτε άλλου διωγμού που έλαβε χώραν μετά τον ερχομό του Χριστού»(σελ.17).

Στη συνέχεια του βιβλίου περιγράφονται σε επιμέρους κεφάλαια η εξόντωση των χριστιανικών πληθυσμών της Μικρασίας: «Διωγμός των χριστιανών στο νομό Σμύρνης (1911-1914)», «Οι σφαγές της Φώκαιας (1914)», «Νέο φως σχετικά με τις σφαγές των Αρμενίων (1914-1915)», «Η καταστροφή της Σμύρνης(Σεπτέμβριος 1922)», «Οι Τούρκοι έρχονται», «Πού και πότε ανάφτηκαν οι φωτιές», «Πρόσθετες λεπτομέρειες που έμαθα μετά την τραγωδία», «Αριθμός των φονευθέντων», «Η ευθύνη του κόσμου της δύσεως».

Μέσα σ' αυτά τα κεφάλαια αναγράφονται ανατριχιαστικές λεπτομέρειες σφαγών, λεηλασιών, εμπρησμών, βιασμών και ανήκουστων φρικαλεοτήτων που διέπραξαν οι Τούρκοι, υπό τα όμματα, δυστυχώς, των επίσημων μας «φίλων» και «συμμάχων» μας.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης μας και νυν Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Χριστόδουλος ,σε σχετικό άρθρο του στην εφημερίδα «Το Βήμα της Κυριακής»,26-6-1992,σημειώνει: «Στις καρδιές των Ελλήνων οι αείμνηστοι Πατέρες μας, που έπεσαν στη Μικρασία υπέρ βωμών και εστιών, είναι αγιασμένοι μάρτυρες. Το αίμα τους έχει πορφυρώσει τη μορφή τους, τούς έχει δικαιώσει και τους έχει εξασφαλίσει τον φωτοστέφανον της αιώνιας δόξης».

Οι μικρασιατικής καταγωγής βουλευτές, Γ. Χαραλάμπους-Γ. Διαμαντιδής-Γ.Καψής, εκφράζοντας την επιθυμία των μικρασιατικών σωματείων της χώρας μας, κατάθεσαν τις 12-5-1997 πρόταση Νόμου για την αναγνώριση της γενοκτονίας των μικρασιατικών πληθυσμών και την καθιέρωση ημέρα μνήμης, στην εισηγητική τους έκθεση, μεταξύ άλλων, αναφέρουν: «Η κατάρρευση των ελληνικών δυνάμεων το 1922 στη Μικρά Ασία, οι σφαγές οι λεηλασίες και η προσφυγιά που ακολούθησαν αποτελούν το αποκορύφωμα μιας συστηματικής προσπάθειας εξόντωσης του ελληνικού στοιχείου από τα χώματα της Μικράς Ασίας, που έβαλε τέρμα στην

τριαχιλιετή παρουσία του στην πέραν του Αιγαίου Ελλάδα, μια περιοχή όπου αναπτύχθηκε η ωριμότερη φάση του ελληνικού πολιτισμού...»

Τα προσφυγικά σωματεία με την Ομοσπονδία τους με συνεχή διαβήματά τους προς την πολιτική ηγεσία ζητούν δικαίωση των θυμάτων της μικρασιατικής καταστροφής. Η Ένωση Σμυρναίων Αθηνών, χαρακτηριστικά, σε σχετικό της διάβημα αναφέρει στο τέλος: «Ελπίζουμε ότι η ελληνική Βουλή δεν θ' αρνηθεί το αίτημα της αναγνώρισης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μ. Ασίας και της Θράκης εν τω συνόλω της (όπως σωστά αναγνώρισε τη γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου). Είναι πράξη πολιτική και πατριωτική να μην επιτρέψει την ηθική παραγραφή των εγκλημάτων της Τουρκίας εις βάρος του Ελληνισμού και να μη συνεργήσει στην απόκρυψη της αλήθειας για τη γενοκτόνο πολιτική της χώρας αυτής... Είμαστε αποφασισμένοι να μην αφήσουμε να περάσουν στη λήθη τα μαρτύρια και οι θυσίες των προγόνων μας».

Αυτό ακριβώς κάνει και η δημοτική αρχή της προσφυγούπολης της Νέας Ιωνίας, σήμερα την ημέρα του Δεκαπενταύγουστου, για να μην περάσουν στη λήθη τα μαρτύρια και οι θυσίες των πατέρων μας. Επιτελεί επιμνημόσυνη δέηση και καταθέτει από μέρους των απογόνων των μικρασιατών κατοίκων της δάφνινο στεφάνι, ως ελάχιστο φόρο τιμής και χρέους ιερής μνήμης, σ' αυτούς που τα οστά τους έμειναν εκεί φρουροί της πανάρχαιας κοιτίδας του ελληνισμού της Μικρασίας. Ας είναι «αιωνία η μνήμη αυτών».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 15 Αυγούστου 1998)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 1^η Μαΐου 1999)

2 Μαΐου 1919: 80 χρόνια από την ευφρόσυνη ημέρα της ΙΩΝΙΑΣ

15. Ο ελληνικός στρατός στη Σμύρνη

Συμπληρώνονται 80 χρόνια από τη θριαμβευτική είσοδο του ελληνικού στρατού στην πρωτεύουσα της Ιωνίας, στο μαργαριτάρι της Ανατολής, τη Σμύρνη, που αυτή την ημέρα ζούσε ένα όνειρο, που έγινε πραγματικότητα

μετά από τούρκικη σκλαβιά 500 χρόνων. Η ημέρα της 2ας Μαΐου 1919 είναι γραμμένη στην ιστορία της Σμύρνης με χρυσά γράμματα. Είναι η θριαμβική πορεία της και η ανάστασή της. Η Σμύρνη έμπαινε κάτω από την ελληνική διοίκηση. Υψωνόταν η ελληνική σημαία!

Στα 80χρονα αυτού του κορυφαίου γεγονότος της νεότερη ιστορίας μας είναι αφιερωμένο το ετήσιο ημερο-λόγιο του 1999 της Πολιτιστικής Εορτίας Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», για να φέρει στην ιστορική μας μνήμη με αδρομερείς γραμμές τα γεγονότα και τα συναισθήματα του ελληνισμού «Από το θρίαμβο του 1919 στην κατά-στροφή του 1922».

Το ημερολόγιο αυτό οι ΙΩΝΕΣ το αφιερώνουν «σ' όλους εκείνους που προσπάθησαν ν' αγγίξουν τ' όνειρο! Σ' αυτούς που έπεσαν εκεί και σ' αυτούς που γύρισαν, αφήνοντας πίσω ένα κομμάτι της καρδιάς τους». Και είναι πολλοί αυτοί Μικρασιάτες και Ελλαδίτες, όλοι Έλληνες, που εκείνη την ταραγμένη εποχή έζησαν ένα όνειρο και έναν εφιάλτη, έζησαν το θρίαμβο και την καταστροφή, έζησαν τη ζωή και την ανάσταση μέσα σε τρία μεγάλα χρόνια από το 1919 μέχρι το 1922.

Διαβάζουμε στο ημερολόγιο ΕΝ ΟΛΙΓΟΙΣ: «Στις 2 Μαΐου 1919 ύστερα από απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου Ειρήνης με αντιπροσώπους της Αγγλίας, Γαλλίας και των Η.Π.Α.(ο Ιταλός απουσίαζε) τμήμα του ελληνικού στρατού αποβιβάστηκε στη Σμύρνη, για να προστατεύσει τους χριστιανικούς πληθυσμούς της περιοχής και την υπογραφή της τελικής συνθήκης με την Τουρκία. Η απόβαση αυτή του ελληνικού στρατού, κατόπιν εντολής των συμμαχικών δυνάμεων της Αντάντ, έγινε από συμμαχική υποχρέωση προς την Ελλάδα, η οποία από το 1917 ως σύμμαχος πολεμούσε μαζί τους στον Ευρωπαϊκό πόλεμο. Το γεγονός έγινε

δεκτό από ολόκληρο τον ελληνισμό με πανηγυρικό ενθουσιασμό. Η Σμύρνη σημαιοστολίστηκε με ελληνικές γαλανόλευκες σημαίες, στους δρόμους τραγουδούσαν πατριωτικά τραγούδια και ο εθνικός ύμνος ηχούσε παντού. Θεωρήθηκε προάγγελος της απελευθέρωσης της Ιωνίας...».

Του γεγονότος αυτού είχε προηγηθεί η συνθήκη των Σεβρών των Παρισίων-αυτή που δημιουργούσε την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών-και στο ημερολόγιο διαβάζουμε το τηλεγράφημα του Ελευθερίου Βενιζέλου προς τον ελληνικό λαό: «Είμαι ευτυχής αγγέλων προς υμάς ότι σήμερον εβδόμην επέτειον της υπογραφής της συνθήκης του Βουκουρεστίου υπεγράφη η συνθήκη ειρήνης μετά της Τουρκίας, η συνθήκη δ΄ ης οι κυριώτατοι σύμμαχοι δυνάμεις μεταβιβάζουν εις την Ελλάδα την κυριαρχία επί της Δυτικής Θράκης και η συνθήκη μετά της Ιταλίας, δ΄ ης αύτη μεταβιβάζει εις ημάς τα Δωδεκανησα...»

Ο εθνάρχης Ελευθέριος Βενιζέλος, με τη ρέουσα ευγλωττία του, την ακαταμάχητη και ολοκληρωμένη επιχειρηματολογία του και τη γοητεία της προσωπικότητάς του, με υποθήκες τη συμβολή του ελληνικού στρατού στο πλευρό των συμμάχων, πείθει αυτή τη Διάσκεψη Ειρήνης(4 Απριλίου 1919) να δεχθεί τις ελληνικές θέσεις και να εμπιστευθεί στην Ελλάδα μια εξαιρετικώς σπουδαία και τιμητική αποστολή- εναρμονισμένη με τους πόθους του ελληνικού Έθνους- «να μας δοθούν η Σμύρνη και αι Κυδωνίαι με ανάλογον ενδοχώραν».

Και το όνειρο έγινε πραγματικότητα. Με το γλυκοχάραμα της 2ας Μαΐου 1919, η νηοπομπή που έφερνε την 1η Μεραρχία, τη λεγόμενη «Σιδηρά Μεραρχία», που την αποτελούσαν Θεσσαλοί στρατιώτες αποβιβάζεται στην προκυμαία της Σμύρνης!

Ο ερχομός της 1ης Μεραρχίας του ελληνικού στρατού μεθάει τον ελληνισμό της Μικρασίας. Ένα μεθύσι αλλοιώτικο, που τους κάνει να βλέπουν ολόφωτη τη λευτεριά τους. Πιστεύουν ότι η Μεγάλη Ιδέα από όραμα, τώρα γίνεται πραγματικότητα.

Διαβάζουμε στο ημερολόγιο την περιγραφή της Μικρασιάτισσας λογοτέχνιδας από τη Μαινεμένη, τη γνωστή σε μας τους ΙΩΝΕΣ από την εδώ επίσκεψη και ομιλία της, Ιφιγένειας Χρυσόχου:

«Πώς βρέθηκαν τόσες σημαίες; Για πότε ετοιμάστηκαν τόσες κονκάρδες; Πού ήτανε τόσοι καιρό κρυμμένες οι κεντημένες «Ελλάδες», που στόλιζαν κιόλας μες στις χρυσές κορνίζες τους τους τοίχους; Και τα λουλούδια; Ανθόκηποι πολύχρωμοι στα αμέτρητα πανεράκια. Οι μαθήτρες και όλα τα κορίτσια της Μαινεμένης, με γαλανόλευκες κορδέλες, όρθια επάνω στα τραπέζια και στις καρέκλες, κι απ΄ τις δυο μεριές του δρόμου ραίνανε τους στρατιώτες.

Ο Ελληνικός Στρατός περνάει! ΄Ωσαμε τον ουρανό ακούγονται οι ζητωκραυγές και τα χειροκροτήματα. Χείμαρρος η χαρά πλημμύρισε στη μικρή πολιτεία. Ήλιος η ευτυχία ζέστανε τις καρδιές και φωτοβολούσε στα πρόσωπα. Ο Στρατός περνάει! Πιο δυνατό το δάκρυ της ευτυχίας, απ' το γέλιο της χαράς, λαμπυρίζει στα μάτια. Χυμάνε άνδρες και γυναίκες κι αγκαλιάζουν τα φανταράκια. Τα φιλάνε, τα χαϊδεύουν. Θα σπάσει από ευτυχία ο άνθρωπος.

Γενεών προσμονή, αιώνων όνειρα,ελπίδες,λαχτάρες. Όλα έγιναν αλήθεια. Χριστός Ανέστη! Ανάρπαστα τα φανταράκια το πρώτο βράδυ απ' τα σπίτια. Στρώθηκαν τα λινά κεντημένα τραπεζομάντηλα. Βγήκαν από τις δεσπέντζες τα πορσελάνινα σερβίτσια, τα κρουσταλλένια ποτήρια, τ' ασημένια μαχαιροπήρουνα, ό,τι καλό και ακριβό».

Λαός και στρατός με επικεφαλής την στρατιωτική ηγεσία και τον Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο μέσα σ' ένα παραλήρημα χαράς και ενθουσιασμού ζουν στη Σμύρνη ανεπανάληπτες συγκινητικές στιγμές. Ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης-ο μετέπειτα σφαγιασθείς από τον τουρκικό όχλο- την προτεραία ημέρα στο κατάμεστο από κόσμο συνοδικό της Αγίας Φωτεινής συγκινημένος με δάκρυα στα μάτια μιλάει: «Αδελφοί μου στήτε μετά φόβου Θεού!...Από σήμερα 1ην του φαιδρού Μαΐου... αποτελούμεν αναπόσπαστον τμήμα της ηνωμένης, ενδόξου, της αθανάτου μεγάλης μας πατρίδος Ελλάδος...Ζήτω το Έθνος».

Αύριο 2 Μαΐου-80 χρόνια μετά από εκείνη την ευφρόσυνη ημέρα- μέσα από το ημερολόγιο της Πολιτιστικής Εορτίας Μικρασιατών «ΙΩΝΕΣ» ας πάμε κι εμείς στην προκυμαία της Σμύρνης να υποδεχθούμε τον Ελληνικό Στρατό, ν' ανακατευτούμε με το λαό και το στρατό, να ζητωκραυγάσουμε, να κλάψουμε από συγκίνηση και να ζήσουμε το όνειρο!

Και βέβαια για να ολοκληρώσουμε τη μνήμη και τη γνώση μας μπορούμε να διαβάσουμε στις επόμενες σελίδες του ημερολογίου για την καταστροφή και την προσφυγιά του 1922, σταματώντας στην τελευταία σελίδα του που κλείνει μ' αυτά που γράφει ο Δημ. Παντελιάς στο βιβλίο του «Αίμα και Πυρ»:

«Περάσαμε πια τις Συμπληγάδες του Πόνου και του Θρήνου. Η Ιερουσαλήμ μας κείται πια νεκρή. Το ξόδι της πέρασε ήσυχο μέσα σε λυγμούς μόνο. Χωρίς δάκρυα. Ήταν ό,τι της ταίριαζε της περήφανης της Μεγάλης Νεκρής. Κι όμως εμείς, γεννήματα της Αγίας Γης της Ιωνίας κι άλλοι της Αιολίδας, Δεν ξεχνούμε! Δε θα ξεχάσουμε !...».

Σημείωση: Για το γεγονός τούτο οι «ΙΩΝΕΣ» θα διοργανώσουν ειδική ημερίδα στα μέσα Μαΐου.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 1^η Μαΐου 1999)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 14 Σεπτεμβρίου 1999)

Ημέρα εθνικής μνήμης

16. Η γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας

Στις 31 Αυγούστου 1922 (13 Σεπτεμβρίου με το νέο ημερολόγιο) η πόλη της Σμύρνης, στα παράλια της Ιωνίας, πυρπολήθηκε από τον τουρκικό στρατό, ο οποίος την είχε καταλάβει τέσσερις ημέρες νωρίτερα, στις 27 Αυγούστου. Το δραματικό αυτό τέλος της «νύμφης της Ιωνίας» ολοκλήρωσε την προσχεδιασμένη και συστηματική γενοκτονία και εξόντωση του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, που είχε αρχίσει λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1914, και εφαρμόστηκε σκληρά και απάνθρωπα από το τουρκικό κράτος.

Ακριβώς αυτή η ιστορική ημερομηνία, που συμπίπτει με τη μεγάλη γιορτή της χριστιανισμού, την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού, με Νόμο της Ελληνικής Πολιτείας (Νόμος 2645, άρθρο 1, ΦΕΚ 234 /13-10-1998, τεύχος πρώτο), καθιερώνεται και «ορίζεται η 14η Σεπτεμβρίου κάθε έτους ως ημέρα εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος».

Η ιστορική αυτή μνήμη δεν έχει σχέση βεβαίως με τα αισθήματα συμπαράστασης, που τρέφει αυτή την περίοδο ο ελληνικός λαός προς τον τούρκικο λαό που δοκιμάστηκε σκληρά από τη μανία του Εγκέλαδου και

ΕΛΛΗΝΕΣ οδηγούνται στα τρένα ερμού, "μελέ περπουρού", όπου οι περισσότεροι θα εξοντωθούν από τις ακαυζίες, πείνα, δίψα και θάνατο (1915)

θρηνεί στα ερείπια των σπιτιών του ανθρώπινες ζωές προσφιλών του προσώπων και ανυπολόγιστες οικονομικές κατά-στροφές, και βεβαίως την έκφραση ευγνωμοσύνης του ελληνικού λαού προς την ειδική τουρκική ομάδα απεγ-κλωβισμού των δικών μας πληγέ-ντων από τους πρόσφατους σει-σμούς στην περι-οχή της Αθήνας, αλλά είναι ένα επιτακτικό χρέος προς την ιστορία και προς τη μνή-μη των Μικρα-σιατών πατέρων μας και όχι για αναμόχλευση παθών και αισθημάτων αντεκδίκησης. Να μαθαίνουμε, να θυμόμαστε και να τιμάμε με τον πρέποντα τρόπο και σεβασμό μια περίοδο,

που σήμανε την ολοκληρωτική καταστροφή του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, σημάδεψε βαθιά την πορεία της σύγχρονης Ελλάδας και ξερίζωσε ενάμισι εκατομμύριο Έλληνες από την πανάρχαια ελληνική τους γη και τους έρριξε πρόσφυγες με ένα μπογαλάκι στο χέρι σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Ο παραπάνω Νόμος ψηφίστηκε ομόφωνα από τη Βουλή των Ελλήνων στις 24 Σεπτεμβρίου 1998 με πρόταση των βουλευτών Ιωάννη Διαμαντίδη, Ιωάννη Καψή και Ιωάννη Χαραλάμπους για την «καθιέρωση της 14ης Σεπτεμβρίου ως ημέρα Εθνικής Μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος».

Όλες οι παρατάξεις των πολιτικών κομμάτων καταδίκασαν αυτή τη γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας.

Παρακάτω παραθέτουμε αντιπροσωπευτικά μερικές αποστροφές λόγων των αγορητών-βουλευτών εκείνης της ημέρας:

Ιωάννης Χαραλάμπους(ΠΑΣΟΚ): «Μετά από εβδομήντα έξι χρόνια η Βουλή των Ελλήνων αναγνωρίζει αυτό που έπρεπε να αναγνωρισθεί εδώ και πολλά χρόνια...».

Αναστάσιος Νεράντζης(Ν.Δ.): « Η καθιέρωση της γενοκτονίας στοχεύει στη μνήμη, στην καταδίκη των γεγονότων εκείνων και στην κινητοποίηση της παγκόσμιας κοινής γνώμης για να μην ξανασυμβούν τέτοια πράγματα...»

Δημήτρης Κωστόπουλος(Κ.Κ.Ε): «... Πατριωτικό είναι ό,τι είναι αληθινό».

Αδριανή Λουλέ (ΣΥΝ): «...Αναμφισβήτητα υπήρξε γενοκτονία και ξεκλήρισμα των Ελλήνων από τον τόπο τους...».

Γεώργιος Ρόκος (ΔΗΚΚΙ): «...Είναι σίγουρο πως μόνο όταν στιγματίζονται από τη διεθνή κοινότητα τέτοια ιστορικά γεγονότα και όταν ο δράστης λαός αναγνωρίζει τα εγκλήματά του και ζητά συγγνώμη, μειώνονται οι πιθανότητες να επαναληφθούν παρόμοια γεγονότα και στο μέλλον».

Η συνεδρίαση έκλεισε με την τήρηση ενός λεπτού σιγής στη μνήμη των θυμάτων της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού και κάθε γενοκτονίας από την τουρκική θηριωδία, ύστερα από σχετική πρόταση του προεδρεύοντος κ. Παναγιώτη Κρητικού.

Εμείς στο σημερινό μας σημείωμα δε θα αναφερθούμε σε γνώμες, απόψεις και ζωντανές μαρτυρίες που έχουν καταγραφεί από Έλληνες, που έζησαν τα δραματικά γεγονότα, αλλά θα προστρέξουμε σε δύο ξένους έγκυρους παρατηρητές που ήταν σχεδόν και αυτοί αυτόπτες μάρτυρες του εγκλήματος της γενοκτονίας του μικρασιατικού Ελληνισμού.

Αυτοί είναι ο Αμερικανός Ερρίκος Μοργκεντάου(Η.Μοργενθau), πρεσβευτής των Η.Π.Α. στην Κων/πολη κατά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο και

ο Τζώρτζ Χόρτον(George Horton), Γενικός Προξενος των Η.Π.Α., που ο ίδιος έζησε τα τελευταία δραματικά γεγονότα στη Σμύρνη τον Αύγουστο του 1922. Από τα γραπτά τους θα σταχυολογήσουμε λίγες μόνο γραμμές για να φανεί πως η γενοκτονία του μικρασιατικού-χριστιανικού ελληνισμού είναι ένα γεγονός πραγματικό, που στιγματίζει αυτούς, που το διέπραξαν, αλλά και αυτούς που το διευκόλυναν ή και το ανέχθηκαν και το αποσιώπησαν, για πολιτικές σκοπιμότητες και τα συμφέροντά τους.

Ο Ερρίκος Μοργκεντάου στο βιβλίο του «Τα μυστικά του Βοσπόρου»(έκδοση «Τροχαλία»,1989) γράφει (σελ.59 και εξής): «...Ενεργώντας με προτροπή της Γερμανίας, η Τουρκία είχε αρχίσει να εφαρμόζει το μέτρο της εκτόπισης στους Έλληνες υπηκόους της στη Μικρά Ασία...Το σχέδιο ήταν να στείλουν τους Έλληνες Οθωμανούς στα νησιά του Αιγαίου. Όπως ήταν φυσικό, αυτοί οι άτυχοι άνθρωποι αντιστάθηκαν στον εκπατρισμό με αποτέλεσμα να γίνουν τοπικές σφαγές, ιδιαίτερα στη Φώκαια, όπου σφάχτηκαν περισσότερα από πενήντα άτομα».(Σημείωση: Εδώ ο Μοργκεντάου κάνει λόγο για τον λεγόμενο πρώτο διωγμό των Ελλήνων από τη Μικρά Ασία(1915-1919), ο οποίος με την υπόδειξη της Γερμανίας μεθοδεύτηκε από την τουρκική κυβέρνηση και έτσι ξεριζώθηκαν βιαίως από τις εστίες τους οι Έλληνες από τις περιοχές της Ερυθραίας, Αδραμυττίου, Περγάμου και άλλων περιοχών της Ιωνίας. Στη Φώκαια η εκκένωση συνοδεύτηκε από αθρόες σφαγές των κατοίκων, γιατί αντιστάθηκαν, όπως αναφέρει σε έκθεσή της η γαλλική αρχαιολογική αποστολή που βρισκόταν εκεί).

Ο Μοργκεντάου στη συνέχεια αναφέρει το δόγμα των Νεοτούρκων κατά το οποίο «η Τουρκία ανήκει στους Τούρκους» και σε εκτεταμένες ενότητες μέσα στο βιβλίο αναφέρει για τη σφαγή και τη γενοκτονία των Αρμενίων και συνεχίζει(σελ.238):

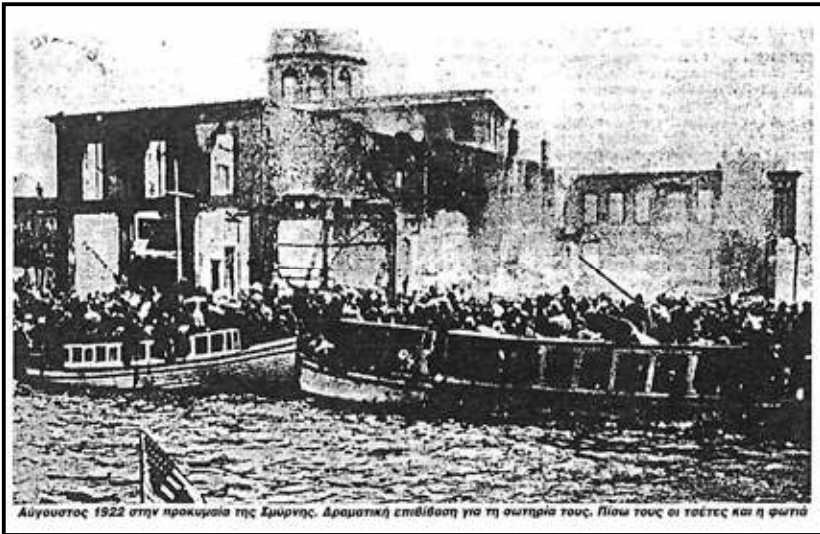
«Τα όσα διηγήθηκα θα μπορούσαν να ειπωθούν, με μερικές τροποποιήσεις και για τους Έλληνες και τους Σύρους. Έχω ήδη περιγράψει με ποιον τρόπο, λίγους μήνες πριν αρχίσει ο παγκόσμιος πόλεμος, η τουρκική κυβέρνηση άρχισε να εκτοπίζει τους Έλληνες υπηκόους από τα παράλια της Μικράς Ασίας. Οι διωγμοί εκείνοι δεν κίνησαν το ενδιαφέρον της Ευρώπης και των ΗΠΑ. (Σημείωση:Πρόσφατα διαπιστώσαμε το επιλεκτικό ενδιαφέρον και τους «ανθρωπιστικούς» βομβαρδισμούς των νατοϊκών δυνάμεων στη Σερβία, ενώ αλλού δε «βλέπουν» τίποτα...όπως και τότε...).Κι όμως, μέσα σε 3-4 μήνες, περίπου 400.000 Έλληνες ξεριζώθηκαν από τα μικρασιατικά παράλια...Το μαρτύριο των Ελλήνων είχε δύο φάσεις. Η πρώτη εκτυλίχτηκε πριν από τον πόλεμο και η δεύτερη στις αρχές του 1915. Στη διάρκεια της πρώτης, οι επιχειρήσεις περιορίστηκαν στους Έλληνες των παραλίων της Μικράς

Ασίας. Στην επόμενη εκτοπίστηκαν στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας χιλιάδες Έλληνες της Θράκης, της περιοχής γύρω από τη θάλασσα του Μαρμαρά, των Δαρδανελίων, του Βοσπόρου και των παραλίων της Μαύρης Θάλασσας. Οι Έλληνες αυτοί υπέστησαν τα ίδια σχεδόν δεινά με τους Αρμένιους. Στην αρχή εντάχτηκαν στον τουρκικό στρατό, σχηματίζοντας τάγματα εργασίας «αμελέ ταμπουρού» για τη διάνοιξη δρόμων στον Καύκασο και στις άλλες ζώνες πολεμικών επιχειρήσεων. Όπως και οι Αρμένιοι έτσι και οι Έλληνες πέθαιναν κατά χιλιάδες από την πείνα, τις στερήσεις και το κρύο. (Να θυμηθούμε για τα τάγματα αυτά το βιβλίο του Ηλία Βενέζη «Το νούμερο 31328»). Στο τέλος ο Μοργκεντάου σημειώνει emphaticά (σελ.239): «... Έτσι λοιπόν, για λόγους καθαρά πολιτικούς, οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας γλίτωσαν από τη γενική εξόντωση που υπέστησαν οι Αρμένιοι. Παρ' όλα αυτά, τα μαρτύρια τους ήταν μεγάλα και αποτελούν ένα ακόμα κεφάλαιο της μακράς σειράς εγκλημάτων, για τα οποία η Τουρκία θα κληθεί να λογοδοτήσει ενώπιον του πολιτισμένου κόσμου».

Εδώ κλείνουμε τις σελίδες με τις μαρτυρίες του Μοργκεντάου για τη γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας στο λεγόμενο «πρώτο διωγμό», που τον διεκτραγωδούσαν και τον έζησαν οι γονείς μας, γιατί δεν μας το επιτρέπει ο χρόνος και προχωρούμε στον επόμενο αυτόπτη μάρτυρα της φοβερής σφαγής της Σμύρνης το 1922, στον Αμερικανό Γενικό Πρόξενο των ΗΠΑ στην Εγγύς Ανατολή επί τριάντα χρόνια Τζωρς Χόρτον, μέσα από το βιβλίο του «Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ» με υπότιτλος «Μια διήγηση για τη συστηματική εξόντωση των Χριστιανικών πληθυσμών απ' τους Μωαμεθανούς και για την ενοχή ωρισμένων Μεγάλων Δυνάμεων, μαζί με την αληθινή ιστορία της πυρπολήσεως της Σμύρνης» (Τίτλος: «The blight of Asia», Έκδοση :The Bobbs-Merril Company, 1926. Επανέκδοση: Εστία Νέας Σμύρνης, 1980).

Ο Τζωρς Χόρτον, που επιβιβάστηκε από τους τελευταίους Αμερικανούς πολίτες σε πολεμικό πλοίο που ναυλοχούσε στην ψυχωραγούσα και πυρπολούμενη Σμύρνη τις τελευταίες ημέρες του Αυγούστου του 1922 γράφει στο παραπάνω βιβλίο αυτά τα συγκλονιστικά:

«...Η καταστροφή της Σμύρνης εν πάση περιπτώσει έλαβε χώραν στα 1922 και καμμία πράξη που διαπράχθηκε από την τουρκική φυλή σε όλη τη διάρκεια της κηλιδωμένης από αίμα ιστορίας της δεν παρουσίασε κτηνωδέστερα και περισσότερο ακόλαστα χαρακτηριστικά, ούτε ποικιλώτερες απ' τις χειρότερες μορφές ανθρωπίνων βασανιστηρίων που έχουν επιβληθεί εις βάρος αμάχων και αόπλων. Ήταν η πιο ταιριαστή ζοφερή και σατανική κατακλείδα στην όλη φρικτή τραγωδία...» (σελ.80).

Μέσα σ' αυτή την τραγωδία κορυφαία μορφή και ο Άγιος Χρυσόστομος Σμύρνης, όπως τον αποκαλεί ο Χόρτον, που με τα μαρτύρια και το αίμα του σφραγίζει την τελευταία σελίδα εκείνης της τραγωδίας. Για το μαρτύριο του Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομου σημειώνει στη σελίδα 94 του παραπάνω βιβλίου του: «Είναι όμως βέβαιο, ότι ο Μητροπολίτης θανατώθηκε απ' τον όχλο. Εβαιοπραγήσαν επάνω του, του ξερίζωσαν τη γενειάδα του, τον εχτύπησαν με ρόπαλα και με μαχαιριές, ωσότου πέθανε και ύστερα τον έσυραν σβαρνίζοντάς τον επάνω στους δρόμους...Πέθανε σαν μάρτυρας και αξίζει να του απονεμηθούν ύψιστες τιμές από την Ελληνική Εκκλησία και την Ελληνική Κυβέρνηση. Είναι άξιος του σεβασμού όλων των ανδρών και γυναικών απ' τους οποίους θ' απαιτείτο να δείξουν γενναιότητα αντιμετωπίζοντας ένα φρικτό θάνατο...». Και αυτό έγινε από την Εκκλησία η οποία ανακήρυξε Αγίους και Εθνο-ιερομάρτυρες τον Χρυσόστομο Σμύρνης και τους συν αυτώ ιεράρχες τον Κυδωνιών Γρηγόριο, τον Μοσχονησίων Αμβρόσιο, τον Ικονίου Προκόπιο και τον Ζήλων Ευθύμιο, καθώς και όλους τους κληρικούς και λαϊκούς, που πέθαναν μαρτυρικά κατά την Μικρασιατική καταστροφή.

Ο Τζώρς Χόρτον περιγράφοντας πολλές λεπτομέρειες και άλλων αυτοπτών μαρτύρων εκείνης της φοβερής ημέρας σημειώνει για την τελευταία επιθανάτια εικόνα της «νύμφης της Ιωνίας», της Σμύρνης: «...Η τελευταία θέα της δύσμοιρης πόλεως τη χαραυγή εκείνη (31 Αυγούστου 1922 με το παλιό ημερολόγιο) ήταν τεράστια σύννεφα που ολοένα μεγάλωναν και κατέβαιναν προς τον λιμένα, μία στενή λωρίδα παραλίας κατειλημμένη από μια μεγάλη μάζα ανθρώπων-ένα πλήθος που ολοένα

μεγάλωνε, έχοντας πίσω του τη φωτιά και μπροστά του τη θάλασσα, και ένα ισχυρότατος στόλος διασυμμαχικών πολεμικών πλοίων, ανάμεσα στα οποία υπήρχαν δύο αμερικάνικα αντιτορπιλλικά αγκυροβολημένα σε μικρή απόσταση από την προκυμαία που παρακολουθούσαν...»(σελ.104).

Για τα εγκλήματα που διαπράχτηκαν στη Σμύρνη πιο κάτω στην ίδια σελίδα θα σημειώσει: «Πραγματικά στη Σμύρνη, τίποτε δεν έλειπε σχετικά με την θηριωδία, την ακολασία,τη σκληρότητα και όλη τη μανία του ανθρώπινου πάθους...Γιατί καθ' όλη τη διάρκεια του διαβολικού αυτού δράματος οι Τούρκοι λήστευαν και βίαζαν...». Και καταλήγει ο Χόρτον με μια δραματική διαπίστωση:

« Ένα από τα δυνατότερα συναισθήματα που πήρα μαζί μου από τη Σμύρνη ήταν το συναίσθημα της ντροπής, διότι ανήκα στο ανθρώπινο γένος».

Αυτά λοιπόν τα τραγικά γεγονότα και οι εγκληματικές πράξεις ,που ήταν γενοκτονία των Ελλήνων, που στιγματίζουν το ανθρώπινο γένος, όπως καταλήγει ο Χόρτον, είναι ιστορία, είναι μνήμη είναι αλήθεια, που πρέπει να λέγεται και να γράφεται συνεχώς, ώστε και να στιγματίζονται οι βέβηλοι που τα διέπραξαν και να καταδικάζονται στη συνείδηση της ανθρωπότητας, ώστε να μην επαναλαμβάνονται ατιμωρητί.

Ας μεταφερθούμε κι εμείς σήμερα νοερά και ψυχικά σε εκείνα τα χρόνια του 1914 και 1922 στα πανάρχαια ελληνικά χώματα της Μικράς Ασίας, που διαπράχθηκε η γενοκτονία των Ελλήνων, για να θρηνησουμε και να τιμήσουμε ευλαβικά τους άνδρες, τις γυναίκες, τα παιδιά, τους γονείς μας και πατέρες μας και τους ελλαδίτες στρατιώτες, τους Έλληνες, που άφησαν εκεί σκορπισμένα τα κόκαλά τους να λευκαίνουνται.

Σήμερα, ας νιώσουν δικαιωμένοι και αναπαυμένοι, γιατί εμείς τα παιδιά τους δεν τους έχουμε ξεχάσει, αλλά τους έχουμε μέσα στην καρδιά μας και τους τιμάμε επίσημα με επιμνημόσυνες δεήσεις και καταθέσεις στεφάνων δάφνης στα κενοτάφια και τα ηρώα τους.

Ας είναι αιωνία η μνήμη των Μικρασιατών πατέρων μας που πότισαν με το αίμα τους την πανάρχαια ελληνική γη της Μικράς.

Σημείωση: Το παραπάνω κείμενο εκφωνήθηκε την Κυριακή 12 Σεπτεμβρίου 1999 από τον συγγραφέα, έξω από την Ευαγγελίστρια, στο μνημείο των πεσόντων στη Μικρά Ασία (στη βάση του καμπαναριού). (Δημοσιεύτηκε, ολοσέλιδο, και στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 14 Σεπτεμβρίου 1999).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 11 Νοεμβρίου 2001 στην ιδιαίτερη στήλη «Το Βήμα του πολίτη» (επιστολές, επισημάνσεις, σχόλια)

17. «Οι «σταθμοί» του Βόλου στα 120 ελεύθερα χρόνια του Ο κ. Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς γράφει:

« Αξιότιμε κ. Διευθυντά

Η εφημερίδα σας «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της περασμένης Κυριακής 04-11-2001 κάνει μια εξαιρετική παρουσίαση σχετική με την έκθεση μνήμης του ΔΗ.Κ.Ι. στο 1^ο Επιχειρηματικό Πανόραμα του Επιμελητηρίου Μαγνησίας στο Εκθεσιακό και Αθλητικό Κέντρο του Δήμου Βόλου στο Πεδίο Άρεως, παρουσιάζοντας στο ένθετο Αφιέρωμα δυο μεσαίες σελίδες με τίτλο «Οι «σταθμοί» του Βόλου στα 120 ελεύθερα χρόνια του».

Θα μου επιτρέψετε να διατυπώσω μερικές σκέψεις σχετικές με την επιλογή των δέκα «σταθμών» της ιστορίας του Βόλου αυτά τα τελευταία 120 χρόνια (1881-2001) από το υπεύθυνο επιστημονικό επιτελείο του ΔΗ.Κ.Ι., τους οποίους «σταθμούς» παρουσιάζει σε 12 καλαίσθητες φωτογραφικές ενότητες με κείμενα και στο Εκθεσιακό Κέντρο του Δήμου Βόλου στην έκθεση «Το επιχειρηματικό πανόραμα». Διαβάζοντας με προσοχή τους οκτώ «σταθμούς», που δημοσιεύετε και τους τίτλους των υπολοίπων τεσσάρων, φαίνεται να καλύπτεται η ιστορία του Βόλου με μία όμως ένσταση και επιφύλαξη από εμένα.

Χωρίς να παραθεωρώ τους αναγραφόμενους ιστορικούς «σταθμούς», ερωτώ: Δεν θεωρούν οι υπεύθυνοι επιστημονικοί συνεργάτες του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας και Τεκμηρίωσης, ότι η έλευση των προσφύγων Μικρασιατών του 1921, του 1922 και 1924 είναι ένα σπουδαίο ιστορικό γεγονός και ένας «σταθμός» στην ιστορία της πόλης του Βόλου;

Ο Βόλος του 1920 ήταν μια πόλη με 30.682 κατοίκους και το 1928 εκτινάχτηκε στους 47.892 κατοίκους, μαζί με τη Νέα Ιωνία, που ήταν τότε συνοικία του Βόλου και όχι 41.350 που αναγράφει το τρίπτυχο του ΔΗ.Κ.Ι. «Βόλος 1881 – 2001», δηλ. είχαμε μια πληθυσμιακή αύξηση κατά 56%.

Και πρέπει να παραδεχθούμε πως αυτή η πληθυσμιακή έκρηξη δεν ήταν μόνον ποσοτική αλλά και ποιοτική. Ποιος έχει αντίρρηση ότι η έλευση των προσφύγων στην πατρίδα μας, αλλά και στον Βόλο, μια που μιλάμε για την ιστορία του, δεν ήταν ένας «σεισμός» της τοπικής κοινωνικής δομής, της τοπικής πολιτικής σκέψης και ανακατατάξεις, το τοπικού πολιτισμού και πολιτισμικού εμπλουτισμού, της οικονομικής βιομηχανικής και εμπορικής ανάπτυξης της πόλης μας;

Δεν είναι, λοιπόν, ιστορικός «σταθμός» η έλευση των προσφύγων μέσα στη δεκαετία του 1920-1930; Βέβαια, αναγράφεται και ως «σταθμός» η ίδρυση του Δήμου Νέας Ιωνίας το 1947 και ίσως θεωρηθεί ότι καλύπτεται το θέμα των προσφύγων Μικρασιατών του 1922. Αυτός όμως, είναι ένας μερικός

«σταθμός» μέσα στον γενικό του 1922, που έπρεπε, οπωσδήποτε, να τονιστεί κατά την ταπεινή μου άποψη.

Ας μου επιτραπεί να θεωρήσω σοβαρή παράλειψη από τους αγαπητούς φίλους του ΔΗ.Κ.Ι. τη μη αναγραφή ως ιστορικού «σταθμού» της έλευσης των προσφύγων Μικρασιατών του 1922».

Απάντηση στην επιστολή μου.

Στην ανωτέρω επιστολή μου απάντησαν η κ. Αίγλη Δημόγλου και ο κ. Γιάννης Κουτής, εκ μέρους του ΔΗ.Κ.Ι. με επιστολή τους στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Παρασκευή 16 Νοεμβρίου 2001 και γράφουν τα παρακάτω:

«Οι σταθμοί του Βόλου.

Η κ. Αίγλη Δημόγλου και ο κ. Γιάννης Κουτής εκ μέρους του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας γράφουν: Αξιότιμε κ. Διευθυντά

Σχετικά με την επιστολή του αγαπητού κ. Κωνσταντάρη-Σταθαρά, ακούραστου ερευνητή της Ιστορίας της Νέας Ιωνίας Βόλου και των πρώτων κατοίκων της, στην οποία εκφράζει τη διαφωνία του σχετικά με τα γεγονότα, που επιλέχθηκαν να παρουσιαστούν στην έκθεση «Βόλος 1981-2001: 120 χρόνια στο ελληνικό κράτος» που οργάνωσε το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας (ΔΗ.Κ.Ι.) και φιλοξενήθηκε στο 1^ο Επιχειρηματικό Πανόραμα, σημειώνουμε τα εξής:

Η έκθεση, όπως φανερώνει και το τίτλος της, πραγματοποιήθηκε με αφορμή τη συμπλήρωση 120 χρόνων του Βόλου στο ελληνικό κράτος και κάθε μία από τις 12 ενότητες, που την απαρτίζουν, αντιστοιχούν σε μια δεκαετία αυτών των χρόνων.

Η επιλογή των θεμάτων, που έπρεπε να παρουσιαστούν, έγινε με το ακόλουθο σκεπτικό: Από τη μία έπρεπε για κάθε δεκαετία να επιλεγεί ένα σημαντικό γεγονός, που επηρέασε της πορεία της πόλης και από την άλλη, στην ανάπτυξη του θέματος, αυτό να καλυφτεί διαχρονικά και η έκθεση στο σύνολό της να καλύψει όσο το δυνατόν πληρέστερα τα 120 χρόνια, που ακολούθησαν την προσάρτηση της πόλης στο ελληνικό κράτος.

Έτσι, θεωρήσαμε προσφορότερο για τη λειτουργία και την πληρότητα της έκθεσης (χωρίς να διεκδικούμε το αλάθητον) να παρουσιαστεί στην έκθεση το γεγονός της εγκατάστασης των προσφύγων στην πόλη και σπουδαίος ρόλος που αυτοί διαδραμάτισαν με αφορμή τη σύσταση του Δήμου Νέας Ιωνίας, του δημιουργήματός τους, δηλαδή, και όχι της έλευσής τους. Άλλωστε, η αναγνώριση του ρόλου των προσφύγων από το επιστημονικό επιτελείο της ΔΗ.Κ.Ι. στο οποίο απευθύνεται ο κ. Κωνσταντάρης στην επιστολή του, έχει πολλές φορές επισημανθεί στις εκδηλώσεις, τις εκδόσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις άλλες δραστηριότητες του Κέντρου Ιστορίας».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 1 Σεπτεμβρίου 2002)

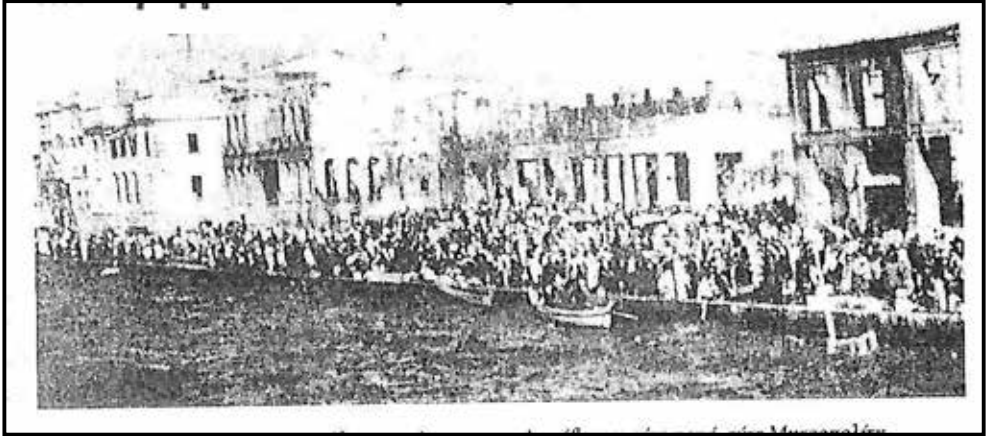
**18. Θρήνοι της λαϊκής μούσας για τη Μικρασιατική
Καταστροφή**

Η 31^η Αυγούστου 1922 (παλαιό ημερολόγιο, νέο η 13^η Αυγούστου) είναι η τελευταία επιθανάτια ημέρα της ελληνικής νύμφης της Ιωνίας, της Σμύρνης. Εκείνη την ημέρα ολοκληρώθηκε το σατανικό σχέδιο του Νουρεντίν πασά (στρατιωτικού διοικητή) για τον αφανισμό κάθε ίχνους της ελληνικότητας της Σμύρνης με τη φοβερή πυρκαγιά, που έβαλε καθοδηγούμενος ο τούρκικος όχλος στις ελληνικές συνοικίες της πόλης.

Ο Τζορς Χόρτον (George Horton) Γενικός Πρόξενος των Ηνωμένων Πολιτειών στη Σμύρνη, αυτόπτης μάρτυρας των τραγικών γεγονότων εκείνων των ημερών, γράφει στο βιβλίο του «Η Κατάρρα της Ασίας» (μετάφραση από την πρωτότυπη έκδοση του 1926 από την Ένωση Σμυρναίων Αθηνών, σελ. 104): «Η τελευταία θέα της δύσμοιρης πόλεως τη χαραυγή εκείνη ήταν τεράστια σύννεφα που ολοένα μεγάλωναν και κατέβαιναν προς τον λιμένα, μία στενή λωρίδα παραλίας κατεilhaμμένη από μία μεγάλη μάζα ανθρώπων- ένα πλήθος που ολοένα μεγάλωνε- έχοντας πίσω του τη φωτιά και μπροστά του τη θάλασσα...Πραγματικά στη Σμύρνη, τίποτε δεν έλειπε σχετικά με τη θηριωδία, τη ακολασία, τη σκληρότητα και όλη τη μανία του ανθρώπινου πάθους, το οποίο εξαιτίας της ολοκληρωτικής αναπτύξεώς του κατέβαζε το ανθρώπινο γένος σε επίπεδο χαμηλότερο κι από το πιο σκληρότερο και φρικτότερο επίπεδο του κτήνους. Γιατί καθ' όλη τη διάρκεια του διαβολικού αυτού δράματος οι Τούρκοι λήστεψαν και βίαζαν... Ένα από τα δυνατότερα συναισθήματα που πήρα μαζί μου απ' τη Σμύρνη ήταν το συναίσθημα της ντροπής, διότι ανήκα στο ανθρώπινο γένος...».

Άλλος αυτόπτης μάρτυρας, ο διευθυντής της ΧΑΝ στη Σμύρνη, Εδουάρδος Φίσσερ, σημειώνει: «Η πυρκαϊά εις δέκα μόνον ώρας είχε εξαπλωθή εις πλάτος δύο μιλίων. Εις την προκυμαίαν ένας όγκος πανικοβλήτου πληθυσμού αγωνίζεται να σωθή. Μετά την τρομεράν σφαγήν, τίποτε άλλο δεν υπολείπετο παρά η πυρκαϊά διά να δοκιμασθή τόσον σκληρώς ο χριστιανικός πληθυσμός της Σμύρνης...Πολλοί βρέχουν εις την θάλασσαν κουβέρτες και τυλίγονται εις αυτάς. Άλλοι κραυγάζουν ως τρελοί, άλλοι ευρίσκουν τον θάνατον από Τούρκους στρατιώτας που διαρκώς τους πυροβολούν. Τα πτώματα εκατοντάδων χριστιανών που εσφάγησαν ή ευρήκαν τον θάνατον από τουρκικές σφαίρας επιπλέουν εις

την θάλασσα» (Χρ. Εμ. Αγγελομάτη, Το χρονικόν της μεγάλης τραγωδίας, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, β' έκδοσις, Αθήναι 1971, σελ. 249).

Στις 31 Αυγούστου 1922 συντελέστηκε το τέλειο έγκλημα κατά του ελληνισμού της Σμύρνης και της Μικράς Ασίας. Είχαν προηγηθεί οι αιχμαλωσίες, οι βιασμοί, οι σφαγές, οι λεηλασίες, το φοβερό μαρτύριο του Εθνο-ιερομάρτυρα Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης και τώρα η φωτιά για να αφανίσει κάθε τι το ελληνικό.

Η ημέρα αυτή είναι η αποφράδα ημέρα του νεότερου ελληνισμού, μετά από εκείνη της 29^{ης} Μαΐου 1453. Για ανάμνηση της ημέρας αυτής ο Δήμος Νέας Ιωνίας της πόλης μας, έχει μετονομάσει την πλατεία της συνοικίας των λεγόμενων Γερμανικών σε «Πλατεία της 31^{ης} Αυγούστου 1922».

Την τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής θρηνεί η λαϊκή μούσα των προγόνων μας Μικρασιατών. Στο παρόν άρθρο δημοσιεύουμε για πρώτη φορά δύο δημοτικά-λαϊκά στιχουργήματα, που μας έγιναν γνωστά, ενώ ερευνούσαμε σχετικά με τους Μικρασιάτες της Μαγνησίας και ένα τρίτο, που διαβάσαμε στο βιβλίο του συγγραφέα Γιάννη Αικατερίνη, που αναφέρεται στους πρόσφυγες-Μικρασιάτες της Σκιάθου. Αυτά είναι τα παρακάτω:

Α΄. Ο κ. Ηλίας Χαλβατζής, μικρασιάτικης καταγωγής δεύτερης γενιάς (γεννήθηκε το 1927), σήμερα κάτοικος Αερινού, μάς απάγγειλε με ευχέρεια από στήθους (17-02-2002) ένα θρηνητικό τραγούδι για την καταστροφή της Σμύρνης, το οποίο άκουσε να το απαγγέλουν οι γονείς του και άλλοι Μικρασιάτες από τον Νέο Κολοφώνα, νότια της Σμύρνης στο Καύστριο πεδίο, που τελειώνει με τον στίχο «ο ανθηρός ελληνισμός έσβησε πια, εχάθη»:

«Η καταστροφή της Σμύρνης

Σφαγή παντού, καταστροφή, φωτιά στη Μικρά Ασία,
 εκδιώκεται ο ελληνισμός, υβρίζεται η θρησκεία.
 Ατίμωση, εκρίζωμα, σπαρακτικό και πάλι,
 φωνές ακούονται φρικτές μες στην αγρία πάλη.
 Μητέρες, βρέφη, γέροντες, παρθένες ατιμασμένες,
 βοήθεια φωνάζανε με λυγμούς μες στη φωτιά στις σφαίρες.
 Σκορπιέται θρήνος, άσπλαχνα παντού ο Τούρκος σφάζει,
 απ' άκρα σ' άκρα χαλασμός, η Σμύρνη αναστενάζει.
 Σφάξετε φωνάζαν οι βάρβαροι, γκιαούρης να μη μείνει,
 ρίξτε φωτιά, πρωτάκουστο το φονικό να γίνει.

Δε σέβονται ούτε παπά, ούτε Μητροπολίτη,
 θάπτουν τον έναν ζωντανό πριν ν' βγει η ψυχή του μισοαποθαμένο,
 τον άλλο σέρνουν καταγής στο χώμα τελειωμένο.
 Δίνουν βαριά χτυπήματα στο σώμα τ' αγιασμένο,
 άσπλαχνα πέφτουν τα κορμιά το ένα πάνω στ' άλλο.
 Τι φοβεροί οι στεναγμοί, τι φονικό μεγάλο,
 και πέφτουν γύρω πτώματα σαν στάχτια θερισμένα,
 αγνώριστα με άγνωστη μορφή, αιματοκυλισμένα.
 Και βλέποντάς τα οι σκληροί άγρια να σφαδάζουν,
 σαν Νέρωνες ανάλητοι κακορολοσούμ (κακό να έλθει) φωνάζουν.
 Έχασε η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα,
 βαριά και πένθιμα χτυπά, κάθε εκκλησιάς καμπάνα.
 Κακό μεγάλο, φονικό, στον κόσμο δεν έγράφη,
 ο ανθηρός ελληνισμός, έσβησε πια, εχάθη.

Β' . Η αναφορά των λαϊκών δημοτικών τραγουδιών για τη Μικρασιατική Καταστροφή συνεχίζεται με την παρουσίαση ενός τραγουδιού, που έχει σχέση με τους «ανταλλάξιμους» πρόσφυγες, που ήλθαν στην Ελλάδα το 1924, μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης, κυρίως από το εσωτερικό της Μικράς Ασίας (Καππαδοκία).

Η γερόντισσα Δέσποινα Αθαν. Τσοπουρίδου, πρώτης γενιάς, που ζούσε στο Αργιλλοχώρι Αλμυρού, μάς τραγούδησε συγκινητικά (καταγραφή στο Αργιλλοχώρι στις 15-08-1985) ένα τραγούδι στα τούρκικα, γιατί εκεί στο χωριό τους, το Τσαρικλί Καππαδοκίας, υποχρεωτικά μιλούσαν τούρκικα και έγραφαν καρμανλήδικα (ελληνικά με τούρκικη προφορά), που διεκτραγωδεί την περιπέτειά τους.

Σε ελληνική ελεύθερη μετάφραση το τραγούδι λέει:

Ο μύλος γυρίζει κι εμείς θα φύγουμε.
 Τα μάτια μας κλαίνει. Εμπρός να φύγουμε.
 Ο μύλος γυρίζει, τα μπράτσα μας δε σηκώνονται,

τα μάτια μας κλαίνε.

Ένας Έλληνας είχε ένα περιβόλι και το άφησε
με πόνο ψυχής.

Ένας Τούρκος το είδε και έπεσε το μάτι του επάνω.

Δυστυχώς τα σφάλματα της Ελλάδος ήλθαν στο κεφάλι μας.

Αλλά τι να κάνουμε; Είναι διαταγή να φύγουμε.

Έτσι αγναντέψαμε το μέρος,

αφήσαμε τα σπίτια μας και τα καλά μας και φύγαμε.

Γ' . Ολοκληρώνουμε την παρουσίαση των δημοτικών τραγουδιών με ένα τραγούδι, που διαβάσαμε στο βιβλίο του Γιάννη Αικατερίνη. Οι πρόσφυγες της Σκιάθου με πόνο θυμόνταν τη Μικρασιατική Καταστροφή και τα πρώτα χρόνια συχνά ψέλλιζαν με σφιγμένα χείλη ένα λαϊκό τραγούδι με δεκαπεντασύλλαβους στίχους, που διεκτραγωδούσε το δράμα τους και μάλιστα έχει και λέξεις με το συμφωναίικο ιδίωμα της περιοχής τους (ηγένηκε, ησκοτώσανε):

Ανατολή μου όμορφη, γωνιά του Παραδείσου,
σου διώξανε τους Έλληνες κι έμεινες μοναχή σου.

Πολλή σφαγή ηγένηκε, κοπέλες, παλικάρια.

παιδιά, κορίτσια σφάξανε σαν νάτανε μοσχάρια.

Χιλιάδες ησκοτώσανε να μας εκδικηθούνε,

σαν το νερό το αίμα μας, κοντέψανε να πιούνε.

Στη Σμύρνη βάλανε φωτιά, σφάξανε το Δεσπότη,

σαν αναμμένα κάρβουνα καίγονται οι ανθρωποι.

Μανάδες κλαίνε τα παιδιά και τα παιδιά για μάνες,

μας διώξανε οι βάρβαροι, οι βρωμοτουρκαλάδες.

Πετάξανε τα Άγια και την Αγία Πύλη,

δεν άφησαν οι άνομοι παπά και πετραχήλι.

Αλάτσατα και συ Τσεσμέ και Κάτω Παναγιά μας,

ακρογιαλιές μας του χωριού, κάψετε την καρδιά μας.

Ας φύγανε οι Χριστιανοί απ' τη Μικρά Ασία,

ελπίδα έχουν στον Θεό, στην άχραντο Μαρία.

Το παραπάνω λαϊκό τραγούδι απάγγειλε στον συγγραφέα Γιάννη Αικατερίνη η Αργεντή χήρα Ιωάν. Βουτσή, το γένος Μπαράκη, Μικρασιάτισσα πρώτης γενιάς από την Αγία Παρασκευή του Τσεσμέ (Γιάννης Δημ. Αικατερίνης, *Χαμένες Πατρίδες, το χωριό μας η Αγία Παρασκευή του Τσεσμέ (το Κιόστε), 1760-1922*, Σκιάθος 1984, σελ. 668).

Μ' αυτά τα λαϊκά τραγούδια, απλά λυρικά στιχουργήματα, οι πρόσφυγες Μικρασιάτες της πρώτης γενιάς προσπαθούσαν να κρατήσουν στη μνήμη

τους τα τραγικά γεγονότα, που έζησαν και να γλυκάνουν την πίκρα της προσφυγιάς.

Ογδόντα χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, όλοι οι Έλληνες σκέπτονται εκείνη την τραγωδία του Μικρασιατικού Ελληνισμού του 1922. Και δεν ξεχνούν τις αλησμόνητες πατρίδες τους στη Μικρά Ασία, Θράκη, Πόντο και τις έχουνε στα βάθη της ψυχής τους, όπως ήταν τότε: ωραίες, ακμάζουσες, χριστιανικές, ελληνικές.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 1 Σεπτεμβρίου 2002)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου 2002)

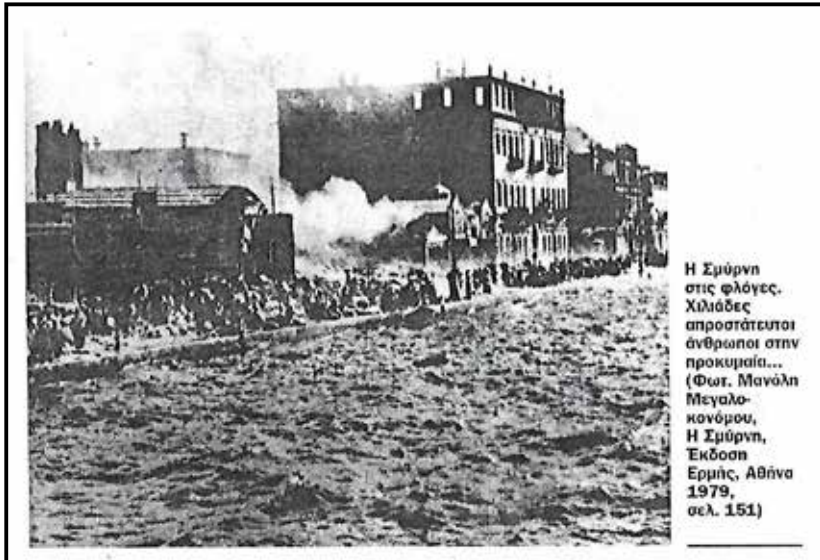
19. Ημέρα Μνήμης για τη γενοκτονία των Ελλήνων της Μ. Ασίας

80 χρόνια από τις 14 Σεπτεμβρίου 1922

Το δραματικό τέλος της Σμύρνης στις 14 Σεπτεμβρίου 1922 (νέο ημερολόγιο) ολοκλήρωσε την προσχεδιασμένη και συστηματική γενοκτονία του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, που είχε αρχίσει λίγα χρόνια νωρίτερα από το 1914. Ακριβώς αυτή η ιστορική ημερομηνία, που συμπίπτει με τη μεγάλη γιορτή της Χριστιανοσύνης, την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού, με νόμο της Ελληνικής Πολιτείας (Νόμος 2645, άρθρο 1, ΦΕΚ 234/13-10-1998, τεύχος πρώτο). Καθιερώνεται και «*Ορίζεται η 14^η Σεπτεμβρίου κάθε έτους ως ημέρα μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος*».

Σε εκτέλεση του παραπάνω Νόμου, με καθυστέρηση, εκδόθηκε το Προεδρικό Διάταγμα 304 (ΦΕΚ 207/21-09-2001 τεύχος πρώτο) για την «Οργάνωση εκδηλώσεων μνήμης της 14^{ης} Σεπτεμβρίου». Ύστερα από αυτά η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας κατάρτισε πρόγραμμα, σύμφωνα με το οποίο σήμερα, Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου 2002 στον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Νικολάου θα τελεστεί Δοξολογία και στη συνέχεια στο Ηρώο, στην παραλία, θα γίνει επιμνημόσυνη δέηση, θα εκφωνηθεί επίκαιρος λόγος και θα κατατεθούν στέφανοι από τον Νομάρχη Μαγνησίας και από τα Προσφυγικά Σωματεία (σ. σ. Γι' αυτό το Π. Δ. έχουμε κάποια σχόλια, αλλά δεν είναι του παρόντος).

Η ιστορική αυτή μνήμη είναι ένα επιτακτικό χρέος προς τη μνήμη των Μικρασιατών πατέρων μας και όχι για αναμόχλευση παθών και γένεση αισθημάτων αντεκδίκησης. Στο σημερινό μας σημείωμα θ' αναφερθούμε σε αισθημάτων αντεκδίκησης. Στο σημερινό μας σημείωμα θ' αναφερθούμε σε ζωντανές μαρτυρίες που έχουν καταγραφεί από αυτούς που έζησαν τα

δραματικά γεγονότα, αλλά θα προστρέξουμε και σε γραπτά κείμενα έγκυρων ξένων παρατηρητών, που ήταν αυτόπτες μάρτυρες του εγκλήματος της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Παρενθετικά θα πούμε δυο λόγια για τον όρο γενοκτονία. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης που υιοθέτησαν τα Ηνωμένα Έθνη στις 09-12-1948 «οι πράξεις με πρόθεση ολικής ή μερικής καταστροφής μιας εθνικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, χαρακτηρίζονται γενοκτονία».

Και τώρα γεννάται το ερώτημα: Συντελέστηκε γενοκτονία του Μικρασιατικού Ελληνισμού από τους Τούρκους ή μήπως έγιναν μεμονωμένες πράξεις βίας, πάνω στη φωτιά του πολέμου, από ανεξέλεγκτα στοιχεία;

Τα γραπτά και οι μαρτυρίες θα μας δώσουν αντικειμενικές απαντήσεις παρακάτω: Για τις απόψεις δύο έγκυρων Αμερικανών του Ερρίκου Μοργκεντάου, Πρεσβευτή των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και του Τζωρτζ Χόρτον, Γενικού Προξένου των ΗΠΑ στη Σμύρνη, που ο ίδιος έζησε τα τελευταία δραματικά γεγονότα, τον Αύγουστο του 1922, έχουμε γράψει (σ. σ. Σχετικό άρθρο μας «Γενοκτονία των Ελλήνων της Μ. Ασίας», εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ». 14-09-1999). Σήμερα θ' αναφερθούμε σε άλλες έγκυρες πηγές και μαρτυρίες.

Οι πρώτοι διωγμοί και σφαγές από το 1914 – 1918

Ο Φιλοκτήτης Βεϊνόγλου (Μέλος του Δ. Σ. της «Ενώσης Σμυρναίων») σημειώνει σε άρθρο του: «Η καταστροφή του Μικρασιατικού Ελληνισμού» στη εφημερίδα «Μικρασιατική Ηχώ» (Έκδοση «Ενώσεως Σμυρναίων», φύλλο

356, Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2002), τα παρακάτω για την περίοδο αυτή με αριθμητικά στοιχεία:

«Η καταστροφή του Μικρασιατικού Ελληνισμού υπήρξε έργο συστηματικό και μακροχρόνιο και αυτό αποδεικνύεται περίτρανα από πλήθος ιστορικών ντοκουμέντων», τα οποία στη συνέχεια τα καταγράφει: «Καταργήθηκαν το 1925 όλα τα προνόμια του Πατριαρχείου που αφορούσαν την εκπαίδευση... Άρχισε από το 1914 η στρατολόγηση των χριστιανών μέχρι ηλικίας 45 ετών στα διαβόητα τάγματα εργασίας «αμελέ ταμπουρού», τα οποία αποτέλεσαν τον κύριο μοχλό εξόντωσης των Ελλήνων. Θεσπίστηκε το μέτρο της εξόντωσης των οικογενειών των φυγόστρατων και ανυπότακτων χριστιανών με την αποστολή τους στο εσωτερικό της Ανατολής. Εφαρμόστηκε σκληρός εμπορικός αποκλεισμός των χριστιανικών επιχειρήσεων. Τέθηκε σε εφαρμογή πρόγραμμα εξισλαμισμού ατόμων νεαρής ηλικίας, μέσα σε δήθεν φιланθρωπικά ιδρύματα (ορφανοτροφεία κ.ά). Εκτελέστηκαν απελάσεις μεγάλου αριθμού χριστιανικών πληθυσμών από τα παράλια της Μ. Ασίας προς το εσωτερικό της χώρας. Τέλος διαπράχθηκαν ειδεχθή κακουργήματα με σφαγή ολόκληρων περιοχών (Διωγμοί Ερυθραίας το 1914 και οι διωγμοί Κυδωνιών το 1916 και 1917) με εκατοντάδες νεκρούς και χιλιάδες πρόσφυγες, που κατέφυγαν σε άθλια κατάσταση στα απέναντι ελληνικά νησιά(Λέσβος, Χίος, Σάμος κ. ά.).

» Ο τελικός απολογισμός του πρωτοφανούς διωγμού (1914-1918), δημοσιεύτηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1919 και σύμφωνα με σχετικές αναφορές των Μητροπόλεων της Θράκης, της Μ. Ασίας και του Πόντου οι συνολικές απώλειες έφτασαν εις 774.235 ψυχές. Από αυτές οι 300.000 περίπου αφορούσαν τη Μ. Ασία.

» Μετά τη στρατιωτική ήττα του 1922 κατά τη διάρκεια της μεγάλης φυγής οι απώλειες από σφαγές, κακουχίες και αιχμαλωσία ξεπέρασαν τις 400.000 ψυχές.

» Είναι συνεπώς ηλίου φαεινότερο», καταλήγει ο Φιλοκτήτης Βεϊνόγλου, ότι επρόκειτο για μια πραγματική γενοκτονία και ως προς τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν και ως προς το αποτέλεσμα... Σε βάρος του Μικρασιατικού Ελληνισμού διαπράχθηκε συστηματική γενοκτονία, με σκοπό την οριστική εξόντωση και εκδίωξη του από τη Μ. Ασία». Αυτή, δυστυχώς, ήταν η πραγματικότητα.

Κατά την καταστροφή της Σμύρνης (Αύγουστος 1922)

Εδώ έχουμε πλήθος συγκλονιστικών μαρτυριών από αυτόπτες μάρτυρες. Ήδη αναφέραμε τον Αμερικανό Πρόξενο Τζωρτζ Χόρτον με προηγούμενα σημειώματά μας και γνωρίζουμε τη φλεγόμενη Σμύρνη από δικές του φωτογραφίες στο βιβλίο του «Η Κατάρρα της Ασίας», έκδοση 1926.

Παρακάτω θα συνεχίσουμε με άλλες μαρτυρίες, που μας έγιναν γνωστές από σχετικά πρόσφατα αφιερώματα εφημερίδων:

«Ο Γάλλος συγγραφέας Έντουαρ Ντριό γράφει: «Χιλιάδες από δυστυχείς υπάρξεις σωρευμένες κατά μήκος της προκυμαίας ρίχτηκαν στη θάλασσα. Σε μεγάλο μήκος του λιμανιού εκατοντάδες πτωμάτων είχαν γεμίσει τη θάλασσα ώστε να μπορεί κανείς να βαδίζει πάνω σ' αυτά. Τους επιπλέοντες αποτελείωναν οι Τούρκοι με σπαθιά και ξύλα. Αναρίθμητες υπάρξεις, προπαντός γυναίκες, παιδιά και γέροντες εσφάγησαν μέσα σε αίσχιστες θηριωδίες» (Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», Ιστορικά, 05-09-2002, σελ. 43).

» Όπως αναφέρει ο λόρδος Κίντρος «Ο Νουρεντίν Πασάς...προκειμένου να προλάβει το ενδεχόμενο οι Έλληνες να στρατολογήσουν Ρωμιούς της Μικράς Ασίας, για να συνεχίσουν να πολεμούν στην Θράκη, είχε σκεφθεί ένα παρόμοιο στρατιωτικό μέτρο», δηλ. «να εξοντώσει σε ολοκληρωτικό βαθμό όλους τους χριστιανούς της Μικράς Ασίας... Επρόκειτο για ένα μέτρο, που ουσιαστικά αποδεικνύει τη στρατηγική γενοκτονία, που ακολούθησε σταθερά ο κεμαλισμός στα κατοπινά ακόμη χρόνια» (Από την ίδια ως άνω πηγή, σελ. 49).

Μαρτυρίες από την τουρκική πλευρά

«Η Τουρκάλα Leyla Neyzi, διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Σαμπαντσί της Κωνσταντινούπολης, πήρε συνέντευξη από τη Γκιουλφέμ Ιρέν, πλούσια Τουρκάλα, η οποία ήταν 6 ετών και θυμόταν την καταστροφή της Σμύρνης. Αναφέρει: «...Οι φρικτές εικόνες που θυμάται (η Ιρέν) μετά την απελευθέρωση της Σμύρνης (σ. σ. δηλαδή μετά τις 27 Αυγούστου 1922, που μπήκε ο τούρκικος στρατός στη Σμύρνη) είναι πτώματα να επιπλέουν στο λιμάνι. Έλληνες δεμένοι πισθάγκωνα που τους πήγαιναν στους λόφους πέρα από το σπίτι τους για να τους σκοτώσουν» (ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 01-09-2002, αφιέρωμα «Σμύρνη 1922», σελ. 7).

«Ο Φαλίχ Ρίφκι (Ατάι), διανοούμενος και δημοσιογράφος, που ανήκε στον κύκλο του Ατατούρκ, κατηγορεί στην εφημερίδα του «Cankaya» τον Νουρεντίν Πασά, διοικητή της Πρώτης Στρατιάς, ότι έτρεφε τέτοιο μένος εναντίον της «gaaur Izmir» (της Σμύρνης των Ελλήνων-απίστων), που απέκλεισε επίτηδες τις χριστιανικές γειτονιές και τις άφησε να καούν ολοσχερώς, φροντίζοντας μόνο να εμποδίσει τη φωτιά να εξαπλωθεί στις μουσουλμανικές συνοικίες. Οι ενδείξεις προς αυτή την ερμηνεία, μαζί με τον ρόλο που έπαιξε ο Νουρεντίν στο λιντσάρισμα του Πατριάρχη (σ. σ. Μητροπολίτη) Χρυσοστόμου, παρουσιάζονται συστηματικότερα στα πρόσφατα έργα του Μπίλγκε Ουμάρ τα οποία προκάλεσαν ύβρεις εναντίον

του από φανατικούς» (Xalil Berkday, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Σαμπαντσί της Κωνσταντινούπολης, από την ίδια ως άνω πηγή, σελ. 7).

Ελληνικές μαρτυρίες-Οι νέες Σουλιώτισσες της Σμύρνης

«Ο Αλέξης Αλεξίου, παρών στη μεγάλη σφαγή, θυμάται: «...Τότε μας βρήκαν τα χειρότερα. Οι τσέτες πέρασαν απάνω στον κόσμο και κάναν όλων των ειδών τα εγκλήματα. Χτυπούσαν τους άνδρες και ζητούσαν παράδες και μαλαματικά από τις γυναίκες. Αρπούσαν όποια κοπέλα τους φαντούσε και την ντρόπιαζαν...Προχωρούσαμε, όπου προχωρούσαν όλοι προς το Κορδελιό. Από εκεί θα σωθούμε. Σαν πλησιάζαμε στο χωριό Πετρωτά, που η παραλία του ήταν γεμάτη βράχια ίσαμε και πάνω...είδαμε νάρχεται προς το μέρος μας ένα άλλο μπουλούκι. Μουρμουρίστηκε σε λίγο ότι οι Τούρκοι διώχνουν τους χριστιανούς από το Κορδελιό για τους εμποδίσουν να φύγουν από εκεί. Κλαυθμός και οδυρμός... Σε μια στιγμή δεν πιστεύαμε στα μάτια μας. Γυναίκες πολλές, μια σειρά ατέλειωτη από το μπουλούκι, που ερχόταν από το Κορδελιό σπρώχνοντας η μία την άλλη και σκύβοντας, τραβούσαν κατά τους ψηλούς βράχους εκεί στα Πετρωτά. Όσπου να καλοκαταλάβεις, πηδούσαν και χάνονταν μέσα στη θάλασσα. Πολλές απ' αυτές κρατούσαν αγκαλιά και τα μωράκια τους. Πλάι τους, πάνω απ' τα κεφάλια τους, ήταν οι τσέτες έτοιμοι να τις ντροπιάσουν και ήθελαν να γλιτώσουν από τα χέρια τους να πέσουν όσο πιο γρήγορα γινόταν στον γκρεμό να χαθούνε...» (Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», Ιστορικά, 05-09-2002, σελ. 45).

Και οι μαρτυρίες θα μπορούσε να είναι ατέλειωτες...Αυτά, λοιπόν, τα τραγικά γεγονότα και οι εγκληματικές πράξεις, που μαρτυρούν τη γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και στιγματίζουν το ανθρωπινό γένος, όπως υπογραμμίζει και ο Τζωρτζ Χορτον, είναι Ιστορία, είναι Μνήμη, είναι Αλήθεια, που πρέπει να λέγεται και να γράφεται συνεχώς, ώστε να καταδικάζονται οι βέβηλοι στη συνείδηση της ανθρωπότητας.

Σήμερα, που τιμάμε την πρώτη επίσημη επέτειο της «Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού από το τουρκικό κράτος», ας μεταφερθούμε νοερά και ψυχικά στα πανάρχαια ελληνικά χώματα της Μικράς Ασίας, εκεί που διαπράχθηκε η Γενοκτονία των Ελλήνων, για να θρηνήσουμε και να τιμήσουμε ευλαβικά τους άνδρες, τις γυναίκες, τα παιδιά, τους γονείς μας και πατέρες μας και τους ελλαδίτες στρατιώτες, που έχυσαν το αίμα τους κα άφησαν σκορπισμένα τα κόκαλά τους να λευκαίνουνται. Ας νιώσουν δικαιωμένοι και τιμημένοι από την πατρίδα τους, την Ελλάδα.

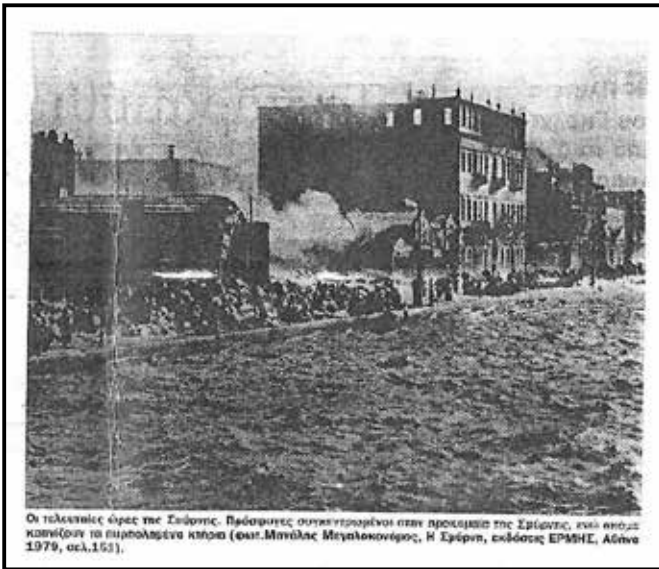
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου 2002)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 31 Αυγούστου 2003)

Η μαύρη επέτειος της 31^{ης} Αυγούστου 1922

20. Ο θάνατος της Σμύρνης

Σήμερα συμπληρώνονται ακριβώς 81 χρόνια από την καταστροφή της Σμύρνης, της βασιλίδας των ιωνικών πόλεων της Μικράς Ασίας, που συντελέστηκε στις 31 Αυγούστου 1922.(παλαιό ημερολόγιο). Την ημέρα αυτή επήλθε «Ο θάνατος της Σμύρνης» («La Mort de Smyrne»),που περιέγραψε ο Γάλλος δημοσιογράφος PENE PUAUX (Ρενέ Πυώ) στο ομώνυμο βιβλίο του.

Οι τελεστικές ώρες της Σμύρνης. Πρώην πύργος του παλαιού Σμύρνης, από το οποίο κοιτάζονταν τα ευρωπαϊκά κτήρια (φωτ. Μινώλης Μεγαλοκονόμος, Η Σμύρνη, εκδόσεις ΕΡΜΗΣ, Αθήνα 1979, σελ.153).

Η Σμύρνη, η πόλη της Αμαζόνας Σμύρνας, η θρυλούμενη πατρίδα του Ομήρου, η μία από την ιωνική Δωδεκάπολη, η πόλη που επανίδρυσε ο Μεγας Αλέξανδρος, η μία από της Επτά Εκκλησίες Αποκαλύψεως, η πόλη του Επισκόπου-μάρτυρα Πολύκαρπου, «η ομορφότερη απ' όλες τις πόλεις που φωτίζει ο ήλιος» (Φιλόστρατος

2^{ος} αι.μ.Χ.), η πόλη της Ευαγγελικής Σχολής (1723), «ο πρώτος πυρσός της Ασίας» (Ζ.Λ.Σολομών 1825), «το μαργαριτάρι της Ανατολής» (Κάρλ Μπέρνχαρντ Σταρκ 1879), «η ελληνική πολιτεία» (Λούντγουϊ Ρος 1845), «το Άνθος της Ιωνίας, που ήταν μια λαγγωμένη Ανατολή και ταυτόχρονα μια ωραία ελληνική πολιτεία» (Μανόλης Μεγαλοκονόμος) ,η «Γκικαούρ Ισμίρν» (Ελληνική Σμύρνη), που την αποκαλούσαν πικρόχολα οι Τούρκοι, «η μαγική πόλη της Ιωνίας(Αθαν.Καραθανάσης, «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» 24-8-2003), η Σμύρνη των 350.000 κατοίκων, που από αυτούς οι 200.000 ήταν Έλληνες, στις 31 Αυγούστου 1922 (ήταν ημέρα Τετάρτη) αφού αιχμαλωτίσθηκε, λεηλατήθηκε, ατιμάστηκε και πυρπολήθηκε, πέθανε μέσα σε μια κόλαση αίματος και εξανδραποδισμού.

Ο επιθανάτιος ρόγχος της πόλης άρχισε την 26^η Αυγούστου 1922, όταν, μετά την κατάρρευση του στρατιωτικού μετώπου του Σαγγαρίου, εγκατέλειπε την πόλη η ελληνική στρατιωτική ηγεσία . Από το ελληνικό

στρατηγείο έφευγε πανικόβλητος ο στρατηγός Γεώργιος Πολυμενάκος με το επιτελείο των αξιωματικών του, αφήνοντας ακόμη και την ελληνική σημαία να κυματίζει στον ιστό, που έπεσε λάφυρο στον τούρκικο στρατό και σήμερα «πονά η ψυχή σου να τη βλέπεις εκτεθειμένη λάφυρο στο Πολεμικό Μουσείο Κωνσταντινουπόλεως» (Αθην. Καραθανάσης, «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» 24-8-2003). Την 6^η απογευματινή όλα μαζί τα πολεμικά ελληνικά πλοία που ναυλοχούσαν στον κόλπο της Σμύρνης με αναπεπταμένη τη σημαία (!) σήκωναν τις άγκυρές τους και έβαλαν πλώρη για την έξοδο του κόλπου και άφησαν τη Σμύρνη μέσα σε απέραντο πένθος και σπαραγμό.

Την ίδια ημέρα γύρω στις 7 το απόγευμα αναχώρησε και η πολιτική ηγεσία, με τον «επικατάρατο» ύπατο αρμοστή Αριστείδη Στεργιάδης, που επιβιβάστηκε στο αγγλικό πολεμικό «Iron Duke» («Σιδηρούς Δουξ»), μεταφέροντας προς σωτηρία, ως ευσυνείδητος υπάλληλος, σε ξύλινα μπαούλα τα αρχεία της αρμοστείας!

Εκείνος που έμεινε να φυλάξει τις «Θερμοπύλες» της πατρίδας και της θρησκείας ήταν ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος. Μόνος, νηφάλιος, πιστός ως ποιμενάρχης στα λόγια του Κυρίου ότι «ο ποιμήν ο καλός την ψυχήν αυτού τίθησιν υπέρ των προβάτων» (Ιωάννου ι', 11) θα παραμείνει στη Σμύρνη, ενώ του είχε προσφερθεί ασφαλές μέσον για να διαφύγει και να σωθεί. Έμεινε για να σκεπάσει με το μαύρο ράσο του και τη μεγάλη πίστη του στον Θεό τους ανυπεράσπιστους πλέον Σμυρναίους και τις χιλιάδες των Ελλήνων, που αλλόφρονες είχαν κατακλύσει την προκουμαία, αναζητώντας πλοία σωτηρίας. Ο Μητροπολίτης κινείται προς τα προξενεία των ξένων δυνάμεων για να εξασφαλίσει τη σωτηρία των προσφύγων -χριστιανών, που είχαν κατακλύσει το εσωτερικό και το προαύλιο του ναού της Αγίας Φωτεινής. Μαζί με τον αδελφό του Ευγένιο, που αρνήθηκε κι αυτός να αναχωρήσει και απαγχονίστηκε με απόφαση τουρκικού δικαστηρίου μετά από έξι μήνες, προσφέρουν κάθε βοήθεια στο περίτρομο πλήθος.

Και ξημέρωσε η εφιαλτική ημέρα της 27^{ης} Αυγούστου 1922 (ημέρα Σάββατο) για να βρει την ελληνική Σμύρνη γυμνή, μόνη και ορφανή και «τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο να τελεί την τελευταία λειτουργία στην Αγία Φωτεινή...και αφού απηύθυνε λόγους παρηγορίας προς τα πλήθη...ανήλθε εις το ταπεινόν μητροπολιτικόν κτήριο. Ήτο και αυτός ωχρός, αλλά σταθερός και αποφασιστικός» («Χρονικόν της Μεγάλης Τραγωδίας», Χρ. Εμ. Αγγελολιάτης, σελ.222).

Στις 10.30' ακριβώς, που η προκουμαία ήταν γεμάτη από πλήθη αποκαμωμένα από την αϋπνία και την αγωνία με ταμπογαλάκια στα χέρια τους, από το νότιο άκρο της προκουμαίας, την Πούντα, ακούστηκε μια κραυγή απελπισίας. «Έρχονται οι Τούρκοι». Πράγματι από το σημείο αυτό, όπου σήμερα βρίσκεται το μνημείο θριάμβου του τουρκικού στρατού, που

έχει τον έφιππο ανδριάντα του Κεμάλ να δείχνει, προς τη θάλασσα του Αιγαίου, εισήλθε απόσπασμα ιππικού, αποτελούμενο τσέτες του Μπεχλιβάν και ελάχιστους αξιωματικούς και κατευθύνθηκε προς το κέντρο της προκυμαίας. Σε λίγο η Σμύρνη θα γεμίσει από στίφη ατάκτων (τσετών) και τακτικών τούρκικων στρατευμάτων. Στις επόμενες πέντε ημέρες τα πάντα θα ήταν στα χέρια και στα άγρια ένστικτα του τουρκικού όχλου και του θηριώδη και αιμοσταγή Νουρεντίν πασά, διοικητή πλέον της Σμύρνης.

Πρώτα έπρεπε να συντρίψει τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο, που ήταν την κεφαλή των Ελλήνων και των Χριστιανών. Το βράδυ της ίδιας ημέρας (Σάββατο 27 Αυγούστου) ο γενναίος Μητροπολίτης θα οδηγηθεί στο διοικητήριο, όπου ο Νουρεντίν, μετά από σύντομη ειρωνική ανάκριση, παρέδωσε το θύμα του στο μαινόμενο τουρκικό όχλο. Τον διαπόμευσαν βάναισα, τον βασάνισαν φρικτά, τον κατακρεούργησαν απάνθρωπα και ματωμένο και νεκρό τον έσυραν στους δρόμους της Σμύρνης με αλαλαγμούς και ιαχές θριάμβου, για να κορέσουν τα άγρια ένστικτά τους και το μίσος κατά των Ελλήνων και των Χριστιανών. Ο μαρτυρικός ιεράρχης φόρεσε το στεφάνι του Εθνομάρτυρα και του Αγίου της Εκκλησίας μας.

Οι σφαγές, οι λεηλασίες, οι βιασμοί θα συνεχισθούν με τη συμπλήρωση των απαίσιων εγκλημάτων με μια ολοκληρωτική πυρκαγιά της αρμένικης και ελληνικής συνοικίας της Σμύρνης. Η Αγγέλα Παπάζογλου μας λέει με τη συμυρναϊκή προφορά της : «... Αμα ηφύγαμε, η φωτιά ήτανε τρία τετράγωνα πιο πάνω από μας. Είχαμε γίνει απ' τους καπνούς αραπάδες. Ο αέρας ήτανε γεμάτος από καμένα πράγματα...Ο αέρας πια ήτανε καυτός. Δε μπορούσες να πάρεις ανάσα. Έκαιγε το στήθος σου...ο λαιμός...Και πού να πας; Πάμε να φύγωμε κι όπου μας βγάλει η άκρη. Δε μπορεί...Αν δεν έχει πιάσει η θάλασσα φωτιά, θα γλιτώσουμε μερικοί...» (Γιάννης Παπάζογλου, Τα χαίρια μας εδώ, έκδοση 1986, σελ.194-195).

Ο Τζωρς Χόρτον, Γεν. Πρόξενος των Η.Π.Α. αυτόπτης μάρτυρας της καταστροφής της Σμύρνης γράφει στο βιβλίο του «Η Κατάρρα της Ασίας», έκδοση 1926, σελ.104 : «Πραγματικά στην Σμύρνη, τίποτε δεν έλειπε σχετικά με τη θηριωδία, την ακολασία, τη σκληρότητα και όλη τη μανία του ανθρώπινου πάθους, το οποίο εξ αιτίας της ολοκληρωτικής αναπτύξεώς του κατεβάζει το ανθρώπινο γένος σε επίπεδο χαμηλότερο και απ' το πιο σκληρότερο και φρικτότερο επίπεδο του κτήνους. Γιατί καθ' όλη τη διάρκεια του διαβολικού αυτού δράματος οι Τούρκοι λήστευαν και βίαζαν... Ένα απ' τα δυνατότερα συναισθήματα που πήρα μαζί μου απ' τη Σμύρνη ήταν το συναίσθημα της ντροπής, διότι ανήκα στο ανθρώπινο γένος».

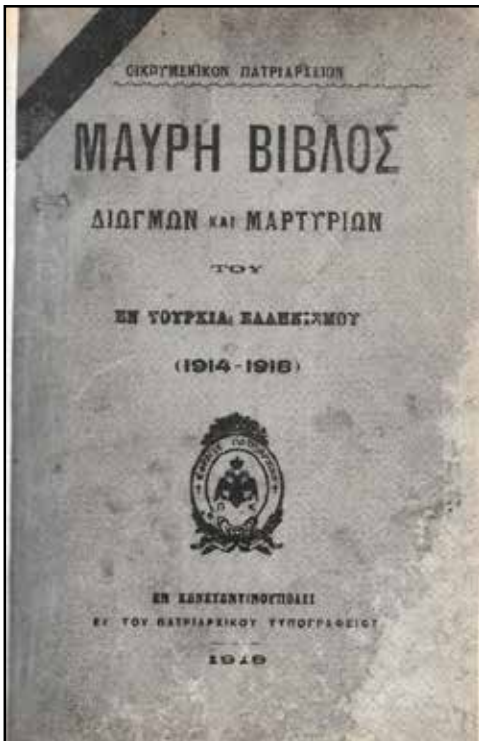
Η Σμύρνη μέσα σε καπνούς και φλόγες με τα αλλόφρονα πλήθη να προσπαθούν να σωθούν απ' τη φωτιά και απ' του Τούρκου το μαχαίρι θα κλείσει την τρισχιλιόχρονη ελληνική ιστορία της, σαν και σήμερα, στις 31 Αυγούστου 1922 θα μείνει όμως στις καρδιές των Ελλήνων «ως πατρίδα της ψυχής» και όταν την επισκέπτονται σήμερα τη βλέπουν ωραία, άφθαρτη, ελληνική .

Στη Νέα Ιωνία, τη δική μας πόλη, που γεννήθηκε από τους Μικρασιάτες πρόσφυγες, ονοματοθέτησαν μια κεντρική πλατεία στο κέντρο των προσφυγικών «Γερμανικών» με το όνομα της ιστορικής αυτής ημερομηνίας «Πλατεία 31^{ης} Αυγούστου 1922» για να τη θυμούνται και να την τιμούν.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 31 Αυγούστου 2003)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Σεπτεμβρίου 2003)

Ημέρα Εθνικής μνήμης 21. Η γενοκτονία στη Μικρά Ασία

Σήμερα, Κυριακή 14 Σεπτεμβρίου, σε όλες τις έδρες των νομών του κράτους, σύμφωνα με τον Νόμο 2645/1998 και το Π.Δ 304/2001, θα λάβουν χώρα επίσημες εκδηλώσεις (επιμνημόσυνες δεήσεις, λόγοι, καταθέσεις στεφάνων κ.ά.) για να τιμηθεί η ημέρα αυτή (14^η Σεπτεμβρίου) η οποία έχει «καθιερωθεί ως ημέρα εθνικής μνήμης της γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος». Και στην πόλη του Βόλου θα γίνουν ανάλογες εκδηλώσεις από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Νικολάου και στο Ηρώο. Στη Νέα Ιωνία οι «ΙΩΝΕΣ» » θα πραγματοποιήσουν εκδήλωση μνήμης το βράδυ της ίδιας ημέρας στο

Δημαρχείο Νέας Ιωνίας.

Η Γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας δεν ήταν ένα τυχαίο ξέσπασμα του μίσους των Τούρκων με σποραδικά επεισόδια φανατικών ή ανεύθυνων ομάδων κατά των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, αλλά ένα μεθοδευμένο και οργανωμένο έγκλημα εξαφάνισης του ελληνισμού από τις πανάρχαιες εστίες του στο μικρασιατικό χώρο. Το τουρκικό κράτος είτε ως Οθωμανική αυτοκρατορία με τον σουλτάνο είτε ως τουρκική δημοκρατία με τον Κεμάλ, ακόμη και ως νεότερη δημοκρατία (προγκρόμ Κωνσταντινούπολης Σεπτέμβριος 1955) κινήθηκε με μελετημένο πρόγραμμα εξόντωσης του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, που με την οικονομική και πολιτισμική πρόοδο του, αποτελούσε κάρφος, που έπρεπε να «βγει», να εξοντωθεί, για να μείνει η ευλογημένη γη της Μικρασίας στην Τουρκία.

Αυτοί οι συστηματικοί διωγμοί των Ελλήνων στην Τουρκία άρχισαν με το τέλος των Βαλκανικών πολέμων (1912-13), εντάθηκαν με την είσοδο της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918) και ολοκληρώθηκαν μετά την απόβαση των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Σμύρνη (1919-1922) με τη δυναμική αντίδραση του κεμαλικού επαναστατικού στρατού των Τούρκων και την επελθούσα Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Επειδή το κεφάλαιο των διώξεων και της Γενοκτονίας είναι πολύ μεγάλο, εδώ θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε λίγα μόνο από μια πτυχή του και συγκεκριμένα αυτά που συνέβησαν από το 1914 μέχρι το 1918 κατά τον «πρώτο διωγμό», όπως τον έλεγε η Μικρασιάτισσα μητέρα μου. Θα στηριχθούμε σε όσα αναφέρονται στο βιβλίο «**ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ ΔΙΩΓΜΩΝ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (1914-1918)**», που εξέδωσε το «Οικουμενικόν Πατριαρχείον εν Κωνσταντινουπόλει εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου 1919», για να πάρουμε μια ιδέα των μαρτυριών, που υπέφερε ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας, πριν τη μεγάλη Τραγωδία και την Έξοδο του 1922.

Πριν διαβάσουμε τραγικές λεπτομέρειες από το παραπάνω έγκυρο βιβλίο, ας ανατρέξουμε στις σελίδες της ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Εκδοτική Αθηνών 1978, τόμος ΙΕ΄, σελ.99, που έχουν σχέση με την είσοδο της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό των Γερμανών, για να μάθουμε το σχέδιο των διωγμών και αφανισμού του ελληνικού στοιχείου: «... Άλλωστε από τους τελευταίους μήνες του 1913 τη στρατιωτική διοίκηση της Τουρκίας είχε αναλάβει ο Γερμανός στρατηγός Λίμαν φον Σάντερς. Είναι μάλιστα ενδεικτικό πως τον Μάιο του 1914 στρατιωτική αποστολή με επικεφαλής τον φον Σάντερς επιθεώρησε την περιοχή, που θα έπρεπε να εκκενωθεί μέσα σε σαράντα μέρες. Η προγραμμαμένη ζώνη ξεκινούσε από τον κόλπο του Αδραμυττίου και κατέληγε στο στενό

απέναντι από τις ακτές της Σάμου. Η εκκένωση μεθοδεύτηκε παντού ομοιόμορφα. Προηγήθηκε ενορχηστρωμένη ανθελληνική εκστρατεία του τουρκικού τύπου και εντάθηκαν οι καταπιέσεις για να εξαναγκασθεί το ελληνικό στοιχείο σε εκούσια μετανάστευση. Παράλληλα εξοπλίστηκε ο τουρκικός πληθυσμός, απαγορεύτηκε η οπλοφορία στους Έλληνες και οργανώθηκε αυτοσχέδια χωροφυλακή για να αναλάβει το έργο της εκκένωσης. Περίπου 130.000 Έλληνες ξεριζώθηκαν από την περιοχή της Ερυθραίας, καθώς και από το Αδραμύττιο, το Δικελί, την Πέργαμο και τη Φώκεια. Όσοι δεν μπόρεσαν να διασωθούν στην Ελλάδα, μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας...». Για τη συστηματική εξόντωση αναφέρονται τα εξής: «...Οι ηλικίας 20-45 ετών μπορούσαν να εξαγοράσουν τη θητεία τους με το εφάπαξ ποσό των 44 λιρών. Όσοι ήταν πάνω από 45 χρονών υποχρεώθηκαν να επανδρώσουν τα περίφημα αμελέ ταμπουρού (τάγματα εργασίας). Έτσι τη στρατιωτική θητεία υποκατέστησε η αγγαρεία σε λατομεία, ορυχεία, δρόμους και αγρούς....Στην ουσία τα εργατικά τάγματα ήταν στρατόπεδα συγκεντρώσεως για την εξόντωση του δυναμικότερου στοιχείου του ελληνικού πληθυσμού». Σε ένα τέτοιο τάγμα εργασίας-δουλειά παλιά που την ήξεραν οι Τούρκοι- εντάχθηκε ως αιχμάλωτος πολέμου μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και ο συγγραφέας-Ακαδημαϊκός από τις Κυδωνίες (Αϊβαλί) Ηλίας Βενέζης, που περιγράφει με ρεαλισμό στο βιβλίο του «Το νούμερο 31328», που ήταν ο προσωπικός του αριθμός (ταυτότητα αιχμαλώτου).

Το συγκλονιστικό βιβλίο **«Η ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ»** στον πρόλογό του αναφέρει : «Τοιαύτη υπήρξεν η φρικώδης τραγωδία του εν Τουρκία Ελληνισμού από του βαλκανικού κυρίως πολέμου και εφεξής και της τραγωδίας ταύτης την **Μαύρην Βίβλον**, περιγράφουσαν διά ζοφερών χρωμάτων τα μαρτύρια, τα βάσανα και τους διωγμούς του ομογενούς στοιχείου, παραδίδει το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εις τον έλεγχον και την κρίσιν του πεπολιτισμένου κόσμου...» (σελ. ι). Μέσα στις 416 σελίδες του αναφέρονται με λεπτομέρειες κατά επαρχίες πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά, που ερημώθηκαν, αλλά και ονόματα διωχθέντων και σφαγέντων Ελλήνων.

Οι λεπτομερείς περιγραφές μέσα στις σελίδες είναι συγκλονιστικές. Αναφερόμαστε σε μερικές : «Τη 15 Μαρτίου 1917 ήρξατο ο διωγμός της πόλεως των Κυδωνιών. Η πόλις διετελεί υπό πλήρη στρατοκρατίαν...περίπολοι από βαθείας νυκτός προέβαινον εις συλλήψεις των αρρένων από 15 ετών και άνω, ρίπτοντες συγχρόνως εις τας οδούς τα γυναικόπαιδα διά της ξιφολόγχης...Αφάνταστα είνε τα δεινοπαθήματα και τα μαρτύρια των διασκορπισθέντων Κυδωνιατών...Η διαταγή του Ταλαάτ (σ.σ. υπουργός των Εσωτερικών της Τουρκίας) περιωρίζετο εις τας δύο λέξεις : «Φεφτί μεδενί» (πεπολιτισμένος θάνατος)...Και τοιουτοτρόπως

...επετεύχθη εν πολλοίς ο απαίσιος πόθος αυτού (του Ταλαάτ), η καταστροφή της ελληνικωτάτης ταύτης πόλεως, της οποίας οι ιεροί ναοί εσυλήθηκαν...αι οικίαι και τα καταστήματα εληλατήθησαν και κατεστράφησαν»(σελ.150-151).

Η Παλαιά Φώκαια, η ιστορική μητρόπολη της Μασσαλίας, θα δοκιμάσει την εγκληματική μανία του τουρκικού όχλου και θα αναστατώσει τις συνειδήσεις ξένων επισήμων αρχαιολόγων, μηχανικών, εμπορικών αντιπροσώπων (Άγγλων, Γάλλων, Αμερικανών), που έγιναν αυτόπτες μάρτυρες των διαπραχθέντων εγκλημάτων και θα αποτυπωθεί σε μία γραπτή έκθεσή τους, με ημερομηνία 14 Ιουνίου 1914 και τίτλο «Αι τελευταίαι ημέραι της Φώκαιας», που δημοσιεύεται στη **MAYRH BIBLO** αυτούσια (σελ.162-171). Οι λεπτομέρειές της είναι ανατριχιαστικές. Διαβάζουμε: «Την νύκτα η οργανωμένη αύτη συμμορία ήρξατο να λεηλατή την πόλιν... Η ορδή εκείνη ήτο ωπλισμένη δι' όπλων Γκρά και δι' όπλων βραχυκάνων του ιππικού...οι κακούργοι επί τη προφάσει ότι ανεζήτουν όπλα τους απεγύμνωνον κυνικώτατα.....Οι λησταί διερρύγνουον θύρας και απεκόμιζον την λείαν των επί ίππων και όνων, ούς είχαν κλέψει παρέκει... Εξοργιζόμεθα βλέποντες να εξελίσσωνται αι ειδεχθείς αύται σκηναί υπό τα όμματα αξιωματικού της χωροφυλακής απαθώς θεωμένου τα τελούμενα...».

Ο Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ο μετέπειτα εθνο-ιερομάρτυρας θα διαμαρτυρηθεί για τις διώξεις και σφαγές αυτές στα ξένα προξενεία και θα κάνει έκκληση για τη σωτηρία των Ελλήνων. Η ενέργειά του αυτή θα γίνει αιτία να τον απομακρύνουν οι τούρκικες αρχές από την έδρα του, τη Σμύρνη (1914-1918).

Η **MAYRH BIBLOS** σε κάθε σελίδα της είναι μαύρη και φρικιαστική και δεν είναι δυνατόν σ' αυτό το σύντομο δημοσίευμα να περιληφθούν όλα όσα συνέβησαν στην Θράκη, Δυτική Μικρά Ασία και τον Πόντο και αναγράφονται λεπτομερώς.

Ας μας επιτραπεί να παραθέσουμε λίγες γραμμές που διαβάσαμε στη **MAYRH BIBLO** και έχουν σχέση με τη μικρασιατική οικογένειά μας (από το μέρος της μητέρας μου) που κατοικούσε τότε στο Κλησέκιοϊ της Περγάμου. Ο παππούς μου Γιώργης Σταθαράς με την οικογένειά του και με τους γέροντες γονείς του έφυγαν άρον άρον για να γλιτώσουν από το τούρκικο μαχαίρι, όπως φαίνεται από τα γραφόμενα στη **MAYRH BIBLO** και βρέθηκαν πρόσφυγες στο χωριό Βατούσα της Μυτιλήνης (χωριό καταγωγής της γιαγιάς μου). Εκεί στη Βατούσα για τέσσερα χρόνια (1914-1918) έζησαν τον «πρώτο διωγμό» πάμπτωχοι και εξαθλιωμένοι,. όπως διηγιόταν η μητέρα μου Μαρία. Με συγκίνηση διάβασα στη σελίδα 190 τι

γινόταν στο μικρασιατικό χωριό τους το 1914 : «...Εν Κλησέκιοϊ η εξαμελής οικογένεια Χρήστου Τσαγκάρη εδολοφονήθη, ως εδολοφονήθησαν και εκ των προκρίτων Σκάλας-Κλησέκιοϊ Μαλλής και Προκόπιος Θεοδοσίου, του δε δευτέρου η σύζυγος απήχθη εις τα όρη υπό των κακούργων...». Ήταν να μείνει εκεί ο παππούς μου και οι άλλοι Έλληνες;

Στο τέλος του βιβλίου μετά την λεπτομερή παράθεση του οργίου των δολοφονιών, των διώξεων, των λεηλασιών, παραθέτει «στατιστική του εκδιωχθέντος ομογενούς πληθυσμού» (σελ.371-416) και στη σελίδα 413 διαβάζουμε : «Ανακεφαλαίωσις της γενικής στατιστικής»:

Επαρχίαις Θράκης Μετά και κατά τον βαλκανικό πόλεμονεν συνόλω 218.767.

Επαρχίαις Δυτ.- Ανατ. Μ. Ασίας. Μετά και κατά τον βαλκανικόν πόλεμον... εν συνόλω... 298.449.

Επαρχίαις Πόντου. Κατά τον βαλκανικόν πόλεμον..... εν συνόλω 257.019. Γενικόν Σύνολον.....774.235

Η Γενοκτονία αυτή (1914-1918) δεν ήταν η τελευταία. Ακολούθησε η προ του 1922 και μετά τη Μικρασιατική καταστροφή συστηματική εξόντωση του ελληνισμού από τις πανάρχαιες πατρίδες του στη Μικρά Ασία. Πολύ ορθά η πολιτεία, έστω και αργά, αναγνώρισε τη Γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και με τον επίσημο και πρόποντα τρόπο αποδίδει τιμές στα αθώα θύματα, που έγραψαν με το αίμα τους αυτή τη μαύρη σελίδα της ΙΣΤΟΡΙΑΣ του ελληνισμού. Να θυμόμαστε και να τιμάμε.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Σεπτεμβρίου 2003)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 2 Νοεμβρίου 2003)

22. «Η Μάστιγα της Ασίας» από τον φιλέλληνα Τζωρτζ Χόρτον Βιβλίο-ντοκουμέντο του αυτόπτη μάρτυρα της πυρπόλησης της Σμύρνης

Η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της για τη «Γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος» (14 Σεπτεμβρίου στο Δημαρχείο της Νέας Ιωνίας) είχε τη μεγάλη τιμή να φιλοξενήσει και δεχθεί τον χαιρετισμό της κυρίας Νάνσυ Χόρτον, κόρης του αείμνηστου Προξένου της Αμερικής στη Σμύρνη και πασίγνωστου στους Μικρασιάτες Τζορτζ Χόρτον, ο οποίος εκείνες τις δραματικές ημέρες της Τραγωδίας του 1922 στη Σμύρνη, έκανε ό, τι ήταν δυνατόν για να σώσει ελληνικές ζωές από τη σφαγή και την

ατίμωση. Όλη αυτή την φρικιαστική του εμπειρία-μαρτυρία από τις τουρκικές θηριωδίες την αποτύπωσε στο συγκλονιστικό βιβλίο-ντοκουμέντο «Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ», «φωτογραφίζοντας» την Τουρκία.

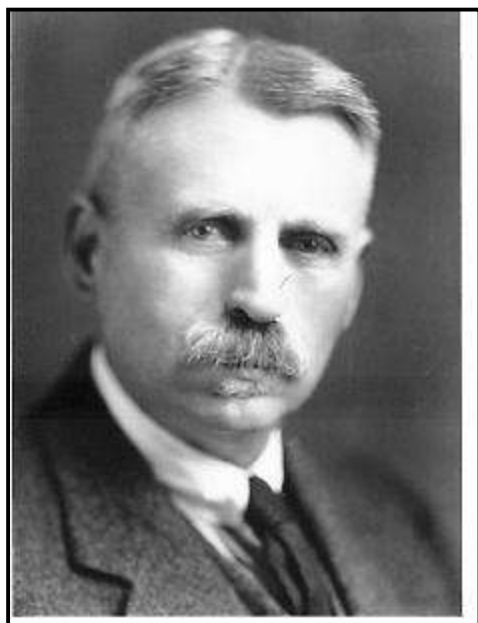
Η κυρία Νάνσυ Χόρτον με ευγένεια ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση της Εστίας «ΙΩΝΕΣ» και στην ολιγόλεπτη ομιλία-χαιρετισμό της μάς συγκίνησε όλους, όταν μας αποκάλεσε «αγαπητοί φίλοι και συμπατριώτες είναι τιμή για μένα που βρίσκομαι απόψε μαζί σας».

Αναφερόμενη στον πατέρα της, Τζωρτζ Χόρτον, μάς αποκάλυψε ότι «από παιδί η αναφορά της Σμύρνης ως η τελευταία από τις επτά Εκκλησίες-πόλεις της Αποκάλυψης που επέζησε, του έκανε βαθιά εντύπωση...Είχε έναν μυστικιστικό δεσμό με τη Σμύρνη...Τον τράβηξε η γλώσσα του Ομήρου και της Σαπφώς... Πίστευε πως οι άνθρωποι έπρεπε να μάθουν την ελληνική γλώσσα... Είναι η μόνη γλώσσα, τα ελληνικά, που μπορείς να επικοινωνήσεις με τον Θεό...».

Κι εμείς από κάτω, το ακροατήριο, περισσότεροι απόγονοι Μικρασια-τών, στο πρόσωπο της κυρίας Νάνσυ Χόρτον, βλέπαμε με τα μάτια της καρδιάς μας τον ακούραστο εκείνον φιλέλληνα και Άνθρωπο (με κεφαλαίο Α), εκείνες τις φρικτές στιγμές της καταστροφής της Σμύρνης, τις τελευταίες ημέρες του Αυγούστου του '22, να περιτρέχει την προκυμαία, να συνεννοείται και να δρα κεραυνοβόλα, για να διασώσει ανθρώπινες ελληνικές ψυχές από τη σφαγή, τον βιασμό και τη λεηλασία...

Ο Τζωρτζ Χόρτον ήταν ένας ένθερμος λάτρης του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και των αξιών του και ένας συνειδητός χριστιανός, όχι φανατισμένος, που πορευόταν πνευματικά στις

αξίες της δικαιοσύνης, αλήθειας και αγάπης και είχε τη δύναμη να το αποδεικνύει έμπρακτα και με παρρησία. (σ. σ. Σε κάποια άλλο σημείωμά μας θα μας δοθεί η ευκαιρία να γνωρίσουμε την ενδιαφέρουσα, δημιουργική του ζωή και δράση).

Ο Τζωρτζ Χόρτον Πρόξενος των Η.Π.Α. στη Σμύρνη που ήταν αυτόπτης μάρτυρας της καταστροφής της τον Αύγουστο του 1922 και συνέγραψε το βιβλίο "Η μάστιγα της Ασίας" (φωτογραφία προσφορά από το αρχείο της κόρης του κυρίας Νάνσυ Χόρτον)

Σήμερα θα περιοριστούμε στη γνωριμία του βιβλίου που αναφέρουμε στην επικεφαλίδα. Είναι το βιβλίο- καταπέλτης, που αποκαλύπτει τον αιμοσταγή δρόμο της «Μάστιγας της Ασίας» (Τουρκίας) και ταυτόχρονα «ραπίζει» την παχυδερμία των λεγόμενων «πολιτισμένων και μεγάλων κρατών », που, ένεκα των οικονομικών συμφερόντων τους, καταπατούν κατά πως τους συμφέρει (τότε, αλλά και τώρα!) τις αιώνιες αξίες της αλήθειας, της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και του ανθρωπισμού, αλλά και της χριστιανικής τους θρησκείας,, που λογίζονται ότι πιστεύουν.

Εμείς οι Έλληνες και όχι μόνο, που αναζητούμε εναγωνίως αληθείς πληροφορίες για τη Μεγάλη Τραγωδία του 1922, στο βιβλίο αυτό του Τζωρτζ Χόρτον, όπως σημειώνει στον πρόλογο ο James W. Gerard (δικαστής του Ανώτατου Δικαστηρίου της Νέας Υόρκης, πρέσβης των Η.Π.Α. στη Γερμανία 1913-1917), «μαθαίνουμε επί τέλους από έναν αυτόπτη μάρτυρα την αλήθεια για την καταστροφή της Σμύρνης και τη σφαγή μεγάλου μέρους του πληθυσμού της».

« **Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ**» που εκδόθηκε το 1926 με τίτλο του πρωτοτύπου «The Blight of Asia», έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και έχει εκδοθεί σε πέντε εκδόσεις, με τελευταία του Βιβλιοπωλείου της «Εστίας» τον Οκτώβριο 2002 σε μετάφραση και σχόλια της Β.Γ. Σολομωνίδου. Αξίζει να διαβάσουμε το συνεχόμενο υπότιτλο του βιβλίου, που είναι και περίληψη όλων των διαλαμβανομένων στις σελίδες του : «Εξιστόρηση της συστηματικής εξόντωσης χριστιανικών πληθυσμών από μουσουλμάνους και της ενοχής Μεγάλων Δυνάμεων μαζί με την πραγματική ιστορία της πυρπόλησης της Σμύρνης. Υπό *GEORGE HORTON* επί τριάντα χρόνια Προξένου και Γενικού Προξένου των Ηνωμένων Πολιτειών στην Εγγύς Ανατολή».

Το βιβλίο αρχίζει με ένα απόσπασμα από την Αποκάλυψη του Ιωάννη, ανάγνωσμα που διάβαζε από μικρός και, έχει σχέση με τις επτά Εκκλησίες της Μικράς Ασίας : « Ο βλέπεις, γράψον εις βιβλίον και πέμψον εις τας επτά εκκλησίας τας εν τη Ασία, εις Έφεσον και εις Σμύρνην και εις Πέργαμον και εις Θυάτειρα και εις Σάρδεις και εις Φιλαδέλφειαν και εις Λαοδικείαν». Από όλες τις παραπάνω χριστιανικές εκκλησίες και πόλεις, ακμάζουσα και χριστιανική στο μεγαλύτερο μέρος της, είχε απομείνει μόνο η Σμύρνη και γι' αυτό, όπως μας αποκάλυψε και η κόρη του κυρία Νάνσυ, αισθανόταν μια ιδιαίτερη έλξη και όταν του δόθηκε η ευκαιρία να υπηρετήσει ως διπλωματικός υπάλληλος, προτίμησε αντί του Βερολίνου τη Σμύρνη, τη Σμύρνη της Αποκάλυψης, τη Σμύρνη της Ιωνίας, την Ελληνική Σμύρνη της καρδιάς του.

Το βιβλίο χωρίζεται από τον ίδιο τον συγγραφέα σε 39 κεφάλαια (Α΄ έως ΛΘ΄) και αναλύει διεξοδικά αυτό που προλέγει στον τίτλο και υπότιτλο του βιβλίου. Εδώ πρέπει ν' αναφέρουμε ότι στην πρώτη έκδοση του 1980 από

την Έστία Νέας Σμύρνης η μετάφραση του τίτλου ήταν «Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ». Όπως και να έχει όμως η μετάφραση της αγγλικής λέξης “Blight” μέσα στις σελίδες του βιβλίου η Τουρκία είναι και «μάστιγα» και «κατάρ» της Ασίας κατά τον Τζωρτζ Χόρτον και το αποδεικνύει με αδιάσειστα στοιχεία στις 257 πυκνογραμμένες σελίδες. Στο τέλος μέσα σε 180 σελίδες η μεταφράστρια παραθέτει επαρκή και τεκμηριωμένα σχόλια σε κάθε κεφάλαιο, σε τρόπο που να διαβάζουμε όχι μια απλή μετάφραση του κειμένου, αλλά μια κριτική έκδοση με διαφωτιστικές και ουσιώδεις αναφορές, που διευκολύνουν την κατανόηση.

Πριν ν’ αρχίσει τη ματωμένη διαδρομή των κεφαλαίων παρατίθεται ένα ποίημα του Χόρτον με σαράντα δύο στίχους αφιερωμένο στην πόλη που αγάπησε, τη Σμύρνη και το Δεσπότη που γνώρισε και θαύμασε, τον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης, γράφοντας στους τρεις τελευταίους στίχους : « *Κι απ’ τον Πολύκαρπο έτσι αυτή (η Σμύρνη) κρατά την πίστη τη βαθιά / ως τον Δεσπότη που αγίασε κι ακόμα πιο μετά.../ η Σμύρνη, η δοξασμένη πόλη* ».

Ανάμεσα στους στόχους της έκδοσης αυτού του βιβλίου, όπως σημειώνει ο ίδιος Τζωρτζ Χόρτον στην εισαγωγή του, «είναι να κάνει γνωστή την αλήθεια γύρω από τα πολύ σοβαρά γεγονότα και να φωτίσει μία βαρυσήμαντη περίοδο της ιστορίας, στη διάρκεια της οποίας διαπράχθηκαν κολοσσιαία εγκλήματα κατά του ανθρώπινου γένους» (σελ.28) και «να αποδείξει ότι η καταστροφή της Σμύρνης δεν αποτελεί παρά την τελευταία πράξη του σταθερού προγράμματος εξόντωσης της χριστιανοσύνης» (σελ.29).

Η «συμφωνία του αίματος» των 39 κεφαλαίων του βιβλίου, έχει ως κύριο θέμα τη θηριωδία και τις σφαγές των Τούρκων. Αρχίζει με σφαγές και τελειώνει με σφαγές και αφανισμό της Σμύρνης και των ελληνικών πόλεων, με ενδιάμεσα άλλα κεφάλαια που ενισχύουν το κύριο θέμα.

Από τις σελίδες της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» στο παρελθόν, αλλά και πρόσφατα (Κυριακές 31 / 08 και 07 / 09 - 2003) παρουσιάσαμε αποσπάσματα από τα παραπάνω κεφάλαια, που είχαν σχέση με τον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης και την καταστροφή της νύμφης της Ιωνίας, Σμύρνης, από το τουρκικό σχέδιο αφανισμού του Ελληνισμού.

Παρακάτω, όσο μας επιτρέπει ο χώρος, θα παρουσιάσουμε επιγραμματικά απόψεις του Τζωρτζ Χόρτον, για το ρόλο των «συμμάχων» μας στη τελευταία πράξη της Τραγωδίας, μια πτυχή της τραγωδίας, που ιδιαίτερα συγκλόνισε τη συνείδηση του : «...Ιστορικοί και αρχαιολόγοι δηλώνουν ότι στα παγκόσμια χρονικά δεν υπάρχει παρά μόνο ένα γεγονός που μπορεί να συγκριθεί με την καταστροφή της Σμύρνης και του

χριστιανικού πληθυσμού της από τους Τούρκους, ως προς την αγριότητα και την έκταση και ακόμη ως προς όλα τα στοιχεία του τρόμου, της σκληρότητας και του ανθρώπινου πόνου. Το γεγονός αυτό ήταν η καταστροφή της Καρχηδόνας από τους Ρωμαίους....Στην καταστροφή της Σμύρνης υπάρχει, όμως, ένα χαρακτηριστικό το οποίο δεν έχει προηγούμενο ούτε στην περίπτωση της Καρχηδόνας...Στην Καρχηδόνα δεν υπήρχαν αμερικανικά αντιτορπιλικά... (Στη Σμύρνη όμως) οι Τούρκοι ήταν ελεύθεροι να κορέσουν το φυλετικό και θρησκευτικό τους πάθος για σφαγή, βιασμό και πλιάτσικο σε απόσταση βολής λίθου από τα συμμαχικά και αμερικανικά πολεμικά πλοία...». Και συνεχίζει, γράφοντας με απογοήτευση : «Μια κοινή διαταγή των διοικητών του συμμαχικού στόλου ή έστω δύο από αυτούς, μια ακίνδυνη οβίδα, που θα έπεφτε στην τουρκική συνοικία, θα έφερνε αμέσως τους Τούρκους στα λογικά τους». Συνοψίζοντας τις σκέψεις του θα γράψει στο τέλος: «Για τους λόγους αυτούς, το πιο θλιβερό, αλλά και το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της όλης εικόνας ήταν η παρουσία των πολεμικών πλοίων στο λιμάνι της Σμύρνης, το σωτήριο έτος 1922, όπου ανίκανα παρακολουθούσαν την τελευταία πράξη της τραγωδίας των χριστιανών της Τουρκίας».(Κεφάλαιο ΙΖ , σελ.139-141).

Το αποκαλυπτικό αυτό βιβλίο του Τζωρτζ Χόρτον αξίζει να το διαβάσει κάθε Έλληνας, κάθε Μικρασιάτης, κάθε Χριστιανός και κάθε ευαίσθητος άνθρωπος, που πιστεύει στα ιδανικά της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της αλήθειας και του ανθρωπισμού.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 2 Νοεμβρίου 2003)

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ, Κυριακή 19 Σεπτεμβρίου 2004)

Ημέρα Μνήμης της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού

23. Μικρασιάτες Έλληνες Ολυμπιονίκες

Η 14^η Σεπτεμβρίου, γιορτή της Υψώσεως του Τίμιου και Ζωοποιού Σταυρού, έχει καθορισθεί από την Πολιτεία να τιμάται ως «Ημέρα Μνήμης της γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού από το τουρκικό κράτος» και οι σχετικές εκδηλώσεις σε όλη τη χώρα, εάν δεν τύχει Κυριακή η ημέρα αυτή, να τελούνται την αμέσως επόμενη.

Σήμερα, λοιπόν, με τη δέουσα επισημότητα στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Νικολάου θα τελεσθεί επιμνημόσυνη δέηση για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 και στη συνέχεια στο Ηρώο θα

κατατεθούν στέφανοι από τις πολιτικές αρχές και τα μικρασιατικά σωματεία.

Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, που ζούσε και ανθούσε εκεί για τρεις χιλιάδες χρόνια θα ξεκληρισθεί και θα αφανιστεί. Όμως, θα μείνουν εκεί ως αιώνια σύμβολα της παρουσίας του τα αθάνατα μνημεία του λόγου και της τέχνης, οι πόλεις του και οι ναοί του, που σήμερα οι γείτονες μας τα επιδεικνύουν με κομπασμό ως δημιουργήματα «Ασιατών», αποφεύγοντας ν' αναφέρουν τη λέξη «Έλληνες». Η Ιστορία όμως έχει γράψει στις σελίδες της τη δημιουργική παρουσία του ελληνισμού.

Παράσταση αρχαίων δρομέων στο δρόμο ταχύτητας σταδίου της Ολυμπίας (απλή διαδρομή του σταδίου = 192,27 μ.).

Για τα τραγικά γεγονότα της γενοκτονίας του μι-κρασιάτικου ελληνισμού κατά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922,, που τη μνήμη τους τιμάμε σήμερα, έχουμε αναφερ-θεί με λεπτομέρειες από τις φιλόξενες στήλες της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» σε προη-γούμενες χρονιές και θ' ακουστούν επίσημα κατά τις τελετές της μνήμης.

Εμείς σήμερα, και, με την ευκαιρία της τέ-λεσης των θαυμάσιων 28^{ων} Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, που διοργά-νωσε με μεγάλη επιτυ-χία η πατρίδα μας, θα παρουσιάσουμε τη συμμετοχή του Μικρασιάτικου Ελληνισμού στους Αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες, που τελούνταν συνεχώς στην Ολυμπία για 1.200 χρόνια περίπου, για να δείξουμε την αδιάσπαστη ενότητα του ελληνισμού γύρω από το σπουδαίο αυτό θεσμό, της καλλιέργειας της σωματικής δύναμης και ικανότητας.

Η αναφορά μας αυτή δεν πρέπει να θεωρηθεί ως βεβήλωση της μνήμης της γενοκτονίας του μικρασιάτικου ελληνισμού, αλλά αντιθέτως να καταδείξει τις βαθιές ρίζες και τη σχέση του με τα αθλητικά και πολιτιστικά δρώμενα στην «κυρίως» Ελλάδα, τότε, που ο ελληνισμός ως πολιτισμός και

πολιτική δράση αγκάλιαζε την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και ιδιαίτερος της ανατολικής και τον χώρο της Μικράς Ασίας.

Ο πανελλήνιος θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων συγκινούσε τους απανταχού Έλληνες και γι' αυτό έχουμε Ολυμπιονίκες εκτός από την κυρίως Ελλάδα και από τις ελληνικές πόλεις της Σικελίας, της Κάτω Ιταλίας (Μεγάλης Ελλάδας), της παραλιακής Μικράς Ασίας, αλλά και του μακρινού Πόντου και της Καππαδοκίας. Κάθε τέσσερα χρόνια από το 776 π.Χ. μέχρι το 394 μ.Χ. συνέρρεαν στο ιερό της Ολυμπίας αθλητές, αλλά και θεατές για να ζήσουν το μεγάλο γεγονός. Εμείς μέσα από τις γραπτές πηγές θα ξεχωρίσουμε τους Ολυμπιονίκες, που έλκουν την καταγωγή τους από τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας.

Εισαγωγικά και ειδικά για την Ιωνία της Μικράς Ασίας πρέπει να πούμε ότι ήδη από τον 7^ο έως τον 4^ο αιώνα π.Χ. τελούνταν στο «Πανιώνιον ιερόν», στο Άλσος του Ποσειδώνα, κοντά στην Πριήνη, αγώνες μουσικοί, αθλητικοί, αλλά και χορού. Ήταν μια μεγάλη γιορτή της Ιωνικής Δωδεκάπολης που την αποτελούσαν οι πόλεις Έφεσος, Ερυθραί, Κλαζομεναί, Κολοφών, Λέβεδος, Μίλητος, Σάμος, Μιούς, Πριήνη, Τέως, Φώκαια, Χίος και αργότερα η Σμύρνη.

Και, μετά την παρένθεση αυτή, επανερχόμαστε στους Μικρασιάτες Ολυμπιονίκες, που τα ονόματά τους είναι γραμμένα στον επίσημο κατάλογο. Στον κατάλογο αυτόν, που είναι γραμμένα 950 ονόματα Ολυμπιονικών (από το 776 π.Χ μέχρι το 369 μ.Χ.) πρώτος φαίνεται ο αθλητής Κόροιβος από την Ηλεία, που νίκησε στο αγώνα του σταδίου (192,27 μ. = σημερινό 200 μ.) κατά την 1^η Ολυμπιάδα το 776 π.Χ. Πρώτος Μικρασιάτης Ολυμπιονίκης καταγράφεται ο Ονόμαστος Σμυρναίος στο αγώνισμα της πυγμής κατά την 23^η Ολυμπιάδα, το 688 π.Χ. Ακολουθούν άλλοι 144 αθλητές από 38 πόλεις και περιοχές της Μικράς Ασίας και τελευταίος φαίνεται ο Φιλούμενος Φιλαδελφεύς, που νίκησε σε άγνωστο αγώνισμα (πάλη, πυγμή ή παγκράτιο) στην 287^η Ολυμπιάδα, το 369 μ.Χ.

Επειδή δεν είναι δυνατόν να παραθέσουμε τα ονόματα των 145 Μικρασιατών Ολυμπιονικών από τις 38 πόλεις και περιοχές της Μικράς Ασίας, θα αναφέρουμε μόνον τα ονόματα των 38 αυτών πόλεων και τον αριθμό των Ολυμπιονικών, που κατάγονταν από αυτές αρχίζοντας από τις πολυπληθέστερες ως εξής: Έφεσος 21 Ολυμπιονίκες, Μίλητος 21, Μαγνησία Μαιάνδρου 14, Φιλαδέλφεια 8, Σάμος 7, Κύζικος 6, Σμύρνη 6, Σινώπη Πόντου 5, Βιθυνία 4, Πέργαμος 4, Τράλλεις 4, Θυάτειρα 3, Κολοφών 3, Λαοδίκεια 3, Σάρδεις 3, Χίος 3, Άδανα 2, Αλικαρνασσός 2, Απάμεια Βιθυνίας 2, Ερυθραί 2, Καρία 2, Μαγνησία Σιπύλου 2, Νίκαια Βιθυνίας 2, Ταρσός 2, Αδραμύττιον 1, Αιολία 1, Άσσος Τρωάδος, Καππαδοκία 1,

Κέραμος 1, Κλαζομεναί 1, Κύμη 1, Μαϊάνδρος 1, Μύρα 1, Νύσα Λυδίας 1, Πέργη 1, Προύσα 1, Τροία 1, Τύανα Καππαδοκίας 1.

Αξίζει ν' αναφερθεί ότι, όπως και κατά τη σημερινή εποχή, ένας αθλητής έχει τη δύναμη να συμμετάσχει σε περισσότερες από μία Ολυμπιάδα και να βγει νικητής, έτσι και τότε έχουμε παραδείγματα αθλητών από τις Μικρασιατικές πόλεις να λαβαίνουν μέρος σε δύο-τρεις Ολυμπιάδες και να παίρνουν τον κότινο της νίκης. Αναφέρουμε παραδείγματα :

Ο Γράος ο Βυθινός να στέφεται νικητής σε τρεις συνεχόμενες Ολυμπιάδες (248^η, 249^η , 250^η) στο αγώνισμα του δόλιχου (δρόμος αντοχής).

Διογένης ο Εφέσιος να βγαίνει νικητής σε πέντε συνεχόμενες Ολυμπιάδες (212^η –216^η) στο αγώνισμα των σαλπικτών.

Καλλικράτης ο Μάγνης από Μαιάνδρου σε δύο Ολυμπιάδες (109^η και 110^η) στο αγώνισμα του οπλίτη δρόμου.

Δημοκράτης ο Μάγνης από Μαιάνδρου σε τρεις Ολυμπιάδες (201^η, 202^η, 203^η) στο αγώνισμα της πυγμής.

Αστυάναξ ο Μιλήσιος σε τρεις Ολυμπιάδες (114^η, 115^η, 116^η) στο αγώνισμα του παγκρατίου (πάλη και πυγμή).

Δημοσθένης ο Μιλήσιος σε τρεις Ολυμπιάδες (189^η, 190^η, 191^η) στο αγώνισμα των σαλπικτών.

Μ. Αυρήλιος Δάμας Δημόστρατος ο Σαρδιανός σε δύο Ολυμπιάδες (238^η, 239^η) στο αγώνισμα του παγκρατίου.

Βαλέριος Εκλεκτός ο Σινωπεύς σε τέσσερις συνεχόμενες (256^η –260^η) στο αγώνισμα των κηρύκων.

Επίσης έχουμε παραδείγματα αθλητών, που άφησαν εξαιρετικό όνομα με τις νίκες τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ακολουθούν παραδείγματα :

Πολίτης ο Κεραμίτης . Ο αθλητής αυτός καταγόταν από τη Δωρική πόλη Κέραμο της Καρίας, στον Κεραμεικό κόλπο (κόλπος Αλικαρνασσού) και αναφέρεται ως ένας από τους φημισμένους ολυμπιονίκες δρομείς. Είχε εξαιρετική επίδοση στους δρόμους αντοχής και ταχύτητας και πραγματοποίησε ένα εκπληκτικό κατόρθωμα. Ήλθε πρώτος κατά την 212^η Ολυμπιάδα (69 μ.Χ.) και στα τρία αγωνίσματα του δρόμου, που έγιναν την ίδια ημέρα σε διάστημα λίγων ωρών. Ήλθε πρώτος στο στάδιο (192,27 μ.= 200άρι σημερινό), στο δίαυλο (δύο στάδια = 400άρι) και στον δόλιχο (δρόμος αντοχής 3.500 - 4.000 μ. περίπου).

Μελαγκόμας ο Κάρ. Καταγόταν κι αυτός από την Καρία της Μικράς Ασίας και, όπως αναφέρεται από τις αρχαίες πηγές, ήταν ένας από τους καλύτερους πυγμάχους της αρχαιότητας. Νίκησε πολλές φορές χωρίς να τραυματισθεί ή να τραυματίσει αντίπαλό του. Ο Μελαγκόμας ήταν απαράμιλλος στην τέχνη της πυγμαχίας και ενθουσίαζε τους θεατές. Οι

κινήσεις τους ήταν αέρινες, ελεύθερες και είχε πετύχει να μετατρέψει το σκληρό άθλημα της πυγμαχίας, σε άθλημα ευγενικό. Πέτυχε την πρώτη ολυμπιακή νίκη του στην 206^η Ολυμπιάδα (45 μ.Χ.) και στη συνέχεια κέρδισε πολλές νίκες στα στάδια.

Με τη μικρή αναφορά μας αυτή στους Μικρασιάτες Ολυμπιονίκες θελήσαμε να δώσουμε μια επίκαιρη εικόνα, λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων στην πατρίδα μας, για να δούμε, όπως σημειώσαμε και στην αρχή, ότι ο ελληνισμός της Μικρασίας συμμετείχε στα πολιτικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά δρώμενα της Ελλάδας και αισθανόταν να τον συνδέει κοινή καταγωγή και κοινή ιστορία.

Δυστυχώς, ο ελληνισμός αυτός, που πέρασε από μύριες συμπληγάδες πέτρες και αντιμετώπισε κατά καιρούς φοβερούς διωγμούς και αφανισμούς, με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, έκλεισε τη σελίδα της ζωντανής παρουσίας του εκεί. Τα χώματα εκείνα και τα ονόματα τα ένδοξα, έμειναν ως αλησμόνητες πατρίδες της καρδιάς μας, που, όμως, μας δίνουν πνευματική ανάταση και περηφάνια.

Σήμερα που είναι η μνήμη της Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού, ας κλίνουμε ευλαβικά το γόνατο και ας τιμήσουμε τους γονείς και τους πατέρες μας που σφράγισαν με το αίμα τους τη μαύρη αυτή σελίδα της ελληνικής ιστορίας.

Βοηθήματα :

- α) Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε. 1976 και
- β) Ολυμπιακοί Αγώνες και Μικρασιάτες Ολυμπιονίκες, έκδοση: Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», 2004.

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ, Κυριακή 19 Σεπτεμβρίου 2004)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 1 Μαΐου 2005 (Πάσχα)

1^η – 2^α Μαΐου 1919

24. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

«...Αδελφοί μου, το πλήρωμα του χρόνου επέστη. Οι πόθοι των αιώνων εκπληρούνται. Οι έκτακτοι χρόνοι ήγγισαν. Αι μεγάλοι ελπίδες του Γένους μας, ο ανύστακτος, ο σφοδρός, ο μύχιος, ο θερμός, ο καίων και φλογίζων ως πεπυρακτωμένος σίδηρος τα σπλάγχνα μας πόθος, προς ένωση μετά της μητρός Ελλάδος, ιδού κατά την σήμερον, ιστορικήν και

αξιωματικόν ημεραν της 1^{ης} Μαΐου (1919) γίνεται πράγμα και γεγονός τετελεσμένον...».

Με αυτά τα λόγια, ο μητροπολίτης Χρυσόστομος Σμύρνης, κατασυγκινημένος και με δάκρυα στα μάτια, άρχισε να μιλάει στους δημογέροντες, που είχαν κληθεί εκτάκτως το απόγευμα της Πρωτομαγιάς του 1919 στο Μέγα Συνοδικό της Μητροπόλεως Σμύρνης, στην Αγία Φωτεινή, ενώ στον περίβολο της εκκλησίας είχαν συρρεύσει εκατοντάδες Σμυρνιοί, που είχαν πληροφορηθεί μέσες-άκρες το μεγάλο νέο.

Ο Χρυσόστομος Σμύρνης με τον κυβερνήτη του αντιτορπιλικού «Λέων», πλοίαρχο, Ηλία Μαυρουδή (Φώτο. «Η ΣΜΥΡΝΗ», Μανόλη Μεγαλοκονόμου, Εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1979, σελ. 69)

Και πριν προλάβουν να ερμηνεύσουν τους λόγους του Δεσπότη τους, ο παριστάμενος κυβερνήτης του αντιτορπιλικού «Λέων», πλοίαρχος Ηλίας Μαυρουδής, με φωνή τρεμάμενη από τη μεγάλη συγκίνηση διάβασε το κείμενο του διαγγέλματος του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου προς το λαό της Σμύρνης:

«Το πλήρωμα του χρόνου ήλθεν. Η Ελλάς εκλήθη από το Συνέδριον της Ειρήνης να καταλάβη Σμύρνην, ίνα ασφαλίση την τάξιν. Οι ομογενείς εννοούσιν, ότι η απόφασις αύτη ελήφθη, διότι εν τη συνειδήσει των διευθυνόντων το Συνέδριον είναι αποφασισμένη η ένωσις της Σμύρνης μετά της Ελλάδος... Διατελέσας (ο λαός) μέχρι των Βαλ-κανικών Πολέμων υπόδουλος υπό τον αυτόν σκληρο-ροτράχηλον ζυγόν, εννοώ ποία αισθήματα χαράς θα πλημμυρίσουν σήμερον τας ψυχάς των Ελλήνων της Μικρασίας... Αλλ' είμαι βέ-βαιος, ότι η εκδήλωσις αύτη δεν θα λάβη ουδένα χαρα-κτήρα, ούτε εχθρικότητος, ούτε υπεροψίας απέναντι ουδενός των συνοίκων στοιχείων του πληθυσμού.... Ας δοθή εις αυτούς να εννοήσουν ότι δεν εορτάζομεν την κατάλυσιν ενός ζυγού, δια να υποκαταστήσωμεν εις αυτόν την ιδίαν ημών επικράτησιν επί βλάβη των άλλων. Αλλά ότι η ελληνική ελευθερία θα φέρη προς όλους, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκευματος, την ισότητα και την δικαιοσύνην.... Γνωρίζω ότι η έκκλησις

μου προς την Ελληνικήν Μικράν Ασίαν δεν γίνεται επί ματαίω και εύχομαι όπως, όσον τάχιστα, δυνηθώ να επισκεφθώ αυτήν, κομιστής του ευαγγελίου της εθνικής δΐ αυτήν αποκαταστάσεως».

Είναι το μεγάλο γεγονός. Η Ελλάδα βρίσκεται στη Σμύρνη ! Οι Σμυρνιοί παραληρούν από χαρά. Προσδοκίες αιώνων, γίνονται πραγματικότητα.

Με την ανακωχή του Μούδρου της Λήμνου (30 Οκτωβρίου 1918) με την οποία τερματίστηκε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος και η Τουρκία παραδόθηκε «άνευ όρων» οι σύμμαχοι της Άνταντ (Γαλλία, Αγγλία, Ιταλία) και μαζί μ΄ αυτούς η Ελλάδα του Ελευθερίου Βενιζέλου, διεκδικούν τμήματα της ηττημένης Τουρκίας.

Για την Ελλάδα ήλθε η στιγμή που θα πραγματοποιηθεί ένα μέρος της Μεγάλης Ιδέας, παρά τις υπόγειες διπλωματικές διαδρομές των συμμάχων και κυρίως των Ιταλών. Η διπλωματική ευστροφία και ικανότητα πειθούς του Ελευθερίου Βενιζέλου, που πήγαζε από τις θυσίες του ελληνικού λαού και από τη νικηφόρα συμβολή του ελληνικού στρατού και του στόλου στο πλευρό των συμμάχων, έφεραν το ποθούμενο αποτέλεσμα. Η πόλη της Σμύρνης, η καρδιά της Ιωνίας και η ενδοχώρα της, θα καταλαμβάνονταν προσωρινά από τον ελληνικό στρατό και στη περιοχή θα ασκούσε διοίκηση Έλληνας αρμοστής. Θα έπνεε πλέον άνεμος ελληνικής ελευθερίας στη νύμφη της Ιωνίας, στο σμαράγδι της Ανατολής, στην κοσμοπολίτικη Σμύρνη.

Και η μεγάλη ημέρα ορίστηκε με κάθε μυστικότητα για την 1^η-2^α Μαΐου 1919. Ο ελληνικός στρατός και η ελληνική διοίκηση θα πήγαιναν στα «σπίτια τους»,θα πήγαιναν στη «Γκιούρ Ισμίρ», που την έλεγαν και οι Τούρκοι, γιατί όπως βεβαίωναν όλοι οι ξένοι περιηγητές και διπλωμάτες η Σμύρνη « είναι μια πόλη ελληνική». Από το 1889 ο μεγάλος βυζαντινολόγος Karl Krumbacher θα γράψει προφητικά: «...Το σπουδαιότερο που χτυπάει στο μάτι του προσεκτικού παρατηρητή που περιδιαβάζει τη Σμύρνη είναι η ακατάσχετη διεξόδυση του Ελληνισμού. Με βάση και το ορμητήριο τη μακρόσυρτη προκυμαία – το Και- προωθείται ο ελληνικός πληθυσμός και η ελληνική ιδιοκτησία προς όλες τις κατευθύνσεις και διεισδύει στις τουρκικές συνοικίες. Μ΄ αυτή την ειρηνική κατάκτηση, δεν απέχει, ίσως, πολύ ο χρόνος που η Σμύρνη θα γίνει και πάλι ουσιαστικά μια ελληνική πόλη...»(Το Βήμα της Κυριακής,7-10-1979).Η προφητεία του επαληθεύτηκε ακριβώς μετά από 30 χρόνια, την 1^η-2^α Μαΐου 1919. Η Σμύρνη έγινε ελληνική!

Ο Σμυρνιός λογοτέχνης Χρήστος Σολομωνίδης θυμάται συγκινημένος : «Πρωτομαγιά του 1919... Όλα τριγύρω γέλιο και φως. Μυρωμένη πνοή ξεχύνεται παντού.. Ιριδίζουν και τα πρόσωπα των Σμυρναίων από το φως της χαράς. Μαγιάτικα τριαντάφυλλα στη γη και στις καρδιές...Και την άλλη μέρα – 2 Μαΐου 1919- ο πανέμορφος κόλπος της Σμύρνης, ολάνοιχτη

αγκαλιά, δέχεται τα ελληνικά πλοία. Σε λίγο μυριάδες θάναι λεύτεροι και λυτρωμένοι, οι αλύτρωτοι. Γλυκοχαράζει. Γαλήνη απόλυτη. Η μεγάλη ώρα του λυτρωμού έφτασε. Στην προκυμαία ατέλειωτες σειρές από αψίδες μυρσινοστόλιστες. Μια γαλανή θάλασσα από σημαίες παντού. Απ' τα μπαλκόνια, τα παράθυρα, τους τοίχους ξεχύνεται το ασπρογάλαζο κύμα. Ο κόσμος εορτινά ντυμένος περιμένει.

- Έρχονται, έρχονται...Δοξασμένο το όνομα του θεού !

Ένας φαντάρος από την κορφή του πρωραίου ιστού της «Πατρίδος» σαλπίζει το σάλπισμα της εφόδου. Πλήρωμα και στρατός ξεσπά σε ζητωκραυγές : «Ζήτω η Σμύρνη». Η μεγάλη στιγμή φθάνει. Από το πλοίο κατεβαίνει ηλιοκαμένος στρατιώτης κρατώντας τη σημαία του συντάγματος, Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος με δάκρυα στα μάτια, γονατίζει, την ευλογεί, τη φιλά. Γονατίζουν κι οι μυριάδες των Σμυρναίων, ψάλλοντας το «Τη Υπερμάχῳ Στρατηγῷ τα νικητήρια...»...Από τα οπλιταγωγιά χείμαρρος ξεχύνονται οι στρατιώτες στο πλακόστρωτο της προκυμαίας...Και σε λίγο αρχίζει η παρέλαση μέσα σε μια γαλανόλευκη αποθέωση...Γενιές τους πρόσμεναν, γενιές τους ονειρεύονταν...Η Ελλάδα στην Ιωνία. Η αθάνατη Πατρίδα σφιχταγκαλιάζει την πρωτοκόρη της ομορφιάς, τη Σμύρνη». («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ»,01-05-1977).

Άλλη μια μαρτυρία-του Αλέξη Αλεξίου-όπως καταγράφηκε από το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών θα μας δώσει τη συγκλονιστική εικόνα της 2ας Μαΐου 1919 στη Σμύρνη : «Δύο Μαΐου 1919 έγινε η ελληνική Κατοχή. Πήγα στο “Quai” με τους γονείς μου. Όλη η Σμύρνη γιόρταζε, ήταν σαν Πάσχα, ακούγονταν κανονιές από τα καράβια, παντού κυμάτιζε η γαλανόλευκη. Όλη τρέχαν στην προκυμαία, κοπάδια, κοπάδια .Όλοι βιάζονταν να δούνε τα ευζωνάκια, τον ελληνικό στρατό, τα ελληνικά καράβια : τον «Αβέρωφ»,τον «Ατρόμητο»,το «Λέοντα».Έζησα τις αξέχαστες στιγμές της λευτεριάς...Κοντά στο σπίτι μας βρισκόταν το γήπεδο του αθλητικού ομίλου Απόλλων Σμύρνης, εκεί είχε στρατοπεδεύσει ελληνικός στρατός. Η μητέρα μου από ενθουσιασμό κι αγάπη για τα νέα παλικάρια μου έδινε και τους πήγαινα, μαζί με άλλα παιδιά, διάφορα εκλεκτά φαγητά»(ΣΜΥΡΝΗ, Η Μητρόπολη το Μικρασιατικού Ελληνισμού, Εκδόσεις Έφεσος, κείμενο Γιώργου Α.Γιαννακόπουλου, σελ.219).

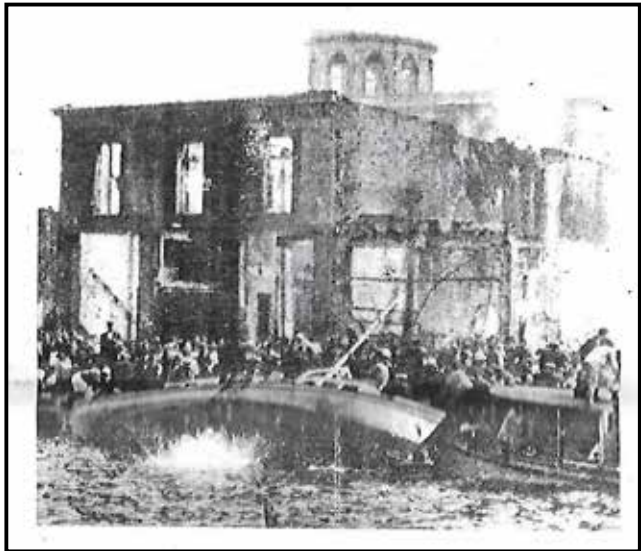
Το Πάσχα τούτο της Σμύρνης θα κρατήσει-αλίμονο- τρία χρόνια, τρεις μήνες και είκοσι εννιά μέρες, μέχρι στις 31 Αυγούστου 1922, όταν εγκαταλελειμμένη από τον ελληνικό στρατό και τους αλλόφρονες Έλληνες κατοίκους της, θα πυρποληθεί από τους Τούρκους και έτσι θα χαθεί ένα μεγάλο όνειρο της Ελλάδας και του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 1^η Μαΐου 2005 (Πάσχα)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 2005)

25. Μαρτυρίες για τον αφανισμό των Ελλήνων κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922

Η 14^η Σεπτεμβρίου (εορτή της Υψώσεως του Τίμιου Σταυρού) έχει καθιερωθεί από την Πολιτεία ως «Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού από το τουρκικό κράτος» και γι' αυτό τον λόγο, σήμερα Κυριακή, θα γίνουν επίσημες εκδηλώσεις με παρουσία αρχών και λαού, από τη Νομαρχία στο μητροπολιτικό ναό Αγίου Νικολάου επιμνημόσυνη δέηση και στο Ηρώο κατάθεση στεφάνων και ομιλία.

Η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 ξερίζωσε οριστικά το γένος των Ελλήνων (γενοκτονία), που ζούσε και ανθούσε από τα πανάρχαια χρόνια στον χώρο της Μικράς Ασίας. Αυτό το γεγονός είναι από τα τραγικότερα της ελληνικής ιστορίας.

Οκτώ χρόνια μετά την Καταστροφή, η μουσικολόγος Μέλπω Λογοθέτη-Merlier με τη συμπαράσταση του συζύγου της Oktave Merlier, διευθυντή του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, ίδρυσε το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, το οποίο έλαβε μαρτυρίες από 5.051 πληροφορητές, που μιλούν για τη ζωή τους και τη φυγή τους από τη Μικρά Ασία και κρατούν στη μνήμη μας εκείνες τις τραγικές εικόνες.

Από αυτές τις ζωντανές μαρτυρίες των απλών ανθρώπων παρουσιάζουμε μικρά αποσπάσματα.

«...Στα 1922 με την καταστροφή της Σμύρνης άδειασε το χωριό. Μερικοί κατέβηκαν στον Τσεσμέ και μερικοί στη Σμύρνη, για να μπαρκάρουν να φύγουν. Καϊκία εμείς δεν είχαμε και κοιτάζαμε να φύγουμε με όποιο μέσο

βρήκαμε. Όσοι πήγανε στη Σμύρνη βρέθηκαν μέσα στις ώρες της πυρκαϊάς. Μέσα στο Διοικητήριο που γινότανε η τραγωδία του Δεσπότη, είχαν μαζέψει οι Τούρκοι 25.000 ανθρώπους. Τους αιχμαλώτους τους δέσανε και τους κρατούσαν δεμένους....».

(Πληροφορητή : Γεώργιος Καράμπολας από το Ικίκιοϊ ³⁴).

«...Ήμασταν σ' αμπέλια, καλά-καλά δεν είχαμε μαζέψει τα σταφύλια και ακούστηκε το κακό, πώς έσπασε το μέτωπο, πώς διαλύθηκε ο στρατός και πήρε τις θάλασσες και τα βουνά. Από στόμα σε στόμα άκουες: «Έρχεται ο Τούρκος, έρχεται ο Τούρκος». Όλος ο ντουινιάς στη Σμύρνη πήγαινε, κι εκεί, που τράβαγε για να σωθεί, γίνηκε το μακελιό, το μεγάλο. Εμείς μπήκαμε στις βοδάμαξες και βρήκαμε στη Σμύρνη, πολύ αργήσαμε, είχε μπει φωτιά και μαχαίρι. Έρχονταν καράβια και όσοι μπορούσαν, φεύγαν. Όσπου νά ρθει η αράδα μας και μας. Το τι τραβήξαμε, ο τι είδαμε δεν λέγονται, να χάνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα...».

(Πληροφορητής: Χρυσούλα Σιμιτζή από το Τσιφλικάκι ³⁵).

«...Το κακό που έγινε τον Αύγουστο του 1922, δεν μπορώ εγώ να το ιστορήσω, ούτε και κανείς, γιατί ο καθένας είχε χωριστά βάσανα, άλλα ο στρατός, άλλα ο κόσμος στα χωριά, κι άλλα οι ξωμάχοι...Πολλοί, που πιστεύανε πως η Σμύρνη έχει πολλά προξενεία και δε θα πάθει, πήγαν εκεί. Αυτοί σχεδόν όλοι χάθηκαν, τους αιχμαλώτισαν, τους σφάξαν, τους ατίμασαν. Όσοι είχαν τη γνώση και γύρεψαν τη σωτηρία από τη θάλασσα του Τσεσμέ, καλά τα κατάφεραν, βγήκαν στη Χίο, χωρίς πολλά βάσανα...».(Πληροφορητής. Κ. Βουδούρης από τὰ Αἰ-Γιαννιού Τσιφλίκι ³⁶).

«...Εκείνο το κακό που γίνηκε στη Μικρασία, δεν ματαγίνηκε πουθενά, δεν ακούστηκε .Αλαλιασμένοι από τον πόνο και από τον κίνδυνο της ζωής μας, και από το πώς να χωριστούμε τα σπίτια μας, τη γη μας, τα ζωντανά μας, τους κόπους μας, ένας δεν γύριζε να δει τον άλλονε μην αρχινίσουμε όλοι μαζί το θρήνο...Πήγαμε στη Σμύρνη. Κοπάδια-κοπάδια περπατούσαμε, φορτωμένοι, ξεφόρτωτοι, γέροι, νέοι, άρρωστοι, γεροί. Εκεί μας πιάσανε, μας πήγαν στον κισλά (στρατώνα), μείναμε τρεις τέσσερις μέρες. Δεν μας αφήνανε να ησυχάσουμε με το «τσικάρ παρά», αυτό πά να πει στα τούρκικα «βγάλε ό,τι θέλεις». Σαν βράδιαζε, οι σκοποί βγάζαν όσους θέλαν, τους γδύναν ως το πετσί, τους σκότωναν και τους

³⁴ .Αφιέρωμα «Μνήμη Μικράς Ασίας» περιοδικού «η λέξη», ειδικό τεύχος Νοέμβρη, Δεκέμβρη, αριθμ. 112, έτος 1992,σελ. 773.

³⁵ .ό.π.σελ.773.

³⁶ .ό.π.σελ.777.

πετούσαν στη θάλασσα. Την άλλη μέρα εμείς βλέπαμε στη θάλασσα τους σκοτωμένους, που ήταν πήχτρα, μοιάζαν σαν αρνιά που πλαγιάζουν...». (Πληροφορητής: Αντ. Ζερμπίνης από το Ναρλιντερές³⁷).

«...Μετά έπεσε το μέτωπο. Θελήσαμε να κρατήσουμε την άμυνα. Τα γυναικόπαιδα τα στείλαμε στη Σμύρνη. Ο δικός μας στρατός δεν έμεινε. Έφθασαν οι Τούρκοι. Εμείς οπισθοχωρήσαμε κανονικά και φθάσαμε στη Σμύρνη. Πολλοί γέροι είχαν μείνει στα χωριά. Δεν μπορούσαν να πιστέψουν πως θα φεύγαμε οριστικά. Κρύφτηκαν, άλλοι στα σπίτια τους και άλλοι σε τούρκικα σπίτια. Όλους τους έσφαξαν. Δεν πίστευαν πως θα τους έσφαζαν, γιατί εμείς τους δίναμε ψωμί. Τους παίρναμε στις δουλειές μας. Δεν άφησαν κανέναν...». (Πληροφορητής: Νικόλαος Βεζυργιάννης από το Μερεσί της Σμύρνης³⁸).

«...Εμείς βρισκόμασταν στη Σμύρνη. Πλημμύρα οι μαχαλάδες στο αίμα. Βάλανε φωτιά οι Τούρκοι μια ώρα μακριά. «Μη φοβούστε είναι μακριά» μας έλεγε ο νοικοκύρης του σπιτιού που μέναμε. Σ' ένα τέταρτο η φωτιά είχε έρθει σε μας. Ρίχνανε βενζίνη και προχωρούσε. Βγήκαμε στο δρόμο. Φωτιά από τη μια, θάλασσα από την άλλη. Βρισκόμασταν στη μέση. Και οι Τσέτες βρίσκονταν στη μέση και σφάζαν και σκοτώναν...» (Πληροφορητής: Ελένη Καραντώνη, Κεφαλόβρυσο (Μπουνάρμπασι) Σμύρνης³⁹).

«... Όπως ήτανε ο καθένας τα μάζεψε κι έφυγε. Μερικοί δεν προλάβανε. Πλακώσανε οι Τούρκοι απ' τα γύρω τουρκοχώρια, το Κουσουλάρ και το Σαλάπταλαρ κι έγινε μεγάλο κακό. Σφάξανε τη γυναίκα του μουχτάρη και τα πέντε παιδιά. Ο μουχτάρης γλύτωσε. Την κόρη του παπά την ατιμάσανε μπροστά στα μάτια του και μετά την πήρανε, δε μάθαμε τι έγινε. Την παπαδιά με τα άλλα της παιδιά τους σκοτώσανε. Ο παπάς γλύτωσε με δεκαπέντε μαχαίριές. Ένα θείο του αντρός μου τον σφάξανε κι εκείνον...». (Πληροφορητής: Μαρία Μπιρμπίλη από τα Βουρλά⁴⁰).

«...Οι σκοτωμένοι που βρίσκονταν εκεί ήταν άλλο πράμα. Τρία βράδια και δυο μέρες ξημερωθήκαμε απάνω σε γυναίκες, παιδιά, γέρους και ζωντανά, σκοτωμένους. Εγώ κοιμήθηκα πάνω σ' ένα γέρο βρακά πεθαμένο. Τι να κάνουμε; Πού να πάμε; Από τη μια ανοίγονταν η θάλασσα, από την άλλη σκότωναν και από την άλλη είχαν ζώνη και παίρναν άντρες, κορίτσια, ρούχα, παράδες, μπόγους. Έτσι κοιμηθήκαμε απάνω στους

³⁷ .ό.π. σελ.783

³⁸ .ό.π. σελ.791

³⁹ .Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, Αφιέρωμα στη Μικρασιατική Καταστροφή, τεύχος 2^ο, 1-9-2003

⁴⁰ .ό.π. τεύχος 4^ο, 3-9-2003

πεθαμένους...». (Πληροφορητής: Φιλιώ Σεϊτανίδου, Χατζηλέρι Μαγνησίας⁴¹).

Αυτές οι ελάχιστες μαρτυρίες είναι αρκετές για να βιώσουμε την Τραγωδία. Ας κρατήσουμε στη μνήμη μας τις εικόνες της Καταστροφής του '22 και της Γενοκτονίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού, που ευτυχώς για την Ελλάδα, τα ανθρώπινα ράκη, που σώθηκαν κι έφτασαν εδώ, με τον πολιτισμό τους που είχαν κάτω από τα κουρέλια τους, την παιδεία τους και την εργατικότητά τους, έζησαν, προόδευσαν και συνέβαλαν στο χτίσιμο της σύγχρονης Ελλάδας.

Επιμέλεια-Αντιγραφή Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 2005)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 3 Μαΐου 2009).

26. «Η Ελλάς εν Σμύρνη»: Ενενήντα χρόνια από τα γεγονότα της 2ας Μαΐου 1919

Συμπληρώθηκαν ακριβώς ενενήντα χρόνια, από την ευφρόσυνη εκείνη ημέρα της 2ας Μαΐου 1919, που η Ελλάδα πάτησε τα χώματα της Ιωνίας και σφιχταγκάλιασε την πανέμορφη και σφριγώσα από ζωή νύμφη της Ιωνίας, Σμύρνη. Ήταν ένα γεγονός συγκλονιστικό για τον ελληνισμό της Μικρασίας και της Ελλάδας.

Τα επίσημα έγγραφα και οι λόγοι

«...Αδελφοί μου, αι μεγάλοι ελπίδες του Γένους μας, ο ανύστακτος, ο σφοδρός, ο μύχιος, ο θερμός, ο καίων και φλογίζων ως πεπυρακτωμένος σίδηρος τα σπλάχνα μας πόθος, προς ένωσιν μετά της μητρός Ελλάδος, ιδού κατά την σήμερον, ιστορικήν και αξιομνημόνευτον ημέραν της 1^{ης} Μαΐου (1919) γίνεται πράγμα και γεγονός τετελεσμένον... Από της σήμερον 1^{ης} του Μαΐου αποτελούμεν αναπόσπαστον τμήμα της ηνωμένης, της ενδόξου, της αθανάτου μεγάλης μας Πατρίδος Ελλάδος.... Αύριον οι ελευθερωταί μας εισέρχονται εις την κατοχήν της πόλεως. Ζήτω το Έθνος». Με αυτά τα λόγια, ο μητροπολίτης Χρυσόστομος Σμύρνης, κατασυγκινημένος άρχισε να μιλάει στους δημογέροντες, που είχαν κληθεί εκτάκτως το απόγευμα της Πρωτομαγιάς του 1919 στο Μέγα Συνοδικό της

⁴¹ .ό.π. τεύχος 5^ο, 4-9-2003

Μητροπόλεως Σμύρνης, στην Αγία Φωτεινή. Επικράτησε σιγή, συγκίνηση, ενθουσιασμός.

Ο παριστάμενος κυβερνήτης του αντιτορπιλικού «Λέων», πλοίαρχος Ηλίας Μαυρουδής, καταφανώς συγκινημένος διάβασε το κείμενο του διαγγέλματος του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου προς το λαό της Σμύρνης:

« Το πλήρωμα του χρόνου ήλθεν. Η Ελλάς εκλήθη από το Συνέδριον της Ειρήνης να καταλάβη Σμύρνην, ίνα ασφαλίση την τάξιν. Οι ομογενείς εννοούσιν, ότι η απόφασις αύτη ελήφθη, διότι εν τη συνειδήσει των διευθυνόντων το Συνέδριον είναι αποφασισμένη η ένωσις της Σμύρνης μετά της Ελλάδος...Διατελέσας (ο λαός) μέχρι των Βαλκανικών Πολέμων υπόδουλος υπό τον αυτόν σκληροτράχηλον ζυγόν, εννώ ποία αισθήματα χαράς θα πλημμυρίσουν σήμερον τας ψυχάς των Ελλήνων της Μικρασίας...Αλλ' είμαι βέβαιος, ότι η εκδήλωσις αύτη δεν θα λάβη ουδένα χαρακτήρα, ούτε εχθρικότητας, ούτε υπεροψίας απέναντι ουδενός των συνοίκων στοιχείων του πληθυσμού... Αλλά ότι η ελληνική ελευθερία θα φέρη προς όλους, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκείματος, την ισότητα και την δικαιοσύνην....Γνωρίζω ότι η έκκλησίς μου προς την Ελληνικήν Μικράν Ασίαν δεν γίνεται επί ματαίω και εύχομαι όπως, όσον τάχιστα, δυνηθώ να επισκεφθώ αύτην, κομιστής του ευαγγελίου της εθνικής δί αυτήν αποκαταστάσεως BENIZEΛΟΣ».

Πριν λίγες ημέρες (στις 24 Απριλίου 1919) ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος, που συμμετείχε στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι, έστειλε στην Αθήνα στον Εμμανουήλ Ρέπουλη, αντιπρόεδρο της κυβερνήσεώς του απόρρητον τηλεγράφημα: «Πάντα διαθέσιμα πλοία δέον καταπλεύσωσι όσον τάχιστα εις λιμένα Ελευθερών (Καβάλας), όπως εκείθεν παραλάβωσι πρώτην μεραρχίαν και μεταφέρωσι αυτήν εις Σμύρνην, όπως καταλάβη στρατιωτικώς την πόλιν. Ταύτα γίνονται κατά απόφασιν Προέδρου Ουίλσον, Κλεμανσώ και Λόιδ Τζωρτζ, ανακοινωθείσαν μοι υπό τελευταίου ολίγα λεπτά προ επισήμου συνεδριάσεως Συνδιασκέψεως. Κατάληψις επισπεύδεται διότι σύμμαχοι διαβλέπωσιν ότι Ιταλοί καταλαβόντες Μάκρην και Καισάρειαν καταλαμβάνουσι προσεχώς και Αλικαρνασσόν...Είναι περιττόν προστεθή δέον πάσα εχεμύθεια τηρηθή...», Ήταν το αποτέλεσμα της εξωτερικής πολιτικής του Ελευθερίου Βενιζέλου, που με μεθοδικά βήματα, επίμονες συναντήσεις και διεκδικήσεις με τους αρχηγούς των κρατών της Αντάντ δημιούργησε την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών (1920: Συνθήκη Σεβρών), άσχετα αν τα πράγματα αργότερα πήραν διαφορετική τροπή και κατέληξαν στη Μικρασιατική Τραγωδία του 1922.

Η ευφρόσυνη ημέρα στη Σμύρνη (2^α Μαΐου 1919)

«Ξεχείλισαν οι δρόμοι, τα σπίτια. Παλάβωσαν οι άνθρωποι από ενθουσιασμό. Οι αλαλαγμοί και τα «Ζήτω» χαιρετούσαν τις χιλιάδες γαλανόλευκες σημαίες. Μικροί και μεγάλοι ανέβηκαν στο πανύψηλο καμπαναριό της Άγια-Φωτεινής και διαλαλούσαν το μήνυμα. Ήταν η πιο μεγάλη χαρά της ζωής μου (διηγείται η Σμύρνη)». (Ιφιγένεια Χρυσόχοου: «Εδώ Σμύρνη...Εδώ Σμύρνη...», εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 1985, σελ. 34).

«Στις 2 του Μάη, τη χαραυγή του 1919, τέσσερα ατμόπλοια γεμάτα Ελληνικό Στρατό, φτάσανε στο λιμάνι της Σμύρνης. Εμείς οι φαντάροι μεσ' από τα πλοία αντικρίσαμε ένα πρωτοφα-νές θέαμα. Μια προκυμαία μήκους τεσσάρων χιλιομέτρων, σχήματος πετάλου, ήταν πλημμυρισμένη από μια ανθρωποθάλασσα, που σαστισμένη από ανεκκλήτη χαρά, παραληρούσε. Αμέτρητες χιλιάδες άνθρωποι, όλων των ηλικιών είχαν συγκεντρωθεί εκεί. Είχαν έρθει να δουν με θαμπωμένο απ' τη συγκίνηση βλέμμα και να υποδεχθούν τον Ελληνικό Στρατό που ύστερα από πολλούς αιώνες ξαναπατούσε στο έδαφος της

2 Μαΐου 1919: Ο ελληνικός στρατός στην παραλία της Σμύρνης

Ελληνικής Μικρασιατικής Γης. Μυριόστομες ζητωκραυγές δονούσαν την ατμόσφαιρα. Ο κόσμος απ' τον ενθουσιασμό του, είχε χάσει το νου. Οι καρδιές όλων είχανε φιορίσει (λουλουδίσει). Κι όλοι κρατούσαν σημαίες ελληνικές, μικρές και μεγάλες και τις ανέμιζαν χαιρετώντας τον ερχομό της Λευτεριάς και ζητωκραύγαζαν.-Καλώς ήλθατε, Ελευθερωταί μας. Κι ήτανε στ' αλήθεια κάτι το πρωτόγνωρο. Βλέπαμε κορίτσια της άλλοτε σκλαβωμένης Σμύρνης, να κρατάνε στα χέρια τους από ένα στεφάνι πλεγμένο με μαγιάτικα λουλούδια, για να προσφέρουν στους υπέρμαχους της Λευτεριάς. Κάνιστρα γεμάτα ροδοπέταλα ραΐναν τα ακάτια (μικρά

πλοιάρια), όπου είμασταν εμείς οι, προς αποβίβαση, φαντάροι. Και μεγάλες κανάτες με ροδόσταμο ρίχναν στο μέρος όπου θα κάναμε το θριαμβικό μας ντισμπάρκο, για να ευωδιάσει. Με χαλιά, αμέτρητα χαλιά κι ανατολίτικα χρωματιστά κιλίμια και χράμια κάθε λογής, είχε στρωθεί ολόκληρη η προκουμαία για να πατήσουν τα πόδια των στρατιωτών, που πρώτο θ' αποβιβάζονταν στο έδαφος! Τι υποδοχή ήτανε κείνη, Θεέ μου, που έκανε δίχως καμιά επιφύλαξη ο σμυρναϊκός λαός στον Ελληνικό Στρατό! Τι αυθόρμητος ενθουσιασμός! Όλος ο λαός ξεχύθηκε στους δρόμους και γιόρταζε την Ανάσταση της Γενιάς μας. Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος φορώντας τα χρυσά του άμφια και περιστοιχιζόμενος απ' το Ιερατείο, βλογούσε το λαό και το στρατό...».(Μιχ. Βαλβαζάνης: «Πώς έζησα την καταστροφή της Σμύρνης» (εκδόσεις Κωστόγιαννος, Χαλκίδα 1998, σ. 246-247).

«...Την άγια ημέρα του Μαΐου του 1919 που μας ελευθέρωσε και ήρθε στην ωραία μας Σμύρνη ο ελληνικός στρατός και μας χάρισε ευτυχία και ελευθερία επί τρία και πλέον χρόνια...». (Γ.Θ. Κατραμόπουλος: «Η Σμύρνη των Σμυρναίων» (έκδοση Ωκεανίδα, Αθήνα 2002, σ.43)

Και η υπεραιωνόβια Φιλιώ Χαϊδεμένου στο βιβλίο της «ΤΡΕΙΣ ΑΙΩΝΕΣ ΜΙΑ ΖΩΗ» (εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2005, σ. 89) σημειώνει: «Τώρα θα σας διηγηθώ πώς υποδεχθήκαμε εμείς στα Βουρλά τους Έλληνες που ήρθαν...Στη Σμύρνη έφτασαν στις 2 Μαΐου...Αλλά στις 2 Μαΐου ήρθαν και στα Βουρλά, κατά τις 11 το πρωί...Στα Βουρλά μάς ήρθε ένα άγημα Ναυτικού. Μαθεύτηκε παντού, και όλοι, ντυμένοι με τα καλά τους, πήραν στα χέρια δάφνινα στεφάνια και λουλούδια και πήγαν να τους υποδεχθούν...Οι Έλληνες ναύτες τα έχασαν. Ο κόσμος τους ζητωκραύγαζε και οι γυναίκες τους στεφάνωναν με τα γαμήλια στεφάνια τους...Με τέτοιους πανηγυρισμούς υποδεχθήκαμε τους στρατιώτες μας και τους πήγαμε στο Κονάκι, το οποίο είχαμε στολίσει κατάλληλα για να τους δεχθεί. Οι καμπάνες χτυπούσαν σαν να ήταν γιορτή και όλος ο κόσμος φώναζε και γελούσε. Οι Βουρλιώτες σκοτώνονταν ποιος να τους πρωτοπάρει στο σπίτι του, να τους περιποιηθεί. Σε όλα τα σπίτια είχαν βγει τα καλά σερβίτσια και τα ασημικά. Οι στρατιώτες μας, παιδιά άμαθα τα περισσότερα, κυριολεκτικά τα έχασαν. Δεν πρέπει να είχαν ξαναδεί τέτοιες πολυτέλειες. Σε όλα τα κατεχόμενα της Μικράς Ασίας εκείνη την ημέρα της 2ας Μαΐου 1919 ήταν μια μεγάλη γιορτή- η προσάρτηση της Σμύρνης στην Ελλάδα! Ένα μεγάλο όνειρο που γινόταν πραγματικότητα...».

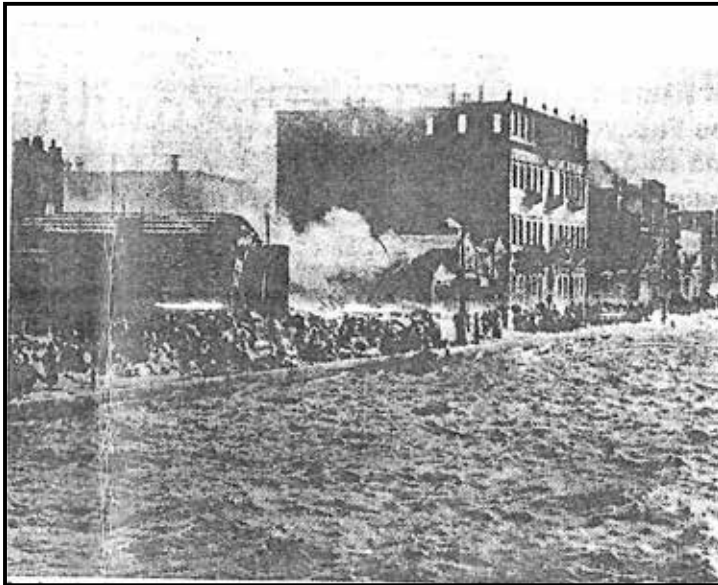
Ας πάμε κι εμείς σήμερα με το νου και την καρδιά μας στην παραλία της Σμύρνης να υποδεχθούμε μαζί με τους παραληρούντες από ενθουσιασμό Σμυρνιούς την Ελλάδα, που πάτησε τα πανάρχαια ελληνικά χρώματα της

Μικράς Ασίας και χάρισε στους σκλαβωμένους Έλληνες την πολυπόθητη Ελευθερία τους από τον τουρκικό ζυγό.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», την Κυριακή 3 Μαΐου 2009).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 6 Σεπτεμβρίου 2009, στις «ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ» στο ΑΦΙΕΡΩΜΑ, σελ. 7)

27. Η πυρκαγιά της Σμύρνης με τη ματιά ξένων ανταποκριτών

Την καταστροφή της Σμύρνης το 1922, σημάδεψαν οι σφαγές αμάχων, οι βιασμοί, οι λεηλασίες και αρπαγές και τέλος η μεγάλη πυρκαγιά, που έκανε στάχτη την Αρμενική συνοικία, την Ελληνική και την Ευρωπαϊκή, πλην της Τουρκικής (;).

Η τουρκική «ιστορία» απέδω-

σε και αποδίδει την πυρκαγιά στον ελληνικό στρατό, ο οποίος υποχωρώντας, όπως γίνεται στην υποχώρηση των στρατευμάτων, κατέκαυσε τη Σμύρνη (!). Την άποψη αυτή άκουσα πριν καιρό σε ντοκυμαντέρ από την κόρη του Ισμέτ Ινονού, στρατηγού και πρωθυπουργού, τότε, της Τουρκίας. Βέβαια, η άποψη αυτή φαίνεται λογικοφανής. Δεν υπολογίζει όμως σωστά τις ημερομηνίες. Γιατί, ο ελληνικός στρατός και τα ελληνικά πλοία, απλούστατα, είχαν αποχωρήσει από τη Σμύρνη από τις 26 Σεπτεμβρίου 1922 (8 Σεπτεμβρίου με το νέο ημερολόγιο, ημέρα Παρασκευή) και δεν υπήρχε ίχνος στρατιωτικού τμήματος για να βάλει φωτιά στα σπίτια. Ο τουρκικός στρατός ά-τακτος

και τακτικός μπήκε στη Σμύρνη το Σάββατο 27 Σεπτεμβρίου με το παλαιό ή 9 με το νέο, ημέρα Σάββατο και κατευθύνθηκε στο Μητροπολιτικό μέγαρο και συνέλαβε τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο με επακόλουθο το φρικτό θάνατό του. Πώς, λοιπόν, θα έβαζε φωτιά ο ελληνικός στρατός την Τετάρτη 31 Σεπτεμβρίου. ή 13 με το νέο ημερολόγιο, αφού δε βρισκόταν στη Σμύρνη; Και, εξάλλου, τι συμφέρον είχε ο ελληνικός στρατός να κάψει την ελληνική Σμύρνη;

Πέρα όμως από τις ημερομηνίες, που αποκλείουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, δηλ. να έβαλε τη φωτιά ο υποχωρών ελληνικός στρατός (!) υπάρχουν και αυτόπτες μάρτυρες, πρόξενοι, έγκριτοι δημοσιογράφοι και σημαίνοντα πρόσωπα, που βεβαιώνουν ότι την πυρκαγιά και την καταστροφή της Σμύρνης και συγκεκριμένα της Αρμενικής, της Ελληνικής και Ευρωπαϊκής συνοικίας προκάλεσαν οι Τούρκοι, άτακτοι και τακτικοί στρατιώτες.

Ένας από αυτούς ήταν ο Γάλλος δημοσιογράφος Rene Ruau (Ρενέ Πυώ), που έγραψε το βιβλίο «Ο θάνατος της Σμύρνης» («La Mort de Smyrne»). Ο Ρενέ Πυώ (1878 – 1937) ήταν φιλέλληνας, γνώστης του Ανατολικού ζητήματος και των ελληνικών πραγμάτων και επισκέφθηκε τη Σμύρνη ως απεσταλμένος της εφημερίδας «Le Temps» («Χρόνος») των Παρισιών το 1919. Το βιβλίο του «Ο θάνατος της Σμύρνης» εκδόθηκε το 1922 στο Παρίσι και μεταφράστηκε στα ελληνικά το 1979. Ο Ρενέ Πυώ έγραψε και άλλα έξι βιβλία σχετικά με την Ελλάδα. Στο βιβλίο του αυτό (εκδόσεις Ειρμός. Μετάφραση Άννα Κατρά, Εισαγωγή και σχόλια Νίκος Βικέτος, Αθήνα 1992), όπως σημειώνει ο επιμελητής της έκδοσης Νίκος Βικέτος, «ο Ρ.Πυώ απευθύνεται κυρίως στους Γάλλους και επιδιώκει να αποκαλύψει την αλήθεια και να ενημερώσει αντικειμενικά το γαλλικό κοινό για τους υπεύθυνους και τα αίτια του ολοκαυτώματος της ιωνικής πρωτεύουσας», δεδομένου ότι «τα αποτελέσματα των ελληνικών εκλογών του Νοεμβρίου (έχασε ο Ελευθέριος Βενιζέλος), έδωσαν αφορμή για τον νέο προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής της Γαλλίας με στόχο την προσέγγιση της κεμαλικής Τουρκίας». Ο Ρ.Πυώ δεν βρισκόταν στη Σμύρνη τον Αύγουστο του 1922, αλλά «μέσα από τις αφηγήσεις αυτοπτών μαρτύρων που στο σύνολό τους είναι ξένοι υπήκοοι, καταγράφει όλες τις φάσεις της καταστροφής της Σμύρνης από τη μέρα που ο τουρκικός στρατός μπήκε στην πόλη και αποδεικνύει ότι « η πυρκαγιά ήταν έργο προσχεδιασμένο από τους Τούρκους» (σ. 43).

Η περιγραφή του Ρ.Πυώ: «Το τουρκικό ιππικό μπήκε στη Σμύρνη το πρωί του Σαββάτου της 9ης Σεπτεμβρίου (νέο ημερολόγιο – με το παλαιό 27 Αυγούστου) και παρατεταγμένο διέσχισε την προκυμαία» (σημείωση επιμελητή: Επρόκειτο για τους έφιππους τσέτες του κιορ Πεχλιβάν, σελ.26). «Άρχισαν οι λεηλασίες στην Αρμένικη συνοικία από το απόγευμα της 9ης

Σεπτεμβρίου» (σελ.27). Οι Τούρκοι στρατιώτες απήγαγαν πολλές Αρμένισσες γυναίκες και νεαρά κορίτσια, ενώ πολλά σπίτια λεηλατήθηκαν» (σελ. 28). Ο Κ.. Τέφενσον διηγείται: «...πριν φύγω τα μάτια μου είδαν σκηνές αποτρόπαιες, ιδίως στη συνοικία των Αρμενίων. Ολόκληρη τη Δευτέρα 11 Σεπτεμβρίου, τη μέρα και τη νύχτα ακούγονταν συνεχώς πυροβολισμοί....Οι δολοφονίες και οι λεηλασίες μαίνονταν» (σελ. 31). «Κι ενώ, από ώρα σε ώρα, οι σφαγές έπαιρναν μεγάλες διαστάσεις στη συνοικία των Αρμενίων, οι τουρκικές δυνάμεις, τακτικές και άτακτες μαζί, εξαπλώνονταν περισσότερο προ τα βόρεια, μέσα στην Ελληνική συνοικία...Οι σφαγές των Αρμενίων συνεχίστηκαν και το βράδυ της Τρίτης. Σφαγιάσθηκαν χιλιάδες άτομα. Την άλλη μέρα η νοσογόνα δυσοσμία ήταν τόσο ανυπόφορη, ώστε ήταν αδύνατο, χωρίς υπερβολή να πλησιάσει κανείς σε κάποιες συνοικίες» (σελ. 37).. « Στις 13 Σεπτεμβρίου, νωρίς το απόγευμα, ξέσπασε η πυρκαγιά. Οι Τούρκοι μετά τη λεηλασία της Αρμενικής συνοικίας και τη σφαγή πολλών κατοίκων της, κατέφυγαν στη φωτιά, για να εξαλείψουν τα ίχνη των εγκλημάτων τους» (σελ. 40). Η πυρκαγιά που έκαψε τη Σμύρνη άρχισε από την Αρμενική συνοικία και επεκτάθηκε στην Ελληνική και Ευρωπαϊκή. (σημείωση 33 του επιμελητή). «Τούρκοι στρατιώτες τάζαν τις φωτιές, σύμφωνα με κατηγορηματικές διαβεβαιώσεις Άγγλων και Σέρβων αυτοπτών μαρτύρων. Η τακτική αυτή θα πετύχαινε τον στόχο των Κεμαλικών ότι η Σμύρνη έπρεπε να γίνει και πάλι πόλη καθαρά τουρκική, και για τον λόγο αυτόν το καλύτερο ήταν να καταστρέψουν την εμπορική περιοχή των Ευρωπαίων και τις κατοικίες τους...» (σελ. 44). Ο κ. Τζων Κλείτον, ειδικός απεσταλμένος της Chicago Tribune, τηλεγραφούσε στις 15 Σεπτεμβρίου από τη Σμύρνη: «Η προέλευση της φωτιάς είναι πέρα από οποιαδήποτε αμφιβολία γνωστή. Σύμφωνα με ένορκες μαρτυρίες των Αμερικάνων διευθυντών του Collegial Institute στρατιώτες του τακτικού στρατού των Τούρκων είχαν στα χέρια τους τον πυρσό που άναψε την πυρκαγιά» (σελ.45).

Εμείς σήμερα έχουμε χρέος να κρατάμε ζωντανή τη μνήμη μας στην ιστορία μας, να θυμόμαστε και ν' αποδίδουμε τιμές στα αθώα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής.

(Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ της Κυριακής 6 Σεπτεμβρίου 2009, στις ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ στο ΑΦΙΕΡΩΜΑ, σελ. 7)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (ένθετο ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ), Κυριακή 20 Σεπτεμβρίου 2009)

Ποίημα του Τζωρτζ Χόρτον, Αμερικανού προξένου στη Σμύρνη το 1922

28. «Η πόλη που μαρτύρησε »

Σήμερα, Κυριακή 20 Σεπτεμβρίου, σε όλες τις έδρες των νομών του κράτους, σύμφωνα με το Νόμο 2645/1998 και το Π.Δ 304/2001, η Πολιτεία πραγματοποιεί επίσημες εκδηλώσεις (επιμνημόσυνες δεήσεις, λόγοι, καταθέσεις στεφάνων κ.ά.) για να τιμηθεί η «Ημέρα Εθνικής Μνήμης της

Γενοκτονίας των Ελλήνων από το τουρκικό κράτος» (αυτή είναι η 14^η Σεπτεμβρίου, αλλά, όταν συμπέσει να είναι καθημερινή, αποδίδεται την Κυριακή). Και στην πόλη του Βόλου θα γίνουν ανάλογες εκδηλώσεις από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Νικολάου και στο Ηρώο (σήμερα ώρα 11 πρωινή).

Την περασμένη Κυριακή, προ της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, η Εκκλησία απέδωσε τιμές στον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης και στους συν αυτό σφαγιασθέντες μητροπολίτες, κληρικούς και λαϊκούς κατά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 (Ελαβαν χώρα εορταστικές εκδηλώσεις στον καθεδρικό ιερό ναό της Ευαγγελίστριας στη Νέας Ιωνία).

Ο αυτόπτης μάρτυρας της Καταστροφής της Σμύρνης το 1922 George Horton (Τζωρτζ Χόρτον), Πρόξενος των Η.Π.Α. στη Σμύρνη, στο βιβλίο-μαρτυρία του «*Η ΜΑΣΤΙΓΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ*» (έκδοση 1926) πέμπτη έκδοση Βιβλιοπωλείου της Εστίας, Οκτώβριος 2002, μετάφραση Β.Γ. Σολομωνίδου, στο οποίο κάνει «*Εξιστόρηση της συστηματικής εξόντωσης χριστιανικών πληθυσμών από μουσουλμάνους, και της ενοχής ορισμένων Μεγάλων Δυνάμεων, μαζί με την πραγματική ιστορία της πυρπόλησης της Σμύρνης*»,

προτάσσει στην πρώτη σελίδα, πριν από τα περιεχόμενα και τους προλόγους, ένα ποίημα (απόδοση από τα αγγλικά του Αντώνη Παπαδόπουλου) με τίτλο «*Η πόλη που μαρτύρησε...*».

Παρακάτω παρουσιάζουμε τις πέντε στροφές, που αναφέρονται στη Σμύρνη πριν και μετά την καταστροφή (την 6^η στροφή, για το μαρτύριο του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης δημοσιεύσαμε την προηγούμενη Κυριακή στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ :

Η πόλη που μαρτύρησε

*Βασίλισσα και δόξα και καμάρι όλης της γης
ήταν η Σμύρνη, η ωραία πόλη.
Και το πιο ανεκτίμητο μαργαριτάρι της Ανατολής
Σμύρνη μου, ωραία πόλη.
Κληρονόμος τόσων πολλών αιώνων ιστορίας
μάννα της Ποίησης, της Τέχνης, του Νου και της
Σοφίας
ήταν η Σμύρνη, η ωραία πόλη...*

*Μια απ' τις αρχαίες τιμημένες πολιτείες τις επτά
ήταν η Σμύρνη, η ιερή πόλη...
Και τα κεριά της έκαιγαν περήφανα ψηλά
ω Σμύρνη, ιερή μας πόλη...
Μια απ' τις επτά ελπίδες μας, που δεν γινήκαν...
Μια απ' τις επτά τις άγιες φωτιές μας, που
σβηστήκαν,
ήταν η Σμύρνη, η ωραία πόλη.*

*Οι έξι πέρασαν γοργά στου χρόνου τη Σιωπή
ω Σμύρνη, πόλη του Χριστού.
Κι αυτή έλαμπε πλούσια κι αιώνια δυνατή
ω Σμύρνη, πόλη του Χριστού...*

*Οι άλλες κατρακύλησαν στις λήθης το γκρεμό
μα μέχρι χθες, αυτή έλαμπε σαν άστρο μαγικό,
η Σμύρνη, η πόλη του Χριστού.*

*Ράγισαν οι καμπάνες, νεκρώσαν οι εκκλησιές
στη Σμύρνη, πόλη του Χριστού,
και τα τραγούδια σιώπησαν, νεκροί οι τραγουδιστές
στη Σμύρνη, την ευτυχισμένη πόλη...*

*Κι απ' τα λευκά μαρμάρινα παλάτια, η κοπελιά
δεν θα θωρεί του Αιγαίου της την άμετρη ομορφιά
στη Σμύρνη, την ονειρεμένη πόλη...*

*Πέθανε και σαπίζει μοναχή, κοντά στην Πύλη της
Ανατολής
η Σμύρνη, η δολοφονημένη πόλη...
Δίχως τεχνίτες έμεινε η πόλη της Σιωπής,
Σμύρνη μου, δολοφονημένη πόλη...
Το πένθος φώλιασε παντού και τα παιδιά
ορφανέψαν
και τα ποντίκια λεύτερα πια στην πόλη που
ζηλέψαν,
στη Σμύρνη, τη δολοφονημένη πόλη...*

Για την αντιγραφή

Δημήτρης Κωνσταντάρης- Σταθαράς

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (ένθετο ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ), Κυριακή 20
Σεπτεμβρίου 2009)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο-Κυριακή 1^η-2^η Μαΐου 2010)

Πριν 91 χρόνια, στις 2 Μαΐου 1919

29. Το «όνειρο» της Σμύρνης και ο Ελευθέριος Βενιζέλος

Η Σμύρνη, η νύμφη της Ιωνίας, το σμαράγδι της Ανατολής, έζησε «το όνειρό της» σαν και σήμερα, πριν 91 χρόνια, στις 2 Μαΐου 1919. Ο ελληνικός στρατός, ως εντολοδόχος των νικητριών δυνάμεων του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, αποβιβάζεται στην προκυμαία της και καταλαμβάνει την πόλη στην οποία θα ασκούσε τη διοίκηση Έλληνας αρμοστής.

Για την Ελλάδα ήλθε η στιγμή που θα πραγματοποιηθεί ένα μέρος της Μεγάλης Ιδέας. Η διπλωματική ευστροφία και η ικανότητα πειθούς του Ελευθερίου Βενιζέλου και η νικηφόρα συμβολή του ελληνικού στρατού και του στόλου στο πλευρό των συμμάχων, έφεραν το ποθούμενο αποτέλεσμα. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος απηύθυνε πανηγυρικό διάγγελμα προς το λαό της Σμύρνης :

«Το πλήρωμα του χρόνου ήλθεν. Η Ελλάς εκλήθη από το Συνέδριον της Ειρήνης να καταλάβη Σμύρνην, ίνα ασφαλίση την τάξιν. Οι ομογενείς εννοούσιν, ότι η απόφασις αύτη ελήφθη, διότι εν τη συνειδήσει των

διευθυνόντων το Συνέδριον είναι αποφασισμένη η ένωσις της Σμύρνης μετά της Ελλάδος..... η ελληνική ελευθερία θα φέρη προς όλους, ανεξαρτήτως φυλής και θρησκεύματος, την ισότητα και την δικαιοσύνην...».

Ας πάμε κι εμείς στην προκυμαία της να χαρούμε μαζί με τους Σμυρνιούς και να υποδεχθούμε τον ελληνικό στρατό, που αποβιβάζεται. Μαζί μας θα έχουμε Σμυρνιούς λογοτέχνες και απλούς ανθρώπους, που έζησαν «το όνειρο».

Ο Σμυρνιός λογοτέχνης Χρήστος Σολομωνίδης αφηγείται : «... την άλλη μέρα – 2 Μαΐου 1919- ο πανέμορφος κόλπος της Σμύρνης, ολόνοιχτη αγκαλιά, δέχεται τα ελληνικά πλοία. Σε λίγο μυριάδες θάναι λεύτεροι και λυτρωμένοι, οι αλύτρωτοι. Στην προκυμαία ατέλειωτες σειρές από αψίδες μυρσινοστόλιστες. Μια γαλανή θαλασσα από σημαίες παντού..

- Έρχονται, έρχονται... Δοξασμένο το όνομα του θεού!

«Κάθε τόσο, μέσα στον γενικό ενθουσιασμό ο κόσμος και οι στρατιωτικοί ανακατωμένοι, τραγουδούν τον εθνικό ύμνο και χαιρετούν τις ελληνικές σημαίες και τις συμμαχικές, που στολίζουν τα σπίτια, ενώ η γιορτή στο λιμάνι με την απόβαση, συνεχίζεται» (Φώτο και λεζάντα από το βιβλίο του Μανόλη Μεγαλοκονόμου «Η Σμύρνη», σελ. 90).

Από το πλοίο κατεβαίνει ηλιοκαμένος στρατιώτης κρατώντας τη σημαία του συντάγματος, Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος με δάκρυα στα μάτια, γονατίζει, την ευλογεί, τη φιλά....».

Μαρτυρία ενός απλού Σμυρνιού, του Αλέξη Αλεξίου: «Πήγα στο “Quai” με τους γονείς μου. Όλη η Σμύρνη γιόρταζε, ήταν σαν Πάσχα, ακούγονταν κανονιές από τα καράβια, παντού κυμάτιζε η γαλανόλευκη. Όλοι τρέχαν στην προκυμαία, κοπάδια, κοπάδια. Όλοι βιάζονταν να δούνε τα ευζωνάκια, τον ελληνικό στρατό, τα ελληνικά καράβια: τον «Αβέρωφ», τον «Ατρόμητο», τον «Λέοντα». Έζησα τις αξέχαστες στιγμές της

λευτεριάς... («ΣΜΥΡΝΗ, Η Μητρόπολη το Μικρασιατικού Ελληνισμού», Εκδόσεις Έφεσος, σελ. 219).

Αλίμονο όμως! «Το όνειρο» της ελληνικής Σμύρνης θα κρατήσει μόνο τρία χρόνια, τρεις μήνες και 29 μέρες. Από τις 2 Μαΐου 1919 έως τις 31 Αυγούστου 1922, που έκλεισε εκεί η αυλαία του δράματος της Μικρασιατικής Καταστροφής με σφαγές, λεηλασίες, βιασμούς και την ολοκληρωτική πυρπόλησή της από τους Τούρκους.

Επειδή γύρω από την απόφαση Ελευθερίου Βενιζέλου, τότε πρωθυπουργού, να καταλάβει ο ελληνικός στρατός, τη Σμύρνη, έχουν αναπτυχθεί διάφορες «θεωρίες» και «προφητείες», ύστερα, βεβαίως, από το εφιαλτικό αποτέλεσμα της Μικρασιατικής Καταστροφής, ας διαβάσουμε με προσοχή μερικές γραμμές από την ιστορική μελέτη του ακαδημαϊκού Κωνσταντίνου Δ. Σβολόπουλου «*Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ, Κριτική επαναψηλάφηση*» (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, Έκδοσης, Έκδοτική Εταιρία, 2009, σελίδες 100).

Αυτό το μικρό βιβλίο- μεγάλο σε σκέψεις -έχει παρουσιαστεί από τον διευθυντή τούτης της εφημερίδας κ. Θανάση Σαμαρά στην κυριακάτικη ΘΕΣΣΑΛΙΑ (2 Αυγούστου 2009) σε ολόκληρη την 3η σελίδα (στη δική του) «Απόψεις» - «*Εκ των υστέρων*», καθώς επίσης και από τον συνεργάτη της ίδιας εφημερίδας, συγγραφέα και κριτικό κ. Γιάννη Μουγογιάννη (Κυριακή 27 Σεπτεμβρίου 2009).

Εμείς εδώ θα παραθέσουμε μικρά αποσπάσματα, λόγω επικαιρότητας της σημερινής ημέρας, 91 χρόνια μετά το ευτυχές (;), τραγικό (;) ιστορικό γεγονός της 2ας Μαΐου 1919, κάνοντας ανάγνωση της ιστορίας από την οπτική γωνία του διαπρεπούς ακαδημαϊκού και ιστορικού, καθηγητή Κωνσταντίνου Θ. Σβολόπουλου, τον οποίο είχαν καλέσει οι «ΙΩΝΕΣ» και μίλησε στο δημαρχείο Νέας Ιωνίας στις 25-05-1998 με θέμα: «*Ο Ελληνισμός της Πόλης κατά την περίοδο της ακμής του (1856 – 1905)*».

Στην αρχή των κεφαλαίων ο συγγραφέας θέτει το ιστορικό ερώτημα: «Υπήρξε η απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη, ως αφετηρία, και η επέκταση έκτοτε της ελληνικής κυριαρχίας στην Ιωνία λελογισμένη πολιτική πράξη; Ή μήπως αποτέλεσε εκδήλωση πνεύματος τυχοδιωκτισμού ή, έστω, επιλογή παρακινδυνευμένη, προορισμένη να προσκρούσει σε αντιδράσεις ανυπέρβλητες; Είχε, τελικά, σταθμιστεί ορθά η ρέουσα διπλωματική συγκυρία – η στάση, ειδικότερα, των σύμμαχων Μεγάλων Δυνάμεων και η ισχύς της τουρκικής αντίδρασης; Πώς, τελικά, ερμηνεύεται η πολιτική επιλογή που υιοθέτησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος στη διαχείριση του Μικρασιατικού ζητήματος;».

Στις σελίδες που ακολουθούν βήμα προς βήμα και με επιστημονική μεθοδολογία δίνει τις απαντήσεις, επιδεικνύοντας, όπως γράφει, «καλή πίστη».

Αρχίζει από τη «διαχρονική παρουσία του ελληνισμού» στο χώρο της Μικράς Ασίας. «Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα το χριστιανικό στοιχείο είχε ξεπεράσει στην πόλη της Σμύρνης το αντίστοιχο μουσουλμανικό, όχι μόνο σε ισχύ οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική, αλλά, σύμφωνα με έγκυρους παρατηρητές και αριθμητική.», Όμως, «τα γεγονότα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου – όπως ήταν επίφοβο- επιδείνωσαν τη θέση των Ελλήνων της Μικράς Ασίας...Εκατοντάδες χιλιάδες κάτοικοι πόλεων ή κωμοπόλεων εξορίστηκαν βίαια ή απώλεσαν τη ζωή τους, εκκλησίες και σχολείο, νοσοκομεία και ευαγή ιδρύματα βεβηλώθηκαν και λεηλατήθηκαν. Οι παράκτιοι ιδιαίτερα οικισμοί της Μικράς Ασίας υπέστησαν πρώτο το μένος της κεντρικής εξουσίας με το επιχείρημα ότι οι χριστιανοί κάτοικοί τους δρούσαν ως πράκτορες του συνασπισμού της Συνεννόησης!». Αυτός είναι ο πρώτος διωγμός (1914), που τον βίωσαν χιλιάδες Μικρασιάτες.

Ύστερα από αυτή τη συμπεριφορά του Οθωμανικού κράτους ο Βενιζέλος «παρέμεινε ακλόνητος στην πεποίθηση ότι τα νόμιμα συμφέροντα του ελληνισμού όφειλαν σε κάθε περίπτωση να προστατευθούν απέναντι στις νοσηρές εκδηλώσεις του τουρκικού φανατισμού» και συνακόλουθα «τον συνάρπαζε το τολμηρό όραμα της Ιωνίας ... με την προσθήκη της στη δημιουργία μιας Μεγάλης Ελλάδας, εκτεταμένης από την Αδριατική ως την αντίπερα όχθη του Αιγαίου».

Και η συγκυρία ήλθε. Παρατίθεται στο ιστορικό τηλεφώνημα του βρετανού πρωθυπουργού Λόυδ Τζωρτζ προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο: « - Έχετε διαθέσιμον στρατόν;», «- Έχομεν. Περί τίνος πρόκειται;», « - Απεφασίσαμεν σήμερον μετά του προέδρου Ουίλσον και του κυρίου Κλεμανσώ ότι δέον να καταλάβετε την Σμύρνην», «- Είμεθα έτοιμοι» ήταν η απάντησή του και, τηλεγραφικά, διέτασε την άμεση αποβίβαση στρατιωτικού αγήματος στην Ιωνία» (σελ.23). Γιατί, σημειώνει ο συγγραφέας, «Η Ελλάδα, ως υποχρεωμένη πλέον επιλογή, καλούνταν σ' αυτή την περίπτωση να εκπληρώσει μια συγκεκριμένη αποστολή: την αποκατάσταση της ηρεμίας στο όνομα των νικητριών δυνάμεων. Ήταν εν τούτοις, εξόφθαλμα φανερό ότι η ανάθεση της εντολής αυτής προπαγασκευάζε την οδό για την τελική επιδίκαση της περιοχής».

Ο Αμερικανός πρόεδρος Ουίλσον, δύο εικοσιτετράωρα πριν την ελληνική απόβαση, δεν απέκρυπτε ενώπιον του Συμβουλίου των Τεσσάρων την πρόθεση του (λέγοντας): « ...η Ελλάδα θα ενσωμάτωνε τη Σμύρνη υπό καθεστώς πλήρους κυριαρχίας και θα δεχόταν, με πρωτοβουλία του, την

εντολή της Κοινωνίας των Εθνών για το υπόλοιπο του βιλαετίου του Αϊδινίου»...(σελ. 25) Η Ελλάδα του Βενιζέλου προσφερόταν να υποκαταστήσει την καταρρέουσα αυτοκρατορία, ως περιφερειακή δύναμη στο νευραλγικό πεδίο της συμβολής των Βαλκανίων και της ανατολικής Μεσογείου...(σελ. 35).

Όμως, αυτή τη χρονική περίοδο, άρχισε να αναπτύσσεται στην Τουρκία ένα αξιόμαχο εθνικό κίνημα από το Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ με σύνθημα «Η Τουρκία στους Τούρκους», γεγονός που οι Σύμμαχοι αλλά και ο Βενιζέλος, έχοντας πίστη στο αξιόμαχο του ελληνικού στρατού, δεν έδωσαν τη δέουσα σημασία και τα πράγματα, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, πήραν άλλη τροπή.

Και ιδού το αποτέλεσμα. Ο συγγραφέας σημειώνει (σελ. 90): Οι εκλογές του 1920 επέφεραν, εκτός από την πτώση του Βενιζέλου και επιπτώσεις άκρως επιβαρυντικές για τη χώρα. Η διαίρεση του ελληνικού λαού, η βαθιά δυσαρέσκεια των σύμμαχων κυβερνήσεων, εξαιτίας της επανόδου του βασιλιά Κωνσταντίνου, η ουσιαστική διακοπή της εξωτερικής οικονομικής βοήθειας..., συνέβαλαν ώστε να κλίνει αποφασιστικά η πλάστιγγα εις βάρος της εμπολέμης Ελλάδας», οπότε συνεχίζει ο συγγραφέας «Ο Βενιζέλος απεχώρησε από την ενεργό πολιτική με την άρνηση των διαδόχων κυβερνήσεων να δεχθούν κάθε παρέμβασή του» (σελ. 92) . Μετά δύο χρόνια επήλθε η Τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Επανερχόμενος ο συγγραφέας στο αρχικό ερώτημά του θα τελειώσει με τούτα (σελ. 93): «Η απάντηση, συμπερασματικά, στο εκκρεμές ερώτημα, αν η απόφαση του Ελευθερίου Βενιζέλου να επιχειρήσει την επέκταση των ορίων της ελληνικής επικράτειας στη Μικρά Ασία υπήρξε συμβατή με τις υπαγορεύσεις της τότε συγκυρίας είναι, κατά ταύτα, δυνατόν να αποβεί κατ' αρχήν καταφατική: ναι, η απόφαση αυτή ανταποκρινόταν σε μείζονες ανάγκες του ελληνισμού...και, επιπλέον, προσφερόταν να ανοίξει νέες προοπτικές σε μια ελληνική επικράτεια ικανή να διαδραματίσει ιθύνοντα ρόλο σε περιφερειακό επίπεδο...Θα ήταν, εξάλλου, δυσκολονόητο να μείνει αναπάντητη η πρόσκληση που απηύθυναν οι σύμμαχοι δυνάμεις στην Ελλάδα να αναλάβει, στο όνομά τους, την προστασία των χριστιανών...».

Ας πάμε, λοιπόν, σήμερα 2 Μαΐου, κι εμείς νοερά στην παραλία της Σμύρνης, μετά από 91 χρόνια, να υποδεχούμε τον ελληνικό στρατό να χαρίζει στους Έλληνες Μικρασιάτες τη χαρά της νίκης, της ελπίδας και της εθνικής αποκατάστασής τους και, βέβαια, να σκεφτούμε τα «παιχνίδια» της μοίρας και της πολιτικής, που εμείς οι ίδιοι οι πολίτες, πολλές φορές, τα προκαλούμε.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου 2013)

Μνήμες και γεγονότα ενενήντα χρόνια πριν

30. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες και η Συνθήκη της Λωζάνης

Η Συνθήκη της Λωζάνης είναι αυτή που καθόρισε την τύχη των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 και ειδικότερα 200.000 περίπου Ελλήνων, που είχαν παραμείνει στην Καππαδοκία και γενικότερα στην Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία. Αυτοί μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα το 1924 και το 1925, ενώ είχε προηγηθεί το μεγάλο μαύρο κύμα του 1922 με 900.000. Είναι αυτή που έχει καθορίσει τα σύνορα της πατρίδας μας με την Τουρκία στη Θράκη και στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους.

Η Συνθήκη της Λωζάνης υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 στην ομώνυμη πόλη της Ελβετίας από τα κράτη Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας, Ιταλίας, Ιαπωνίας, Ελλάδας, Ρουμανίας, Νοτιοσλαβίας και Τουρκίας, με τη συμμετοχή, επίσης, και των Η.Π.Α. ως παρατηρητών και της Σοβιετικής Ένωση στη ρύθμιση που καθόριζε το καθεστώς των Στενών. Πληρεξούσιοι της Ελλάδας στη Λωζάνη ορίστηκαν από την Επαναστατική Κυβέρνηση (Πλαστήρα-Γονατά-Φωκά) ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Δ. Κακλαμάνος (πρεσβευτής στο Λονδίνο). Στις 13/20 Νοεμβρίου 1922 άρχισε η Διεθνής Συνδιάσκεψη, που κατέληξε στις 24 Ιουλίου 1923 στην υπογραφή της οριστικής Συνθήκης Ειρήνης μεταξύ των Συμμάχων και της Τουρκίας. Πραγματοποιήθηκαν πολλές και παρατεταμένες συνδιασκέψεις, καθώς η Τουρκία, θεωρώντας τον εαυτό της νικητή, φαινόταν αδιάλλακτη σε πολλά θέματα. Επιτροπές και υποεπιτροπές εξέτασαν διάφορα θέματα μεταξύ των οποίων και την ανταλλαγή των αιχμαλώτων και πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με το Πρωτόκολλο της 30^{ης} Ιανουαρίου 1923.

Η Συνθήκη της Λωζάνης και οι πρόσφυγες του Βόλου

Η επίσημη αποδοχή της υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών δημιούργησε στην Ελλάδα κύμα διαμαρτυριών. Εμείς θα διαβάσουμε τι έγινε στην περιοχή μας.

Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Παρασκευή 6 Ιανουαρίου 1923) διαβάζουμε πρόσκληση του Συνδέσμου Μικρασιατών για οργάνωση συλλαλητηρίου διαμαρτυρίας για την απόφαση της Συνθήκης της Λωζάνης για την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι Μικρασιάτες δεν μπορούσαν

να πιστέψουν ότι η αποχώρησή τους από τα μέρη, που είχαν περιουσίες και ζούσαν αιώνες οι πρόγονοί τους και αυτοί, θα ήταν οριστική και αμετάκλητη. Είχαν ελπίδες ότι κάποια στιγμή, όπως έγινε το 1914 στο λεγόμενο πρώτο διωγμό, θα γύριζαν στα χωριά τους και στα μέρη τους, όπου ζούσαν ειρηνικά με τους συγχωριανούς τους Τούρκους :

«ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ (του Συνδέσμου Μικρασιατών). Περί συλλαλητηρίου

Καλούνται πάντες οι Μικρασιάτες πρόσφυγες Βόλου και περιχώρων, όπως την προσεχή Κυριακήν 8ην τρέχοντος και ώραν 10 π.μ. προσέλθωσι συν γυναιξί και τέκνοις εις την πλατείαν Γεωργίου του Α΄ (σ. σ. στο πάρκο της παραλίας προς τον Άγιο Κωνσταντίνο) προς συγκρότησιν συλλαλητηρίου διαμαρτυρίας, κατά της ληφθείσης εν Λωζάνη αδίκου αποφάσεως περί ανταλλαγής των πληθυσμών»

Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Δευτέρας 9 Ιανουαρίου 1923 διαβάζουμε τη σχετική περιγραφή και τους λόγους που εκφωνήθηκαν:

«ΤΟ ΧΘΕΣΙΝΟΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΝ ΣΥΜΜΑΛΗΤΗΡΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ

Την 4ην μ.μ.της χθες εγένετο εις την παραλιακήν πλατείαν Γεωργίου Α΄ το προαναγγελθέν συλλαλητήριο των εν τη πόλει μας προσφύγων, εναντίον της εν Λωζάνη αποφάσεως περί ανταλλαγής των πληθυσμών.

Ημίσειαν ώραν προ του συλλαλητηρίου υπήρχε ζωηρά προσφυγική κίνησις και συγκέντρωσις προς την εν λόγω πλατείαν. Ιδίως δε η παραλιακή λεωφόρος παρουσίαζεν πυκνοτάτην προς τα εκεί κίνησιν. Μετ' ολίγον μεγάλη μάζα προσφύγων με μαύρας ελληνικάς, αμερικανικάς και συμμαχικάς σημαίας κατήλθεν εις την παραλίαν και εν επιβλητική διαδηλώσει ανδρών και γυναικών κατηυθύνθη προς την πλατείαν, ογκουμένη διαρκώς εκ των καθ' οδόν προστιθεμένων.

Την 4ην μ.μ. η συγκέντρωσις εις την εν λόγω πλατείαν, προ της σιδηροδρομικής στάσεως, είχεν φθάσει στο ζενίθ, παρουσιάζουσα επιβλητικόν θέαμα.

Προς τους συνελθόντας ωμίλησεν ο κ. Γαρυφάλλου Γραμματεύς του Μικρασιατικού Συλλόγου (σ.σ. Σμυρνιός, καθηγητής της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης. Εδώ, αργότερα ο Ιωάννης Γαρυφάλλου, χημικός, υπηρέτησε ως, καθηγητής και διευθυντής του Πρακτικού Λυκείου Βόλου 1927-1947, Γυμνασιάρχης του Α΄ Γυμνασίου-Λυκείου Βόλου 1947-49. Ο υπογράφων είχε την τύχη να τον έχει Γυμνασιάρχη και τέλος διετέλεσε Γυμνασιάρχης του Ελληνογαλλικού Γυμνασίου των Καλογραιών «Άγιος Ιωσήφ» 1949-1959), διερμηνεύσας τον προσφυγικόν κόσμον και την εξέγερσιν επι τω ακούσματι της αποφάσεως, ήτις καταδικάζει εις διαρκή εξορίαν, ειπών τα ακόλουθα:

«Αδελφοί πρόσφυγες Μικρασιάτες, Θράκες και λοιποί. Η αιτία που μας συγκεντρώνει εδώ αυτή την στιγμήν είναι εις όλους γνωστή...Προτείνω ν' αποστείλωμεν εις την συνδιάσκεψιν το παρακάτω ψήφισμα:

«Οι εν Βόλῳ πρόσφυγες της Μ. Ασίας και του λοιπού δούλου ελληνισμού, ανερχόμενοι εις πολλές χιλιάδας και αποτελούμενοι εκ γηγενών Ελλήνων, Αρμενίων, Κιρκασίων, Λεβαντίνων και Τούρκων, συνελθόντες σήμερον την 8ην Ιανουαρίου 1923 εν τη αὐτόθι πλατεία Γεωργίου Α' εις αυθόρμητον συλλαλητήριον, ὅπως παρακαλέσουν τας μεγάλας και προστάτιδας της Ελλάδος δυνάμεις, να τροποποιήσουν την εν τη διασκέψει της Λωζάνης απόφασιν περί ανταλλαγῆς πληθυσμῶν, ἐξέδωκαν το ακόλουθον ψήφισμα...».

Η ἄλλη εφημερίδα του Βόλου ο « ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ » δημοσιεύει κι αυτή, τη Δευτέρα 9 Ιανουαρίου 1923, περιγραφή του συλλαλητηρίου.

« Συνήλθον μετὰ σημαίων πενθίμων εις την πλατείαν Γεωργίου Α' πάντες οι εν τη πόλει μας πρόσφυγες, ἄνδρες, γυναίκες και παιδιά, παρισταμένων και αρκετῶν Βολιωτῶν, διὰ να διαμαρτυρηθῶν κατὰ της ἀδίκου αποφάσεως της επιτροπῆς της εν Λωζάννῃ Διασκέψεως περί ανταλλαγῆς των πληθυσμῶν, ἡ οποία ισοδυναμεῖ προς μίαν πανηγυρικὴν επιδοκιμασίαν παρὰ των ισχυρῶν της γῆς και μεγάλων δυνάμεων της δι' ἐκτοπισμῶν και αγρίων και φονικῶν οριστικῆς ἐκριζώσεως των ἀπὸ 2 χιλιετηρίδων και πλέον εγκατεστημένων εις Μ. Ασίαν Ελλήνων...»

Παρά τις διαμαρτυρίες ὅμως του προσφυγικοῦ κόσμου ἡ συμφωνία υπογράφηκε γιατί «η λύση που δέχθηκε ο Βενιζέλος στη Λωζάνη δεν ἦταν μόνο ἡ καλύτερη δυνατή σε σχέση με το τετελεσμένο γεγονός της μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἀλλὰ και ἡ μόνη που θα μπορούσε να εξασφαλίσει, με την αναχώρηση των μουσουλμάνων κατοίκων της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Κρήτης, τη δυνατότητα αποκαταστάσεως των προσφύγων» (Ιστορία του Ελληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτικὴ Αθηνῶν, τόμος ΙΕ', σελ.267).

Εδώ πρέπει να τονισθεῖ ἡ διπλωματικὴ ευστροφία και το σθένος της ελληνικῆς αντιπροσωπίας με επικεφαλῆς τον Ἐλευθέριο Βενιζέλο, που συνοδευόταν ἀπὸ κορυφαίους διπλωμάτες, πολιτικούς και στρατιωτικούς (Δημήτριο Κακλαμάνο, Ἀνδρέα Μιχαλακόπουλο, Ἀλέξανδρο Μαζαράκη κ.ά.) ἐναντι των συνεχῶν και προκλητικῶν τουρκικῶν αξιώσεων (Οἱ Τούρκοι ἐπέμεναν ἡ συνδιάσκεψη να πραγματοποιηθεῖ στη Σμύρνη!). Οἱ συνεδριάσεις που πραγματοποιήσαν οἱ Επιτροπές και Ὑποεπιτροπές ἦταν πολὺωρες, πολυήμερες με αποχωρήσεις, «μπλόφες» και παρασκήνιο, που συνδεόταν με τις πολιτικὲς και τα συμφέροντα των ξένων δυνάμεων.

Η εγκατάσταση των «ανταλλάξιμων» στο Βόλο. Ο προσφυγικός συνοικισμός (τέρμα Ιωλκού)

Σε εφαρμογή της «ανταλλαγής των πληθυσμών», την Παρασκευή 26 Σεπτεμβρίου 1924 σπάει στο λιμάνι μας το «τρίτο μαύρο κύμα προσφυγιάς» με τους Έλληνες που προέρχονται κυρίως από το εσωτερικό της Μικρασίας, τη Λυδία, την Πισιδία, τον Πόντο και την Καππαδοκία. Οι Βολιώτες το Σάββατο 27 Σεπτεμβρίου 1924 διαβάζουν στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» για την άφιξη του πρώτου φορτίου των νέων «ανταλλάξιμων» προσφύγων, που θα εγκατασταθούν «προσωρινώς εις την πόλιν μας: **«ΑΦΙΞΙΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ»** » Διά του ατμοπλοίου «ΙΩΑΝΝΗΣ» αφίχθησαν χθες το απόγευμα προερχόμενοι εκ Μυρσίνης 1772 πρόσφυγες, οίτινες θα εγκατασταθούν προσωρινώς εις την πόλιν μας... Η εγκατάστασίς των εις την πόλιν μας θα γίνη εις τας επί τούτω στηθείσας σκηνάς παρά το νεκροταφείον...»

Δεν πέρασαν τρεις ημέρες και φθάνουν στο λιμάνι 2.250 νέοι «ανταλλάξιμοι» πρόσφυγες, που και αυτοί οδηγούνται για εγκατάσταση στις σκηνές κάτω από το νεκροταφείο. «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ»(30-9-1924).

Οι αρχές μελετούν πού θα εγκατασταθούν μόνιμα οι νέοι πρόσφυγες. Διαβάζουμε: («ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» ,7-10-1924): Κατήλθεν χθες εις την πόλιν μας ο Νομάρχης Λαρίσης κ. Αλούπης. Σχετίζεται η άφιξίς του με την μελετωμένην μεταστάθμευσιν των προσφύγων εκ του παρά το Νεκροταφείον καταυλισμού εις άλλο μέρος, κατάλληλον και υγιεινόν πρωτίστως. Ως τοιοούτον θεωρείται το παρά το Γυμναστήριον ,όπου είναι κατασκηνωμένοι και οι Νικομηδείς πρόσφυγες.. Κατά συνέπειαν οι πρόσφυγες θα κατασκηνώσουν παρά το Γυμναστήριον...»

Η μεταφορά που απεφάσισαν οι αρχές δεν πρόλαβε να πραγματοποιηθεί, γιατί στο μεταξύ οι ίδιοι οι πρόσφυγες εγκατέλειψαν τον καταυλισμό του νεκροταφείου, όπου «απέθανον πολλοί εκ νόσων και τινές εξ ασιτίας» και διασκορπίστηκαν σε άλλα σημεία της πόλης. Οι πιο πολλοί απ' αυτούς – αυθαίρετα- έστησαν παράγκες και χαμόσπιτα απέναντι από το Γυμναστήριο, σ' αυτή την έκταση που μελετούσαν οι αρχές να τους εγκαταστήσουν. Έτσι δημιουργήθηκε ένας νέος συμπαγής προσφυγικός συνοικισμός με «αυτοστέγαση» στο τέρμα (τότε) της οδού Ιωλκού από Μικρασιάτες κυρίως από «ανταλλάξιμους» που ήλθαν από την Καππαδοκία (Ικόνιο, Καισάρεια, Νίγη κ.ά.) το 1924. Για πολλά χρόνια η συνοικία αυτή από τους Βολιώτες θα ονομάζεται «παράγκες», μέχρι που χτίστηκε ο ναός του Αγίου Βασιλείου (1951) και πήρε το ομώνυμο όνομα του Αγίου και προσάτη τους από την Καισάρεια Μεγάλου Βασιλείου «συνοικία Αγίου Βασιλείου».

Οι πικρές μνήμες της προσφυγιάς με τη Συνθήκη της Λωζάνης πριν 90 χρόνια, έχουν αφήσει στους απογόνους των προσφύγων μια χαρμολύπη που σχετίζεται με την απώλεια των αγαθών της πατρογονικής γης, αλλά και με την πρόοδο και αναγέννησή τους στη νέα τους πατρίδα την Ελλάδα.

Σημείωση: Ο Δήμος Βόλου την περασμένη Δευτέρα (09-09-2013) οργάνωσε εκδήλωση στην πλατεία Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας με θέμα: «Μνήμες προσφύγων 2013: 90 χρόνια από τη Συνθήκη της Λωζάνης».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 15 Σεπτεμβρίου 2013)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 10 Αυγούστου 2014) Σελίδες μνήμης του Μικρασιατικού Ελληνισμού

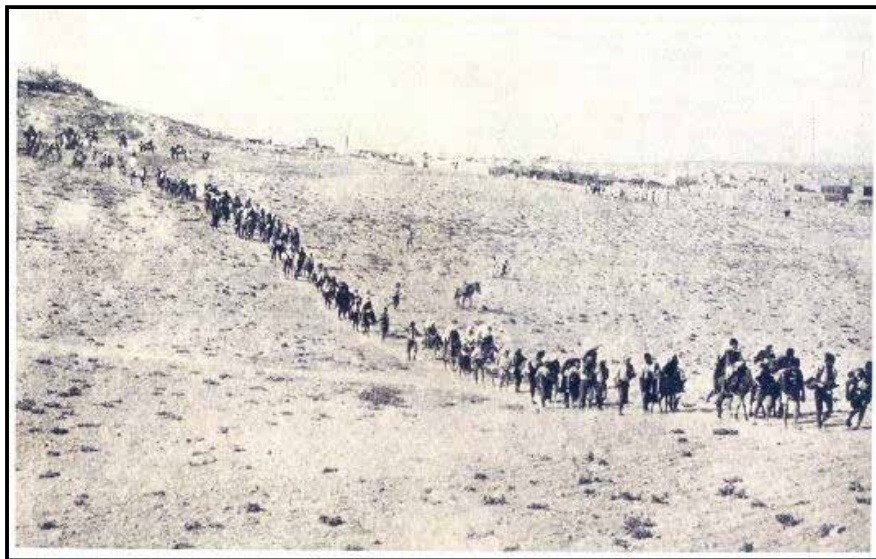
31. Εκατό χρόνια από τον Πρώτο Διωγμό (1914-2014)

Η Ομοσπονδία Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος (Ο.Π.Σ.Ε.), το κορυφαίο συλλογικό όργανο των Προσφυγικών Σωματείων, εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία σημειώνεται ότι *«φέτος συμπληρώνονται 100 χρόνια (1914-2014) από την έναρξη των διωγμών που διοργάνωσε, μεθόδευσε και έθεσε σε εφαρμογή το νεοτουρκικό καθεστώς κατά των χριστιανικών πληθυσμών των μικρασιατικών παραλίων και ειδικότερα ο άγριος διωγμός που υπέστησαν οι κάτοικοι της Φώκαιας και των γύρω περιοχών, στις αρχές Ιουνίου του 1914»*

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως το 1919 παρέδωσε στον έλεγχο και την κρίση του πολιτισμένου κόσμου τη «ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟ Διωγμών και Μαρτυριών του εν Τουρκία Ελληνισμού (1914-1918)». Το φοβερό αυτό ντοκουμέντο αποτελεί συστηματική καταγραφή των διώξεων, λεηλασιών και κάθε είδους καταστροφών που εξαπέλυσε το τουρκικό κράτος κατά του ελληνικού στοιχείου, που ήταν εγκατεστημένο στην επικράτειά του, κατά την χρονική περίοδο 1914-1918. Το ανεκτίμητο αυτό βιβλίο, επανεκδόθηκε από τις εκδόσεις ΑΡΣΕΝΙΔΗ (2002(;), σελίδες 416).

Πρόκειται για μια αυστηρή καταγραφή γεγονότων, εμπλουτισμένο όμως με αδιάσειστα στοιχεία, αριθμούς, χρονολογίες, ονόματα, που αποκαλύπτουν σε όλο τους το μεγαλείο τις φρικαλεότητες της επίσημης

πολιτικής του τουρκικού κράτους. Διαβάζουμε στον Πρόλογό του (σελ. θ' και ι'): «...Και εφηρμόσθη τότε σατανικώτατον σχέδιον αγρίου διωγμού και

«Οι διωγμοί του ελληνικού πληθυσμού από τους Νεοτούρκους στη Μικρά Ασία κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου έλαβαν κυρίως τη μορφή ομαδικών εκτοπίσεων από τις ακτές προς την αφιλόξενη μικρασιατική ενδοχώρα. Επάνω: μαζικά εκτοπισμένοι Έλληνες σε πορεία στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας» (κείμενο και φωτογραφία από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.1978, τόμος ΙΕ΄, σελ.100).

εξετοπίσθησαν ηβηδόν (σ.σ. από τη νεανική ηλικία και πάνω) ολόκληροι ελληνικοί πληθυσμοί της Θράκης και των παραλίων της Μ. Ασίας ανερχόμενοι εις 284.172 ψυχών...Είναι ανεκδιήγητα τα δεινοπαθήματα, τα οποία υπέστησαν οι εκδιωχθέντες εκ των εστίων αυτών Έλληνες. Διεσκορπίζοντο οι δυστυχείς ούτοι εις χωρία καθαρών τουρκικά και ημποδίζετο εις αυτούς η εκ μέρους των Πατριαρχείων διανομή βοηθημάτων, εστερούντο εκκλησιών και ιερέων και πάσης καθόλου από της θρησκείας απορρεούσης παραμυθίας και εξηναγκάζοντο διά τοιούτων και άλλων μέσων εις εξισλαμισμόν. Τοιουτοτρόπως δε πληθυσμός ομογεγής εκ 490.063 ψυχών, διασπαρείς ανά τα όρη, τας χαράδρας και τα τούρκικα χωρία, υπέστη εν τοις πλείστοις τον εξ ασιτίας, του ψύχους και των στερήσεων εν γένει θάνατον...».

Στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Εκδοτική Αθηνών Α.Ε.1978, τόμος ΙΕ΄, σ. 98-102) στο ειδικό κεφάλαιο «Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ ΣΕ

ΔΙΩΓΜΟ» εκτίθενται αναλυτικά τα αίτια και τραγικά γεγονότα του Αου αυτού Διωγμού του 1914. Διαβάζουμε, αποσπασματικά, μερικές γραμμές: «Οι διωγμοί άρχισαν στα τέλη του 1913 με τη βίαιη εκδίωξη των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης. Τον Μάιο του 1914 με την καθοδήγηση των Γερμανών (σ.σ. διάβαζε πιο κάτω για τον Γερμανό στρατηγό Λίμαν Φον Σάντερς, που από το 1913 είχε αναλάβει τη στρατιωτική διοίκηση της Τουρκίας!) επεκτάθηκαν οι διωγμοί και στη δυτική Μικρά Ασία...Για την εκκένωση της περιοχής που βρίσκεται απέναντι από τα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου από τον ελληνικό πληθυσμό προβλήθηκαν λόγοι στρατιωτικής άμυνας. Με διαταγή της τουρκικής κυβέρνησης (14 Μαΐου 1914) δίδονται διαταγές βίαιης εκτόπισης και για τη διεξαγωγή της επιχείρησης εκτοπισμού του ελληνικού πληθυσμού, χρησιμοποιήθηκαν γερμανικές μέθοδοι...Η προγραμμαμένη ζώνη ξεκινούσε από το βορειότερο σημείο του κόλπου του Αδραμυττίου και κατέληγε στο στενό απέναντι από τις ακτές της Σάμου. Η εκκένωση μεθοδεύτηκε παντού ομοιότροπα. Προηγήθηκε ενορχηστρωμένη ανθελληνική εκστρατεία του τουρκικού τύπου και εντάθηκαν οι καταπιέσεις για να εξαναγκασθεί το ελληνικό στοιχείο σε εκούσια μετανάστευση. Παράλληλα εξοπλίστηκε ο τουρκικός πληθυσμός, απαγορεύτηκε η οπλοφορία στους Έλληνες και οργανώθηκε αυτοσχέδια τουρκική χωροφυλακή για να αναλάβει το έργο της εκκενώσεως. Περίπου 130.000 Έλληνες ξεριζώθηκαν τότε από τη περιοχή της Ερυθραίας (Τσεσμές, Καραμπουρνού, Αγία Παρασκευή κ.ά.) καθώς και από το Αδραμύττιο, το Δικελί, την Πέργαμο και τη Φώκαια. Όσοι δεν μπόρεσαν να διασωθούν στην Ελλάδα, που δέχθηκε το πρώτο κύμα προσφύγων, μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Ιδιαίτερα τραγική ήταν η περίπτωση της Φώκαιας, όπου η επιχείρηση της εκκενώσεως, σύμφωνα και με τις μαρτυρίες μελών της γαλλικής αρχαιολογικής αποστολής, συνοδεύτηκε από αθρόες σφαγές...Ένα άλλο μέτρο εξοντώσεως, που εφαρμόστηκε τότε (Ιούλιος 1914), ήταν η στρατιωτική θητεία. Όσοι ήταν πάνω από 45 χρονών υποχρεώθηκαν να επανδρώσουν τα περίφημα αμελέ ταμπουρού (τάγματα εργασίας). Έτσι για τους πρεσβύτερους τη στρατιωτική θητεία υποκατέστησε η αγγαρεία σε λατομεία, ορυχεία, δρόμους και αγρούς. Υποσιτιζόμενοι και δεκατισμένοι από τις επιδημίες οδηγούνταν στα βάθη της Μικράς Ασίας, στο Ικόνιο, στη Σεβάστεια, στην Άγκυρα, στη Μερσίνα, στο Ερζερούμ. Για τις εξοντωτικές συνθήκες εργασίες στα τάγματα αυτά υπάρχουν πολλές ελληνικές μαρτυρίες... Σύμφωνα με έκθεση Ελλήνων βουλευτών του οθωμανικού κοινοβουλίου (στα τέλη του 1918) 250.000 Έλληνες πέθαναν από κακουχίες στα εργατικά τάγματα...».

Σε επίρρωση (ενδυνάμωση) των αναγραφόμενων στις ανωτέρω έγκριτες ιστορικές πηγές, παραθέτω αποσπάσματα από το βιβλίο «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΕΡΕΩΣ, Ημερολόγιο του παπα-Νικόλα Καραπαπαδάκη, Μικρασιάτη ιερέα της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας Βόλου» (έκδοση «ΙΩΝΕΣ», 2011, Επιμέλεια του υπογράφοντος το άρθρο τούτο). Ο παπα-Νικόλας Καραπαπαδάκης με δικό του τρόπο σημειώνει στο Ημερολόγιό του (σ.16): «Εντεύθεν άρχονται τα μαρτύρια, οι διωγμοί και η καταστροφή της Μικράς Ασίας. Ο πρώτος διωγμός του 1914...Την 3^{ην} Ιουνίου, περί την 7^{ην} ώραν και πάλιν παρουσιάσθησαν τσέτες (αντάρτες) Τούρκοι στο χωρίον, ουχί με φιλικούς σκοπούς, όπου το ενοήσαμεν όλοι οι κάτοικοι ότι ευρισκόμεθα εν κινδύνω. Μας διέταξαν αυστηρώς να φύγωμεν εκ του χωρίου μας, συν γυναίξί και τέκνοις, εντός μιας ώρας προθεσμίαν. Και ο καθείς εξ ημών επήρε την οικογένειάν του με τα μικρά παιδάκια μας κλαίοντα, επήγαμεν εις το εκεί πλησίον ρεύμα του χωρίου, εκαθήσαμεν την νύκτα εκείνην και περιμέναμεν να ίδωμεν τι έμελλε γενέσθαι το τέλος μας. Όπου την επαύριον, ανατείλαντος του ηλίου, εβγήκαμεν εκ του κρυψώνος μας και ακούσαμεν αγρίας φωνάς Τούρκων εκ του χωρίου και πυροβολισμούς όπλων και φωνάζοντες έλεγον: «Γιαγιά ολιγίον κάτσιν Κιαβουρλάρ», ερμηνεία: «Γκιαούρηδες φύγετε, αρπάζομεν την περιουσίαν σας». Ακούοντες ημείς τα τοιαύτα φόβος και τρόμος μας κατέλαβε όλους... Γυμνοί και πεινασμένοι εβαδίζαμεν επί δύο ώρας πεζοπορίαν και με τα μικρά μας παιδάκια στους ώμους και έχοντες έμπροσθέν μας οδηγόν το σύριγμα των Τούρκων, των πυροβολισμών τω σφαιρών των, όπου και θύμα μας υπήρξε είς (ένας) εικοσαετής λεβέντης μας Βασίλειος Καραγεωργόπουλος...» (σ.σ. Οι διωγμοί αυτοί και το περιστατικό τη δολοφονίας του νεαρού καταγράφονται στη ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟ, στη σελίδα 111).

Ας μου επιτραπεί να κλείσω το σημείωμα τούτο, προσωπικά και συγκινητικά, με την περιπέτεια της οικογένειάς μου από τη Μικρασιατίσσα μητέρα μου, Μαρία Σταθαρά, που έμεναν στο χωριό Κλησέκιοϊ της επαρχίας Περγάμου. Τότε, κατά τον πρώτο διωγμό του 1914, αναγκάστηκαν να εκπατρισθούν (σ.σ. Υπάρχει σχετική καταγραφή στη ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟ, στη σελίδα 190). Έτσι, κατέφυγαν πρόσφυγες στο κοντινό νησί της Λέσβου για τέσσερα χρόνια (1914-1918). Ο παππούς μου Γεώργιος Σταθαράς με τη γυναίκα του Δέσποινα και τα τρία τους ανήλικα παιδιά (Μαρία, Κώστα και Νίκο) και με τους δύο γέροντες γονείς του, εύπορη οικογένεια στο χωριό Κλησέκιοϊ με σπίτι δίπατο και κτήματα με ελαιόδεντρα, βρέθηκαν σε έσχατη ένδεια και πείνα στο χωριό Βατούσα της Λέσβου. Εκεί πούλησαν τα χρυσαφικά τους και έκαναν κάθε είδους εργατικές και χειρονακτικές δουλειές για να βγάλουν ένα κομμάτι ψωμί. Η

μητέρα μου νήπιο-παιδούλα θυμόταν με σπαραγμό καρδιάς τις δυσκολίες που πέρασε τότε η οικογένεια. Βέβαια, μετά το 1918, η οικογένεια επέστρεψε στο χωριό τους και προσπάθησε να οργανώσει τη ζωή της με ελπίδες και όνειρα, αφού τώρα πλέον ανέπνεαν τον ελεύθερο αέρα της ελληνικής διοίκησης. Αλίμονο, όμως, το 1922 με τη μεγάλη Τραγωδία και Καταστροφή θα βρεθούν για δεύτερη φορά πρόσφυγες, οριστικά πλέον, στην Ελλάδα και θα κουρνιαξουν το 1924 σε ένα δωμάτιο του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας Βόλου.

Θαρρώ πως είναι εθνικό και συλλογικό χρέος να μνημονεύονται, τουλάχιστον επετειακά, αυτά τα συγκλονιστικά γεγονότα, που σημάδεψαν την ιστορική μας πορεία και να αποδίδεται η επιβαλλόμενη τιμή και μνήμη στους προγόνους μας, που, πριν 100 χρόνια, έγραψαν με το αίμα τους και τις ταλαιπωρίες τους μαύρες σελίδες φρίκης και ανείπτων βασανιστηρίων στην πανάρχαια πατρίδα τους, τη Μικρά Ασία.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 10 Αυγούστου 2014)

.....

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17 Ιουνίου 2018)

32. Η σφαγή των προσκόπων του Αϊδινίου Μικράς Ασίας

Σήμερα συμπληρώνονται ακριβώς 99 χρόνια από την αποτρόπαια πράξη των τουρκικών στρατευμάτων (τακτικών και ατάκτων-τσέτες) της σφαγής των νεαρών προσκόπων του Αϊδινίου της Μικράς Ασίας, που συνέβη στις 17 Ιουνίου 1919.

Η Ένωση Παλαιών Προσκόπων του 3^{ου} Συστήματος Αεροπροσκόπων Νέας Ιωνίας για να τους τιμήσει οργάνωσε εκδηλώσεις χθες και σήμερα με επιμνημόσυνη δέηση και κα-τάθεση στεφά-νων στο μνη-μείο τους, στην πλατεία «Προ-σκόπων Αϊδινί-ου», στη συμβολή των ο-δών Ικάρων και Εθνικών Α-γώνων στη Νέ-α Ιωνία.

Ο προσκοπι-σμός στη Μι-κρά Ασία, μετά το 1918 μέχρι το 1922, θα διαδοθεί με ταχύτατους ρυθμούς σε πόλεις και χωριά (Κωνσταντινούπολη, Θράκη, Προποντίδα, Σμύρνη και ενδοχώρα). Η γρήγορη διάδοση του ελληνικού προσκοπισμού οφειλόταν στον ενθουσιασμό της νεολαίας, επειδή το θεωρούσε ως εθνικό καθήκον. Οι πρόσκοποι συμμετείχαν σε όλες τις εθνικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις με μεγάλο ενθουσιασμό και καμάρι. Εκτός από τις εκδρομές και τις θερινές κατασκηνώσεις συμμετείχαν επίσης σε εράνους και αθλητικούς αγώνες.

Η πόλη του Αϊδινίου βρίσκεται νοτιοανατολικά της Σμύρνης. Χτίστηκε στα ερείπια των αρχαίων Τράλλων. Είχε, τότε, πληθυσμό τριάντα πέντε χιλιάδες. Από αυτούς οι οκτώ χιλιάδες ήταν Έλληνες, που ευημερούσαν. Διατηρούσαν σχολεία (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Παρθεναγωγείο και

Προσκοπική ομάδα στη Μικρά Ασία (Φώτο από το Διαδίκτυο)

Σχολαρχείο), εκκλησίες, φιλαρμονική, βιβλιοθήκη, μικρό νοσοκομείο και άλλα ιδρύματα. Στη πόλη του Αϊδινίου λειτουργούσαν από τους πρώτους μήνες του 1919 τρεις προσκοπικές ομάδες με συνολικό αριθμό παιδιών πάνω από 100. Ιδρυτής της όλης προσκοπικής κίνησης υπήρξε ο εμπνευσμένος ιδεολόγος Νικόλαος Αυγερίδης.

Στις 2 Μαΐου 1919 ο ελληνικός στρατός αποβιβάστηκε στη Σμύρνη μέσα σε κλίμα απερίγραπτου ενθουσιασμού των Ελλήνων. Τότε, στη Σμύρνη εκδηλώθηκε αντίσταση από τον τουρκικό στρατό. Η ανάγκη ύπαρξης ασφάλειας επέβαλε την επέκταση του ελληνικού στρατού στα παράλια αλλά και στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Έτσι, οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις καταλαμβάνουν τις γειτονικές πόλεις και χωριά. Η κατάληψη του Αϊδινίου πραγματοποιήθηκε στις 14 Μαΐου από το 4^ο Σύνταγμα πεζικού υπό τον συνταγματάρχη Σχοινά. Οι Έλληνες κάτοικοι υποδέχτηκαν τον ελληνικό στρατό ως απελευθερωτή με απερίγραπτους πανηγυρισμούς, κωδωνοκρουσίες και γλέντια. Ο συνταγματάρχης Σχοινάς όμως δεν είχε πάρει τα απαραίτητα στρατιωτικά μέτρα και απολάμβανε με τους στρατιώτες του τις ατέλειωτες περιποιήσεις των Ελλήνων. Όμως, ο τούρκικος πληθυσμός της πόλης παρέμενε οπλισμένος και σε συνεργασία με τον τακτικό τούρκικο στρατό και τους ατάκτους (τους τσέτες) οργανώθηκαν στην ύπαιθρο.

Έτσι στις 15 Ιουνίου 1919 οι τουρκικές δυνάμεις (τακτικοί και τσέτες) με δύναμη περίπου μιας μεραρχίας άρχισαν επίθεση ενάντια στην πόλη του Αϊδινίου και μάλιστα με υποστήριξη βαρέως πυροβολικού, που ήταν διατεταγμένο σε ιταλικό έδαφος! Ο ελληνικός στρατός αιφνιδιάστηκε, άρχισε σκληρή μάχη μέσα στην πόλη, χωρίς σχέδιο, χωρίς συντονισμό. Οι στρατιώτες μας πολέμησαν όλη την ημέρα με ηρωισμό, αλλά ο συνταγματάρχης Σχοινάς πανικόβλητος φεύγει και έτσι η πόλη εγκαταλείφθηκε! Μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού για τρεις μέρες ο Τούρκοι και οι τσέτες, με απερίγραπτη λύσσα και απανθρωπιά, διέπραξαν θηριωδίες, που δεν περιγράφονται. Αποκορύφωμα της βαρβαρότητας των Τούρκων υπήρξε ο πρωτοφανής βασανισμός και σφαγή των προσκόπων της πόλης. Όταν άρχισαν οι επιθέσεις των Τούρκων και των τσετών οι πρόσκοποι με εμψυχωτή τον Τοπικό Έφορο Νίκο Αυγερίδη και τους άλλους αρχηγούς τους. Φορώντας τη στολή τους, στάθηκαν στο πλευρό τόσο των αμυνομένων στρατιωτών, όσον και στον άμαχο πληθυσμό. Κι ενώ ο συνταγματάρχης Σχοινάς με τον στρατό του εγκαταλείπει τη πόλη, αυτοί παραμένουν, βοηθώντας τους δοκιμαζόμενους Έλληνες. Οι Τούρκοι κατορθώνουν και συλλαμβάνουν πάνω από τριάντα προσκόπους και τον Τοπικό Έφορο Νίκο Αυγερίδη, τους κλείνουν στα υπόγεια του διοικητηρίου. Την επόμενη ημέρα (17 Ιουνίου 1919) με προπηλακισμούς και ύβρεις τους οδηγούν έξω από την πόλη, πλάι στον ποταμό Εύδωνα.

Η Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού αναφέρεται διεξοδικά στα γεγονότα του Αϊδινίου και περιγράφει λιτά το μαρτύριο των προσκόπων, γράφοντας τα εξής: «Εκεί ο Τοπικός Έφορος καλείται να απαρνηθή τον Εθνισμό του με αντάλλαγμα την ζωήν αυτού του ιδίου και των προσκόπων του. Η απάντησίς του ήτο «Ζήτω η Ελλάς!». Επί τω ακούσματι αυτώ οι τσέται επετέθησαν με μανίαν και αγριότητα...προσεκάλουν αυτόν εκ νέου να εξομώση. «Ζήτω η Ελλάς!» ήτο εκ νέου απάντησις του ιδίου, επαναληφθείσα στεντορεία τη φωνή όλων των προσκόπων». Και συνεχίζει η Ιστορία Στρατού: «Το τι επακολούθησεν είναι αδύνατον να περιγραφή. Ο Ν. Αυγερίδης τεμαχίζεται, ο Φιλοκτήρης Αργυράκης κυριολεκτικώς γδέρνεται, ο Μίνως Βεϊνόγλου αποκεφαλίζεται, όλοι οι άλλοι πρόσκοποι λογχίζονται και κατακρεουργούνται με τον πλέον σκληρόν και απάνθρωπον τρόπον ως άλλοι μάρτυρες της Χριστιανικής Θρησκείας, παρέχοντες ούτως φωτεινόν παράδειγμα εις επερχομένας γενεάς». Εδώ πρέπει ν' αναφερθεί και η σφαγή της ομάδας των προσκόπων της Κάτω Παναγιάς και Σωκίων κατά το 1922.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17 Ιουνίου 2018)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Μ. Σάββατο-Κυριακή του Πάσχα, 27-28
Απριλίου 2019)

33. Πριν 100 χρόνια η Σμύρνη ελεύθερη, ελληνική!

Πριν ακριβώς 100 χρόνια, στις 2 Μαΐου 1919, οι Έλληνες της Σμύρνης έζησαν την πιο μεγάλη Ημέρα της ζωής τους. Ο Ελληνικός Στρατός έλαβε την εντολή από τους συμμάχους, τους νικητές του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου και την Κοινωνία των Εθνών (τότε ο σημερινός Ο.Η.Ε.) να καταλάβει τη Σμύρνη και την περιοχή της και η Ελλάδα ν' αναλάβει την εγγύηση της ελευθερίας, από την οθωμανική-τουρκική σκλαβιά 500 χρόνων (1424-1919).

Η Σμύρνη ελεύθερη, ελληνική, υποδέχεται με άκρατο ενθουσιασμό τους Έλληνες στρατιώτες της 1^{ης} Μεραρχίας («Σιδηράς»), που την αποτελούσαν κυρίως Θεσσαλοί στρατιώτες και τους ραίνουν με ροδοπέταλα του Μαγιού και με ιαχές θριάμβου, γιατί το όραμά τους-η ελευθερία τους-έγινε πραγματικότητα! Η Σμύρνη θα διοικούνταν από Έλληνα Αρμοστή και θα υψωνόταν τη ελληνική σημαία στο Διοικητήριο! Θα ήταν μια επαρχία της Ελλάδας και θα ίσχυαν οι Νόμοι του Ελληνικού Κράτους για όλους τους πολίτες (Έλληνες, Τούρκους, Λεβαντίνους, Εβραίους, Αρμένιδες).

Αυτά τα γεγονότα είναι γραμμένα στις χρυσές σελίδες της ιστορίας της πατρίδας μας. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, τότε πρωθυπουργός, με τη ρέουσα ευγλωττία του, την ακαταμάχητη επιχειρηματολογία του και τη γοητεία της προσωπικότητάς του, με δυνατό «χαρτί» τη συμβολή του ελληνικού στρατού στο πλευρό των συμμάχων, πείθει τη Διάσκεψη Ειρήνης, που συνήλθε στο Παρίσι (από τον Ιανουάριο 1919) να εμπιστευθεί στην Ελλάδα την διοίκηση της Σμύρνης και της περιοχής της, προκειμένου η ηττηθείσα Τουρκία να τεθεί στο περιθώριο και να περιοριστεί, πράγμα που ήταν και εναρμονισμένο με τους πόθους του ελληνικού Έθνους. Γράφει ο Βενιζέλος προς τον αντιπρόεδρό του Εμμανουήλ Ρέπουλη (στις 4 Απριλίου 1919): «Θα μας δοθούν η Σμύρνη και οι Κυδωνίες με ανάλογο ενδοχώρα».

Ο διπλωματικός αγώνας στη Διάσκεψη συνεχίστηκε για να ξεπεραστούν τα αναφυόμενα εμπόδια, αλλά ο Ελευθέριος Βενιζέλος προσηλωμένος στην προστασία του ελληνισμού της Μικράς Ασίας, που άκμαζε εκεί από την αρχαιότητα, έπεισε τη Διάσκεψη για την ορθότητα των απόψεών του, να αναλάβει η Ελλάδα τη διοίκηση της Σμύρνης και της ιωνικής ενδοχώρας. Η εντολή τους ήταν σαφής. Διαβάζουμε τον σχετικό διάλογο στο βιβλίο του Κ. Σβολόπουλου «Η απόφαση για την επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στη Μικρά Ασία», σ.22: «Ο Βρετανός πρωθυπουργός (Λόυδ Τζωρτζ) τον ρώτησε

χωρίς περιστροφές: Έχετε διαθέσιμον στρατόν;». Ε.Β. «Περί τίνος πρόκειται;». Λ.Τ. «Απεφασίσαμεν σήμερον μετά του προέδρου Ουίλσον και του κυρίου Κλεμαντώ ότι δέον να καταλάβετε την Σμύρνην».

Τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία. Στις 24 Απριλίου 1919 ο Βενιζέλος θα τηλεγραφήσει στον Ρέπουλη: «Πάντα τα διαθέσιμα πλοία δέον όπως καταπλεύσωσι όσον τάχιστα εις λιμένα Ελευθερών (κοντά στην Καβάλα), όπως εκείθεν παραλάβωσι πρώτην Μεραρχίαν και μεταφέρωσιν αυτήν εις Σμύρνην, όπως καταλάβη στρατιωτικώς». Τη Μεραρχία διοικούσε ο συνταγματάρχης πυροβολικού Νικ. Ζαφειρίου. Τη νηοπομπή θα συνόδευαν πολεμικά πλοία, τέσσερα ελληνικά και τρία αγγλικά. Κατά τον πλου διαβάζεται σε όλος η Ημερήσια Διάταξη του υπουργού των Στρατιωτικών: «Υπό των Μεγάλων Δυνάμεων απεφασίσθη η δι' ελληνικού στρατού κατάληψις της Σμύρνης και η δι' αυτού εξασφάλις της τάξεως εν τη πόλει αυτή...Αι ευχαί του Έθνους σας συνοδεύουν. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ».

Πρωτομαγιά του 1919. Οι Έλληνες της Ιωνίας ζουν το όνειρο της λευτεριάς! Ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης αυτόπτης μάρτυρας γράφει: «Κατά το μεσημέρι το μήνυμα απλώνεται στην πολιτεία, πως η άλλη μέρα που θάρθει θα είναι για τη Ρωμιοσύνη της Σμύρνης το Μέγα Πάσχα!».

Ο Χρυσόστομος Σμύρνης, ο μετέπειτα εθνομάρτυρας και άγιος στο κατάμεστο από κόσμο συνοδικό της Αγίας Φωτεινής μιλάει συγκινημένος: «Αδελφοί μου στήτε μετά φόβου Θεού! Από σήμερον 1^ην του φαιδρού Μαΐου αποτελούμεν αναπόσπαστον τμήμα της ηνωμένης ενδόξου, της αθανάτου μεγάλης πατρίδος Ελλάδος. Ζήτω το Έθνος».

Ο πλοίαρχος Μαυρουδής διαβάζει το διάγγελμα του Βενιζέλου προς τον λαό της Σμύρνης: «...Η ελληνική ελευθερία θα φέρη εις όλους, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείματος, την ισότητα και την δικαιοσύνην...».

Την άλλη ημέρα, 2 Μαΐου 1919 οι Σμυρνιοί ζουν την Ανάστασή τους, το όνειρο που έγινε πραγματικότητα. Γράφει ο Άγγελος Αγγελομάτης: «Ήτο η 5^η πρωινή και τα κτήρια της προκυμαίας είχαν καταληφθεί από μυριάδας λαού. Οι εξώσται, τα παράθυρα, αι στέγαι μυρμηκιούσαν. Αψίδες με μυρσίνας είχαν στηθεί εις το σημείον που θα απεβιβάζοντο τα ελληνικά στρατεύματα. Σημαίαι εκυμάτιζαν παντού....». Στις 7.30 ήλθε η μεγάλη στιγμή. Ένας σαλπικτής από τη γέφυρα του υπερωκεανίου «Πατρίς» σάλπισε τον χαιρετισμό προ την πόλη και αμέσως άρχισαν να αποβιβάζονται οι στρατιώτες στην προκυμαία. Το τι έγινε εκείνη τη στιγμή, δεν περιγράφεται. Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος ευλογεί, ο λαός ξεσπά σε

ζητωκραυγές και όλοι κυκλώνουν τους στρατιώτες που προχωρούν πανηγυρικά. Ατμόσφαιρα χαράς, ειρηνικού ενθουσιασμού: «Ζήτω η Ελλάδα. Ζήτω η Σμύρνη η Ελληνική!».

Κάθε 2 Μαΐου οι Σμυρνιοί και ο Μικρασιατικός Ελληνισμός ζουν εκείνο το όνειρο της λευτεριάς από τον τούρκικο ζυγό. Αλλοίμονο, όμως, το όνειρο δεν κράτησε για πολύ. Στο ίδιο σημείο-στην προκυμαία της Σμύρνης- τον Αύγουστο του 1922 έζησαν τη φρίκη, τη σφαγή, την προσφυγιά. Όμως, δε λύγισαν. Στη νέα τους πατρίδα, την Ελλάδα, ήλθαν και έκτισαν Νέα Σμύρνη, Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Ιωνία και πλήθος άλλες Νέες πόλεις και χωριά, μόχθησαν, δούλεψαν και ανάστησαν μέσα τους την Ελλάδα που ζούσε μέσα τους.

Πέρασαν 100 χρόνια από εκείνη την ευλογημένη μέρα και η μνήμη μας, γοργόφτερο ανοιξιάτικο χελιδόνι, πετά πάνω από τις μυριάδες λαού, που έζησαν στη Σμύρνη το όνειρο της ελευθερίας. Ας το ζήσουμε κι εμείς σήμερα.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Μ. Σάββατο-Κυριακή του Πάσχα, 27-28
Απριλίου 2019)

Κεφάλαιο τρίτο: ΟΙ ΤΟΠΟΙ

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή, 29-06-1980)

Μικρασιατικοί παλμοί

1. Στη Θάσο

Η Θάσος, το πανέμορφο νησί του βορείου Αιγαίου τώρα το καλοκαίρι σε μαγεύει με τις φυσικές της ομορφιές, αλλά και με την ευγένεια και φιλοξενία των κατοίκων της. Τα πανύψηλα πεύκα, που σκεπάζουν όλο το νησί, απ' τ' αφρογάλαζα ακρογιάλια μέχρι τις ψηλότερες κορφές των λόφων της, χαρίζουν ένα εξάισιο θέαμα που συναρπάζουν τις αισθήσεις του κορμιού σου και το τονώνουν με τ' αρώματα της ρετσίνης, της λαδανιάς και των ρεικιών. Φτάνοντας σε τούτο το νησί αισθάνεσαι να μπαίνει μέσα σου νέα ζωή-μια ζωή όλο δροσιά και δύναμη-που στη μεταγγίζει ο μυρωμένος αέρας, το καταπράσινο βουνό, η γαλαζοπράσινη θάλασσα.

Στο σημείωμά μας, όμως τούτο, δεν έχω σκοπό να περιγράψω τις ασύγκριτες ομορφιές του, αλλά να σημειώσω μια ευχάριστη «έκπληξη», που με περίμενε στο νησί του Φοίνικα Θάσου, που κατά τη μυθολογία είναι ο ιδρυτής του. Ο Θάσος μαζί με τον αδελφό του Κάδμο έψαχναν για τη χαμένη τους αδελφή, την Ευρώπη, που την είχε αρπάξει ο Δίας μεταμορφωμένος σε ταύρο. Εδώ ο Θάσος μαγεύτηκε από το όμορφο νησί, έμεινε με τους άνδρες του κι εκμεταλλεύτηκε τα πλούσια ορυχεία χρυσού

που υπήρχαν και έτσι ίδρυσε ένα σημαντικό κράτος, που πήρε το όνομά του.

Κατά τον ίδιο τρόπο, περίπου, η λαίλαπα της μικρασιατικής καταστροφής του 1922 έριξε σε τούτο το νησί μια χούφτα κυνηγημένους πρόσφυγες, που με την εργατικότητά τους συνέβαλαν στην προκοπή και πρόοδο του τόπου. Οι πρόσφυγες αυτοί στο λιμένα της Θάσου, που είναι η πρωτεύουσα του νησιού, ίδρυσαν τον «συνοικισμό» τους. Η πληροφορία αυτή με συγκίνησε κι ένα απόγευμα τράβηξα για να τον γνωρίσω από κοντά.

Ο «συνοικισμός» βρίσκεται στ' ανατολικά του παλιού και αρχαίου λιμανιού, μπαίνοντας απ' τα φανάρια αριστερά, σε μια έκταση ανάμεσα στη θάλασσα, το αρχαίο θέατρο και το «Καλογερικό» (Θα πούμε τι ήταν αυτό). Τα σπίτια κτισμένα στη σειρά σχηματίζουν ίσιους δρόμους, που είναι όλο ζωή και κίνηση. Τα αρχικά σπίτια πρέπει να ήταν καμιά ογδονταριά. Σχεδόν όλα έχουν αλλάξει όψη και λίγα και λίγα μένουν όπως παραχωρήθηκαν από το κράτος το 1924, για να θυμίζουν την «προσφυγιά». Είναι ανά δύο δωμάτια κάτω από την ίδια στέγη με τις γνωστές μονοκόμματα ξύλινες πόρτες και παράθυρα. Απ' αυτά τα ξερά δωμάτια ξεκίνησε και δημιουργήθηκε ένας συνοικισμός με μοντέρνα πλέον σπίτια, περιποιημένα και πνιγμένα στο λουλούδι και το πράσινο. Περιδιαβαίνοντας θα συναντήσεις μια λαϊκή γνώριμη εικόνα. Τις γειτόνισσες να κάθονται στα σκαλοπάτια κάποιας αυλόπορτας και να ψιλοκουβεντιάζουν, τους γέροντες ν' απολαμβάνουν τον καφέ τους και τα παιδιά, σωστό μελίσσι, να παίζουν ξεφωνίζοντας στους δρόμους.

Έτσι, συνάντησα και τον εβδομηνταεφτάχρονο μπάρμπα-Γιώργη Κουτράκη να ρεμβάζει στην παραλία, ρουφώντας με τον καφέ του την άρμη και τ' άρωμα της θάλασσας, που τον έσωσε, τον ανάστησε και τώρα τον τρέφει με τις αναμνήσεις της.

- «Ναι, παιδί μου»-άρχισε να μου λέει- *«είμαι Μικρασιάτης από τα Μοσχονήσια...»*.

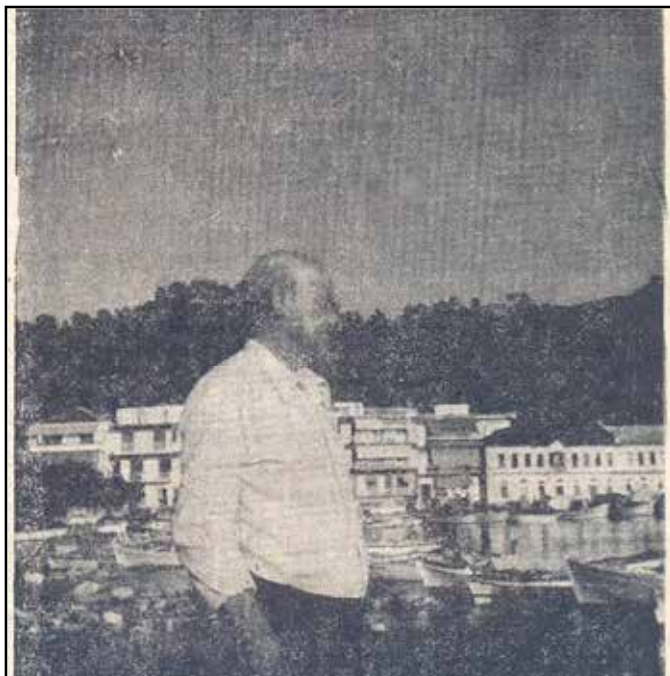
Τα Μοσχονήσια είναι μια συστάδα νησιών, περίπου τριάντα, στα Ν.Δ. του Αδραμυτικού κόλπου, ανάμεσα μικρασιατικής ακτής και Λέσβου. Στα νησιά αυτά, που το πέρασμά τους από το ένα στο άλλο γινόταν μόνο από έμπειρους ναυτικούς και ψαράδες, ζούσαν αποκλειστικά Έλληνες, με τα χωριά, τις πολιτείες τους, τα σχολεία τους, τις εκκλησίες τους, τα μοναστήρια τους.

Η οικονομική τους ανάπτυξη όμως και ο ελληνικός πολιτισμός καταστράφηκε συθέμελα το 1922, αφού οι γιουρούκηδες (άτακτος τούρκικος στρατός), κατέσφαξαν στις χαράδρες παλικάρια, γκρεμίζοντας

μέσα σ' αυτές ζωντανό τον Μητροπολίτη Μοσχονησίων, Αμβρόσιο Πλειανθίδη.

- «Τους γονείς μου μαζί με μια αδελφή μου και το γαμπρό μου»-συνέχισε ο μπαρμπα-Γιώργης-«τους έσφαξαν και μείναμε τέσσερα αδέλφια ορφανά. Δεν χάσαμε όμως το θάρρος μας. Πηδήξαμε στη βάρκα μου, τον «Άγιο Νικόλα» κι ενώ πλησίαζαν οι Τούρκοι με τα μαχαίρια και τα τουφέκια, απομακρυνθήκαμε από την κόλαση της σφαγής, της λεηλασίας και της καταστροφής του παραδεισένιου τόπου μας. Κωπηλατώντας με δύναμη και αγωνία πατήσαμε το πόδι μας στα Μυστεγνά της Λέσβου και σωθήκαμε.

» Απ' εκεί, πάλι με τα κουπιά και πρίμο αέρα, φύγαμε για τη Λήμνο και κατόπι ξεμπαρκάραμε εδώ στη Θάσο. Μερώνυχτα κωπηλατούσαμε νηστικοί, άυπνοι, κουρασμένοι. Τη μοίρα της δική μας ακολούθησαν κι άλλοι Μοσχονησιώτες, Φωκιανοί, Αϊβαλιώτες, αλλά και Θρακιώτες πρόσφυγες κι έτσι κάναμε τον νέο συνοικισμό. Μας παραχώρησαν αυτή την έκταση που βλέπεις αριστερά απ' το «Καλογερικό».

Ο μπαρμπα-Γιώργης Κουτράκης απ' τα Μοσχονήσια της Μικρασίας ξεμπάρκαρε το 1922 στον Λιμένα της Θάσου. Στο βάθος διακρίνεται ο προσφυγικός συνοικισμός και δεξιά το «Καλογερικό». (Φώτο δική μας κακής ποιότητας, που δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ».).

Η έκταση αυτή ανήκε στο μοναστήρι του Βατοπεδίου του Αγίου Όρους και στο «Καλογερικό»-ένα κτίσμα διώροφο, γερό και μακρόστενο, που δεσπόζει ακόμη και σήμερα στην παλιά παραλία- έμεναν οι καλόγεροι, που έρχονταν απ' το Όρος για να εποπτεύουν τα κτήματα που είχαν και να μαζεύουν τις σοδείες.

»Όλοι οι πρόσφυγες πέσαμε στη δουλειά. Η θάλασσα είχε πολύ ψάρι και οι ντόπιοι δεν γνώριζαν την ψαρική τέχνη. Έτσι ψαρεύοντας τους

γύρω κόρφους μέχρι το Άγιο Όρος στηρίξαμε τη ζωή μας κι αναστηθήκαμε.

»Αυτές οι ψαρόβαρκες που βλέπεις και τα «γκιργκίρια»-μου έδειξε με περηφάνια τρία συγκροτήματα γρι-γρι και ψαροπούλες-ανήκουν σε δικούς μας, που φέρνουν κάθε μέρα άφθονο ψάρι στο νησί. Τώρα είμαστε καλά».

Αυτά είπε ο γερο-λεβέντης απ' τα Μοσχονήσια της Μικρασίας και η ματιά του γλυκιά αγκάλιασε όλο τον «συνοικισμό»-τη δεύτερη πατρίδα του-που αχολογούσε απ' το βουητό της σύγχρονης ζωής.

Πράγματι, όπως διαπίστωσα, όχι μονάχα τα αλιευτικά συγκροτήματα και οι ψαρόβαρκες, αλλά και πολλά μαγαζιά στην αγορά-ψαροταβέρνες, καφενεία, εστιατόρια, τουριστικά είδη-ανήκουν στους προσδευτικούς πρόσφυγες, που πάτησαν και ρίζωσαν στο νησί το 1922, για να δώσουν μια νέα πνοή και δύναμη στην οικονομική πρόοδο, αλλά και στην πολιτιστική ανάπτυξη του νησιού και ν' αποτελέσουν μαζί με τους ντόπιους κατοίκους την υποδομή για τη σημερινή τουριστική ανάπτυξη της Θάσου.

Άλλη μια συγκινητική και αληθινή ιστορία, που επαναλήφθηκε σε πολλούς ελληνικούς τόπους, που δέχτηκαν την εργατικότητα, ζωτικότητα και την πνευματική και ψυχική καλλιέργεια του «πρόσφυγα» της Μικρασίας και Ανατολικής Θράκης.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή, 29-06-1980)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 28 Σεπτεμβρίου 1980)

2. ΝΕΑ ΚΑΡΒΑΛΗ:

Η Νέα Σιών του Μικρασιάτικου Ελληνισμού

Η Νέα Καρβάλη-κωμόπολη εννιά χιλιόμετρα ανατολικά της Καβάλας-είναι γνωστή στους πιο πολλούς απ' το εργοστάσιο φωσφορικών λιπασμάτων που έχει και τώρα τελευταία από τις κατασκευαζόμενες στην παραλία της εγκαταστάσεις αποθηκείσεως του πετρελαίου από τον Πρίνο της Θάσου.

Η Ε. Ρ. Τ. σε μια εκπομπή ου 1979 παρουσίασε τη ζωντανή αυτή κωμόπολη με τα προβλήματά της. Θα έπρεπε όμως να είναι περισσότερο γνωστή και για κάτι άλλο μοναδικό στον ελλαδικό χώρο. Αυτό το μοναδικό, αξιοθαύμαστο και συγκινητικό είναι ότι στη Νέα Καρβάλη βρίσκεται μια ολόκληρη εκκλησιά, αρματωμένη με όλα της τα ιερά σκεύη, τις εικόνες, τα διάφορα στολίδια και το ιερό λείψανο του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, φερμένα όλα απ' τη Μικρά Ασία!

Ας προσπαθήσουμε όμως να παρακολουθήσουμε πώς οι Νέο-καρβαλιώτες κατάφεραν να ζωντανέψουν τον μύθο του ήρωα της Τροίας Αινεία και να μεταφέρουν τα όσια και ιερά τους στη νέα τους πατρίδα τη Νέα Καρβάλη. Πληροφορίες μας δίνουν ο Στυλιανός Γαλακτίδης, κάτοικος Νέας Καρβάλης και ο συμπολίτης μας (εβρομήντα ετών),

Χρήστος Χριστοφορίδης, που μιλούν ζωντανά και με συγκίνηση για τον θάνατο της αλησμόνητης πατρίδας τους και για την ανάσταση της Νέας Καρβάλης.

Η σημερινή Νέα Καρβάλη κατοικήθη-κε από Μικρασιάτες- Καππαδόκες,

Η εκκλησία του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου στη Νέα Καρβάλη, όπου βρίσκονται όλα της τα ιερά σκεύη, οι εικόνες, και το ιερό λείψανο του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, φερμένα όλα απ' τη Μικρά Ασία! (Φώτο από το Διαδίκτυο).

που ήλθαν το 1924 με την «ανταλλαγή των πληθυσμών». Όλοι τους κατάγονταν από το Γκέλβερι της Καππαδοκίας. Το Γκέλβερι βρισκόταν 108 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της Καισάρειας και πιστεύεται ότι ήταν η αρχαία Καρβάλη, που αναφέρει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος. Οι Έλληνες κάτοικοι ήταν περίπου 4.000, οι δε Τούρκοι μόνο 200-250. Το έδαφος της περιοχής ήταν ορεινό,

ηφαιστειογενές και το χαρακτηριστικό ήταν ότι στους γύρω βράχους υπήρχαν λαξευτές σπηλιές, που χρησίμευαν άλλοτε για κατοικίες και πολλές απ' αυτές είχαν μετατραπεί σε εκκλησίες.

Το Γκέλβερι και η γύρω περιοχή είχαν τρεις μεγάλες εκκλησίες, του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, των Αγίων Αναργύρων και της Παναγίας, πενήντα τέσσερα παρεκκλήσια και 13 εξωκκλήσια.

Οι Έλληνες εκεί μιλούσαν υποχρεωτικά την τουρκική γλώσσα, χωρίς όμως να χάσουν τον ελληνισμό και τη θρησκεία τους. Φαινομενικά νόμιζες ότι βρισκόσουν σε τουρκοχώρι, γιατί ακόμα και στην εκκλησία τελούσαν τη Θεία Λειτουργία στα τούρκικα, που ήταν όμως γραμμένα...στα ελληνικά. Αυτή είναι η λεγόμενη «καραμανλίδικη γλώσσα», με λέξεις τούρκικης προφοράς, γραμμένες στα ελληνικά, π. χ. το «Πάτερ ημών...» το έλεγαν: «Για

Σεμαλερδέ σακίν ολάν Περεριμίζ...». Είχαν, επίσης, βιβλία της ελληνικής ιστορίας, γραμμένα στην καραμανλίδικη: «Αθηναληλάρ Αλεξάνδρουσος ιστεμεζλέρ» (Ο Αλέξανδρος στην Αθήνα).

Μέσα, λοιπόν, στην καρδιά της τουρκιάς και της Μικρασίας, μακριά από εμπορικούς δρόμους και επιρροές, απομονωμένοι, ζούσαν αρμονικά με τους ντόπιους Τούρκους, μια ζωή απλή, άδολη, ήρεμη, διαποτισμένη όμως απ' την ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Η ζωή και η δραστηριότητά τους στρεφόταν γύρω από την Εκκλησία, όπως μπορεί κανείς να διαβάσει στην έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών «Η θρησκευτική ζωή στο ΑΚΣΕΡΑΪ – ΓΚΕΛΒΕΡΙ, Αθήνα 1971». Γι' αυτό ακριβώς και κατά την Έξοδό τους το 1924, φρόντισαν να πάρουν μαζί με τα δικά τους νοικοκυριά και όσα μπορούσαν απ' τον Οίκο του Κυρίου (εκκλησιά τους).

Όταν δόθηκε η διαταγή, ότι πρέπει να φύγουν, παίρνοντας ό,τι κινητό είχαν στα σπίτια τους (ρουχισμό, σκεύη, χαλιά κ. λπ.) δεν λησμόνησαν μέσα στον πανικό τους και τις εκκλησιές τους. Ξεχύθηκαν όλοι στις μεγάλες εκκλησιές, τα μικρά παρεκκλήσια και τα απόμακρα εξωκλήσια και μάζεψαν ό, τι μπορούσαν.

Έτσι συγκέντρωσαν με προσοχή τα ιερά λείψανα των Αγίων, ιερά σκεύη, εικόνες, καντήλια, καμπάνες κ. λπ. και τα συσκεύασαν σε κιβώτια, που πρέπει να ήταν γύρω στα 90. Τα κιβώτια αυτά τα φόρτωσαν σε καμήλες για το λιμάνι της Μερσίνας. Απ' εκεί με πλοία μεταφέρθηκαν στον Πειραιά. Μερικά κιβώτια-λέγουν οι Καρβαλιώτες-έμειναν στον Πειραιά και το περιεχόμενό τους βρίσκεται σε κεντρικούς ναούς, τα υπόλοιπα όμως μεταφέρθηκαν στη Νέα Καρβάλη, στον τόπο που ορίστηκε να εγκατασταθούν οι κάτοικοι του μικρασιατικού Γκέλβερι και της γύρω περιοχής.

Οι άλλοτε Γκερβελιώτες και τωρινοί Νεοκαρβαλιώτες ρίχνονται στον αγώνα της ζωής σ' έναν τόπο γεμάτο έλη και κουνούπια, για να τον μεταμορφώσουν σε λίγα χρόνια σε γεωργικό και βιομηχανικό κέντρο, πάντα κάτω από τη σκιά των Ιερών και Οσίων, που κουβάλησαν μαζί τους.

Στην αρχή, μια παράγκα έγινε η εκκλησιά τους-όπως άλλωστε και τα σπίτια τους- για ν' ανεγερθεί σιγά-σιγά ένας μεγαλόπρεπος ναός προς τιμή του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, με συνδρομή των Καρβαλιωτών όλης της Ελλάδας, για να τοποθετηθούν επάξια τα σύμβολα και τα κειμήλια της πατρικής πνευματικής κληρονομιάς τους.

Τα ιερά λείψανα του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, ενός από τους Τρεις Ιεράρχες της Εκκλησίας μας, που τα μετέφεραν σε μεγάλη κάσα από κυπαρισσόξυλο ευωδιαστό, δέχονται το ευλαβικό προσκύνημα των

Νεοκαρβαλιωτών και χιλιάδων πιστών, που τιμούν πανηγυρικά τη μνήμη του στις 25 Ιανουαρίου.

Σαν πας στη Νέα Καρβάλη θα ξυπνήσουν μέσα σου ιερές συγκινήσεις και θα σε καταλάβει ρίγος νοσταλγικό, σαν ακούσεις τις τρεις γλυκόλαλες καμπάνες της εκκλησιάς να σε καλούν με έναν ιδιαίτερο ήχο, γιατί είναι οι ίδιες που καλούσαν τους γονείς και τους παππούδες σου, εκεί βαθιά στο Γκέλβερι της Καππαδοκίας.

Πλησιάζεις στον ναό. Στην κορυφή του ψηλά θ' αντικρύσεις έναν σιδερένιο περίτεχνο σταυρό, που μέχρι το 1924 σε κεντρικό ναό του Γκέλβερι ήταν η παρηγοριά των χριστιανών και ο φθόνος των Τούρκων.

Μπαίνεις μέσα στον ναό! Μια ευωδία σε πλημμυρίζει και ένα δέος σε καθηλώνει άφωνο! Αριστερά σου σε νέα ξυλόγλυπτη κάσα-λάρνακα αναπαύονται τα Ιερά Λείψανα του υπέρμαχου της Ορθοδοξίας, του φωστήρα της Εκκλησίας, του βαθυστόχαστου Γρηγορίου του Θεολόγου, που με τη μόρφωσή του, το αγωνιστικό πνεύμα του και τη ρητορική του δεινότητα, κατατρόπωσε τον αρειανισμό το 381 στην Κωνσταντινούπολη.

Απέναντί σου, στο τέμπλο, οι μεγάλες φορητές εικόνες, του Χριστού, της Παναγίας, του Ιωάννου Προδρόμου, των Τριών Ιεραρχών και οι άλλες στους τοίχους και στα εικονοστάσια, φερμένες όλες απ' τη Μικρά Ασία, παλιές, παμπάλαιες, σου δίνουν την αίσθηση ότι ζεις σε ένα κομμάτι της αλησμόνητης πατρίδας σου.

Οι πολυέλαιοι, τα πανύψηλα μανουάλια, ο άμβωνας το δεσποτικό και ένα ογκώδες χάλκινο σκεύος για τον αγιασμό, συμπληρώνουν το μικρασιατικό παρελθόν, που ζεις σαν παρόν.

Όλα τούτα που βλέπεις μέσα στον ναό ήλθαν με κόπο και αγωνία απ' τα βάθη της Μικράς Ασίας, για να δείξουν το θρησκευτικό φρόνημα αυτών των τουρκόφωνων Ελλήνων, που ζούσαν με παλμό την Ορθοδοξία και λάτρευαν με κρυφό καημό την Ελλάδα.

Θα έπρεπε στη Νέα Καρβάλη να γίνεται ένα πανελλήνιο-παμμικρασιατικό θρησκευτικό-πολιτιστικό προσκύνημα - όπως γίνεται με την Παναγία Σουμελά με τους Ποντίους- και εκεί οι Μικρασιάτες και τα παιδιά των παιδιών τους ν' αναβαπτιστούν στην ατμόσφαιρα των αλησμόνητων πατρίδων, να κοινωνήσουν απ' τα ίδια Άγια Ποτήρια και να προσκυνήσουν τις ίδιες άγιες εικόνες και τα άγια λείψανα που έφεραν από την ευλογημένη μικρασιατική γη. Θα έπρεπε η Μητρόπολη της Καβάλας να προβάλλει περισσότερο στο πανελλήνιο-να με συγχωρεί, αλλά δεν γνωρίζω μέχρι ποιο σημείο το έχει κάνει-το ήθος, την πίστη και το παράδειγμα των απλών κατοίκων του Γκέλβερι, που διαφύλαξαν τα ιερά τους κειμήλια και με ευλάβεια και προσωπική τους μέριμνα, πήραν πάλι τη θέση τους και έγιναν οδηγοί στη νέα τους ζωή. Θα έπρεπε να οδηγούνται οι μαθητές-στα πλαίσια

των πολιτιστικών τους εκδηλώσεων- στη Νέα Καρβάλη, για να δουν πώς οι Μικρασιάτες ζωντάνεψαν τον μύθο του Αινεία.

Τα κειμήλια αυτά όλοι Νεοκαρβαλιώτες και ο ιερέας του ναού παπα-Λευτέρης Ανάτσης τα συντηρούν, τα προσέχουν σαν τα μάτια τους μη τυχόν και τ' αρπάξουν βέβηλα χέρια. Είναι δε πρόθυμοι να συνδράμουν έναν μεγάλο και ιερό σκοπό.

Η επίσκεψη στη Νέα Καρβάλη θ' αφήσει στην ψυχή του καθενός άπειρο θαυμασμό, για τον Μικρασιάτη, τον απλό δουλευτάρη, που κρατούσε άσβεστη την πίστη του, τόσο, που κατά την αγωνιώδη φυγή και την έξοδό του, δεν άφησε τα ιερά του να τα μολύνουν, αλλά φρόντισε να τα κουβαλήσει και να τα υψώσει στη νέα του πατρίδα, για να του δίνουν πάλι, πίστη, θάρρος και δύναμη. Να γιατί η Νέα Καρβάλη μπορεί να γίνει η Νέα Σιών του Μικρασιατικού Ελληνισμού.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 28 Σεπτεμβρίου 1980)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 26 Ιουνίου 1994)

Μικρασιατικές Μνήμες

3. Η Μυτιλήνη της προσφυγιάς

Η πόλη της Μυτιλήνης, η αρχόντισσα του Αιγαίου και γενικά ολόκληρο το νησί της Λέσβου με τις απαράμιλλες φυσικές ομορφίες, με τα ιερά προσκυνήματα, με την πολιτιστική κληρονομιά, με τους πνευματικούς δημιουργούς από αρχαιότητα μέχρι σήμερα, είναι μια περιοχή της πατρίδας μας, που θα σε γοητεύσει και φεύγοντας θα δώσεις υπόσχεση ότι πάλι θα ξανάρθεις για να βιώσεις όχι φευγαλέα και τουριστικά θα 'λεγα, αλλά με όλη σου την ευφρόσυνη διάθεση και ποικιλία των συγκινήσεων, που σου προσφέρει αφειδώλευτα.

Εδώ πρέπει ν' αναφερθούμε στον λεγόμενο «πρώτο διωγμό του 1914», όταν δεκάδες ελληνικά χωριά της Ιωνίας των περιφερειών Αδραμυτίου, Κυδωνιών, Περγάμου, Φώκαιας, Μενεμένης, Σμύρνης, Τσεσμέ κ. ά. ξεκληρίστηκαν από τους μαινόμενους Τούρκους-διάβαζε σατανικό σχέδιο αφανισμού των Ελλήνων του Γερμανού φον Σάντερς. Τότε το νησί της Λέσβου κράτησε κι έθρεψε στον εύφορο ελαιοκαλλιιεργούμενο τόπο του χιλιάδες Μικρασιάτες Έλληνες, που «προσωρινά», για πέντε σχεδόν χρόνια,

προσπαθούσαν να επιβιώσουν, κοιτώντας νοσταλγικά τ' απέναντι χωριά τους.

Κι ερχόμαστε στη Μεγάλη Τραγωδία του 1922- τέλος Αυγούστου και Σεπτέμβρη- τότε που το νησί και το λιμάνι της Μυτιλήνης, έπαιξε το ρόλο του ενδιάμεσου διαμετακομιστικού σταθμού της ανθρώπινης δυστυχίας, όταν τα ατμόπλοια άδειαζαν βιαστικά μπουλούκια-μπουλούκια τους αλλόφρονες πρόσφυγες, ξαναγύριζαν και ξανάφερναν άλλους κι άλλους, που στοιβάζονταν κι έμεναν προσωρινά οπουδήποτε.

Τα όσα συνέβησαν τότε στη Λέσβο παρουσίασε σε μια μελέτη της η φιλόλογος Βασιλική Γρ. Κουρβανιού, η οποία αναδίφησε τις εφημερίδες που εκδίδονταν εκείνη την εποχή και περιέγραφαν τα δραματικά γεγονότα. Η μελέτη δημοσιεύτηκε στα «ΑΙΟΛΙΚΑ ΦΥΛΛΑ» (τεύχος 31^ο, Οκτώβριος 1993) με τίτλο «Πώς είδε ο λεσβιακός τύπος τη Μικρασιατική Καταστροφή και τον ερχομό των προσφύγων στη Λέσβο». Διαβάζουμε μερικά αποσπάσματα:

Η εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος» της 25^{ης} Αυγούστου 1922 στη στήλη «Τοπικά» έχει μια δραματική περιγραφή της άφιξης των πρώτων προσφύγων στη Μυτιλήνη: «Τραγικήν εν τη μεγαλοπρεπεία της εικόνα παρουσιάζει από προχθές ο λιμήν μας. Αλλεπάλληλα καταπλέουν εκ των διαφόρων λιμένων τα ατμόπλοια. Μεταφέρουσι στρατιώτας, πρόσφυγας και άλλους επιβάτας...Μετά δυσκολίας ευρίσκει τις κάθισμα εις τα καφενεία, ενώ τα εστιατόρια και τα ξενοδοχεία ύπνου είναι αδύνατον πλέον να περιλάβωσι άλλον κόσμον...Κατά πληροφορίας εκ της υπαίθρου εις διάφορα σημεία των ακτών της νήσου αποβιβάζονται με τρεχαντήρια και βάρκες πρόσφυγες από τας απέναντι ακτάς. Η κατάστασις των θυμάτων αυτών είναι αξιοθρήνητος»

Άλλη εφημερίδα, η «Σάλπιγξ», σημειώνει για το ίδιο θέμα: «Η αποβίβασις των πρώτων προσφύγων παρουσιάζει οικτρότατον θέαμα. Οι κοπετοί και οι οδυρμοί των οικογενειών επέσυραν τον οίκτον».

Στην πόλη της Μυτιλήνης τα προβλήματα απ' τη συγκέντρωση και τον συνωστισμό τόσων πολλών ανθρώπων γίνονται κάθε μέρα και πιο έντονα. Οι εφημερίδες επισημαίνουν: «Η Μυτιλήνη κινδυνεύει. Η πείνα και η χολέρα είναι τα μικρότερα κακά».

Στις 9 Σεπτεμβρίου καταπλέουν ακόμα δύο ατμόπλοια κατάφορτα με πρόσφυγες και η εφημερίδα «Ελεύθερος Λόγος» σημειώνει: «Ρακένδυτοι και τετραχειλισμένοι, ρυπαροί και κατεπονημένοι...τινές εκράτουν μικρόν δέμα με ελάχιστα ενδύματα και με τους οφθαλμούς πλήρεις δακρύων, εκάθηντο εις την άκραν της προκυμαίας κλαίοντες. Στις 19 Σεπτεμβρίου στη Μυτιλήνη έχει δημιουργηθεί αδιαχώρητο. Η πόλις μας βουλιάζει από το πλήθος των αφιχθέντων προσφύγων. Σπιθαμή γης δεν έμεινε πλέον

ακάλυπτος. Το επί της προκυμαίας βάδισμα κατορθούται μόνο διά διαγκωνισμόν».

Και κλείνουμε την επιλογή των περιγραφών από τις λεσβιακές εφημερίδες με την επισήμανση της ερευνήτριας φιλόλογου Βασιλικής Κουρβανιού, που σημειώνει: «Ο Σεπτέμβριος του '22 είναι φοβερός για το νησί και ιδιαίτερα για την πόλη της Μυτιλήνης. Αναρίθμητα πλήθη δυστυχισμένων ανθρώπων συνωστίζονται στην προκυμαία, στον Κήπο, στα Σχολεία, στους κινηματογράφους, στις εκκλησίες και στα τζαμιά».

Συνεχίζουμε όμως τις περιγραφές με τις μαρτυρίες της Μικρασιάτισσας μακαρίτισσας μάνας μου, που 11χρονο κοριτσάκι, της αποτυπώθηκαν όλα τα παραπάνω τραγικά, που διαβάσαμε: «Βγήκαμε με καράβι στη Μυτιλήνη, χωρίς τον πατέρα μας. Χαθήκαμε στην αναμπαμπούλα. Ήρθε μετά δυο μέρες με ένα παπούτσι στο πόδι, κρατώντας στο χέρι έναν κουβά με λίγο κρέας μέσα! Πού το βρήκε δεν ξέρω. Μείναμε στον Κήπο. Αυτός ο Κήπος ήταν γεμάτος κόσμος! Μείναμε στα δέντρα από κάτω και μια μέρα, μάλιστα, έπιασε και βροχή. Στην προκυμαία είχαν κάνει δυο ξύλινα αποχωρητήρια και μέσα στη θάλασσα πέφτανε τα κακά... Ας τα, μην τα ρωτάς! Όλες οι ακαθαρσίες εκεί στην άκρη είχαν μαζευτεί. Μείναμε μια εβδομάδα στον Κήπο και μετά μπήκαμε σ' ένα πλοίο και ήρθαμε στον Βόλο».

Η προτομή του Εθνο-ιερομόρφου των 1922, Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, έξω από το μεγάλο λιμάνι του Αγίου Ουράνου στην πόλη της Μυτιλήνης.

Η Μυτιλήνη της προσφυγιάς έχει πολλά για ν' αναμοχλεύσει τη μνήμη χιλιάδων προσφύγων ή τους απογόνους αυτών και να τους συγκινήσει. Εκεί είναι η προκυμαία, ο δημόσιος Κήπος, ο προσφυγικός συνοικισμός, στα βόρεια της πόλης, στην Επάνω Σκάλα, οι προτομές των Εθνο-ιερομαρτύρων Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης, Γρηγορίου Κυδωνίων, Αμβροσίου Μοσχονησίων, Ευθυμίου Ζήλων (στη Μονή Λειμώνος) και το ορειχάλκινο άγαλμα της στοργικής και περήφανης Μικρασιάτισσας Μάνας, που κρατάει τα τρία παιδιά της και κοιτάζει προς την Ανατολή, απέναντι στις χαμένες, αλλά αλησμόνητες πατρίδες της Μικρασιατικής γης και Ιωνίας (Θα γράψουμε προσεχώς γι' αυτό το άγαλμα της Μικρασιάτισσας Μάνας).

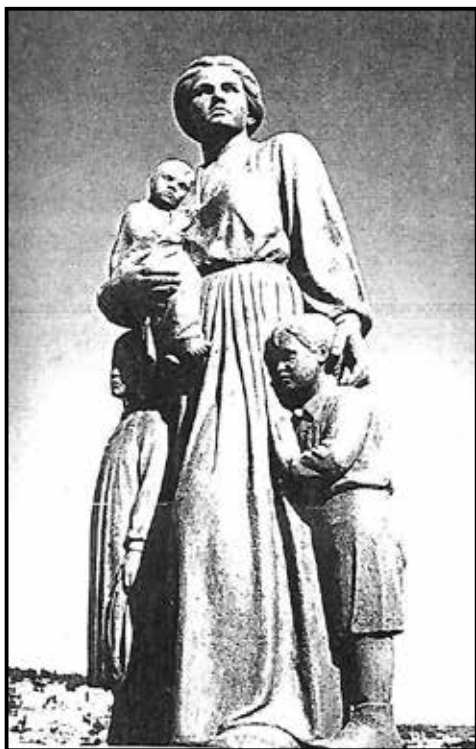
Η Μυτιλήνη, η αρχόντισσα του Αιγαίου, με την πλούσια πολιτιστική της κληρονομιά, με τα ωραία της νεοκλασικά κτήρια, η Μυτιλήνη της προσφυγιάς μάς περιμένει εκεί στον σκιερό δημόσιο Κήπο της, για ν' αναπολήσουμε τις πικρές μέρες του Σεπτέμβρη του 1922 και να τιμήσουμε τους προγόνους μας και τους γονείς μας.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 26 Ιουνίου 1994)

(Είχαμε πάει, τότε, 7ήμερη εκδρομή στη Λέσβο, με τον κουμπάρο Γιάννη Κονταξή και τον Γιάννη Πανιό και γυρίσαμε όλο το νησί).

(Δημοσιεύτηκε στη εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 14 Αυγούστου 1994)

4. Το άγαλμα της Μικρασιάτισσας Μάνας στη Μυτιλήνη

Η Μικρασιάτισσα Μάνα.

Το ορειχάλκινο άγαλμα της Κατερίνας Χαλεπά-Κατσάτου, που στήθηκε λίγο έξω απ' τον προσφυγικό συνοικισμό της Επάνω Σκάλας της Μυτιλήνης.

Σε προηγούμενο σημείωμά μας με τίτλο «Η Μυτιλήνη της προσφυγιάς» είχαμε αναφερθεί και για το ορειχάλκινο άγαλμα της «Μικρασιάτισσας Μάνας», που ορθώνεται περήφανο στην Επάνω Σκάλα (συνοικία προσφυγική της Μυτιλήνης), που αγναντεύει στα μικρασιατικά παράλια τις χαμένες, αλλά αλησμόνητες πατρίδες.

Σήμερα, με την ευκαιρία της μεγάλης αυριανής γιορτής του Δεκαπε-νταύγουστου, που τιμάται η Παναγία μας, η Μάνα του Χριστού και ταυτόχρονα στην Ευαγγελί-στρια της Νέας Ιωνίας, έξω στον περίβολο του ναού στην προτομή του εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης, τελείται επιμνημόσυνη δέηση και κατ'ίθεται στεφάνι από τον δήμαρχο Νέας Ιωνίας «υπέρ των εν τη Μικρά Ασία αδίκως σφαγιασθέντων πατέρων και αδελφών μας», είναι, θαρρώ, επίκαιρο να τιμήσουμε τη

Μικρασιάτισσα Μάνα, συ-νεχίζοντας την περιήγησή μας στη «Μυτιλήνη της προσφυγιάς», περιγράφ-φοντας το άγαλμα και όλα τα σχετικά με αυτό.

Για το άγαλμα τούτο η εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» (25-10-1984) είχε γράψει: **«Μιλούν τ' αγάλματα.** Η γνωστή γλύπτρια κ. Κατερίνα Χαλεπά-Κατσήτου, εγγονή (από αδελφό) του Γιαννούλη Χαλεπά πήρε παραγγελία να φτιάξει από χαλκό τη «Μικρασιάτισσα Μάνα». Μόνη δέσμευση ήταν η Μάνα να κοιτά προς την Ανατολή, εκεί που είχε αφήσει, στη χαμένη πατρίδα, άταφους νεκρούς, τους άνδρες και τ' αγόρια πάνω από δεκαπέντε χρόνων που τ'χαν σφάξει οι Τούρκοι. Και να 'χει τρία παιδιά, το ένα μικρό στην αγκαλιά, τα άλλα μικρά γαντζωμένα στη φούστα της.

Η παραγγελία δόθηκε και γεννήθηκε η νέα γυναίκα με συννεφιασμένο πρόσωπο, με μια δύναμη και αποφασιστικότητα, να ζήσει αυτή και τα τρία βλαστάρια της, να χτίσει, να ξαναγαπήσει τη νέα πατρίδα, αλλά με το βλέμμα και την καρδιά για πάντα στην Ανατολή».

Και ο πρόεδρος, του Εξωραϊστικού Πολιτιστικού Συλλόγου Μυτιλήνης «Η Επάνω Σκάλα», που παράγγειλε το άγαλμα κ. Γιάννης Πατανός, σήμερα διευθυντής της Τράπεζας Ελλάδος Μυτιλήνης θα μας πει:

«Η γλύπτρια δούλεψε με πολύ μεράκι κι έδωσε έκφραση όχι μιας κακόμοιρης γυναίκας διωγμένης, αλλά μιας υπερήφανης Ελληνίδας, που έκλεισε μέσα στην καρδιά της τον πόνο και τη θλίψη και ήρθε εδώ αποφασισμένη να ριζώσει στην καινούργια της πατρίδα, προστατεύοντας τα παιδιά της. Έπρεπε να τιμήσουμε την ηρωίδα εκείνη γυναίκα, που ήρθε εδώ διωγμένη με τα παιδιά της, χωρίς προστάτη και να τ' αναθρέψει μέσα σε μύριες δυσκολίες».

- Και πραγματικά ήταν ηρωίδα η Μικρασιάτισσα Μάνα. Αν ανατρέξουμε στα τελευταία χρόνια της Μικρασιατικής Τραγωδίας θα τη δούμε να στέκεται όρθια, να σηκώνει μόνη της το βάρος των οικογενειακών υποχρεώσεων και να προσπαθεί να τα βγάλει πέρα, παλεύοντας με νύχια και δόντια. Και να τα στάδια αθλήσεως:

- Στον πρώτο διωγμό του 1914, όταν τα ιωνικά παράλια γνώρισαν απηνείς διωγμούς, σφαγές αμάχων και λεηλασίες και, ενώ οι άνδρες οδηγούνταν στο εσωτερικό με τα Αμελέ Ταμπουρού (Τάγματα Εργασίας) για εξόντωση και αργό θάνατο από τους Τούρκους, η Μικρασιάτισσα μάνα θ' αναλάβει να σώσει και να θρέψει τα παιδιά της και τους γέροντες γονείς.

- Κι ερχόμαστε στα φοβερά γεγονότα του 1922. Στόχος των Τούρκων ο αφανισμός του Έλληνα άνδρα. Ο στρατιωτικός διοικητής της Σμύρνης θα βγάλει διαταγή: «Όλοι οι Έλληνες και Αρμένιοι από του 18^{ου} έτους μέχρι του 45^{ου} θα κρατηθούν ως αιχμάλωτοι μέχρι πέρατος των εχθροπραξιών». Και εκεί στην προκυμαία της Σμύρνης με οικογένειες ερείπια, τσακισμένες από

την ταλαιπωρία, την πείνα, τη γύμνια και τον θάνατο, η Μικρασιάτισσα Μάνα θα αναλάβει να περάσει την οικογένειά της (παιδιά και γέροντες) ανάμεσα από τα μαινόμενα τούρκικα στίφη, που ζητούσαν να τους αρπάξουν ό, τι είχαν.

- Στο βιβλίο μας «Αληθινές Μικρασιατικές Ιστορίες» γράφουμε για πολλά τέτοια παραδείγματα. Εδώ αναφέρουμε ένα: Η Πολυξένη Δανού, αρχόντισσα από τον Μπουντζά της Σμύρνης, μόνη με τα οχτώ παιδιά της, από 18 και κάτω, προσπαθεί να τα σώσει και να τα επιβιβάσει στα πλοία. Ένα τούρκικο μάτι θα καρφωθεί στο πρώτο της παιδί, στον Μιχάλη, που κρατούσε στον κόρφο του δυο εικόνες τυλιγμένες και θα ρεκάζει απαίσια: «Αυτός ο σκύλος είναι μεγάλος (δηλ. δεν είναι παιδί), *πιάστε τον*». Τον έπιασαν. Στης Μάνας την καρδιά μπήγεται μαχαίρι...Έχασε (ευτυχώς προσωρινά) το ένα, έσωσε τα άλλα...

- Και ήρθε η Μικρασιάτισσα Μάνα εδώ πρόσφυγας, για ν' αναλάβει νέον αγώνα. Τον αγώνα της επιβίωσης κάτω από δύσκολες οικονομικές συνθήκες, χωρίς νοικοκυριό, χωρίς σπίτι, χωρίς δουλειά και σε πάρα πολλές περιπτώσεις, χωρίς τον άνδρα της. Ο μπαρμπα-Δημήτρης Δεμίρης από τη Νέα Ιωνία μάς είπε: *«Μπουκάρησε ο κόσμος και κατοικήσαμε (στα προσφυγικά σπίτια). Ήρθε η μάνα μου και πιάνει ένα σπίτι»*.

- Και μια στατιστική από τον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Από τα πρώτα προσφυγικά σχολεία, που λειτούργησαν στον, τότε, προσφυγικό συνοικισμό κατά το σχολικό έτος 1924-25 μαθαίνουμε ότι: Σε σύνολο 393 μαθητών και μαθητριών οι 121 (!) δηλ. ποσοστό 30,8% είναι χωρίς πατέρα (ένδειξη: ορφανός ή αιχμάλωτος πολέμου). Έτσι η Μικρασιάτισσα Μάνα μέσα στις αντιξοότητες της προσφυγιάς αναλαμβάνει ν' αναστήσει την οικογένεια. Δουλεύει παραδουλεύτρα, ξενοπλένει σε σπίτια για ένα κομμάτι ψωμί, δουλεύει εργάτρια σε μπαξέδες και σε ελαιοπερίβολα, δουλεύει στα εργοστάσια του Βόλου κι όπου αλλού βρει δουλειά.

- Δικαιολογημένα, λοιπόν, και με περηφάνια, όταν έγιναν τ' αποκαλυπτήρια του θαυμάσιου αγάλματος με μια συγκινητική τελετή στις 14 Οκτωβρίου 1984 οι επίσημοι παράγοντες της Λέσβου θα πλέξουν το εγκώμιο της Μικρασιάτισσας Μάνας. Παρών και ο Σμυρνιός, υφυπουργός Εσωτερικών κ. Γιάννης Καψής, που θα τονίσει: *«...Αλλά για τη Μάνα της προσφυγιάς δεν τελειώνει ο αγώνας. Μα όσο κι αν ανάστησε καινούργιο σπιτικό, όσο κι αν ανάστησε τα παιδιά της, που είχε σώσει απ' την καταστροφή, κράτησε στο βλέφαρό της ένα δάκρυ γι' αυτούς που φυλάνε με τα κόκαλά τους τις χαμένες μας πατρίδες»*.

- Στις 28 Φεβρουαρίου 1994, εδώ στη Νέα Ιωνία, σε τελετή που οργάνωσε η νεοσύστατη Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», ο Μητροπολίτης μας κ. Χριστόδουλος, αναπτύσσοντας το θέμα

«Μικρασιάτες Άγιοι», θα τελειώσει τον λόγο του, διερωτώμενος, με τούτα τα συγκινητικά για κάθε Μικρασιάτη και βεβαίως για τη Μικρασιάτισσα Μάνα: «Έν ευρεία έννοια, θα έλεγα, πως άγιοι υπήρξαν όλοι εκείνοι οι αείμνηστοι πατέρες, μητέρες και παππούδες μας, που έζησαν τα χρόνια εκείνα μέσα στη Μικρά Ασία, και που ήλθαν εδώ κυνηγημένοι, ξυπόλυτοι, γυμνητεύοντες, φτωχοί και πειναλέοι. Όλοι αυτοί, που περιέφεραν τα ράκη τους μέσα εις τας πλατείαις και τας ρύμας των πόλεων, δεν ήταν κατά μίαν άλλη εκδοχή άγιοι;».

Ας ταξιδέψουμε νοερά-μέρες του Δεκαπενταύγουστου-στο γαλάζιο Αιγαίο κι ας πάμε στο εκφραστικό άγαλμα της Μικρασιάτισσας Μάνας, εκεί στην Επάνω Σκάλα της Μυτιλήνης κι ας γονατίσουμε μ' ένα λουλούδι στο χέρι, δίνοντας μια υπόσχεση. Να μοιάσουμε τη Μικρασιάτισσα Μάνα στο ήθος, στο φρόνημα, στην εργατικότητα, στην τιμιότητα, στον αγώνα για τη ζωή και τη δημιουργία.

(Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 14 Αυγούστου 1994)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 29 Σεπτεμβρίου 1996)

5. Η Κεφαλλονιά της προσφυγιάς

Η πλημμυρίδα της Μικρασιατικής Καταστροφής «ξέβρασε» στα κυριότερα λιμάνια της χώρας μας αγεληδόν τ' ανθρώπινα ράκη. Οι αρχές προσπαθούσαν να βολέψουν, όπως-όπως, την κατάσταση και να προωθήσουν αυτό το ανθρώπινο φορτίο σε γειτονικές πόλεις και χωριά για να βρουν οι πρόσφυγες στέγη, τροφή και δουλειά. Έκαναν, τη λεγόμενη «αραίωση των προσφύγων», γιατί, κυριολεκτικά, είχαν «πήξει» ο Πειραιάς, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, ο Βόλος και η Καβάλα.

Στον Πειραιά, ο σταθμός «υποδοχής» των προσφύγων ήταν το λοιμοκαθαρτήριο στον Άγιο Γεώργιο Κερατσινίου. Εκεί, για τον φόβο των μεταδοτικών ασθενειών, τους «υποδέχονταν» με απολυμάνσεις στον κλίβανο και με κούρεμα των μαλλιών ... και έπειτα τους ξαναφόρτωναν σε άλλα καράβια ή σε τρένα για να τους «τακτοποιήσουν» σε άλλα μέρη της πατρίδας μας.

Αποδέκτης πολλών προσφύγων Μικρασιατών του 1922 και του 1924 υπήρξε και το νησί της Κεφαλλονιάς. Δεν μπόρεσα να βρω ή να εξηγήσω γιατί τους πήγαν σε ένα νησί σχεδόν άγονο, που πάρα πολλοί κάτοικοί του

ξενιτεύονταν στην Αμερική ή γίνονταν ναυτικοί και σε κάθε περίπτωση η διαβίωση θα ήταν περισσότερο προβληματική για τους πρόσφυγες.

Στη Νέα Ιωνία, τη δική μας, η 86χρονη Μικρασιάτισσα κ. Πηνελόπη Κεχαΐδη, το γένος Πολυχρονίδη, μάς διηγήθηκε πως από το εσωτερικό της Μικράς Ασίας βρέθηκε στον Πειραιά και απ' εκεί στην Κεφαλλονιά στο Χωριό Φαρακλάτα κοντά στο Αργοστόλι. Η περίπτωση της μου κέντρισε το ενδιαφέρον να ερευνήσω και να μάθω περισσότερα, κάποια στιγμή.

Και η ευκαιρία μου δόθηκε. Εφέτος το καλοκαίρι, ούριος άνεμος, μάς έφερε στο όμορφο νησί της Κεφαλλονιάς με τις φυσικές ομορφιές της και τη μεγάλη πολιτιστική της παράδοση και ιστορία. Εκεί συνάντησα Μικρασιάτες στο Αργοστόλι και μίλησα μ' αυτούς.

Επίσης στην πλούσια «Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη» του Αργοστολίου βρήκα σχετική βιβλιογραφία. Όλα αυτά, θαρρώ πως αξίζει, ν' αποτυπωθούν σε ένα σημείωμα για να θυμηθούμε τις δραματικές συνθήκες που βρέθηκαν τότε οι πρόσφυγες και να τονισθεί η εργατικότητα, το ήθος, η θρησκευτικότητα και τα πολιτιστικά ελληνικά στοιχεία, που έφεραν μαζί τους και «μπόλιασαν» τ' ακρότατα σημεία της πατρίδας μας και συνέβαλαν στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία του τόπου που εγκαταστάθηκαν.

Η Μικρασιάτισσα κ. Μαρίκα Αποστολάτου, 86 χρονών, στο Αργοστόλι με πίκρα θυμάται εκείνες τις σκληρές μέρες της προσφυγιάς. Σήμερα, κοντά στα παιδιά της και στην κεφαλλονίτικη κοινωνία ζει ευτυχισμένη γύρω με ανθρώπους που την τιμούν και την αγαπούν.

Και να οι επαφές μου στο Αργοστόλι. Η κ. Μαρίκα Αποστολάτου, το γένος Αναστασιάδη, δέσποινα Μικρασιάτισσα 86 χρονών, μητέρα του αρχιμουσικού της Φιλαρμονικής του Δήμου Αργοστολίου Γεράσιμου Αποστολάτου, με ευγένεια και προθυμία μου μίλησε για το πώς έφθασαν, πού εγκαταστάθηκαν και πώς ήταν η ζωή τους στα πρώτα σκληρά χρόνια της προσφυγιάς στο Αργοστόλι. Σήμερα τα παιδιά της και οι γαμπροί της με υπερηφάνεια αναφέρουν την καταγωγή της μητέρας τους. Μικρασιάτισσα αυτή, Κεφαλλονίτης ο άντρας της, έσμιξαν κι ανάστησαν μια οικογένεια νοικοκυρεμένη, εργατική, προοδευτική, όπως έγινε σε όλη την Ελλάδα, που οι Μικρασιάτες, οι Θρακιώτες και οι Πόντιοι πρόσφυγες «μπόλιασαν» το δέντρο της φυλής κι έδωσαν νέο αίμα στις αρτηρίες της πατρίδας μας.

Ο ακούραστος ερευνητής της Κεφαλλονιάς Άγγελο-Διονύσης Δεμπόνος, θεώρησε υποχρέωσή του να γράψει για τους πρόσφυγες ένα κομμάτι της κεφαλλονίτικης κοινωνίας στο βιβλίο του «Σταθμοί στην πολιτικοκοινωνική και πολιτισμική ζωή του Αργοστολίου» (Έκδοση 1944), καθώς και μια μελέτη «Οι πρόσφυγες του 1922 και η αρμενική παροικία της Κεφαλλονιάς (Έκδοση 1922). Και τα δύο τα βρήκα στην πλούσια «Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη» του Αργοστολίου, όπου με προθυμία μ' εξυπηρέτησαν.

Οι πληροφορίες, που μάς δίνει ο συγγραφέας, μάς μεταφέρουν σ' εκείνα τα πικρά χρόνια της προσφυγιάς, που με παραστατικότητα μου περιέγραψαν και οι παραπάνω συνομιλητές μου. Διαβάζουμε, αποσπάσματα από την εφημερίδα «Τελώνιον» του Αργοστολίου εκείνης της εποχής:

«Με το ατμόπλοιο «Έβρος» του Εμπειρίκου, το δεύτερο δεκαήμερο του Νοέμβρη του 1922, φθάνουν στην Κεφαλλονιά δυο χιλιάδες πρόσφυγες που προέρχονται από τη Καλλίπολη. Το ένα πλοίο διαδέχεται το άλλο, με στοιβαγμένα κάτω από απαράδεκτες συνθήκες τα ανθρώπινα ράκη, που επεδίωξαν με τη φυγή για σώσουν τη ζωή τους. Ο Νομάρχης Κεφαλλονιάς Κυπριώτης αναθέτει στον διευθυντή της Νομαρχίας Κατσανό να φροντίσει για τη στέγασή τους. Ό,τι διαθέσιμος χώρος χρησιμοποιείται για τον σκοπό αυτό! Μετζάοι ακατάλληλοι και υγροί, με δάπεδο το χώμα, που χρησίμευαν για αποθήκες στα αρχοντικά ή παράγκες που αποθήκευαν τη σταφίδα! Δημόσια κτήρια, το θέατρο, κληροδοτημένες οικοδομές, επιταγμένα ξένοικα αρχοντόσπιτα, από μία ώρα σ' άλλη μεταβάλλονται σε προσφυγικά καταλύματα! Ανάμεσά τους το κτήριο Σπύρου Αμπατιέλου στην παραλία και η τεράστια οικοδομή Γρηγόρη Λουκάτου.

»Πολλοί πρόσφυγες συνωστίζονται κάτω από φρικτές συνθήκες διαβίωσης στους στρατώνες και άλλοι στα επιταγμένα σπίτια του Νικόλα Γαβριελάτου ή Κολόμπου, πίσω από το θερινό θέατρο! Όσες αποθήκες βρίσκονται στην παραλία, μετατρέπονται σε καταυλισμούς, όπως οι τεράστιοι ισόγειοι χώροι εκεί που μετάπειτα το παγοποιείο του Νικολάτου.

»Στις 2 Δεκεμβρίου το πρωί φτάνει στο Αργοστόλι το ατμόπλοιο «Αρχιπέλαγος» με 2.500 νέους πρόσφυγες. Πολλοί από αυτούς προωθούνται στα χωριά. Το ίδιο βράδυ καταπλέει το ατμόπλοιο «Μαρίκα». Ένα τεράστιο φορτηγό που «γέμισε με τον όγκο του το πόρτο», όπως θυμούνται οι παλιοί. Μόλις άνοιξαν οι μπουκαπόρτες του, κοντά στην παραλία, για να αποβιβαστούν με μαούνες, μια αποφορά που έφερνε αναγούλα ξεχύθηκε σε μεγάλη έκταση και έκανε πολλούς να απομακρυνθούν ανάστατοι. Ο κόσμος που κατέβηκε, πιο πολύ από περιέργεια και λιγότερο από συμπόνια, παρακολουθούσε την απόβαση

του «φορτίου» αυτού. Εξαφανίστηκαν όμως όλοι και η παραλία ερήμωσε, σαν γνωστοποιήθηκε πως ανάμεσά στους επιβάτες του υπάρχει κρούσμα ευλογιάς.

» Η διαδρομή στην οδό Σιτεμπόρων, το Ξυλοπάζαρο, είναι προβληματική από την αποφορά που ξεχύνεται από τις γύρω ισόγειες ή δίπατες αποθήκες και τα τριώροφα των Καραντινού, Φωκά και Τζανή, που έχουν επιταχθεί για στέγαση! Μέσα τους στοιβάζεται το ανθρώπινο φορτίο της συμφοράς σε κατάσταση υποβιβασμού της ανθρώπινης υπόστασης! Στον δρόμο τα ξεπλύματα και τα αποπατήματα διαγράφουν αηδιαστικά πράσινα ρυάκια, ενώ στα παράθυρα θλιβερός σημαιοστολισμός, τα ρούχα που απόμειναν για να καλύψουν τη γύμνια!».

Διαβάζοντας όλα τα παραπάνω, πρέπει να λύθηκε και η απορία μου, γιατί μετέφεραν πρόσφυγες στο Αργοστόλι της Κεφαλλονιάς. Φαίνεται ότι οι αρχές δήλωσαν ότι έχουν αρκετές αποθήκες και μεγάλα εγκαταλελειμμένα αρχοντόσπιτα, που θα μπορούσαν να στεγάσουν πολλούς πρόσφυγες. Όσο για δουλειές και απασχόληση κάτι μπορούσε να γίνει με τον καιρό. Προτεραιότητα είχε το πρόβλημα της προσωρινής στέγασης και σ' αυτό μπορούσε ν' απαντήσει θετικά η Κεφαλλονιά. Γι' αυτό και οι карабиές προσφύγων!

Δεν προχωρώ παρακάτω γιατί η περιγραφή μου φέρνει σύγχυση στον νου και νομίζω πως διαβάζω τη δική μας εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» εκείνων των φρικτών ημερών του '22, που κατά παρόμοιο τρόπο περιγράφει την άφιξη και εγκατάσταση των προσφύγων στον Βόλο. Παντού μέσα στο ίδιο σκηνικό παίζεται το δράμα της πικραμένης προσφυγιάς «Άφιξη και εγκατάσταση των προσφύγων».

Και δεν είναι μόνον η άφιξη σ' έναν τόπο. Είναι και η «αραίωση». Διαβάζουμε: «Κρίνεται αναγκαία η όσο το δυνατόν συντομότερα «κατ' ανάγκην αραιώσεις ενός τοιούτου εκτάκτου πληθυσμού, επαπειλούντος διά του πυκνού συνωστισμού την δημοσίαν υγείαν, διασαλευθείσαν»! Ανάστατες, λοιπόν, οι μικρές κοινωνίες του ελλαδικού χώρου από την «εισβολή» των «προσφύγων», των «τουρκόσπορων» από τη Μικρά Ασία, των Ποντίων με τα ακαταλαβίστικα «ελληνικά τους», των «βουλγαρόφωνων» από τη Θράκη.

Το κράτος, παρά τις εσωτερικές πολιτικές ανακατατάξεις, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια να ανακουφίσει, όσο το δυνατόν τους πρόσφυγες. Κτίζει σπίτια, δίνει χωράφια και γεωργικά εργαλεία, προσπαθεί ν' ανοίξει δουλειές.

Στο Αργοστόλι, την πρωτεύουσα της Κεφαλλονιάς στο ΝΑ άκρο της πόλης θα κτισθεί ο «προσφυγικός συνοικισμός» σε ενιαίο συγκρότημα με μονότονο αρχιτεκτονικό σχέδιο (παντού τα ίδια, όπως και εδώ στη Νέα Ιωνία). Ο

σεισμός του 1953 γκρέμισε αυτό το αίσχος και άφησε οικόπεδα αρκετά μεγάλα για να κτισθούν καινούργια σπίτια στα οποία διαμένουν, όχι πολλοί, απόγονοι εκείνων των προσφύγων, γιατί οι περισσότεροι, ειδικά μετά τον εμφύλιο, αναζήτησαν την τύχη τους αλλού. Πάντως, όσοι έμειναν, έχουν απολύτως αφομοιωθεί με τους Κεφαλλονίτες και έχουν προοδεύσει στα γράμματα και στις τέχνες. Δεν υπάρχει πια κανένας διαχωρισμός και φαίνεται, μετά 74 σχεδόν χρόνια, πολύ μακρινή εκείνη η εποχή της προσφυγιάς, της ανέχειας και των στερήσεων.

Σήμερα, όσοι πηγαίνετε για διακοπές ή ταξίδι αναψυχής στην όμορφη Κεφαλλονιά και τυχαίνει οι γονείς σας να ήταν πρόσφυγες της μαύρης εκείνης εποχής του ' 22, θυμηθείτε ότι κάπου εκεί στο Αργοστόλι, στα Φαρακλάτα, στα Κουρκουμελάτα, στο Ληξούρι και αλλού, πολλοί απ' αυτούς, ίσως οι γονείς σου ή οι συγγενείς σου, έζησαν πικρά τους πρώτους μήνες ή τα πρώτα χρόνια και σ' αυτό το νησί. Όμως, έδωσαν την εργατικότητα τους, το ήθος τους, τη θρησκευτικότητα και τον πολιτισμό τους, που έφεραν από τις μακρινές ελληνικές εσχαιές και τα ζύμωσαν με τους ντόπιους για ν' αποτελέσουν τη σημερινή νεοελληνική κοινωνία.

(Δημοσιεύτηκε τη Κυριακή 29 Σεπτεμβρίου 1996)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη, 23 Νοεμβρίου 1999)

6. Η Σάμος της προσφυγιάς

Το νησί Σάμος, που βρίσκεται σε απόσταση ανα-πνοής από τα μικρασιατικά παράλια (απέχει επτά αρχαία στάδια, περίπου 1300-1400 μ.) κατά τη μικρασιατική καταστρο-φή του 1922 και τη μεγάλη φυγή του ελληνισμού, δέχθη-κε τον πιο μικρό αριθμό προσφύγων σε σύγκριση με τα γειτονικά νησιά της Λέσβου και της Χίου στα οποία τα καράβια ξεφόρτωναν, σαν πρώτο σταθμό, τα κυνηγη-μένα και ξέπνοα πλήθη από το Δικελί και τη Σμύρνη. Στη Σάμο οι πρόσφυγες έφτασαν με τα δικά τους πλεούμενα μέσα (καΐκια, βάρκες) και έπιασαν τα δύο λιμάνια, το Βαθύ και το Νέο Καρλόβασι. Εκεί κούρνιασαν και σιγά-σιγά δημιούργησαν τα νέα νοικοκυριά τους και οργάνωσαν τη νέα ζωή τους. Μέχρι σήμερα οι περιοχές και τα σπίτια που κατοίκησαν οι πρώτοι πρόσφυγες του 1922 στο

Βαθύ (Σάμος) και στο Νέο Καρλόβασι ονομάζονται «προσφυγικά» και έχουν ακόμα τη δική τους ιδιομορφία και το δικό τους χρώμα, το γνωστό σε μας που ζήσαμε σε προσφυγικούς συνοικισμούς.

Στο νησί της Σάμου, όπου βρεθήκαμε το καλοκαίρι με τη Χορωδία Εκπαιδευτικών και συγκεκριμένα στο Νέο Καρλόβασι, είχαμε την πρώτηευχάριστη συνάντηση με τους εκεί Μικρασιάτες. Εκεί γνωρίσαμε τον κ. Νικολή Χουβαρδά (σ. σ. Τότε, το 1922, που τους γράψανε πρόσφυγες ο γραμματέας παράλλαξε το επώνυμο από Κουβαρντάς σε Χουβαρδά, για πιο ελληνικό...). Ο κ. Νικολής που γεννήθηκε στον προσφυγικό συνοικισμό του Ν. Καρλοβασίου πριν 69 χρόνια, μας άνοιξε την καρδιά του και το σπίτι του και μας είπε το χρονικό της εγκατάστασής τους, όπως τ' άκουσε από τους γονείς του και για τη ζωή τους στον προσφυγικό συνοικισμό του Νέου Καρλοβασίου.

Με την πρώτη κουβέντα που κάνουμε μ' αυτόν τον άνθρωπο, αμέσως σου δίνει την εντύπωση πως μέσα στην καρδιά βλέπεις ολοζώντανη την πατρίδα των γονιών του και κατά προέκταση τη δική του, που είναι απέναντι στο μικρασιατικά παράλια. Και δεν αργεί να γίνει η έκπληξη. Από

Η φωτογραφία, που μου χάρισε ο κ. Νίκος Κουβαρντάς. «Κοίταξε», μου λέει, «είναι από το πανηγύρι των Εισοδίων της Θεοτόκου, που ήταν μητροπολιτικός ναός στην πατρίδα μου, στα Αλάτσατα. Και πρόσεξε την ημερομηνία: 21 Νοεμβρίου 1921 δηλ. ένα χρόνο πριν την καταστροφή και την προσφυγιά μας».

έναν μεγάλο φάκελο θα βγάλει συγκινημένος μια ασπρόμαυρη μεγάλη φωτογραφία διαστάσεων 30X42 εκατοστά και θα μου πει: «Σου' φερα εδώ κάτι από την πατρίδα μου τα Αλάτσατα. Ήταν μια μικρή φωτογραφία, αλλά εγώ την έκανα μεγέθυνση και τη χαρίζω στους φίλους μου. Στη χαρίζω και σένα μια που είμαστε πατριώτες-Μικρασιάτες». Τον ευχαρίστησα συγκινημένος. «Κοίταξε» μου λέει «είναι από το πανηγύρι των Εισοδίων της Θεοτόκου που ήταν μητροπολιτικός ναός στην πατρίδα μου, στα Αλάτσατα. Και πρόσεξε την ημερομηνία: 21 Νοεμβρίου 1921, δηλ. ένα χρόνο πριν την καταστροφή και την προσφυγιά μας». Και πράγματι είναι κάτι το συγκλονιστικό. Μέσα σε όλη τη φωτογραφία κλείνονται στριμωγμένοι για να χωρέσουν όλοι στη φωτογραφία εκατοντάδες άνθρωποι στον περίβολο της εκκλησίας, ενώ στη μέση πάνω σ' ένα ψηφιδωτό είναι ο μητροπολίτης της περιοχής περιστοιχιζόμενος από τον ιερό κλήρο και επισήμους. Στ' αριστερά ανάμεσα στους κίονες του νάρθηκα της εκκλησίας κυματίζει σε ψηλό κοντάρι μια ελληνική σημαία. «Πρόσεξε» μου λέει ο κ. Νικολής «αυτό το ψηφιδωτό στην αυλή της εκκλησίας, που πατάει ο δεσπότης υπάρχει ακόμα, όπως το βλέπεις, αλλά ο ναός έγινε τζαμί και ο εξωνάρθηκας αγορά σκεπαστή...». Και συνέχισε συγκινημένος: «Πήγα στην πατρίδα μας τα Αλάτσατα, στα χώματα του πατέρα μου και του προπάππου μου και βρήκα το σπίτι μας, όπως μου έλεγε ο πατέρας μου στον Κακόβολο ντουσεμέ (δρόμος καλντερίμι), όπου εκεί ζούσαν ευτυχισμένοι... Όμως ένα χρόνο μετά τη φωτογραφία αυτή όλα ήρθαν τ' ανάποδα...».

Στον προσφυγικό συνοικισμό του Νέου Καρλοβασίου Σάμου, ο κ. Νίκος Κουβαρντάς από τα Αλάτσατα της Σμύρνης, που μας μίλησε για τη ζωή του εκεί στα προσφυγικά που μεγάλωσε.

(Φωτογραφία κακής ποιότητας, δική μας).

Μιλάει ξαναμμένος και τα λόγια του μπερδεύονται ανάμεσα στις ευτυχισμένες μέρες και τις μαύρες μέρες της προσφυγιάς στ' Αλάτσατα της Μικράς Ασίας, μια κωμόπολη στην αρτηρία Σμύρνης -Τσεσμέ, δυτικά 6 χλμ., που ο πληθυσμός της ανερχόταν σε 15.000 κατοίκους στις αρχές του αιώνα μας, σχεδόν όλοι Έλληνες.

Μου λέει ο κ. Νικολής με έμφαση: «*Άκου να δεις. Παίρναμε τον πατέρα μου στην Αθήνα να μείνει και έλεγε: «Δεν μπορώ, θα φύγω. Θέλω να βλέπω απέναντι το πρωί, όταν σηκώνομαι, στη Μικρασία το βουνό Κόρακα».* Πράγματι από το Νέο Καρλόβασι αχνοφαίνεται στα ανατολικά να σπαθίζει η κορυφή ενός βουνού.

Έτσι λοιπόν τον μαύρο Σεπτέμβρη του 1922 έφτασαν με τα δικά τους μέσα (καΐκια, βάρκες) Αλατσατιανοί, Τσεσμελήδες, Βουρλιώτες και άλλοι πρόσφυγες στο Νέο Καρλόβασι. Πρόχειρα καταλύματά τους έγιναν οι αποθήκες κάτω στην ακρογιαλιά, το σχολείο και τα επιταγμένα άδεια σπίτια. Μετά από δύο χρόνια έκτισαν για τους πρόσφυγες λίγο έξω από το Νέο Καρλόβασι (σε απόσταση 2 χλμ.) έναν μικρό προσφυγικό συνοικισμό κοντά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου και σχεδόν σε επαφή με την περιοχή, όπου οι πλούσιοι βυρσοδέψες του Νέου Καρλοβασίου εκείνης της εποχής είχαν τα σπίτια-βίλλες τους, που υπάρχουν και σήμερα.

Το συνοικισμό αποτέλεσαν 112 σπίτια δύο δωματίων το καθένα συγκροτημένα σε έξι οικοδομικά τετράγωνα που τα διασχίζει ένας κεντρικός δρόμος με δύο καθέτους, χωρίς πλατεία ή άλλους κοινόχρηστους χώρους. (Κύριε Δήμαρχε του Ν. Καρλοβασίου, ένας δρόμος δεν πρέπει να έχει μικρασιατικό όνομα;). Μέσα σ' αυτά στριμώχτηκαν 600-800 ψυχόμετρα, που άρχισαν να ζουν στη μικρή κοινωνία του Νέου Καρλοβασίου και να εργάζονται εργάτες στα βυρσοδεψεία, τεχνίτες, επαγγελματίες και κάθε τίμια δουλειά. Βέβαια στην αρχή, όπως και σ' όλα τα μέρη, αντιμετώπισαν την ξενοφοβία των ντόπιων, που τους αποκαλούσαν εδώ «ξενάρεις», αλλά γρήγορα οι προκαταλήψεις έπεσαν και οι Μικρασιάτες με την εργατικότητά τους και την τιμιότητά τους κέρδισαν την εμπιστοσύνη των Νεοκαρλοβασιτών και σήμερα ο δήμαρχος του Νέου Καρλοβασίου κ. Γιώργος Καραγιάννης θα πει: «Οι Μικρασιάτες είναι το στολίδι του δήμου μας».

Αυτοί οι άνθρωποι, που τους ένωνε η κοινή καταγωγή, η κοινή μοίρα και ο κοινός αγώνας για επιβίωση αποτέλεσαν μια κυψέλη ζωτικότητας, δημιουργίας και ομοψυχίας στη μικρή κοινωνία του Νέου Καρλοβασίου. «*Μοιραζόμασταν το ψωμί, τη δουλειά, τις χαρές και τις λύπες και τα σπίτια μας ήταν ανοιχτά για όλους*» θα μας πει ο κ. Νικολής. Μέσα στη φτώχεια τους και στον αγώνα τους «το γλεντούσαν» και χαίρονταν ειδικά τις Αποκριές με αυτοσχέδιες μασκαράδες, που γύριζαν τον συνοικισμό με την «καμήλα», τους «αράπηδες» πάνω σ' ένα κάρο να τρώνε με τα χέρια τους μακαρόνια μέσα από δοχεία νυκτός (καθίκια) και με τα καμώματά τους σκορπούσαν ακράτητα γέλια. Το γλέντι συνεχιζόταν την Καθαρή Δευτέρα στην ακροθαλασσιά με θαλασσινά και λαγάνες, ενώ τ' Αγιαννιού στον Κλήδονα με τα δίστιχα «καρφωτά» ποιηματάκια σκορπούσαν την ιλαρότητα

και το γέλιο. Οι ντόπιοι τούτες τις μέρες έρχονταν στο συνοικισμό για να χαρούν μαζί με τους Μικρασιάτες.

Όλα αυτά μου θύμισαν τ' αποκριάτικα που γίνονταν στη δική μας Νέα Ιωνία, στον «Φαρδύ, μέχρι τη δεκαετία του '60.

Καιρός όμως είναι να πάμε έστω και για λίγο, όσο μας επέτρεψε ο χρόνος, και στον προσφυγικό συνοικισμό στην πρωτεύουσα του νησιού το Βαθύ. Αυτός βρίσκεται ανάμεσα στο Κάτω και Άνω Βαθύ και τον ξεχωρίζει από τα μονώροφα στη σειρά χαρακτηριστικά σπίτια, όσα ακόμα διατηρούν την αρχική τους μορφή. Τα ονόματα των δρόμων (οδός Μικράς Ασίας, οδός Κωνσταντινουπόλεως, οδός Εφέσου, οδός Μαιάνδρου κ.ά) σου θυμίζουν τις αλησμόνητες πατρίδες. Πρέπει να είναι μεγαλύτερος και να έχει περισσότερα σπίτια από εκείνον του Νέου Καρλοβασίου. Δυστυχώς δεν μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε περισσότερες πληροφορίες για τους Μικρασιάτες του Βαθέως. Σημειώνουμε πάντως ότι στην κεντρική αγορά του Βαθέως (Σάμου), πίσω από τον παραλιακό δρόμο, δεσπόζει επιβλητική μια τριώροφη καπναποθήκη, περίτεχνα σοβατισμένη-τώρα το εσωτερικό της ανακαινίζεται- με ανάγλυφη μεγάλη επιγραφή «XERMANN SRIERER» (Χέρμαν Σπίρερ). Φαίνεται ότι εκείνη την εποχή, όπως και στον Βόλο, θα είχε κίνηση με τα εργατικά χέρια των προσφύγων.

Φεύγουμε από το πανέμορφο νησί της Σάμου συγκινημένοι, γιατί κι αυτό, όπως όλη η Ελλάδα, δέχθηκε ένα μέρος από την πλημμυρίδα των προσφύγων Μικρασιατών, που συνέβαλαν κι αυτοί με τη σειρά τους στην οικονομική και πολιτιστική πρόοδο του νησιού, βλέποντας απέναντι και πολύ κοντά την αλησμόνητη πατρώα τους γη, που την έχουν μέσα στην καρδιά τους.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη, 23 Νοεμβρίου 1999)

Σημείωση (11-10-2024): Αν ανοίξουμε το Διαδίκτυο εκεί θα βρούμε πολλές πληροφορίες για τους Μικρασιάτες πρόσφυγες της Σάμου. Ενδεικτικά αναφέρω: Υπάρχει Σωματείο με την επωνυμία «Ένωση Μικρασιατών Σάμου», που είναι μέλος της Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος και έχει Ιστοσελίδα. Επίσης υπάρχουν διδακτορικές και διπλωματικές εργασίες από νέους επιστήμονες των Πανεπιστημίων Κρήτης και Πελοποννήσου με τεκμηριωμένα και επιστημονικά στοιχεία πάνω στο θέμα «Μικρασιάτες πρόσφυγες στη Σάμο» και μπορεί να τις διαβάσει κάποιος ελεύθερα.

Κεφάλαιο τέταρτο: ΟΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ ΚΑΙ ΣΤΗ ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ (Γεγονότα-άνθρωποι-δράσεις)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τετάρτη 15 Αυγούστου 1990)

Ο ναύτης Γιάννης Μπόνος από τη Νέα Ιωνία μεταξύ των νεκρών 1. Πενήντα χρόνια από τον άνανδρο τορπιλλισμό της «ΕΛΛΗΣ»

Πέρασαν πενήντα χρόνια από τότε που διαπράχθηκε, σαν σήμερα στην Τήνο, ανήμερα της Παναγιάς, τον Δεκαπενταύγουστο του 1940, το ανόσιο έγκλημα με τον άνανδρο τορπιλλισμό της «ΕΛΛΗΣ».

Σήμερα, Δεκαπενταύγουστος, που πανηγυρίζει η Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας και τελείται ένα μνημόσυνο για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής, ας αναπεμφθεί και δέηση για την ψυχή από ένα προσφυγόπουλο, τον ναύτη Γιάννη Μπόνο, που ενώ το 1922 τρίχρονο νήπιο γλίτωσε από το μαχαίρι του Τούρκου, το 1940, τούτη τη μέρα, το εικοσιενάχρονο παλικάρι, που υπηρετούσε στο καταδρομικό «ΕΛΛΗ», βυθίστηκε μαζί μ' αυτή, κατά τον άνανδρο τορπιλλισμό της από τους Ιταλούς φασίστες.

Τα γεγονότα- που συγκλό- νισαν το πανελλήνιο είναι σε όλους μας γνωστά. Τούτο όμως το σημείωμα, πέρα από

την αναφορά στην 50^η επέτειο του τραγικού συμβάντος, έχει σκοπό να φέρει στο προσκήνιο τον άγνωστο, ίσως για πολλούς, συμπολίτη μας, που έπεσε στην εκτέλεση του καθήκοντός του, την ιστορική αυτή μέρα.

Δεκαπενταύγουστους! Είναι γιορτή της Παναγιάς, που λατρεύεται από

**Φωτογραφία από την εφημερίδα
«ΘΕΣΣΑΛΙΑ».**

τους πιστούς με ιδιαίτερη λαμπρότητα σε ολόκληρη την Ελλάδα, σε μικρές και μεγάλες εκκλησιές, σε ταπεινά ξωκλήσια. Στην Τήνο, στο πανέμορφο νησί των Κυκλάδων, πλήθος λαού συρρέει για να προσκυνήσει τη Μεγαλόχαρη, να φέρει το τάμα του και να ζητήσει τη χάρη Της. Τούτες τις μέρες του Αυγούστου, άνθρωποι απ' όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό, πιστοί χριστιανοί, κάθε ηλικίας και τάξης, προσέρχονται ευλαβικά και κλίνουν το γόνυ τους μπροστά στην Εικόνα Της, που βρέθηκε, κατά θαυμαστό τρόπο, το 1823, ύστερα από θείο όραμα της μοναχής Πελαγίας και φυλάσσεται σε μεγαλόπρεπο ναό στις ανατολικές παρυφές της πόλης, στην κορφή ενός λόφου και δεσπόζει επιβλητικά.

Στο πανελλήνιο τούτο προσκύνημα συμμετέχει και η επίσημη Πολιτεία, στέλνοντας ένα πολεμικό πλοίο για ν' αποδώσει τιμές. Έτσι στις 15 Αυγούστου 1940, ξημερώματα, αγκυροβόλησε λίγο έξω απ' το λιμάνι της Τήνου, το εύδρομο αντιτορπιλικό «ΕΛΛΗ», ύψωσε τον μεγάλο σημαιοστολισμό και ετοίμαζε το τιμητικό άγημα, που θα έβγαινε στη στεριά, για να κρατήσει και να συνοδεύσει την εικόνα της Μεγαλόχαρης στη μεγάλη λιτανεία, που θα γινόταν στην παραλία στις 10.30' .

Ο πλοίαρχος και το πλήρωμα της «ΕΛΛΗΣ» αισθάνονταν περήφανοι και ευχαριστημένοι, γιατί σ' αυτούς έλαχε αυτή η τιμητική αποστολή. Ανάμεσα σ' αυτούς, όπως είπαμε, βρισκόταν και ο ναύτης Γιάννης Μπόνος από τη Νέα Ιωνία, που υπηρετούσε ως θερμαστής στις μηχανές του πλοίου.

Το 1922, όταν ξέσπασε η θύελλα της Μικρασιατικής Καταστροφής και τα κοπάδια των προσφύγων αποβιβάζονταν στα κυριότερα λιμάνια της χώρας μας, στην πόλη μας μαζί με το πλήθος αυτό, έφθασε και η οικογένεια του Στυλιανού και της Παρθενόπης Μπόνου, αφού προσωρινά στάθμευσε για δυο χρόνια στη Λήμνο. Με την «ψυχή στο στόμα», έφυγαν από τη Νικομήδεια της Μικρασίας, κρατώντας από το χέρι τους θησαυρούς τους, τα ανήλικα παιδιά τους, τον Παναγιώτη εννιά χρονών, τον Δημητράκη οκτώ και στην αγκαλιά τους τον τρίχρονο Γιάννη. Η οικογένεια, το 1924, στριμώχτηκε στα πρώτα «σπίτια», μια κάμαρα, όλο κι όλο, που χτίστηκαν στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας Βόλου, γύρω απ' τον ναό της Ευαγγελίστριας, που δεν υπήρχε τότε, στο Τετράγωνο Θ', αριθμός 78 (σημερινή οδός Ακριτών 29) με τα κοινόχρηστα αποχωρητήρια και τα πλυσταριά στη μέση μιας πλατειούλας. Στην οικογένεια, που πάλευε να επιβιώσει, γεννήθηκε κι άλλο ένα αγόρι, ο Σωκράτης, που κι αυτός, κατά τρόπο τραγικό, έχασε τη ζωή του στον Εμφύλιο πόλεμο το 1949, όταν υπηρετούσε στον στρατό.

Τα τρία πρώτα αγόρια, το ένα μετά το άλλο, όταν τα κάλεσε η πατρίδα, κατατάχτηκαν στο Πολεμικό ναυτικό. Ο πρώτος στον πολεμικό Ναύσταθμο,

ο δεύτερος στο θρυλικό «ΑΒΕΡΩΦ» και ο τρίτος, ο Γιάννης, στο εύδρομο πολεμικό «ΕΛΛΗ». Έτσι βρίσκουμε τον θερμαστή Γιάννη Μπόνο εκείνη τη μέρα, στις 15 Αυγούστου 1940, να έχει βάρδια ως θερμαστής στις μηχανές της «ΕΛΛΗΣ», που ναυλοχούσε λίγο έξω από το λιμάνι της Τήνου για ν' αποδώσει τιμές στη Μεγαλόχαρη.

Το προσφυγόπουλο, που γεννήθηκε στην Ιωνία της Μικράς Ασίας και κατοικούσε στη Νέα Ιωνία του Βόλου, κοιτούσε από το φινιστρίνι της «ΕΛΛΗΣ», κοντά στις μηχανές, το ηλιόχαρο νησί της Τήνου, που οι πρώτοι κάτοικοί της ήταν Ιώνες, όπως γράφει η Ιστορία, να γιορτάζει πανηγυρικά τη γιορτή της Μεγαλόχαρης και ίσως το μυαλό του να φτεροκοπούσε στον μικρό-τότε-ναό της Ευαγγελίστριας στη Νέα Ιωνία, έναν δρόμο πιο πάνω από το σπίτι του στην κεντρική πλατεία, που και αυτή πανηγύριζε τούτη τη μεγάλη μέρα.

Κάποιοι άλλοι όμως απεργάζονταν εκείνη τη στιγμή το αποτρόπαιο έγκλημα. Το ιταλικό υποβρύχιο «ΔΕΛΦΙΝΟ» με κυβερνήτη τον φασίστα Αϊκάρντι, την ώρα που οι πιστοί άναβαν τις λαμπάδες τους στη Μεγαλόχαρη-ώρα 8.30' το πρωί- αυτός πυροδότησε τις τορπίλλες του για να πλήξει την «ΕΛΛΗ», που περήφανη και σημαιοστολισμένη καθρεφτιζόταν στα γαλανά νερά, 800 μέτρα έξω από το λιμάνι της Τήνου και τιμούσε την Παναγιά.

Οι αθηναϊκές εφημερίδες της επόμενης ημέρας περιγράφουν το συγκλονιστικό γεγονός («ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΝΕΑ» στις 16 Αυγούστου 1940):

«Χθες την πρωΐαν, περί ώραν 8.30' το πολεμικό του ημετέρου πολεμικού στόλου «ΕΛΛΗ», ενώ ευρίσκετο ηγκυροβολημένο και εν μεγάλω σημαιοστολισμώ-800 περίπου μέτρα έξωθεν του λιμενοβραχίου της Τήνου, όπου είχε μεταβή χάριν της μεγάλης θρησκευτικής εορτής της Θεοτόκου, ετορπιλλίσθη αιφνιδίως παρά υποβρυχίου αγνώστου εθνικότητος και εν καταδύσει διατελούντος. Κατά της «ΕΛΛΗΣ» ερρίφθησαν τρεις τορπίλλες, εξ ων η μία έπληξε το σκάφος εις το μέσον, αι δε έτεραι ηστόχησαν του σκοπού των και έπεισαν εις τους λιμενοβραχίονες της πόλεως εκραγείσαι. Το υποβρύχιον παρέμεινεν εν καταδύσει και εξηφανίσθη. Η επιτυχούσα την «ΕΛΛΗ» τορπίλλη εξερράγη ακριβώς κάτωθι του εν ενεργεία λεβητοστασίου. Εκ της εκρήξεως ο εν ενεργεία λέβης του πλοίου διερράγη. Επίσης, λόγω της εκρήξεως, εξεχύθη και ανεφλέγη η υγρά καύσιμος ύλη του πλοίου... Στις 10 παρά τέταρτο το υπερήφανο πολεμικό έγειρε προς τ' αριστερά εντελώς. Φάνηκε το κατάστρωμά του κι ύστερα αργά, φάνηκε ενώ εβυθίζετο και η δεξιά πλευρά του, με το τεράστιο ρήγμα που είχε δημιουργηθεί από την τορπίλλη. Την στιγμή εκείνη πήρε μια περίεργη στροφή. Έγειρε προς τα πίσω. Η πρύμνη του βυθίστηκε στο νερό και σηκώθηκε ορθή προς τα πάνω η

πλώρη, επάνω εις την οποίαν κυμάτιζε, μέχρι της τελευταίας στιγμής, υπερήφανε η σημαία του με τα γαλανόλευκα χρώματα... Ύστερα από λίγο δεν υπήρχε τίποτε στην επιφάνεια...

» Ο κυβερνήτης της «ΕΛΛΗΣ», πλοίαρχος κ. Χατζόπουλος ανέφερε εις το Υπουργείο των Ναυτικών τον επίσημον κατάλογον των θυμάτων, ο οποίος έχει ως εξής: Νεκρό: Κελευστής μηχανικός Παπανικολάου. Εξαφανισθέντες: Υποκελευστής μηχανικός Μαντούβαλος, θερμασταί: Ανεστόπουλος, Γρίβας και Μπόνος. Τραυματίες: 29 (κατάλογος)» (Αναδημοσιεύσεις από δύο αφιερώματα του εβδομαδιαίου ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΥ ΑΘΗΝΩΝ τον Αύγουστο 1980).

Έτσι συντελέστηκε το ανόσιο έγκλημα, που σχεδιάστηκε από την φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι, προκειμένου να κλιμακωθούν οι πιέσεις και οι εκφοβισμοί κατά της χώρας μας, ώστε να παραδοθεί αμαχητί σε επόμενο βήμα.

Αντ' αυτού όμως ο ελληνικός λαός όχι μόνον δεν πανικοβλήθηκε, όχι μόνον δεν φοβήθηκε, αλλά χαλύδωσε τη θέλησή του και με την πεποίθηση και την πίστη, ότι η Μεγαλόχαρη θα είναι βοηθός του, απάντησε στις 28 Οκτωβρίου 1940 το ηρωικό ΟΧΙ, όταν ξεκάθαρα πια και κατά τρόπο ιταμό οι φασιστικές δυνάμεις ζήτησαν την υποδούλωσή του.

Η ιστορική επέτειος των πενήντα χρόνων από τον τορπιλλισμό της «ΕΛΛΗΣ» γιορτάζεται φέτος από την Πολιτεία. Η δημοτική αρχή της Τήνου έχει προγραμματίσει ειδικές τιμητικές εκδηλώσεις, πέρα από τις καθιερωμένες που γίνονται κάθε χρόνο.

Αγαπητέ, φίλε και συμπατριώτη από τη Νέα Ιωία, αν πας για προσκύνημα στη Μεγαλόχαρη της Τήνου, αφού ανάψεις τη λαμπάδα σου μπροστά την Παναγιά στον επάνω κυρίως ναό, όταν κατέβεις τη μαρμάρινη σκάλα και φθάσεις στο ισόγειο, που είναι το αγίασμα και ο τόπος εύρεσης της ιερής Εικόνας, μην ξεχάσεις ή μη σου διαφύγει να σταθείς σκεπτικός για λίγο σε μια πόρτα λίγο πιο δεξιά, που την παραστέκουν πάντοτε δυο ελληνικές σημαίες και στην προμετωπίδα γράφει:

«ΗΡΩΩΝ ΕΛΛΗΣ ΟΔΕ ΣΗΚΟΣ ΟΙΚΕΤΗΝ ΕΥΔΟΞΙΑΝ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΛΕΤΟ» (Δηλ. Για τους ήρωες της «ΕΛΛΗΣ» αυτός ο ιερός χώρος αφιερώθηκε για τη δόξα της Ελλάδος). Εκεί μέσα σε έναν χώρο μικρό υπάρχουν τα ενθυμήματα της «ΕΛΛΗΣ». Εκεί θα δεις τα σιδερένια υπολείμματα από μια τορπίλη, που αστόχησε και κτύπησε στον λιμενοβραχίονα, δυο σωσίβια της, τις δυο μπρούτζινες πλάκες με τ' όνομα της «ΕΛΛΗΣ», δυο κάλυκες από τα πυροβόλα της και ένα στεφάνι του πολεμικού ναυτικού. Απέναντι ακριβώς ένας ανάγλυφος άγγελος όριο πάνω από μια λάρνακα κρατεί κλαδιά δάφνης. Στη βάση της λάρνακας θα διαβάσεις τούτα τα λόγια:

«ΤΗΔΕ ΛΑΡΝΑΚΙ ΚΕΙΝΤΑΙ ΗΡΩΩΝ ΕΛΛΗΣ ΟΣΤΕΑ ΑΡΕΤΗΣ ΜΕΓΑΝ ΛΕΛΟΙΠΟΤΩΝ ΚΟΣΜΟΝ ΑΕΝΑΟΝ ΤΕ ΚΛΕΟΣ». (Δηλ. Σ' αυτή τη λάρνακα βρίσκονται τα οστά των ενδόξων ηρώων της «ΕΛΛΗΣ», που έχουν κληροδοτήσει αιώνια ομορφιά και δόξα). Δεξιά θα διαβάσεις σε μια μαρμάρινη στήλη τα ονόματα των νεκρών που τελικά ανήλθαν σε εννέα, από τους τραυματίες που υπέκυψαν αργότερα. Σταμάτησε στο προτελευταίο όνομα «Ι. ΜΠΟΝΟΣ ΝΑΥΤΗΣ ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ» και θυμήσου ότι ήταν συμπατριώτης σου και γείτονάς σου, που νήπιο προσφυγόπουλο ήρθε από τη Μικρασία για να θυσιάσει για την τιμή της πατρίδας και να χαθεί μαζί με το θρυλικό «ΕΛΛΗ».

Και μια συγκινητική λεπτομέρεια. Η τραγική Μικρασιάτισσα μάνα, η κυρά Παρθενόπη, που έχασε δυο παιδιά στον πόλεμο και τη θυμόμαστε όλο μαυροφορεμένη, κάθε χρόνο, για πολλά χρόνια, όσο άντεχαν τα πόδια της, επιτελούσε ένα ιερό χρέος. Μαζί με τις χιλιάδες προσκυνητές, που πήγαιναν στη Μεγαλόχαρη, πήγαινε κι αυτή μαυροφορεμένη, σιωπηλή, θλιμμένη και, αφού άναβε τη λαμπάδα της στην Παναγιά, έκανε ένα δικό της στεφάνι, έμπαινε σε μια βάρκα και πήγαινε και τó ριχνε στο σημείο, που βυθίστηκε η «ΕΛΛΗ» μαζί με τον γιο της Γιάννη, γιατί δεν βρέθηκε ούτε το σώμα του για να τον κλάψει, ούτε τα κόκκαλά του για να τα λιβανίσει και να τα γεμίσει με δάκρυα και φιλιά.

Εφέτος, που γιορτάζονται τα πενήντα χρόνια από το ανόσιο έγκλημα του τορπιλισμού της «ΕΛΛΗΣ», μαζί με το επίσημο στεφάνι, που ρίχνει η Πολιτεία στον τόπο καταβύθισης, ας αποτίσουμε κι εμείς φόρο τιμής στους άνδρες του πληρώματος, που έπεσαν στην εκτέλεση του καθήκοντός τους και ας θυμηθούμε τον συμπατριώτη μας Γιάννη Μπόνο.

Κι όταν ο παπάς επιτελέσει την επιμνημόσυνη δέηση στο προαύλιο της εκκλησίας της Ευαγγελίστριας, μπροστά στην προτομή του Εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης, για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής, ας ψελλίσουμε «αιωνία η μνήμη» και για το προσφυγόπουλο, που χάθηκε μαζί με την «ΕΛΛΗ», σαν σήμερα στις 15 Αυγούστου 1940.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τετάρτη 15 Αυγούστου 1990)

* * *

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»,

Κυριακή 10 Ιανουαρίου 1993

ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

2. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες στον Βόλο

Τούτες τις άγιες μέρες βλέπουμε και ακούμε από τα μέσα μαζικής

ενημέρωσης εκκλήσεις προς τα φιλόανθρωπα συναισθημάτά μας διά μέσου φιланθρωπικών οργανώσεων, συλλόγων και άλλων φορέων, για βοήθεια προς τους ενδεείς και πάσχοντες συνανθρώπους μας. Και αξίζει όχι, μόνο τώρα τις γιορτές, αλλά συνεχώς να είμαστε ευαίσθητοι τε τέτοιου είδους πράξεις και προσφορές, που είναι δυνατόν, εάν βοηθηθεί κάποιος την καίρια στιγμή ή εποχή, να σωθεί. Και μην δικαιολογηθούμε, ότι πρέπει να είμαστε πλούσιοι ή εθνικοί ευεργέτες να προσφέρουμε πολλά. Στις περιπτώσεις ανάγκης, ακόμη κι ένα ποτήρι νερό ή ένα ψωμί ή μια κουβέρτα ή ένα ρούχο – το δίλεπτο της χήρας του Ευαγγελίου – μπορούν να κάνουν το θαύμα της σωτηρίας μιας ζωής.

Ένας «ω συναγεμρός» συγκινητικών προσφορών ήχησε και στον Βόλο την εποχή, που αποβιβάστηκαν οι Μικρασιάτες πρόσφυγες, τη Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922-πριν 70 χρόνια-σαν «μαύρο κύμα», όπως περιγράφει στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» ο κορυφαίος δημοσιογράφος και τότε διευθυντής της Τάκης Οικονομάκης στο κύριο άρθρο του με τίτλο «ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ»:

«Την φθινοπωρινήν ηρεμίαν του λιμένος μας ήλθε χθες να ταράξει ένα μεγάλο μαύρο κύμα, κύμα συμφοράς, Εμπήκε μέσα και εξέσπασε ύστερα εις την παραλίαν από όπου εξεχύθη εις ολόκληρον την πόλιν. Και ένα αίσθημα υπερτάτης φρίκης, απεριγράπτου συγκινησεως, αλλά και οργής τρομεράς, συνεκλόνησε τους πάντας... Υπέρ τους δέκα χιλιάδες (10.000) πρόσφυγες έφθασαν χθες.-

...Ας κύψωμεν επάνω τους και προσπαθήσωμεν να γλυκάνωμεν όσον ημπορούμέν, όσο είναι δυνατόν, τον πόνον τους» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 20-09-1922).

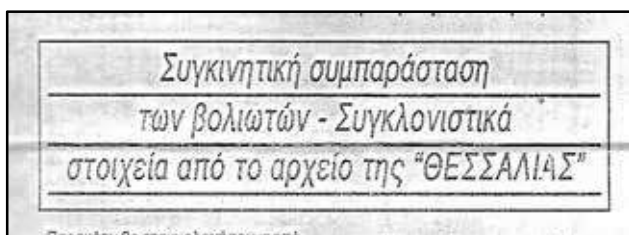
Και πραγματικά, από την επόμενη ημέρα, μετά το πρώτο σοκ που έπαθαν οι κάτοικοι του Βόλου, όταν αντίκρυσαν μέσα στο λιμάνι τους, τέσσερα μεγάλα καράβια («Μεγάλη Ελλάς», «Μιλτιάδης», «Βιθυνία» και «Μαϊάνδρος») ν' αποβιβάζουν τους Μικρασιάτες «το θέαμα των χιλιάδων αυτών

«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης 20 Σεπτεμβρίου 1922

προσφύγων εράγισεν την καρδίαν του καθενός», συνειδητοποίησαν το δράμα των ανθρώπων αυτών και έσπευσαν σε παντοειδή βοήθειά τους. Για συνδρομή αυτές τις πρώτες ημέρες από το κράτος δεν γίνεται πουθενά λόγος, γιατί φαινόταν διαλυμένο μετά τη μικρασιατική κατάρρευση και το βάρος έπεφτε στην τοπική Εκκλησία, τον Δήμο, τις φιλανθρωπικές οργανώσεις και τους άλλους, τους πολλούς και απλούς ανθρώπους αυτής της πόλης, που αριθμούσε τότε περίπου 35.000 κατοίκους.

Παρακάτω θα σταχυολογήσουμε από την εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» - δυστυχώς μόνον αυτή βρήκα στο σημερινό της αρχείο το κρίσιμο έτος 1922 μερικά

στοιχεία από την ειδησεογραφία της για την πρώτη και άμεση περίθαλψη των προσφύγων:

Έτσι «Ο Δήμος ψήφισε πίστωση 32.000 δραχ. διά συσσίτια», «Το Λύκειο Ελληνίδων καταρτίσαν επιτροπές κυριών διά το συσσίτιον κατώρθωσε χθες να παραγάγη 1.700 μερίδας φαγητού, αίτινες διενεμήθησαν εις πρόσφυγες. Από σήμερα θα αυξηθούν εις 2,000. Αι εν λόγω επιτροπαί κυριών παρακαλούν επίσης πάντας, όσοι είχαν διαθέσιμα παλαιά μεταχειρισμένα ενδύματα, είτε εσώρουχα των οποίων έχουν απόλυτη ανάγκη οι πρόσφυγες, να τα συσκευάσουν πλυμένα και να τα έχουν έτοιμα προς παράδοσιν καθ' ην ημέραν θα ορισθεί η κατ' οίκους παραλαβή των» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τετάρτη 21-09-1922).

Μήπως τα παραπάνω μάς φέρνουν στον νου σήμερα κάποιες παρόμοιες εκκλήσεις για κάποιους άλλους συνανθρώπους μας, που έχουν τις ίδιες ανάγκες;

Και αμέσως αρχίζουν διάφορες σωστικές ενέργειες και έρανοι. «Χθες (δηλ. Τετάρτη 21-09-1922) κατηρτίσθησαν τρεις επιτροπαί διά τους πρόσφυγας. Η πρώτη προς συλλογήν εράνων απετελέσθη από την Α. Σ. τον Μητροπολίτην και τους κ.κ. Ζήφον, Παπαδημητρίου, Παπαγεωργίου, Χρυσοχοΐδην, Δονδολίνον και είκοσι πολιτοφύλακας. Η εν λόγω επιτροπή ήρχισε τους εράνους χθες, εισπράξασα 300.000 δραχ. Δευτέρα επιτροπή, αγορανομική, απετελέσθη από πολιτοφύλακες, η οποία επέβλεπε να μη γίνει εκμετάλλευσις των προσφύγων. Τρίτη επιτροπή αποτελούμενη εκ πολιτοφυλάκων επίσης των επιτάξεων, η οποία κατώρθωσε να στεγάσει τους πρόσφυγας» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 21-09-1922).

Στην ίδια εφημερίδα ο Τάκης Οικονομάκης σε σχόλιό του γράφει:

«Το χθεσινόν εύγε. Η χθεσινή ημέρα απετέλεσε τίτλον τιμής διά τον

Βόλον, που έσβησε την ντροπή και την προχθεσινήν αδράνεια απέναντι των προσφύγων. Με ταχύτητα μοναδικήν και ζήλον ακούραστον εκινήθησαν πάντες και έκαμαν θαύματα. Μέσα εις ολίγας ώρας εστεγάσθησαν υπέρ τας 10.000 προσφύγων, τα πρώτα δε αποτελέσματα των εράνων απέδωσαν 300.000 δραχμών (Τετάρτη 21-09-1922).

Την επόμενη ημέρα (Πέμπτη 22-09-1922) η εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» ανοίγει «Στήλη διά τους πρόσφυγας», όπου δύνανται οι πρόσφυγες να δημοσιεύουν δωρεάν το ό, τι τους ενδιαφέρουν. Και εκεί διαβάζουμε τις πρώτες δραματικές αναζητήσεις. «Η εκ Σμύρνης οικογένεια του Ν. Σ. ευρισκόμενη εν Βόλω αναζητεί τα πέντε παιδιά της»...Και παρακάτω:

«Προσφοράι διά τους πρόσφυγας. Ο παιδίατρος Σωτήριος Σπυρ. Τσούκας προσφέρει την ιατρικήν του συνδρομήν για τα βρέφη των προσφύγων. Ο χειρουργός ιατρός Νικ. Μωραΐτης προσφέρεται να παράσχει την ιατρικήν του βοήθειαν δωρεάν εις τους πρόσφυγας. Ο οφθαλμίατρος Βεργάδης προσφέρει δωρεάν την ιατρικήν του βοήθειαν εις τους πρόσφυγας». Γι' αυτό και «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της επόμενης ημέρας (Παρασκευή 23-09-1922) γράφει στην πρώτη σελίδα της:

«Η περίθαλψις των προσφύγων. Ο Βόλος ημπορεί να υπερηφανεύεται. Γενική επιστράτευσις της κοινωνικής αλληλεγγύης». Και μία απρόσμενη ευγενική χειρονομία. Την εβδομάδα που έφθασαν πρόσφυγες-μικρασιάτες στον Βόλο, έδινε παραστάσεις στο δημοτικό θέατρο ο Καλλιτεχνικός Όμιλος του Αιμίλιου Βεάκη-Χριστόφορου Νέζερ που έκανε προς την επιτροπή εράνων και συγκινητικήν προσφορά: Το 25% των καθαρών εισπράξεων να δοθούν υπέρ των προσφύγων. Το ποσόν αυτό υπολογίζεται σε 10.000 δραχμές. Επίσης «άπαντες εν γένει οι ιατροί της πόλεώς μας προσφέρθησαν να παράσχουν δωρεάν τας ιατρικάς των υπηρεσίας εις τους πρόσφυγας. Εις πολλάς συνοικίας, όπου εγκαστάθησαν γίνονται έραννοι εις είδη και χρήματα. Εν γένει μια γενική επιστράτευσις του κοινοτικού καθήκοντος και της κοινωνικής αλληλεγγύης παρατηρείται απ' άκρου εις άκρον της πόλεως», σημειώνει «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Παρασκευής 23-09-1922.

Και πριν τελειώσει η πρώτη εβδομάδα της άφιξης των προσφύγων στον Βόλο «Δεσποινίδες της πόλεώς μας με επικεφαλής τας δίδας Χρυσοβελώνη και Κουτσαγγέλη παρουσιάσθησαν εις τον κ. Νομάρχην και πρότειναν να εργασθούν διά την ίδρυσιν Ασύλου Παίδων των προσφύγων ηλικίας μέχρι 10 ετών, διά περίθαλψιν και εκπαίδευσίν των κ.λπ.», πρόταση που δεν ήταν μόνον λόγια κενά, αλλά που πραγματοποιήθηκε σχεδόν μέσα σε 15μέρες, αφού ύστερα από εργώδη και κοπιώδη προετοιμασία άρχισε να λειτουργεί, παρέχοντας περίθαλψη σε 60 (εξήντα) προσφυγάκια.

Σήμερα, ύστερα από 70 χρόνια από τις μαύρες εκείνες μέρες, πολλοί Μικρασιάτες θυμούνται με συγκίνηση την πρώτη συμπαράσταση και βοήθεια που βρήκαν στον Βόλο.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 10 Ιανουαρίου 1993)

**«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ, «ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΝΗΜΕΣ»
Κυριακή 7 Μαρτίου 1993**

ΟΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΣΤΟΝ ΒΟΛΟ

3. Η πυρκαγιά το ' 36 στις παράγκες των προσφύγων

Στο «ΒΗΜΑ» της Κυριακής 10-01-1993 ο «Πρώην» (σ. σ. Ήταν ο πρώην πρωθυπουργός Γεώργιος Ράλλης, 1980-81) σε σχετικό με τη μικρασιατική προσφυγιά άρθρο του έγραψε: *«Η αποκατάσταση και αφομοίωση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο είναι ένα τεράστιο επίτευγμα των νεότερων Ελλήνων γηγενών και προσφύγων...Αρκετά χρόνια αργότερα, μαθητής πλέον του Γυμνασίου, παρακολούθησα την αντίθεση ανάμεσα στους γηγενείς και στους πρόσφυγες, η οποία οφειλόταν στον ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας, στις αναγκαστικές απαλλοτριώσεις κτημάτων των γηγενών υπέρ των προσφύγων, καθώς και στον ανταγωνισμό μεταξύ βιοτεχνών και επαγγελματιών»* (σ. σ. Υπογράμμιση δική μας). Πράγματι η αφομοίωση του ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων, που ήλθαν στην Ελλάδα από τις μικρασιατικές περιοχές, πέρασε στην αρχή μια σκληρή δοκιμασία, για να αμβλυνθεί τελικώς προς όφελος όλων.

Στον Βόλο, που δέχτηκε ένα μεγάλο πλήθος προσφύγων, συνέβη ένα συγκλονιστικό γεγονός, που έχει σχέση με τον «ανταγωνισμό γηγενών και προσφύγων, που οφειλόταν στον ανταγωνισμό μεταξύ βιοτεχνών και επαγγελματιών», όπως σημειώνει ο «Πρώην», που είναι εξέχων Έλλην πολιτικός. Είναι η πυρκαγιά που ξέσπασε στα «προσφυγικά παραπήγματα της πλατείας Ρήγα Φεραίου», στις 12 Φεβρουαρίου 1936.

Οι τοπικές εφημερίδες της εποχής εκείνης παρουσιάζουν στα πρωτοσέλιδά τους με πηχυαίους τίτλους το συγκλονιστικό γεγονός:

Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 13-02-1936: *«Ο ΧΘΕΣΙΝΟΣ ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΩΝ ΠΑΡΑΠΗΓΜΑΤΩΝ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΘΥΜΑΤΑ- ΑΙ ΕΠΕΛΘΟΥΣΑΙ ΖΗΜΙΑΙ- Η ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ – Η ΔΙΕΝΕΡΕΙΑ ΑΝΑΚΡΙΣΕΩΝ – ΑΙ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑΣΑΙ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ- ΜΕΤΡΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΠΥΡΟΠΑΘΩΝ».*

Ο «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», Πέμπτη 13-02-1936: *«Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΤΕΡΑΣΤΙΑ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΡΑΠΗΓΜΑΤΑ – ΕΝΤΟΣ ΟΛΙΓΟΥ ΑΠΕΤΕΦΡΩΘΗΣΑΝ ΤΕΛΕΙΩΣ ΔΕΚΑΕΠΤΑ ΞΥΛΙΝΑΙ ΠΑΡΑΓΚΕΣ – ΑΠΗΝΘΡΑΚΩΘΗΣΑΝ ΚΑΙ ΕΙΣ*

ΝΕΑΡΟΣ ΠΡΟΣΦΥΞ ΕΝΩ ΕΚΟΙΜΑΤΟ – ΑΙ ΖΗΜΙΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΖΟΝΤΑΙ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΕΙΣ 850 ΧΙΛ. ΔΡΑΧΜΩΝ – ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΑΚΡΙΣΕΩΝ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ ΙΚΑΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΜΠΡΗΣΜΟΣΜΟΥ»».

Αυτά γράφουν στα πρωτοσέλιδά τους με κεφαλαία γράμματα οι εφημερίδες και συνεχίζουν με εκτενέστατο ρεπορτάζ ν' αναγράφουν λεπτομέρειες για την πυρκαγιά, αλλά και για το κλίμα που δημιουργήθηκε στην πόλη. Ας πάμε

Οι παράγκες των προσφύγων στην πλατεία Ρήγα Φεραίου. Ξύλινες-πρόχειρες κατασκευές (κάτω μαγαζιά, επάνω σπίτι). Ήταν κατά μήκος της Λεωφόρου Λαμπράκη από το σημερινό δημαρχείο μέχρι τον σιδηροδρομικό σταθμό. (Πηγή: Διαδίκτυο «Η Μαγνησία στο πέρασμα του χρόνου» του Αντώνη Ζαβαλιάγκου).

όμως λίγα χρόνια πίσω από τη μοιραία εκείνη βραδιά της πυρκαγιάς για να παρακολουθήσουμε το θέμα.

Όπως είναι γνωστό μετά το 1920 στον Βόλο έφθασαν χιλιάδες πρόσφυγες σε τρία κύματα. Το πρώτο το 1921 με τους «εκ Νικομηδείας», το δεύτερο, το 1922, με τη Μικρασιατική Καταστροφή και το τρίτο, το 1924, με τους «ανταλλάξιμους». Αυτοί οι άνθρωποι, πολλοί από τους οποίους στην πατρίδα τους ήταν έμποροι ή επαγγελματίες, προσπάθησαν να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση και άρχισαν να ανοίγουν πρόχειρα μαγαζάκια-παράγκες, όπου υπήρχε κίνηση και κυρίως στα εμπορικά περάσματα. Έτσι άρχισαν να «φυτρώνουν» παράγκες στην πλατεία Ελευθερίας, μπροστά στα τότε

αναγειρόμενα δικαστήρια και στην πλατεία Ρήγα Φεραίου, από το παλιό δημοτικό θέατρο, που ήταν περίπου πιο κάτω από το σημερινό δημαρχείο, μέχρι την οδό Παπαδιαμάντη στον σιδηροδρομικό σταθμό. Σημειωτέον ότι εκείνη την εποχή η εμπορική αγορά του Βόλου ήταν στη συνοικία των Παλαιών, αλλά και των άλλων, που έρχονταν από τα χωριά του Πηλίου και τον κάμπο για ψώνια. Έτσι οι παράγκες της πλατείας Ρήγα Φεραίου, που ήταν ανάμεσα από τον κυρίως Βόλο και την αγορά των Παλαιών και κοντά στον σιδηροδρομικό σταθμό και το λιμάνι, που άραζαν τα καΐκια, απέκτησαν ζωηρή εμπορική κίνηση. Επίσης, «*η ευγένεια του Ίωνα, το γέλιο του, ο τρόπος που πουλούσε τα εμπορεύματά του, μάζευαν πελάτες απ' την πόλη, τα γύρω χωριά, τα νησιά. Πάμε στις παράγκες να ψωνίσουμε, έλεγε ο κόσμος, εκεί που οι άνθρωποι σου πουλάνε το ίδιο πράγμα και ο κάνουνε να μοιάζει αλλιώτικο με γλυκό τρόπο*» (Βλ. Ελένη Δικαίου-Σβάρνα: «Τα κοριτσάκια με τα ναυτικά» σελ. 93).

Κατά μία απογραφή του 1932 στα παραπήγματα αυτά ήταν «12 ράπται, 15 15 υποδηματοποιοί και 70 διάφοροι». Αυτά τα διάφορα 70 μαγαζιά ήταν εμπορικά που πουλούσαν πανικά, έτοιμα ενδύματα λαϊκής κατανάλωσης, φωτογραφεία, γανωτζήδικα, χρυσοχοεία, ξυλουργεία, παντοπωλεία, κρεοπωλεία, σιδηρουργεία για γεωργικά εργαλεία (τσάπες, κασμάδες κ.λπ), καφενεία, φουρνάριο, μέχρι και μάντρα οικοδομικών υλικών, που πουλούσε άμμο. Ανάμεσα σ' αυτά τα παραπήγματα- μικρομάγαζα κινιόταν ένα πλήθος ανθρώπων που ο καθένας έβρισκε ό,τι είχε άμεση ανάγκη, γινόταν δηλαδή σαν ένα είδος λαϊκής αγοράς, με δυσμενείς συνέπειες, βέβαια, στην υπόλοιπη αγορά και καταστήματα του Βόλου. Συνήθως οι ίδιες παράγκες χρησίμευαν και σαν κατοικίες των προσφύγων στο πάνω πάτωμα ή δίπλα σ' αυτές.

Επόμενο ήταν ν' αρχίσουν κάποιες προστριβές μεταξύ γηγενών και των παραγκούχων εμπόρων, όταν άρχισε να διαφαίνεται, ότι θίγονταν τα συμφέροντα των πρώτων. Και διαβάζουμε, τέσσερα χρόνια ακριβώς, πριν ξεσπάσει η πυρκαγιά: «*Η Ομοσπονδία Επαγγελματιών Μαγνησίας διαμαρτύρεται, καθ' ότι οι ιδιοκτήται των καταστημάτων τούτων ανέρχονται εις εκατό περίπου, συναγωνιζόμενοι τους λοιπούς συναδέλφους των, οίτινες βαρύνονται με ενοίκια, φόρους κ.λπ.. Να εξετασθεί η μεταφορά των παραπηγμάτων αυτών*» («Λαϊκή Φωνή», 13-02-1932). Όμως «*οι παραγκούχοι οίτινες είναι αποφασισμένοι να ματαιώσωσι την μεταφοράν, απέστειλαν έγγραφον εις τον Οικ. Έφορον και παρακαλούν να πιστοποιήση φόρον επιτηδεύματος από το 1923*» («Λαϊκή Φωνή», 20-02-1932).

Τον επόμενο χρόνο, στις 07-06-1933, ο Άθως Τριγκώνης, στη «Λαϊκή Φωνή», κάνει μια έρευνα για τις παράγκες αυτές και γράφει τις

αντιτιθέμενες απόψεις. Λέγουν οι καταστηματάρχες ότι «οι παραγκούχοι απολαύουν ακόμη ωρισμένων ευκολιών από το κράτος και κατορθώνουν να μας συναγωνίζονται τρόπον τινά αθεμίτως». Απαντούν οι παραγκούχοι: «...όσον αφορά τα λεγόμενα από τους καταστηματάρχες ότι τους συναγωνιζόμεθα κ.τλ. μόνον αστείότητες μπορούν να εκκληφθούν...Αντιθέτως ημεείς έχομεν την εντύπωσιν ότι τα μεγάλα καταστήματα με το όνομά των, την εμφάνισίν των κ.λπ. μάς συναγωνίζονται».

Τα πράγματα οξύνθηκαν περισσότερο μετά από μία πυρκαγιά, που εξερράγη τα Χριστούγεννα του 1935 και έτσι οι πρόσφυγες έβαλαν νυκτοφύλακες στις παράγκες, για νυκτερινές περιπολίες. Μάταια όμως... Ήμερώματα της Τετάρτης 12 Φεβρουαρίου 1936 πύρινες φλόγες ξεπετάχτηκαν από τα δύο ακραία σημεία των παραγκών, απ' το δημοτικό θέατρο και απ' το μέρος του σιδηροδρομικού σταθμού. Οι φλόγες τύλιξαν ταχύτατα τις ξύλινες παράγκες, πριν προλάβουν οι αντλίες του Δήμου και οι Ιδιοκτήτες να σβήσουν τη φωτιά. Αποτέλεσμα: Δέκα επτά παραπήγματα έγιναν παρανάλωμα της φωτιάς με το εμπόρευμα που είχαν μέσα.

Και το τραγικότερο. Ένα νεαρό παιδί, ο Κομνηνός (όχι Δαμιανός που γράφουν οι εφημερίδες) Καμηλάκης, κάηκε, έγινε κυριολεκτικά κάρβουνο. Ανάστατος ο Βόλος. Αναμοχλεύονται πάθη. Απειλούνται επεισόδια. «Η πυρκαγιά αυτή, η οποία λόγω της ερχόμενης διαπιστώσεως, ότι οφείλεται εις ανόσιον εμπρησμόν, τείνει να λάβη την μορφήν κοινωνικού ζητήματος» γράφει ο «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» την επόμενη ημέρα, 13-02-1936.

Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» σε κύριο άρθρο της (13-02-1936) με τίτλο: ΤΟ ΣΤΥΓΕΡΟΝ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΩΝ ΕΞΗΜΕΡΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΘΕΣ γράφει: «Ένα στυγερόν έγκλημα διεπράχθη περί τα ήμερώματα της χθες εις την πόλιν μας. Στυγερόν διότι εγκλημαϊκαί χείρες και διάνοιαι κατέστρεψαν τη περιουσίαν και τον πόρον ζωής πτωχών βιοπαλαιστών, οι οποίοι προ δεκατεσσάρων ετών είχαν υποστή δι' εθνικούς λόγους μίαν άλλην τραγικήν καταστροφήν, η οποία είναι γνωστή με το όνομα μικρασιατική συμφορά. Στυγερόν διότι η εγκληματική πράξις του εμπρησμού εστοίχισε και την ζωήν ανθρωπίνων υπάρξεων. Απείρως όμως στυγνώτερον διότι το έγκλημα αυτό έπληξε τον πολιτισμόν και την γαλήνην της πόλεώς μας, η οποία μη αναγνωρίζουσα διακρίσεις μεταξύ γηγενών και προσφύγων αγκαλιάζει όλα τα τέκνα της με μίαν στοργήν εις την ομαδικήν προσπάθειαν της εξυπηρετήσεως των βιωτικών αναγκών της και της γενικής του τόπου προόδου». Ο προσφυγικός κόσμος βράζει από αγανάκτηση και απειλούνται αντίποινα. Επιτροπή όμως από πρόσφυγες «συνιστά ψυχραιμία και αξιοπρέπειαν...καθ' ο διεπίστωσεν όντως το ενδιαφέρον δια την

ανακάλυψιν των ανοσίων και απανθρώπων εμπρηστών».

Επεμβαίνει ο Εισαγγελέας, γίνονται συλλήψεις, διενεργούνται ανακρίσεις, καταλήγουν σε προφυλακίσεις. Το κακό όμως είχε γίνει. Όμως, «τα δαχτυλίδια μας πέσανε, μα τα δάχτυλά μας μέινανε», έλεγε και ξανάλεγε η Σμυρνιά, που κάηκε τότε η παράγκα τους- σπίτι και ραφείο (Βλ. Ελένη Δικαίου-Σβάρνα «Τα κοριτσάκια με τα ναυτικά», σελ.85). Οι Μικρασιάτες δεν έμειναν με σταυρωμένα χέρια.

Μπορεί να μάζεψαν για δεύτερη φορά την περιουσία τους σε αποκαΐδια και στάχτη, όμως δεν λύγισαν. Σε άλλα σημεία της πόλης έστησαν τα μαγαζάκια τους, εργάστηκαν, πάλεψαν, ορθοπόδησαν, προσφέροντας κι αυτοί μέσα στη γενική ανάπτυξη του Βόλου και της Νέας Ιωνίας την πρόθυμη εξυπηρέτησή τους, το δημιουργικό τους πνεύμα και την ακάματη εργατικότητα τους. Ο ανταγωνισμός πλέον μεταξύ γηγενών και προσφύγων φαίνεται σαν μακρινό παρελθόν.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή, 7 Μαρτίου 1993)

(Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Νοεμβρίου 1993)

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΕΣ ΜΝΗΜΕΣ ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

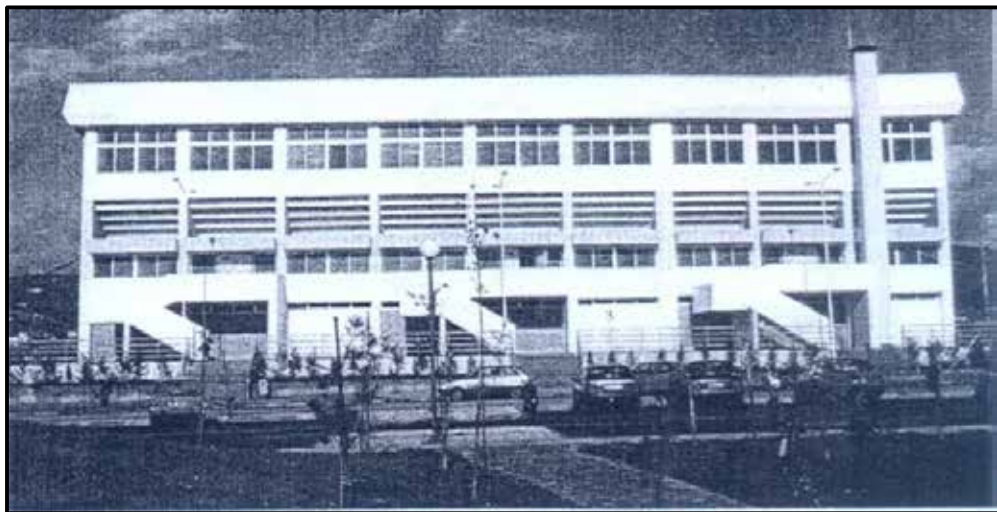
4. «Η ανέγερση σταδίου εις τον προσφυγικόν συνοικισμόν»

Την περασμένη Δευτέρα (08-11-1993) εγκαινιάστηκε το κλειστό Γυμναστήριο της Νέας Ιωνίας. η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της επόμενης ημέρας γράφει: «Ένα πραγματικό στολίδι απέκτησε η Νέα Ιωνία, το κλειστό γυμναστήριο, που εγκαινιάστηκε χθες και το οποίο, σύμφωνα με δήλωση του δημάρχου κ. Φούσκη, ανήκει στη νεολαία ολόκληρου του συγκροτήματος». Πράγματι όσοι βρέθηκαν στα εγκαίνια εντυπωσιάστηκαν από το θαυμάσιο και άρτιο αθλητικό έργο και ποικιλοτρόπως εξέφραζαν τον θαυμασμό τους. Ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας με ολόκληρο το δημοτικό συμβούλιο και η εφορεία του Γυμναστηρίου δεν έκρυβαν την ικανοποίησή τους για την ολοκλήρωση και παράδοση αυτού του «στολιδιού».

Και όλοι οι άλλοι, επίσημοι και λαός, που είχαν κατακλύσει τις κερκίδες του κλειστού γυμναστηρίου διακατέχονταν από τα ίδια συναισθήματα, γυροφέροντας τα μάτια τους σε όλα τα σημεία του τεράστιου χώρου, που περιλαμβάνει ένα τεραίν μπάσκετ, κερκίδες για 1.000 θεατές, ηλεκτρονικούς πίνακες και άλλες σύγχρονες μηχανολογικές εγκαταστάσεις. Άθελά μας, όμως, το μυαλό μας γύρισε 65 χρόνια πίσω, σε ένα δημοσίευμα, που διαβάσαμε σε μια εφημερίδα εκείνης της εποχής, που οι

πρόσφυγες-Μικρασιάτες εγκαταστάθηκαν και ίδρυσαν τον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Ήταν η εποχή, που δήμαρχος στον Βόλο ήταν ο Σπύρος Σπυρίδης και με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου προγραμμάτισε ν' αναγείρει στάδιο στη περιοχή του προσφυγικού συνοικισμού, που είχε άπλα, καθότι οι άλλες θέσεις στην περιοχή του Βόλου- κοντά στο Αρχαιολογικό Μουσείο ή στο Γυμναστήριο-δεν θεωρήθηκαν κατάλληλες.

Η εφημερίδα «ΣΗΜΑΙΑ» (12 Ιουνίου 1928) σχολιάζει την απόφαση αυτή του δημάρχου και δημοσιεύει ένα άρθρο με υπογραφή «Α. Π.». Διαβάζουμε, λοιπόν:

Το Δημοτικό κλειστό Γυμναστήριο Νέας Ιωνίας, «το στολίδι».

«Η ΑΝΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΝ

Κατάπληκτος επληροφορήθη η κοινωνία της πόλεώς μας την απόφασιν του Δημάρχου περί απαλλοτριώσεως 30 στρεμμάτων παρά τον προσφυγικόν συνοικισμόν «Νέα Ιωνία», δι' ανέγερσιν αθλητικού ποδοσφαιρικού σταδίου.

Χαιρετίζομεν την προσπάθειαν του κ. Δημάρχου δια την ανάπτυξιν του αθλητισμού, αλλά δεν δυνάμεθα να εννοήσωμεν ποίον σκοπόν θα εκπληρώση, τίνος ανάγκας θα εξυπηρετήση το στάδιο αυτό ανεγειρόμενο εις την περιφέρειαν αυτήν.

Διότι το στάδιον τούτο ανεγειρόμενον σχεδόν μίαν ώραν έξωθι της πόλεως Βόλου δεν είναι δυνατόν να φαντασθῇ τις ότι εξυπηρετεί τον αθλητισμόν της πόλεώς μας. Πώς είναι δυνατόν ένας πτωχός αθλητής

εργαζόμενο μέχρι της 7^{ης} απογευματινής να μεταβή προς προπόνησιν εις το στάδιον τούτο, το οποίον θα ευρίσκεται πέραν του προσφυγικού συνοικισμού; Εκτός εάν ο κ. Σπυρίδης έχει αντίληψιν ότι ανεγείρων το στάδιον τούτο εις τον ως άνω χώρον και εξυπηρετών ως εκ τούτου τα συμφέροντα των προσφύγων αθλητών του συνοικισμού, νομίζει ότι εξυπηρετεί και τα τοιαύτα των γηγενών και των κατοικούντων εντός της πόλεως. Διότι το στάδιον τούτο ανεγειρόμενον εκεί μόνον τα συμφέροντα των προσφύγων αθλητών προώριεται να εξυπηρετηθή. Είναι απορίας άξιον πώς ο κ. Σπυρίδης δεν εσκέφθη να προβή σε απαλλοτριώσιν τόσων άλλων γηπέδων κειμένων περίξ της πόλεως π. χ. άνωθεν του Γυμναστηρίου, οικόπεδα περί του Μουσείου, τα οποία και εγγύς της πόλεως Βόλου ευρίσκονται και καλλίτερον ήθελον εξυπηρετήση την νεολαίαν της πόλεως Βόλου, γινόμενον και κέντρον αναψυχής, ως ευστόχως είχε διατυπώσει την γνώμην του κατά την συνεδρίασιν του Δημοτικού Συμβουλίου κάποιος των πραγματικών δημοτικών συμβούλων.

Λησμονήσαμεν ότι ο κ. Δήμαρχος εκλεγείς τοιούτος μόνον διά των προσφυγικών ψήφων δεν ήτο δυνατόν παρά μόνον τα συμφέροντα αυτών να κοιτάξη, όλοι όμως οι αθλητικοί σύλλογοι της πόλεώς μας πρέπει να σπεύσωσι να αναλάβωσι έντονον αγώνα κατά της αποφάσεως ταύτης του Δημάρχου, ήτις απόφασις πραγματοποιουμένη μέλλει να καταδικάση και απονεκρώση διά παντός πλέον τον οσημέραι αναπτυσσόμενον αθλητισμόν των κατοίκων της πόλεώς μας».

Η εφημερίδα διά του αρθρογράφου της «Α. Π.» (;) παρασυρόμενη, ίσως, από το κομματικό της πάθος εναντίον του δημάρχου Σπ. Σπυρίδη, χαιρετίζει μεν την προσπάθεια για την ίδρυση σταδίου, αλλά εκφράζει σοβαρές επιφυλάξεις για τον τόπο που θ' ανεγερθεί τούτο και φρίττει, κυριολεκτικά, γιατί επιλέχτηκε κάποιο μέρος στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας!

Σκεφτόμουν, βλέποντας, όπως είπα στην αρχή αυτόν τον ωραίο αθλητικό χώρο, τι να έλεγε ο κ. «Α. Π.», αν ήταν παρών εδώ και άκουε τον δήμαρχο Νέας Ιωνίας να λέει ότι δίπλα κατασκευάζονται ένα δημοτικό στάδιο και ένα κολυμβητήριο και έβλεπε όλη αυτή την περιοχή τριγυρισμένη από το Πολιτιστικό Άλσος, και δίπλα το συγκρότημα των εκπαιδευτηρίων Πολυκλαδικού Λυκείου, Δημοτικών Σχολείων και Γυμνασίων! Τότε άλλοι καιροί. Σήμερα όμως...

Ο οικοδεσπότης κ. Στέφανος Φούσκης, δήμαρχος Νέας Ιωνίας, φανερά ικανοποιημένος υποδεχόταν την αθλητική ηγεσία στο πρόσωπο του Γ. Γ. Α. κ. Γ. Βασιλακόπουλου, τον βουλευτή απ' τη Νέα Ιωνία κ. Λεων. Τζανή, τους δημάρχους Βόλου και Αλμυρού κ. κ. Δ. Πιτσιώρη και Σπ. Ράππο, τις άλλες στρατιωτικές, πολιτικές και αθλητικές αρχές και τους δύο τέως δημάρχους

της Νέας Ιωνίας κ. κ. Γεώρ. Μπαλή και Ανδρέα Βαλαχή. Ήταν όμως εκεί και πλήθος κόσμου, κι ανάμεσα τους παλιοί αθλητές και παράγοντες της «χρυσής εποχής» της ΝΙΚΗΣ Ήταν εκεί και απλός λαός, εκτός από τους νέους και «άσχετοι» άνθρωποι, γιαγιάδες και παππούδες, που ήρθαν να καμαρώσουν το έργο. Έγραψα άσχετοι με εισαγωγικά, γιατί δεν ήταν καθόλου «άσχετοι» αυτοί οι άνθρωποι με τα αθλητικά δρώμενα της Νέας Ιωνίας. Είχαν άνδρες, γιους, εγγόνια, ποδοσφαιριστές της ΝΙΚΗΣ και σε κάθε τι αθλητικό βλέπουν το όραμα της ΝΙΚΗΣ. Χαρακτηριστικό. Ενώ μετά τον αγιασμό και τους λόγους, παιζόταν αγώνας μπάσκετ μεταξύ Εθνικής Ελπίδων και Μικτής Θεσσαλίας, ένας γέροντας Μικρασιάτης που παρακολουθούσε τον αγώνα, ρώτησε τον διπλανό του: «Την τρώει η ΝΙΚΗ;»(!).

Μέσα σ' ένα τέτοιο ψυχολογικό υπόβαθρο, οικείο και θερμό, είναι βέβαιο ότι σ' αυτόν τον άρτια εξοπλισμένο αθλητικό χώρο, η νεολαία της περιοχής μας θα βρει έδαφος για να καλλιεργήσει τις αθλητικές της αρετές και τα ευγενικά της ιδανικά.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Νοεμβρίου 1993)

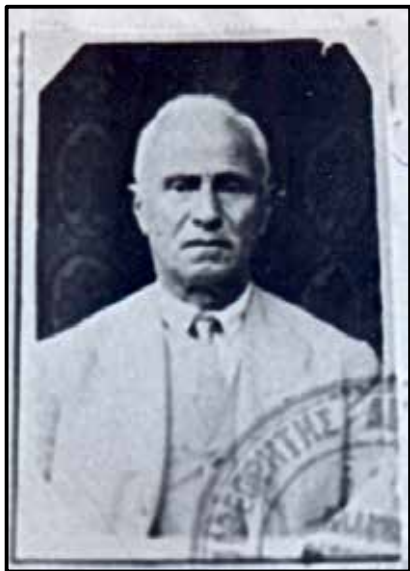
(Δημοσιεύτηκε στο «Περιοδικό» της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ», Κυριακή, 30 Ιανουαρίου 1994)

Ο πρώτος δάσκαλος του προσφυγικού σχολείου της Νέας Ιωνίας

5. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗΣ

Σήμερα γιορτή των Τριών Ιεραρχών η Εκκλησία μας τιμά «τον μέγα ουρανοφάντορα Βασίλειον, τον θεϊον και θεωρρήμονα Γρηγόριον και Ιωάννην τον πάνυ, τον χρυσούν την γλώτταν» (Από τα στιχηρά των Αίνων) και μας καλεί να «σκιρτήσωμε αγαλλόμενοι εν τη πανδήμω πανηγύρει των διδασκάλων ημών» (Από το Δοξαστικό του Εσπερινού). Είναι η ημέρα μνήμης και τιμής των τριών Μεγάλων Ιεραρχών Διδασκάλων της Εκκλησίας μας, που από τον 11^ο αιώνα (Στα χρόνια του Αλέξιου Κομνηνού), καθιερώθηκε να εορτάζεται τις 30 Ιανουαρίου.

Αυτή την ημέρα συνηθίζεται να τιμώνται οι εκπαιδευτικοί για το παιδευτικό τους έργο, που θεωρείται το θεμέλιο, το οικοδόμημα, αλλά και το επιοικοδόμημα του πολιτισμού. Όλοι επαινούν τον εκπαιδευτικό και τον θέλουν να στέκεται ψηλά και με τους λόγους του και το παράδειγμά του, να αγαπά, να διδάσκει, να εμπνέει τη νεότητα προς κάθε τι χρήσιμο, ωραίο και αληθινό. Με την ευκαιρία της μεγάλης γιορτής, θαρρώ, πως είναι επίκαιρο να γράψουμε δυο λόγια και τιμήσουμε μ' αυτά τον πρώτο δάσκαλο του

Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης.

προσφυγικού δημοτικού σχολείου Νέας Ιωνίας, τον Νικόλαο Ευσταθιάδη, που πριν εβδομήντα χρόνια, το 1924, μαζί με έξι δασκάλους, ανάλωσε τον εαυτό του- πρόσφυγας κι αυτός να μορφώσει τα προσφυγόπουλα. Και αξίζει να γνωρίσουμε μερικές λεπτομέρειες της ζωής και της δράσης αυτού του λαμπρού δασκάλου, που έτυχε να μοιραστεί μαζί με τους πρώτους κατοίκους της Νέας Ιωνίας την προσφυγιά, τη φτώχεια και τον αγώνα τους για επιβίωση και πρόοδο.

Πηγές πληροφοριών μας είναι τα επίσημα βιβλία του προσφυγικού σχολείου, οι εφημερίδες της εποχής εκείνης, οι προφορικές περιγραφές των μαθητών του και ο γιος του Ευστάθιος Νικ. Ευσταθιάδης, που παιδάκι 22 μηνών έζησε την καταστροφή της Σμύρνης,

σώθηκε με τους γονείς του και βρέθηκε μαθητούδι με τα προσφυγόπουλα της Νέας Ιωνίας. Σήμερα ο Ευστάθιος, 74 χρονών πρεσβύτες, σπούδασε χημικός-μηχανικός στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ζει στη Νέα Σμύρνη με τις αναμνήσεις της πολυβασανισμένης ζωής των γονιών του, αλλά και της παιδικής του δικής του ζωής στη Νέα Ιωνία. Πάντα θυμάται τον λογοτέχνη φίλο του Παναγιώτη Κατσιρέλο και τον Νίκο Πόλη.

Ο σεβαστός, λοιπόν, δάσκαλος Νικόλαος Ευσταθιάδης καταγόταν από τη Σπάρτη της Πισιδίας-Μικράς Ασίας, που βρίσκεται στους βορειοδυτικούς πρόποδες του βουνού Ταύρου, 700 χιλιόμετρα μακριά από τη Σμύρνη. Οι Έλληνες κάτοικοί της, περίπου 6.000 πριν την καταστροφή, ανάμεσα σε 30.000 Τούρκους είχαν αξιοζήλευτη πρόοδο στη γεωργία, αλλά, προπαντός, στη βιοτεχνία χαλιών και στο εμπόριο (περίφημα χαλιά ΣΠΑΡΤΑ). Συνακόλουθο ήταν και η φροντίδα τους για τα ελληνικά γράμματα.

Η Δημογεροντία της Σπάρτης στέλνει τον νεαρό Νικόλαο Ευσταθιάδη στην Αθήνα, όπου σπουδάζει στο «Διδασκαλείο των Αθηνών», που βρισκόταν στην Πλάκα κάτω από την Ακρόπολη. Την 1^η Ιουλίου 1886 αποφοιτά και επιστρέφει στην πατρίδα του για ν' αναλάβει διδακτικά καθήκοντα στα δημοτικά σχολεία. Στο βιβλίο του Χάρη Δ. Σαπουντζάκη «Η ελληνική παιδεία στη Σπάρτη της Πισιδίας» (Νέα Ιωνία Αττικής, 1983, σελ.22), αναφέρονται τα παρακάτω σχετικά με τη δράση του Νικ. Ευσταθιάδη: «Το 1887

τοποθετείται για τη Σπάρτη-Πισιδίας η αλλαγή στα εκπαιδευτικά πράγματα...Δύο σπουδαίοι δάσκαλοι από τη Σπάρτη, που είχαν σπουδάσει στα Διδασκαλεία της Πάτμου και της Αθήνας, ο Σωκράτης Παυλίδης και ο Νικόλαος Ευσταθιάδης βάζουν τις γερές βάσεις για την εφαρμογή των νέων συστημάτων διδασκαλίας (τότε της Ερβαρτιανής μεθόδου) στα συνδιδακτικά σχολεία». Από τα πρώτα χρόνια της σταδιοδρομίας του ο Νίκ. Ευσταθιάδης δείχνει την πνευματική του συγκρότηση και την καταθέτει για την πρόοδο των συμπατριωτών του.

Νέος, όμως, με όνειρα για τη μητέρα Ελλάδα, στην οποία σπούδασε, προσφέρει και μυστικές υπηρεσίες για την πατρίδα του και γι' αυτό, πριν τον ανακαλύψουν, φυγαδεύεται και αποστέλλεται στη Σμύρνη. Εκεί τον περιμένει μια λαμπρή σταδιοδρομία. Διορίζεται καθηγητής στο Ομήρειο Παρθεναγωγείο της Σμύρνης, στο οποίο σπούδαζαν δασκάλες. Από αυτό το Παρθεναγωγείο είχε αποφοιτήσει και μια δασκάλα του προσφυγικού σχολείου, η Ιουλία Ζαχαροπούλου, που ίσως την είχε και μαθήτριά του.

Μετά από ευδόκιμη υπηρεσία στο Ομήρειο Παρθεναγωγείο, καταλαμβάνει θέση στην περίφημη Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, ανάμεσα σε μια πλειάδα εκλεκτών καθηγητών με γυμνασιάρχη τον Νικόλαο Καπετανάκη, παιδαγωγό από τη δική μας Ζαγορά του Πηλίου.

Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης (1^{ος} αριστερά) ως καθηγητής του Ομήρειου Παρθεναγωγείου Σμύρνης με άλλους καθηγητές και σπουδάστριες της Σχολής

Έρχεται όμως, η Μικρασιατική Καταστροφή, η πυρπόληση της Σμύρνης, τον Αύγουστο του '22 και τον βρίσκει, μαζί με άλλους Έλληνες να τρέχει να σωθεί με την οικογένειά του από τη μανία του τούρκικου όχλου. Τότε συλλαμβάνεται και κλείνεται σε στρατόπεδο αιχμαλώτων. Η αποφασιστικότητα και η δράση όμως της γυναίκας του με παράτολμη κίνηση του έδωσαν την ευκαιρία να δραπετεύσει και έτσι οι τρεις τους-πατέρας, μητέρα και ο γιος του, νήπιο Ευστάθιος- να σωθούν στα καράβια. Η συνέχεια γνωστή. Με χιλιάδες άλλους πρόσφυγες έφτασαν στο λιμάνι του Πειραιά και στην Αθήνα.

Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης, ζητεί εργασία και το Υπουργείο Παιδείας, ύστερα και από δική του επιθυμία, τον διορίζει στο ήσυχο και απομονωμένο δικό μας Τρίκερι. Εκεί έμεινε δυο σχολικά χρόνια, 1922-23 και 1923-24.

Ίσως εκεί οι γεροντότεροι θυμούνται τον σοφό δάσκαλο και καθηγητή, τον Μικρασιάτη πρόσφυγα.

Εν των μεταξύ στον Βόλο και στην περιοχή του Ξηροκάμπου «πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος», από τον Αύγουστο του 1923 άρχισε να κτίζεται ο προσφυγικός συνοικισμός. Το καλοκαίρι του 1924 είχαν κατοικηθεί τα πρώτα σπίτια γύρω από την πλατεία της Ευαγγελίστριας, ενώ δύο διώροφα ανατολικά θα χρησίμευαν για σχολεία. Έτσι τον Σεπτέμβριο του 1924 βρίσκουμε τον Νικόλαο Ευσταθιάδη διευθυντή του «προσφυγικού σχολείου αρρένων Βόλου». Στην πρώτη σελίδα του Μαθητολογίου σημειώνει με τα χαρακτηριστικά του γράμματα: «Το 1^{ον} τετρατάξιον προσφυγικόν δημοτικόν σχολείον» αρρένων ιδρύθη κατά το έτος 1924-25 και άρχισε να λειτουργεί από τον Σεπτέμβριο του έτους τούτου υπό την διεύθυνσιν του Νικολάου Ευσταθιάδη, διδασκαλείου Αθηνών».

Και αρχίζει ο χειμαρρος μαθητών να κατακλύζει τα προσφυγικά σχολεία στα δύο διώροφα (ιδρύθηκε και ένα τριτάξιο θηλέων), όπου συνωστίζονται 396 μαθητές και μαθήτριες αμέσως-αμέσως, ενώ τα ισόγεια χρησιμοποιούνται ως κατοικία του διευθυντή και των διδασκαλισσών. Σε αυτά τα «σχολεία» ο ακούραστος δάσκαλος, μαζί με τις δασκάλες-πραγματικοί ήρωες- αγωνίζονται να μορφώσουν τα προσφυγόπουλα, που ζουν κι αυτά το δράμα του σπιτιού τους (φτώχεια, ορφάνια).

Η σφραγίδα με τον δικέφαλο αετό του 1^{ου} προσφυγικού δημοτικού σχολείου αρρένων που είχε καθιερώσει ο διευθυντής Νικόλαος Ευσταθιάδης.

Ο προσφυγικός συνοικισμός της Νέας Ιωνίας με κέντρο τα σχολεία και την εμπνευσμένη μορφή του Νικόλαου Ευσταθιάδη, ζει τον παλμό των εθνικών γεγονότων. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της 26^{ης} Μαρτίου 1925 διαβάζουμε την περιγραφή της πρώτης εθνικής επετείου στον προσφυγικό συνοικισμό:

«Το απόγευμα επιβλητικός και ωραιότατος εγένετο ο εορτασμός τη Εθνικής Εορτής εις τον προσφυγικόν συνοικισμόν Νέα Ιωνία...-Έμπροσθεν του δημοτικού σχολείου της πλατείας του Εθνομάρτυρος Χρυσοστόμου (σ.σ. Εννοεί την πλατεία Ευαγγελίστριας, που δεν είχε κτισθεί ακόμη και την οποίαν ονόμαζαν ανεπίσημα «πλατεία Εθνομάρτυρος Χρυσοστόμου»), έγινε η συγκέντρωσις της εορτής...ο δε διδάσκαλος κ. Ευσταθιάδης απήγγειλε τον πανηγυρικόν της ημέρας...».

Με τη φαντασία μας μπορούμε να δούμε και ν' ακούσουμε τα θερμά λόγια του δασκάλου που ζούσε μέσα του η Ελλάδα, την οποία προσπάθησε νέος να βοηθήσει και διώχτηκε. Φαίνεται μέσα του ζούσε το όραμα του Βυζαντίου και γι' αυτό η σφραγίδα του προσφυγικού σχολείου έχει τον δικέφαλο αετό. Ο Μικρασιάτης διευθυντής θεωρεί το σύμβολο αυτό να ταιριάζει στους Μικρασιάτες, που ήρθαν από τη βυζαντινή Ελλάδα της Μικράς Ασίας, σαν ιστορική συνέχεια και ελπίδα και τον καθιερώνει, τον δικέφαλο αετό, ως σφραγίδα του σχολείου (σ. σ. Άλλα σχολεία εδώ στον Βόλο, τότε, είχαν για σφραγίδα την κουκουβάγια ή την Αθηνά). Αυτή τη σφραγίδα θα τη διατηρήσει για τέσσερα χρόνια, που το σχολείο φέρει την ονομασία «προσφυγικό».

Τον Νικόλαο Ευσταθιάδη, τον έμπειρο και επιστημονικά καταρτισμένο δάσκαλο τον βλέπουμε να διατυπώνει τις επιστημονικές του απόψεις σε ένα παιδαγωγικό συνέδριο, που έγινε στον Βόλο (19-09-1929) στο θέμα της Ορθογραφίας. *«Προς τούτο οφείλει ο διδάσκαλος, να γράφει εις τον πίνακα πιστώσ τας λέξεις, ούτως ώστε η πρώτη εικόν της γραφής να χαραχθή βαθειά μέσα στην ψυχή των μαθητών...».*

Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης στις 18 Μαΐου 1931 υποδέχθηκε στην πλατεία Ευαγγελίστριας, μαζί με όλους τους πρόσφυγες και τα παιδιά του δημοτικού σχολείου, τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο και με θερμή προσλαλιά τον παρακάλεσε να ενδιαφερθεί για τα προσφυγόπουλα και να κτίσει σχολείο. Το μεθεπόμενο σχολικό έτος 1932-33 οι μαθητές της Νέας Ιωνίας θα στεγαστούν σε ένα από τα λαμπρότερα σχολικά κτήρια του Βόλου εκείνης της εποχής (Αυτό που μέχρι σήμερα στεγάζονται το 7^ο και το 8^ο δημοτικά σχολεία) προς μεγάλη ικανοποίησή του.

Στις 21 Νοεμβρίου 1932 έχει την τελευταία του υπογραφή. Μετά συνταξιοδοτείται. Αναχώρησε από τον Βόλο, οικογενειακώς, όπου ευτύχησε να κτίσει σπίτι και να χαρεί το υπόλοιπο της ζωής του στη Νέα Σμύρνη και,

εκεί δημιουργικά. Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης, ο σοφός Μικρασιάτης δάσκαλος από τη Σπάρτη της Πισιδίας, άφησε το φωτεινό ίχνος του στη Νέα Ιωνία. Τα επίσημα βιβλία του σχολείου (Μαθητολογία και Γενικοί Έλεγχοι) είναι πηγή ιστορικών πληροφοριών για τα πρώτα βήματα της Νέας Ιωνίας στο κάδρο της Ιστορίας από το 1924. Όσοι τον γνώρισαν, τον θυμούνται και τον τιμούν, ιδιαίτερα σήμερα, που είναι η γιορτή των Τριών Ιεραρχών και Διδασκάλων της Οικουμένης.

(Δημοσιεύτηκε την Κυριακή 30 Ιανουαρίου 1994 στο «Περιοδικό» της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» στην πρώτη σελίδα).

Επιστολές προς «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Κυριακή 17 Απριλίου 1994)

6. Ο Τάκης Οικονομάκης και οι πρόσφυγες του 1922

Αξιότιμε κ. Διευθυντά

Κατά την παρουσίαση του έργου και της δράσης του αείμνηστου διευθυντή της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ», μαχητικού δημοσιογράφου και λογοτέχνη Τάκη Οικονομάκη την περασμένη Τετάρτη 13 τρέχοντος (Απρίλιος 1994) στο Δημαρχείο του Βόλου από τους εκλεκτούς ομιλητές κ. κ. Νίτσα Κολιού, Θανάση Σαμαρά και Ίωνα Παπαδόπουλο, ίσως επειδή το πεδίο ήταν ευρύτατο, δεν αναφέρθηκαν καν στοιχεία, που είχαν σχέση με τους Μικρασιάτες πρόσφυγες κατά το 1922.

Επιτρέψτε μου, επειδή είχα την ευκαιρία να αναδιφήσω το Αρχείο της έγκριτης εφημερίδας σας, ν' αναφέρω μερικά σημαντικά άρθρα και επίκαιρες, τότε, επισημάνσεις του Τάκη Οικονομάκη για να δούμε πώς είδε τους πρόσφυγες, που κυριολεκτικά πλημμύρισαν την πόλη του Βόλου. Νομίζω ότι και αυτά τα στοιχεία θα ολοκληρώσουν την εικόνα του Τάκη Οικονομάκη ως δημοσιογράφου και ως ανθρώπου με πλούσια αισθήματα. Διαβάζουμε, λοιπόν:

Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης, 20 Σεπτεμβρίου 1922, υπάρχει εκτεταμένη ειδησεογραφία: *«ΑΦΙΞΙΣ ΧΙΛΙΑΔΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ: Η χθεσινή ημέρα ήτο ημέρα τραγικών συγκινήσεων διά την πόλιν μας. Εις τον λιμένα μας έφθασαν τα πρώτα κύματα της Μικρασιατικής συμφοράς και οι συμπολίτες μας, που από τας εφημερίδας και τας αφηγήσεις εγνώριζον έως τώρα το μέγεθος της επελθούσης καταστροφής, εκλήθησαν χθες να ιδούν με τα μάτια τους και την απερίγραπτον τραγικότητά της...με πολλές λεπτομέρειες».*

«ТО МАЙПО КЫМА».

Την φθινοπωρινήν ηρεμίαν του λιμένος μας ήλθε χθες να ταράξει ένα μεγάλο μαύρο κύμα, κύμα συμφοράς. Εμπήκε μέσα και εξέσπασε ύστερα εις την παραλίαν από όπου εξεχύθη εις όλην την πόλιν. Και ένα αίσθημα υπερτάτης φρίκης απεριγράπτου συγκινήσεως, αλλά και οργής τρομεράς συνεκλόνησε τους πάντας. Το μαύρο αυτό κύμα μάς το έστειλεν η αντίπερα του Αιγαίου ακτή. Απετελείτο από τα τραγικά θύματα της φρικτής μικρασιατικής συμφοράς από τα θλιβερά αυτά ναυάγια του ασιατικού ελληνισμού, τα οποία η θάλασσα εξέβρασεν εις την παραλίαν μας. Υπέρ τας 10.000 πρόσφυγες έφθασαν χθες έως εδώ...Το θέαμα των θλιβερών αυτώνθυμάτων της φρικτής καταστροφής εσπάρασσεν την ψυχήν του καθενός. Απεβιβάζοντο και εσταυροκοπούντο. Απεβιβάζοντο και επιλούσαν το χώμα. Απεβιβάζοντο και άλλοι έκλαιαν και άλλοι χαμογελούσαν, με την εντύπωσιν ότι τελείωσαν τα απερίγραπτα μαρτύριά των, που κατά τον τελευταίον μήνα εδοκίμασαν...Και ήρχετο ο ελληνισμός αυτός, που είχεν αποκληθή αποικία...Ας κύψωμεν επάνω του και ας προσπαθήσωμεν να γλυκάνωμεν όσον ημπορούμεν, όσον είναι δυνατόν τον πόγον του». Τ. ΟΙΚ.

Την επόμενη ημέρα, Τετάρτη 21 Σεπτεμβρίου 1922, στα ΣΧΟΛΙΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ, που γράφει ο Τ. ΟΙΚ., σημειώνει:

«ΤΟ ΧΘΕΣΙΝΟΝ ΕΥΓΕ»

Η χθεσινή ημέρα απετέλεσε τίτλον τιμής διά τον Βόλον, που έσβησε την ντροπήν διά την προχθεσινήν αδράνειαν απέναντι των προσφύγων. Με ταχύτητα μοναδικήν και ζήλον ακούραστον εκινήθησαν πάντες και έκαμαν θαύματα. Μέσα εις ολίγας ώρας εστεγάσθησαν υπέρ τας 10.000 προσφύγων. Τα πρώτα αποτελέσματα δε των εράνων απέδωσαν 300.000 δραχμών...».

Η εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», που διευθύνει ο Τάκης Οικονομάκης, ανοίγει «ΣΤΗΛΗ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ», που με δωρεάν καταχώρηση, αναζητούν τους οικείους τους. Επίσης ανοίγει στήλη με προσφορές υπέρ των προσφύγων.

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1922 η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» έχει ένα μεγάλο κύριο άρθρο του Τ. ΟΙΚ. με τίτλο:

«Η ΣΟΒΑΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ»

(Αφού αναφέρει γενικά για το προσφυγικό ζήτημα, καταλήγει): «...Χρειάζεται όμως προς τούτο θέλησις και οργανωτικές δυνάμεις και ευτυχώς εις τον τόπον μας δεν λείπουν. Αρκεί όλοι να θελήσουν να εργασθούν προς τούτο. Ένας Δημ. Σαράτσης π.χ. ένας Γεώργιος Παπαγεωργίου, ένας Αλέξανδρος Χρυσοχοϊδης, ένας Κοσμάδόπουλος, ένας Αχιλλέας Καλευράς και τόσοι άλλοι, είτε επιστήμονες, είτε επιχειρηματίαι, είτε επαγγελματίαι, είτε και εργάται ακόμα, δύναται να προσφέρουν την αντίληψιν και την πείραν των διά την οργάνωσιν μιας τόσοσ ευγενούς προσπαθείας, όπως η αντιμετώπισις του προσφυγικού ζητήματος...Και έχουν υποχρέωσιν να κινηθούν, διότι αντιμετωπίζομε το προσφυγικό ζήτημα μια πραγματικότητα, η οποία όπως όλαι αι πραγματικότες δεν συγχωρεί ποτέ την οϊανδήποτε προς αυτήν περιφρόνησίν μας».

Αυτά τα λίγα για τους Μικρασιάτες πρόσφυγε του '22, που συγκλόνισαν τη γραφίδα του φλογερού πατριώτη, μαχητικού δημοσιογράφου και του λογοτέχνη, του Τάκη Οικονομάκη.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία. Νέα Ιωνία 14-04-1994

Για την αντιγραφή: Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς

(Δημοσιεύτηκε και στις δύο εφημερίδες του Βόλου, τη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» και «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» την Κυριακή 25 Δεκεμβρίου 1994 (ημέρα Χριστουγέννων)).

Πριν 70 χρόνια, 28 Δεκεμβρίου 1924

7. Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού Νέας Ιωνίας

Με έκδηλη χαρά, την παραμονή των Χριστουγέννων, Τετάρτη 24 Δεκεμβρίου 1924, οι κάτοικοι του προσφυγικού συνοικισμού περιποιούνται τα καινούργια τους σπίτια και ετοιμάζουν τα καλά τους ρούχα για την ξεχωριστή, γιορτή που θα γίνει λίγο μετά τα Χριστούγεννα και που αναγγέλλει «Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ». Στον συνοικισμό τους, στην κεντρική πλατεία, στα σπίτια τους, που είναι χτισμένα στη σειρά ομοιόμορφα σαν στρατιωτάκια, θα έλθουν οι θρησκευτικές, στρατιωτικές και πολιτικές αρχές του Βόλου, οι Βολιώτες, αλλά και πρόσφυγες συμπατριώτες τους, για να παρευρεθούν στα εγκαίνια των έτοιμων σπιτιών του προσφυγικού συνοικισμού «Νέα Ιωνία».

Άλλη μια φορά στην τελετή του θεμέλιου λίθου, τον Δεκαπενταύγουστο του 1923, που χτίστηκε η πρώτη πέτρα στον συνοικισμό τους χάρηκαν, συγκινήθηκαν, δάκρυσαν. Και να τώρα βλέπουν τη Νέα Ιωνία τους ζωντανή, με σπίτια, με ανθρώπους, με οικογένειες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, γέροντες, γερόντισσες, με φωνές, με ζωή, με χλαλοή και χαίρονται διπλά, συγκινούνται, δακρύζουν και λένε, κάνοντας τον σταυρό τους «Δόξα σοι ο Θεός».

Να τι διαβάζουν στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» (Τετάρτη 24 Δεκεμβρίου 1924):

«Την προσεχή Κυριακή 28 τρέχοντος και ώραν 10 π. μ. τελούμεν τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού «Νέα Ιωνία» και παρακαλούμεν τους ενταύθα παρόντας πληρεξουσίους (βουλευτάς), τας θρησκευτικές και πολιτικές αρχάς της πόλεως Βόλου, όπως παρευρεθώσι εις την τελετήν των εγκαινίων του συνοικισμού των προσφύγων, του οποίου φιλοστόργως ήγειρεν η πατρίς μας διά να στεγασθώσι εν αυτώ τα ευγενικά θύματα της εθνικής μας καταστροφής.

Δήμος Παγασών, αι προσφυγικάί οργανώσεις, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων, τμήματος Βόλου».

Στην κεντρική πλατεία, στη μέση των Τετραγώνων (τα πρώτα σπίτια είναι αυτά που βρίσκονται γύρω από την Ευαγγελίστρια, τα λεγόμενα Τετράγωνα) θα στήθηκε η εξέδρα με γιρλάντες και σημαιούλες και όλοι εκεί γύρω οι πρόσφυγες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, μαθητούδια του νέου σχολείου, θα καθάρισαν τον χώρο από τ' αγριόχορτα και τ' αγκάθια και θα

προσπαθούσαν με αξίνες, με φτυάρια, με χέρια, να ημερέψουν τον χέρσο τόπο να ομορφύνει, γιατί τούτοι οι πρόσφυγες, οι Μικρασιάτες, Ίωνες, Πόντιοι, Θρακιώτες, αγαπούν την πάστρα, την ομορφιά, τα στολίδια.

Το ίδιο θα έκαναν και στο ομοιόμορφα νέα τους σπίτια, στις αυλές τους, που ήταν ακόμα όλες «αβέρτα», όλες κοινές. Έπρεπε να δείξουν καλή εικόνα στους επίσημους που θα έρχονταν, στους Βολιώτες και στους άλλους πρόσφυγες.

Την Κυριακή, 28 Δεκεμβρίου 1924, τελευταία Κυριακή του χρόνου, γιορτάστηκε το ιστορικό γεγονός για τη Νέα Ιωνία. Το πρωί, 10 η ώρα, συγκεντρώθηκαν στη μεγάλη πλατεία όλοι, επίσημοι και λαός και οι νέοι κάτοικοι του συνοικισμού «συν γυναίξι και τέκνοις» και παρακολούθησαν την τελετή των εγκαινίων. Ημέρα μεγάλη γι' αυτούς, ημέρα σημαδιακή, ημέρα σταθμός για τη Νέα Ιωνία. Συγκινήθηκαν, ενθουσιάστηκαν, ζητωκραύγασαν.

Η πλατεία της Ευαγγελίστριας στην οποία τότε, 28 Δεκεμβρίου 1924, έγιναν τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού. Δεξιά τα δύο δωμάτια, που διακρίνονται, στέγαζαν τα πρώτα προσφυγικά σχολεία και απέναντί τους η τελετή των εγκαινίων.

Την επόμενη ημέρα, Δευτέρα 29 Δεκεμβρίου 1924, ο «ΤΑΧΥ-ΔΡΟΜΟΣ» περιγράφει σε μεγάλο δίστηλο άρθρο, στην πρώτη σελίδα, το μεγάλο γεγονός για τον Βόλο και τη Νέα Ιωνία:

«ΤΑ ΧΘΕΣΙΝΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ.

Ένα βήμα προς την ολοκληρωτικήν αποκατάστασιν των προσφύγων. Τι συνέστησαν οι ομιλήσαντες: Εργατικότητα και ομόνοιαν. Η δεξίωσις. Το Χριστουγεννιάτικο Δένδρο. Η χαρά των προσφυγοπαίδων. Η διαίρεσις του συνοικισμού.

Ύστερα από δυόμισι, σχεδόν, έτη, συνετελέσθη και εις την πόλιν μας το πρώτο βήμα δια την ολοκληρωτικήν αποκατάστασιν των προσφύγων. Δυόμισι, σχεδόν, έτη, στοιβαγμένοι μέσα στις αποθήκες επερίμεναν τη στιγμή που θα τους «περάσουν στις κάμαρες», όπως έλεγαν. Και

πραγματικά χθες με όλην την πρέπουσαν μεγαλοπρέπειαν έγιναν τα εγκαίνια του νέου προσφυγικού συνοικισμού, μέσα στις νεόκτιστες καμαρούλες, του οποίου εγκαταστάθηκαν ο πρόσφυγες κ.λπ. κ. λπ. (ακολουθεί εκτενής περιγραφή των εγκαίνιων)».

Και η άλλη εφημερίδα του Βόλου η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», την ίδια ημέρα, γράφει:

**«ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΜΙΑ ΩΡΑΙΑ ΗΜΕΡΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΜΑΣ**

Από της 9.30 π. μ. ήρχισεν εις τον συνοικισμόν κίνησις ασυνήθης επιτεινομένη από τα κύματα του κόσμου που από διάφορα μέρη της πόλεως κατηυθύνοντο προς τα εκεί.

Μετ' ολίγον ήρχισαν καταφθάνοντες οι επίσημοι η Α. Σ. ο Αρχιεπίσκοπος Γερμανός, αι αρχαί της πόλεως, ο δημαρχών κ. Κουκιάδης μετά του δημοτικού συμβουλίου, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως των Προσφύγων, οι βουλευταί κ.κ. Σαράτσης, Ψιάρης κ.λπ. Τους προσερχομένους υπεδέχοντο ο βουλευτής των προσφύγων κ. Ευφραιμίδης και τα προεδρεία των προσφυγικών οργανώσεων. Την 10 π. μ. ήρχισεν η τελετή χοροστατούντος της Α. Σ. του Επισκόπου Δημητριάδος ... (ακολουθεί εκτενής περιγραφή)».

Στη συνέχεια και οι δύο εφημερίδες δημοσιεύουν τους λόγους των επισήμων. Ο Σπύρος Σπυρίδης, τότε Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου επισημαίνει:

«Οι νέοι κλάδοι της βιομηχανίας μας-ταπητουργία, μεταξουργία, υφαντουργία- η βελτίωσις της καλλιέργειας και της ποιότητος του καπνού, η προαγωγή του εμπορίου, είναι έργα οφειλόμενα όλα εις τας ειδικάς γνώσεις, εις την εμπειρίαν και εις τα φώτα των προσφιλών ομοεθνών μας...».

Ο πρόσφυγας γιατρός Αποστολίδης συνιστά: «Εργασία, Αγάπη, Ομόνοια». Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων Χρήστος Λούλης, που εργάστηκε για την ανέγερση του προσφυγικού συνοικισμού, απευθυνόμενος στους νέους κατοίκους, τους διαβεβαιώνει:

«Θέλομεν σας παρακολουθή μετ' αδελφικής στοργής, μέχρις ου ανδρούμενοι οικονομικώς εξελιχθήτε εις πλουτοφόρους παράγοντας της εθνικής ημών οικονομίας...».

Ωραία λόγια σε μια συγκινητική και ιστορική τελετή για τους ξεριζωμένους πρόσφυγες, που ρίχνουν πια ρίζες για ν' αναπτυχθούν, να καρποφορήσουν και να ζήσουν ευτυχισμένοι στη νέα τους πατρίδα, όλοι μαζί, σχεδόν

κολλημένοι, αγκαλιασμένοι στα μονοκάμαρα σπίτια, όλοι μαζί άνθρωποι του μόχθου, παραγωγικοί, εργάτες, τεχνίτες, αμπελουργοί, ψαράδες, ναυτικοί, έμποροι, όλοι μαζί από τα διάφορα μέρη του ελληνισμού, όλοι μαζί Έλληνες, όλοι μαζί Ελλάδα, ριζώνουν στη νέα τους πατρίδα, τη Νέα Ιωνία. Ήταν 28 Δεκεμβρίου 1924, πριν 70 χρόνια.

(Αναδημοσίευση από το βιβλίο του Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994», που θα κυκλοφορήσει σε λίγες μέρες).

(Δημοσιεύτηκε και στις δύο εφημερίδες του Βόλου, τη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» και «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» την Κυριακή 25 Δεκεμβρίου 1994 (ημέρα Χριστουγέννων).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 5 Μαρτίου 1995)

8. Οι πρόσφυγες και ο Χρήστος Λούλης

Το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Βόλου πριν λίγες ημέρες γιόρτασε τα 75 χρόνια από την έναρξη και λειτουργίας του, που άρχισε στις 14 Απριλίου 1919. Κατά την πανηγυρική γιορτή, που έγινε στο Δημαρχείο

Βόλου, αναπτύχθηκε η δράση του όλα αυτά τα χρόνια, από το 1919 μέχρι σήμερα., διανεμήθηκε ένα πληροφοριακό φυλλάδιο και τιμήθηκαν ζώντα πρόσωπα, που διετέλεσαν πρόεδροι και σύμβουλοι του επιμελητηριακού θεσμού.

Με τούτο το σημείωμά μας, ας μας επιτραπεί να συμπληρώσουμε την ιστορία του Επιμελητηρίου με πληροφορίες που έχουν σχέση με τους πρόσφυγες Μικρασιάτες και τον τότε πρόεδρό του (1922-1934) Χρήστο Λούλη. Η θητεία του Χρήστου Λούλη, ο οποίος ήταν «διευθυντής του εν Βόλω Κυλινδρομύλου», συνέπεσε με τις κρίσιμες στιγμές που διερχόταν η χώρα μας εξαιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22 και της «πλημμυρίδας» των προσφύγων, που

Ο Χρήστος Λούλης

κατέκλυσαν τις πόλεις-λιμάνια και βεβαίως και τον Βόλο.

Η περίοδος της προεδρίας του, νομίζω, ότι πρέπει να χαρακτηριστεί μία από τις γονιμότερες σε προσφορά κοινωνικού έργου. Ας δούμε όμως την ιστορική αυτή διαδρομή.

Η τότε Επαναστατική κυβέρνηση ίδρυσε τον Οκτώβριο του 1922 στην Αθήνα την Κεντρική Επιτροπή Στεγάσεως Προσφύγων, η οποία ήταν μη κυβερνητικός Οργανισμός και είχε σκοπό να περιθάλψει τους πρόσφυγες, που κατέκλυσαν την Ελλάδα με την Καταστροφή. Η Επιτροπή αυτή σύστησε ένα Ταμείο Αποκαταστάσεως Προσφύγων και πρόεδρος της τοποθετήθηκε ο Επαμεινώνδας Χαρίλαος, που ήταν πρόεδρος του Βιομηχανικού Επιμελητηρίου της Αθήνας. Το Ταμείο αυτό οργάνωσε είκοσι υποεπιτροπές στις οποίες έθεσε επικεφαλής τούς προέδρους των οικείων Επιμελητηρίων. Εδώ στον Βόλο πρόεδρος του παραρτήματος του Κεντρικού Ταμείου ορίστηκε ο Χρήστος Λούλης, που ήταν τότε πρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Βόλου.

Φαίνεται ότι η κεντρική διοίκηση είχε εμπιστοσύνη σ' αυτά τα πρόσωπα, καθώς και στις ικανότητές τους να κινηθούν δραστήρια στην εκτέλεση του έργου της αποκατάστασης των προσφύγων.

Έτσι, λοιπόν, με την ιδιότητά του αυτή ο Χρήστος Λούλης δραστηριοποιείται για να φέρει σε πέρας το δύσκολο έργο της στέγασης των προσφύγων του Βόλου και το Επιμελητήριο γίνεται το «στρατηγείο» του για την επιχείρηση αυτή. Από τον Ιούνιο του 1923 αρχίζει τις ενέργειές του για να χτιστεί προσφυγικός συνοικισμός στον Βόλο. Μέσα σε δυο μήνες, στις 15 Αυγούστου 1923 *«τίθεται ο θεμέλιος λίθος του προσφυγικού συνοικισμού, ο οποίος επωνομάσθη Νέα Ιωνία»*. Το 1924, πριν 70 χρόνια, ιδρύεται και κατοικείται απ' τους πρώτους πρόσφυγες, 776 οικογένειες κατοικούν στα πρώτα σπίτια, τα λεγόμενα Τετράγωνα. Μέσα σ' αυτά τα 70 χρόνια (1924-1994) εξελίχτηκε σε μια σύγχρονη πόλη.

Την περίοδο των ετών 1923-1930 το Επιμελητήριο, μαζί με τη μέριμνά του για την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιομηχανίας, επωμίζεται και την ευθύνη της αποκατάστασης των προσφύγων της περιοχής του Βόλου, ένα έργο δύσκολο και πολύπλοκο, που απαιτούσε ταχείς ρυθμούς δράσης, γιατί οι πρόσφυγες έμεναν σε σχολεία, σε αποθήκες, σε επιταγμένα σπίτια, σε σκηνές και παραπήγματα, διασκορπισμένοι στην πόλη και στις παρυφές της.

Στις εφημερίδες εκείνης της εποχής αποτυπώνεται η δράση του Χρήστου Λούλη στην ανέγερση του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας, που άρχισε να κτίζεται εκτός σχεδίου πόλεως «πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος, στον Ξηρόκαμπο, σε μια έκταση επίπεδη και άγονη, γεμάτη

κοτρόνια και αγριόχορτα. Διαβάζουμε δημοπρασίες για διάφορα έργα «διά τον εν Ξηροκάμπω προσφυγικόν συνοικισμόν» με πληροφορίες και τόπο διενέργειας «Εν των Εμπορικῶ και Βιομηχανικῶ Επιμελητηρίῳ Βόλου» και μπορούμε να σκεφθούμε τι γινόταν εκεί. Συσκέψεις της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων, αλληλογραφία, οικονομικό επιτελείο και επίλυση όλων των συναφών θεμάτων που είχαν σχέση με τους πρόσφυγες.

Με ενέργειες της Επιτροπής Αποκαταστάσεως των Προσφύγων υπό την προεδρία του Χρήστου Λούλη ανεγέρθηκαν τα περισσότερα προσφυγικά σπίτια στη Νέα Ιωνία (τα Τετράγωνα, τα Τσιμεντένια, τα Πέτρινα, τα Γερμανικά), που έφτασαν τον αριθμό των 1755 (τα Τζαμαλιώτικα, 104 σπίτια, τα έχτισε η Εθνική Τράπεζα). Και όχι μόνο έλαβε μέριμνα για το χτίσιμο των σπιτιών, αλλά για την ύδρευση (πηγάδια-τουλούμπες) και την καθαριότητα (αποκομιδή σκουπιδιών, εκκένωση βόθρων των κοινοχρήστων αποχωρητηρίων) και για τα σχολεία.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί και η ουσιαστική βοήθεια, που παρείχε η δημοτική αρχή (δήμαρχοι: Κωστής Γκλαβάνης, Σπύρος Σπυρίδης, Κων. Καρτάλης) και η συνεργασία που είχαν για την αντιμετώπιση των προσφυγικών προβλημάτων. Η πρώτη μικρή γέφυρα του Κραυσίδωνα (1925) ήταν έργο της συνεργασίας αυτής (Δημοπρασία 02-02 1925, πληροφορίες «...και παρά του κ. Χρήστου Λούλη. Γραφεία Εμπορικού Επιμελητηρίου εν Βόλω».

Στο διάστημα των επτά χρόνων (1923-1930) ο Χρήστος Λούλης κάνει ταξίδια στην Αθήνα για την επίλυση των αναφυομένων προβλημάτων και για την προώθηση των εργασιών, υποδέχεται αρμόδιους ανώτερους υπαλλήλους και υπουργούς, συσκέπτεται με τις δημοτικές αρχές και τους εκπροσώπους των προσφυγικών οργανώσεων για την αντιμετώπιση του ζέοντος προβλήματος της αποκατάστασης των προσφύγων και κυρίως της ανέγερσης του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας. Για τον λόγο αυτόν, όταν η Νέα Ιωνία αποσπάστηκε από τον δήμο Παγασών (Βόλου) το 1947 και ίδρυσε τον ομώνυμο δήμο, το δημοτικό συμβούλιο με τον πρώτο δήμαρχο Ευάγγελο Καραμπατζάκη, σε μια από τις πρώτες αποφάσεις του (αριθ. 3 /06-08-1947), για να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του προσφυγικού κόσμου και για να τιμήσει τον Χρήστο Λούλη, για τις υπηρεσίες, που πρόσφερε, ιδιαιτέρως στη δημιουργία της Νέας Ιωνίας, έδωσε το όνομά του, «οδός Χρήστου Λούλη», σ' έναν κεντρικό δρόμο (στην πλατεία Ευαγγελίστριας, βόρεια, πρώην οδός Μιλήτου).

Αυτά τα λίγα είχαμε να προσθέσουμε για τη σχέση του Επιμελητηρίου με τους Μικρασιάτες πρόσφυγες και με τον πρόεδρό του Χρήστο Λούλη. Ευχής έργο θα ήταν να βρισκόταν το Αρχείο της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων για να φωτίσει τη δράση του Επιμελητηρίου και του προέδρου

του Χρήστου Λούλη, σε έναν τομέα έξω από τις εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητές του, αλλά κατεξοχήν μεγάλης κοινωνικής προσφοράς.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 5 Μαρτίου 1995)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 24 Μαρτίου 1996)

Μια σημαντική διαδρομή στον χρόνο

9. Η ιστορία του Ιερού Ναού της Ευαγγελίστριας

Τον Μάρτιο του 1926, πριν 70 χρόνια, στον τότε προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας, θεμελιώθηκε στο δυτικό μέρος της μεγάλης πλατείας ένας μικρός ιερός ναός στο όνομα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου.

Η μικρή Ευαγγελίστρια σε σπάνια φωτογραφία, που δημοσιεύεται για πρώτη φορά. Φαίνεται ο νεόδμητος ναός, ίσως στην πρώτη πανήγυρη, στις 25 Μαρτίου 1927 ή το 1928. Διακρίνεται δεξιά το ξύλινο ικρίωμα, που χρησίμευε για καμπαναριό, το στέγαστρο που κατασκεύαζαν τότε στην πανήγυρη και ο οικίσκος αριστερά, που έμενε η νευκόρος του ναού. Στην πλατεία ο κόσμος, ντυμένος επίσημα με τα κοστούμια και τα ψαθάκια της εποχής εκείνης. Η φωτογραφία δεν έχει υπογραφή, αλλά πρέπει να είναι, με βεβαιότητα, του φωτογράφου Ιωσαφάτ, που έχει βγάλει, με υπογραφή του και μια άλλη φωτογραφία «Πάσχα εις τον συνοικισμό». Είναι «τραβηγμένη» από κάποιο διώροφο σπίτι στα δυτικά της πλατείας (Φωτ. προσφορά Βασίλη Σελανίκη-Βασίλη Παλαμηδά).

Με την ευκαιρία αυτού του γεγονότος, ας γυρίσουμε πίσω να δούμε εκείνον τον μικρό ναό, που για πολλά χρόνια, πριν κτισθεί ο μεγάλος στο κέντρο της πλατείας, ήταν ο μόνος λατρευτικός χώρος και μαζί με την πλατεία και τον «Φαρδύ» αποτελούσαν την «καρδιά» του προσφυγικού συνοικισμού.

Το 1924, όπως είναι γνωστό, ιδρύθηκε και κατοικήθηκε «πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος» ο προσφυγικός συνοικισμός, που «επωνομάσθη Νέα Ιωνία» και κτίστηκαν γύρω από τη μεγάλη πλατεία τα πρώτα σπίτια, τα λεγόμενα «Τετράγωνα».

Έτσι άρχισε να κυλάει η ρόδα της ζωής των προσφύγων. Εκκλησία όμως ακόμη δεν υπήρχε και αυτή η έλλειψη ήταν μεγάλο κενό, ήταν μια ψυχική και κοινωνική ανάγκη, που ευτυχώς δεν άργησε να ικανοποιηθεί. Ο Σπύρος Σπυρίδης που βγήκε δήμαρχος Παγασών (Βόλου), τον Οκτώβριο του 1925, για να εκπληρώσει προεκλογική υπόσχεση στους πρόσφυγες, «αποφασίζει την ανέγερση ναού εν τω συνοικισμῷ των προσφύγων «Νέα Ιωνία», εγκρίνει την υπό του μηχανικού του δήμου Δημητρίου Μυτιληναίου συνταχθείσαν μελέτην και...» (Αριθ. Αποφ. 23, Συνεδρία Β΄, Ημερ. 23-12-1925). Έτσι, λοιπόν, προκηρύσσεται δημοπρασία του έργου και την Κυριακή 14 Μαρτίου 1926 τίθεται ο θεμέλιος λίθος του ναού.

Η εφημερίδα «ΣΗΜΑΙΑ» (17-03-1926) σημειώνει για το γεγονός τούτο τα παρακάτω:

«Την 11^{ην} πρωινή της Κυριακής εγένετο εις τον προσφυγικόν συνοικισμόν «Νέα Ιωνία» η θεμελίωσις του εκεί μέλλοντος ν' ανεγερθή ναού. Η εκκλησία αυτή επωνομάσθη «Ευαγγελισμός της Θεοτόκου», τα δε εγκαίνιά της ετελέσθησαν μετά πάσης λαμπρότητος. Παρέστησαν άπασαι αι αρχαί της πόλεως, πολιτικά και στρατιωτικάί, ο Δήμαρχος μετά του Δημοτικού Συμβουλίου, άπας σχεδόν ο προσφυγικός κόσμος και πολλοί εκ των εντοπίων. Κατά τα εγκαίνια εχοροστάτησεν ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Γερμανός».

Πριν τριάμισι σχεδόν χρόνια, στις 15 Αυγούστου 1923 είχε γίνει ο Αγιασμός της θεμελίωσης του προσφυγικού συνοικισμού (Τετράγωνα) και δόθηκε το όνομά του «Νέα Ιωνία» και τώρα γίνεται Αγιασμός για τη θεμελίωση ιερού ναού και της ονοματοδοσίας του «Ευαγγελισμός της Θεοτόκου».

Τότε, το 1923, η περιοχή αυτή, με τ' όνομα «Ξηρόκαμπος», ήταν μια γυμνή και άδενδρη, επίπεδη έκταση, γεμάτη κοτρόνια, αγκάθια και λυγαριές. Από το 1924 όμως, γέμισε σπίτια, ανθρώπους, ζωή και κίνηση. Είχαν κτισθεί 1.132 σπίτια (Τετράγωνα και Τσιμεντένια) και κατοικούσαν περίπου 3.500-4.000 άνθρωποι.

Η πίστωση όμως, που διέθεσε ο Δήμος Παγασών-150.000 δρχ.-εξαντλήθηκε και ο ναός ήταν ημιτελής. Γι' αυτό διαβάζουμε στη «ΣΗΜΑΙΑ» (11-10-1926) μια μακροσκελή, όσο και συγκινητική έκκληση του Παμπροσφυγικού Συλλόγου Βόλου για συνεισφορές, ώστε ν' αποπερατωθεί ο ναός:

«Να μας βοηθήσετε να βολέψουμε μια εκκλησία προσφυγική εκεί πέρα στον Ξηρόκαμπο για να μπορούμε και ημείς, όλοι εκεί κάτω μαζεμένοι, σε εκείνο το μικρό παρακλήσι, το φτωχό και ορφανό, να λέμε «Δόξα τω Θεώ», που αξιωθήκαμε και πάλι εκκλησία μας να δούμε. Και μια παρηγοριά περισσότερη θα έχουμε, γιατί θα έχουμε και τα μαρτυρικά μας εικονίσματα».

Πέρασε ο χειμώνας του 1926 και ήρθε η άνοιξη του 1927, που φαίνεται να τελείωσαν οι εργασίες αποπεράτωσης του ναού, γιατί έχουμε και την πρώτη πανήγυρη. Στις 25 Μαρτίου 1927 η εφημερίδα «ΣΗΜΑΙΑ» στα «ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ» γράφει:

«Σήμερα εορτάζει εις τον προσφυγικόν συνοικισμόν «Νέας Ιωνίας» ο νεόδημος ναός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Όλοι θα σπεύσουν να γνωρίσουν τον νέον ναόν του οποίου αι εικόνες εξαιρετικής αξίας, τέχνης και αρχαιολογίας, είναι κειμήλια περισωθέντα εκ της μεγάλης καταστροφής...». (Σημείωση: Αυτές οι ίδιες εικόνες συντηρημένες και ασφαλείς βρίσκονται σήμερα στο Εκκλησιαστικό Μουσείο, στον γυναικωνίτη του μεγάλου ναού της Ευαγγελίστριας).

Από τότε η μικρός ναός της Ευαγγελίστριας (ορθογώνιος, 20μ.Χ 10μ.) ήταν το κέντρο και η ψυχή της Νέας Ιωνίας για 30 περίπου χρόνια (κατεδαφίστηκε το 1959, αφού ανεγέρθηκε ο μεγάλος). (Σημείωση: Στο σημείο που βρισκόταν η Αγία Τράπεζα, έχουν κτίσει έναν πέτρινο μικρό βωμό-ορθογώνιο (ύψος 1 μ. πλάτος 0,70 μ., μήκος 0,70 μ.).

Μακρύς είναι ο κατάλογος των ιερέων, των επιτρόπων, των ιεροψαλτών, των νεωκόρων και των ανθρώπων, που δέθηκαν γενικά με τον μικρό αυτόν ναό και πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους. Αναφέρουμε μόνο τους τέσσερις πρώτους, όλοι τους Μικρασιάτες. Πρώτος ιερέας ο παπα-Νικόλας Μαστρογιάννης, που πέθανε νέος, το 1928. Ύστερα ο παπα-Νικόλας Καραπαπαδάκης από το 1928 μέχρι το 1956, 28 χρόνια, ο παπα-Δημήτρης Δημητριάδης 32 χρόνια και ο παπα-Σωτήρης Σιδηρόπουλος για πολλά χρόνια. Στον μικρό αυτόν ναό, από το 1945, υπηρέτησε νέος και υπηρετεί ακόμη (συμμετέχει) στη μεγάλη Ευαγγελίστρια, ο 92χρονος παπα-Κώστας Γεραμπίνης (με καταγωγή από τη Ζαγορά).

Ας μπορούμε, σήμερα, νοερά σ' εκείνον τον μικρό ναό να λειτουργηθούμε. Το εκκλησίασμα, όλοι σχεδόν πρόσφυγες, στριμωγμένοι, πες κολλημένοι ο ένας στον άλλο, συμμετέχουν στη θεία λατρεία, προσεύχονται, γιατί έτσι έμαθαν, ζητούν να πάρουν δύναμη και να υπερνικήσουν τις δυσκολίες της σκληρής ζωής τους. Ποιος δεν θυμάται εκείνες τις κατανυκτικές ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας και ποιος δεν έχει συγκλονισθεί και δεν έχει κλάψει μαζί με τον παπα-Σωτήρη, όταν τη Μ. Πέμπτη έβγαζε τον Εσταυρωμένο από το Ιερό, τον σήκωνε κι έψαλε με' εκείνη τη στεντόρεια, γοερή και ραγισμένη φωνή του το «Σήμερα κρεμάται επί ξύλου, ο εν ύδασι την γην κρεμάσας...»; Και λίγο μετά, με άφθαστη μουσική τέχνη, να ψάλει το Δοξαστικό «Εξέδυσάν με τα ιμάτιά μου και ενέδυσάν με χλαμύδα κοκκίνη...», το οποίο κάθε χρόνο το έψαλε με πάθος, ανεβαίνοντας στο δεξιό ψαλτήριο μόνο και μόνο να ψάλει αυτό το μουσικό μέλος!

Στιγμές αλησμόνητης θρησκευτικής κατάνυξης για τους πρόσφυγες. Τα πάθη του Χριστού, γίνονται πάθη δικά τους και τα πάθη τα δικά τους τα καταθέτουν στα πόδια του Εσταυρωμένου για να τα ελαφρύνει και να τα απαλύνει.

Σήμερα, 70 χρόνια μετά τη θεμελίωση της πρώτης μικρής εκκλησίας, της Ευαγγελίστριας σε μια άκρη της πλατείας (δυτική), υψώνεται πλέον στο κέντρο της πλατείας ο μεγαλόπρεπος ναός, που χτίστηκε με τις εισφορές, το οβολάκι του πρόσφυγα και τον μόχθο του και πανηγυρίζει σήμερα και αύριο.

Αξίζει να σημειωθεί, για την ιστορία, το Διάταγμα, που υπόγραψε τότε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Θεόδωρος Πάγκαλος, σύμφωνα με το οποίο «Εν Νέα Ιωνία Βόλου ιδρύεται ενοριακός ναός ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου» (ΦΕΚ 259, 31 Ιουλίου 1926, τεύχος Α').

Μέσα στη μεγάλη Ευαγγελίστρια βρίσκεται εκείνη η μικρή με τις μικρασιατικές εικόνες, με τις ψυχές των πρώτων προσφύγων, των γονιών μας και όσων ακόμη έμειναν. Είμαστε κι εμείς, όσοι εκκλησιαστήκαμε τότε, που τη θυμόμαστε πάντα με συγκίνηση, γιατί μέσα σ' αυτή αφήσαμε ένα κομμάτι της ζωής μας, ένα κομμάτι της καρδιάς μας και της ψυχής μας.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 24 Μαρτίου 1996)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 15 Αυγούστου 1996)

Πριν 70 χρόνια η ίδρυση του ιερού ναού
10. Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ
Μνημείο του μικρασιατικού ελληνισμού

Δεκαπενταύγουστος. Σήμερα στη Νέα Ιωνία, στην Ευαγγελίστρια, γιορτάζεται το δεύτερο μεγάλο πανηγύρι του ναού. Η Κοίμηση της Θεοτόκου. Από τα πρώτα χρόνια της ιδρύσεώς του ο ναός πανηγυρίζει δύο φορές τον χρόνο. Στην εφημερίδα «ΣΗΜΑΙΑ», στις 17 Αυγούστου 1928, όπου αναφέρεται η τέλεση διαφόρων πανηγύρεων της περιοχής για την Παναγία, έχει και για τη Νέα Ιωνία δυο γραμμές:

«Η πανήγυρις του Συνοικισμού: Επίσης μετά πάσης μεγαλοπρεπείας ετελέσθη και η ετήσια θρησκευτική πανήγυρις του συνοικισμού Νέας Ιωνίας».

Σε προηγούμενο σημείωμά μας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-03-1996) είχαμε γράψει για τον πρώτο μικρό ναό της Ευαγγελίστριας, που θεμελιώθηκε πριν 70

Ο Ιερός Ναός της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας Βόλου, κιβωτός της Μικρασιάτικης Μνήμης (Φωτογραφία 29-09-1996).

χρόνια στον τότε προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας στις 14 Μαρτίου 1926 και η επίσημη γενέθλια ημέρα του δημοσιεύτηκε στις 31 Ιουλίου 1926 (Φ.Ε.Κ. 259, τεύχος α΄), όπου «*Εν Νέα Ιωνία Βόλου ιδρύεται ενοριακός ναός ο «Ευαγγελισμός της Θεοτόκου».*

Από προπολεμικά όμως φάνηκε ότι εκείνη η μικρή Ευαγγελίστρια ήταν πλέον ανεπαρκής για τον προσφυγικό συνοικισμό και «*οι κάτοικοι της Νέας*

Ιωνίας είναι αποφασισμένοι έναντι οιασδήποτε θυσίας ν' αποκτήσουν έναν απλούν μεν απέριπτον ναόν, αλλά μεγάλον εις έκτασιν» και έτσι «άρχισε έρνος αποκλειστικώς μεταξύ των κατοίκων του συνοικισμού, οίτινες είναι ως επί το πλείστον πτωχοί εργάται και μικροεπαγγελματίαι και απέδωσεν το σημαντικό ποσόν των 75.000 δραχμών» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 03-06-1938).

Οι πρόσφυγες θέλουν στο κέντρο της νέας τους πατρίδας, της Νέας Ιωνίας, ένα μεγαλόπρεπο ναό και γι' αυτό «το σχέδιο τού υπό ανέγερσιν ναού έχει εκπονηθεί υπό του αρχιτέκτονος κ. Ζάχου, όστις έκαμε και τα σχέδια των άλλων εκκλησιών της πόλεώς μας (σ.σ. Εννοεί τον Άγιο Νικόλαο, τη Μεταμόρφωση και τον Άγιο Κωνσταντίνο) και «σύμφωνα με τον καταρτισθέντα προϋπολογισμόν ο νέος ευρύχωρος ναός της Ευαγγελίστριας θα στοιχίσει περί το 1.200.000 δρχ. και θα κτισθεί επί τη βάσει του εκπονηθέντος άλλοτε υπό του αρχιτέκτονος Ζάχου σχεδίου» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 24-10-1938).

Αυτές οι πληροφορίες είναι σημαντικές και πρέπει όταν γίνεται λόγος για έργα του μεγάλου αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου, μαζί με τους άλλους τρεις ναούς, που προαναφέραμε, να κατατάσσεται και η Ευαγγελίστρια, που πράγματι φέρει τη σφραγίδα του μεγαλοφυούς αρχιτέκτονα. Γι' αυτό το όνομά του είναι γραμμένο πρώτο στη αναμνηστική πλάκα του ιστορικού της ανέγερσης του ναού, που είναι εντοιχισμένη στον νάρθηκα. Δυστυχώς όμως, ξέσπασε ο πόλεμος του '40 και το έργο έμεινε στα χαρτιά.

Μετά τα δεινά της Κατοχής και την απελευθέρωση οι κάτοικοι της Νέας Ιωνίας ανασυντάσσουν τις δυνάμεις τους για να πραγματοποιήσουν το όνειρό τους. Στις 2 Ιουλίου 1947 στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» διαβάζουμε ότι «πρωτοβουλία πολλών κατοίκων του συνοικισμού Νέας Ιωνίας, συνεστήθη επιτροπή προς ανοικοδόμησιν νέου ιερού ναού...Υπολογίζεται ότι η όλη δαπάνη θα ανέλθη εις 600 περίπου εκατομμύρια δραχμών. Κατά το πλείστον το ποσόν αυτό θα εξοικονομηθή εξ εράνων μεταξύ των κατοίκων και εκ δωρεών».

Μετά δυο χρόνια, την Κυριακή 15 Μαΐου 1949 «εις τον Δήμον Νέας Ιωνίας εγένετο μετά πάσης επιβλητικότητας η εορτή της θεμελιώσεως του νέου μεγάλου ιερού ναού της Ευαγγελίστριας» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 17-05-1949) επί Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιωακείμ και Δημάρχου Νέας Ιωνίας Ευάγγελου Καραμπατζάκη (πρώτος δήμαρχος) και «υπήρξε συγκινητική η αυθόρμητος προσφορά των κατοίκων της Νέας Ιωνίας και άλλων συμπολιτών μας, προκειμένου να ενισχύσουν το έργο της ανεγέρσεως του ναού και πολλοί προσέφερον χρυσαφικά και άλλα τιμαλφή αντικείμενα, πτωχοί εργάται προσέφερον την εργασίαν των ωρισμένων χρονικόν διάστημα και πτωχαί εργάτριαι προσέφερον από το υστέρημά των δια να

γίνη η νέα εκκλησία, ήτις θ' αποτελή κόσμημα δια την Νέαν Ιωνίαν» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 18-05-1949).

Ολόκληρη η Νέα Ιωνία τέθηκε σε συναγερμό. Σε περίπτωση που χρειάζονταν πολλά χέρια (ρίξιμο μπετόν, μεταφορά υλικών κ. ά.) με προθυμία, κυρίως, οι γυναίκες, ανασκουμπώνονταν και βοηθούσαν. Οι ιερείς γύριζαν από πόρτα σε πόρτα και μάζευαν τις εισφορές, που είχε είχε υποσχεθεί κάθε οικογένεια να προσφέρει. Μετά από 17 χρόνια σκληρής δουλειάς των επιτροπών ανεγέρσεως, των ιερέων και των κατοίκων, ο ναός είναι έτοιμος και στις 22 Μαΐου 1966, επί Μητροπολίτη Δημητριάδος Δαμασκηνού και Δημάρχου Νέας Ιωνίας Γεωργίου Μπαλή, γίνονται με πανηγυρικές τελετές τα εγκαίνια του περικαλλούς ναού.

Από τότε γίνονται συνεχώς συμπληρώσεις και βελτιώσεις στο εσωτερικό και εξωτερικό μέρος του ναού, αλλά και στην πλατεία, ώστε ν' αποτελεί πραγματικό κόσμημα για τη Νέα Ιωνία. Οι προϊστάμενοι ιερείς των Εκκλησιαστικών επιτροπών και οι εκάστοτε δημοτικοί άρχοντες (για την πλατεία) με ιδιαίτερη ευαισθησία φροντίζουν για τη λειτουργικότητα, εμπλουτισμό κα αγιογράφηση του ναού.

Και κάτι ιδιαίτερο. Ο ναός και η πλατεία της Ευαγγελίστριας με τα στοιχεία που παρουσιάζει αποτελεί Μνημείο του Μικρασιατικού Ελληνισμού, που ζωντανεύει τις αλησμόνητες πατρίδες των προσφύγων και την Τραγωδία του 1922. Τούτο το χρέος Μνήμης ανέλαβαν να το εκπληρώσουν οι Μικρασιάτες από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της Νέας Ιωνίας και του ναού. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» του Σαββάτου 23 Νοεμβρίου 1929 διαβάζουμε:

«ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΣΜΥΡΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Τελούντες την προσεχή Κυριακή 24 τρέχοντος επιμνημόσυνον δέησιν εν των Ιερών Ναών της Ευαγγελιστρίας (Συνοικισμός Νέας Ιωνίας) υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των αοιδίμων Μητροπολιτών Σμύρνης Χρυσοστόμου, Κυδωνιών Γρηγορίου, Μοσχονησίων Αμβροσίου και των σφαγιασθέντων κληρικών και λαϊκών αδελφών ημών κατά την Μικρασιατικήν Τραγωδίαν, καλούμεν...».

Αξίζει όλα αυτά τα στοιχεία μνήμης να τ' απαριθμήσουμε για ν' αποτελέσουν ένα υφάδι πάνω στο οποίο κάθε φορά θα υφαίνεται στον νου μας, αλλά προπαντός στην καρδιά μας, το υφαντό του μικρασιατικού ελληνισμού με τον πολιτισμό του και την τραγωδία του. Ένα υφαντό, που ποτίστηκε με πόνο, αίμα και δάκρυα από τους προγόνους και γονείς μας, σ' εκείνα τα δύσκολα και μαύρα χρόνια της προσφυγιάς.

Αρχίζουμε από τα παρεκκλήσι του ναού. Το δεξιό τιμάται στην Αγία Φωτεινή που ο περίφημος ναός της κοσμούσε τη Σμύρνη. Το αριστερό στην

Αγία Αναστασία, που πολύ την τιμούσαν στο Χορόσκιοϊ της Μαγνησίας (Προσκύνημα). Στα παρεκκλήσια αυτά φυλάσσονται εικόνες μικρασιατικές της μικρής Ευαγγελίστριας και νεότερες με τον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης και τους Εθνο-ιερομάρτυρες της Τραγωδίας του ' 22.

Εισερχόμενοι στον ναό, στο αριστερό εικονοστάσι, η εφέστια εικόνα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και στο δεξιό η Παναγία Μυρτιδιώτισσα, θαυμάσιες φορητές εικόνες, φερμένες από τη Μικρά Ασία, μάς υποδέχονται και περιμένουν ν' ακούσουν την προσευχή μας. Μέσα στον ναό πάνω από τη βόρεια πύλη ένας χρυσοκέντητος Επιτάφιος σε θήκη, φερμένος από τη Μικρασία (λέγεται ότι ανήκε σε κάποιον ναό της Σμύρνης), εντυπωσιάζει.

Στον γυναικωνίτη του ναού είναι οι μεγάλες εικόνες (συντηρημένες το 1988), που έφεραν οι Μικρασιάτες από τις πατρίδες τους και βρίσκονταν ενάγυρα στους τοίχους της μικρής Ευαγγελίστριας. Στον χώρο αυτόν έχει δημιουργηθεί Εκκλησιαστικό Μουσείο και με άλλα ιερά κειμήλια.

Στον νάρθηκα του ναού, στο δεξιό μέρος, ένας πέτρινος βωμός με το Εσταυρωμένο (από τη Μικρασία) έχει γραμμένη την προσευχή: «Μνήσθητι Κύριε, Χρυσοστόμου Αρχιερέως και των αναριθμήτων πιστών μαρτύρων της μικρασιατικής καταστροφής ων τα ιερά οστά αναπαύονται εις την απ' αιώνων κοιτίδα του ελληνισμού της Μ. Ασίας». Σε πλακίδια του τύμβου αυτού είναι χαραγμένες αλησμόνητες ελληνικές πόλεις: Κωνσταντινούπολις, Σμύρνη, Προύσα, Κυδωνία, Φιλαδέλφεια, Θείρα, Πέργαμος κ. ά. Ακριβώς στο μέρος αυτό του νάρθηκα καλύπτουν τοιχογραφίες, που ιστορούν τις δυο μεγάλες καταστροφές του ελληνισμού. Η καταστροφή της Σμύρνης και η άλωση της Κωνσταντινούπολης «Η πόλις εάλω» (διά χειρός Ζαχαρία Καραφέργια). (Σημείωση του 2023: Τα ανωτέρω αναφερόμενα (τύμβος και τοιχογραφίες) το 2022 έχουν «φύγει» από τον χώρο και τον τοίχο, σύμφωνα με σχέδιο ανακαίνισης του νάρθηκα από τον προϊστάμενο του ναού αρχιμανδρίτη π. Αμφιλόχιο, όπως, επίσης, αφαιρέθηκε και η μεταλλική κατασκευή του νάρθηκα).

Έξω από τον ναό, πάνω από την είσοδο, έχουν ψηφιδογραφηθεί, εκτός από τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, που είναι στη μέση, αριστερά ο Άγιος Πολύκαρπος, επίσκοπος Σμύρνης και η Αγία Αναστασία, ενώ στο δεξιό ο εθνομάρτυρας Γρηγόριος Ε΄ και η Αγία Φωτεινή (έργα Παύλου Σαρφατή). Στη βάση του καμπαναριού (νότια όψη) έχει εντοιχισθεί ορειχάλκινη αναπαράσταση των εθνο-ιερομαρτύρων της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 (έργο Μιχ. Παπαδάκη). Στα Ν. Α. της πλατείας, η προτομή του αγίου και εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης (έργο Νικόλα 1970) ατενίζει απέναντι της το άγαλμα της ΙΩΝΙΑΣ-ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, που στα ορειχάλκινα θωράκιά του ιστορούνται τα μεγάλα γεγονότα της Ιωνίας και της Νέας

Ιωνίας (έργο Νικόλα, 1971): «...π. Χ. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ», «1922 Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ», «1922 Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ», «1971 Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ».

Όλα αυτά τα σημεία αναφοράς της Μικρασιατικής Μνήμης, συμπληρωμένα και από τα ενθυμήματα της επίσκεψης του μακαριστού Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Δημητρίου Α΄ στις 28 Σεπτεμβρίου 1990 στην Ευαγγελίστρια (υπογραφή σε ιερό Ευαγγέλιο του ναού, αναμνηστική επιγραφή επίσκεψης επί κίονος μέσα στον ναό (Σημείωση του 2023: Αυτή δεν υπάρχει εκεί πλέον), αναμνηστική ψηφιδωτή επιγραφή εκτός του ναού κι ένα θαυμάσιο καλλιτεχνικό ψηφιδωτό επιφάνειας 6, 14 τ. μ. (3,15 X 1,95) με επίγραμμα γραμμένο με μεστό και επίσημο ύφος αρχαίας ελληνικής γραφής (συντάκτης ο τότε Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος), έργο του Παύλου Σαρφατή, που παριστάνει την υποδοχή του Πατριάρχη από τον κλήρο και τον λαό, δίνουν στον ναό μια μνημειακή μορφή, που επιβάλλει και συγκινεί τον επισκέπτη.

Εδώ πρέπει ν' αναφέρουμε τις προσπάθειες, που κατέβαλαν, για να γίνουν όλα αυτά, από το 1975 ο αείμνηστος αρχιμανδρίτης Κύριλλος Ρήγας και από το 1986 ο σημερινός προϊστάμενος του ναού π. Θωμάς Συνοδινός, Πρωτοπρεσβύτερος του Οικουμενικού Θρόνου και Αρχιερατικός Επίτροπος της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος.

Εδώ πρέπει ν' αναφερθεί και η εορτή Μνήμης της Μικρασιατικής Τραγωδίας του '22, που γίνεται κάθε χρόνο στην Ευαγγελίστρια μέσα στον ναό και στον περίβολο, την Κυριακή μετά την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού από την Μητρόπολη Δημητριάδος και η επιμνημόσυνη δέηση και κατάθεση στεφάνου για τα θύματα της Μικρασιατικής Καταστροφής από τον Δήμο Νέας Ιωνίας, την ημέρα του Δεκαπενταύγουστου.

Με όλα αυτά, δηλαδή τις εκδηλώσεις, τις μικρασιάτικες εικόνες, τα γλυπτά, τις επιγραφές και τις ποικίλες αναφορές στην Τραγωδία του '22 και στα σπουδαία γεγονότα της Νέας Ιωνίας, ο ναός της Ευαγγελίστριας γίνεται η κολυμβήθρα μέσα στην οποία αναγεννιέται συνεχώς και θερμαίνεται η ψυχή του καθενός, που μέσα στην καρδιά του ζουν οι αλησμόνητες πατρίδες με τους γονείς του, τη ζωή τους, την ιστορία τους, την πίστη τους και τον ελληνικό πολιτισμό τους και κατατάσσεται ανάμεσα στα σπουδαιότερα Μνημεία του Μικρασιατικού Ελληνισμού της χώρας μας και αξίζει να την επισκεφθεί κανείς για να αισθανθεί υπερήφανος για τους προγόνους του, τον πολιτισμό τους, την Έξοδό τους το '22 και τον αγώνα τους να συνεχίσουν τη ζωή και τη δημιουργία τους στη νέα τους πατρίδα, την Ελλάδα.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 15 Αυγούστου 1996)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 27 Οκτωβρίου 1996)

Από το μέτωπο στον προσφυγικό συνοικισμό Νέας Ιωνίας**11. Γράμματα πολεμιστών του 1940**

Η 28^η Οκτωβρίου 1940 θα αποτελεί ένα ορόσημο στην ιστορική πορεία της πατρίδας μας. Μετά την ταπείνωση της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22 και την παραπαίουσα πολιτική κατάσταση από το '22 μέχρι το '40, ήρθε η ιστορική ημέρα της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 για να αφυπνίσει τις δημιουργικές δυνάμεις του Έλληνα και να μιλήσει η εθνική συνείδησή του με τρόπο που αυτή ξέρει.

Το ΟΧΙ που απάντησε η πολιτική ηγεσία, βγήκε απ' το στόμα και την ψυχή όλων των Ελλήνων. Εκείνη η γενιά του '40 με τα τόσα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα, απέδειξε ότι δικαιούται να καυχάται για την ελευθερία, την αξιοπρέπεια και την τιμή, ιδανικά που Πατρίδα μας υπερασπίστηκε μέσα στο διάβα των αιώνων.

Όλες τούτες οι παραπάνω σκέψεις και επισημάνσεις βγαίνουν αβίαστα από τη συμπεριφορά και τα απλά γράμματα των πολεμιστών του '40, γραμμένα «κάπου στο μέτωπο», που τα ' στέλναν στους δικούς τους.

Μια τέτοια τιμητική αναφορά θα κάνουμε σήμερα, με την ευκαιρία του εορτασμού της 28^{ης} Οκτωβρίου, της μεγάλης ημέρας του ΟΧΙ. Θ' ανοίξουμε την αλληλογραφία του πρώτου εφέδρου αξιωματικού από τη Νέα Ιωνία, του Νίκου Σταθαρά. Το 1940 διορίστηκε στο Δημόσιο Ταμείο ως δόκιμος επιμελητής εισπράξεων και μετά από 35 χρόνια- το 1975- ευδόκιμης υπηρεσίας, απεχώρησε ως επίτιμος Διευθυντής Α' τάξεως. Σήμερα ζει ευτυχισμένος στην Αθήνα, έχοντας αποκτήσει οικογένεια. Εμείς θα διαβάσουμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τα γράμματά του, που έστελνε από το μέτωπο.

Ο Νικόλαος Σταθαράς, έφεδρος ανθυπολοχαγός Πεζικού, πρώτος αξιωματικός από τον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας, που πολέμησε στην πρώτη γραμμή στον πόλεμο του 1940-41 και στέλνει γράμματα από το μέτωπο (Αρχείο: Μαρία Σταθαρά).

Ο Νικόλαος Σταθαράς του Γεωργίου εγκαταστάθηκε στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας το 1924 μαζί με την οικογένειά του, στα πρώτα προσφυγικά σπίτια, τα λεγόμενα Τετράγωνα (Τετράγωνο Θ' αριθ. 60), που ήταν γύρω από την πλατεία Ευαγγελίστριας.

Τον Σεπτέμβριο του 1924, όταν άνοιξαν τα προσφυγικά δημοτικά σχολεία σε δύο διώροφα, ανατολικά της πλατείας, φοίτησε σ' αυτά με διευθυντή τον αείμνηστο Νικόλαο Ευσταθιάδη. Μετά το δημοτικό έβγαλε το Αο Γυμνάσιο Βόλου (εξατάξιο). Όταν κατατάχτηκε στον στρατό, τον επέλεξαν ως έφεδρο αξιωματικό. Η επιστράτευση του '40 τον βρήκε να υπηρετεί με τα «παιδιά του Συνοικισμού», όπως γράφει ο ίδιος, στο 26^ο Σύνταγμα, στο Τάγμα του Μαντούκου, στον 2^ο Λόχο. Για την πολεμική του δράση τιμήθηκε με το χρυσό αριστείο ανδρείας, τον αργυρό σταυρό του τάγματος Γεωργίου Α' και τον πολεμικό σταυρό γ' τάξεως.

Παρακάτω διαβάζουμε αποσπάσματα από τα γράμματά του, που έστειλε στην αδελφή του Μαρία Σταθαρά (τη μητέρα μου) στη σύσταση «Κυρία Μαρία Σταθαρά, Τετράγωνο Θ' αριθ. 60, Νέα Ιωνία, ΒΟΛΟΣ». Όλα είναι γραμμένα με μολύβι και σε πρόχειρο χαρτί, αφού τα έγραφε «κάπου στο μέτωπο»:

- «19 Νοεμβρίου 1940...δεν είναι εύκολο σε μας να σας γράφουμε, καθότι ο καιρός και οι μετακινήσεις δεν μας δίδουν τον χρόνο. Από υγεία είμαι καλά, καίτοι η υγρασία και το κρύο είναι ανυπόφορα. Ευρισκόμεθα σε ύψους 2.200 μ. Έλαβα μέρος σε μάχη και σε απόσταση τριών ωρών συνάπτονται μάχες. Τα στρατεύματά μας προχωρούν προς την Κορυτσά. Παντού άφθονα λάφυρα και πυρομαχικά μάς αφήνουν οι Ιταλοί. Έμαθα πως ο Βόλος εβομβαρδίσθη. Στεναχωρούμαι να μάθω για σας».

Μετά από 15 ημέρες άλλο γράμμα:

- «Εν Αλβανία 5 Δεκεμβρίου 1940
Σεβαστή μου μητέρα και αγαπητή μου αδελφή από υγεία είμαι πολύ καλά, μη στεναχωρείσθε διόλου...Τα στρατεύματά μας προχωρούν πολύ καλά, καθημερινώς συλλαμβάνουμε αιχμαλώτους και αρκετό υλικό... (Σημείωση: Εδώ έχει λέξεις σβησμένες από τη στρατιωτική λογοκρισία). Το ιταλικό πεζικό το έχουμε εκμηδενίσει...Όλα τα παιδιά του Συνοικισμού που έφυγαν μαζί μου και ανήκουν εις τον 5^{ον}, 6^{ον}, 7^ο Λόχο και Πυροβολαρχία του Τάγματος Μαντούκου είναι καλά και ας μη στεναχωρούνται αυτού...».

Ο καιρός περνάει όμως, ήρθαν τα Χριστούγεννα του '40 και η Πρωτοχρονιά του '41, αλλά ακόμα δεν έχει λάβει κανένα γράμμα από το σπίτι του, αν και από εδώ του έστελναν. Γράφει, λοιπόν, στεναχωρημένος στη μητέρα του και στην αδελφή του Μαρία, μετά την Πρωτοχρονιά:

- «Εν Αλβανία 2 Ιανουαρίου 1941

Εύχομαι σε σάς και όλους τους φίλους συγγενείς, όπως ο νέος χρόνος μας είναι ευτυχής και γρήγορα ν' ανταμώσουμε.

Λάφυρο (φωτογραφία) από Ιταλούς αιχμαλώτους: Ο έφεδρος Ανθυπολοχαγός Νικόλαος Σταθαράς στέλνει στην αδελφή του (Μαρία Σταθαρά) μια φωτογραφία Ιταλών στρατιωτών και γράφει πίσω: «Σας στέλνω για ενθύμιο του Αλβανικού Μετώπου μερικούς κοκορόφτερους Αλπίνι, που στη μάχη της Γκαλίνας, όταν είδαν την ελληνική ξιφολόγχη σήκωσαν τα χέρια ψηλά και φώναζαν Βόνο Grego Μουσολίνο κρεμάλα. 10-12-1940 Ν. Σταθαράς»

(Αρχείο Μαρίας Σταθαρά).

Αγαπητή μου Μαρία χθες ήλθε ο ταχυδρόμος, αλλά δικό μου γράμμα δεν έφερε. Στεναχωρούμαι πολύ για σας, γιατί παρήλθον 2 μήνες χωρίς να λάβω επιστολή σας...Πόσο μητέρα σάς λαχτάρησα, είναι άλλο πράγμα. Θα ήθελα να ήμουν κοντά σας να μου κάνεις την αγιοβασιλιάτικη πλατσέντα (Σημείωση: Ένα είδος μικρασιατικού γλυκού με φύλλα στριφτά, κανέλλα, ζάχαρη και καρύδια).

»Την παραμονή των Χριστουγέννων βαδίζαμε επάνω στα βουνά με χιόνια και Χριστούγεννα κάναμε μέσα σε ποιμενικές καλύβες με το όπλο ανά χείρας. Εάν τους Φινλανδούς και τους Ρώσους τους θαυμάζαμε για την αντοχή τους, εμάς πρέπει ακόμη περισσότερο. Ο ελληνικός στρατός προχωρεί... Στην Κορυτσά γίνεται μεγάλος αγώνας...Είμεθα στην πρώτη γραμμή και απέχουμε 8 ώρες από το Βεράτι. Εάν πέσουν κι αυτές οι αντιστάσεις, θα ξεκουραστούμε...Ο Παπαστρατής είναι πολύ καλά, καθώς και όλα τα παιδιά του Συνοικισμού, που είναι μαζί μου...».

Μετά από δυο μήνες, σχεδόν, λαβαίνει μαζεμένα όλα τα

γράμματα και περιχαρής απαντά (Σημείωση: Αυτό το γράμμα του είναι γραμμένο με μελάνη σε μεγάλη κόλλα χαρτί):

«Εν Τ. Γ. 235, 23 Φεβρουαρίου 1941...

Εις όλα τα γράμματα είδα λόγια κολακευτικά. Τούτο μάς τιμά. Δεν είναι δυνατόν, αγαπητή μου αδελφή, να σου περιγράψω την... αγριότητα της φύσεως των αλβανικών βουνών. Χθες είχα μεταβεί κάπου και στο δρόμο είδα βράχους απόκρημνους εις όγκο και ύψος ανώτερους από τα Μετέωρα και όμως εκεί επάνω έγινε μάχη και κυνήγησαν τον εχθρό τα Ελληνόπουλα.

Ημείς τώρα για λίγες μέρες μένουμε σε χωριό για ανάπαυση (Σημείωση: Γι' αυτό έχει γραμμένο το γράμμα με μελάνη και σε μεγάλη κόλλα) και μεθαύριο φεύγουμε να πάμε κάπου και η τοποθεσία λέγεται...(Σημείωση: Σβησμένο από τη στρατιωτική λογοκρισία) και έχει χιόνι αυτού ολίγο, ομίχλη και ομάδες του εχθρού...Για γράμματα τα παιδιά του Συνοικισμού δεν γράφουν γιατί στερούνται χαρτοφάκελα. Είδα να μου γράφεις ότι πλέκετε κάλτσες και τούτο μ' ευχαριστεί...».

Μετά λίγες ημέρες που έλαβε κι άλλα γράμματα απ' εδώ, απαντά χαρούμενος (Σημείωση: Κι αυτό σε κόλλα μεγάλη γραμμένο με κονδυλοφόρο και μελάνη):

- «8 Μαρτίου 1941

...Σας ευχαριστώ, διότι εις ημάς τα γράμματά σας είναι βάλασμον. Δεν ξέρεις με τι χαρά και πόσες φορές τα διαβάζω, για να μιλώ μαζί σας. Χαίρομαι που ο Δημητράκης (Σημείωση: Εγώ, ο ανιψιός του, που γράφω αυτό το κείμενο) γίνεται καλό παιδί-να μου γράψη με το χέρι του δυο λέξεις. Επίσης, μετά χαράς, έλαβα και τα δέματά σας, με τα τόσο ωραία πράγματα, που είναι πλεγμένα με τα χέρια σας και θα μας ζεσταίνουν δυο φορές.

Να σου γράψω και λίγα από το Μέτωπο. Βρισκόμαστε στον κεντρικό τομέα με κατεύθυνση στο Μπεράτι, αλλά είναι λίγος καιρός που σταματήσαμε την ταχείαν προέλασίν μας, λόγω του ότι το αριστερόν μας είναι πιο πίσω από μάς και λόγω του καιρού. Οκτώ ημέρες ευρισκόμην στις προφυλακές. Η τοποθεσία εις ην έμεινα είχε 2-3 μέτρα χιόνι με ανεμοστρόβιλους και πάχνη και με τις σχετικές οβίδες του εχθρού, ο οποίος ήτο εις απόστασιν 3 χιλιομέτρων και βγαίνανε με τα σκι των Άλπεων. Δεν ετόλμησαν όμως να έλθουν εις τας γραμμάς μας, καθότι όλοι αγρυπνούσαμε και τους περιμέναμε με δικές τους χειροβομβίδες στα χέρια.

Εκείνο όμως που μάς έκαναν χθες, δεν περιγράφεται. Ίσως οι προσευχές σας, οι παρακλήσεις σας-ημέρα Χαιρετισμών- μάς έσωσαν τη ζωή μου και 60 στρατιωτών της Διμοιρίας μου. Ήμουν ας' ένα καλύβι και το εχθρικό πυροβολικό. Οι οβίδες έσκαγαν γύρω

μας σε απόσταση 5-10 μέτρων και τα χώματα έπεφταν απάνω μας. Η ζωή μας εκινδύνευσε όσο στη χειρότερη μάχη που δώσαμε. Η ζωή μου ανήκει σε όλους που προσεύχεσθε για μάς. Αλλ' όμως ημείς δεν καμπτόμεθα από αυτά και θα συνεχίσουμε τον νικηφόρο αγώνα.

Απόκρεω και Καθαρή Δευτέρα έκανα με όλα τα παιδιά, σωστά καρναβάλια, φορώντας μπλούζες λευκές και μαυρισμένες από τον καπνό της φωτιάς. Οι Ιταλοί μάς έκαναν χιονοδρόμους και ...ο κύριος Ιωάννης Μπασματζίδης δεν θα είναι ικανός να με αντιμετωπίσει (Σημείωση: Με τον μακαρίτη χιονοδρόμο και ορειβάτη του Ε.Ο.Σ. Βόλου, Γιάννη Μπασματζίδη, ήταν οικογενειακοί φίλοι).

Με θερμή αγάπη Νίκος Σταθαράς»

Λίγες μέρες μετά το γράμμα αυτό-στις 23 Μαρτίου-τραυματίζεται στο αριστερό πόδι και από την Κλεισούρα βρίσκεται στα Γιάννενα και μετά σε νοσοκομείο του Λουτρακίου, οπότε βρίσκει την ευκαιρία στις 3 Απριλίου να τηλεγραφήσει: «Νοσηλεύομαι εις νοσοκομείο. Τραύμα όχι σοβαρό. Απαντήσατε υγείαν σας».

Αυτή ήταν η γενιά του '40 που αντιμετώπισε υπέρτερους και πάνοπλους εχθρούς, πάνω στα βουνά της Β. Ηπείρου και Αλβανίας και λίγο αργότερα, τον Απρίλη του '41 στα οχυρά της Μακεδονίας, τον δεύτερο επίβουλο εχθρό, τη φασιστική Γερμανία και στη συνέχεια με την Εθνική Αντίσταση κράτησε ψηλά την τιμή της Ελλάδας. Οι αγώνες της, που δείχνουν το υπέρτατο χρέος, ας χαλυβδώνουν τους νεότερους για να βαδίζουν τον ιστορικό δρόμο της πατρίδας μας με συνέπεια, θάρρος και αυταπάρνηση, όπως έδειξαν ο πολεμιστές του '40, που ακόμα βρίσκονται ανάμεσά μας και τους ανήκει κάθε τιμή, έπαινος και θαυμασμός!

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 27 Οκτωβρίου 1996)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17 Αυγούστου 1997)

Σαν σήμερα πριν 50 χρόνια

12. Η ίδρυση του Δήμου Νέας Ιωνίας

« Σήμερα την 11ην π.μ. θα γίνουν τα επίσημα εγκαίνια της λειτουργίας του νέου Δήμου Νέας Ιωνίας. Εις τα εγκαίνια εκλήθησαν όπως παραστούν

όλοι αι αρχαί της πόλεως. Θα ομιλήση δε κατά την εορτήν ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας κ. Καραμπατζάκης», εκθέτων το πρόγραμμά του...»

(Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17 Αυγούστου 1947)

Ακριβώς σαν σήμερα, πριν 50 χρόνια, έγιναν τα επίσημα εγκαίνια της λειτουργίας του νεοϊδρυθέντος δήμου Νέας Ιωνίας (Βόλου). Μισός αιώνας δημιουργικής δουλειάς, μισός αιώνας προόδου στον άλλοτε προσφυγικό συνοικισμό, στον «συνοικισμό», όπως συνήθιζαν να ονομάζουν τη Νέα Ιωνία, πριν μερικές δεκάδες χρόνια. Και θα είναι χρήσιμο, θαρρώ, με ένα μικρό σημείωμα να παρακολουθήσουμε τα πρώτα βήματα και την πενήντάχρονη πορεία του Δήμου Νέας Ιωνίας, της πόλης μας, της Νέας Ιωνίας, γιατί, μη ξεχνάμε, οι συνθήκες που δημιουργήθηκε αυτή η πόλη, η σύνθεση του πληθυσμού, οι πρώτες κατοικίες, οι δραστηριότητες και τα επαγγέλματα των πρώτων κατοίκων της, αλλά και η πολιτιστική και πολιτική διαφορετικότητα των ανθρώπων, της έδωσαν μια ιδιαιτερότητα και την έκαναν να ξεχωρίζει από τον Βόλο, τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια της ζωής της.

Ο πρώτος δήμαρχος Νέας Ιωνίας, Ευάγγελος Καραμπατζάκης

Όπως είναι γνωστό η πόλη της Νέας Ιωνίας ξεκίνησε τη ζωή της ως προσφυγικός συνοικισμός, που τον συναποτελέσαν οι πρόσφυγες που ήλθαν στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Ο θεμέλιος λίθος των πρώτων προσφυγικών σπιτιών τέθηκε στις 15 Αυγούστου του 1923 και τότε δόθηκε και η ονομασία «Νέα Ιωνία». Από τις αρχές του 1924 άρχισε να κατοικείται και να αυγαταίνει σε ψυχόμετρα. Στην επίσημη απογραφή του 1928 εμφανίζεται ως ξεχωριστή πληθυσμιακή οντότητα του Βόλου με ονομασία «Συνοικία Νέας Ιωνίας 6.186 κάτοικοι», ενώ ο Βόλος παρουσιάζεται με 41.706 κατοίκους και «Σύνολο πληθυσμού Βόλου και Νέας Ιωνίας 47.892 κάτοικοι», δηλ. περίπου το 15% αποτελούσε η Νέα Ιωνία.

Στο μεταξύ κτίζονται νέες ομάδες προσφυγικών σπιτιών καθώς και τα μεγάλα δημοτικά σχολεία (7ο και 8ο) και διαφαίνεται ότι θα αποτελέσει ιδιαίτερη κοινότητα ή δήμο, όπως έγινε με τους άλλους προσφυγικούς συνοικισμούς γύρω από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Γράφει σχετικά ο «Μέγας Οδηγός Βόλου και Περιχώρων» το 1933: *«Νέα Ιωνία. Προσφυγικός συνοικισμός υπαγόμενος εις τον Δήμον Παγασών...Εάν ψηφισθή το υπό συζήτησιν περί προσφυγικών συνοικισμών νομοσχέδιον, θα χωρισθή από το Δήμο Παγασών και θα αποτελέση ιδίαν Κοινότητα».*

Αυτός ο χωρισμός άργησε να γίνει γιατί στο μεταξύ μεγάλα γεγονότα και περιπέτειες σημάδεψαν την πορεία της πατρίδας μας. Πόλεμος του 1940, η ιταλογερμανική Κατοχή και ένας εμφύλιος πόλεμος σε εξέλιξη. Το 1947 όμως πολιτικές συγκυρίες και κυρίως πολιτικές σκοπιμότητες «βοήθησαν» ώστε να ιδρυθεί ο δήμος Νέας Ιωνίας σε δύο φάσεις.

Στην πρώτη φάση έχουμε την ίδρυση της Νέας Ιωνίας ως Κοινότητας (ΦΕΚ 260/26-9-1946, κυβέρνηση Κωνσταντίνου Τσαλδάρη, υπουργός Εσωτερικών Ιωάννης Κυρώζης). Αυτό όμως το πρώτο βήμα έμεινε τελείως τυπικό στα χαρτιά, γιατί σαν Κοινότητα δε λειτούργησε ποτέ. Μετά από εννιά μηνες, ύστερα από ενέργειες των τοπικών παραγόντων, έρχεται η αναγνώριση της Νέας Ιωνίας ως Δήμου επί κυβερνήσεως Δημητρίου Μαξίμου (εξωκοινοβουλευτική προσωπικότητα που τη στηρίζαν 8 κόμματα της Βουλής από τα 10) και υπουργού Εσωτερικών Γεωργίου Παπανδρέου (ΦΕΚ 105/29-5-1947) και επακολουθεί μετά ένα μήνα ο διορισμός του πρώτου δημάρχου Νέας Ιωνίας Ευάγγελου Καραμπατζάκη (ΦΕΚ 145/1-7-1947).

Στη Νέα Ιωνία επικρατεί πνεύμα ευφορίας και πολιτικής κινητικότητας μεταξύ των διαφόρων προσώπων που ασχολούνταν με τα κοινά και στο καφε-ζαχαροπλαστείο «BYZANTIO» γίνονται πολιτικές συζητήσεις και εκτιμήσεις σχετικές με τα πρόσωπα που θα αποτελέσουν το πρώτο δημοτικό συμβούλιο. Τέλος με την απόφαση του υπουργού Εσωτερικών Γεωργίου Παπανδρέου διορίζεται και συγκροτείται το πρώτο 15μελές δημοτικό συμβούλιο το οποίο απετέλεσαν οι εξής: Ευάγγελος Καραμπατζάκης, δήμαρχος, Γεώργιος Τσατσάκος, ως πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου, Μιλτιάδης Σουγιουλτζόγλου ως αντιπρόεδρος, Θεμιστοκλής Γαλανάκης ως γραμματέας, οι: Πέτρος Παλαμηδάς, Ιωάννης Μάλλιας και Ευάγγελος Λιότσης ως μέλη της δημορχιακής επιτροπής και απλά μέλη οι: Δημήτριος Μπενάκης, Χρήστος Καρουκανίδης, Νικόλαος Χρύσης, Πέτρος Παλαμηδάς, Δημήτριος Μωραΐτης, Αλέξανδρος Ασημής, Δημήτριος Βέκκας και Λοΐζος Κλημεντόπουλος.

Έτσι από την Τετάρτη 23 Ιουλίου 1947 αρχίζει η λειτουργία του Δήμου Νέας Ιωνίας ως υπηρεσίας με 5 υπαλλήλους επί του δημοτολογίου και 8 επί

της καθαριότητας. Ως πρώτο Δημαρχείο χρησιμοποιήθηκαν κάτι κτίσματα, που έχτισαν οι Ιταλοί στην Κατοχή στο υπόστεγο του 8ου δημοτικού σχολείου και τα είχαν για βοηθητικές υπηρεσίες του νοσοκομείου τους, που στεγαζόταν στα επιταγμένα δημοτικά σχολεία(7ο και 8ο). Σήμερα στη θέση αυτή απέναντι από το σημερινό δημαρχείο δε βρίσκεται τίποτα που να θυμίζει εκείνη την εποχή.

Η πανηγυρική όμως έναρξη και τα επίσημα εγκαίνια του Δήμου Νέας Ιωνίας, όπως σημειώσαμε στην αρχή έγιναν την Κυριακή 17 Αυγούστου 1947, ακριβώς 50 χρόνια σαν σήμερα με την παρουσία επισήμων και λαού. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης 19-8-1947 διαβάζουμε σχετική εκτενή περιγραφή των εγκαινίων:

«ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ.

Προχθές Κυριακήν ετελέσθησαν με πάσαν επισημότητα τα εγκαίνια εγκαταστάσεως της πρώτης δημοτικής αρχής του συνοικισμού της Νέας Ιωνίας. Τον αγιασμόν ετέλεσεν ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Ιωακείμ.

Παρέστησαν άπανσαι αι πολιτικάί και στρατιωτικάί αρχαί Βόλου...».

Μετά τους χαιρετισμούς των επισήμων μίλησε ο δήμαρχος Ευάγγελος Καραμπατζάκης, που αναφέρθηκε στο ιστορικό της ίδρυσης του Δήμου και στην «ταχείαν εκτέλεσιν των απαιαιτήτων έργων διά την υγείαν των κατοίκων». Λέγοντας αυτά τα τελευταία λόγια ο δήμαρχος είχε στο νου του «το αίσχος των κοινόχρηστων αποχωρητηρίων στα πρώτα προσφυγικά σπίτια στα λεγόμενα Τετράγωνα», που εδώ και πολλά χρόνια(από το 1933 το είχε επισημάνει ο Άθως Τριγκώνης γράφοντας στη «Λαϊκή Φωνή»:Αυτό το αίσχος πρέπει να λείψη το ταχύτερον).

Έτσι αρχίζει η ζωή και η δραστηριότητα της πρώτης δημοτικής αρχής μέσα σε μύριες δυσκολίες, γιατί εκείνη την εποχή οι Δήμοι δεν είχαν την οικονομική ευχέρεια και τα έσοδα που έχουν σήμερα. Τι έσοδα να εισπράξει ο Δήμος από τα τέλη ύδρευσης και καθαριότητας από έναν εισπράκτορα που γύριζε από πόρτα σε πόρτα στα φτωχικά χαμόσπιτα της Νέας Ιωνίας; Οι πληροφορίες λένε ότι οι πρώτοι δήμαρχοι «έκρουαν συχνά τις πόρτες των πολιτευτών και ισχυρών για να εξοικονομήσουν ακόμα και τις λειτουργικές ανάγκες του Δήμου ως υπηρεσίας». Όσο για την εκτέλεση έργων τα κονδύλια ήταν πάντοτε περιορισμένα.

Η Νέα Ιωνία εκείνης της εποχής του 1947 ήταν ακόμα κατά βάση ο προσφυγικός συνοικισμός με τις ομάδες των 2.000 περίπου προσφυγικών σπιτιών και με πληθυσμό 13.706 κατοίκους, όπως εμφάνισε μια απογραφή που έγινε από τις τοπικές αρχές (Νομάρχη, Νομομηχανικό Μαγνησίας,

Οικονομικό Έφορο). Οι σημερινές συνοικίες Αμπελοκήπων, Κηφισιάς και προς το Καζανάκι ήταν περιβόλια και χωράφια. Πάνω και γύρω από το νεκροταφείο ήταν ερημιά και ξέφραγα κτήματα γεμάτα αγριόχορτα και κοτρόνια. Πάνω από την οδό Μαιάνδρου και πάνω από το γήπεδο της «ΝΙΚΗΣ» και το γκαράζ του ΟΣΕ δεν υπήρχαν σπίτια. Το στρατόπεδο ήταν το τελευταίο όριο σπιτιών. Από εκεί κι επάνω ξεραϊλα, λυγαριές και αγκάθια. Προς τα δυτικά το Κουφόβουνο ήταν «κουφόβουνο», δηλ. ένα εγκαταλειμμένο νταμάρι με στοές, λακούβες και φαγώματα. Εκεί που είναι σήμερα το 20ο δημ. σχολείο είχαν κτίσει οι Ιταλοί ένα κτήριο κυκλοτερές για πολυβολείο και το λέγαμε «φρούριο». Δεν υπήρχε συνοικία Πέτρου και Παύλου, αλλά μπαξέδες και χωράφια, που στήναμε δίχτυα και πιάναμε καρδερίνες. Δεν υπήρχαν δρόμοι με κράσπεδα, εκτός από τον κεντρικό («Φαρδύ» τον λέγαμε, σήμερα Λεωφόρο Ειρήνης), που ήταν ασφαλοστρωμένος και την οδό Σινώπης τότε (σήμερα Δημοκρατίας) σκυροστρωμένη. Το χειμώνα οι δρόμοι γίνονταν χείμαρροι και το καλοκαίρι σηκώνονταν σύννεφα σκόνης. Όπως είδαμε τα κοινόχρηστα αποχωρητήρια στα Τετράγωνα ακόμα βρίσκονταν στη θέση τους, παρότι από το 1933 γράφουν οι εφημερίδες: *«Είναι αίσχος και αποτελούν άμεσον κίνδυνον μόλυνσεως για ολόκληρον την πόλιν. Πρέπει να λείψουν και να λείψουν το συντομώτερον»*. Η ύδρευση γίνεται από πηγάδια και από λίγες βρύσες που ξεκινούν από ένα μικρό υδραγωγείο που βρισκόταν στην πλατεία των Γερμανικών. Εκκλησία υπήρχε μόνο η μικρή Ευαγγελίστρια του 1926 στο δυτικό άκρο της σημερινής πλατείας. Όσο για σχολεία ήταν μόνο ακόμα το 7ο και το 8ο δημοτικά με τη μεγάλη αυλή χτισμένα το 1931-32 επί υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου. Αυτή ήταν η Νέα Ιωνία του 1947 πριν 50 χρόνια.

Ωστόσο η αρχή της ανάπτυξης και της προόδου έγινε με τη δημιουργία του Δήμου. Όλοι οι δήμαρχοι με τα δημοτικά συμβούλια και τους υπαλλήλους προσπάθησαν να βελτιώσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες (ύδρευση, καθαριότητα) και να εκτελέσουν έργα στο μέτρο των δυνατοτήτων κάθε εποχής που άλλαξαν την όψη της Νέας Ιωνίας.

Σήμερα, 50 χρόνια μετά την ίδρυση του Δήμου, η Νέα Ιωνία με πληθυσμό γύρω στις 40.000 κατοίκους (γηγενείς και ετεροδημότες) είναι μία σύγχρονη πόλη που παρέχει στους κατοίκους της βελτιωμένες υπηρεσίες σε όλους τους τομείς και οι κάτοικοί της έχουν δημιουργήσει ένα περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό) με ιδιαίτερο χαρακτήρα γνώριμο, φιλικό, ανθρώπινο.

Θα κλείσουμε το σημείωμα αυτό αναγράφοντας για την ιστορία τα ονόματα όλων των δημάρχων της Νέας Ιωνίας από το 1947 μέχρι σήμερα:

1ος. Ευάγγελος Καραμπατζάκης (εργολάβος δημοσίων έργων), διορισμένος από την κυβέρνηση Δημητρίου Μαξίμου, 2 έτη (από 1-7-1947 μέχρι 15-6-1949).

2ος. Απόστολος Βολίδης. (εργολάβος δημοσίων έργων), 1η θητεία, διορισμένος από την κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη, 1 έτος και 2 μήνες, μέχρι 21-8-1950).

3ος. Ευάγγελος Τσούμας (αντιεισαγγελέας), υπηρεσιακός, 9 μήνες, μέχρι 30-5-1951).

4ος. Γεώργιος Μπαλής (ξυλογλύπτης), 1η θητεία, πρώτος εκλεγμένος, 1 έτος και 1 μήνας, μέχρι 21-6-1952).

5ος. Μιχαήλ Τίκογλου (κτηματίας), δημαρρεσίες, 2 έτη και 7 μήνες, μέχρι 21-1-55.

6ος. Δοξόπουλος Γεώργιος (δικηγόρος), εκλογές, 3 έτη και 3 μήνες, μέχρι 21-4-58.

7ος. Αλέξανδρος Δημόπουλος (μηχανουργός), αντικατάσταση, 1 έτος και 1 μήνας, μέχρι 10-5-1959.

8ος. Απόστολος Βολίδης, 2η θητεία, εκλογές, 5 έτη και 3 μήνες, μέχρι 16-8-1964.

9ος. Γεώργιος Μπαλής, 2η θητεία, εκλογές, 2 έτη και 8 μήνες (η θητεία διακόπηκε στις 22-4-1967 από τη δικτατορία της 21ης Απριλίου).

10ος. Κων/ντίνος Σουγιουλτζόγλου (γιατρός), διορισμένος από τη δικτατορία, 5 έτη, μέχρι 18-5-1972.

11ος. Σπυρίδων Ζαχογιώργος (δικηγόρος), διορισμένος από τη δικτατορία, 2 έτη και 4 μήνες, μέχρι 18-9-1974.

12ος. Γεώργιος Σκούρας (ειρηνοδίκης), υπηρεσιακός, 8 μήνες, μέχρι 31-5-1975.

13ος. Γεώργιος Μπαλής, 3η θητεία, εκλογές, 3 έτη και 7 μήνες, μέχρι 31-12-1978.

14ος. Ανδρέας Βαλαχής (βιοτέχνης), 1η θητεία, εκλογές, 4 έτη, μέχρι 31-12-1982.

15ος. Ανδρέας Βαλαχής, 2η θητεία, εκλογές, 4 έτη, μέχρι 31-12-1986.

16ος. Ανδρέας Βαλαχής, 3η θητεία, εκλογές, 4 έτη, μέχρι 31-12-1990.

17ος. Στέφανος Φούσκης (γιατρός), 1η θητεία, εκλογές, 4 έτη, μέχρι 31-12-1994.

18ος. Στέφανος Φούσκης-Μαρίνος, 2η θητεία, εκλογές, μέχρι σήμερα.

Η άλλοτε προσφυγική συνοικία του 1924, που σ' αυτή κούρνιασαν οι πρόσφυγες από τις αγαπημένες πατρίδες της Μικρασίας, του Πόντου και της Θράκης, κρατώντας στην καρδιά τους την ελληνική τους συνείδηση, έχοντας την ορθόδοξη χριστιανική τους πίστη στην ψυχή τους και

κουβαλώντας στα μπογαλάκια τους τα πνευματικά και πολιτιστικά τους αγαθά, μέσα σ' αυτά τα τελευταία 50 χρόνια άλλαξε όψη.

Ο Παναγιώτης Κατσιρέλος, «ο κυρ Παναγιώτης μας», ο Σμυρνιός λογοτέχνης από τη Νέα Ιωνία, που δημιουργεί ακόμα και ζει στην προσφυγική καμαρούλα της οδού Χρήστου Λούλη 34 σε ένα ποίημα του που έγραψε το 1947, τότε που η Νέα Ιωνία έπαυσε να είναι συνοικισμός του Βόλου και έγινε ιδιαίτερη πόλη, σημειώνει λιτά στο τέλος :

... Αχ, κατακαημένη προσφυγιά!
Και πάλεψες.
Και κόπιασες.
Κι ίδρωσες.
Έπεσες στη δουλειά και στη δημιουργία.
Σ' είδα:
Μια νέα έφτιαξες πατρίδα!
Την πόλη μας,
τη ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ!..

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 17 Αυγούστου 1997, ολοσέλιδο δημοσίευμα).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τετάρτη 12 Ιανουαρίου 2000)

Ημερολόγιο του 2000 από τους «ΙΩΝΕΣ»

13. «Η Μικρά Ασία λίκνο του χριστιανισμού»

Η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», για έκτη συνεχή χρονιά, παρουσιάζει το ετήσιο Ημερολόγιό της, που είναι – πώς αλλιώς θα μπορούσε να γίνει;- αφιερωμένο στα «2000 χρόνια από τη Γέννηση του Χριστού» με υπότιτλο «Η Μικρά Ασία λίκνο του χριστιανισμού».

Το Ημερολόγιο του 2000, όπως και των προηγούμενων χρόνων, είναι ένα μικρό πόνημα σε σχήμα ατζέντας (72 σελίδες, 10Χ15 εκ.), που μέσα στις σελίδες του με υπευθυνότητα και τεκμηριωμένα βιβλιογραφία, παρουσιάζονται τα επιμέρους ενδιαφέροντα θέματα, που ερανίστηκαν από μέλη του Δ. Σ. και από ομάδα θεολόγων.

Χωρίζεται σε δύο ενότητες, απόλυτα συνδεδεμένες μεταξύ τους, όπως σημειώσαμε και πιο πάνω και θεωρείται και επίκαιρο, αφού το 2000 είναι έτος εορτασμού της Γέννησης του ιδρυτή της Εκκλησίας μας και της Θρησκείας μας Ιησού Χριστού, αλλά και συνάδει με τους ιδρυτικούς στόχους της Πολιτιστικής Εστίας «ΙΩΝΕΣ», που σκοπό έχει να προβάλλει κάθε γόνιμο πολιτιστικό, ελληνικό και θρησκευτικό στοιχείο των αλησμόνητων πατρίδων της μικρασιατικής γης.

Το πρώτο μέρος αφιερωμένο στα «2000 χρόνια από τη Γέννηση του Χριστού» αρχίζει με μήνυμα του Σεβ. Μητροπολίτη μας κ. Ιγνατίου, που ως πνευματικός Ποιμένας της επαρχίας μας «χαιρετίζει πατρικά την έκδοση του ημερολογίου, που απεικονίζει τη σύζευξη της πίστης με τον πολιτισμό των Ιώνων...και χαίρεται γιατί στην εποχή της λήθης, εξακολουθεί να υπάρχει άσβεστη η φλόγα της ανάμνησης μιας ζωής, που χαρακτηριζόταν από τη γνησιότητα της ευσέβειας, την ανθρωπιά και την ανάγκη, αξίες παρμένες από το Ευαγγέλιο, αξίες του 21^{ου} αιώνα!».

Στη συνέχεια παρατίθεται τι έγινε στη Βηθλεέμ πριν 2000 χρόνια, όπως περιγράφει τη Γέννηση του Χριστού ο Ευαγγελιστής Λουκάς στο κεφάλαιο β΄, στίχ. 4-14. Στην επόμενη σελίδα διαβάζουμε την αρχή από τον περίφημο λόγο ΛΗ΄ του Γρηγορίου του Θεολόγου του Ναζιανζηνού «Χριστός γεννάται δοξάσατε...» και για να συμπληρωθεί στη συνέχεια παρέχονται πληροφορίες σχετικές με τον εορτασμό των Χριστου-γέννων και των Θεοφανίων στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους.

Το πρώτο μέρος τελειώνει με τους εορταστικούς ύμνους των Χριστουγέννων «Η γέννησίς του Χριστέ ο Θεός ημών...», «Δεύτε ίδωμεν πιστοί...» και το ποίημα του Ρωμανού του Μελωδού «Η Παρθένος σήμερον τον υπερούσιον τίκτει...».

Το δεύτερο μέρος είχε προαγγελθεί πριν έξι χρόνια, όταν ο νυν Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος, ως Μητροπολίτης Δημητριάδος, στις 28 Φεβρουαρίου 1994 με μελίρρυτη, όσο και περιεκτική ομιλία του, ανέπτυξε, στην πρώτη εκδήλωση των «ΙΩΝΩΝ» το θέμα «Μικρασιάτες άγιοι». Εκείνη την ομιλία την έχουμε κρατημένη στην καρδιά μας και στον νου μας...και βέβαια στα μαγνητόφωνα του αρχείου μας και είναι τιμή για μας ν' αρχίζουμε το

δεύτερο και πολύ σημαντικό θέμα «*Η Μικρά Ασία, λίκνο του χριστιανισμού*», τίτλο που προανέφερε ο ίδιος Αρχιεπίσκοπος. Τα στοιχεία που παρέθεσε ο Μακαριώτατος, αποτέλεσαν την κεντρική ιδέα, αλλά και την ύλη για τη συγγραφή του Ημερολογίου 2000. Το Δ. Σ. των «ΙΩΝΩΝ» ευχαριστεί τον Μακαριώτατο θερμότατα.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τετάρτη 12 Ιανουαρίου 2000)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 16 Ιουλίου 2000)

14. «ΙΩΝΕΣ», προσκυνηματικό και πολιτισμικό οδοιπορικό

Οι «ΙΩΝΕΣ» πραγματοποίησαν το Σαββατοκύριακο 1-2 Ιουλίου την καθιερωμένη καλοκαιρινή τους πολιτιστική εξόρμηση σε τόπους αγαπημένους στους οποίους η επίσκεψη συγκινεί, τέρπει και αφήνει ψυχική αγκαλλίαση.

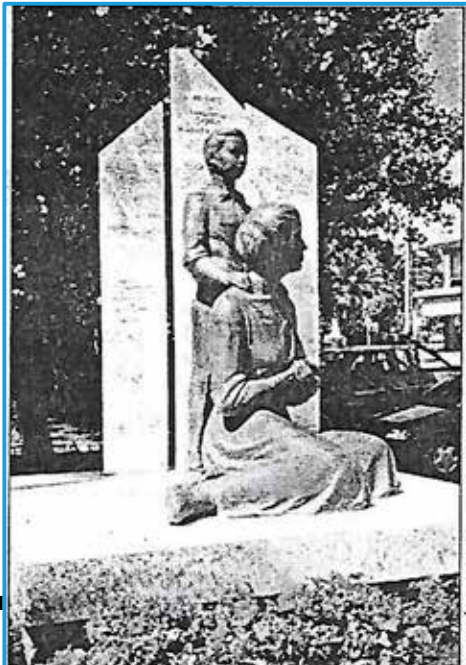
Το φετινό πρόγραμμα, μέσα στο πλαίσιο του εορτασμού των 2000 χρόνων από τη Γέννηση του Χριστού, περιέλαβε εκτός των άλλων τόπων και προσκύνημα (έστω και διά οφθαλμού) στο Περιβόλι της Παναγίας, στο Άγιο Όρος.

Η Χαλκιδική, που είναι γεμάτη από προσφυγικούς συνοικισμούς θα μας τραβήξει πάλι κοντά της. Πρώτος σταθμός μας η γυναικεία Μονή του Ευαγγελιστή Ιωάννη του Θεολόγου κοντά στο χωριό Σουρωτή, θα μας συγκλονίσει. Εκεί θα προσκυνήσουμε τα λείψανα ενός νέου αγίου Μικρασιάτη, του Αγίου Αρσενίου του Καππαδόκη, προς τιμήν του οποίου στον περίβολο της Μονής έχει κτιστεί περικαλλής ναός.

Πριν μπούμε στον ναό και προσκυνήσουμε τα λείψανα του Αγίου, θα βήματά μας θα μας οδηγήσουν σ' έναν απλό και απέριπτο τάφο, ίσαμε το χώμα, όπου αναπαύεται από το 1994 ο μακαριστός γέροντας αγιορείτης μοναχός Παΐσιος, που όσοι επισκέπτονταν το Άγιον Όρος θεωρούσαν μεγάλη τους τιμή να ακούσουν τις συμβουλές του και να πάρουν την ευλογία του. Ο γέροντας Παΐσιος είχε γεννηθεί στα Φάρασα της Καππαδοκίας τη χρονιά της μεγάλης φυγής του Ελληνισμού από τη Μικρά Ασία το 1924 («ανταλλαγή πληθυσμών» την είπαν). Εκείνες τις ώρες του πανικού βαπτίστηκε μαζί με άλλα νήπια από τον ιερέα του χωριού τους, τον παπα-Αρσένιο, ο οποίος του έδωσε το όνομα Αρσένιος και μαζί με τους γονείς του και τους άλλους πατριώτες του ήλθε στην Ελλάδα. Αργότερα που έγινε μοναχός διερεύνησε για τη ζωή, το έργο και τα θαύματα του Αγίου, μερίμνησε για ιερά λείψανά του, που τα έφερε σ' αυτό το μοναστήρι και τέλος συνέγραψε σχετικό βιβλίο με τον τίτλο «Ο Άγιος Αρσένιος, ο

Καππαδόκης» (πρώτη έκδοση 1975). Από τούτο το βιβλίο μαθαίνουμε για τον βίο του Αγίου.

Ο Άγιος Αρσένιος ο Καππαδόκης ήταν ένας ταπεινός ιερέας στα Φάρασα της Καππαδοκίας, που η ζωή και το έργο του και τα θαύματα που επιτελούσε ανάμεσα στους πατριώτες του, αλλά και στους Τούρκους ακόμη, ήταν μια διαρκής προσφορά. Φρόντιζε για το πνευματικό του ποίμνιο επί πενήντα πέντε χρόνια με αγάπη και οι συμβουλές του και το προφητικό του χάρισμα στήριζαν τους ορθοδόξους χριστιανούς. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή σαν καλός ποιμένας φρόντισε για τους πρόσφυγες Φαρασιώτες. Μετά από ταλαιπωρίες μέσα στο καράβι έφτασαν στον Πειραιά και πάτησαν χώμα ελληνικό στη σκάλα του Αγίου Γεωργίου στο Κερατσίνι την ημέρα του Σταυρού, στις 14 Σεπτεμβρίου 1924. Έμειναν εκεί τρεις εβδομάδες καραντίνα και μετά το προσφυγικό τσουνάμι των Φαρασιωτών με τον αρχηγό τους παπα-Αρσένιο μεταφέρθηκε προσωρινά μέσα στο φρούριο της Κέρκυρας. Εκεί ο Άγιος, όπως είχε προείπει, αφού ηρέμησε, που οδήγησε τα παιδιά του σε μέρος ασφαλές και στην ελληνική πατρίδα, μετά από σαράντα μέρες, εκεί στην Κέρκυρα, σε ηλικία 83 ετών, απεδέχθη στον Κύριο.

Η Μικρασιάτισσα Μάνα στα Νέα Μουδανιά.

Η Εκκλησία, ο Πατριάρχης της Κωνσταντινουπόλεως Δημήτριος, με Συνοδική Πράξη κατέταξε στη χορεία των Αγίων τον ιερομόναχο Αρσένιο τον Καππαδόκη «επειδή εθυσίασε τον μονήρη και ασκητικόν βίον και επί ολόκληρον υπερπεντηκονταετίαν διήλθεν εν Φαράσοις αγιάζων, διάσκων και στηρίζων εν τη πίστει και τη πατρώα ευσεβεία τον της απωτάτης εκείνης περιοχής εμπερίστατον Ορθόδοξον λαόν» (Συνοδική Πράξις αριθμ. Πρωτ. 112/ 11 Φεβρουαρίου 1986).

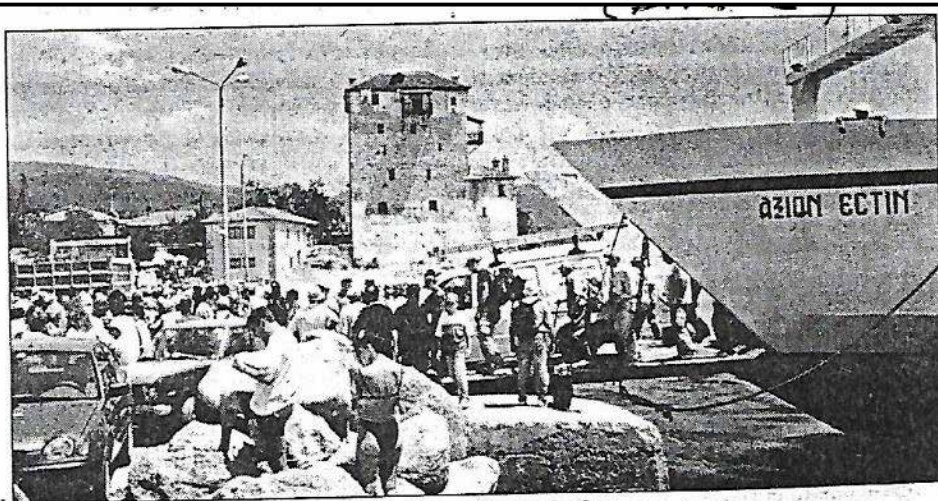
Οι «ΙΩΝΕΣ» με πολλή ευλάβεια προσκύνησαν τα λείψανα του Μικρασιάτη Αγίου Αρσενίου του Καππαδόκη και με μεγάλη προσοχή άκουσαν τη Γερónτισσα Ηγουμένη του Ιερού Ησυχαστηρίου να τους

μιλάει για τον Άγιο, αλλά και για τον μακαριστό αγιορείτη πατέρα Παΐσιο, που στο επιτάφίό του επίγραμμα, που έγραψε ο ίδιος, θεωρεί τιμή του που συν-κατοικεί με τον Άγιο από τις 12 Ιουλίου 1994.

Το μεσημέρι θα βρει τους «ΙΩΝΕΣ» στα Νέα Μουδανιά να παίρνουν το γεύμα τους στον παραθαλάσσιο προσφυγικό συνοικισμό με την ωραία παραλία του. Εκεί σε μια πρώτη τους εξόρμηση στις 9 Ιουλίου του 1995 είχαν αδελφοποιηθεί με τον εκεί Πολιτιστικό Σύλλογο Μικρασιατών και είχαν συγκινηθεί για την προσπάθεια διατήρησης της μνήμης της αλησμόνητης πατρίδας τους, τα Μουδανιά της Προποντίδας.

Εκεί στην παραλία της νέας τους πατρίδας ο Νεομουδανιώτης έστησαν ένα καλλιτεχνικότατο ορειχάλκινο σύμπλεγμα μιας Μικρασιάτισσας Μάνας με το παιδί της ν' ατενίζουν προς τ' ανατολικά, όπου κείται η πρώτη τους πατρίδα, όπου πετάει κάθε μέρα η καρδιά τους και πηγαίνει εκεί στα αγιασμένα χώματα των πατέρων τους. Αυτοί εδώ, οι νεότεροι, με πίστη στον Θεό και τα ιδανικά του Ελληνισμού, με δύναμη και εργατικότητα, με θέληση και ενθουσιασμό, ανάστησαν εδώ τη νέα τους πατρίδα, τα Νέα Μουδανιά. Στην παραλία τους φάγαμε, χαρήκαμε, ξεκουραστήκαμε.

Αφού με το πούλμαν του Αχιλλέα Καρβουνιάρη-άριστη οργάνωση της εκδρομής από το τουριστικό γραφείο του-περιήλθαμε τη νότια Χαλκιδική, το γέρμα του ήλιου μας βρήκε στο τρίτο πόδι της, μετά απ' τα Νέα Ρόδα στη Τρυπητή, στο πολυτελές ξενοδοχειακό συγκρότημα «Μέγας Αλέξανδρος», όπου και καταλύσαμε. Εκεί αργά τη νύχτα και στο μαγευτικό περιβάλλον της αυλής και της πισίνας οι «ΙΩΝΕΣ» θα ευφρανθούν με τις μαγευτικές μελωδίες της ορχήστρας του συγκροτήματος, αλλά και των τραγουδιών των δικών μας παιδιών, της ταλαντούχου επί πτυχίω του τμήματος Μουσικο-

Το λιμάνι της Ουρανούπολης

λογίας του Πανεπιστημίου Θεσσα-λονίκης Γιώτας Δημητροπούλου, κόρης της προέδρου μας, που μ' εκείνο το «Σ' αγαπώ γιατί είς' ωραία» και τ' άλλα τραγούδια της μάς συγκίνησε πολύ.

Στην Ουρανούπολη, στην παραλία, στην «πόρτα» του Αγίου Όρους, θ' ανοίξει για μια άλλη φορά η πόρτα της μικρασιάτικης καρδιάς μας, γιατί και το χωριό αυτό είναι προσφυγικός οικισμός, που ιδρύθηκε από πρόσφυγες του 1922, σε περιοχή που ήταν κτήμα-μετόχι της Μονής Βατοπαιδίου.

Ακόμη παραμένουν λίγα προσφυγικά κτίσματα εκείνης της εποχής- ανάμεσα σε μοντέρνα κτήρια και ξενοδοχεία- και ζουν ακόμη μερικοί υπερήλικες της πρώτης γενιάς, που είχαμε τη χαρά το πρωί της Κυριακής να μιλήσουμε λίγο μαζί τους.

Στην παραλία δεσπόζει επιβλητικός παλιός πύργος που χτίστηκε το 1344 από τη Μονή Βατοπαιδίου για να το προφυλάξει το μετόχι από επιδρομές πειρατών. Αυτός ο πύργος κρύβει μέσα του πολλές αναμνήσεις από την πρώτη εγκατάσταση των προσφύγων, γιατί, για πολλά χρόνια εκεί, οι προσφυγοπούλες «κομποδίαζαν» χειροποίητα χαλιά-όπως τα είχαν μάθει από την πατρίδα τουε-κάτω από τη φροντίδα ενός ζεύγους Εγγλέζων, που αγάπησαν τους πρόσφυγες και ενδιαφέρθηκαν γι' αυτούς. Ήταν το ζεύγος Iock και ιδιαίτερα της Αγγλίδας, που την ονόμαζαν οι πρόσφυγες «κυρά του πύργου». Ο πύργος σταμάτησε να λειτουργεί ως βιοτεχνικό κέντρο χαλιών το 1986. Σήμερα λειτουργεί ως εκθεσιακός χώρος.

Την Κυριακή το πρωί θα επιβιβάσουμε σε καραβάκι για να παραπλεύσουμε-μακριά από την ακτή, περίπου 500 μέτρα- τις δυτικές ακτές του Αγίου Όρους για να πάρουμε μια ιδέα της μοναστικής πολιτείας, αφού από το 1060, επί αυτοκράτορος του Βυζαντίου Κωνσταντίνου του Μονομάχου, θεσπίστηκε και τηρείται απαρέγκλιτα το «άβατον», δηλ. απαγορεύεται να πατήσει στο αγιώνυμο Όρος πόδι γυναίκας, αφού ήδη είναι αφιερωμένος ο τόπος στην Παναγία ως Περιβόλι Της. Με τα μάτια μας και τις πληροφορίες, που έχουμε, προσπαθούμε να διεισδύσουμε στο εσωτερικό των επιβλητικών μοναστηριών, που άλλα γλύφουν το κύμα κι άλλα είναι σκαρφαλωμένα σε απόκρημνες πλαγιές ή σε δασωμένα σύδεντρα. Στο ταξίδι μας ένα σμάρι γλάρων μας συνοδεύουν παιχνιδίζοντας με τους αφρούς και τα κομματάκια ψωμιού, που τους πετάμε και τ' αρπάζουν στον αέρα.

Τα μάτια μας μαγεύονται από την παρθένα φύση και τα έργα των απλών ανθρώπων, που υψώνει η πίστη τους και η ψυχή μας προσπαθεί να καταλάβει τι είναι αυτό που μαγνητίζει- αιώνες τώρα- τους ανθρώπους να φωλιάζουν εδώ, να υποτάσσουν τη σάρκα και τα πάθη τους και να ακούν

και να βλέπουν τος αγίους και να συνομιλούν με τον Θεό και τους αγγέλους Του;

Στο τέρμα του περίπλου αυτού μας περιμένει μια ευχάριστη και συγκινητική έκπληξη. Μετά από αλληπάλληλες ενέργειες του Δ. Σ. και ιδιαιτέρως του ταμιά Γιάννη Κονταξή, κατορθώθηκε να δεχθούν οι πατέρες της Σκήτης της Αγίας Άννας να προσκομίσουν στο καράβι άγια λείψανα της μητέρας της Παναγίας, της Αγίας Άννας. Έτσι, ενώ το καράβι σταμάτησε σε απόσταση περίπου 500 μέτρων, από τη Σκάλα της Αγίας Άννας, με ένα ταχύπλοο σκάφος δυο μοναχοί προσκόμισαν στο πλοίο τη λειψανοθήκη, που είχε τα ιερά λείψανα της Αγίας Άννας και έτσι προσκυνήσαμε με ευλάβεια όλοι οι «ΙΩΝΕΣ», αλλά και οι άλλοι παρατυχόντες εκδρομείς.

Η επιστροφή της πολιτιστικής μας εξόρμησης-προσκύνημα θα μας βρει το απόγευμα σε ένα άλλο χωριό της Κατερίνης-από Μικρασιάτες κι αυτό- την Κονταριώτισσα, στα ριζά του Ολύμπου, όπου λίγο έξω σε χαμηλούς λόφους έχει υψωθεί επιβλητικό γυναικείο μοναστηριακό συγκρότημα, το μοναστήρι του Οσίου Εφραίμ του Σύρου. Εκεί προσκυνήσαμε και θαυμάσαμε τον ιερό ναό του Οσίου Εφραίμ του Σύρου, που μόλις πριν ένα μήνα-τις 10 Ιουνίου 2000- εγκαινιάστηκε. Η σεβάσμια Ηγουμένη Αικατερίνη μετά το παραδοσιακό κέρασμα στο αρχονταρίκι μάς πρόσφερε για την Εστία μας αναμνηστικό επιζωγραφισμένο πιάτο και σε όλα τα μέλη δίπτυχο με «ευλογία» των εγκαινίων του ναού.

Έτσι τελείωσε η διήμερη καλοκαιρινή πολιτιστική εξόρμηση του 2000, που ήταν αφιερωμένη-με την ευκαιρία του Ιωβηλαίου του Χριστού- σε τόπους και ανθρώπους αγαπητούς και αδελφικούς, αλλά και ιερά προσκυνήματα της θρησκείας μας, δεμένα με τη μικρασιάτικη ψυχή μας και τους ανθρώπους της.

Πρέπει να ευχαριστήσουμε το Δ. Σ. της Πολιτιστικής Εστίας Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» και ιδιαιτέρως την πρόεδρο κ. Άννα Αϊβαζόγλου, όσο και τον ταμιά κ. Γιάννη Κονταξή, για τις προσπάθειες που κατέβαλαν για την οργάνωση και εκτέλεση της εκδρομής-προσκυνήματος, που καταγράφηκε και αυτή στη σειρά των επιτυχημένων εκδηλώσεων, που σκοπό έχουν να διατηρήσουν άσβεστη τη φλόγα της μικρασιάτικης ψυχής και συνείδησης σα μέλη και στους φίλους τους.

(Κείμενο του συγγραφέα του παρόντος βιβλίου, που δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 16 Ιουλίου 2000, χωρίς υπογραφή).

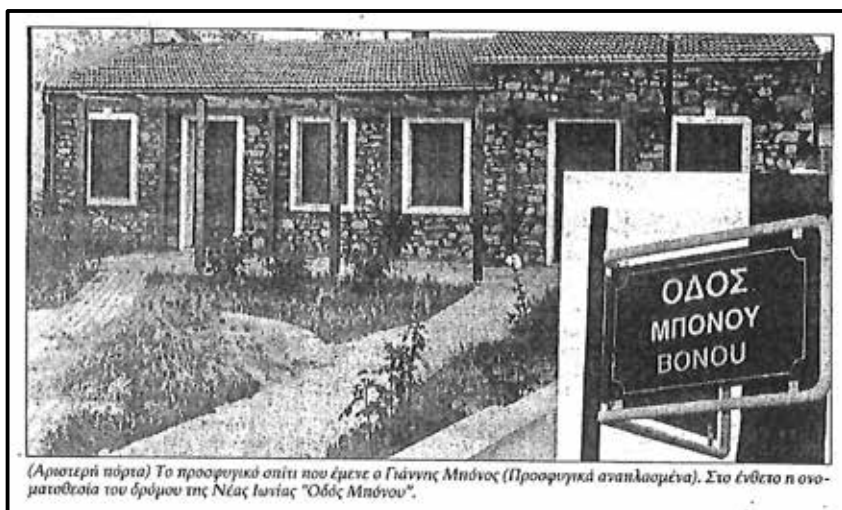
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 15 Αυγούστου 2000)

15 Αυγούστου 1940-2000: 60 χρόνια μνήμης και τιμής

15. Ο άνανδρος τορπιλισμός της «ΕΛΛΗΣ»

Την ημέρα τούτη, 15 Αυγούστου, ο νους μας και η καρδιά μας τρέχει στις αναρίθμητες εκκλησιές και εξωκλήσια της πατρίδας μας, που πανηγυρίζουν την Κοίμηση της Θεοτόκου, κατά τον πρόποντα τρόπο, που είναι συνηθισμένος σε κάθε τόπο στεριανό, νησιώτικο, ορεινό. Γιορτάζουν οι Παναγίες κάθε τόπου, που ο λαός μας έχει δώσει στη Μητέρα του Θεού μας και δική μας μητέρα, πάνω από χίλια προσωνύμια. Όμως εκείνη την ημερομηνία, 15 Αυγούστου 1940, ο νους κάθε Έλληνα γυρίζει πίσω για να θυμηθεί το ανόσιο έγκλημα, που διαπράχθηκε στο λιμάνι της Τήνου, όπου οι ιταλικές φασιστικές δυνάμεις του Μουσολίνι τορπίλισαν άνανδρα το εύδρομο πολεμικό μας «ΕΛΛΗ».

Εμείς όμως οι Μικρασιάτες από τη Νέα Ιωνία έχουμε κι άλλο λόγο να θυμόμαστε τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ», γιατί ανάμεσά στους πρώτους νεκρούς ήταν κι ένα προσφυγόπουλο από τη Νέα Ιωνία, ο θερμαστής-ναύτης Γιάννης Μπόνος.

(Αριστερή πόρτα) Το προσφυγικό σπίτι που έμενε ο Γιάννης Μπόνος (Προσφυγικά αναπλάσματα). Στο ένθετο η ονοματοθεσία του δρόμου της Νέας Ιωνίας "Οδός Μπόνου".

Τα μεγάλα γεγονότα εκείνης της εποχής είναι γνωστά. Τότε που οι δυνάμεις του άξονα, Χίτλερ και Μουσολίνι, ποδοπατούσαν τα κράτη της Ευρώπης από την 1^η Σεπτεμβρίου 1939, η Ελλάδα προσπάθησε να κρατήσει ουδετερότητα. Για να την εκβιάσουν σχεδίασαν και εκτέλεσαν το

έγκλημα του τορπιλισμού της «ΕΛΛΗΣ» στην πιο λαμπρή και πανηγυρική ημέρα του γιορτασμού της Μεγαλόχαρης στο νησί της Τήνου, που συρρέουν χιλιάδες προσκυνητές απ' όλη την Ελλάδα.

Στο πανελλήνιο προσκύνημα συμμετέχει πάντοτε και η επίσημη πολιτεία, στέλνοντας ένα πολεμικό πλοίο ν' αποδώσει τιμές. Έτσι, στις 15 Αυγούστου 1940, ξημερώματα, αγκυροβόλησε λίγο έξω από το λιμάνι της Τήνου το εύδρομο αντιτορπιλικό «ΕΛΛΗ», ανέπτυξε τον μεγάλο σημαίοστολισμό και ετοίμαζε το τιμητικό άγημα, που θα έβγαине στη στεριά για να κρατήσει και να συνοδεύσει την εικόνα της Μεγαλόχαρης στη μεγάλη λιτανεία, που θα άρχιζε στις 10.30. Ο πλοίαρχος και το πλήρωμα της «ΕΛΛΗΣ» θα αισθάνονταν περήφανοι και ευχαριστημένοι, γιατί σ' αυτούς έλαχε αυτή η τιμητική αποστολή. Ανάμεσα σ' αυτούς, όπως είπαμε, βρισκόταν και ο ναύτης-θερμαστής Γιάννης Μπόνος από τη Νέα Ιωνία, που εκείνο το πρωινό είχε βάρδια στις μηχανές του πλοίου. Ίσως από το φινιστρίνι του πλοίου να έβλεπε από μακριά τη λιτανεία και ο νους του να έτρεχε στη γειτονιά του, στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, που την ίδια ημέρα και ώρα πανηγύριζε κι αυτή.

Το προσφυγόπουλο από τη Νέα Ιωνία, όταν ξέσπασε η θύελλα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922, μαζί με τα «κοπάδια» των προσφύγων, έφτασε από την περιοχή της Νικομήδειας στην Ελλάδα με την οικογένειά του, τον πατέρα του Στυλιανό και τη μητέρα του Παρθενόπη, που κρατούσαν από το χέρι τα τρία ανήλικα παιδιά τους, τον εννιάχρονο Παναγιώτη, τον οκτάχρονο Δημητράκη και τρίχρονο αυτόν. Το 1924, που στήθηκε ο προσφυγικός συνοικισμός της Νέας Ιωνίας και χτίστηκαν τα πρώτα 800 μονοκάμαρα «σπίτια», τα λεγόμενα «Τετράγωνα», γύρω από τη μεγάλη πλατεία της Ευαγγελίστριας, η οικογένεια του Στυλιανού Μπόνου πρόλαβε και στριμώχτηκε σ' ένα δωμάτιο από αυτά, κάτω από την πλατεία της Ευαγγελίστριας, ανεβαίνοντας αριστερά, στο Τετράγωνο Θ', αριθμ. 78, μπροστά σε μια πλατειούλα με τα κοινόχρηστα αποχωρητήρια και πλυσταριά. Ο Γιάννης, σαν ήλθε η σειρά του να πάει στον στρατό, κατατάχθηκε στο ναυτικό και έτσι βρέθηκε να έχει βάρδια θερμαστή στο λεβητοστάσιο του πλοίου εκείνη την πανηγυρική και μοιραία ημέρα.

Πρωινό, ώρα 8.30' της 15^{ης} Αυγούστου 1940, ακριβώς πριν 60 χρόνια, το ιταλικό υποβρύχιο «Δελφίνο», την ώρα, που οι πιστοί άναβαν τις λαμπάδες τους στη Μεγαλόχαρη και οι καμπάνες χτυπούσαν χαρούμενα για τη Δοξολογία, το υποβρύχιο πυροδότησε τρεις τορπίλες για να πλήξει την «ΕΛΛΗ», που περήφανη και σημαίοστολισμένη καθρεπτιζόταν στα γαλανά νερά, λίγο έξω από το λιμάνι της Τήνου για να τιμήσει τη Μεγαλόχαρη Παναγιά.

Οι αθηναϊκές εφημερίδες της επόμενης ημέρας περιγράφουν το συγκλονιστικό γεγονός. («Αθηναϊκά Νέα» στις 16 Αυγούστου 1940):

«Χθες την πρωίαν περί ώραν 8.30' το πολεμικό του ημετέρου πολεμικού στόλου «ΕΛΛΗ», ενώ ευρίσκετο ηγκυροβολημένο και εν μεγάλω σημαριοστολισμώ 800 περίπου μέτρων έξωθεν του λιμενοβραχίονος της Τήνου, όπου είχε μεταβή χάριν της μεγάλης θρησκευτικής εορτής της Θεοτόκου, ετορπιλίσθη αιφνιδίως παρά υποβρυχίου αγνώστου εθνικότητας και εν καταδύσει διατελούντος. Η μία торπίλη έπληξε το σκάφος εις το μέσον. Η επιτυχούσα την «ΕΛΛΗ» торπίλη εξερράγη ακριβώς κάτωθι του εν ενεργεία λεβητοστασίου. Εκ της εκρήξεως ο εν ενεργεία λέβης διερράγη. Στις 10 παρά τέταρτο το υπερήφανο πολεμικό έγειρε προς τ' αριστερά. Η πρύμνη του βυθίστηκε στο νερό και σηκώθηκε ορθή προς τα πάνω η πλώρη, επάνω εις την οποία κυμάτιζε μέχρι της τελευταίας στιγμής, περήφανη η σημαία του με τα γαλανόλευκα χρώματα... Ύστερα από λίγο δεν υπήρχε τίποτε πια στην επιφάνεια...». Ο κυβερνήτης της «ΕΛΛΗΣ», πλοίαρχος Χατζόπουλος, ανέφερε τον επίσημο κατάλογο θυμάτων που έχει ως εξής: Νεκρός: Κελευστής μηχανικός Παπανικολάου. Εξαφανισθέντες: Υποκελευστής μηχανικός Μαντούβαλος. Θερμασταί: Ανετόπουλος Γρίβας και Μπόνος. Τραυματίες 29».

Έτσι συντελέστηκε το ανόσιο έγκλημα που σχεδιάστηκε από τη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι, προκειμένου να κλιμακωθούν οι πιέσεις και οι εκφοβισμοί κατά της χώρας μας, ώστε να παραδοθεί αμαχητί σε επόμενη πρόκληση.

Αντί αυτού όμως ο ελληνικός λαός δεν πανικοβλήθηκε, δεν φοβήθηκε, αλλά χαλύβδωσε τη θέλησή του και με την πίστη του ότι η Μεγαλόχαρη θα είναι βοηθός του στον δίκαιο αγώνα του, όταν ήλθε η στιγμή της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 απάντησε θαρρετά ΟΧΙ στην εθνική ταπείνωση και υποδούλωση.

Αγαπητέ φίλε, συμπατριώτη από τη Νέα Ιωνία, αν πας-και πρέπει να πας- για προσκύνημα στη Μεγαλόχαρη της Τήνου, μην ξεχάσεις ή μη σου διαφύγει να σταθείς για λίγο στο ισόγειο του περικαλλή ναού, όπου σε ειδικό χώρο υπάρχουν ενθυμήματα του πολεμικού και μια λάρνακα που βρίσκονται τα οστά των ενδόξων ηρώων της «ΕΛΛΗΣ», που κληροδοτήσει αιώνια ομορφιά και δόξα, όπως γράφει το αρχαιοπρεπές επίγραμμα: «Τήδε λάρνακι κείται ηρώων «ΕΛΛΗΣ» οστέα αρετής μέγαν μελοιοποτών κόσμον αέναον τε κλεός». Εκεί θα διαβάσεις σε μία στήλη τα ονόματα των νεκρών που χάθηκαν μαζί με την «ΕΛΛΗ». Σταμάτησε στο προτελευταίο όνομα: «Ι. ΜΠΟΝΟΣ ναύτης-θερμαστής» και θυμήσου ότι ήταν συμπατριώτης σου, Μικρασιάτης από τη Νέα Ιωνία.

Το προσφυγικό «σπίτι»-δωμάτιο, που μεγάλωσε ο Γιάννης Μπόνος στο Τετράγωνο Θ' αριθ. 78 (σήμερα οδός δημάρχου Απόστολου Βολίδη), όπως και τα δύο συνεχόμενα μ' αυτό, καθώς και τον χώρο μπροστά απ' αυτά, που κάποτε υπήρχαν εκεί τα κοινόχρηστα αποχωρητήρια και πλυσταριά, ο Δήμος Νέας Ιωνίας τα έχει συμπεριλάβει στο πρόγραμμα URBAN «Ανάπλαση προσφυγικών» και σήμερα, έστω και βελτιωμένα κατά πολύ, δίνουν μια εικόνα των πρώτων προσφυγικών. Εκεί, νομίζω, κάτι πρέπει να μπει (προτομή; αναμνηστική πλάκα;), που να θυμίζει τη θυσία του Γιάννη Μπόνου στις 15 Αυγούστου 1940 στο πολεμικό «ΕΛΛΗ».

Ωστόσο, με εισήγηση του υπογράφοντος το σημείωμα αυτό, η Δημοτική Αρχή Νέας Ιωνίας, πριν δυο χρόνια, τίμησε τον Γιάννη Μπόνο με ονοματοθεσία ενός νέου δρόμου κοντά στο Δημοτικό Γυμναστήριο της Νέας Ιωνίας, κάτω από το Εθνικό Στάδιο Νέας Ιωνίας, γιατί-έχει σημασία κι αυτό- ο νεαρός ναύτης υπήρξε κα αθλητής-ποδοσφαιριστής της «ΝΙΚΗΣ», του ινδάλματος της Νέας Ιωνίας, εκείνης της εποχής. Εφέτος, που τιμώνται τα 60 χρόνια από τη θυσία της «ΕΛΛΗΣ», μαζί με την επιμνημόσυνη δέηση και επίσημο στεφάνι, που ρίχνει η Πολιτεία στον τόπο της καταβύθισης, ας αποτίσουμε κι εμείς φόρο τιμής στους άνδρες του πληρώματος, που έπεσαν στην εκτέλεση του καθήκοντος και ας θυμηθούμε τον συμπατριώτη μας Μικρασιάτη, Γιάννη Μπόνο και ας ψελλίσουμε το «αιωνία η μνήμη αυτού».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 15 Αυγούστου 2000)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 12 Αυγούστου 2001)

Δεκαπέντε Αυγούστου 1940 **16. Ο τορπιλισμός της «ΕΛΛΗΣ»** **Άποψη ενός Ιταλού ναύτη**

Δεκαπενταύγουστος! Την ημέρα τούτη η καρδιά και ο νους μας ταξιδεύει για να συναντήσει την Παναγία, τη μεγάλη Μάνα μας με τα χίλια προσωνύμια και τις χίλιες χάρες, που την τιμά και την πανηγυρίζει ιδιαίτερα ο ελληνικός ορθόδοξος λαός σε αναρίθμητες εκκλησίες και εξωκλήσια και ζητά τη χάρη και την ευλογία Της. Η καρδιά του καθενός φτεροκοπά στη Μεγαλόχαρη της Τήνου, στην Εκατονταπυλιανή της Πάρου, στην Παναγία Σουμελά του Βερμίου, στη Μυρτιδιώτισσα των Κυθήρων και εύχεται να ήταν εκεί στη χάρη Της και εφόσον δεν είναι δυνατόν γιορτάζει στο τόπο του τη δική του Παναγία, όπως εμείς στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας.

Όμως, τι συγκυρία συγκλονιστική! Την ίδια ημέρα η καρδιά και ο νους κάθε Έλληνα τρέχει στον άνανδρο τορπιλισμό του πολεμικού μας πλοίου, της «ΕΛΛΗΣ», που πήγε κι αυτό με το πλήρωμά του στην Παναγία της Τήνου για ν' αποδώσει τιμές. Είναι μια ημερομηνία βαθιά χαραγμένη στην καρδιά κάθε Έλληνα: 15 Αυγούστου 1940, πριν ακριβώς εξήντα ένα χρόνια.

Τα γεγονότα είναι γνωστά και τα έχουμε γράψει σε προηγούμενα επετειακά σημειώματά μας. Και, μάλιστα, εμάς τους Μικρασιάτες μας συγκινούν ιδιαίτερα, γιατί ανάμεσα στους νεκρούς του πληρώματος που χάθηκαν στα βαθιά νερά ήταν και το προσφυγόπουλο από τη Νικομήδεια της Μικράς Ασίας, ο ναύτης Γιάννης Μπόνος, που κατοικούσε στη Νέα Ιωνία, για τον οποίο έχουμε γράψει άλλες φορές και τον οποίο τίμησε η δημοτική αρχή της Νέας Ιωνίας, ονοματοθετώντας έναν δρόμο.

Στο σημερινό επετειακό μας σημείωμα έχουμε να προσθέσουμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες από την άλλη πλευρά, δηλ. την ιταλική. Συγκεκριμένα μας μιλάει ένας Ιταλός, που εκείνη την εποχή υπηρετούσε στο Ναυτικό ως ασυρματιστής στις ναυτικές δυνάμεις της Λέρου από όπου ξεκίνησε του υποβρύχια «Δελφίνο» για να εκτελέσει την άνανδρη αποστολή του, δηλ. να τορπιλίσει την «ΕΛΛΗ» εν καιρώ ειρήνης, που σημασιοτολισμένη απέδιδε τιμές στη εικόνα της Παναγίας της Τήνου.

Ο Ιταλός φίλος μας Sbafo Bruno ήλθε να μας αποχαιρετήσει την ημέρα που φεύγαμε απ' το Λορέτο με τη Χορωδία των Εκπαιδευτικών

Είναι ο Sbafo Bruno, ένας συμπαθής Ιταλός, καλοστεκούμενος γέροντας 82 χρονών, κάτοικος του Λορέτου της Ιταλίας, που τον συναντήσαμε, όταν είχαμε πάει με τη χορωδία των Εκπαιδευτικών για να συμμετάσχουμε στο εκεί χορωδιακό φέστιβαλ τραγουδιού, τον περασμένο Απρίλιο. Την τελευταία ημέρα, που όλες οι συμμετέχουσες χορωδίες κάνουν μια

παρέλαση με τη σημαία τους στον κεντρικό δρόμο του Λορέτο, μάς πλησίασε και με σπασμένα ελληνικά μάς μίλησε για την Ελλάδα και τις ομορφιές της. Εκεί μας αποκάλυψε ότι κατά την εποχή του ελληνοϊταλικού πολέμου του 1940 ήταν ναύτης-αυρματιστής στις ιταλικές δυνάμεις της

Τίνας, 15 Αυγούστου 1940, ώρα 8.30 το πρωί. Η στιγμή που η πρώτη από τις τρεις παλιές τορπίλες πλήττει την προβλήτα του λιμανιού, την ώρα της περιφοράς της εικόνας, δεξιάτερα διακρίνεται το "Έλλη", που λίγες στιγμές αργότερα θα δεχτεί το μοιραίο ανανδρό πλήγμα (Φωτ.: Συλλογή Ν.Ε. Τόλη). («ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» Έπτά ΗΜΕΡΕΣ Κυριακή 5-8-2001)

Τήνος 15 Αυγούστου 1940, ώρα 8.30' το πρωί. Η στιγμή που η πρώτη από τις τρεις ιταλικές τορπίλες πλήττει την προβλήτα του λιμανιού, την ώρα της περιφοράς της εικόνας. Δεξιάτερα διακρίνεται το «Έλλη», που λίγες στιγμές αργότερα θα δεχθεί το μοιραίο ανανδρό πλήγμα (Φωτ. Συλλογή Ν.Ε. Τόλη («ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» Έπτά ΗΜΕΡΕΣ, Κυριακή 5-8-2001)).

προθυμία και μου έστειλε ένα δισέλιδο γράμμα, από το οποίο θα διαβάσουμε τις απόψεις του.

Είναι απόψεις ενός απλού στρατιώτη-ναύτη, που όπως φαίνεται δεν συμπαθούσε το φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι και σήμερα, αν και αγρότης, όπως μας το τόνιζε πολύ, αγαπά το διάβασμα, ειδικά ιστορικών-τουριστικών βιβλίων από τα οποία έχει πολλά στη βιβλιοθήκη του, τοποθετημένα κατά κατηγορίες.

νήσου Λέρου, που τότε, όπως και όλα τα Δωδεκάνησα ήταν ιταλοκρατούμενα. Χαιρόταν πολύ που μιλούσε με μας τους Έλληνες και πολλές φορές μας έλεγε σπασμένα ελληνικά «αγαπώ την Ελλάδα και τους Έλληνες». Μας κάλεσε, μάλιστα, στο σπίτι του και μια ομάδα χορωδών ανταποκριθήκαμε στη ευγενική πρόσκλησή του. Εκεί η σύζυγός του μας πρόσφερε πουτίγκα και μας κέρασε δικό τους γλυκόπιστο κρασί-τόρα ήταν αγρότης και είχε αμπέλι εκεί στο Λορέτο- και ανοίξαμε συζήτηση για τα νεανικά του χρόνια, όταν υπηρετούσε ως κληρωτός-ναύτης στην Λέρο εκείνη την κρίσιμη εποχή. Μας έδειξε φωτογραφίες και γράμματα της θητείας του στο ιταλικό ναυτικό. Κερνώντας το ποτήρι κρασί μάς τραγούδησε ελληνικά «Ακόμα ένα ποτηράκι...».

Ανοίξαμε αλληλογραφία και τον παρακάλεσα να μου γράψει τις απόψεις του για τα γεγονότα εκείνης της εποχής και ειδικά για τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ».

Πράγματι ανταποκρίθηκε με

Μια κατηγορία είναι οι τουριστικοί χάρτες και σχετικά βιβλία για την Ελλάδα! Πριν ακούσουμε τον Ιταλό Sbaffo Bruno, ας θυμηθούμε τα ιστορικά και τραγικά γεγονότα για τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ», στις 15 Αυγούστου 1940.

Διαβάζουμε την εφημερίδα «Αθηναϊκά Νέα» στις 16 Αυγούστου 1940: «Χθες την πρωίαν περί ώραν 8.30 το πολεμικό του ημετέρου πολεμικού στόλου «ΕΛΛΗ», ενώ ευρίσκετο ηγκυροβολημένο και εν μεγάλω σημαιοστολισμώ 800 περίπου μέτρων έξωθεν του λιμενοβραχίονος της Τήνου, όπου είχε μεταβή χάριν της μεγάλης θρησκευτικής εορτής της Θεοτόκου, ετορπιλίσθη αιφνιδίως παρά υποβρυχίου αγνώστου εθνικότητος και εν καταδύσει διατελούντος...». Τα γεγονότα δεν επιδέχονται αμφισβήτηση και αποδείχθηκε ότι ήταν το ιταλικό υποβρύχιο «Δελφίνο», που είχε αποπλεύσει από τις ναυτικές εγκαταστάσεις της Λέρου και έριξε τορπίλες ιταλικής κατασκευής, όπως απέδειξαν τα θραύσματα που

Τήνος, 15 Αυγούστου 1940, ώρα 8.30: Το “Έλλη” παραδομένο στις φλόγες μετά τον άνανδρο τορπιλισμό, λίγο πριν βυθιστεί. (“Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ” Επτά ΗΜΕΡΕΣ. Κυριακή 5-8-2001)

εξετάστηκαν στις 21 Αυγούστου 1940.

Η ελληνική όμως κυβέρνηση, τότε, επειδή δεν ήθελε να εμπλακεί σε πόλεμο, έκανε ότι δεν κατάλαβε τίποτα και δεν επέρριψε ευθύνες στο ιταλικό φασιστικό καθεστώς. Μετά όμως τη 28^η Οκτωβρίου 1940 απεκάλυψε την ιστορική αλήθεια και έδωσε σε δημοσιότητα ακριβή στοιχεία του ανό-ιου εγκλήματος.

Για τα γεγονότα της εποχής εκείνης γράφει σχετικά ο φίλος μας Bruno: (αρχίζει ελληνικά) «Λορέτο 25 Ιούνιος 2001. Αγαπητέ φίλε Δημήτρη σας χαιρετώ. Έχω λάβει την επιστολή σου και ευχαριστώ πολύ για το δικό σου ενθύμιο (και συνεχίζει ιταλικά, όπως λέει να εκφραστεί καλύτερα). Έφτασα στη Λέρο στις 22 Μαΐου 1940. Στη Λέρο έμεινα ένδεκα μήνες στην πυροβολαρχία του όρους Πατέλλα (σ. σ. κορυφή στο κεντρικό τμήμα της Λέρου με υψ. 250 μ.) και είμασταν μακριά από τη Λέρο (χώρα)...Από τα μέσα του Μαρτίου 1942 μέχρι το τέλος Μαΐου 1943, επιβιβάστηκα ως ραδιοτηλεγραφετής στο καράβι “Versilia di Napoli”. Ταξιδέψαμε πολύ και επισκεφθήκαμε τη Ρόδο, τη Ίο, την Κάρπαθο, τη Σάμο, τη Σύρο, τον Πειραιά, την Αθήνα και την Κρήτη. Ήταν επικίνδυνο, αλλά να ταξιδεύεις στο Αιγαίο ήταν πολύ ωραίο... Το καράβι «Versilia di Napoli» γεμάτο πυρομαχικά όπου πρώτα ήμουν εγώ, torpilίστηκε τις 2 Σεπτεμβρίου 1943 από αγγλικό υποβρύχιο και πνίγηκε ο ραδιοτηλεγραφετής και άλλοι πολλοί...».

Η γνώμη για τον ελληνοϊταλικό πόλεμο είναι αυτή, που έχουν όλοι οι Ιταλοί: ο δικτάτορας Μουσολίνι ενήργησε δίχως να σκεφθεί, εκτός του ότι άρχισε έναν πόλεμο που δεν χρειαζόταν. Τον έκαμε με πολύ λίγες δυνάμεις, χωρίς να είναι καλά εξοπλισμένος.

Σημείωση 1: Στον Ιταλό μας φίλο θα στείλω εκτενέστερο γράμμα και του αποδεικνύω ότι ο Μουσολίνι και είχε πολλαπλάσιες στρατιωτικές δυνάμεις στρατού, αεροπορίας, ναυτικού και ήταν πολύ καλά εξοπλισμένος ο στρατός αυτός και ο ίδιος ο δικτάτορας πήγε στο στρατιωτικό μέτωπο της Αλβανίας και επέβλεπε τη λεγόμενη ‘εαρινή επίθεση των Ιταλών» τον Μάρτιο του 1941, που κατέληξε σε οδυνηρή ήττα τους). Στη συνέχεια αναφέρει ότι ζήτησε πληροφορίες από έναν φίλο του που είχε δουλέψει στην εφημερίδα (ως δημοσιογράφος;) “Corriere della Sera” και αυτός του είπε τα παρακάτω: «Η «ΕΛΛΗ» ήταν ένα ελληνικό καταδρομικό που τον Ιούλιο ή τον Αύγουστο του 1940 και ενώ ήταν μπροστά από τη Δήλο (σ.σ. γράφει ελληνικά: Δήλος και τη συγχέει, φαίνεται, με την Τήνο) torpilίστηκε και βυθίστηκε. Από τον έλεγχο των θραυσμάτων, διατυπώθηκε η υποψία, αλλά όχι η βεβαιότητα, ότι ο torpilισμός έγινε από τους Ιταλούς. Οι ιταλικές αρχές σώπασαν.

Σημείωση 2: Όσο για τις torπίλες θα του στείλω τα σχετικά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι ήταν ιταλικής κατασκευής). Και συνεχίζει τις δικές του

απόψεις: «Εγώ ήμουν στη Λέρο ως ραδιοτηλεγραφετής και δεν έμαθα τίποτα. Ακόμα οι ιταλικές αρχές δεν μιλούν γι' αυτό. Ίσως ο δικτάτορας να είχε κάνει λάθος».

Αυτά μας γράφει ο καλός μας φίλος από το Λορέτο της Ιταλίας και ίσως απηχούν την άποψη του απλού ανθρώπου, όπως τη διαμορφώνουν οι εκάστοτε κρατούντες, όταν θέλουν να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους και να διαστρεβλώσουν την ιστορία.

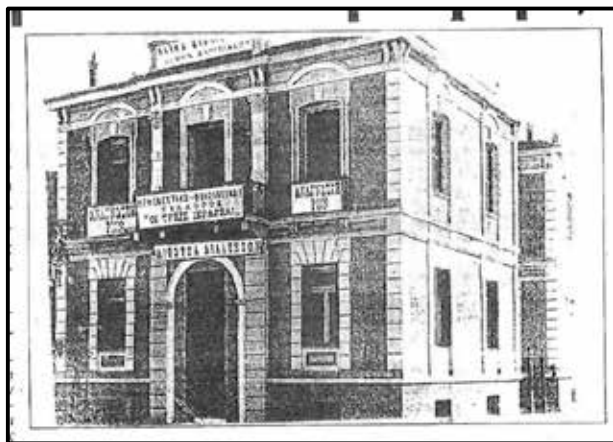
Σήμερα, εξήντα ένα χρόνια από το ανόσιο έγκλημα του τορπιλισμού της «ΕΛΛΗΣ», μετά την πανηγυρική Θεία Λειτουργία και τη λιτάνευση της ιερής εικόνας της Παναγίας από τη λαμπρή εκκλησία μέχρι την προβλήτα του λιμανιού, εκπρόσωπος της Πολιτείας θα ρίψει στα κύματα, στον τόπο της θυσίας, δάφνινο στεφάνι στη μνήμη των ανδρών του πληρώματος που χάθηκαν μαζί με την «ΕΛΛΗ» στον βυθό της θάλασσας.

Ας μεταφερθούμε κι εμείς εκεί νοερά να αποτίσουμε φόρο τιμής στους άνδρες του πληρώματος, που έπεσαν στην εκτέλεση του καθήκοντος και ας θυμηθούμε και τον συμπατριώτη μας, Μικρασιάτη από τη Νέα Ιωνία Γιάννη Μπόνο κι ας ψελλίσουμε το «αιωνία η μνήμη αυτών». Η ιστορία της πατρίδας μας τους έχει γράψει στις σελίδες της με χρυσά γράμματα.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 12 Αυγούστου 2001)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 24 Ιανουαρίου 2002

17. Ο Θρησκευτικοφιλολογικός Σύλλογος «Τρεις Ιεράρχαι» και οι πρόσφυγες.

Είναι γνωστή η προσφορά του Θρησκευτικοφιλολογικού Συλλόγου «Οι Τρεις Ιεράρχαι» στη συμβολή της πνευματικής ανάπτυξης της πόλης μας από το έτος της ίδρυσής του (1907) μέχρι σήμερα.

Σ' αυτή την προσφορά του με το παρόν σημείωμα θα προσθέσουμε και μία άλλη κοινωνική, εξίσου ση-

μαντική, που πρέπει να γίνει γνωστή και να εκτιμηθεί ανάλογα, τουλάχιστον φέτος, που η τραγική επέτειος της Μικρασιατικής Καταστροφής μετράει 80 χρόνια μνήμης και ιστορίας.

Τις 19 Σεπτεμβρίου 1922, ημέρα Δευτέρα, ξέσπασε στον Βόλο το μεγάλο «μαύρο κύμα» των Μικρασιατών προσφύγων, που κατέκλυσε την πόλη. «Από το μεσονύκτιο ήδη είχε καταπλεύσει εις τον λιμένα μας το υπερωκεάνιον «Μεγάλη Ελλάς» με το θλιβερόν φορτίον 8.000 προσφύγων. Κατά τας πρωινάς ώρας κατέπλευσεν ο «Μιλτιάδης» και κατόπιν η «Βιθυνία» αργότερον με χιλιάδας προσφύγων και τέλος περί το απόγευμα ο «Μαϊάνδρος» με 2.800 άλλους πρόσφυγες...» («Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 20-09-1922). Πού θα έμεναν όλοι αυτοί οι άνθρωποι; Οι Αρχές κατέφυγαν στο μέτρο της επίταξης διαφόρων μεγάλων οικημάτων δημοσίων και ιδιωτικών (σχολεία, καπναποθήκες, μεγάλα σπίτια κ. ά.) και είχαν κοινοποιήσει την απόφασή τους αυτή λίγες μέρες πριν έλθουν οι πρόσφυγες.

Μεταξύ των οικημάτων που επιτάχτηκαν για να στεγαστούν οι πρόσφυγες ήταν και το κτήριο του Θρησκευτικοφιλολογικού Συλλόγου «Οι Τρεις Ιεράρχαι». Από τα βιβλία των Πρακτικών διαβάζουμε την υπ' αριθμ. 14^η Πράξη: «Εν Βόλῳ σήμερον την 18^{ην} τ. μ. Σεπτεμβρίου του έτους 1922, ημέραν Κυριακήν και ώραν 11^{ην} π. μ. προσκλήσει του Προέδρου συνελθόν εις συνεδρίασιν το Διοικητικόν Συμβούλιον του Συλλόγου εν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ ἔλαβε γνώσιν της επιτάξεως του Καταστήματος του Συλλόγου κατ' αρχάς μεν της αιθούσης των διαλέξεων προς εγκατάστασιν οικογενειῶν προσφύγων εκ Σμύρνης και αλλοχόθεν, εἶτα δε της Βιβλιοθήκης προς εγκατάστασιν εν τη αιθούσῃ αὐτῇ του Ἀγγλου (Τριστράμ) αντιπροσώπου επί της περιθάλψεως ἀπόρων παιδῶν και τέλος της αιθούσης του Αναγνωστηρίου ἔνθα εγκατεστάθη ἰατρεῖον οφθαλμολογικῶν νοσημάτων (λειτουργοῦν 3 ½ - 4 ½ μ. μ.). Ανετέθη δε εις τον κ. Πρόεδρον του Συλλόγου η μέριμνα, ὅπως ενεργήσῃ και μη διακοπῇ η λειτουργία τουλάχιστον του Αναγνωστηρίου και της Βιβλιοθήκης». Τα μέλη του Δ. Σ. του Συλλόγου μία ημέρα πριν να έλθουν οι πρόσφυγες, συνέρχονται και λαμβάνουν γνώση της διαταγῆς της επίταξης του κτηρίου τους. Αποδέχονται χωρίς διαμαρτυρία την επίταξη όλων των χώρων (αἴθουσας διαλέξεων, Βιβλιοθήκης και Αναγνωστηρίου) και εὐχονται να ληφθεῖ μέριμνα να μη διακοπεί η λειτουργία της Βιβλιοθήκης και του Αναγνωστηρίου.

Όλοι, λοιπόν, οι χώροι του επιβλητικού κτηρίου, δωρεά του μεγάλου ευεργέτη του Συλλογου Ν. Χαρισιάδη (Δημητριάδος με Ογλ) όπου είναι μέχρι σήμερα), καταλαμβάνονται για να προσφέρουν υπηρεσίες στους

πρόσφυγες. Στη μεγάλη αίθουσα των διαλέξεων εγκαθίστανται προσφυγικές οικογένειες, η αίθουσα Βιβλιοθήκης γίνεται γραφείο του κ. Τριστράμ από αγγλική φιλανθρωπική οργάνωση «Διάσωσης των παιδών» και η αίθουσα του Αναγνωστηρίου μεταβάλλεται σε οφθαλμολογικό ιατρείο (εκείνη την εποχή υπήρξε έξαρση τραχωμάτων).

Οι πληροφορίες για τη φιλοξενία των προσφύγων είναι χαρακτηριστικές. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (07-10-1922), διαβάζουμε αγγελία οικογένειας που διαμένει στους «Τρεις Ιεράρχες»: «*Η Καλλιόπη Κυριακίδου και Αριστέα Κυριακίδου εκ Κίρκαγάτς της Μικράς Ασίας διαμένουσα ενταύθα εις τους «Τρείς Ιεράρχας» μετά της μητρός και της ανεψιάς της αναζητεί...*».

Στο κτήριο παρασκευαζόταν και συσσίτιο για τα παιδιά από την αγγλική φιλανθρωπική οργάνωση και για την κατάσταση που παρουσιάζει η Βιβλιοθήκη διαβάζουμε στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» (25-01-1923) ένα σχόλιο στη στήλη «Επίκαιρα»: «*Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ – Η μοναδική βιβλιοθήκη της πόλεώς μας, των «Τριών Ιεραρχών», έχει μεταβληθή εις κουζίναν!!! Ηθελήσαμεν χθες να την επισκεφθώμεν, αλλά ο καπνός και η ανυπόφορος μυρωδιά του καιομένου λαδιού, μας ηνάγκασε να τραπώμεν εις φυγήν. Με το πρόσχημα της εγκαταστάσεως εκεί των γραφείων της Εταιρίας «Διασώσεως των παιδών», συντελείται κάτι το εγκληματικόν. Το ολίγα εκείνα βιβλία θα είναι άχρηστα και κανείς δεν διαμαρτύρεται». Εδώ, βέβαια, ο σχολιογράφος ίσως υπερβάλλει τα πράγματα. Δεν ήταν «πρόσχημα» η εγκατάσταση της οργάνωσης «Διασώσεως των παιδών», αλλά ουσία και μεγάλη ανάγκη. Όσο για τα βιβλία οι υπεύθυνοι του Συλλόγου, ο οποίος όπως φαίνεται από τα Βιβλία Πρακτικών, λειτουργούσε κανονικά, θα τα είχαν ασφαλίσει.*

Το γραφείο της αγγλικής φιλανθρωπικής οργάνωσης, που έχει την έδρα του στους «Τρεις Ιεράρχες», βοηθάει τους πρόσφυγες με κάθε τρόπο. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (05-02-1923) διαβάζουμε μια ανακοίνωσή της: «*ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ. Η διανομή δύο χιλιάδων χαρτιών τροφής διά ηλικιωμένους πρόσφυγας, γεννήσεται από το εν τη Βιβλιοθήκη «Τριών Ιεραρχών» Γραφείον του Αγγλικού Εράνου «Διασώσεως των παιδών», Δευτέρα 6 Φεβρουαρίου, ώρα 2 – 5 μ. μ. Οι επιθυμούντες να μετάσχωσι της διανομής ταύτης, δέον να παρουσιασθώσι με τα προσφυγικά δελτία αυτών. Η διανομή δύο χιλιάδων χαρτιών τροφής διά ηλικιωμένους πρόσφυγας, γεννήσεται από το εν Βιβλιοθήκη «Τριών Ιεραρχών» Γραφείον του Αγγλικού Εράνου «Διασώσεως των παιδών». Δευτέρα 6 Φεβρουαρίου, ώρα 2-5 μ. μ.*».

Οι πρόσφυγες αναγνωρίζουν την προσφορά της φιλανθρωπικής εταιρίας, που έχει την έδρα της στους «Τρεις Ιεράρχες» και γι' αυτό την ευχαριστούν και εμμέσως, βέβαια, και τον Σύλλογο. Διαβάζουμε στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» στις

7 Ιανουαρίου 1924 (Ημέρα των Χριστουγέννων με το νέο ημερολόγιο που είχε καθιερωθεί τότε): «ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΣΙΟ. Οι πρόσφυγες εκφράζουν και δημοσίως την βαθυτάτην ευγνωμοσύνην προς τον Αγγλικόν Έρανον διά την φροντίδα αυτού στα θύματα της μικρασιατικής συμφοράς, όπως διέλθωσι κάπως ευχάριστα κατά τας αγίας ημέρας των Χριστουγέννων. Επίσης, ευχαριστούν την ιδίαν αγγλικήν φιλανθρωπικήν ένωσιν διά το ενδιαφέρον της, όπως παρέχεται τακτικά τροφήν και ό, τι αναγκαίον διά την ζωήν των προσφύγων».

Μετά λίγες ημέρες (1^η Φεβρουαρίου 1924) «οι περιθαλπτόμενοι πρόσφυγες», όπως υπογράφουν, δημοσιεύουν προσωπικό ευχαριστήριο στον διευθυντή της φιλανθρωπικής οργάνωσης. Διαβάζουμε τον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ»: «ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝΤΑΥΘΑ ΑΞΙΟΤΙΜΟΝ κ. Τρίστράμ, διευθυντή της ευγενούς φιλανθρώπου Αγγλίας διά την Διάσωσιν των Παίδων. Λαμβάνομεν την τιμήν όπως εκφρασωμεν δημοσία θερμάς ευχαριστίας οι περιθαλππόμενοι πρόσφυγες διαμένοντες εν Βόλω, διά τα ευγενή και φιλόφρονα αισθήματα των Άγγλων ως και διά την ευγενή και άγρυπνον δραστηριότητα της εντίμου υπηρεσίας υμών...»

Στο μεταξύ, ο Σύλλογος βρίσκεται σε δυσχερή θέση να τελέσει την καθιερωμένη πανηγυρική εορτή στο κτήριό του, γι' αυτό φροντίζει να τελεσθεί μόνο Θεία Λειτουργία με αρτοκλασία στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου. Διαβάζουμε την 5^η Πράξη /09-02-1924: «Επειδή και εφέτος εξακολουθεί η άνω αίθουσα ων διαλέξεων του Συλλόγου να είναι κατειλημμένη υπό των προσφύγων δεν θα τελεσθή εν αυτή πανηγυρική τις εορτή...». Αυτό γινόταν όλα τα χρόνια και στις επόμενες επετείους.

Η κατάσταση της φιλοξενίας-κατάληψης αυτής εξακολουθεί. Βρισκόμαστε στο έτος 1925 τον Σεπτέμβριο και στο κτήριο μένουν πρόσφυγες. Ο Σύλλογος πιέζεται από τα μέλη του και από την κοινωμία του Βόλου να επαναρχίσει τις διάφορες λειτουργίες του. Τότε απευθύνει «προς τον Πρωθυπουργόν κ. Θεόδωρον Πάγκαλον έγγραφον αίτησιν μεθ' ύφους διαμαρτυρίας διά την παρατεινόμενην επίταξιν της αίθουσας...όπως επαναρχίση το ομιλητικόν και μορφωτικόν έργον, όπερ έταξεν ως σκοπόν της ιδρύσεώς του» (Πράξη 12^η / 27-09-1925).

Οι ανάγκες όμως της στέγασης, φαίνεται να είναι ακόμη πιεστικές και το κτήριο των «Τριών Ιεραρχών» εξακολουθεί να φιλοξενεί πρόσφυγες για άλλα τρία χρόνια.

Έτσι φτάνουμε στο έτος 1928, οπότε ο Σύλλογος με την υπ' αριθμ. Πράξη του / 1^η Ιουλίου 1928 αναγγέλλει την έναρξη των δραστηριοτήτων του, γράφοντας τα παρακάτω: «...Είτα το Δ. Σ. ενέκρινε την εκτύπωσιν αγγελίας απευθυνομένης εκ μέρους αυτού προς τα μέλη και προς το Κοινόν της Πόλεως Βόλου, διά της οποίας να καθίσταται γνωστόν η γενόμενη

εκκένωσης του οικήματος του Συλλόγου, η έναρξ της επισκευής αυτού και η προσεχής λειτουργία της Βιβλιοθήκης, του Αναγνωστηρίου και της Αιθούσης των διαλέξεων...».

Μεγάλη η προσφορά του Θρησκευτικοφιλολογικού Συλλόγου «Οι Τρείς Ιεράρχαι» και στον τομέα της περίθαλψης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής. Για έξι περίπου συνεχή χρόνια, παρείχε, όχι πνευματική τροφή με τα βιβλία του και τις διαλέξεις του, αλλά υλική, με τη ζεστασιά, την τροφή και την υγειονομική περίθαλψη που παρεχόταν. Στα εύσημα του Συλλόγου αυτού πρέπει να προσθέσουμε και τούτο, της περίθαλψης των Μικρασιατών προσφύγων.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 24 Ιανουαρίου 2002)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 23 Μαΐου 2004)

18. Στο εργοστάσιο του Μουρτζούκου

Στο συγκρότημα του Μουρτζούκου, που σήμερα μπαينوβγαίνει καθημερινά η μαθητιώσα νεολαία, που φοιτά στα εκεί ευρισκόμενα Γυμνάσια και Λύκεια, για να αποκτήσει γνώσεις, ήθος και χαρακτήρα και να προετοιμαστεί για τη ζωή, εκεί για πενήντα περίπου χρόνια ένα άλλο πλήθος εργατών έχυνε τον ιδρώτα του και δαπανούσε τις δυνάμεις του για την εξασφάλιση του επιούσιου άρτου.

Εκεί, όπως είναι γνωστό, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα λειτουργούσε ένα μεγάλο εργοστάσιο, μια φημισμένη υφαντουργία. Διαβάζουμε αποσπασματικά από το βιβλίο της Νίτσας Κολιού⁴² ότι:

«Το εργοστάσιο του Μουρτζούκου ιδρύθηκε το 1908 από τον Ζαχαρία Μουρτζούκο, τον Ζαχαρία Λεβή και άλλους επιχειρηματίες. Λίγο αργότερα ο τίτλος της επιχείρησης έγινε «Ανώνυμος Υφαντουργική Εταιρία Μουρτζούκος Λεβιάθαν και Σία Α.Ε.». Στη Σία υπαγόταν και ο επιχειρηματίας Δ. Καλαμάρας, που το όνομά του έγινε συνώνυμο του ρολογιού του εργοστασίου. Κάθε πρωί, που σύριζε η σειρήνα του εργοστασίου, καλώντας τους εργαζόμενους για την έναρξη της βάρδιας, οι Βολιώτες έλεγαν «σφυρίζει ο Καλαμάρας» και ρύθμιζαν ανάλογα τα ρολόγια τους και τις δουλειές τους...Το 1928 αρχίζει η σημαντική πρόοδος της Εταιρίας με γενικό διευθυντή τον γιο του ιδρυτή Ανσέλμο και τεχνικό διευθυντή τον αδελφό του Σαούλ...Το 1930, κατά τη διεθνή έκθεση του

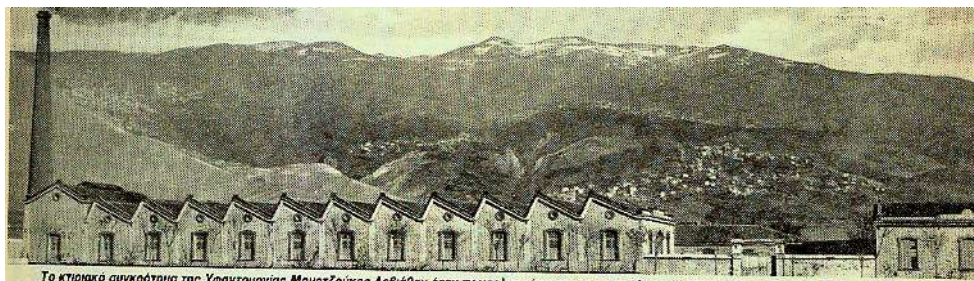
⁴². Νίτσα Κολιού, Η Βιομηχανία του Βόλου, Έκδοση ΔΗ.ΚΙ. Βόλου, Βόλος 1993, σελ. 76.

Παρισιού, απονεμήθηκε στη βιομηχανία Μουρτζούκου ανωτάτη διάκριση με χρυσό μετάλλιο. Το 1938 η παραγωγή είχε φθάσει τα 900 χιλιάδες μέτρα και το προσωπικό τα 570 άτομα...».

Όπως φαίνεται η «σημαντική πρόοδος» του εργοστασίου συμπίπτει με την προσφορά εργατικών χεριών από τους πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής που κατέκλυσαν, τότε, τον Βόλο. Εργάτες και εργάτριες από τον Βόλο και τη Νέα Ιωνία θα αιματοδοτήσουν και θα δώσουν ζωή στα μεγάλα εργοστάσια του Βόλου.

Γράφει ο Άθως Τριγκώνης⁴³ για τους εργάτες της Νέας Ιωνίας: «...Πολλοί άνδρες και πολλές γυναίκες εργάζονται στα καπνά. Ένα μεγάλο επίσης ποσοστό γυναικών είναι εργάτριες των γύρω εργοστασίων Μουρτζούκου, Ετμεκτζόγλου, Παπαγεωργίου και του Ματσάγγου....και έτσι καθώς αδιάκοπα περνούν (από την κεντρική γέφυρα του Συνοικισμού) σας δίνουν την εντύπωση πως ένας στρατός ολόκληρος περνάει-ο στρατός της τίμιας δουλειάς και του παραγωγικού μόχθου-κι όπως ξεχύνονται μέσα στις διάφορες αρτηρίες του Βόλου, σας φαίνεται πως μοιάζουν με νέο αίμα που, εισερχόμενο στον οργανισμό της πόλεως, η οποία μόλις ξυπνάει, θα τονώσει τη ζωή της ...».

Εμείς σήμερα στο παρόν σημείωμά μας θα διαβάσουμε τι μας έγραψε σε ένα σημείωμά του ο «αυτόπτης μάρτυρας», 89χρονος Γιάννης Συρταριώτης από τη Νέα Ιωνία, που εργάστηκε 18 χρόνια (1930-1948) στο εργοστάσιο του Μουρτζούκου:

Το εργοστάσιο του Μουρτζούκου (Φωτ. από το βιβλίο της Νίτσας Κολιού «Η βιομηχανία του Βόλου» σελ.76).

«Το 1930 το εργοστάσιο Αδελφών Μουρτζούκου, Ανσέλμου και Σαούλ, είχε

⁴³. Η Νέα Ιωνία του 1933, Δημοσιογραφική έρευνα του Άθω Τριγκώνη για την εφημερίδα «Λαϊκή Φωνή», Επιμέλεια Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά, Εικονογράφηση Γιάννη Κονταξή, Έκδοση: Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» 2003, σελ. 46.

37 αργαλειά μικρά. Δούλευαν ζωρζέτες και αλατζάδες. Είχε μία σάλα, βαφεία, πλυντήρια και ό,τι άλλο χρειάζεται ένα υφαντήριο. Ώρες εργασίας 10. Ημερομίσθιο 18 μέχρι 20 δραχμές. Απασχολούσε περί τους 100 μέχρι 110 εργατοϋπαλλήλους.

»Το 1931 έκανε επέκταση του χώρου στο διπλάσιο. Έχτισε δύο σάλες και το 1932 έφερε πενήντα αργαλειά μεγάλα εγγλέζικα και καμιά δεκαριά γίγας γερμανικά. Το ημερομίσθιο 23-25 δραχμές.

»Το 1933 το Μάρτιο έβαλε τρεις βάρδιες στα μεγάλα αργαλειά. Βγάζανε κασμήρια και παλτά. Δουλεύανε εργολαβία (3 δραχμές 1000 σαϊτίες), δηλαδή χίλιες στροφές το λεπτό. Παίρνανε 110 μέχρι 130 δραχμές, ανάλογα με το στημόνι. Και είχε και δώρο 1000 δραχμές, όποιος έβγαζε γρήγορη παραγωγή. Τρεις εργάτες στα μεγάλα αργαλειά και τρεις εργάτριες στα μικρά 500 δραχμές. Όλα τα αργαλειά τα μεγάλα βγάζανε κασμήρια και παλτά και τα μικρά ζωρζέτες και πανί για χασέδες

»Το οκτάωρο κράτησε μέχρι τον Ιούνιο του 1936, που έγινε η μεγάλη απεργία⁴⁴ στον Βόλο και είχαμε ένα θύμα, που σκοτώθηκε από σφαίρα, που έριξε το ιππικό της Αστυνομίας στην οδό Δημητριάδος με Κοραή. Μετά δούλευε το εργοστάσιο δύο βάρδιες. Το ημερομίσθιο ήτανε 50 δραχμές την ημέρα συν 5 λεπτά ανά πόσα χρόνια είχε ο κάθε εργάτης ή εργάτρια, δηλ. 10 χρόνια υπηρεσία 5 δραχμές επί πλέον κ. ο. κ.

»Τα αφεντικά (Ανσέλμος και Σαούλ Μουρτζούκος) και οι επιστάτες ήτανε άψογοι και όχι βάνουσοι. Όταν ένας εργάτης έπαιρνε προκαταβολή και ήτανε οικογενειάρχης, πολλές φορές ο Σαούλ έδινε εντολή να μην τα κρατήσουν. Τα χάριζε 300 μέχρι 400 δραχμές. Δεν επιτρέπονταν ερωτοδουλειές και αν το αντιλαμβάνονταν, έδιωχνε τον αίτιο. Ήτανε πολύ ηθικοί σ' αυτό το ζήτημα και δεν το δεχότανε με κανένα τρόπο. Το έτος 1943 ο Σαούλ, που είχε 4 διπλώματα και μιλούσε 5 γλώσσες, απεβίωσε και μετά τον θάνατό του το εργοστάσιο πήρε τον κατήφορο και τελικά έκλεισε το 1952. Τα μηχανήματα πουλήθηκαν πιο πολλά στην Κρήτη.

»Το εργοστάσιο είχε και μία σφυρίχτρα, που την ονομάζαμε «Σκύλα», που σφύριζε κάθε πρωί 5 η ώρα και ακουγόταν μέχρι το Τρίκερι».

⁴⁴. Τρίτη 2 Ιουνίου 1936: Στον Βόλο πραγματοποιείται μεγάλη πανεργατική απεργία των εργαζομένων (εργατών, επαγγελματιών κ.λ.π.) με αιτήματα την αύξηση των ημερομισθίων. Σε επεισόδια μεταξύ των απεργών και των δυνάμεων τάξης (στρατού και χωροφυλακής) σκοτώθηκε ο Νικόλαος Μπουμπιατζής, κάτοικος Νέας Ιωνίας, ράπτης (;) και τραυματίστηκαν αρκετοί. Επακολούθησαν συλλήψεις. Είχαν προηγηθεί τα γεγονότα της Θεσσαλονίκης με την εξέγερση και γενική απεργία στις 9 Μαΐου 1936 με 12 νεκρούς και πολλούς τραυματίες. Τις απεργίες αντιμετώπισε η κοινοβουλευτική κυβέρνηση Ιωάννη Μεταξά. Μετά δύο μήνες, την 4^η Αυγούστου 1936, θα επιβληθεί η δικτατορία του Μεταξά.

Αυτή η «Σκύλα» του Καλαμάρα που ούρλιαζε από τα «μαύρα χαράματα» (σ. σ. Ο υπογράφων, μικρός, θυμάται τον απαίσιο ήχο της σειρήνας) ξυπνούσε την εργατιά από τη Νέα Ιωνία και το Βόλο, που ξεκινούσε με γοργό πόδι να διαβεί στην πόρτα του εργοστασίων για να μη χάσει το μεροκάματο. Και έβλεπες χιλιάδες ανθρώπους να περπατούν και να διασταυρώνονται βιαστικοί και αμίλητοι στους δρόμους για να πάνε στα μεγάλα και μικρά «εργοστάσιά τους», που λειτουργούσαν μέσα στην πόλη (Γκλαβάνη, Σταματόπουλου, Ματσάγγου, Μουρτζούκου, Ετμεκτσόγλου, Παπαγιαννόπουλου, Τσούγκου κ.ά.) και να «οικοδομήσουν» τη βιομηχανική ανάπτυξη του Βόλου κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου (1922-1940).

Είναι, θαρρώ, χρήσιμο, να ακούγονται και να γράφονται αναμνήσεις, σαν και αυτή του 89χρονου μπαρμπα- Γιάννη Συρταριώτη (σ. σ. Καθόταν στην οδό Αγίας Βαρβάρας, στο μεγάλο οικοδομικό τετράγωνο Δημοκρατίας – Λεωφ. Ειρήνης – Καραμπατζάκη- Φιλαδελφείας), για να θυμόμαστε πώς πέρασαν οι εργάτες της εποχής εκείνης το πύρινο ποτάμι της ζωής τους στην εργασία τους και στον αγώνα τους για επιβίωση.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 23 Μαΐου 2004)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 11 Ιουλίου 2004 ως «Επιστολή προς την εφημερίδα»)

19. Ο Τάκης Οικονομάκης και η Μικρασιατική Καταστροφή

Αξιότιμε κύριε Διευθυντά

Πρώτα-πρώτα δεχθείτε τα συγχαρητήριά μου για τις «Διαδρομές» της περασμένης Κυριακής (20-06-2004), που ήταν αφιερωμένες στον «Τάκη Οικονομάκη, τον μεγάλο Δημοσιογράφο μιας ανεπανάληπτης εποχής». Ο αριθμός και ο όγκος των κειμένων «της πυρακτωμένης πέννας του στην 35χρονη θητεία του στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» χρειάζονται, όπως σημειώνετε και εσείς «μια πολύπλευρη προσέγγιση...και ούτε δυο αφιερώματα στις «Διαδρομές» φθάνουν ώστε να αξιολογηθεί το μέγεθος της προσφοράς του Τάκη Οικονομάκη στη δημοσιογραφία, στην πόλη του Βόλου και στην πατρίδα μας» και όπως προσυπογράφει ο επιμελητής αυτής της έκδοσης Πέτρος Κυπριωτέλης «στις σημερινές «Διαδρομές» ο αναγνώστης θα βρει ενδεικτικά μόνον, κείμενα σε είδη του λόγου που εκφράστηκε ο Τάκης Οικονομάκης».

Πράγματι μέσα σε ένα 8σέλιδο τι μπορούσε να χωρέσει από το μεγάλο έργο του Μεγάλου Δημοσιογράφου; Επιτρέψατέ μου, όμως, να προσθέσω στον φιλόξενο χώρο των «Επιστολών στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» αποσπάσματα από χαρακτηριστικά άρθρα του, που αναφέρονται στη Μικρασιατική Καταστροφή, την οποία όπως σημειώνετε και εσείς «βιώνει ο Τάκης Οικονομάκης».

Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» του Σαββάτου, 3 Σεπτεμβρίου 1922, αγανακτεί, στηλιτεύει και κλαίει γοερά για τη Μικρασιατική Καταστροφή με το παρακάτω άρθρο του:

«Η Μικρασιατική τραγωδία. Τα φρικτά γεγονότα της Σμύρνης ήλθον...»

» Μετά την ήττα και την καταισχύνη η φρίκη και η συμφορά...Και το λεπίδι του Τούρκου θερίζει και χιλιάδες, μυριάδες, δεκάδες μυριάδων Ελλήνων και Χριστιανών, που υφίστανται τα φρικτότερα μαρτύρια, τον αγριώτερον των θανάτων, την στυγεστέραν εξόντωσιν, πληρώνοντες το έγκλημα που διέπραξαν: να πιστέψουν, να κρατήσουν υψηλά μέχρι της πραγματικότητας την πίστιν των προς μίαν Ελλάδα ελευθέραν και ωραίαν, τίμιαν και θαυμαστήν...Εδιαβάσατε τα φρικτά αγγέλματα...Χιλιάδες τα πτώματα στρώνουν τον δρόμο του Κεμάλ στην παραλία και στα σοκάκια της Σμύρνης. Οι ιεράρχαι λογχίζονται και σκοτώνονται, οι επιστήμονες και δημοσιογράφοι βασανίζονται, τα κορίτσια των παρθεναγωγείων και το ιωνικόν άνθος, οι Ελληνίδες της Σμύρνης σέρνονται να κορέσουν τας ασελγείας ορέξεις των βασιβουζούκων...Αι Ελληνικά συνοικία καίονται, η Σμύρνη καταστρέφεται απ' άκρου εις άκρον. Οι γόοι των σφαζομένων ακούγονται όχι μόνον από την Σμύρνην, αλλά και από τα άλλα Ελληνικά μέρη εις απόστασιν μακράν μέσα εις την θάλασσαν, ο θάνατος κάμνει το φρικτότερό του πανηγύρι, φλογοφόροι οβίδες τινάζονται και τέλος παρουσιάζεται η τραγική εκείνη εικόνα την οποία αφηγείται ο Αμερικανός πρόξενος ότι οίδεν από το πλοίον με τον ηλεκτρικόν προβολέα τα χιλιάδας των θυμάτων γονατιστάς μέσα εις τα μαύρα σκότη της νύχτας να προσεύχωνται απηλπισμένα, ενώ ολόγουρά τους εμαίνετο η σφαγή και ο όλεθρος...Τ. ΟΙΚ.».

Και την επόμενη ημέρα, Κυριακή 4 Σεπτεμβρίου 1922, στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» διαβάζουμε το συγκλονιστικό άρθρο του γραμμένο με πόνο για όσα συνέβησαν τις τελευταίες ημέρες στη Σμύρνη και τη Μικρά Ασία, επαναλαμβάνοντας σαν επωδό μια ιστορική φράση με το ρήμα «υπήρξε. Διαβάζουμε:

«Υπήρξε...Υπήρξε Σμύρνη. Υπήρξε Μικρά Ασία. Υπήρξε Ελλάς

»Την τραγικήν αυτήν επιφώνησιν, επανάληψιν του περίφημου «Φούιτ Αντίοχους – Fuit Antiochous» («Υπήρξε Αντίοχος») του νικητή Σκιπίωνος

κραυγάζει σήμερα η ολόεν παρουσιαζόμενη πραγματικότητα. Υπήρξε Σμύρνη. Υπήρξε Μικρά Ασία. Υπήρξε Ελλάς. Σήμερα δεν υπάρχουν μέχρι στιγμής που θα αναδημιουργηθούν...Υπήρξε Ελλάς. Σήμερα δεν υπάρχει

«ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ»

Το συγκλονιστικό άρθρο του Τάκη Οικονομάκη στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης 20 Σεπτεμβρίου 1922.

κνώνει το δράμα των Μικρασιατών προσφύγων και καλεί όλους να βοηθήσουν και να γλυκάνουν τον πόνο:

πλέον και ως διαλαλούν το αντίθετον όλοι οι γεωγραφικοί χάρται του κόσμου...Υπήρξε Ελλάς, αλλά σήμερα δεν υπάρχει, διότι η ψυχή της έχει λιποψυχήση και ατονήση. Διότι εάν δεν συνέβαιναν αυτό δεν θα εχρησίμευεν ο Μικρασιατικός πληθυσμός ως ευτραφής βορά για το κεμαλικόν γαταγάνι. Και δεν έμεναν εις την διάκρισιν της τουρκικής βαρβαρότητος, ούτε και της ευρωπαϊκής αναληγσίας τόσαι μυριάδες αθώων των οποίων το μόνον έγκλημα υπήρξε ότι είπίστευσαν εις την Ελλάδα. Δεν θα ελογχίζοντο οι Ιεράρχαι, δεν θα εσύροντο εις τα χαρέμια διά τας ασελγείς ορέξεις των βασιβουζούκων οι γυναίκες, η κόρες και οι μαθήτριες των Παρθεναγωγείων ακόμη. Τ. ΟΙΚ.».

Μετά από λίγες ημέρες- τη Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922-καταπλέουν στο λιμάνι του Βόλου επιβατικά πλοία («Μεγάλη Ελλάς», «Βιθυνία», «Μιλτιάδης», «Μαϊάνδρος» και το γαλλικό «Μάρεσαλ Φος»), που αποβιβάζουν πάνω από δέκα χιλιάδες ψυχές.

Την επόμενη ημέρα, η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης 20 Σεπτεμβρίου 1922 είναι γεμάτη ειδησεογραφία από το γεγονός της άφιξης χιλιάδων Μικρασιατών προσφύγων στο λιμάνι του Βόλου. Ένα μεγάλο δίστηλο άρθρο με ιδιαίτερα μαύρα γράμματα στην πρώτη σελίδα του διευθυντή της εφημερίδας και κορυφαίου δημοσιογράφου Τάκη Οικονομάκη συμπτ-

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ
ΠΡΟΣΟΧΗ - ΠΡΟΣΟΧΗ

«ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ»

Την φθινοπωρινήν ηρεμίαν του λιμένου μας ήλθε χθες να ταράξη ένα μεγάλο μαύρο κύμα, κύμα συμφοράς. Εμπήκε μέσα και εξέσπασε ύστερα εις την παραλίαν από όπου εξεχύθη εις όλην την πόλιν. Και ένα αίσθημα υπερτάτης φρίκης, απεριγράπτου συγκινήσεως αλλά και οργής τρομεράς συνεκλόνησε τους πάντας. Το μαύρο αυτό κύμα μάς το απέστειλεν η αντίπερα του Αιγαίου ακτή. Απετελείτο από τα τραγικά θύματα της φρικτής μικρασιατικής συμφοράς, από τα θλιβερά αυτά ναυάγια του Ασιατικού Ελληνισμού, τα οποία η θάλασσα εξέβρασε εις την παραλία μας.

Υπέρ τους δέκα χιλιάδες πρόσφυγες έφθασαν χθες έως εδώ, αφού εν τω μεταξύ έχουν πλημμυρίση όλα τα νησιά και όλοι οι πλησιέστεροι και κυριώτεροι αιγαιοπελαγίτικοι λιμένες. Και είναι αυτή η πρώτη φουρνιά που περνάει. Θα την ακολουθήσουν και άλλες, ώστε υπολογίζεται, ότι περί τους πενήντα χιλιάδες θα περάσουν από τον λιμένα μας διά να ζητήσουν εις την Θεσσαλία καταφύγιον. Το θέαμα των θλιβερών αυτών θυμάτων της φρικτής καταστροφής εσπάρασσεν την ψυχήν του καθενός. Απεβιβάζοντο και εσταυροκοπούντο. Απεβιβάζοντο και εφιλούσαν το χώμα.

Απεβιβάζοντο και άλλοι έκλαιον, άλλοι χαμογεγούσαν με την εντύπωσιν ότι ετελείωσαν τα απερίγραπτα μαρτύριά των, που κατά τον τελευταίον μήνα εδοκίμασαν. Και επλημμύριζε το Κεφαλόσκαλο, επλημμύριζε η παραλία και απ' εκεί εξεχύνοντο τα ανθρώπινα αυτά κύματα, κύματα συμφοράς και απογνώσεως, αλλά και κύματα αποτελούντα το τρομερόν «Κατηγορώ», εις τους δρόμους προς το εσωτερικόν της πόλεως... Κάθε οικογένεια, κάθε άτομον από τους πρόσφυγας αυτούς αποτελεί και μία τραγωδία, ένα σπαραγμό, ένα πένθος. Άλλοι είδαν μπροστά στα μάτια τους τούς Τούρκους να τους σφάζουν δικούς τους, άλλοι να τους παίρνουν αιχμαλώτους, άλλοι τα κορίτσια των να τ' αρπάζουν οι Τούρκοι για τα χαρέμια τους και όλοι τους ανεξαιρέτως είδαν με τα μάτια τους την γενικήν καταστροφήν σπιτιών, περιουσιών, ολοκλήρου ζωής και υπάρξεως μέσα εις τας τραγικάς εκείνας φλόγας της πυρκαϊάς που ως επικήδειος λαμπάς εφώτιζε το πτώμα του μικρασιατικού ελληνισμού μαζί με το πτώμα της τιμής της Ελλάδος. Εις τριακοσίας χιλιάδες ανέρχονται οι πρόσφυγες που μεταφέρονται από την Σμύρνην και τα πέριξ και άλλα διακόσιαι χιλιάδες είναι οι πρόσφυγες της βορείου Μικράς Ασίας που περνάνε στη Θράκη.

Προσθέσατε εις αυτούς τας εκατοντάδας χιλιάδες των σφαγέντων, προσθέσατε όλους τους άνδρας από 18-45 ετών που οι Τούρκοι τους κρατούν και τους εκτοπίζουν εις το εσωτερικόν όπου τους εξοντώνουν διά του «λευκού θανάτου», προσθέσατε εις αυτά και το ότι το εν τρίτον του εν Μικρά Ασία στρατού μας δηλ. περί τους 70 χιλιάδας απετελείτο από

μικρασιάτας και ελάτε κατόπιν να μας ειπήτε αν η Μικρά Ασία αποτελεί αποικίαν, με ελληνισμόν υπέρ το εκατομμύριον, χωρίς να υπολογίσωμεν τας καταστροφάς του Πόντου, και ελάτε να μας ειπήτε αν το δάκρυ της εκθρονίσεως αξίζει περισσότερο από την καταστροφήν του ελληνισμού του Καυκάσου και του Πόντου, μαζί με την καταστροφήν του ελληνικού στρατού και όπερ χειρότερον μαζί με την καταστροφήν της ελληνικής τιμής μέσα εις τον βούρκον εσχάτης καταισχύνης...

Το μαύρο κύμα της συμφοράς εξακολουθεί να ξεχύνεται και να πλημμυρίζει την Ελλάδα ολόκληρον. Ας κύψωμεν επάνω του και ας προσπαθήσωμεν να γλυκάνωμεν όσον ημπορούμεν, όσο είναι δυνατόν τον πόνον του. Τ. ΟΙΚ.».

Για την αντιγραφή, ευχαριστώ. Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 11 Ιουλίου 2004 ως «Επιστολή προς την εφημερίδα»)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», τα Χριστούγεννα (24-25 Δεκεμβρίου 2004)

20.Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας

Η εβδομαδιαία περιοδική έκδοση της «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», «διαδρομές» των Χριστουγέννων (24-25 Δεκεμβρίου 2004), ήταν αφιερωμένες στη «ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ, 80 χρόνια ζωής 1924-2004. Στη 2^η σελίδα γράφει: «Επιμέλεια-Κείμενα: Δημήτρη Κωνσταντάρης- Σταθαρά από το βιβλίο του «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994». Το παρακάτω άρθρο είναι στη μέση σε δύο σελίδες και έχει ημερομηνία: Τρίτη 28 Δεκεμβρίου 2004.

«Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας

Σαν σήμερα, ακριβώς, πριν 80 χρόνια

Σαν και σήμερα-28 Δεκεμβρίου 1924-πριν ακριβώς 80 χρόνια, έγιναν τα επίσημα εγκαίνια της παράδοσης των πρώτων σπιτιών-τα μονοκάμαρα-στον προσφυγικό συνοικισμό του Βόλου, τη Νέα Ιωνία. Βρισκόμαστε στο τέλος του έτους 1924. Με έκδηλη χαρά την παραμονή των Χριστουγέννων, Τετάρτη 24 Δεκεμβρίου 1924, οι κάτοικοι του προσφυγικού συνοικισμού περιποιούνται τα καινούρια τους σπίτια και ετοιμάζουν τα καλά τους ρούχα για μια ξεχωριστή γιορτή, που θα γίνει λίγο μετά τα Χριστούγεννα και που αναγγέλλεται στην εφημερίδα «Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ». Θα γίνουν τα επίσημα εγκαίνια του προσφυγικού τους συνοικισμού. Άλλη μια φορά, στην τελετή του θεμέλιου λίθου, τον Δεκαπενταυγουστο του 1923, που χτίστηκε η πρώτη πέτρα στον προσφυγικό τους

Το εξώφυλλο από τις «διαδρομές» της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» με εικονογράφηση του Γιάννη Κονταξή.

συννοικισμό χάρηκαν, συγκινήθηκαν, δάκρυσαν.

Και να τώρα βλέπουν τη Νέα Ιωνία τους ζωντανή, με σπίτια, με ανθρώπους, με οικογένειες, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, γέροντες, γερόντισσες, με φωνές, με ζωή, με χλαλοή και χαίρονται διπλά, συγκινούνται, δακρύζουν και λένε κάνοντας το σταυρό τους «Δόξα σοι ο Θεός».

Να τι διαβάζουν στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» (Τετάρτη 24 Δεκεμβρίου 1924):

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Την προσεχή Κυριακή 28 τρέχοντος και ώραν 10 π.μ. τελούμεν τα εγκαίνια του προσφυγικού συννοικισμού {Νέα Ιωνία} και παρακαλούμεν τους ενταύθα παρόντας πληρεξουσίους (βουλευτάς), τας θρησκευτικὰς και πολιτικὰς αρχὰς της πόλεως του Βόλου, τους διευθυντάς των ενταύθα εφημερίδων και αντιπροσώπους του τύπου, τα προεδρεία των Συλλόγων και Σωματείων, τους διευθυντάς των ανωτέρων και κατωτέρων σχολείων μετά των μαθητών

και εν γένει τον λαόν της πόλεως του Βόλου, όπως παρευρεθώσι εις την τελετήν των εγκαίνιων του συννοικισμού των προσφύγων, τον οποίον φιλοστόργως ήγειρεν η πατρίς μας διά να στεγασθώσι εν αυτώ τα ευγενικά θύματα της εθνικής μας καταστροφής.

Ο Δήμος Παγασών, αι προσφυγικαί οργανώσεις, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων τμήματος Βόλου».

Την Κυριακή, 28 Δεκεμβρίου 1924, τελευταία Κυριακή του χρόνου, γιορτάσθηκε το ιστορικό γεγονός για τη Νέα Ιωνία. Το πρωί, 10 η ώρα, συγκεντρώθηκαν στη μεγάλη πλατεία όλοι, επίσημοι και λαός και οι νέοι κάτοικοι του συννοικισμού «συν γυναίξί και τέκνοις» και παρακολούθησαν την τελετή των εγκαίνιων. Ημέρα μεγάλη γι' αυτούς, ημέρα σημαδιακή, ημέρα σταθμός για τη Νέα Ιωνία.

Συγκινήθηκαν, ενθουσιάστηκαν, γέμισαν με ελπίδες και αισιοδοξία!

Την επόμενη ημέρα, Δευτέρα 29 Δεκεμβρίου 1924, ο «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» περιγράφει σε μεγάλο δίστηλο άρθρο, στην πρώτη σελίδα, το μεγάλο γεγονός για τον Βόλο και τη Νέα Ιωνία:

«ΤΑ ΧΘΕΣΙΝΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ

Ύστερα από δυόμισι, σχεδόν, έτη συνετελέσθη και εις την πόλιν μας το πρώτον βήμα διά την ολοκληρωτικήν αποκατάστασιν των προσφύγων. Δυόμισι, σχεδόν, έτη σπιβαγμένοι μέσα στις αποθήκες επερίμεναν τη στιγμή, που θα τους «περάσουν στις κάμαρες» όπως έλεγαν. Και πράγματι χθες με όλην την πρόπουσαν μεγαλοπρέπειαν έγιναν τα εγκαίνια του νέου προσφυγικού συνοικισμού, μέσα σης νεόκτιστες καμαρούλες, του οποίου εγκατεστάθησαν οι πρόσφυγες...

Αι βάσεις της αποκα-ταστάσεως των προσφύ-γων ετέθησαν και ευχόμεθα πολύ γρήγορα να ανακτήσουν αν όχι την πρώτην των ευμάρειαν και άνεσιν, αλλά την συναίσθησιν, ότι ευρίσκονται σε μια νέα πατρίδα, που τους αγαπά, τους συμπονεί και θα τους βοηθήση όσο μπορεί.

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ

Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού ετελέσθησαν την 10^{ην} π. μ. ώραν της χθες. Εχοροστάτησε ο Σεβασμιώτατος Δημητριάδος κ. Γερμανός και παρέστησαν εις αυτά οι πληρεξούσιοι της επαρχίας μας κ.κ. Ευφραιμίδης, Σαράτσης και Ψιάρρης, ο δημαρχών κ. Δημ. Κουκιάδης, ο πρόεδρος κ. Σ. Σπυρίδης μετά του δημοτικού συμβουλίου και πολλοί εκ των συμπολιτών.

Μετά τα εγκαίνια ωμίλησαν οι κ. κ. ...

Οι προαναφερθέντες ομιληταί εις του λόγους των διεδήλωσαν την χαράν των δια το επιτελεσθέν έργον, αφού εκ παραλλήλου ετόνισαν τας δυσχερείας τας οποίας το κράτος συνήντησεν εις τας προσπάθειάς του διά την αποπεράτωσιν του προσφυγικού συνοικισμού, και συνέστησαν εν τέλει εργατικότητα εις τους πρόσφυγας και ομόνοιαν μεταξύ αυτών και των αυτοχθόνων κατοίκων του Βόλου...

Εις το μεταξύ η φιλαρμονική της φιλοπτώχου αδελφότητος επαιάνιζε διάφορα εμβατήρια, ενώ τα προσφυγόπουλα εχόρευαν ελληνικούς χορούς.

ΤΟ ΔΕΝΔΡΟΝ

Μετά ταύτα εγένετο κλήρωσις της λαχειοφόρου αγοράς του Χριστουγεννιάτικου Δέντρου, το οποίον διωργάνωσαν συμπολίτιδες κυρίαι για τα προσφυγόπουλα. Καθένα απ' αυτά προσήρχετο και επί τη προσαγωγή του λαχνού -η διανομή τούτων

είχε γίνη την προηγουμένην ημέραν- ελάμβανε τα χριστουγεννιάτικα δώρα...

Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ

Ο αποπερατωθείς προσφυγικός συνοικισμός σύγκειται από εννεακόσια δωμάτια και διαιρείται εις δύο τμήματα: εις το λιθόκτιστον και εις το τσιμεντόκτιστον. Έως τώρα μετεφέρθησαν εκεί και εγκατεστάθησαν 700 προσφυγικάί οικογένειαι και κατ' αυτάς θα μεταφερθούν αι υπολειπόμεναι τοιαύται, εκ των παλαιών εννοείται προσφύγων. Προς εγκατάστασιν και των εσχάτως ελθόντων εις την πόλιν μας προσφύγων θα ανοικοδομηθούν και άλλοι διακόσιοι οικίσκοι εις τον τόπον του συνοικισμού. Εκ παραλλήλου θα κατασκευασθή γέφυρα επί του Κραυσίδωνος διά την ευκολωτέραν συγκοινωνίαν του συνοικισμού με την πόλιν...

Σημείωση: Αύριον θα δημοσιεύσωμεν αποσπάσματα από τους εκφωνηθέντας λόγους».

Την επόμενη ημέρα, Τρίτη 30 Δεκεμβρίου 1924, ο «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», όπως είχε προαναγγείλει, δημοσιεύει αποσπάσματα από τους λόγους, που εκφώνησαν οι επίσημοι. Ας διαβάσουμε επιγραμματικά αποσπάσματά τους:

«ΑΠΟ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΩΝ ΛΟΓΩΝ

Ο Σπύρος Σπυρίδης, τότε πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου (σ. σ. Την επόμενη τετραετία, 1925-1929, διετέλεσε δήμαρχος), επισημαίνει ότι «οι νέοι κλάδοι της βιομηχανίας μας-ταπητουργία, μεταξουργία, υφαντουργία- η βελτίωσις της καλλιέργειας και της ποιότητας του καπνού, η προαγωγή του εμπορίου, είναι έργα οφειλόμενα όλα εις τας ειδικάς γνώσεις, εις την εμπειρίαν και τα φώτα των προσφιλών ομοεθνών μας...».

Ο Ευφραιμίδης, βουλευτής των Φιλελευθέρων, δίνει συμβουλές στους πρόσφυγες: «Συγχαίρω υμάς ότι εν αδελφική αγάπη και ομόνοια διαβιούτε μετά των αδελφών εντοπίων...».

Ο πρόσφυγας γιατρός Αποστολίδης, συνιστά: «Εργασία, Αγάπη, Ομόνοια».

Ο πρόεδρος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων Χρ. Λούλης, που εργάστηκε για την ανέγερση του προσφυγικού συνοικισμού, διαβεβαιώνει τους πρόσφυγες: «Θέλομεν σάς παρακολουθή μετ' αδελφικής στοργής, μέχρις ου ανδρούμενοι οικονομικώς εξελιχθήτε εις πλουτοφόρους παράγοντας της εθνικής ημών οικονομίας».

Ωραία λόγια σε μια συγκινητική και ιστορική τελετή για τους ξερριζωμένους πρόσφυγες, που ρίχνουν πια ρίζες για ν' αναπτυχθούν, να

καρποφορήσουν και να ζήσουν ευτυχισμένοι στη νέα τους πατρίδα, όλοι μαζί σχεδόν κολλημένοι, αγκαλιασμένοι στα μονοκάμαρα μικρά τους σπίτια, όλοι μαζί άνθρωποι του μόχθου, παραγωγικοί, εργάτες, τεχνίτες, αμπελουργοί, ψαράδες, ναυτικοί, έμποροι, όλοι μαζί από τα διάφορα μέρη του Ελληνισμού, όλοι μαζί Έλληνες, όλοι μαζί Ελλάδα, ριζώνουν στη νέα τους πατρίδα, τη Νέα Ιωνία.

Την επόμενη ημέρα, Τετάρτη 31 Δεκεμβρίου 1924, τελευταία ημέρα του πρώτου έτους εγκατάστασής τους στη νέα τους πατρίδα, τη Νέα Ιωνία, οι πρόσφυγες δημοσιεύουν στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» ένα μεγάλο ευχαριστήριο:

«ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

...Εκφράζομεν συνολικώς τας ευχαριστίας και την αϊδιον (αιώνια) ευγνωμοσύνην σύμπαντος του προσφυγικού κόσμου της φιλοξένου πόλεως Βόλου, προς άπαντας τους ανωτέρω ευγενείς συντελεστές».

Ο προσφυγικός κόσμος της Τραγωδίας του '22 ήταν άνθρωποι με υψηλό φρόνημα και πολιτισμό. Ήξεραν να ζητούν, να απαιτούν δυναμικά, να οργανώνονται συλλογικά και να διεκδικούν τα δικάιά τους, ήξεραν όμως και αισθάνονταν την υποχρέωση να ευχαριστούν, να είναι ευγνώμονες σ' όσους συνέτρεξαν στα πάθη τους.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι πρώτοι πρόσφυγες της Νέας Ιωνίας, αλλά και οι υπόλοιποι που εγκαταστάθηκαν στα επόμενα σπίτια, που χτίστηκαν γι αυτούς, δεν προέρχονταν, ως πούμε στην πλειοψηφία τους από μια ορισμένη περιοχή ή πόλη, αλλά από διάφορες.

Από τα επίσημα βιβλία των δημοτικών σχολείων, που άρχισαν να λειτουργούν το σχολικό έτος 1924 - 25, μπορούμε ενδεικτικά να δούμε τον τόπο καταγωγής των των πρώτων κατοίκων. Αυτοί οι τόποι, όπως αναγράφονται στα βιβλία είναι:

Αϊβαλί, Αϊδίνι, Αδά - Παζάρ, Ακ - Σαράι, Αρετσού, Αξάριο, Βρύουλα (Βουρλά), Βαϊνδήρι, Βλάχκα, Βόλος, Γιάλοβα, Γενίκιοϊ, Γκουνζέ, Γέροντας, Δεβελίκιοϊ, Δενιζλί, Δικελί, Εγγλεζονήσι (αναγράφονται 51 οικογένειες), Έφεσος, Εσκί - Σεχίρ, Ηράκλεια, Θείρα, Ικόνιο, Κιρκινζέ, Κυδωνία, Κιρκαγάτς, Κορδελιό, Κίος, Κριτζαλιά, Κουκλουτζάς, Κουρί, Κωνσταντινούπολις, Κεφαλληνία, Λύγδα, Μαγνησία, Μουδανιά, Μπουτζάς, Μυριόφυτο Θράκης, Μυτιλήνη, Μαινεμένη, Νικομήδεια, Νίγδη, Νέα Φώκαια, Οδεμήσιον, Παπαζλί, Πάνορμος, Πέργαμος, Πάρλα, Πόντος, Πασαλιμάνι, Προύσα, Παλαιά Φώκαια, Σμύρνη (αναγράφονται 79 οικογένειες), Σεβδίκιοϊ, Σώκια, Σόμα, Σπάρτη Πισιδίας, Σαμψούντα, Σαράκιοϊ, Τραπεζούντα, Τσορμπαλί, Τζιμόβαςι, Φιλαδέλφεια, Χαλκά - Μπουνάρ, Χαμιτιέ, Χώναι.

Από τη μαγιά αυτή των 2500 - 3000 πρώτων κατοίκων των δέκα πρώτων Τετραγώνων και από άλλους πρόσφυγες και ντόπιους δημιουργήθηκε η σημερινή πόλη - δήμος της Νέας Ιωνίας, που μέσα σε ογδόντα χρόνια (1924 - 2004) έχει δεκαπλασιαστεί περίπου (απογ. 2001 με 31918 κατοίκους).

Το μωσαϊκό ηθών και εθίμων, γλωσσικών ιδιωματισμών, συμπεριφορών και χαρακτήρων, που διαπλεκόταν όμως μέσα στο υφάδι της ελληνικής ιστορικής συνείδησης και της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής του '22, αποτέλεσε το θεμέλιο της σύγχρονης πόλης, της Νέας Ιωνίας.

Η Νέα Ιωνία του 2004 ήταν Ολυμπιακός Δήμος, αφού μέσα στην περιοχή του ανεγέρθηκε το πανέμορφο Πανθεσσαλικό Στάδιο, όπου έγιναν αγώνες ποδοσφαίρου των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2002».

Σύλλογοι από τις «πατρίδες της ψυχής» στη Νέα Ιωνία

Στη Νέα Ιωνία έχουν την έδρα τους και δραστηριοποιούνται Πολιτιστικοί Σύλλογοι, που έχουν σκοπούς να κρατήσουν άσβεστη τη μνήμη των αλησμόνητων πατρίδων των πατέρων τους, που ήλθαν πρόσφυγες εκείνη τα μαύρα χρόνια της κατάρρευσης και αφανισμού του περιφερειακού ελληνισμού (1906 και 1922). Με τους Συλλόγους αυτούς ζει και μεταλαμπαδεύεται ο πολιτισμός με τα ήθη και έθιμα, τα τραγούδια και τους χορούς των «πατρίδων της ψυχής» της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Καππαδοκίας, της Ιωνίας, των Εγγλεζονησίων και της Ανατολικής Ρωμυλίας και Θράκης.

ΕΝΩΣΗ ΠΟΝΤΙΩΝ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

Η Ένωση Ποντίων Νομού Μαγνησίας ιδρύθηκε το 1958 από τους πρόσφυγες του 1922 και του 1939, ενώνοντάς τους κάτω από τη Στέγη της. Από τότε μέχρι σήμερα, δεμένη με τις ρίζες των αλησμόνητων πατρίδων με τα ήθη και έθιμα του πολιτισμού του Ελλήνων του Πόντου, εξακολουθεί να αποτελεί ένα ολοζώντανο κύτταρο και να επιτελεί ένα σημαντικό έργο στον πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα με ορόσημο τη διατήρηση της μνήμης και των παραδόσεων του Πόντου.

Έχει ιδιόκτητο κτήριο-διώροφο στη Νέα Ιωνία (οδός Θράκης 98), το οποίο κτίστηκε πέτρα-πέτρα από την αφιλοκερδή προσφορά και εργασία των

μελών και φίλων της Ένωσης, που καλύπτει πλήρως τις ανάγκες των δραστηριοτήτων της.

Διαθέτει θεατρική ομάδα 22 μελών με πλούσια παρουσία σε ολόκληρη την Ελλάδα, τέσσερις χορευτικές ομάδες, που αριθμητικά φθάνουν τα 120 μέλη (παιδική-εφηβική-φοιτητική-ενηλίκων), παιδική χορωδία και δανειστική βι-βλιοθήκη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι και η κοινωνική προσφορά της είναι σημαντική στον νομό μας (πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας, ηθική και υλική συμπαράσταση στους πρόσφυγες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, οι οποίοι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της, αιμοδοσίες, βοήθεια σε αναξιοπαθόντες συνανθρώπους).

Επίσης πραγματοποιεί διαλέξεις ιστορικές, ιατρικές κ. ά. και ποικίλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Η Ένωση Ποντίων Νομού Μαγνησίας έχει 650 εγγεγραμμένα μέλη και όλοι ανεξαιρέτως με προσωπικές και οικογενειακές θυσίες, εργάζονται αφιλοκερδώς με πολλή αγάπη και μεράκι για να κρατηθεί ζωντανή αυτή η μεγάλη Ελληνική Κληρονομιά του Μικρασιατικού Πόντου.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑΓΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ

Ο Σύλλογος καταγομένων από την Ανατολική Ρωμυλία ιδρύθηκε το 1978 από απογόνους προσφύγων της Ανατολικής Ρωμυλίας (βόρεια της Θράκης προς τον Εύξεινο Πόντο), μια πανάρχαια ελληνική εστία, που οι γονείς τους αναγκάστηκαν να εκπατρισθούν βίαια από τους Βουλγάρους το 1906 και να έλθουν πρόσφυγες στην Ελλάδα.

Στην περιοχή μας πυρήνες προσφύγων της Ανατολικής Ρωμυλίας έχουμε στη Νέα Αγχίαλο, Ευξεινούπολη, Ριζόμυλο και βέβαια στη Νέα Ιωνία και Βόλο. Ο Σύλλογος με το χορευτικό του συγκρότημα δραστηριοποιείται σε κοινωνικές εκδηλώσεις (συνεστιάσεις μελών) και το καλοκαίρι στο ανοιχτό θέατρο του Πολιτιστικού Άλσους της Νέας Ιωνίας παρουσιάζει χορούς και τραγούδια από την Ανατολική Ρωμυλία, προσπαθώντας να κρατήσει τη μνήμη της αλησμόνητης ελληνικής πατρίδας τους.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ «ΤΟ ΕΓΓΛΕΖΟΝΗΣΙ»

- Ο Πολιτιστικός Σύλλογος Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «Το Εγγλεζονήσι» ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1988 από Μικρασιάτες Εγγλεζονησιώτες της πρώτης και δεύτερης γενιάς, με σκοπό τη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και τη μεταλαμπάδευση της στις νεότερες γενιές. Κατά τη λειτουργία του ο Σύλλογος έχει επιτελέσει σημαντικό έργο, όπως:

*Δημιουργία: α) χορευτικών τμημάτων παιδών, εφήβων και ενηλίκων, β) τμήματος χορωδίας ενηλίκων, γ) ομάδας μπάσκετ, δ) θεατρικής ομάδας.

- Εκδόσεις βιβλίων: 1. «Το Αιγκλαιζονήσι των Αρχαίων Κλαζομενών, 2. «Με τα μάτια της ψυχής», ποιητική συλλογή, 3) «Αιγαίο, η θάλασσα που μας χωρίζει, η θάλασσα που μας ενώνει».
- Δημιουργία: α) χορευτικών τμημάτων παιδων, εφήβων και ενηλίκων, β) τμήματος χορωδίας ενηλίκων, γ) ομάδας μπάσκετ, δ) θεατρικής ομάδας.
- Εκδόσεις βιβλίων: 1. «Το Αιγκλαιζονήσι των Αρχαίων Κλαζομενών, 2. «Με τα μάτια της ψυχής», ποιητική συλλογή, 3) «Αιγαίο, η θάλασσα που μας χωρίζει, η θάλασσα που μας ενώνει».
- Ετήσια έκδοση λογοτεχνικού ημερολογίου-αντζέντας.
- Συλλογή και έκθεση φωτογραφικού και αρχειακού υλικού.
- Διοργάνωση εκδηλώσεων και πολιτιστικών δρώμενων.
- Ομιλίες και διαλέξεις, παρουσιάσεις συγγραφικού έργου μικρασιατικού περιεχομένου.
- Διαγωνισμοί έκθεσης, πεζογραφίας και ποίησης για μαθητές.
- Επισκέψεις σε ευαγή ιδρύματα και οργάνωση φιλανθρωπικών εκδηλώσεων.
- Διοργάνωση εκδρομών.
- Συμμετοχή σε εκδηλώσεις φορέων.

- Τα χορευτικά τμήματα και η χορωδία έχουν συμμετάσχει σε διεθνή φεστιβάλ, καθώς και σε πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις δήμων της χώρας μας και του εξωτερικού (Αυστρία, Κύπρος).

Ο Σύλλογος συνεργάζεται και συμμετέχει ενεργά στα πολιτιστικά δρώμενα του Δήμου Νέας Ιωνίας.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ «ΙΩΝΕΣ»

Η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» ιδρύθηκε το 1994. Σκοποί της είναι η διάσωση, διατήρηση, αλλά κυρίως η διάδοση και διοχέτευση της πολιτισμικής κληρονομιάς των μικρασιατών πατέρων στους νεότερους.

Η Εστία «ΙΩΝΕΣ» για την επιτυχία των σκοπών της έχει τις παρακάτω δράσεις:

- Λόγου: Διοργάνωση ημερίδων-Κύκλων ομιλιών.
- Παιδική χορωδία (μοναδική στο πανελλήνιο) στο μικρασιατικό τραγούδι.
- Χορευτικά: 3 τμήματα: παίδων-εφήβων-ενηλίκων.
- Αρχείο φωτογραφίας:(οικογενειακές-πορτραίτα-στρατιωτικές, 1000 κομμάτια.
- Αρχείο Εγγράφων (εμπορικά-στρατιωτική αλληλογραφία-πιστοποιητικά κ. ά.).
- Βιβλιοθήκη μικρασιατικού βιβλίου.
- Λοιπό μουσειακό υλικό (αντικείμενα, στολές κ. λπ.).
- Εκδόσεις βιβλίων: 1. «Η Ευρώπη στη ζωή και το έργο του Π. Κατσίρελου,

- Εκδόσεις βιβλίων: 1. «Η Ευρώπη στη ζωή και το έργο του Π. Καταιρέλου, 2. «Γυμναστικός Σύλλογος Η ΝΙΚΗ από την Ιωνία...στη Νέα Ιωνία», 3. «Η Νέα Ιωνία του 1933», 4. «Ολυμπιακοί Αγώνες και Μικρασιάτες Ολυμπιονίκες».
- Έκδοση ετήσιων ημερολογίων-αντζέντας από το 1995 συνεχώς με θέματα Μικρασιάτικα.
- Εκδρομές σε μικρασιάτικους πυρήνες στην πατρίδα μας και στη Μικρά Ασία.
- Χορήγηση υποτροφίας σε 1-2 σπουδαστές μικρασιατικής καταγωγής σε Α. Ε. Ι.
- Καταγραφή μαρτυριών από Μικρασιάτες πρώτης γενιάς.
- Αξιόλογα δρώμενα: «Σου γράφω από το μέτωπο», «Σεργιάνι στη Σμύρνη της χαράς και των «παιχνιδιατόρων», «Σμυρναϊκός κλήδονας» κ. ά.
- Ετήσιοι κύκλοι διαρκείας 3-10 ημερών «ΤΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ» (Νοέμβριος) και «ΜΝΗΜΗ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ» (Μάιο).
- Η Εορτία «ΙΩΝΕΣ» έχει ευρύτατες συνεργασίες με το Υπουργείο Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τοπική Εκκλησία, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας, Δήμο Νέας Ιωνίας και άλλους πολιτιστικούς φορείς.

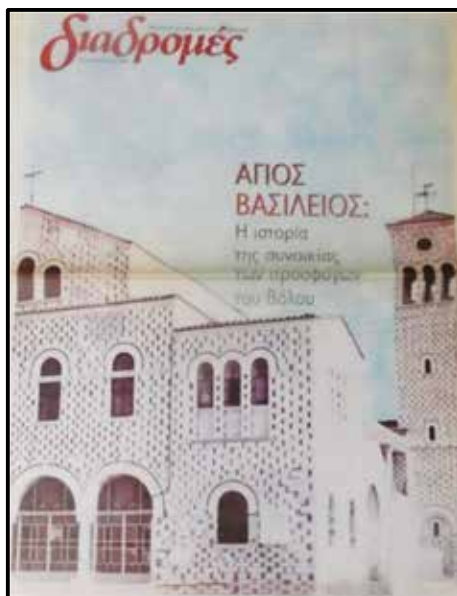
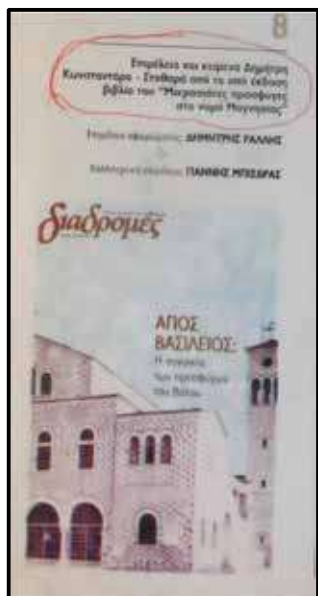
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», τα Χριστούγεννα (24-25 Δεκεμβρίου 2004)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 9 Ιανουαρίου 2005)

21. ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Η ιστορία της συνοικίας των προσφύγων

Η εβδομαδιαία περιοδική έκδοση της «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», «διαδρομές» της Κυριακής 9 Ιανουαρίου 2005 ήταν αφιερωμένες στη συνοικία του Αγίου Βασιλείου και είχε τίτλο «ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. Η ιστορία της συνοικίας των προσφύγων Βόλου» και φωτογραφία στο εξώφυλλο τον ιερό ναό του Αγίου Βασιλείου (κατά το ήμισυ).

Αυτό το 8σέλιδο αφιέρωμα, όπως αναγράφεται στη 2^η σελίδα έγινε με: «Επιμέλεια και κείμενα Δημήτρη Κωνσταντάρη-Σταθαρά από το υπό έκδοση βιβλίο του «Μικρασιάτες πρόσφυγες στον νομό Μαγνησίας».

Το εξώφυλλο από το ένθετο «διαδρομές» της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», αφιερωμένο στη συνοικία του Αγίου Βασιλείου (Κυριακή 9 Ιανουαρίου 2005).

* * *

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 3 Ιουνίου 2007)

22. 60 χρόνια Δήμος Νέας Ιωνίας

Την περασμένη Τρίτη 29 Μαΐου-ημέρα σημαδιακή για τον Ελληνισμό- ο Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας συμπλήρωσε τα 60 του χρόνια, αφότου ιδρύθηκε στις 29 Μαΐου 1947 (Φ. Ε. Κ. 105 / 29-05-1947, τεύχος Α΄). Η επέτειος αυτή είναι ιστορική για τη Νέα Ιωνία και για τον λόγο αυτόν η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» αφιέρωσε και έδωσε τίτλο στο ετήσιό της ημερολόγιο-αντζέντα του 2007 «ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ 1947-2007, 60 χρόνια Δήμος», με πολλές πληροφορίες και σκέψεις (Αξίζει να διαβαστεί). Επίσης εντός του έτους αυτού θα οργανώσει σχετικές εκδηλώσεις για το γεγονός αυτό.

1924: Ίδρυση της Νέας Ιωνίας

Μετά την Τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής, μέσα στο 1924, ιδρύθηκε έξω από το σχέδιο και τα όρια της πόλης του Βόλου «εν Ξηροκάμπω, πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος», ο προσφυγικός συνοικισμός της «Νέας Ιωνίας», που κατοικήθηκε, αποκλειστικά, από ένα

μέρος των προσφύγων, που κατέκλυσαν, τότε, τον Βόλο.

Η αναπτυσσόμενη πόλη του Βόλου των 30.046 κατοίκων (Απογραφή του 1920), δέχθηκε έναν μεγάλο αριθμό προσφύγων (περίπου 12.000 ανθρώπους) και προσπάθησε, με κάθε τρόπο, να ενσωματώσει τις νέες παραγωγικές, πολιτιστικές και πολιτικές δυνάμεις των ανθρώπων αυτών, ώστε μετά από έξι χρόνια, στην απογραφή του 1928 να εμφανίσει πληθυσμιακή έκρηξη και να φθάσει (Βόλος και Νέα Ιωνία) τα 47.892 ψυχόμετρα.

Ήδη από τότε (1928) η «συνοικία Νέας Ιωνίας» απογράφεται ξεχωριστά με 6.186 κατοίκους και διαγράφεται η προοπτική να αποτελέσει ίδια ξεχωριστή διοικητική μονάδα. «Ο Μέγας Οδηγός Βόλου και Περιχώρων» του 1933 σημειώνει για τη Νέα Ιωνία: «Προσφυγικός συνοικισμός υπαγόμενος εις τον Δήμο Παγασών [...]. Εάν ψηφισθή το υπό συζήτησιν περί προσφυγικών συνοικισμών νομοσχέδιον, θα χωρισθή από τον Δήμο Παγασών και θα αποτελέση ιδίαν κοινότητα». Το έτος αυτό (1933) πράγματι ψηφίστηκε το σχετικό νομοσχέδιο και τότε ιδρύθηκαν γύρω από την Αθήνα και τον Πειραιά δήμοι και κοινότητες, που ο πληθυσμός τους ήταν προσφυγικός (Δήμος Νέας Σμύρνης, Δήμος Καισαριανής κ. α. και κοινότητες Νέας Χαλκηδόνος, Νέας Ερυθραίας κ. α.), αλλά η Νέα Ιωνία του Βόλου έμεινε όπως είχε (συνοικισμός εντός του δήμου Παγασών (Βόλου).

Τα προβλήματα όμως, που είχαν δημιουργηθεί από την πρώτη εγκατάσταση των προσφύγων (ύδρευση, καθαριότητα, και κοινόχρηστα αποχωρητήρια και πλυσταριά στο κέντρο της Νέας Ιωνίας), παρέμειναν άλυτα. Ο δημοσιογράφος Άθως Τριγκώνης στην εφημερίδα «Λαϊκή Φωνή» διεκτραγωδεί την κατάσταση το 1933: «Στον συνοικισμό Νέας Ιωνίας υπάρχει σήμερα ένα αίσχος, μία ολοζώντανη ντροπή, για όλους εμάς, οι οποίοι παρασταίνουμε τον πολιτισμένο, τον καθαρό κι ευπρεπή. Είναι τα κοινά πλυντήρια και ιδίως τα κοινά αποχωρητήρια, που «εξυπηρετούν» τους κατοίκους των τσιμεντένιων σπιτιών [...] και καθώς έμειναν χωρίς καμία επισκευή, χρησιμοποιούμενα τόσα χρόνια εντατικώς κατεστράφησαν σχεδόν καθ' ολοκληρίαν[...] και από όλες τις μεριές των και από μακριά, άμα πλησιάζεις, σε υποδέχεται η βρώμα και η δυσωδία. Ας πούμε την καθαρή αλήθεια: Αυτό το αίσχος πρέπει να λήψη το ταχύτερον («Η Νέα Ιωνία του 1933», έκδοση «ΙΩΝΕΣ», 2003, σελ. 34).

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την έλευση της ποθητής «ειρήνης» στην πατρίδα μας (1944), δημιουργήθηκαν νέες πολιτικές καταστάσεις με πολιτειακά και πολιτικά ζητήματα κεφαλαιώδους σημασίας: Συμφωνία για την παράδοση όπλων του ένοπλου ΕΛΑΣ, που έδρασε κατά την Κατοχή, οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας, δημοψήφισμα για το

πολιτειακό (βασιλεία ή δημοκρατία), δυναμική παρουσία του ΚΚΕ, κρυφός εμφύλιος σπαραγμός στην ύπαιθρο και στις πόλεις, αλληλοκατηγορίες των πολιτικών παρατάξεων (ΕΑΜοκομμουνιστές – Φασίστες), δηλώσεις «μετανοίας» και «αποκηρύξεις μετά βδελυγμίας», εξορίες στα ξερονήσια και κλίμα φοβίας και αβεβαιότητας για τον πολίτη.

Ο πληθυσμός του Βόλου και της Νέας Ιωνίας ήδη είχε αυξηθεί με την εγκατάσταση πολλών ανθρώπων από την ύπαιθρο, λόγω ανασφάλειας στα χωριά, αλλά και εξεύρεση εργασίας και πόρων ζωής (αστυφιλία).

1947: ΄ Ιδρυση του Δήμου Νέας Ιωνίας

Μέσα στο κλίμα αυτό έρχεται η πληροφορία από την Αθήνα, που δημοσιεύεται με λίγες γραμμές σε μονόστηλο της εφημερίδας «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (15-09-1946), ότι «Ο κ. Νομάρχης (σ. σ. Γεώργιος Παπαδάκος) έλαβε χθες εξ Αθηνών την πληροφορίαν ότι διά νομοθετικού διατάγματος ο συνοικισμός Νέας Ιωνίας αποσπάται εκ του Δήμου Παγασών όπου υπήγετο μέχρι σήμερον και αποτελεί ξεχωριστή Κοινότητα».

Μετά ένα μήνα ακριβώς (15-10-1946) πάλι σε μονόστηλο «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» μάς πληροφορεί, ότι «Εδημοσιεύθη εις το υπ' αριθμ.290 φύλλον της Κυβερνήσεως νομοθετικόν διάταγμα, διά του οποίου αναγνωρίσθη ο συνοικισμός Νέας Ιωνίας Βόλου εις ιδίαν Κοινότητα, αποσπώμενος του Δήμου Παγασών»

Ανατρέξαμε στις σελίδες αυτού του Φ. Ε. Κ. (290/26-09-1946, τεύχος Α΄) και διαπιστώσαμε ότι ιδρύθηκαν σε όλη τη χώρα άλλοι 41 Δήμοι και 41 Κοινότητες μαζί με τη Νέα Ιωνία. Και, για την ιστορία, στον νομό Μαγνησίας αποσπάστηκε «ο συνοικισμός Παλαιάς Αλυκής» εκ της Κοινότητος Ανακασιάς και αναγνωρίστηκε ως «Κοινότης Νέων Παγασών», καθώς και ο συνοικισμός «Μηλίνα» αποσπάστηκε εκ της Κοινότητος Λαύκου και αναγνωρίστηκε ως «Κοινότης Μηλίνης».

Ο πρώτος δήμαρχος Νέας Ιωνίας Ευάγγελος Καραμπατζάκης.

Βλέπουμε, δηλαδή, την πολιτική βούληση της τότε Πολιτείας, να δημιουργεί νέες διοικητικές μονάδες και να διορίζει τους δημοτικούς και κοινοτικούς άρχοντες, προκειμένου να λειτουργήσουν - «αυτοδιοικηθούν»- και να προετοιμάσουν το έδαφος για τις πρώτες δημοτικές εκλογές, που έπρεπε κάποια στιγμή να γίνουν, όπως και έγιναν μετά από τριάνμισι χρόνια (15 Απριλίου 1951).

Η είδηση για την ίδρυση «Κοινότητας Νέας Ιωνίας» δεν φαίνεται να χαροποίησε ιδιαίτερα τους κατοίκους της Νέας Ιωνίας, γιατί την επόμενη ημέρα (16-10-1946) δημοσιεύεται στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» σε δίσθηλο άρθρο: «ΝΑ ΓΙΝΗ ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΟΧΙ ΚΟΙΝΟΤΗΣ Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ. Η δημοσιευθείσα χθες είδησις...προκάλεσεν δυσφορίαν εις τους κατοίκους του συνοικισμού, διότι ο συνοικισμός Νέας Ιωνίας, με τον σημερινόν αριθμόν των κατοίκων του και με τας πολλαπλὰς ανάγκας του, θα έπρεπε να αποτελέσῃ Δήμον και όχι Κοινότητα...Προς την κατεύθυνσιν αυτήν κινούνται ἤδη ωρισμένοι κάτοικοι του συνοικισμού, οι οποίοι θ' αποστείλουν σχετικά τηλεγραφήματα εις τους βουλευτάς του νομού...». Και πράγματι ως Κοινότητα δεν λειτούργησε ποτέ.

Μετά από οκτώ μήνες, ύστερα από συντονισμένες ενέργειες παραγόντων της Νέας Ιωνίας με άλλο διάταγμα, επί πρωθυπουργού Δημητρίου Μαξίμου και υπουργού εσωτερικών Γεωργίου Παπανδρέου ιδρύθηκε ο «Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας» (Φ. Ε. Κ. 105/29 Μαΐου 1947, τεύχος πρώτο). Μετά ένα μήνα (Φ. Ε. Κ. 145/ 1 Ιουλίου 1947, τεύχος Γ') διορίστηκε «δήμαρχος του αρτισυστάτου Δήμου Νέας Ιωνίας (Βόλου) ο Ευάγγελος Σταύρου Καραμπατζάκης». Στη συνέχεια διορίστηκε από τον νομάρχη Μαγνησίας Γεώργιο Παπαδάκο και το πρώτο Δημοτικό Συμβούλιο.

Η εγκατάσταση της νέας δημοτικής αρχής έγινε πανηγυρικά την Κυριακή 17 Αυγούστου 1947 με την παρουσία αρχών και λαού: «Μετά την τέλεσιν του αγιασμού ωμίλησε πρώτος ο Σεβ. Μητροπολίτης κ. Ιωακείμ, εξάρας την φιλοπατρίαν και τον φιλόχρηστον χαρακτήρα του προσφυγικού κόσμου...Ακολούθως ωμίλησεν ο κ. Νομάρχης (σ. σ. Γεώργιος Παπαδάκος), ο οποίος...συνεχάρη την πρώτην δημοτικήν αρχήν της Νέας Ιωνίας...και είτα ωμίλησεν ο δήμαρχος Παγασών κ. Ζήσης Ζησάκης, διαδηλώσας την χαράν της πόλεως Βόλου διά την ίδρυσιν του νέου Δήμου Νέας Ιωνίας και εκφράσας την πεποίθησιν, ότι ο αποχωρισμός της Νέας Ιωνίας θα αποβή ευεργετικήν δι' αυτήν...Τελευταίος ωμίλησεν ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας κ. Ευάγγελος Καραμπατζάκης, ο οποίος...ετόνισε τας ανάγκας της Νέας Ιωνίας και το πρόγραμμα δράσεώς του διά την ικανοποίησιν αυτών («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 19 Αυγούστου 1947).

Η πορεία και το μέλλον του Δήμου Νέας Ιωνίας

Και πράγματι η πρώτη δημοτική αρχή, με ενθουσιασμό και τη συμπαράσταση των προϊσταμένων αρχών (σ. σ. Δεν διαβάσαμε στην ειδησεογραφία των εφημερίδων της εποχής εκείνης να εκφράζονται αντίθετες φωνές και απόψεις για τον αποχωρισμό της Νέας Ιωνίας) μπήκε σε ένα δρόμο δημιουργικής δράσης.

Είναι ανάγκη να τονισθεί-και αυτό είναι αναμφισβήτητο- ότι ο αποχωρισμός, τότε, της Νέας Ιωνίας από τον Δήμο Παγασών (Βόλου), έδωσε τη δυνατότητα ν' αναπτυχθεί ως πόλη, ταχύτερα από κάθε άλλη συνοικία του Βόλου. Όλες οι δημοτικές αρχές και δήμαρχοι της Νέας Ιωνίας, μέσα σ' αυτά τα 60 χρόνια, μέσα στα πλαίσια του τότε εφικτού (σφικτός εναγκαλισμός της τοπικής αυτοδιοίκησης από την κεντρική εξουσία και τους τοπικούς βουλευτές και πολιτευτές, με ελάχιστους πόρους από διάφορες φορολογίες των δημοτών) και πέτυχαν το καλύτερο δυνατόν για τον πρώην προσφυγικό συνοικισμό, που μέσα σε μια δεκαπενταετία, αφού γκρέμισε εκείνο το «*αίσχος των κοινόχρηστων αποχωρητηρίων και πλυσταριών*», απέκτησε δίκτυο ύδρευσης και δρόμους...με τσιμέντο, που τους ζήλευαν όλοι και «έτριβαν» τα μάτια τους στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων, πώς ένας δήμαρχος (Απόστολος Βολίδης) κατασκευάζει τέτοια έργα...σε προσφυγούπολη.

Κι έτσι σιγά-σιγά, αλλά σταθερά, μέσα σε 60 χρόνια έγινε αυτή η Νέα Ιωνία, που γνωρίζουμε σήμερα. Στην περιοχή της ανεγέρθηκαν, εκτός από την Ευαγγελίστρια, ωραίες εκκλησίες και δημιουργήθηκαν μεγάλες εκπαιδευτικές και αθλητικές υποδομές, με πάρκα και ελεύθερους χώρους πρασίνου (εκτός από τη στενότητα των πρώτων προσφυγικών). Οι πολιτικοί και κοινωνικοί αγώνες των πολιτών της, καθώς και το ιδιαίτερο πολιτιστικό της πρόσωπο έχουν πάντα μια εικόνα δημιουργικής προόδου. Επίσης στη Νέα Ιωνία υπάρχουν πολιτιστικές και αθλητικές υποδομές υπερτοπικής εμβέλειας (Συνεδριακό Κέντρο Θεσσαλίας, Πανθεσσαλικό Στάδιο). Όλα αυτά δίνουν και αέρα στην πόλη της Νέας Ιωνίας, αλλά και στο πολεοδομικό συγκρότημα του Βόλου, γενικότερα.

Βέβαια, σήμερα, οι συνθήκες και οι προϋποθέσεις προόδου έχουν διευρυνθεί και η ανάπτυξη κάθε περιοχής είναι προβληματισμός, που ξεπερνά τα στενά τοπικά όρια και, με αυτό το πρίσμα, αρχίζει να γίνεται λόγος για συνένωση των δύο όμορων δήμων, Βόλου και Νέας Ιωνίας, σε έναν δήμο με δυνατότητα απορρόφησης μεγάλων κονδυλίων και τη συνεπακόλουθη εκτέλεση ανάλογων έργων.

Με σεβασμό και αγάπη στην ιστορία της Νέας Ιωνίας, ας αναπτυχθεί ένας διάλογος, μακριά από ιδιοτέλειες και πρόσκαιρα συμφέροντα και ας αποφασισθεί το καλύτερο για τον Βόλο και τη Νέα Ιωνία ως ενιαίο πολεοδομικό συγκρότημα. Μπορεί να γίνει αυτό; Η Νέα Ιωνία έχει δική της ταυτότητα, μνήμες, ζωή, δύναμη και μέλλον και είναι έτοιμη να δώσει τη δημιουργική της πνοή στην πόλη του Βόλου, όπως τότε το 1924. Τα 60 χρόνια-βήματα προόδου της Νέας Ιωνίας- πρέπει να συνεχιστούν.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 3 Ιουνίου 2007)

* * * *

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (χωρίς τις σημειώσεις), Κυριακή 9 Μαρτίου 2008)

Μνημόσυνο δύο πνευματικών ανθρώπων

23. Ο Μένιος Μουρτζόπουλος για το έργο του Παναγιώτη Κατσιρέλου

Πέρασε ακριβώς ένας χρόνος από τότε που «έφυγε» από κοντά μας (10 Μαρτίου 2007) ο σεμνός λογοτέχνης από τη Νέα Ιωνία, Παναγιώτης Κατσιρέλος. Και, κατά συγκυρία, πέρασαν τρία σχεδόν χρόνια (3 Απριλίου 2005), που μας «λείπει» ο γνωστός διανοητής του Βόλου, Μένιος Μουρτζόπουλος. Και οι δυο τους-πνευματικοί φίλοι- είχαν συναντηθεί, επίσημα, πριν 27 χρόνια (18-12-1980), στην τελετή απονομής του μεταλλίου του Δήμου Νέας Ιωνίας στον Παναγιώτη Κατσιρέλο, από τον τότε δήμαρχο της Νέας Ιωνίας, αείμνηστο, Ανδρέα Βαλαχί. Στην τελετή εκείνη μίλησαν για το έργο του Παναγιώτη Κατσιρέλου ο Χαράλαμπος Χαρίτος, σήμερα καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ο λαογράφος-εκπαιδευτικός και συγγραφέας Γιώργος Θωμάς. Ο υπογράφων, τότε, με ένα μαγνητόφωνο, κατέγραψε τις ομιλίες τους και με τη φωτογραφική του μηχανή έβγαλε σχετικές φωτογραφίες.

Σήμερα, Κυριακή 9 Μαρτίου 2008, που γίνεται το ετήσιο μνημόσυνο του

Ο Παναγιώτης Κατσιρέλος (αριστερά) και ο Μένιος Μουρτζόπουλος (δεξιά) κατά την τελετή τιμητικής διάκρισης από τον Δήμο Νέας Ιωνίας (μετάλλιο- δήμαρχος Ανδρέας Βαλαχής) στην Πνευματική Εστία Νέας Ιωνίας στο τουριστικό περίπτερο (18-12-1980) .

συγγραφέα μας Παναγιώτη Κατσιρέλου, θεώρησα ότι θα ήταν για όλους μας ψυχική ανάγκη να απομαγνητοφωνήσω από το αρχείο μου τα λόγια, που είπαν τότε, οι δυο αείμνηστοι πνευματικοί άνθρωποι, ο συγγραφέας Παναγιώτης Κατσιρέλος και ο πολυεδρικός διανοητής του Βόλου Μένιος Μουρτζόπουλος και ν' ακούσουμε τις ανεπιτήδευτες και ειλικρινείς τους σκέψεις για τη λογοτεχνία και την τέχνη.

Παρακάτω παραθέτω για μνημόσυνο, αποσπάσματα από τις ομιλίες τους με τις φωτογραφίες τους, για να «ζήσουμε» λίγο κοντά τους και να πάρουμε το πνευματικό τους άρωμα.

Παναγιώτης Κατσιρέλος :

«Αγαπητοί μου φίλοι, όλοι εσείς. Η συγκίνησή μου είναι μεγάλη αυτή την ώρα και σας ευχαριστώ όλους για την αγάπη σας και την παρουσία σας στην πνευματική ετούτη συγκέντρωση, που διοργανώθηκε προς τιμή μου.

Δεν ξέρω αν πραγματικά αξίζω αυτής της μεγάλης τιμής, που μου επιφυλάξατε. Αυτό θα το δείξει ο χρόνος, δηλ. η αντοχή του έργου μου. Αλλά είναι αλήθεια, πως από τη στιγμή που πήρα την απόφαση, μεγάλος πια στην ηλικία, να γράψω, από υποχρέωση για την πόλη μας Νέα Ιωνία και να τυπώσω το βιβλίο μου «Στάση Μαυρομάτη», διαπιστώθηκε και κάτι άλλο σημαντικό για το άτομό μου, εκτός από τη σπουδαιότητα να πω την ιστορία της δημιουργίας του. Επειδή έγραψα το κείμενο μου σε είδος μυθιστορίας αμέσως αναγνωρίστηκε το λογοτεχνικό μου ταλέντο. Έτσι σπρωγμένος πιότερο από τον κατοπινό φίλο μου, διακεκριμένο κριτικό Ηλία Ζώγα, ο οποίος μου έγραψε, πως πια δεν έχω το δικαίωμα να σταματήσω ή να ξαναμπώ πάλι στο καβούκι μου, αλλά αντίθετα έχω υποχρέωση απέναντι σ' αυτούς που με ξεχώρισαν και απέναντι στα ελληνικά γράμματα, ασχολήθηκα συστηματικά με την πεζογραφία, για να με βραβεύσει η Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών και να με ανακηρύξει στη Γενική Συνέλευση Τακτικό Μέλος της για να τύχωτούτης της σημερινής εκδήλωσης.

Δεν μπορώ παρά να ευγνωμονώ τη ζωή, που με κράτησε ζωντανό ως εδώ, για να γευτώ κάτι τέτοιες σπάνιες χαρές, γιατί συνήθως οι πιότεροι δημιουργοί τιμούνται, όταν είναι πεθαμένοι»

Μένιος Μουρτζόπουλος :

«Δεν είχα σκοπό, βέβαια, να προσθέσω τίποτα σε όσα τέλεια μίλησε ο φίλος μου ο Χαράλαμπος ο Χαρίτος, ούτε και θα συμπληρώσω τον Γιώργο το Θωμά .. Είχα την τύχη να μου σταλούν τα βιβλία του αγαπητού μου συγγραφέα από τον ίδιο και αυτό το θεωρώ μια τιμή και βέβαια είχα την υποχρέωση να τα μελετήσω και να προσπαθήσω μέσα μου να τα εντάξω για να μπορώ να τα καταλάβω ταχύτερα, να τα εντάξω στον παιδευτικό χώρο, στον οποίο έπρεπε να ενταχθεί. Είμαι ευτυχισμένος σήμερα που μπορώ, αποτολμώ αυτό το πράγμα, γιατί εγώ δεν γράφω, δεν είμαι κριτικός,

να πω τη γνώμη μου, για το πού εντάσσονται αυτά τα έργα. Θυμίζω, ότι η γνώμη την οποία θα σας πω, ανεξάρτητα προς την αξιολογία της, τελικά, θα είναι μια γνώμη η οποία θα δικαιωθεί. Παριστάμεθα σε μία εποχή που δυστυχώς αρνιέται όλο και περισσότερο τον ουμανισμό¹. Αυτή η θαυμαστή τάση του ανθρώπινου πνεύματος να χαρίσει τα πάντα για τον άνθρωπο, να θεωρήσει όλη την ικμάδα στις ανθρώπινες δραστηριότητες, στο ανθρώπινο πρόσωπο, αυτή βάλλεται και πολλές φορές με προφάσεις καθαρά ουμανιστικές....

Οι δημιουργίες του ανθρώπου και το φοβερό επίπεδο, που πραγματικά ο άνθρωπος έχει φθάσει, κι αν δεν το ομολογεί, γιατί φοβάται να μη θεωρηθεί καθυστερημένος, νιώθει ξένος μέσα σ' αυτό το εφιαλτικό σύμπαν, που του χαρίζει σήμερα μεγάλο μέρος της τέχνης, παράλληλα δρα το μεγάλο ποτάμι του ουμανισμού, το οποίο από την αρχαία Ελλάδα, μέσα στο Βυζάντιο, στην Αναγέννηση και κυρίως τους μεγάλους αιώνες του Διαφωτισμού, αλλά πρωτίστως του Ρομαντισμού και του Ρεαλισμού, ένα ζείδωρο ποτάμι δίδει ζωή στο ανθρώπινο πνεύμα και μέσα του, όταν βυθιζόμαστε καταλαβαίνουμε, γιατί είμαστε άνθρωποι και γιατί αξίζει να ζούμε σαν άνθρωποι... Σ' αυτό το ποτάμι μέσα εντάσσεται το έργο του Κατσιρέλου. Είναι ένα έργο βαθιά ουμανιστικό Δεν αξιολογώ ούτε την καλλιτεχνική του, ούτε τη φιλοσοφική του αξία. Τοποθετώ όμως το έργο αυτό μέσα σ' αυτή την ουμανιστική πορεία και πρέπει να τονίσω ότι, αντιμετωπίζοντας το έργο του Κατσιρέλου, αισθανόμαστε πραγματικά αυτή την πνοή του ουμανισμού, η οποία μας παίρνει και μας προχωράει και νιώθουμε τον εαυτό μας πραγματικά μέσα στον αέρα του ουμανισμού. Αυτός ο αέρας του ουμανισμού, που μέσα του κινείται το έργο του Κατσιρέλου, είναι ο μεγαλύτερός του έπαινος.

Θα τον κατατάξουν γραμματολόγοι, καθαρά τεχνικοί, στο μεγάλο κεφάλαιο αυτό που λέγεται αληθογραφία, είναι δηλαδή το παράπονο των ταπεινών και καταφρονεμένων του παλιού κόσμου που χάνεται, γιατί ο κόσμος άλλαξε και άλλαξε για Ανατολή και Δύση. Δεν είναι ο ίδιος και δεν έχουμε πια τα ίδια θέματα πάλι, που είχαμε άλλοτε, δηλ.. τον κόσμο του Γκόρκυ², τον κόσμο του Παναΐτ Ιστράτη³, τον κόσμο του δικού μας Βουτυρά⁴, άδικα ξεχασμένου, τον κόσμο του λούμπεν⁵... Γιατί και μέσα στο αληθογραφικό έργο, δεν παρουσιάζεται πάντοτε ο ουμανισμός,. Το έργο του Κατσιρέλου είναι βαθιά ουμανιστικό και γι' αυτό τον λόγο δεν βλέπει μόνο την Ελλάδα από την έκταση της φτώχειας, βλέπει την Ελλάδα από τη δίψα της δικαιοσύνης, διαπνέεται κι από την αρχοντιά και από την αριστοκρατικότητα του ανθρώπου και διαχέεται ένα μεγάλο μήνυμα αυτής

της αυτούσιας αρχοντιάς και αριστοκρατικότητας, η οποία φαίνεται να πηγάζει από το έργο του.

Δεν μας ενδιαφέρει η γραμματολογική κατάταξη, μας ενδιαφέρει το έργο. Το έργο αυτό, τούτο το έργο του Κατσιρέλου είναι ένα έργο ουμανισμού. Δεν μπορεί να θεωρηθεί έργο ουμανισμού η άρνηση του ανθρωπίνου λόγου στον Μπέκετ.⁶ Δεν μπορεί να θεωρηθεί έργο ουμανισμού ο μηδενισμός, δε θα αναφέρω συγγραφέα. Δεν μπορεί να θεωρηθεί έργο ουμανισμού η αναρχία. Δεν είναι μόνον η ατμόσφαιρα των πόλεων μας. Εξακολουθεί να υπάρχει το φεγγάρι, εξακολουθεί να υπάρχει ήλιος, εξακολουθεί να υπάρχει η ζεστή αγκαλιά της γυναίκας, εξακολουθεί να υπάρχει η τρυφερή σάρκα του παιδιού, εξακολουθεί να υπάρχει η αγάπη του ανθρώπου για τον άνθρωπο, εξακολουθεί να υπάρχει το ειδύλλιο, εξακολουθεί, πάνω από όλα, να υπάρχει άνθρωπος, ο οποίος κι αν σήμερα μέσα στα έργα του φαίνεται δέσμιος σ' όλο τον κόσμο, θα περάσει κι αυτόν το δεσμό, όπως πέρασε και τα άλλα. Υπάρχει το μεγάλο, το αιώνιο μήνυμα του ανθρώπου, που το βλέπουμε να ξεκινάει μέσα από την ίδια την αρχαία Ελλάδα. Το βλέπουμε να πορεύεται μέσα στα σκοτάδια της ιστορίας, το βλέπουμε να αντιδρά και να αντιστέκεται στις βαρβαρικές επιδρομές, μέσα στις φοβερές επιδημίες, το βλέπουμε να νικάει τη φτώχεια, το σκοτάδι και το κρύο. Αυτό το μήνυμα του ανθρώπου το οποίο δικαιώθηκε, διότι ο άνθρωπος προχωράει, διότι η εικόνα του Θεού δικαιώνεται καθημερινώς, αυτό το μήνυμα είναι το ζείδωρο μήνυμα, το οποίο πραγματικά είναι αυτό, που αξίζει μέσα στην καλλιτεχνική προσπάθεια του ανθρώπου. Αυτού του μηνύματος ο αέρας μας φέρνει το έργο του τιμώμενου. Και είμαι ευτυχής που μπόρεσα μ' αυτά τα λίγα να σας πω, να το τονίσω, διότι δεν έπρεπε να τελειώσει η αποψινή συγκέντρωση χωρίς να δούμε τον Παναγιώτη Κατσιρέλο σαν ουμανιστή. Και σαν τέτοιο τον χαιρετώ, αν θέλετε.».

Ας είναι αιώνια και σεβαστή η μνήμη των αείμνηστων αυτών συμπολιτών μας, του Παναγιώτη Κατσιρέλου και του Μένιου Μουρτζόπουλου, που πορεύτηκαν τον τραχύ δρόμο της πνευματικής δημιουργίας με ζωτικότητα, ήθος και ελευθερία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :

¹ .Ουμανισμός (Φιλοσοφία): Θεωρία και στάση ζωής, που τοποθετεί τον άνθρωπο υπεράνω όλων των άλλων αξιών, που πιστεύει κυρίως στον πολιτισμένο - μορφωμένο άνθρωπο ως αξία (Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γ.Μπαμπινιώτη, Αθήνα 1998, σ. 1298).

² . Γκόρκι Μαξίμ. Ρώσος συγγραφέας (1868-1936) θεμελιωτής του σοσιαλιστικού ρεαλισμού.

³ . Ισνράτι Παναΐτ . Ο Ελληνορουμάνος συγγραφέας Βαλσαμής Γεράσιμος (1884-1935).Το έργο του είναι αφιερωμένο στους φτωχούς και αδικημένους, τους οποίους παρουσιάζει με απαράμιλλο τρόπο.

⁴ . Βουτυράς Δημοσθένης (1872-1958). Διηγηματογράφος. Τον συγκίνησαν ιδιαίτερα οι περιπέτειες της φτωχολογιάς. Παρέμεινε ο απολογητής των καημών του φτωχόκοσμου, εκφραστής του καιρού του και του πόνου για τον άνθρωπο, που παρουσιάζει μέσα στα 500 και πλέον διηγήματά του.

⁵ . Λούμπεν (Κοινωνιολογία). Αυτός που έχει χάσει τα προνόμια της τάξης στην οποία κανονικά ανήκε, στερημένος από δικαιώματα και ζει στο περιθώριο (άνεργοι, άστεγοι, μικροπαράνομοι κ.λπ.).

(Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γ.Μπαμπινιώτη, ό. π. σ.1028)

⁶ . Μπέκετ Σάμουελ (1906-1989). Ιρλανδός ποιητής, μυθιστοριογράφος, δοκιμιογράφος και δραματουργός, που τιμήθηκε με το Βραβείο Νομπέλ για τη Λογοτεχνία (1969).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (χωρίς τις σημειώσεις), Κυριακή 9 Μαρτίου 2008).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τετάρτη 1 Ιουνίου 2011 στη σελίδα «Το βήμα του πολίτη» ως επιστολή)

24. Η ιστορία της πλατείας Ευαγγελίστριας

Τώρα τελευταία, γίνεται πολλή συζήτηση για την πλατεία της Ευαγγελίστριας και επειδή ακούστηκαν ανιστόρητα πράγματα, επιτρέψατέ μου να αναφερθώ επιγραμματικά στην ιστορία αυτής της πλατείας, που έχει τη "δική της ιστορία" δεμένη με τη ζωή των κατοίκων της Νέας Ιωνίας από το 1924.

Όταν σχεδιάστηκαν και άρχισαν να κτίζονται τα πρώτα μονοκάμαρα "σπίτια" του λεγόμενου προσφυγικού συνοικισμού του Βόλου, που από την ημέρα της θεμελίωσης του (Κυριακή 15 Αυγούστου 1923), "επωνομάστη Νέα Ιωνία", η πλατεία αυτή (μοναδική), στην έκταση που βρίσκεται και σήμερα, ήταν στο βορειοδυτικό άκρο των 10 λεγόμενων "Τετραγώνων" με τα 776 "σπίτια", που περικλειόταν από τους δρόμους Δημοκρατίας, τότε Σινώπης (νότια), Μαγνησίας (ανατολικά), Μαιάνδρου (βόρεια) και Κρήτης, τότε Νικομηδείας (δυτικά).

Την πλατεία αυτή την έτεμνε σε δύο τμήματα η προέκταση της 2ας Νοεμβρίου, που έφθανε μέχρι την είσοδο του στρατοπέδου (Σύνταγμα, το λέγανε τότε) και είχε το όνομα "οδός Χαλκηδόνος" από το 1927. Κανένας όμως δεν την ήξερε με αυτό το όνομα, ούτε άλλωστε υπήρχε και καμιά σχετική πινακίδα και όλοι λέγαμε τον δρόμο αυτόν "Φαρδύ", επειδή, πράγματι ήταν ο πιο φαρδύς δρόμος των γύρω μονοκάμαρων σπιτιών,

Η πλατείας Ευαγγελίστριας («25^{ης} Μαρτίου 1821») στις 15 Αυγούστου 1994 (Φώτο-αρχείο του συγγραφέα)

θύμιζε τον "Φαρδύ" της Σμύρνης και ήταν ο μοναδικός δρόμος στρωμένος με άσφαλτο, χάρη, που οδηγούσε από τον Βόλο στο Σύνταγμα.

Από το 1924 που κατοικήθηκε με τα 10 Τετράγωνα, άρχισαν να λειτουργούν τα δύο «προσφυγικά» δημοτικά σχολεία σε δύο διώροφα στα ανατολικά της πλατείας (στις γωνίες της οδού Τενέδου) –υπάρχουν ακόμη σήμερα- και οι μαθητές-τριες είχαν ως αύλειο χώρο την πλατεία μέχρι το 1932, που μετακόμισαν στα νέα μεγάλα σχολεία, το 1933.

Υπάρχουν ακόμη πληροφορίες, ότι στα πρώτα χρόνια, 1924 και μετά, η πλατεία, μεγάλη αλάνα καθώς ήταν, χρησιμοποιήθηκε ως γήπεδο της ομάδας ΝΙΚΗΣ. Μάλιστα σε ένα δωμάτιο στα διώροφα, που είναι στα δυτικά, ήταν τα γραφεία και αποδυτήρια μαζί. Όσο για φίλαθλο κοινό, ακούσαν οι πρόσφυγες από τα γύρω Τετράγωνα, τα Τσιμεντένια και τα Τζαμαλιώτικα.

Σ' αυτή την πλατεία κτίστηκε το 1926 από το Δήμο Παγασών (δήμαρχος Σπύρος Σπυρίδης) η πρώτη μικρή Ευαγγελίστρια (20 μ. μήκος με 10 μ. πλάτος) στο δυτικό μέρος της και δίπλα από την εκκλησία ένα καμαράκι για να μένει ο/η νεωκόρος. Στο νότιο μέρος, εκεί που βρίσκεται σήμερα το εικονοστάσι-παρεκλήσι της Αγίας Αικατερίνης ήταν για χρόνια το περίπτερο

του "Μιλτιάδη" που πουλούσε τσιγάρα και σπέρτα και λίγο πιο πάνω, στα δεξιά του σημερινού συντριβανιού, υπήρχαν υπαίθρια ουρητήρια (!) με μεταλλικά παραπετάσματα. Στη νοτιοδυτική γωνιά (απέναντι από την Εθνική Τράπεζα) υπήρχε ένα μονόχωρο κτίσμα, που ήταν υποσταθμός της ηλεκτρικής εταιρείας Βόλου. Όλη η έκταση της πλατείας ήταν ένα ξερό "μπαίρι" με χώματα και χαλίκια και μόνο στα νότια της μικρής Ευαγγελίστριας είχαν φυτέψει δυο μικρά πλατάνια, τα οποία έμειναν ανεμικά, λόγω της έλλειψης του νερού και χρησίμευαν σε μας τα παιδιά να παίζουμε με δυο ομάδες "αμπαρίζα".

Το όνομά της φαίνεται (1933) ως "Πλατεία Σμύρνης", αλλά όλοι την έλεγαν "Πλατεία Ευαγγελίστριας", όπως και σήμερα, που, αν και επίσημα έχει όνομα "Πλατεία 25ης Μαρτίου 1821" (Απόφαση ονοματοθεσίας Δ. Σ. Δήμου Νέας Ιωνίας 40η / 23-03-1961 επί δημάρχου Αποστόλου Βολίδη), συνθηθίζουμε και τη λέμε "Πλατεία Ευαγγελίστριας". Το 1940 στο νοτιοδυτικό μέρος κτίστηκε ένα υπόγειο τσιμεντένιο καταφύγιο σε σχήμα Π και όταν ούρλιαζε η σειρήνα του συναγερμού κρυβόμασταν εκεί μέσα. Αργότερα (1960-64), αυτή την έκταση που περικλειόταν το καταφύγιο, τη μπάζωσαν και έγινε το βάθρο, όπως είναι σήμερα, για να στηθεί το άγαλμα της Ελευθερίας.

Αυτή η εικόνα της πλατείας (ένα ξερό "μπαίρι") χωρισμένη στα δύο, έμεινε μέχρι το 1947 - 48, όταν η πρώτη δημοτική αρχή με δήμαρχο τον Ευάγγελο Καραμπατζάκη, προκειμένου να κτισθεί η νέα μεγάλη Ευαγγελίστρια στη μέση πλέον της πλατείας και όχι στο δυτικό άκρο, που ήταν η παλιά, ενεργεί να γίνει τροποποίηση του σχεδίου πόλης και έτσι καταργείται η οδός Χαλκηδόνος (Φαρδύ) μεταξύ Δορυλαίου και Χρήστου Λούλη (τοτε Μιλήτου) και καθιερώνεται η κυκλική κίνηση, όπως είναι σήμερα. Όλα τότε τα οχήματα και η αστική συγκοινωνία (No 1) κινούνται κυκλικά μέσα σε σύννεφα σκόνης των γύρω χωματόδρομων, που μάταια η καταβρεχτήρα του δήμου κατάβρεχε. Στο μεταξύ επί Μητροπολίτου Ιωακείμ τίθεται ο θεμέλιος λίθος του νέου μεγάλου ναού της Ευαγγελίστριας (15 Μαΐου 1949) στη μέση της πλατείας και αρχίζει να "σηκώνεται" με προσωπική εργασία και εισφορές των κατοίκων της Νέας Ιωνίας και όχι μόνο.

Αυτή η κατάσταση θα κρατήσει περίπου 12-14 χρόνια μέχρι που εκλέχθηκε δήμαρχος Νέας Ιωνίας ο Απόστολος Βολίδης (1959 -1964), τότε που η Νέα Ιωνία μετατράπηκε σε ένα απέραντο "εργοτάξιο", χάρη σε ένα πρόγραμμα το Οργανισμού Ασφάλισης Απασχολήσεως Ανέργειας, (Ο.Α.Α.) της κυβέρνησης Κων. Καραμανλή και έγιναν πολλά έργα οδοστρωμάτων με μπετόν! Την περίοδο αυτή, γύρω στο 1960-64 η πλατεία Ευαγγελίστριας πήρε τη μορφή που έχει μέχρι σήμερα. Κατασκευάστηκε

γύρω-γύρω τοιχίο με πελεκητές πέτρες (βοήθησε το 726 Τάγμα Μηχανικού), χωρίστηκε σε παρτέρια, πλακοστρώθηκαν οι διάδρομοι και γύρω τα πεζοδρόμια, κατασκευάστηκε το συντριβάνι, οι πέργκολες, δένδροφυτεύθηκε μέσα κι έξω και μπαζώθηκε το παλιό καταφύγιο του 1940 και διαμορφώθηκε ο χώρος για να στηθεί εκεί το Ηρώο της πόλης. Στο μεταξύ το έργο ανέγερσης της Ευαγγελίστριας συνεχίζεται και τις 22 Μαΐου 1966 γίνονται τα εγκαίνια επί Μητροπολίτου Δαμασκηνού και δημάρχου Νέας Ιωνίας Γεωργίου Μπαλή με τοποθέτηση του ρολογιού της πόλης στο καμπαναριό με την ευθύνη του Δήμου Νέας Ιωνίας.

Επί δημάρχου Κων. Σιουγιουλτζόγλου στο νοτιοανατολικό μέρος τοποθετήθηκε η μαρμάρινη προτομή του Εθνομάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης (έργο Νικόλα 25-11-1970) και επί δημάρχου Σπύρου Ζαχογιώργου εγκαινιάστηκε το Ηρώο στις 10-09-1972 (μαρμάρινο άγαλμα της Ελευθερίας, έργο Νικόλα 1971). Το 1992 επί Μητροπολίτου Χριστοδούλου τοποθετείται στη νότια βάση του καμπαναριού αναθηματική ορειχάλκινη παράσταση (έργο Μ. Παπαδάκη 1992) και μαρμάρινη ενεπίγραφη πλάκα των εθνο-ιερομαρτύρων του 1922 και, το 1994, πάλι επί Μητροπολίτου Χριστοδούλου, στη δυτική βάση του καμπαναριού, φιλοτεχνείται μεγάλη ψηφιδωτή σύνθεση (του μαΐστορος Παύλου Σαρφατή), που απεικονίζει την επίσκεψη του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Δημητρίου Α΄ στην Ευαγγελίστρια και την υποδοχή του από τις εκκλησιαστικές αρχές του τόπου και τον λαό. Επί δημάρχου Στέφανου Φούσκη (24-03-2003), τοποθετήθηκε στο βορειοδυτικό μέρος της πλατείας η ορειχάλκινη προτομή του δημάρχου Απόστολου Βολίδη (έργο Τσουκνιδή) και τελευταία (2010) τοποθετήθηκε στη δυτική είσοδο του ναού (αριστερά) εκκλησίδιο - προκατασκευασμένο της Αγίας Παρασκευής.

Αυτή είναι σε συντομία η ιστορία της πλατείας Ευαγγελίστριας και των διαφόρων κτισμάτων και έργων τέχνης, αλλά προπαντός μνήμης, που βρίσκονται σ' αυτή.

Είναι προφανές, νομίζω, η σύνδεση της πλατείας αυτής με τη ζωή της Νέας Ιωνίας από το 1924 μέχρι σήμερα, 87 χρόνια, και δικαιολογημένη η ευαισθησία των κατοίκων της για το τι γίνεται ή τι θα γίνει σ' αυτή.

Δημοσιεύτηκε στη ΘΕΣΣΑΛΙΑ (Τετάρτη 1 Ιουνίου 2011) στη σελίδα «Το βήμα του πολίτη» ως επιστολή).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» - ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ την Κυριακή 11 Μαρτίου 2012).

Μνήμες από τον λογοτέχνη της Νέας Ιωνίας 25. Πέντε χρόνια χωρίς τον Παναγιώτη Κατσιρέλο»

Πέρασαν πέντε χρόνια ακριβώς, ήταν και τότε Σάββατο, σαν και χθες και η κηδεία του έγινε, σαν και σήμερα (Κυριακή 11 Μαρτίου 2007), από τότε, που ο βραβευμένος λογοτέχνης από τη Νέα Ιωνία, Παναγιώτης Κατσιρέλος, μετακόμισε στη «γειτονιά» των αγγέλων, πλήρης ημερών (92 χρόνια, 1 μήνα και 1 ημέρα, όπως γράφει το βαπτιστικό του από τον ναό του Τιμίου Προδρόμου της Σμύρνης) και νιώθουμε την ανάγκη να ξαναμιλήσουμε μ' αυτόν και το έργο του, σε ένδειξη μνήμης και τιμής.

Φεύγοντας από την καμαρούλα της οδού Χρήστου Λούλη 34 της Νέας Ιωνίας άφησε στην πολιτισμική ιστορία της Νέας Ιωνίας (του Προσφυγικού Συνοικισμού) μια πολύτιμη πνευματική περιουσία – κληρονομιά, το σπουδαίο λογοτεχνικό- συγγραφικό έργο του, που περιλαμβάνεται μέσα στα 13 εκδοθέντα βιβλία του με πρώτο τη «Στάση Μαυρομάτη», που συμπυκνώνει τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 με την Τραγωδία της Σμύρνης, την προσφυγιά και την εγκατάσταση στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Αυτά συνολικά με τους τίτλους του είναι: Μυθιστορήματα («Στάση Μαυρομάτη», «Οι αρβύλες», «Οι ζωντανοί», «Ο άδειος δρόμος»), νουβέλες («Οι μαυραγορίτες», «Ο κλητήρας»), διηγήματα («Ο κύριος εγώ, ήμουν ο «ρε», «Ο μπουρζοά», «Η πορεία δεν έχει τελειωμό»), λεύκωμα ιστορίας-τουρισμού «Γνωριμία με τη Μαγνησία», χρονικό «Ο προσφυγικός συνοικισμός της σημερινής Νέας Ιωνίας», ενώ τιμήθηκε εν ζωή με τα παρακάτω βραβεία: «Βραβείο Λουντέμη» της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών (1979), «Μετάλλιο πόλης Νέας Ιωνίας Μαγνησίας» (1980), «Βραβείο Ειρήνης και Φιλίας Αμπντι Ιπεκσί» (1981 στην πρώτη του απόδοση), «Βραβείο Εστίας Νέας Σμύρνης (1982), «Τιμητικό Δίπλωμα «Εθνικής Αντίστασης» (1988), «Τιμητικό Δίπλωμα «Οι Φίλοι του Πηλίου» (1991), Τιμητική πλακέτα Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Ν.Ιωνίας-Μαγνησίας (1993), Τιμητική πλακέτα Πολιτιστικής Εστίας Μικρασιατών Ν.Ιωνίας «ΙΩΝΕΣ» (1994), Ανακήρυξη επίτιμου μέλους του ΔΗ.ΣΥ.Ν. Δήμου Ν. Ιωνίας- Μαγνησίας (1999).

Το όνομα «Παναγιώτης Κατσιρέλος» φέρει επίσημα, από τις 5 Δεκεμβρίου 2001, το 4^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, «τιμής ένεκεν».

Επίσης είχε αναγνωρισθεί ως Τακτικό Μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης στις 27 Νοεμβρίου 1980

και ταυτόχρονα του απονεμήθηκε (μικρή) τιμητική σύνταξη από την ίδια Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών για τις «σημαντικές του υπηρεσίες».

Πέρασαν όμως πέντε χρόνια και, δυστυχώς, πράγματα που είχαν δρομολογηθεί και ήταν αυτονόητα από τη Δημοτική Αρχή για να τιμηθεί και μετά θάνατο, δεν προχώρησαν. Και εξηγώ τους λόγους, που θεμελιώνουν αυτή την πικρή διαπίστωση:

1^{ος}. Πριν 5 χρόνια, τότε που «έφυγε» το 2007, η τότε Δημοτική Αρχή της Νέας Ιωνίας, έκανε σκέψεις και έδωσε υποσχέσεις – ύστερα από πρόταση του κ. Χαράλαμπου Χαρίτου, καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας - για να αξιοποιηθεί η «καμαρούλα» στα προσφυγικά Τετράγωνα, που έμενε ο Παναγιώτης Κατσιρέλος και να γίνει ένα μουσείο του συγγραφέα, όπως π.χ. το σπίτι του Παπαδιαμάντη στη Σκιάθο. Δεν έγινε τίποτα.

2^{ος}. Τον Μάρτιο του 2010, που η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών «ΙΩΝΕΣ» οργάνωσαν μια τιμητική εκδήλωση για τα 3 χρόνια μνήμης του Παναγιώτη Κατσιρέλου και επιδόθηκε δημοσίως στον παρευρισκόμενο Πρόεδρο του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Νέας Ιωνίας, Αίτηση και Πράξη του Δ.Σ. ΙΩΝΕΣ με την οποία ζητιόταν να ονομαστεί η Βιβλιοθήκη του Δήμου Νέας Ιωνίας σε «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΤΣΙΡΕΛΟΥ». Ακόμη δεν έγινε τίποτα.

3^{ος}. Είχε ζητηθεί από την Επιτροπή Ονοματοθεσίας Οδών και Πλατειών να τιμηθεί ο συγγραφέας με ονοματοθεσία στο όνομά της οδού, που διέρχεται μπροστά από το σπίτι του - η οδός Χρήστου Λούλη- από την Αναπαύσεως μέχρι τη Λεωφόρο Ειρήνης. Ακόμα η ονοματοθεσία βρίσκεται σε εκκρεμότητα.

Οι πνευματικοί άνθρωποι της Μαγνησίας, δημοσιογράφοι, λογοτέχνες, συγγραφείς και διανοούμενοι, κατά καιρούς, έχουν πει και έχουν γράψει πολλά για την αξία των λογοτεχνικών του έργων του Παναγιώτη Κατσιρέλου, αλλά και για τον ευθύ και ειλικρινή χαρακτήρα του. Περιορίζομαι, όμως λόγω χώρου, μόνο σε έναν, τον κ. Χαράλαμπο Χαρίτο, σήμερα Ομότιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ο οποίος μελέτησε και ανέδειξε το έργο του Παναγιώτη Κατσιρέλου, με τον οποίο είχε συνδεθεί με προσωπική φιλία. Είχε γράψει :

«Αυτός ο άνθρωπος αποτελεί σίγουρη πηγή αισιοδοξίας. Είναι στοχαστικός και θυμόσοφος. Ενήμερος για όσα συμβαίνουν γύρω μας. Το διαπεραστικό του βλέμμα κοιτάζει κριτικά του πάντες, αλλά κρύβει τόση αγάπη για τους ανθρώπους και τα καμώματά τους. Ο Κατσιρέλος έχει πια τη σοφία της φιλ-ανθρωπίας κι ανακαλύπτει φως κι όπου οι άνθρωποι έχουν βαθιά μεσάνυχτα. Δεν υποτίμησε ποτέ κανένα και κρύβει πεισματικά τις προσβολές που τούχουν κάνει. Είναι ένας μεγάλος άνθρωπος...».

Ο Παναγιώτης Κατσιρέλος δεν έφυγε από κοντά μας. Είναι δίπλα μας με τα έργα του, την ψυχή του και την ανάσα του, που είναι τυπωμένα στα βιβλία του με εκείνα τα εκφραστικά σκίτσα του.

Εμείς θα τον τιμήσουμε σήμερα στα πέντε χρόνια μνήμης του, διαβάζοντας ένα μικρό διήγημά του, που φαίνεται να είναι επίκαιρο στους δύσκολους καιρούς που ζούμε, από το βιβλίο του «Η πορεία δεν έχει τελειωμό», εκδόσεις Νικολαΐδη, 1987, σελ. 57, με τίτλο:

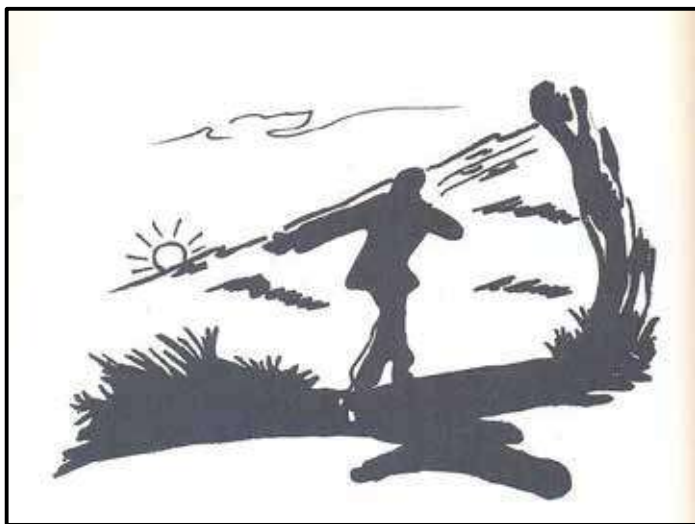
«Ο ΟΔΟΙΠΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΣΚΙΑ

- Προχώρα, προχώρα, σύντροφε !...προστάζει ο οδοιπόρος. Και βαδίζει άλλοτε ξεκούραστος, άλλοτε καταπονημένος.

- Τα βήματα της ζωής δε σταματάνε καμιά φορά!...λέει. Αλλά και να σβήσει το φως κι αν έρθει νύχτα, άλλη μέρα θ' ανατείλει πάλι !...Ο ήλιος έχει τη δύναμη πάντα να διώχνει το σκοτάδι, να σκορπίζει τη συννεφιά !...Τέτοια είναι η δύναμη της θέλησης!...

Η σκιά υπάκουη πότε τρέχει μπροστά του, πότε συμπορεύεται δίπλα του, πότε ακολουθεί πιστή το κατόπι του, δεμένη μαζί του.

- Ο άνθρωπος, βέβαια, παντού άνθρωπος είναι!...συνεχίζει να λέει. Η ψευτιά κι η αλήθεια του έχουν χίλια-δυο πρόσωπα !...Όμως μην απελπίζεσαι!... Όπως υπάρχει ο ήλιος στο σύμπαν, έτσι υπάρχει κι η ανθρωπιά!...Αυτή είναι καταχωνιασμένη στα κατάβραθα της ψυχής!...Θα ψάξουμε τα ίχνη της, θα βρούμε το μονοπάτι που οδηγεί σε δαύτη!...Θα έπρεπε να είχαμε και τρίτο μάτι στο πίσω μέρος του κεφαλιού μας να βλέπαμε αν μας πήρε καταπόδι ο κίνδυνος στη φυγή μας, αν δεν προσέξαμε κάποια φωτεινή ελπίδα που προσπεράσαμε στην πορεία μας, όταν μπροστά μας ξανοίγεται το βαθύ σκοτάδι του άγνωστου. Ωστόσο, η φύση που ξέρει τι κάνει, μας χάρισε μόνο δυο μάτια, γιατί μας θέλησε

Σκίτσο του Παναγιώτη Κατσιρέλου για το διήγημα αυτό, «Ο οδοιπόρος και η σκιά».

τολμηρούς!...Γι' αυτό και προχώρα σταθερά !...Είναι υποχρέωση κι ανάγκη σου!...Δεν υπάρχει άλλος δρόμος!...Κάποτε θ' ανταμώσουμε το φίλο!...Και τότες θα κάτσουμε παρέα του να γευτούμε την ευτυχία!...Θα σηκωθούμε να περάσουμε όλες τις θάλασσες των ωκεανών να τη φωνάξουμε, να διαβούμε τους κάμπους και τα βουνά της γης, να περπατήσουμε όλες τις ανοιχτές λεωφόρους, όλα τα σοκάκια και καλντερίμια του κόσμου!...Η ζωή που δεν τελειώνει με το θάνατο θα συνεχίζεται!...Μα η χαρά μας θα' ναι ζωγραφισμένη στο μούτρο της σκληρής ύπαρξης !...

Την ώρα εκείνη της κουβέντας του οδοιπόρου με η σκιά του, πέρα στη δύση, ο ήλιος πήγαινε να κρυφτεί πίσω από τον ολοκόκκινο ορίζοντα, ξεφτίζοντας ως την αφάνεια το σύντροφό του. Ήξερε όμως πως αυτό ήτανε προσωρινό και δεν έπαιζε ρόλο στην απόφαση... ».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» - ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ την Κυριακή 11 Μαρτίου 2012).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 15 Αυγούστου 2013)

Πριν 90 χρόνια 1923-2013

26. Η θεμελίωση του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας

«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 16 Αυγούστου 1923: «... ο Νομάρχης κ. Τσιτσιλίας είπε: «Ο αναγειρόμενος συνοικισμός ονομάζεται «Νέα Ιωνία».

Πριν 90 χρόνια και συγκεκριμένα την ημέρα της μεγάλης γιορτής της Παναγίας, τον Δεκαπενταύγουστο του 1923, στην πόλη του Βόλου συντελέστηκε ένα σημαντικό γεγονός. Τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του προσφυγικού συνοικισμού του Βόλου, που εξελίχθηκε στη σημερινή σφύζουσα από ζωή πόλη της Νέας Ιωνίας.

Βρισκόμαστε στον Βόλο, τον Μάιο του 1923. Η πόλη των 30 χιλ. περίπου κατοίκων (απογραφή του 1920 κάτοικοι 30.046) έχει δεχθεί γύρω στους 12 χιλ. πρόσφυγες, που διαμένουν «προσωρινά» σε σκηνές, σε αποθήκες, σε σχολεία, στην παλιά τούρκικη στρατώνα στην πλατεία Ρήγα Φεραίου και σε άλλα επίτακτα σπίτια.

Μαζί με τ' άλλα προβλήματα που απασχολούν την Πολιτεία για τους πρόσφυγες (διατροφή, εργασία, επαγγελματική αποκατάσταση κλπ.), το κυριότερο φαίνεται να είναι η μόνιμη και ανθρώπινη εγκατάσταση του πλήθους αυτού, γιατί όλα τ' άλλα, λίγο ως πολύ, βολεύονταν κατά κάποιο τρόπο.

Ένα ποικιλώνυμο πλήθος προσφύγων από διάφορα μέρη της Μικρασίας, του Πόντου και της Θράκης έχουν κατακλύσει την πόλη και δίνουν τη μάχη της επιβίωσης και της προσαρμογής. Η ομαδική συγκατοίκηση σε καταυλισμούς σκηνών, μέσα στις καπναποθήκες, στην παλιά στρατώνα, στα σχολεία, άρχισε να γίνεται αφόρητη και προβληματική. Στο μεταξύ έρχεται ο χειμώνας. Έπρεπε κάτι να γίνει και γι' αυτούς τους ανθρώπους, που ζούσαν διάσπαρτοι στην πόλη.

Οι πρόσφυγες διαβάζουν με έκδηλη χαρά την πρώτη είδηση ότι υπάρχει κάποια κινητικότητα για «την μελετωμένη ανέγερσι συνοικισμού διά τους πρόσφυγας» («ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», 11-05-1923): Ο «Μικρασιατικός Σύνδεσμος», ένας από τους δραστήριους προσφυγικούς συλλόγους της περιοχής μας, πανηγυρίζει για το γεγονός.

Και αρχίζουν οι εργασίες της εκσκαφής θεμελίων «Ως πληροφορούμεθα ήρχισεν από χθες η εκσκαφή των θεμελίων των οικημάτων του προσφυγικού συνοικισμού. Από σήμερα δε άρχεται και το κτίσιμο των θεμελίων. Η εργασία της οικοδομής θα εξακολουθήση εντατικώς ως μας εβεβαίωσαν» («ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», 09-08-1923)..

«Δόξα σοι ο Θεός», θα αναφώνησαν, με ανακούφιση οι πρόσφυγες!

Ο θεμέλιος λίθος

Με κασμάδες και φτυάρια άρχισε το σκάψιμο για τα θεμέλια των πρώτων σπιτιών του προσφυγικού συνοικισμού. Μέσα στο κατακαλόκαιρο-Αύγουστος μήνας- ένα σμάρι εργατών, οι πιο πολλοί απ' αυτούς θα ήταν πρόσφυγες, γυμνοί από τη μέση κι απάνω σκάβουν τη χέρσα γη του Ξερόκαμπου, κοντά στα 200 μέτρα πάνω απ' τον Κραυσίδωνα στην

προέκταση της οδού 2ας Νοεμβρίου. Εκεί θα κτίζονταν τα πρώτα σπίτια του συνοικισμού τα λεγόμενα «Τετράγωνα», γιατί οι μηχανικοί τα σχεδίασαν σε ομάδες - ομάδες, που η κάθε μια σχημάτιζε ένα τετράγωνο. Έργο όνειρο, έργο προσδοκία, έργο ζωής για τους πρόσφυγες. Τον Δεκαπενταύγουστο, στη μεγάλη γιορτή της Παναγίας, ορίστηκαν να γίνουν τα εγκαίνια.

Το ευχάριστο νέο μεταδόθηκε αστραπιαία από στόμα σε στόμα στους καταυλισμούς των προσφύγων. Οι «εκ Νικομηδείας» πρόσφυγες, που ζούσαν σε σκηνές γύρω στο Γυμναστήριο, αναγάλλιασαν. Αυτοί που ήταν «σταυλισμένοι» στην παλιά τούρκικη στρατώνα στην πλατεία Ρήγα Φεραίου και αγνάντευαν με χαρά προς το τέρμα της οδού 2ας Νοεμβρίου να πηγαινοέρχονται κάρα με οικοδομικά υλικά, δισιοσθάνθηκαν ότι κάτι καλό γίνεται γι' αυτούς. Οι «καταληψίες» των κεντρικών σχολείων του Βόλου αναθάρρησαν, γιατί κάποιες πληροφορίες έλεγαν ότι αυτοί θα βολεutoύν πρώτοι για να δοθούν οι αίθουσες στους μαθητές. Οι στοιβαγμένοι στις καπναποθήκες, που ζούσαν σε «πολυτελή διαμερίσματα», χωρισμένα με κουρελούδες και λινάτσες, έβγαλαν αναστεναγμό ανακούφισης, γιατί οπωσδήποτε και αυτοί θα έπιαναν σπίτι στον συνοικισμό, προκειμένου ν' ανοίξουν οι αποθήκες για δουλειά. Και οι άλλοι, που ήταν «βολεμένοι» σε επίτακτα σπίτια ή μοναχοί τους κατάφεραν να βρουν μια τρύπα για να βάλουν την οικογένειά τους, χάρηκαν, γιατί κάτι θα έμενε και γι' αυτούς.

Απόγευμα, λοιπόν, του Δεκαπενταύγουστου του 1923, ώρα 6 και μισή. Άρχισε ο Αγιασμός. Όλοι σιωπούν, όλοι σταυροκοπούνται. «Σώσον Κύριε τον λαόν σου...». Οι πρόσφυγες βιώνουν την ιερότητα της στιγμής. Αυτοί έφεραν από τις αλησμόνητες πατρίδες τους τα θρησκευτικά τους βιώματα και τις χριστιανικές τους παραδόσεις.

Μετά τον αγιασμό ο Νομάρχης Τσιτσιλίας πήρε με το μυστρί λάσπη κι έχτισε την πρώτη πέτρα. «Έθεσε τον θεμέλιον λίθον» συγκινημένος κι εκείνη τη στιγμή φώναξε το όνομα του συνοικισμού: «*NEA ΙΩΝΙΑ*».

Το όνομα φέρνει δάκρυα χαράς και συγκίνησης στους Μικρασιάτες. Φουσκώνουν τα στήθη τους από εθνική περηφάνια, γιατί μπορεί να έφυγαν από την ιωνική γη γυμνοί και πεινασμένοι, χάνοντας απ' τα μάτια τους την πανάρχαια ελληνική τους πατρίδα, τώρα όμως την κουβαλούν μέσα στις καρδιές τους, στις ψυχές τους και θ' ακούν το όνομά της κάθε μέρα : «*NEA ΙΩΝΙΑ*», «*NEA ΙΩΝΙΑ*»! Η «*Νέα*» τους «*Ιωνία*» θα γίνει η κιβωτός του μικρασιατικού Ελληνισμού, μια νέα πόλη με ανθρώπους τίμιους, εργατικούς, δημιουργικούς, που αγαπούν το Θεό, τη Ζωή και τον Άνθρωπο.

Την επόμενη ημέρα, Πέμπτη 16 Αυγούστου 1923, «*Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ*» σε τετράστηλη ειδησεογραφία στην πρώτη σελίδα στο άνω μέρος δεξιά, με ένα θερμό και εμπνευσμένο εισαγωγικό ενυπόγραφο σημείωμα με

τονισμένα γράμματα του Διευθυντή της, Τάκη Οικονομάκη, περιγράφει την τελετή εγκαινίων:

**Η «ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ» ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ
Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΤΕΛΕΤΗ**

Η χθεσινή τελετή της καταθέσεως του θεμελίου λίθου του προσφυγικού συνοικισμού υπήρξε μία από τα ας λευκάς και ωραίας νίκας μας εναντίον του εχθρού μας. Εις τον τελευταίον του λόγον, το κύκνειόν άσμα, ο αείμνηστος Νικ. Γεωργιάδης, τον οποίον εξεφώνησεν εις τα εγκαίνια της Νέας Αγχιάλου εις μία υψιπετή αποστροφήν είχε δώση μίαν μεγαλοπρεπεστάτην εικόνα των τοιούτων θριάμβων. «Εκεί καταστρέφονται πόλεις, εδώ ανεγείρονται πόλεις», εβροντοφώνησεν. «Εκεί ερημώνονται χώροι, εδώ ανθούν και ευημερούν. Εκεί καταστροφή, εδώ αναδημιουργία.

Εκεί ερήμωσις, εδώ ζωή. Εκεί οπισθοδρόμησις, εδώ πολιτισμός». Εις τα λόγια αυτά του αείμνηστου αναμορφωτού της πόλης μας περιέχεται όλη η σημασία της χθεσινής τελετής. Εις την μικρασιατικήν καταστροφήν και ερήμωσιν, την οποίαν ενήργησεν ο εχθρός, απαντώνμεν ημείς διά αναδημιουργίας και αναζωογονήσεως. Ποίον εκ των δύο αυτών έργων είνε το λαμπρότερον, το μαρτυρεί η λογική. Ποίον το αποτελεσματικώτερον ; Πολύ ταχέως θα το αποδείξη το σύντομον μέλλον.

ΟΙΚ.-

Σεμνή και επιβάλλουσα εγένετο η χθεσινή τελετή της καταθέσεως το θεμελίου λίθου του προσφυγικού συνοικισμού της πόλεώς μας. Εις τον τόπον όπου μετ' ολίγους μήνας θα αναπηδήση η ζωή μιας νέας πόλεως συνήλθον χθες αι αρχαί, διάφοροι επίλεκτοι πολίται της πόλεως, πλήθος κόσμου και πρόσφυγες των οποίων η συγκίνησις ήτο καταφανής. Τα μέλη της Επιτροπής του Ταμείου Περιθάλψεως με τον πρόεδρον κ. Λούλην επί κεφαλής υποδέχοντο τους προσερχομένους και ωδήγουν αυτούς εις το μέρος της τελετής. Εκ των πρώτων κατέφθασαν ο Νομάρχης κ. Τσιτσιλίας μετά του διευθυντού της Νομαρχίας κ. Μαργέλλου, αι αστυνομικαί, λιμενικαί κ.λπ. αρχαί της πόλεώς μας, ο Δημαρχών κ. Κουκιάδης μετά της δημαρχικής επιτροπής, τα προεδρεία των προσφυγικών συλλόγων κ.λπ. Η αργοπορία του ιερέως καθυστέρησεν την τελετήν ήτις ήρχισε την 6 ½ μ.μ. εν μέσω ζωηροτάτης συγκινήσεως των παρευρισκομένων προσφύγων. Εψάλη ο αγιασμός και μετ' αυτόν ετέθη ο θεμέλιος λίθος, ενώ ο Νομάρχης κ. Τσιτσιλίας έδιδε το όνομα του συνοικισμού. «Ο αναγειρόμενος συνοικισμός» είπεν «ονομάζεται «Νέα Ιωνία». Χειροκροτήματα ζωηρότατα έστεψαν το άκουσμα του ονόματος του συνοικισμού, όπερ εκρίθη λίαν επιτυχές. Μετά το πέρας της τελετής ο νομάρχης κ. Τσιτσιλίας εξεφώνησε

τον ακόλουθον λόγον...(και στη συνέχεια μίλησαν ο Δημαρχών κ. Κουκιάδης και εκ μέρους των προσφύγων ο κ. Δημ. Βαρδας)»

Οι ταλαιπωρημένοι πρόσφυγες άκουσαν τα λόγια των επισήμων, πήραν θάρρος κι άρχισαν να πυργώνουν ελπίδες και όνειρα για μια καλύτερη ζωή στη νέα τους πατρίδα, στη νέα τους πόλη, τη Νέα Ιωνία.

Ο Νομάρχης, Π. Τσιτσιλίας τους θύμιζε: «*Η Ιωνική Ελλάς δεν απέθανε* ».

Και βέβαια δεν πέθανε, σκέπτονται, αφού όλοι αυτοί είναι εδώ με την εθνική τους συνείδηση, την ελληνική τους παιδεία, την ορθόδοξη πίστη τους. Τα έχουν όλα μέσα τους και θα τ' αναστήσουν στη Νέα Ιωνία τους. Υπάρχουν όμως ελπίδες να γυρίσουν πίσω; Μπορεί ... Ποιός ξέρει ... Η καρδιά τους είναι εκεί ακόμα ...

Ακούνε τον Κουκιάδη, Δημαρχούντα, να τους ενθαρρύνει, λέγοντας:

«*Η πόλις του Βόλου σας θεωρεί αγαπητούς αδελφούς, εκλεκτούς πολίτας, ευγενείς μάρτυρας και θύματα της Ελευθερίας*» και συγκινούνται. Και μαζί του ζητωκραυγάζουν:

«*Ζήτω το Ελληνικόν Έθνος!*». «*Ζήτω η Ελληνική Φυλή!*»!

Ακούν, τέλος, τον εκπρόσωπό τους, αντιπρόεδρο του Μικρασιατικού Συνδέσμου Βάρδα, να λέει: «*Η πόλις του Βόλου θα είναι ιδιαίτερα πατρής μας*» και συμφωνούν.

Το βράδυ γύρισαν στα «σπίτια» τους. Άλλοι στις σκηνές τους, άλλοι στη στρατώνα, άλλοι στα σχολεία, άλλοι στις καπναποθήκες, με μια ευχή: Γρήγορα, πριν τους πιάσει ο χειμώνας, να βρίσκονται μέσα σε τοίχους και κάτω από κεραμίδια ενός δικού τους σπιτιού! Θα γίνει αυτό γρήγορα; Όχι. Θα περάσει το 1923 και τον Ιανουάριο του 1924, κάτω από δραματικές συνθήκες, θα εγκατασταθούν οι πρώτοι πρόσφυγες στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Αυτό θα το διαβάσουμε τότε.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Πέμπτη 15 Αυγούστου 2013)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 8 Σεπτεμβρίου 2013)

27. Μικρασιάτες πρόσφυγες στα Δημοτικά Σχολεία του Βόλου

Οι πρόσφυγες έδιναν μεγάλη σημασία στη μόρφωση και τα γράμματα. Εκεί στις πατρίδες τους οι ίδιοι πλήρωναν τους δασκάλους και φρόντιζαν ιδιαίτερα για τη μόρφωση των παιδιών τους. Εκεί είχαν ιδρύσει κατώτερα, μεσαία και ανώτερα σχολεία, όπου φοιτούσαν όσοι επιθυμούσαν και είχαν πρόοδο στα «γράμματα». Για τη μόρφωση των κοριτσιών λειτουργούσαν

Παρθεναγωγεία. Έτσι στα μεγάλα αστικά αλλά και ημιαστικά κέντρα, λειτουργούσαν ονομαστά σχολεία, σχολές, παρθεναγωγεία, διδασκαλεία, όπου φοιτούσαν τα ελληνόπουλα και οι ελληνοπούλες. Από αυτά τα πνευματικά ιδρύματα βγήκαν μεγάλοι επιστήμονες και διανοητές ή και απλοί δάσκαλοι και δασκάλες για να υπηρετήσουν σε ελληνικά σχολεία της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Καππαδοκίας, της Θράκης, μεταδίδοντας την ελληνική παιδεία και μόρφωση.

Δεν μπορούσαν, λοιπόν, παρά τις αντίξοες συνθήκες που τους βρήκαν να αδιαφορήσουν για τη μόρφωση των παιδιών τους. Αυτή την προθυμία εγγραφής των μικρών μαθητών στα δημοτικά σχολεία θα τη δούμε αποτυπωμένη με αριθμούς και ποσοστά στα τότε λειτουργούντα Δημοτικά Σχολεία του Βόλου μέσα στη κρίσιμη δεκαετία 1920-1930.

Τα αναγραφόμενα σχολεία συλλέξαμε από έρευνα, που διενεργήσαμε στις αρχές του σχολικού έτους 1991-1992, στα επίσημα βιβλία κάθε σχολείου (Μαθητολόγιο- Γενικός Έλεγχος). Από τον τόπο γεννήσεως των μαθητών π.χ. Σμύρνη, Πέργαμος κ. ά. ή τον χαρακτηρισμό «πρόσφυξ», που έγραφε ο διευθυντής στο περιθώριο, τους κατατάξαμε στη στήλη «πρόσφυγες μαθητές». Επίσης, από τα βιβλία καταγράψαμε και τη διεύθυνση «κατοικίας» τους εδώ στην πόλη του Βόλου, στοιχείο που και αυτό έχει κάποια σημασία για τη διασπορά των προσφύγων στις διάφορες συνοικίες της πόλης.

Τόπος κατοικίας και καταγωγής των προσφύγων μαθητών

Διεύθυνση κατοικίας προσφύγων μαθητών από το Α΄ Εξατάξιο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων Βόλου, σημερινό 1^ο Δημοτικό Σχολείο, συνοικίας Μεταμορφώσεως έχουμε πολλούς πρόσφυγες, γιατί υπήρχαν πολλές καπναποθήκες και σχολεία, όπου διέμεναν στοιβαγμένοι, ιδίως κατά τα δύο πρώτα έτη (1922 μέχρι 1924 και αργότερα). Ως «διεύθυνση κατοικίας» αναγράφεται στο Μαθητολόγιο: Παλαιοί στρατώνες (σ. σ. στην πλατεία Ρήγα Φεραίο. Εκεί διέμεναν πολλοί Θρακιώτες). Αποθήκαι: Τζανίδου, Ζαρκάδου, Γκλαβάνη, Κωνσταντινίδου, Βλαχάκη, Ασβεστά, Μελαχροινού. Σχολεία: Β΄ Παρθεναγωγείο, Σχολή Κοντογεωργίου, Β΄ Αρρένων, Β΄ Ελληνικόν Σχολείον, Β΄ Σχολείον Θηλέων, Δημοτικόν Θέατρον (σ. σ. Εκεί έμεναν πρόσφυγες από τη Σμύρνη), κατασκηνώσεις προσφύγων (σ. σ. Εννοεί ότι έμεναν σε σκηνές), παραπήγματα Τελωνείου, οικία Κοσμάδόπουλου, παρά τω ναώ Μεταμορφώσεως, παρά τας φυλακάς (σ. σ. Στην πλατεία Ρήγα Φεραίου), Ορφανοτροφείο, Άσυλον, εκτός σχεδίου, νέος συνοικισμός (σ. σ. Εννοεί τον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας, που άρχισε να κατοικείται ανεπίσημα από τον Φεβρουάριο του 1924. Έχει εγγραφές κατά τον μήνα Απρίλιο 1924 των μαθητών Γρηγορίου

Τριαντάφυλλου Σκαλίδη και Νικ. Χαλβατζόγλου). Επίσης σε άλλα σχολικά έτη αναφέρονται ως τόποι κατοικίας η αποθήκη Γκιζίκη (σ. σ. Είχε πολλούς πρόσφυγες από τη Γιάλοβα της Νικομήδειας), σχολ. έτος 1921-22, αποθήκες οδού Καποδιστρίου-2ας Νοεμβρίου, σχολ. έτος 1922-23, πέραν του Κραυσίδωνος (σ. σ. Εννοεί τον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας, σχολ. έτος 1924-25).

Μαθήτριες του Β' Δημοτικού Θηλέων Βόλου, σημερινό 2^ο Δ. Σ. Βόλου, συνοικίας Μεταμορφώσεως: Δειγματοληπτικά παρουσιάζουμε τον τόπο γέννηση (καταγωγής) των μαθητριών του Β' Δημοτικού Σχολείου Θηλέων Βόλου (Μεταμορφώσεως) κατά το σχολικό έτος 1924-25, όταν επί συνόλου 555 μαθητριών οι 159 ήταν προσφυγοπούλες (28,6 %). Αυτές οι 159 κατάγονταν από τα παρακάτω μέρη της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Θράκης, όπως φαίνεται στην οικεία στήλη του Μαθητολογίου: Αγαθούπολις (Αν. Θράκης), Αϊδίνιον, Άγιος Χαράλαμπος (Προύσας), Βουτζάς, Δαρδανέλλια, Εγγλεζονήσι, Θείρα, Κωνσταντινούπολις, Καδήκιοϊ (Γιάλοβας), Κόλδερε (Μαγνησίας), Λύγδα, Μαινεμένη, Μοσχονήσια, Νικομήδεια, Νέα Φώκαια, Οδεμήσιον, Ουσάκ, Πάνορμος, Πάφρα, Πέργαμος, Ρωσία, Σμύρνη, Σπάρτη Πισιδίας, Σεβδήκιοϊ, Τραπεζούς, Τρίπολις Πόντου, Χρυσάμπελος Αν. Θράκης.

«Προσφυγικά» Δημοτικά Σχολεία στον συνοικισμό της Νέας Ιωνίας

Ο προσφυγικός συνοικισμός της Νέας Ιωνίας ιδρύθηκε και άρχισε να κατοικείται από πρόσφυγες μέσα στο 1924 στα πρώτα προσφυγικά σπίτια τα λεγόμενα «Τετρατάγωνα». Οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες φρόντισαν από το σχολικό έτος 1924-25 να αρχίσουν να λειτουργούν σχολεία. Ως διδακτήρια χρησιμοποιήθηκαν δύο διώροφα σπίτια, ανατολικά της Ευαγγελίστριας.

Στο Φ.Ε.Κ. ίδρυσης των δύο αυτών σχολείων (Αρρένων και Θηλέων) αναφέρεται «Ιδρύονται εν των προσφυγικώ συνοικισμώ της πόλεως Βόλου εν τετρατάξιον δημοτικόν σχολείον αρρένων υπό το όνομα «1^{ον} τετρατάξιον προσφυγικόν δημοτικόν σχολείον αρρένων Βόλου» και εν τριτάξιον θηλέων υπό το όνομα «1^{ον} τριτάξιον προσφυγικόν δημοτικόν σχολείον θηλέων Βόλου» (Φ.Ε.Κ. 260/ 21-091925/τεύχος Α'). Η Νέα Ιωνία όμως μεγαλώνει, κτίζονται νέα σπίτια και έρχονται κι άλλα παιδιά. Έτσι το σχολικό έτος 1926-27 ιδρύεται και άλλο ένα σχολείο «προσφυγικόν», αλλά τώρα γράφει «Ιδρύεται εν τω συνοικισμώ Βόλου «Νέα Ιωνία» διτάξιον μικτόν Βόλου υπό την επωνυμία «δεύτερον προσφυγικόν μικτόν σχολείον Βόλου (Φ.Ε.Κ. 4/11-01-1927/τ. Α'). Φεύγει ο χαρακτηρισμός «προσφυγικός» από τον συνοικισμό και μπαίνει Νέα Ιωνία, μένει όμως ακόμα σχολείο «προσφυγικόν». Στον Βόλο είχε ιδρυθεί ένα «δεύτερον προσφυγικόν σχολείον Βόλου», το οποίο συγχωνεύθηκε με το 6^ο δημοτικό σχολείο Βόλου (συνοικίας Αγίου Νικολάου) και μετονομάστηκε σε 16^ο δημοτικό σχολείο

Βόλου. Ο χαρακτηρισμός αυτός στα τρία δημοτικά σχολεία έμεινε μέχρι το σχολικό έτος 1928-29. «Από το σχολικό έτος 1929-30 έφυγε, όταν όλα τα σχολεία έγιναν μικτά και έλαβαν νέα ονομασία με Διάταγμα επί υπουργού Παιδείας Γεωργίου Παπανδρέου (Φ.Ε.Κ. 112/1404-1930). Για τους μαθητές πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τον πρώτο χρόνο της ίδρυσης των προσφυγικών σχολείων αρρένων και θηλέων (σχολ. έτος 1924-25) όλοι (100%) μαθητές και μαθήτριες ήταν πρόσφυγες (αντιστοίχως 227 άρρενες και 169 θήλειες).

Ο Βόλος, σύμφωνα με την απογραφή του 1920, είχε 30.046 κατοίκους και την απογραφή του 1928 έγιναν 47.892 κάτοικοι. Αύξηση 17.846 κάτοικοι, σε ποσοστό 59,40 % (από τους οποίους οι 11.945 ήταν πρόσφυγες (ποσοστό 66,93 % επί της αυξήσεως),

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι τα πρώτα οκτώ χρόνια στη δεκαετία του 1920-1930 η πόλη του Βόλου έκανε ένα εντυπωσιακό άλμα στην πληθυσμιακή αύξηση, που οφείλεται κυρίως στην έλευση των προσφύγων, αλλά και σε άλλους παράγοντες. Δεν ήταν όμως μόνο η ποσοτική

Τα «προσφυγικά» δημοτικά σχολεία της Νέας Ιωνίας στα δύο διώροφα ανατολικά της πλατείας Ευαγγελίστριας, λειτούργησαν από το σχολικό έτος 1924-25 έως το 1931-32.

αύξηση, αλλά είχαμε και ποιοτική διαφοροποίηση σε άλλες παραμέτρους (κοινωνικές, εργασιακές, πολιτικές, πολιτιστικές), που έδωσαν μία νέα εικόνα και μία νέα δυναμική στον Βόλο, που αναμφισβήτητα αποτέλεσε τη βάση της σημερινής φυσιογνωμίας της πόλης του Βόλου, χωρίς βέβαια να παραβλέπεται η αφετηρία της (1881), αλλά και οι μετέπειτα οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές διεργασίες στα σαράντα περίπου προηγούμενα χρόνια (1881-1922).

Σημειώσεις της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ».

- Αποσπασματική δημοσίευση από το υπό έκδοση βιβλίο του Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά «Μικρασιάτες πρόσφυγες στον Νομό Μαγνησίας». Οι φωτογραφίες προέρχονται από το προσωπικό αρχείο του συγγραφέα.
- Ο Δημήτρης Κωνσταντάρ-Σταθαράς είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός, πρώην Σχολικός Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Το κείμενο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό του Δήμου Βόλου «Εν Βόλω»- Αφιέρωμα Εκπαίδευση 2003).
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 8 Σεπτεμβρίου 2013).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 23 Φεβρουαρίου 2014)

28. Ο Χαράλαμπος Χαρίτος και η σχέση του με τη Νέα Ιωνία και τον Παναγιώτη Κατσιρέλο

Στην τιμητική εκδήλωση για τον Ομότιμο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Χαράλαμπο Χαρίτο, που πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 24 Ιανουαρίου 2014 στο Δημαρχείο Βόλου, αποδόθηκε η οφειλόμενη τιμή σε έναν συμπολίτη μας -δικό μας άνθρωπο και επιστήμονα- που υπηρέτησε ευδόκιμα στη Μέση Εκπαίδευση (16 χρόνια) και στη συνέχεια μέχρι το 2010 (20 χρόνια) ως πανεπιστημιακός δάσκαλος. Συνάδελφοι, συνεργάτες και μαθητές τού τιμώμενου παρουσίασαν την πλούσια και πολυσχιδή ακαδημαϊκή δράση του στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Όμως η δράση του συμπολίτη μας επιστήμονα δεν ήταν μόνο ακαδημαϊκή, δηλ. μέσα στα πλαίσια του Πανεπιστημίου, αλλά εκτεινόταν και έξω από αυτό σε δράσεις πολιτισμού, που άφησαν λαμπρό το στίγμα της παρουσίας του. Θεωρώ υποχρέωσή μου ν' αναφερθώ στις δράσεις αυτές που έχουν σχέση με τη Νέα Ιωνία (και σε κάποιο μέτρο με την ταπεινότητά μου) και με τον λογοτέχνη Παναγιώτη Κατσιρέλο. Βέβαια, οι δράσεις αυτές αναφέρονται επιγραμματικά στο «βιβλιάριο καταθέσεων» του Χ.Χ., εδώ, όμως, ας μου επιτραπεί, να τις αναπτύξω μερικώς για να φανεί και η πολιτιστική του συμβολή στα πολιτιστικά δρώμενα της Νέας Ιωνίας στην οποία υπηρέτησε από το 1976 ως φιλόλογος καθηγητής και υποδιευθυντής του 1^{ου} Γυμνασίου-Λυκείου Νέας Ιωνίας (με διευθυντή τον κ. Κώστα Μαυρομάτη). «Το αναμνηστικό Λεύκωμα του 1^{ου} Γυμνασίου Νέας Ιωνίας, 1985-1986» και η έκδοση των μαθητικών περιοδικών «Σχολειό» (1978-79) και «Μαθητόκοσμος» (1982-83) φέρουν τη δική του σφραγίδα. Συμμετείχε σε αφιέρωμα, που οργάνωσε ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Μαγνησίας για τον πρόωρα θανόντα λέκτορα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, φιλόλογο και φίλο

του, Σταμάτη Παντίδη από τη Νέα Ιωνία (απεβίωσε σε ηλικία 58 ετών, στις 16-01-2004), με θέμα «Με τον Σταμάτη...» (Βόλος, αμφιθέατρο Οικονομικού Τμήματος Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Δευτέρα 4 Μαΐου 2009).

Με την Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» και με την αείμνηστη Πρόεδρο Άννα Αϊβαζόγλου διατηρούσε άριστες σχέσεις και στο Συνέδριο που οργάνωσε η Εστία «ΙΩΝΕΣ» με θέμα «Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες στον Θεσσαλικό χώρο» ήταν Πρόεδρος της Επιστημονικής-Οργανωτικής Επιτροπής (Μεταξουργείο Νέας Ιωνίας 12-13 & 19 Απριλίου 2003).

Ο Χαράλαμπος Χαρίτος με τον Παναγιώτη Κατσιρέλο, σε μια από τις σπάνιες φωτογραφίες (δεν ήθελε να τον βγάλουν φωτογραφίες) στην καμαρούλα του σπιτιού του στην οδό Χρ. Λούλη 34 στη Νέα Ιωνία, στα πρώτα χρόνια της γνωριμίας τους (Φωτογραφία: Αρχείο Χαράλαμπου Χαρίτου στο περιοδικό της ΕΚΠΟΛ «ΜΑΓΝΗΣΙΑ», τ. 9, Νοέμβριος 2007, σ. 31).

Επίσης, με του υπογράφοντα το σημείωμα τούτο, υπήρξε φίλος και οδηγός στις πνευματικές του αναζητήσεις και με προθυμία ανέλαβε και παρουσίασε τα δύο βιβλία του (έκδοση ΙΩΝΕΣ) που έχουν σχέση με την ιστορία των δρόμων και πλατειών της Νέας Ιωνίας και του Βόλου ως εξής:

α) Στις 15-05-2006 στο Μεταξουργείο εισηγήθηκε το θέμα «Οδωνύμια και τοπική ιστορία» στο «ΔΡΟΜΟ-ΛΟΓΙΟ της Νέας Ιωνίας» (σ.σ. καθημερινά «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» από τις 27-01-2014 δημοσιεύει σε συνέχειες το βιβλίο αυτό) και
 β) Στις 11-05-2009 στο Δημαρχείο Βόλου το «ΔΡΟΜΟ-ΛΟΓΙΟ του Δήμου Βόλου»

Προσωπικά αισθάνομαι την ανάγκη στο παρόν σημείωμα να ευχαριστήσω τον πανεπιστημιακό δάσκαλο Χ.Χ. που με είχε και με έχει συγκαταλέξει μεταξύ των φίλων του σ' αυτή τη μακρόχρονη πνευματική μας πορεία.

Εκεί, όμως, που ο πανεπιστημιακός δάσκαλος Χ.Χ. έβαλε τη σφραγίδα της προσωπικής του δράσης, ήταν η ανάδειξη του ταπεινού και άσημου - μέχρι τότε- λογοτέχνη από τη Νέα Ιωνία Παναγιώτη Κατσιρέλου.

Ο Παναγιώτης Κατσιρέλος, συνταξιούχος τυπογράφος, γεννημένος στη Σμύρνη το 1915, όμως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 μόνιμος κάτοικος στα προσφυγικά της Νέας Ιωνίας (οδός Χρήστου Λούλη 34), με το πρώτο του μυθιστόρημα «Στάση Μαυρομάτη», που κυκλοφόρησε το 1974, απέσπασε ευνοϊκές κριτικές και το όνομά του άρχισε να ακούγεται στους λογοτεχνικούς κύκλους. Το θέμα του ζέον και επίκαιρο πάντα, αφού αναφερόταν στη Μικρασιατική Τραγωδία του 1922 και την εγκατάσταση των προσφύγων στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας.

Ο Χαράλαμπος Χαρίτος, νεαρός φιλόλογος, που μετατέθηκε σε Γυμνάσιο της Νέας Ιωνίας το 1976, έχοντας μελετήσει το έργο του Παναγιώτη Κατσιρέλου και τη μικρή, ακόμα, λογοτεχνική του πορεία, αξιολόγησε τον άνθρωπο και λογοτέχνη «κυρ Παναγιώτη», συνδέθηκε μαζί του με σχέση υϊική (παιδί με πατέρα) και τον «ξετρύπωσε» από την καμαρούλα του. Τον κάλεσε στις αίθουσες του Γυμνασίου και μίλησε με τα παιδιά για το συγγραφικό του έργο και τον τίμησε με πολλούς τρόπους.

Επακολούθησαν παρουσιάσεις των λογοτεχνικών του έργων, που ολοένα αυξάνονταν, τιμητικές εκδηλώσεις, εκθέσεις έργων του με σκίτσα-κολλάζ, που πρωτοστατούσε αγάπη και σεβασμό προς το συγγραφέα.

Όλα αυτά είναι καταγεγραμμένα στο «βιβλιάριο καταθέσεων» με αδρές γραμμές και ημερομηνίες, αλλά δεν μπορείς μέσα σ' αυτές τις γραμμές να διακρίνεις τη θερμότητα και την αγνότητα των σχέσεων του Παναγιώτη Κατσιρέλου με το Χ.Χ., όπως τη ζήσαμε όλα αυτά τα χρόνια που ήταν μαζί μας «ο κυρ Παναγιώτης».

Ωστόσο είναι αναγκαίο εδώ σ' αυτό το σημείωμα να καταγραφούν ως εξής:

α) Σε εκδήλωση στο Δημαρχείου της Νέας Ιωνίας προς τιμή του Παναγιώτη Κατσιρέλου από τον Δήμο Νέας Ιωνίας (δήμαρχος Ανδρέας Βαλαχής), που του απονεμήθηκε η ανωτάτη τιμητική διάκριση του Δήμου (χρυσό μετάλλιο), ο Χ.Χ. ήταν ο βασικός ομιλητής (27 Απριλίου 1984). Τότε

οργανώθηκε και έκθεση σκίτσου και κολλάζ του συγγραφέα με τίτλο «Φως και Σκιά».

β) Σε τιμητική εκδήλωση που οργάνωσε ο Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Νέας Ιωνίας για τον συγγραφέα (δήμαρχος Στέφανος Φούσκης), ο Χ.Χ. μίλησε με θέμα «Ο Παναγιώτης Κατσιρέλος, όπως τον γνώρισα (Νέα Ιωνία Βόλου, 24-11-1993).

γ) Στην εκδήλωση για την ονοματοδότηση του 4^{ου} Δημοτικού Σχολείου Νέας Ιωνίας σε «Παναγιώτης Κατσιρέλος» εισηγήθηκε το θέμα «Η ζωή και το έργο του Παναγιώτη Κατσιρέλου» (05-12-2001). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο Χ.Χ. ήταν ο εισηγητής και βασικός μοχλός για να αποφασισθεί αυτή η ονοματοδοσία και

δ) Ο Χ.Χ. λίγες μέρες μετά το θάνατο του συγγραφέα, προσκλήθηκε στην εκπομπή «Αλήθειες» (επιμέλεια Λεωνίδα Τζανή) στο Ράδιο Μαρκόνι (96,1 FM) και μίλησε για τον Π.Κ. (Σάββατο 24-03-2007).

Θα τελειώσουμε αυτό το σύντομο σημείωμά μας, που αφορούσε τις σχέσεις του Χ.Χ. ειδικότερα με τον λογοτέχνη Παναγιώτη Κατσιρέλο, αντιγράφοντας (με την άδειά του) λίγα από τα «λόγια της καρδιάς», που δημοσιεύτηκαν στο αφιέρωμα του περιοδικού της ΕΚΠΟΛ «ΜΑΓΝΗΣΙΑ» (τεύχος 9, Νοέμβριος 2007), με τίτλο «Ο δικός μου Παναγιώτης Κατσιρέλος», λίγους μήνες μετά το θάνατο του συγγραφέα, που «έφυγε» στα 92 του χρόνια, στις 10 Μαρτίου 2007:

« Στη ζωή μου είχα πολλούς δεσμούς με τον τόπο και τους ανθρώπους στη Νέα Ιωνία, και λόγους να την επισκέπτομαι...Από όλους αυτούς ο ανθεκτικότερος αποδείχθηκε έως προχθές ο έγκλειστος στο σπιτάκι της οδού Χρ. Λούλη αρθ. 34, ο φίλος μου, ο συγγραφέας, ο γλυκύτερος γέροντας της Νέας Ιωνίας, ο Παναγιώτης Κατσιρέλος...Δυο λόγια [να καταγράψω] αυθόρμητα, φορτισμένα βέβαια, χωρίς τάσεις ωραιοποίησης μιας συνάφειας με τον άνθρωπο, που με θεωρούσε γιο του, που τον εμπιστευόμουν σαν το φυσικό μου πατέρα.

Είπα «έγκλειστος» στο σπιτάκι του, το προσφυγικό, γιατί εκεί τον γνώρισα κι εκεί τον είδα για τελευταία φορά, στην καμαρούλα του, στο ντιβανάκι του με την πρόχειρη βιβλιοθήκη πάνω, το, με τ' αποτσίγαρα μόνιμα στο τασάκι, με τη μικρούλα συσκευή τηλεόρασης (δώρο των δικών του) που έβλεπε σπάνια, μερικά από τα σκιστάκια του στους τοίχους και βέβαια τα κάδρα με τα λογοτεχνικά βραβεία για τα οποία πάντα καμάρωνε. Σ' αυτή την καμαρούλα επέμενε ανυποχώρητα να παραμένει, εκεί να κοιμάται, εκεί να τρέφεται, εκεί να γράφει, εκεί να σχεδιάζει...

Ο Κατσιρέλος δεν ήταν εύκολος άνθρωπος. Έκανε αυστηρές επιλογές με τα πρόσωπα που συναναστρεφόταν και υπήρξε ελάχιστα κοινωνικός... Γι

’ αυτό παρέμεινε κλειστός στα δικό του κόσμο του προσφυγικού σπιτιού του, χωρίς να επιδιώκει την προβολή. Τούτο δεν σημαίνει ότι ο Κατσιρέλος παρέμενε άγνωστος. Είχε πολλούς φίλους και θαυμαστές της τέχνης του. Η πολιτεία άλλωστε τον είχε τιμήσει με τη σύνταξη του λογοτέχνη. Κρατικοί και ιδιωτικοί φορείς τον είχαν τιμήσει και βραβεύσει επίσης. Ιδιαίτερα ο Δήμος της Νέας Ιωνίας του χάρισε στιγμές ευγνωμοσύνης και ήταν εκείνος που ανέλαβε (μέσω των οργανισμών του) τη χρηματοδότηση της έκδοσης και επανέκδοσης αρκετών από τα έργα του...Χωρίς θορύβους και διαφήμιση η Νέα Ιωνία και ο Βόλος, απέκτησαν έναν «νέο» συγγραφέα. Είχα τη σπάνια ευκαιρία να ζήσω από κοντά την κύηση και τα γεννητούρια σχεδόν σε όλα τα βιβλία που εξέδωσε ο Κατσιρέλος τα τελευταία χρόνια... Είμαι ευτυχής και ευγνώμων γιατί ο αγαπημένος μου συγγραφέας μου έδειξε τόση εμπιστοσύνη. Ελπίζω κι εγώ να μην τον απογοήτευσα...».

Και, βέβαια, αγαπητέ Μπάμπη, δεν τον απογοήτευες. Μέσα στο φόρτο των ακαδημαϊκών σου υποχρεώσεων εύρισκες τον χρόνο να βρίσκεται κοντά στον άνθρωπο που αγάπησες και θαύμασες ως ταπεινό, αλλά ταλαντούχο Σμυρνιό λογοτέχνη, τον Παναγιώτη Κατσιρέλο από την προσφυγική Νέα Ιωνία. Μέσα στην πλειάδα του «βιβλιαρίου καταθέσεων» σου, θαρρώ, πως αυτή η σχέση σου με τη Νέα Ιωνία και τον Παναγιώτη Κατσιρέλο αξίζει να λάμπει με ηρεμία και γλυκύτητα και να φωτίζει το πνευματικό σου έργο ως Ομότιμου, πλέον, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 23 Φεβρουαρίου 2014)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 16 Μαρτίου 2014)

29. Παναγιώτης Κατσιρέλος

Επτά χρόνια μνήμης του λογοτέχνη

Ήταν 10 Μαρτίου του 2007, δηλαδή πριν 7 χρόνια, όταν «έφυγε» από κοντά μας ο βραβευμένος και πρώτος λογοτέχνης από την Νέα Ιωνία Παναγιώτης Κατσιρέλος. Ο ενενηνταδυόχρονος, αγωνιστής της ζωής και του μόχθου του καθημερινού ανθρώπου, που γεννήθηκε στη Σμύρνη, μεγάλωσε προσφυγάκι στην προσφυγούπολη της Νέας Ιωνίας, στον «Συνοικισμό», πάλεψε τη ζωή με διάφορα επαγγέλματα, συμμετείχε στην Εθνική Αντίσταση, απόκτησε οικογένεια και ζούσε στο προσφυγικό σπίτι-δωμάτιο στα πρώτα προσφυγικά σπίτια της Νέας Ιωνίας, στα λεγόμενα

Τετράγωνα, δημιουργώ-ντας και γράφοντας μυ-θιστορήματα, νουβέλες, διηγήματα και βιβλία, ήταν από τους πρώτους οικιστές της Νέας Ιωνίας, πριν 90 χρόνια.

Ο υπογράφων το σημείωμα αυτό, που συνέγραψε το βιβλίο «Συναξάρι των πρώτων οικιστών της Νέας Ιωνίας Βόλου από το 1924» (Έκδοση Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», 2013), θεωρεί τιμή του ν' αναφερθεί στη μνήμη του, γιατί συνδεόταν με πατρική πνευματική φιλία και αγάπη, δημοσιεύοντας στην εφτάχρονη επέτειο του θανάτου του, τη σελίδα του παραπάνω βιβλίου (73), που είναι αφιερωμένη στην οικογένεια του πατέρα του Κωνσταντίνου και Χαϊδεμένης Κατσιρέλου:

**Σύντομη ιστορία της
οικογένειας Κωνσταντίνου
και Χαϊδεμένης
Κατσιρέλου**

Ο Κωνσταντίνος Απόστολου Κατσιρέλος με καταγωγή από την Αργαλαστή Πηλίου, βρέθηκε στη Σμύρνη, στη συνοικία Σχοινάδικα, εργαζόμενος σε εταιρεία σιδηροδρόμων. Εκεί παντρεύτηκε τη Χαϊδεμένη (Χάιδω) Δήμογλου και απέκτησαν τρία παιδιά, τον Απόστολο (1913), τον Παναγιώτη (1915) και τον Στέλιο (1918), που πέθανε νήπιο. Μετά τη μεγάλη πυρκαγιά και καταστροφή

Η οικογένεια του Κωνσταντίνου και της Χαϊδεμένης Κατσιρέλου στον Βόλο το 1928.

Καθήμενος ο πατέρας Κωνσταντίνος Κατσιρέλος, όρθια η μητέρα Χαϊδεμένη (Χάιδω), όρθιος στη μέση ο μεγάλος γιος Απόστολος και δεξιά, κρατώντας το πηλίκιο της Β' τάξης του Ελληνικού Σχολείου, ο Παναγιώτης Κατσιρέλος

(Βόλος 1928 στο φωτογραφείο του Διαμαντόπουλου, Αρχείο Π. Κατσιρέλου)

της Σμύρνης (1922) και εγκατά-λειψη της πατρώας γης, βρέθηκε πρόσφυγας στον Πειραιά (στις προσφυγοπαράγκες της Καστέλας). Το 1923 η οικογένεια αναζητεί στέγη στην πρώτη πατρίδα, στην Αργαλαστή και μένει για λίγο σ' έναν σταύλο. Το 1924 η οικογένεια πιάνει «σπίτι» στο Τετράγωνο Ζ' (σήμερα οδός Χρήστου Λούλη 34), του προσφυγικού συνοικισμού Νέας Ιωνίας Βόλου. Ο Παναγιώτης φοιτά στα πρώτα προσφυγικά σχολεία στην πλατεία Ευαγγελίστριας (1924) και συνέχεια στο Ελληνικό Σχολείο, στον Βόλο. Το 1933 η οικογένεια για βιοποριστικούς λόγους θα βρεθεί στα «Γερμανικά» της Κοκκινιάς του Πειραιά, αλλά θα επιστρέψει το 1938 και πάλι στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας Βόλου για να μείνει και να παλέψει τη ζωή. Όταν ξέσπασε ο ελληνοϊταλικός πόλεμος του 1940 στρατεύτηκαν και τα δύο παιδιά, ο Απόστολος κι ο Παναγιώτης. Στη μάχη της Τρεμπεσίνας σκοτώθηκε ο Απόστολος, αφήνοντας βρέφος τον γιο του Κώστα, ενώ ο Παναγιώτης υπηρέτησε στο ναυτικό. Ο Παναγιώτης άσκησε διάφορα επαγγέλματα με βασικό εκείνο του τυπογράφου. Παντρεύτηκε τη Χαρίκλεια Κουρελά από τη Ζαγορά και απέκτησαν δύο παιδιά, τη Χαϊδεμένη και τον Απόστολο, που πέθανε έφηβος. Η κόρη του Χάιδω παντρεύτηκε τον Άγγελο Τσιανακίδη και απέκτησαν δύο παιδιά, τον Παναγιώτη και τη Μαρία. Ο Π. Κατσιρέλος παρουσιάστηκε στη Λογοτεχνία, συγγράφοντας το πρώτο του μυθιστόρημα «Στάση Μαυρομάτη» (1974) και αμέσως αναγνωρίστηκε η λογοτεχνική του αξία. Συνέχισε να γράφει μυθιστορήματα, νουβέλες, διηγήματα, χρονικά, αποσπώντας βραβεία και επαίνους. Εκλέχτηκε τακτικό μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών. Είναι ο πρώτος λογοτέχνης της Νέας Ιωνίας. Τιμήθηκε από το Δήμο Νέας Ιωνίας με το χρυσό μετάλλιο της πόλης (1980) και με άλλα Βραβεία (Λουντέμη (1979), Ειρήνης και Φιλίας Αμπντί Ιπεκτσί (1981), Εστίας Νέας Σμύρνης (1982), Δίπλωμα «Εθνικής Αντίστασης» (1988) για τη συμμετοχή του στην Εθνική Αντίσταση κατά των κατακτητών (1941-1944), πλακέτα από την Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» (1994), από τον Σύλλογο Μικρασιατών «Το Εγγλεζονήσι» (2007) κ.ά. Το 4^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας φέρει τιμητικά το όνομά του «Παναγιώτης Κατσιρέλος». Απεβίωσε στις 10 Μαρτίου 2007 σε ηλικία 92 ετών. Η κηδεία του έγινε με δημοτική δαπάνη στην Ευαγγελίστρια. Μεταθανάτια το Δ.Σ. Νέας Ιωνίας, μετονόμασε τμήμα της οδού Χρ. Λούλη, από Αναπαύσεως έως τη Λεωφόρο Ειρήνης, όπου βρίσκεται και το σπίτι του συγγραφέα, σε «ΟΔΟ ΠΑΝ. ΚΑΤΣΙΡΕΛΟΥ» (Απόφαση 216 / 2007, επί δημάρχου Π. Μαβίδη-Έγκριση Περιφέρειας (Αποφ.7994/30-06-2008). Ακόμη, δεν τοποθετήθηκαν πινακίδες (2013).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 8 Ιουνίου 2014)

30. Βυζαντινοί ύμνοι από τη χορωδία Αδελφών Δημ. Λεφάκη

Η πολυμελής οικογένεια του Δημήτρη και της Ευαγγελίας Λεφάκη με τα οκτώ παιδιά της. (Από τα αριστερά): Στέλιος, Γιώργος, Νίκος, Ζωή, Σωτήρης, Βασίλης και δίπλα στους γονείς (δεξιά) η Χρυσούλα και (αριστερά) η Μαρία.
(Φωτονοαφείο Τσόνκα. 1959).

Κυκλοφόρησε πρόσφατα από τη χορωδία των αδελφών Δημητρίου Λεφάκη ένα CD με τίτλο «Προς δόξαν Θεού», που περιέχει 12 μέλη από εκκλησιαστικούς ύμνους, τους οποίους ψάλλει η χορωδία με ιεροπρέπεια, με θρησκευτική κατάνυξη και χρωματική καθαρότητα της βυζαντινής μουσικής.

Η ηχογράφηση έγινε ζωντανά στο υπόγειο του σπιτιού του Γιώργου και της Ελένης Λεφάκη επί της οδού Φιλελλήνων. Τεχνικός ήχου: Γιάννης Σαλάχας. Φωτογραφίες: Δέσποινα Μαστοράκου, Νικόλας Μαυρογιάννης, Πέρσα Λεφάκη. Δημιουργικό: Πέρσα Λεφάκη. Το cd περιέχει 12 μουσικά μέλη ως

εξής: 1.Απολυτίκιον Αγίων Μαρτύρων, ήχος δ΄, 2. Τοις μαθηταίς συνέλθομεν-Εξαπο-στειλάριον, ήχος β΄. 3. Δοξολογία αργή, ήχος α΄, 4, 5,

Το εξώφυλλο του cd της χωροδίας Λεφάκη

6. Δύναμις υπό Θ. Στανίτσα, ήχος βαρύς (πρ. Χ. Ταλιαδώρου).

4. Άγιος ο Θεός,

5. Άγιος ισχυρός, 6. Άγιος αθάνατος (σό-λο Σωτήρης),

7. Σε υμνούμεν, ήχος γ΄ (σόλο Νίκος Λεφάκης), 8.

Την ωραιότητα της Παρθενίας Σου Θεοτοκίον, ήχος γ΄,

9. Ευλογήσω τον Κύριον, κράτημα τεριρέμ, Εμμ. Χατζημάρκου, ήχος πλ. α΄,

10. Αινείτε τον Κύριον, Πέτρου Λα-μπαδαρίου, ήχος πλ.δ΄,

11. Στίχοι από τον ψαλμό 145, προσαρμογή αδελφών Λεφάκη. Ψαλμός 135-Εξομολογήσθε τω

Κυρίω, ήχος πλ. α΄ (σόλο με τη σειρά που ακούγονται: 1.

Σωτήρης, 2. Γιώργος 3. Νίκος, 4. Στέλιος, 5. Βασίλης. 6. Ευαγγελία Σωτ. Λεφάκη, 7. Σωτήρης), 12. Πού πορευθώ (αντί κοινωνικού), Ι.Σακελλαρίδη, ήχος πλ.δ΄.

Το cd, όπως γράφουν οι δημιουργοί του, είναι «Αφιερωμένο στους γονείς μας Δημήτριο και Ευαγγελία, που μας έμαθαν να αγαπάμε τον Θεό και στον δάσκαλό μας Εμμανουήλ Χατζημάρκο, που μας έμαθε πώς να Τον δοξολογούμε». Το cd δεν κυκλοφορεί στο εμπόριο και προσφέρεται από τους δημιουργούς σε φίλους και σε εραστές της βυζαντινής μουσικής. Οι δημιουργοί, επίσης, δώρισαν έναν αριθμό cd στον Ι.Ναό Παναγίας Γορίτσας (Τρύπας), που διατίθεται για τις ανάγκες του ναού.

Η χωρωδία Λεφάκη αποτελείται από τα αδελφία Νίκο, Γιώργο, Σωτήρη, Στέλιο και Βασίλη Λεφάκη, πέντε από τα οκτώ παιδιά της οικογένειας προσφύγων από το Εγγλεζονήσι της Μικράς Ασίας. Γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη Νέα Ιωνία Βόλου. Έχοντας έμφυτο ταλέντο και επιθυμία για μουσική από μικρή ηλικία παρακολούθησαν μαθήματα βυζαντινής μουσικής με τον αείμνηστο Εμμ. Χατζημάρκο. Έχουν συμμετάσχει σε

χορωδίες και σε διαγωνισμούς αποσπώντας άριστες κριτικές και διακρίσεις για τη φωνή και την ερμηνεία τους.

Ο Νίκος, ο μεγαλύτερος αδερφός και μαέστρος της χορωδίας Λεφάκη, πήρε πτυχίο ιεροψάλτη και αργότερα πτυχίο μουσικοδιδασκάλου. Δίδαξε μουσική και δημοτικά τραγούδια σε κατηχητικά σχολεία Βόλου και Αθηνών. Οργάνωσε καθ' όλο το διάστημα της ιεροψαλτικής του θητείας χορωδιακές εκδηλώσεις και συναυλίες με εκκλησιαστικούς ύμνους και παραδοσιακά τραγούδια με την συμμετοχή πολυμελών χορωδιών και μουσικών οργάνων.

Ο Νίκος και ο Σωτήρης στο παρελθόν έχουν υπηρετήσει ως ψάλτες σε εκκλησίες των ιερών Μητροπόλεων της Δημητριάδος και Αθηνών. Τα τελευταία χρόνια μέχρι το 2002 ο Νίκος ήταν ιεροψάλτης στον Ι. Ν. Αγ. Δημητρίου Ρόδου και ο Σωτήρης στον Ι. Ν. Παναγίας Γορίτσας Βόλου μέχρι σήμερα. Τον Νοέμβριο του 2013 ο Νίκος τιμήθηκε από τον σύλλογο ιεροψαλτών Δωδεκανήσου για την πολυετή του προσφορά στο αναλόγιο.

Στη χορωδία συμμετέχει η κόρη του Σωτήρη, Ευαγγελία Λεφάκη, μουσικός, επίσης μαθήτρια του Εμμ. Χατζημάρκου και πτυχιούχος Βυζαντινής Μουσικής.

Η οικογένεια Δημητρίου και Ευαγγελίας Λεφάκη είναι μία από τις πρώτες, που κατοίκησαν στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας και όλα τα παιδιά της, οκτώ τον αριθμό, όλα εν ζωή σήμερα, γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στα προσφυγικά-τσιμεντένια στην οδό Κρήτης 39 με Δορυλαίου. Εκεί η πολυμελής οικογένεια πάλεψε τη ζωή και αναδείχθηκε. Τα παιδιά προόδευσαν επαγγελματικά, έκαναν δικές τους οικογένειες με παιδιά και εγγόνια και μέχρι σήμερα διατηρούν άρρηκτα τους οικογενειακούς τους δεσμούς.

Στο βιβλίο «Συναξάρι των πρώτων οικιστών της Νέας Ιωνίας Βόλου από το 1924», που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τον υπογράφωντα, στη σελίδα 97 αναγράφεται η ιστορία της οικογένειας Δημητρίου και Ευαγγελίας Λεφάκη, που τη συνέταξε ο Βασίλης Λεφάκης, παλαίμαχος ποδοσφαιριστής της ΝΙΚΗΣ στην Α΄ Εθνική κατηγορία και αξίζει, νομίζω, να ξαναδιαβάσουμε ένα μέρος της:

Σύντομη ιστορία της οικογένειας

Ο πρόγονος – πλοίαρχος της οικογένειας, ο Γεώργιος Λεφάκης, ξεκίνησε από τα Χανιά της Κρήτης, πέρασε στην Άνδρο και έριξε άγκυρα στο Εγγλεζονήσι, Αγόρασε μεγάλη έκταση γης κι έκανε οικογένεια με εννιά παιδιά. Ένα από τα παιδιά αυτά ήταν ο Νικόλας Λεφάκης Γεωργίου, που παντρεύτηκε τη Ζωή Κουρούμαλου και απέκτησε δική του οικογένεια με τρία παιδιά, τον Δημήτρη, την Αριστέα και τη Μαρία. Κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, τις μέρες της μεγάλης καταστροφής της Σμύρνης

ο Νικόλας Λεφάκης βρέθηκε στην κόλαση της παραλίας της Σμύρνης με μια μεγάλη δική του βάρκα να έχει μέσα όλη την οικογένειά του και να περιμένει, ψάχνοντας να βρει ανάμεσα στους ταλαιπωρημένους στρατιώτες, που γύριζαν από το μέτωπο, το γιο του Δημήτρη. Κάποια στιγμή φάνηκε να έρχεται λαχανιασμένος- με την ψυχή στο στόμα- στην προκυμαία. Ο πατέρας Νικόλας τον άρπαξε, τον έριξε στη βάρκα μαζί με τους άλλους και έβαλε πλώρη για τη Μυτιλήνη. Εκεί έμειναν μερικούς μήνες. Μετά θα πάνε στη Σκύρο και τελικά θα βρεθούν στον Βόλο, γύρω στα 1926, να κατέχουν ένα προσφυγικό σπίτι στα Τσιμεντένια της Νέας Ιωνίας. Εκεί ο Νικόλας Λεφάκης θα ανοίξει ένα παντοπωλείο, γωνία Δορυλαίου με Κρήτης και με την εμπιστοσύνη που του έδειξαν οι χονδρέμποροι του Βόλου, το γέμισε με εμπόρευμα, που το μοσχοπουλούσε στους πρόσφυγες, που τον εκτιμούσαν για την ειλικρίνεια, το ήθος του και την εξυπηρέτησή, που τους έκανε. Οι δουλειές πήγαιναν πολύ καλά. Σ' αυτό βοηθούσε ο γιος του, Δημήτρης, με την αξιοσύνη και τα νιάτα του. Η Ευαγγελία, η σύζυγος Δημήτρη Λεφάκη, ήταν το πρώτο από τα επτά παιδιά του καπετάν Σωτήρη Παρασκευά από το Εγγλεζονήσι. Κι αυτός κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του '22 έφυγε με το καΐκι του και όλη την οικογένειά του και βγήκε στη Μυτιλήνη, όπου έμεινε για 8 χρόνια, παλεύοντας τη ζωή. Η οικογένεια, μετά, πήγε στη Σκύρο και τελικά βρέθηκε κι αυτή στον Βόλο στα προσφυγικά Τετράγωνα της Νέας Ιωνίας. Ένα τυχαίο περιστατικό στο Φαρδύ θα γίνει αιτία ο 30χρονος Δημήτρης Λεφάκης να γνωρίσει τη 18χρονη Ευαγγελία Παρασκευά και να παντρευτούν το 1930. Έτσι δημιούργησαν μια νέα οικογένεια, που θα πορευτεί στις αρχές και ηθικούς κανόνες και των δύο οικογενειών. Ο Δημήτρης και η Ευαγγελία Λεφάκη, που συνέχισαν να έχουν το παντοπωλείο, μετά το θάνατο του πατέρα τους Νικόλα, ήταν εργατικοί, ήρεμοι, γλυκομίλητοι, θρησκευόμενοι, άνθρωποι της Εκκλησίας και ευτύχισαν ν' αναστήσουν μια οικογένεια με αγάπη, ήθος, και αλληλεγγύη όλων των αδελφών [...]. Σήμερα και τα οκτώ αδέλφια με τις οικογένειές τους είναι περήφανα για τους Μικρασιάτες γονείς τους Δημήτρη και Ευαγγελία και τους μνημονεύουν με σεβασμό. Κείμενο: Βασίλης Λεφάκης του Δημήτρη, 20-03-2013»

Επιτρέψτε μου να τελειώσω, εκφράζοντας τα συγχαρητήρια, τη χαρά μου και τη συγκίνησή μου για τη μουσική δημιουργία των παιδικών και καρδιακών φίλων και γειτόνων μου στη Νέα Ιωνία αδελφών Δημητρίου και Ευαγγελίας Λεφάκη, που τόσα πολλά έχουν προσφέρει στην κοινωνία με την εργατικότητά τους, το ήθος τους, την άδολη αγάπη τους και με αυτό το cd τις φωνές τους, «Προς δόξαν Θεού».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 8 Ιουνίου 2014)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 28 Δεκεμβρίου 2014)

31. Τα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας σαν σήμερα πριν 90 χρόνια

«Δεν είναι συνοικισμός αψύχων
σπιτιών ή άθροισμα κατοίκων
καθημένων και κλαιόντων την μοίραν τους,
αλλά μια κυψέλη χαρμόσυνος,
βομβούσαν από χαράν, σφίζουσα
από ζώήν, θρεμμένη από εργασία».
Τάκης Οικονομάκης
(«ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 29-12-1924)

Σε προηγούμενα σημειώματά μας είχαμε δει ότι στον Ξηρόκαμπο του Βόλου, «πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος» θεμελιώθηκε τον Δεκαπενταύγουστο του 1923 ο προσφυγικός συνοικισμός και «επωνομάσθη Νέα Ιωνία», με υποσχέσεις και ελπίδες μέσα στο 1923 να εύρισκαν στέγη, μερικές εκατοντάδες προσφυγικές οικογένειες.

Η «βίαιη» εγκατάσταση των πρώτων προσφύγων (αρχές 1924)

Συνέχεια είδαμε με ποιο δραματικό τρόπο εγκαταστάθηκαν «βιαιώς» οι συφοριασμένοι πρόσφυγες, που προσβλήθηκαν από εξανθηματικό τύφο σε δυο καπναποθήκες του Βόλου. Μέσα στο καταχείμωνο, 11 Ιανουαρίου 1924, που ο εξανθηματικός τύφος έπληξε τους πρόσφυγες, που ήταν στοιβαγμένοι σε δυο καπναποθήκες ο Δήμος Παγασών (Βόλου) ανακοίνωσε ότι

«Αρχίζει η απολύμανσις και καθαριότης των αποθηκών...και αρκετοί τούτων μετεφέρθησαν εις την νέαν συνοικίαν, εγκατασταθέντες εις δωμάτια των οποίων η κατασκευή συνεπληρώθη από πάσης απόψεως. Εστεγάσθησαν, ετοποθετήθησαν υελοπίνακες και εις το δάπεδον εστρώθησαν ψάθες» («Ταχυδρόμος», 11-01-1924).

Αυτοί ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Ιωνίας, που κυνηγημένοι από την Ιωνία, κατά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, βρίσκουν καταφύγιο στον Βόλο! Κυνηγημένοι από τον Βόλο, λόγω εξανθηματικού τύφου, βρίσκουν «σπίτι» στη Νέα Ιωνία!

Η εγκατάσταση των προσφύγων με «καταλήψεις» (μέσα στο 1924)

Μέσα στους επόμενους μήνες του 1924 τα συνεργεία δουλεύουν πυρετωδώς για την αποπεράτωση των πρώτων 10 οικοδομικών Τετραγώνων που κτίζονταν, όπως ανεβαίνουμε τον Κραυσίδωνα από την οδό της 2ας Νοεμβρίου, περικλειόμενα από τους σημερινούς δρόμους Δημοκρατίας-Μαγνησίας-Μαιάνδρου-Κρήτης.

Καθένα Τετράγωνο- είχαν ονόματα-αρίθμηση: Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ- και αποτελούνταν από 80 σκέτα δωμάτια με μια μικρή αυλή, κτισμένο γύρω από μία μικρή πλατεία, που εκεί υπήρχε το κοινόχρηστο δημόσιο πλυσταριό και τα κοινόχρηστα αποχωρητήρια, ένα για 4 οικογένειες!

Ο δημοσιογράφος Άθως Τριγκώνης, που κάνει μια έρευνα, σε επτά συνέχειες, στην εφημερίδα «Η Λαϊκή Φωνή» με τίτλο «Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ», την Παρασκευή 5 Μαΐου 1933, γράφει για τα «σπίτια» αυτά (μετά από 9 χρόνια που κτίστηκαν): «Ελάτε, ωστόσο, να πλησιάσουμε, ένα από τα χαμόσπιτα αυτά... Ένα δωμάτιο, καθόλου μεγαλύτερο σε χώρο από τα συνήθη δωμάτια, ισόγειο με δυο στενά παραθυράκια, χρησιμοποιείται αυτό μόνο ως τραπεζαρία, ως σάλλα, ως κοιτών μιας οικογένειας αποτελούμενης από οκτώ πρόσωπα...».

Και όμως σ' αυτά τα λεγόμενα «σπίτια» οι πρόσφυγες τα κατέλαβαν με «καταλήψεις», πριν οι επιτροπές δεχθούν αιτήσεις και, μάλιστα, «προτού συμπληρωθή εις βόθρους, δάπεδα, πλυντήρια

κ.λπ. ο παρά την πόλιν μας προσφυγικός συνοικισμός κατελήφθη υπό των προσφύγων και ιδίως εκείνων οίτινες διέμενον εις τας αποθήκας Μουλούλη, Ζαρκάδου, Παπάντου και τα υπόγεια των σχολείων Αγίου Νικολάου» («ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» 23-07-1924).

«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Δευτέρα 29 Δεκεμβρίου 1924.

Στο μεταξύ, από τον Σεπτέμβριο του 1924, άρχισαν να λειτουργούν τα δημοτικά σχολεία σε δύο διώροφα ανατολικά της πλατείας Ευαγγελίστριας (ένα αρρένων και ένα θηλέων). Στο πρώτο σχολικό έτος 1924-25 εγγράφονται 396 μαθητές και μαθήτριες.

Την ίδια χρονιά, στις 19 Αυγούστου 1924, ιδρύθηκε με την επωνυμία «Γυμναστικός Σύλλογος Προσφύγων Βόλου», που την επόμενη χρονιά επονομάζεται «Γυμναστικός Σύλλογος «Η ΝΙΚΗ»». Είναι η θρυλική ποδοσφαιρική ομάδα της Νέας Ιωνίας, που γεννήθηκε μαζί με την πόλη της Νέας Ιωνίας, στελεχώθηκε και μεγαλούργησε με αθλητές από το δυναμικό της προσφυγούπολης.

Στον άλλοτε Ξηρόκαμπο του Βόλου άρχισε να ανθεί νέα ζωή και δημιουργία για τις 2.500-3.000 ψυχές. Στην κεντρική οδό, τον «Φαρδύ» ξεφύτρωσαν μαγαζιά (παντοπωλεία, οπωροπωλεία, ζαχαροπλαστεία, ταβέρνες κ.ά.) και πολλά καφενεία με πρώτο το θρυλικό καφενείο του Νίκου Μαυρομάτη, στη «Στάση Μαυρομάτη».

Τα επίσημα εγκαίνια του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας

Αυτό το σπουδαίο γεγονός δηλ. το κτίσιμο των πρώτων προσφυγικών σπιτιών και η εγκατάσταση των προσφύγων σ' αυτά έγινε πραγματικότητα στο τέλος του 1924, η δημοτική αρχή του Βόλου και οι προσφυγικές οργανώσεις ετοιμάζονται να κάνουν επίσημα εγκαίνια. Τα εγκαίνια πραγματοποιήθηκαν στις 28 Δεκεμβρίου 1924, την τελευταία Κυριακή του χρόνου με την παρουσία επισήμων, αρχών και λαού. Οι εφημερίδες του Βόλου το έχουν ως πρωτοσέλιδο γεγονός.

Διαβάζουμε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Δευτέρας 29 Δεκεμβρίου 1924 τα παρακάτω, από την γραφίδα του κορυφαίου δημοσιογράφου-λογοτέχνη και διευθυντή της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» Τάκη Οικονομάκη: «*Η χθεςινή ημέρα ήτο ημέρα υπερτέρου πολιτισμού διά την πόλιν μας. Ο προσφυγικός συνοικισμός «Ιωνία», που ανηγέρθη πέραν της συνοικίας των Επτά Πλατανίων επανηγύριζε τα εγκαίνιά του. Και δεν είναι συνοικισμός αψύχων σπητιών ή άθροισμα κατοίκων καθημένων και κλαιόντων την μοίραν τους, αλλά μία κυψέλη χαρμόσυνος, βομβούσαν από χαράν, σφίζουσα από ζωήν, θρεμμένη από εργασίαν. Ένας συνοικισμός τελείως αφομοιωμένος με την οικονομικήν ζωήν της πόλεώς μας, ένας συνοικισμός σχεδόν αυτάρκης. Το ωραίον αυτό έργον, έργον υπερτέρου πολιτισμού, έργον μαρτυρούν την αξιωσύνην και ζωτικότητα της φυλής μας, εώρτασε χθες τα εγκαίνιά του και συνεκέντρωνε την χαράν και το καμάρι της πόλεως ολοκλήρου, που με όλην της την καρδίαν συμμετέσχεν εις την ωραίαν αυτήν πανήγυριν. ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ...Η ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ...Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΕΥΦΡΑΙΜΙΔΗ...Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΣΠ. ΣΠΥΡΙΔΗ...Η*

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΛΟΥΛΗ...ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ
ΠΡΟΣΦΥΓΟΠΑΙΔΩΝ...».

Ο Τάκης Οικονομάκης όμως δεν αρκείται στην εισαγωγή της ειδησεογραφίας, αλλά, σε πρωτοσέλιδο δίστηλο άρθρο του την ίδια μέρα (Δευτέρα 29 Δεκεμβρίου 1924) χαιρετίζει τα εγκαίνια εγκατάστασης των προσφύγων στην πόλη του Βόλου, γράφοντας τούτα τα σημαντικά:

« ΤΟΥΣ ΕΔΩΣΑΜΕΝ ΜΙΑΝ ΑΠΑΝΤΗΣΙΝ ΚΑΙ Η ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΑΥΤΗ ΕΙΝΕ ΝΙΚΗ.

Εις το έργον της τουρκικής βαρβαρότητος και της φιλοτούρκου συμφεροντολατρείας, έργον ερημώσεως και σφαγής εδόθη χθες εις την πόλιν μας μία απάντησις. Και η απάντησις αυτή είνε νίκη περιφανής, είνε μοναδικός θρίαμβος, είνε σάλπισμα βροντόφωνον ότι εις την Ελληνικήν φυλήν ανήκει το μέλλον...Δεν επέρασαν δυόμισυ χρόνια από τας μαύρας εκείνας ημέρας κατά τας οποίας συντρίμματα ελεεινά ερρίφθησαν της μικρασιατικής καταστροφής τα θύματα εις την γην της Ευρωπαϊκής Ελλάδος, που και αυτή, επίσης, ήτο παράλυτος και συντετριμμένη...Δεν επέρασαν δυόμισυ χρόνια και το ελληνικόν θαύμα παρουσιάζεται σήμερα μεγαλοπρεπέστατο...Οι αστικοί συνοικισμοί των προσφύγων σφύζουν από ζωήν και ενεργητικότητα και η σκληρά δοκιμασία νικηφόρως από τον Ελληνικόν λαόν γεγομένη δεκτή, αρχίζει να μας προσφέρει σήμερον της νίκης μας τους καρπούς και με την πιστοποίησιν της Ελληνικής ζωτικότητος θριαμβευτικώς να διαλαλή την πεποίθησιν προς το Ελληνικόν μέλλον...» Τ. ΟΙΚ.

Ένα μέρος από τα πρώτα σπίτια που χτίστηκαν το 1924. Είναι το Τετράγωνο Ζ (Β.Α. της Ευαγγελίστριας). Σε πρώτο πλάνο η μικρή πλατεία και τα κοινόχρηστα αποχωρητήρια (Φώτο Ζημέρη)

Αυτή η «βομβούσα κυψέλη σφίζουσαν από ζωήν», κατά τον Τάκη Οικονομάκη, σε λίγα χρόνια, στην απογραφή του 1928, θα απογράφεται ως ιδιαίτερη οικιστική μονάδα του Δήμου Παγασών με 6.186 ψυχόμετρα, ενώ, μέσα στην πρώτη 15ετία, θα έχει γεμίσει γύρω από την πλατεία Ευαγγελίστριας με εκατοντάδες άλλα προσφυγικά σπίτια με ένα σύνολο 2.071.

Ο πρώτος μικρός ναός της Ευαγγελίστριας (1926) και ο μετέπειτα μεγαλοπρεπής (1949) που χτίστηκε με το «οβολάκι» και την προσωπική εργασία των προσφύγων θα διαλαλούν την πίστη τους, θα δένουν άρρηκτα τους Μικρασιάτες, που μέσα στα μπογαλλάκια της συμφοράς τους έφεραν την εργατικότητα τους, την παιδεία τους, την ορθόδοξη χριστιανική τους πίστη, το ανοιχτό μυαλό τους, την πλούσια πολιτιστική τους παράδοση και τη δημοκρατική πολιτική ωριμότητά τους, για να αιματοδοτήσουν την τοπική και ελληνική κοινωνία με ζωή και δύναμη.

Ο χέρσος τόπος του Ξηρόκαμπου Βόλου, ως Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας από το 1947 έως το 2010 (63 χρόνια), θα μεταμορφωθεί σε μια σύγχρονη πόλη με αξιοζήλευτες υποδομές στην υπηρεσία των πολιτών. Υποδομές αθλητικές σύγχρονες, κοινωνικές ευρυτάτου φάσματος και πολιτιστικές υψηλού επιπέδου, που όλες αυτές στο σύνολο τους δίνουν έναν άλλο «αέρα» στον άλλοτε προσφυγικό συνοικισμό.

Πρόταση Μνήμης και Τιμής

Ύστερα από όλα τα παραπάνω, θαρρώ πως η χρονική αφετηρία της γέννησης και ανάπτυξης της πόλης Νέας Ιωνίας, που δημιουργήθηκε σε παρθένα χέρσα γη το 1924 και έγινε μια ακμάζουσα πόλη, είναι αναγκαίο να καταγράφεται στο ιστορικό γίνεσθαι της περιοχής μας με ανάλογες εκδηλώσεις Μνήμης και Τιμής.

Για το λόγο αυτόν, ως πολίτης της Νέας Ιωνίας, προτείνω, δημόσια, τα παρακάτω:

I. Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Βόλου να λάβει απόφαση σύμφωνα με την οποία «Η τελευταία Κυριακή εκάστου έτους να καθιερωθεί και να εορτάζεται επίσημα ως δημοτική εορτή του δημοτικού διαμερίσματος της Νέας Ιωνίας με τίτλο «Η ίδρυση της Νέας Ιωνίας, 1924» και με ανάλογες εκδηλώσεις, όπως δοξολογία στην Ευαγγελίστρια, ομιλία, κατάθεση στεφάνων κ.ά.

II. Η δημοτική αρχή του Δήμου Βόλου και η επιτροπή ονοματοθεσίας οδών και πλατειών να λάβουν απόφαση ονοματοθεσίας ενός κεντρικού δρόμου στο όνομα: Λεωφόρος «Νέας Ιωνίας, 1924». Ως τοιοῦτο δρόμο προτείνω να μετονομαστεί η Λεωφόρος Ειρήνης σε Λεωφόρο «Νέας Ιωνίας 1924», που

θα είναι συνέχεια της τοιαύτης 2ας Νοεμβρίου 1881, που είναι η ημέρα της απελευθέρωσης του Βόλου από τον τουρκικό ζυγό.

III. Οι πολιτιστικοί Μικρασιατικοί σύλλογοι της Νέας Ιωνίας να αναλαβαίνουν από κοινού ή εκ περιτροπής ανάλογες εκδηλώσεις την τελευταία Κυριακή εκάστου έτους στο πλαίσιο της εορτής «Η ίδρυση της Νέας Ιωνίας, 1924».

IV. Η Ερασιτεχνική ΝΙΚΗ ΒΟΛΟΥ, που ιδρύθηκε κι αυτή το 1924, να διοργανώνει την τελευταία Κυριακή εκάστου έτους έναν αγώνα δρόμου Μνήμης και Τιμής π.χ. από τη μία άκρη της Νέας Ιωνίας (Γλαφυρές) έως το γήπεδο «Παντελής Μαγουλάς».

Τις προτάσεις μου αυτές θα τις υποβάλω και εγγράφως στο Δήμο Βόλου και στους Πολιτιστικούς Συλλόγους.

Σημείωση: Τέτοιες ανάλογες δράσεις, θεωρώ, πως πρέπει να γίνουν και για το δημοτικό διαμέρισμα Νέας Αγχιάλου του Δήμου Βόλου, που κι αυτή γεννήθηκε και δημιουργήθηκε στους βαλτότοπους της περιοχής από πρόσφυγες της Ανατολικής Ρωμυλίας στις 30 Σεπτεμβρίου 1907, όπως μας παρουσιάζει ο συγγραφέας-ερευνητής από τη Νέα Αγχιάλο κ. Γιώργος Διονυσίου.

Θεωρώ, πως μ' αυτές τις δράσεις κρατάμε ζωντανή την ιστορική μνήμη των πόλεων μας, που γεννήθηκαν σε ορισμένη χρονική στιγμή από το μηδέν και τιμάμε τους πρωτεργάτες του γεγονότος αυτού.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»-ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ, Κυριακή 28 Δεκεμβρίου 2014)

Σημείωση (μεταχρονισμένη): Από τις παραπάνω δημόσιες προτάσεις μου προς τον Δήμο Βόλου, τους Μικρασιατικούς συλλόγους της Νέας Ιωνίας και τη ΝΙΚΗ ΒΟΛΟΥ, που τις υπέβαλα και εγγράφως στον καθέναν, δεν έγινε καμία αποδεκτή και ούτε υλοποιήθηκε κάποια εκδήλωση! Αυτή την τύχη είχαν οι προτάσεις μου!

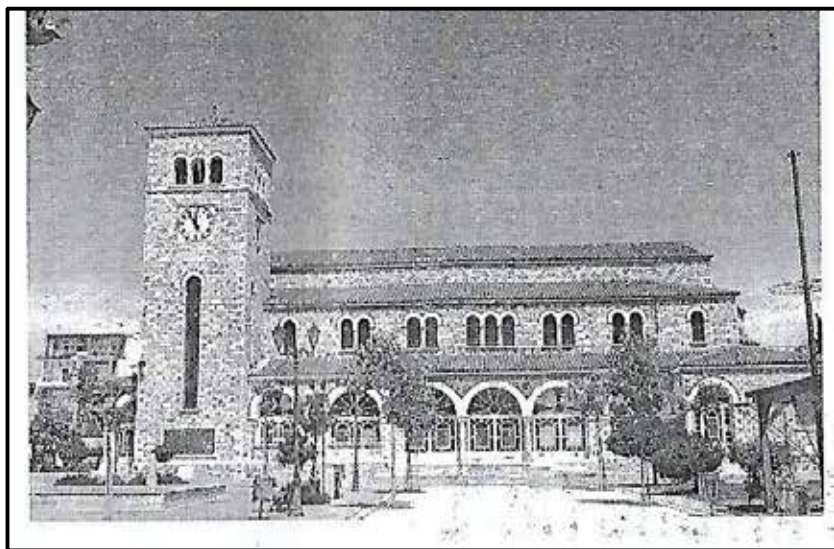
(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 28 Δεκεμβρίου 2014)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Μαΐου 2017)

«Ο ήχος της σκαπάνης» πριν 68 χρόνια

32. Η θεμελίωση του Ιερού Ναού της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας

Την Κυριακή 15 Μαΐου 1949, πριν 68 χρόνια ακριβώς, τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του Ιερού Ναού της Ευαγγελίστριας, που αποτελεί κόσμημα του άλλοτε προσφυγικού συνοικισμού, της σημερινής πόλης της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας. Για τα πανηγυρικά εγκαίνια της θεμελίωσης έχουμε αναφερθεί

Ο Ιερός Ναός της Ευαγγελίστριας, το ιερό παλλάδιο της Νέας Ιωνίας.

σε προηγούμενα βιβλία μας (Βλ. «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994» και «Η Ευαγγελίστρα μας»).

Αναδιφώντας όμως τα αρχεία των εφημερίδων («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» και άλλων τοπικών εφημερίδων), που τηρούνται με επιμέλεια στις εγκαταστάσεις της εφημερίδας στη Α΄ ΒΙ.ΠΕ. Βόλου από τον εκδότη-διευθυντή της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» κ. Βασίλη Χρήστου Δανό, βρήκα επιπλέον πληροφορίες γι' αυτό το σημαντικό γεγονός, που νομίζω αξίζει να τις διαβάσουμε.

Όπως είναι γνωστό, η πρώτη μικρή Ευαγγελίστρια, διαστάσεων 20 μέτρων επί 10, κτίστηκε το 1926 από την δημοτική αρχή του Δήμου Παγασών (Βόλου) με δήμαρχο τον Σπύρο Σπυρίδη.

Ο προσφυγικός, όμως, συνοικισμός της Νέας Ιωνίας μετά από λίγα χρόνια έχει αυξηθεί σε πληθυσμό και η μικρή τους εκκλησία, η Ευαγγελίστρια, δεν τους χωράει. Θέλουν να κτίσουν μια νέα μεγάλη εκκλησία. Για τον σκοπό αυτό αρχίζουν και κινούνται δραστήρια από το 1938. Για το θέμα αυτό είχαμε διαβάσει στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Παρασκευή 3 Ιουνίου 1938 (Βλ. «Η Ευαγγελίστρα μας», σελ. 27-28) τα παρακάτω:

«Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ

...Προς τον σκοπόν (δηλ. της ανέγερσης νέας μεγάλης εκκλησίας) αυτόν ο σύλλογος κατοίκων Νέας Ιωνίας εν συνεργασία με την ενοριακήν

επιτροπήν του Ιερού Ναού επέτυχεν την άδεια διενεργείας εράνου εις την πόλιν του Βόλου διά την συγκέντρωσιν ενός ποσού με το οποίον θα οικοδομηθή η νέα εκκλησία του συνοικισμού εις την ιδίαν περίπου θέσιν που βρίσκεται η σημερινή.... Το σχέδιο του υπό ανέγερσιν ναού αυτού, έχει εκπονηθή υπό του αρχιτέκτονος κ. Ζάχου, όστις έκανε και τα σχέδια των άλλων εκκλησιών της πόλεώς μας (σ.σ. Άγιο Νικόλαο, Άγιο Κωνσταντίνο, Μεταμόρφωση).

Δυστυχώς όμως, ο Πόλεμος και η Κατοχή, που επακολούθησαν, ματαίωσαν τα σχέδια αυτά. Αυτός όμως θα ανεγερθεί 10 χρόνια αργότερα, με βάση τα αρχιτεκτονικά σχέδια του Αριστοτέλη Ζάχου, που στο μεταξύ είχε πεθάνει (1939). Και να το πρώτο βήμα για το ξεκίνημα του μεγάλου εγχειρήματος. Διαβάζουμε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» του Σαββάτου 26 Απριλίου 1947:

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΝΕΟΥ ΝΑΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΝ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ

Υπό του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη μας κ. Ιωακείμ συνεστήθη δεκαπενταμελής επιτροπή η οποία θα εργασθή προς εξασφάλισιν των απαιτουμένων πόρων διά την ανέγερσιν νέου ναού εις τον συνοικισμόν Νέας Ιωνίας...Η καταρτισθείσα επιτροπή απετέλεσθη ως εξής: Ν. Βούλης, πρόεδρος, Γ. Μιχαηλίδης, γεν. γραμματεύς, Γ. Παπαδόπουλος, Ταμίας και μέλη οι Απ. Βολίδης, Π. Δανιηλίδης, Ν. Χρύσης, Γ. Γεωργαλάς, Ν. Μακαρονάς, Π. Παλαμηδάς, Αναστ. Ιωαννίδης, Αθαν. Ξάνθης, Μ. Πολυχρονίδης, Χ. Αντωνίου, Κ. Τερζίδης και ο ιερεύς Κων. Γεραμπίνης.

Η επιτροπή αλλά και όλοι οι κάτοικοι της Νέας Ιωνίας αρχίζουν να κινούνται δραστήρια για την ανέγερση της νέας μεγάλης Ευαγγελίστρα τους. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τετάρτης 2 Ιουλίου 1947 διαβάζουμε τις ενέργειές τους:

ΘΑ ΑΝΕΓΕΡΘΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΝ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ

....Η επιτροπή αύτη ανέθεσε ήδη εις τον μηχανικόν κ. Κασσιόπουλον την σύνταξιν της σχετικής μελέτης διά την ανέγερσιν του νέου Ναού...Υπολογίζεται, ότι η όλη δαπάνη θα ανέλθη εις 600 περίπου εκατομμύρια δραχμών. Κατά το πλείστον το ποσόν αυτό θα εξοικονομηθή εξ εράνων μεταξύ των κατοίκων και εκ δωρεών.

Ο νέος ιερός Ναός συμφώνως με το καταρτισθέν σχέδιον θα κτισθή εις την κεντρικήν πλατείαν και εις το μέσον της οδού. Τοιουτοτρόπως η λεωφόρος θα διχασθή και η συγκοινωνία θα διεξάγεται διά καμπής πέριξ της νέας εκκλησίας και μέσου της δεξιά και αριστερά ευρισκομένης πλατείας.

Και να η μεγάλη ανατροπή και αλλαγή στην πλατεία, που θα δημιουργήσει συζητήσεις. Ο ναός θα κτισθεί στο μέσον και γύρω του θα δημιουργηθεί ανθόκηπος! Ο «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» της Παρασκευής 25 Ιουλίου 1947 σε μεγάλο άρθρο του με τίτλο «Η εκκλησία της Νέας Ιωνίας» σημειώνει και τα εξής:

«Η εκκλησία της Νέας Ιωνίας

...Δεδομένου δε ότι και ο περίβολος του Ναού είναι αρκετά μεγάλος, είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένας εξαιρετικός ανθών, ο οποίος θα στολίση πράγματι τον συνοικισμό, και του οποίου έχει τόσοση ανάγκη η Νέα Ιωνία, διότι δεν έχει άλλα παρόμοια στολίσματα. Εκλήθη τότε ο βυζαντινολόγος κ. Ζάχος, ο οποίος εξεπώνησε σχέδιο ανεγέρσεως του νέου Ναού, επί τη βάσει του οποίου ο μηχανικός κ. Κασσιόπουλος εξεπώνησε τώρα νέον σχέδιον και το οποίον απεστάλη προς το υπουργείον Παιδείας και Θρησκευμάτων προς έγκρισιν...Ο νέος ναός θα κτισθή περίπου επί της δημοσίας οδού η οποία ανέρχεται προς το σύνταγμα, όλος δε ο χώρος ένθεν και ένθεν του δρόμου αυτού, θα αποτελέση τον περίβολον του ναού, όστις, στολιζόμενος καταλλήλως και με τον μεγαλοπρεπή ναόν εις το μέσο, θα αποτελή πραγματικόν μνημείον διά την Νέαν Ιωνίαν...».

Σήμερα δεν μπορεί κανείς κάτοικος της Νέας Ιωνίας να μη συμφωνήσει με τα παραπάνω και να επικροτήσει το σχέδιο αυτό, αναλογιζόμενος πώς θα ήταν η πλατεία με τον ναό στη μια πλευρά του, όπως υποστήριζαν μερικοί!

Και η δουλειά της επιτροπής ανεγέρσεως προχωρεί (εξασφάλιση πόρων, εράνους), αλλά ταυτόχρονα και η δημοτική αρχή του νεοσυσταθέντος Δήμου Νέας Ιωνίας (ιδρύθηκε στις 29 Μαΐου 1947) με δήμαρχο τον Ευάγγελο Καραμπατζάκη κινείται δραστήρια-κεραυνοβόλα θα έλεγα- για την τροποποίηση του Σχεδίου Πόλης στην πλατεία, πράγμα πολύ δύσκολο και χρονοβόρο, ώστε να πεισθούν τα ανώτερα διοικητικά και τεχνικά κλιμάκια και το υπουργείο να «κόψουν» την κεντρική οδό που ερχόταν ίσια από τον Βόλο και οδηγούσε στη στρατώννα!

Το πάθος όμως των κατοίκων της Νέας Ιωνίας, Μικρασιατών προσφύγων, που στις αλησμόνητες πατρίδες τους είχαν περίλαμπρες εκκλησίες θα δώσει «φτερά» στην επιτροπή ανέγερσης του ναού, αλλά και στη δημοτική αρχή του Δήμου Νέας Ιωνίας να προχωρήσουν σε σύντονες ενέργειες ώστε να φτάσουν σε αίσιο αποτέλεσμα.

Έτσι την Κυριακή 3 Απριλίου 1949 αρχίζει η εκσκαφή των θεμελίων του νέου μεγάλου ναού. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Παρασκευής 8 Απριλίου 1949 διαβάζουμε την περιγραφή της τελετής εκσκαφής των θεμελίων:

**«ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ ΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΝΕΑΣ
ΙΩΝΙΑΣ**

...Την παρελθούσαν Κυριακήν (3 Απριλίου 1949) εις την πλατείαν της Ευαγγελιστρίας, μετά την Θείαν Λειτουργίαν, χοροστατούντος του Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Ιωακείμ εψάλη αγιασμός επί τη ενάρξει της ανεγέρσεως, από της Δευτέρας δε ήρχισεν η οριστική πλέον εκτέλεσις του έργου...Το σχέδιον της νέας Εκκλησίας είναι ωραιότατον, ρυθμού βασιλικής. Η εξωτερική και εσωτερική εμφάνισις και διαρρύθμισις θα είναι αληθινό θαύμα τέχνης...Εν μέσω μιας καταπράσινης γραφικής πλατείας, ευρύχωρος και ωραίος ο ναός θα αποτελεί το λαμπρό κόσμημα της προοδευτικής συνοικίας μεγάλης και καύχημα εις την πόλιν του Βόλου. Ούτω χάρις εις την δραστηριότητα της επιτροπής και την γενναιοδωρίαν των φιλοθρήσκων κατοίκων, ο συνοικισμός Νέας Ιωνίας θα αποκτήσῃ μίαν μεγαλοπρεπή εκκλησίαν».

Όμως μερικοί έχουν αντίθετη άποψη, ως προς τη θέση του νέου ναού μέσα στην πλατεία. «Ένας Βολιώτης» υπογράφει και αποστέλλει στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» της Κυριακής 10 Απριλίου 1949 (μετά την εκσκαφή των θεμελίων) μία επιστολή και λέει:

«Κύριε διευθυντά. Ούτε στη Βιέννα ούτε στο Παρίσι «υπάρχουν παρόμοιες εκκλησίες από απόψεως τοποθεσίας»...Εδώ κάποιος σοφίστηκε να κόψῃ στη μέση τον ωραιότατο δρόμο, τη μοναδική λεωφόρο μας, η οποία αρχίζει από το Δημοτικό Θέατρο και τραβά γραμμή σε μάκρος ενάμισυ χιλιόμετρο...Η γνώμη μου είναι ότι η εκκλησία πρέπει να κτισθῇ στο ανατολικό μισό της πλατείας και παράλληλα με τον δρόμο, όπως γίνεται παντού... Ελπίζω πως ο αγαπητός μου δήμαρχος, ο οποίος, σε ό,τι έχει κάνει ωστόσο, έδειξε και πρακτικότητα και φιλοκαλία, θα σταματήσῃ την ασχημία αυτή...

Ευτυχώς όμως! Ο δήμαρχος Ευάγγελος Καραμπατζάκης απαντάει πάραυτα στον επιστολογράφο και στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τετάρτης 13 Απριλίου 1949 διαβάζουμε μία μακροσκελέστατη επιστολή-έκκλησή του για την ανέγερση του μεγάλου ναού:

«Αγαπητοί συμπολίται. Γνωστόν είναι εις όλους ότι με την έγκρισιν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δημητριάδος συνεστήθη προ έτους και πλέον μία Επιτροπή... διά την ανοικοδόμησιν μιας νέας, ωραίας και μεγάλης Εκκλησίας. Η Επιτροπή αυτή κατέβαλε τεραστίας προσπάθειάς διά να φθάσῃ εις την ευχάριστον θέσιν όπου προ οκτώ ημερών εψάλη ο αγιασμός και έγινε μία σεμνή και απέριττη τελετή εις την οποίαν ωμίλησα και έτσι την επαύριον ήρχισε να ακούεται ο ήχος της σκαπάνης...Αλλ' εις το χθεςινόν φύλλον της εφημερίδος «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ» είδαμεν ότι ήρχισαν αι κρίσεις και επικρίσεις διά την τοποθέτησιν της Εκκλησίας εις το κέντρον της Πλατείας...(σ.σ. εξηγεί διά μακρών σε ποιες νόμιμες ενέργειες προέβη

η δημοτική αρχή για την τροποποίηση και έγκριση του Σχεδίου Πόλεως της πλατείας και την έγκριση από τις αρμόδιες αρχές και καταλήγει). Συμπολίται. Εστέ βέβαιοι ότι συνεργαζόμενοι ούτω εν ομονοία θα ευτυχήσωμεν πολύ συντόμως να ίδωμεν περατούμενον το μεγαλειώδες τούτο έργον διά το οποίον η γενεά μας και αι μετέπειτα τοιαύται θα υπερηφανεύωντα... Το σύνθημά μας ας είναι λοιπόν ΟΛΟΙ ΜΑΖΥ, ΠΤΩΧΟΙ, ΠΛΟΥΣΙΟΙ, ΕΡΓΑΤΑΙ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΙ ας προσφέρωμεν τον οβολόν μας διά τον ιερόν Οίκον του Θεού, διά την αγίαν κατοικίαν της προστάτιδός μας Ευαγγελιστρίας».

Έτσι κτίστηκε ο μεγαλοπρεπής ναός της Ευαγγελίστριας, το ιερό παλλάδιο, από τους πρώτους οικιστές της Νέας Ιωνίας, που κατοικήθηκε από Μικρασιάτες πρόσφυγες το 1924. Ας τους θυμόμαστε και ας τους τιμάμε!

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Μαΐου 2017)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 25 Ιουνίου 2017)

Πριν 90 χρόνια στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας 33. «Εξετάσεις» στα προσφυγικά σχολεία

Αφορμή για να γραφεί αυτό το σημείωμα έδωσε στον γράφοντα η ευγενική προσφορά σε μένα από τον γνωστό Βολιώτη συλλέκτη κ. Ε. Ζαφραντζά δύο πολύτιμων και σπάνιων φωτογραφιών του αρχείου του (φώτο Κ. Ζημέρη), στα οποία φαίνεται κάποια «γιορτή στον Συνοικισμό». Έτσι, αφενός έρχομαι με το παρόν σημείωμα να ευχαριστήσω τον κ. Ε. Ζαφραντζά για την προσφορά του και αφετέρου να μοιραστώ τη χαρά μου με τους αναγνώστες της «ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ» για το πολύτιμο αυτό ντοκουμέντο της ιστορίας του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας.

Και, κατά την κινέζικη παροιμία «μια φωτογραφία αξίζει χίλιες λέξεις», θα προσπαθήσω να ερμηνεύσω και να «διαβάσω» τις δυο σημαντικές φωτογραφίες, γιατί, δυστυχώς, είναι αχρονολόγητες.

Στη μια από τις φωτογραφίες φαίνεται πολύς κόσμος και παιδιά μπροστά στα προσφυγικά σχολεία, που ήταν, τότε, σε δυο άχαρα διώροφα ανατολικά της πλατείας Ευαγγελίστριας να παρακολουθούν κάτι και στη μέση να διακρίνονται κάποιοι με επίσημα ενδύματα.

Στη δεύτερη φωτογραφία διακρίνονται, καθαρά, μαθήτριες να χορεύουν κι ανάμεσά τους δύο δασκάλες επισημα ντυμένες (με καπέλα!). Το ένα διώροφο, αριστερά, που ήταν σχολείο των θηλέων, είναι σημαιοστολισμένο,

ενώ το άλλο δεξιά, όχι. Πρέπει να είναι καλοκαιρινή ημέρα με ήλιο γιατί μερικοί κρατούν ομπρέλες.

Κατ' αρχάς, βλέποντας τις φωτογραφίες και διαβάζοντας την μετέπειτα επιγραφή «Γιορτή στον συνοικισμό», η σκέψη μου πήγε σε δύο σημαντικά γεγονότα του προσφυγικού συνοικισμού, που μπορούσαν να «μαζέψουν» τόσο κόσμο. Το ένα ήταν η επίσκεψη του προέδρου της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων Μοργκεντάου, που συνέβη στις 29 Μαΐου 1928 και το άλλο η επίσκεψη του Ελευθερίου Βενιζέλου τη Δευτέρα 18 Μαΐου 1931, όπου «η κεντρική πλατεία του συνοικισμού από ενωρίς είχε κατακλυσθή υπό αρκετού κόσμο, όστις ανέμενε εναγωνίως να ιδή και να επευφημήση τον κ. Πρωθυπουργόν» (εφημ. «Λαϊκή Φωνή», 19-05-1931) και ο οποίος μίλησε από ένα παράθυρο του διώροφου κτηρίου (δεξιά), που στέγαζε το δημοτικό σχολείο αρρένων (μαρτυρία Τέρψης Θεοδωρίδου – Μουδέ).

«Εξετάσεις» στα προσφυγικά δημοτικά σχολεία της Νέας Ιωνίας κατά τα πρώτα σχολικά έτη (1924-25 ή 1925-26). Διακρίνονται τα δύο διώροφα που ήταν σχολεία (Φωτό. Κ. Ζημέρη, αρχείο Ε. Ζαφραντζά).

Ωστόσο όμως, μια προσεκτική παρατήρηση θα αποκλείσει αυτές τις δύο εκδοχές για τον εξής λόγο: Βλέπουμε στα αριστερά του σημαιοστολισμένου

Εξετάσεις» στα προσφυγικά δημοτικά σχολεία της Νέας Ιωνίας κατά τα πρώτα σχολικά έτη (1924-25 ή 1925-26). Οι μαθήτριες χορεύουν μπροστά στο διώροφο, που στέγαζε το δημοτικό σχολείο θηλέων (Φώτο Κ. Ζημέρης, αρχείο Ε. Ζαφραντζά)

κτηρίου (διώροφο προσφυγικού σχολείου θηλέων) ένα μονώροφο κτίσμα κτισμένο κι αυτό με τσιμεντόλιθα, όπως είναι κτισμένο και το διώροφο του σχολείου. Αν έχουμε στο μυαλό μας, μια άλλη φωτογραφία του ΙΩΣΑΦΑΤ με τίτλο «1927. Πάσχα εις τον Συνοικισμό» (Είναι δημοσιευμένη στο βιβλίο μου «Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994», σελ. 211), διαπιστώνουμε ότι αριστερά από το διώροφο του σχολείου είναι κτισμένο ένα διώροφο προσφυγικό σπίτι. Επομένως, οι δύο αυτές φωτογραφίες του Κώστα Ζημέρη, πρέπει να βγήκαν πριν το 1927 και είχαν σχέση με κάποιο σημαντικό γεγονός. Υπολογίζω ότι πρέπει να ήταν, όταν τα προσφυγικά

σχολεία έκαναν τις λεγόμενες «εξετάσεις» στο τέλος του σχολικού έτους 1925-25 (δηλ. τέλος Ιουνίου 1925 ή στο τέλος του σχολικού έτους 1925-26 (τέλος Ιουνίου 1926). Και θα ήταν «γεγονός», τότε, για τον προσφυγικό συνοικισμό, που κατοικήθηκε το 1924 με το κτίσιμο των λεγόμενων «Τετραγώνων» (10 ομάδες σπιτιών, με σύνολο 776 μονοκάμαρα σπίτια με κοινόχρηστα αποχωρητήρια και πλυσταριά, με πηγάδια για νερό ύδρευσης).

Εδώ πρέπει να πούμε, ότι από την πρώτη χρονιά (σχολ. έτος 1924-25) γράφτηκαν 396 μαθητές-μαθήτριες και τη δεύτερη (1925-26) 478 μαθητές-μαθήτριες. Και όλα αυτά τα παιδιά συνωστίζονταν στα δωμάτια των διώροφων, που χρησίμευαν ως τάξεις-αίθουσες και είχαν για αύλειο χώρο την ανατολική αλάνα της πλατείας. Και να θυμηθούμε, επίσης, και το διδακτικό προσωπικό των σχολείων αυτών, που υπηρετούσε αυτές τις δύο χρονιές και το οποό ήταν: Στο αρρένων. Νικόλαος Ευσταθιάδης, διευθυντής, Δέσποινα Αναστασιάδου, Ιουλία Ζαχοροπούλου και Αγαθονίκη Τριανταφυλλίδου. Στο θηλέων: Ουρανία Τριανταφυλλίδου, Ευφροσύνη Σπανοπούλου, Θεανώ Παλάζογλου και Μαρία Παλλάς.

Ας πάμε κι εμείς τα χρόνια εκείνα (Ιούνιος 1925 ή Ιούνιος 1926) να χαρούμε με τα προσφυγάκια, που κάνουν τις «εξετάσεις» τους με χορούς και τραγούδια, ντυμένα με στολές της εποχής εκείνης και με τους πρόσφυγες, που ένα γύρω τους παρακολουθούν τη γιορτή μέσα στο κατάρτι του Ιουνίου στον Ξηρόκαμπο του Βόλου, που ονομάστηκε Νέα Ιωνία. Μέσα σ' αυτούς, πιθανόν να είναι και οι δικοί μας γονείς.

Ευχαριστώ για μια άλλη φορά τον φίλο-συλλέκτη Ε. Ζαφραντζά για την χαρά που μου έδωσε με αυτή την προσφορά των δύο ιστορικών φωτογραφιών.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 25 Ιουνίου 2017)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 7 Οκτωβρίου 2018 στη σελίδα Επιστολές)

Επιστολή προς τη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»

34. Το όνομα «Νέα Ιωνία»

Αξιότιμε Κύριε Διευθυντή

Σχετικά με το ρεπορτάζ της εφημερίδας σας («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 02-10-2018) με τίτλο «Το πολύτιμο μυστικό της Νέας Ιωνίας» (ρεπόρτερ κ. Χριστόφορος Σεμέργελης), που αναφέρεται στο εξαιρετικό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα που παρουσιάζουν οι «ΙΩΝΕΣ» στο Μουσείο της Πόλης με τη

συμμετοχή της επιτυχημένης συγγραφέα κ. Ελένης Δικαίου από τη Νέα Ιωνία και των εκπαιδευτικών κ. κ. Δήμου Πασχάλη και Αντώνη Αντωνίου, εκτός από τα συγχαρητήρια μου, που έχω να εκφράσω στους «ΙΩΝΕΣ», στην κ. Δικαίου και στους συντελεστές, έχω να κάνω και μια παρατήρηση, συγκεκριμένα, με την πρόταση, που αναφέρεται από τον συντάκτη του ρεπορτάζ στον πρόλογο: **«Το 1947 η περιοχή μετονομάστηκε σε Νέα Ιωνία».**

Για το θέμα αυτό (ονομασία-μετονομασία), έχω να σημειώσω μερικές αποδείξεις (επίσημες και ανεπίσημες) για το «πότε ονομάστηκε Νέα Ιωνία» και όχι, βεβαίως, «πότε μετονομάστηκε σε Νέα Ιωνία!», ως εξής:

Α΄ . Ο προσφυγικός συνοικισμός του Βόλου, που ιδρύθηκε «πέραν του χειμάρρου Κραυσίδωνος» ονομάστηκε κατά την ημέρα της θεμελίωσής του σε «Νέα Ιωνία»: *«Χθες το απόγευμα εγένοντο τα εγκαίνια της καταθέσεως του θεμέλιου λίθου του προσφυγικού συνοικισμού...Ο συνοικισμός επωνομάσθη **«Νέα Ιωνία»**»* («ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ», 16 Αυγούστου 1923), (σελ. 40)

Β΄ . Το όνομα «Νέα Ιωνία» αναφέρεται στην ίδρυση του ενοριακού ναού της Ευαγγελίστριας: *«Εν **Νέα Ιωνία-Βόλου** ιδρύεται ενοριακός ναός ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου»* (Φ.Ε.Κ. 259/31 Ιουλίου 1926, τ.α΄), (σελ. 216).

Γ. Το όνομα «Νέα Ιωνία» αναφέρεται στην ίδρυση του μικτού δημοτικού σχολείου: *«Ιδρύεται εν τω συνοικισμῷ Βόλου **«Νέα Ιωνία»** μικτόν Βόλου υπό την επωνυμία «δεύτερον προσφυγικόν μικτόν σχολεῖον Βόλου»* (Φ.Ε.Κ. 4/11-01-1927, τ. α΄), (σελ. 177).

Δ΄ . *«Την παρελθούσαν Κυριακὴν 26 παρόντος μηνός (Ιούλιος 1927) εγένοντο αρχαιρεσίαι του εν τω προσφυγικῷ συνοικισμῷ **«Νέα Ιωνία»**, ομωνύμου Συλλόγου προσφύγων...»*(«Σημαία», 03-07-1927), σελ. 254. (σ.σ. Η σφραγίδα του ήταν στρογγυλή, στη μέση είχε το έτος 1926 και κυκλικά έγραφε «Σύλλογος Νέα Ιωνία Βόλου»).

Ε΄ . Κατά την επίσημη απογραφή της 15-16 Μαΐου 1928 η «Νέα Ιωνία» αναφέρεται ως ιδιαίτερη οικιστική μονάδα μέσα στον Δήμο Παγασών ως εξής: *«Επαρχία Βόλου. Δήμος Παγασών. Βόλος 41.706 κατοίκους. **Συνοικία Νέας Ιωνίας 6.186 κάτοικοι.** Σύνολον πληθυσμού Βόλου και Νέας Ιωνίας 47.892 κάτοικοι»* (Βιβλίο: «Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφή 15-16 Μαΐου 1928», Γεν. Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος 1935), (σελ. 146)

ΣΤ΄ . Το όνομα «Νέα Ιωνία» αναφέρεται στην έρευνα που έκανε η εφημερίδα του Βόλου «Λαϊκή Φωνή» (από τις 3 έως τις 8 Μαΐου 1933) με τον δημοσιογράφο Άθω Τριγκώνη, που έχει τίτλο: *«Η ζωή και αι ανάγκαι του συνοικισμού **Νέας Ιωνίας»**»* (σελ. 335), (σ.σ. Έχει εκδοθεί και σχετικό βιβλίο

από τους «ΙΩΝΕΣ» με τίτλο «Η Νέα Ιωνία του 1933», έκδοση 2003, επιμέλεια Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά, εικονογράφηση Γιάννη Κονταξή).

Ζ' . Ο «Μέγας Οδηγός Βόλου και Περιχώρων» του έτους 1933 αναφέρει: **«Νέα Ιωνία**. Προσφυγικός συνοικισμός υπαγόμενος εις τον Δήμο Παγασών...Συγκοινωνεί με τον Βόλον διά τακτικής συγκοινωνίας λεωφορείων αυτοκινήτων-**«Νέα Ιωνία-Άναυρος»** κ.λπ. (σελ. 165)

Η' . Το όνομα «Νέα Ιωνία» αναφέρεται όταν ιδρύθηκε ως Κοινότητα το 1946 (Δε λειτούργησε ποτέ): **«Ο συνοικισμός «Νέα Ιωνία»**, αποσπώμενος του εις ην νυν υπάγεται Δήμου Παγασών...αναγνωρίζεται εις ιδίαν Κοινότητα, υπό το όνομα «Κοινότης Νέας Ιωνίας» με έδραν τον ομώνυμον συνοικισμόν» (Φ.Ε.Κ. 290/26-09-1946), (σελ. 296).

Θ' . Αναφέρεται πλέον ως **Δήμος Νέας Ιωνίας** από τις 29 Μαΐου 1947 (Φ.Ε.Κ. 105/29-05-1947, τ.α'), (σελ. 297).

Ι' . Από πολλά ρεπορτάζ και ειδήσεις των εφημερίδων του Βόλου πριν το 1947, που αναφέρεται ως «Νέα Ιωνία»: α). Στη «Σημαία» στις 12-09-1927 διαβάζουμε: «Ετελέσθησαν εις τον συνοικισμόν **«Νέα Ιωνία»** παρισταμένου αρκετού κόσμου ποδοσφαιρικοί αγώνες μεταξύ των αθλητικών ομάδων «Νίκη» του συνοικισμού και της «Ενώσεως Καπνεργατών». Μετά πεισματώδη αγώνα νικήτρια ανεδείχθη η πρώτη με τέρματα 1-0. (σελ. 230), β). Στις 17-05-1931 που ήλθε ο Ελευθέριος Βενιζέλος στον Βόλο επισκέφθηκε τη Νέα Ιωνία. Το Σωματείο της Νέας Ιωνίας «Ένωσις Καϋστρίου Πεδίου» επέδωσε υπόμνημα στον Ελευθέριο Βενιζέλου «...όλων των κατοίκων του **Συνοικισμού Νέας Ιωνίας»** (σελ. 158), γ) Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (18-04-1935) κάνει μία έρευνα: «Τρεις μεγάλοι ανάγκαι του συνοικισμού **Νέας Ιωνίας»** (σελ. 335). κ.λπ. κ.λπ.

Συμπέρασμα: Όπως φαίνεται, λοιπόν, η Νέα Ιωνία δεν είχε κάποιο άλλο όνομα πριν το 1947 και μετονομάστηκε το 1947, όπως σημειώνεται στο ρεπορτάζ, αλλά απλώς πήρε το όνομα που είχε από την ίδρυσή της ως «Δήμος Νέας Ιωνίας» πλέον. Είναι αλήθεια, ότι η συνήθης καθημερινή ονομασία ήταν σκέτο «Συνοικισμός» για πολλά χρόνια, αλλά η ιστορική ακρίβεια μάς επιτάσσει να μην θεωρούμε ως αφετηρία του ονόματος το 1947, αλλά από το 1923 (θεμελίωση) και το 1924 που κατοικήθηκε ο τόπος (ο λεγόμενος «Ξηρόκαμπος») από τους Μικρασιάτες πρόσφυγες ως Νέα Ιωνία.

Επομένως το ρήμα «μετονομάστηκε», νομίζω, πως δεν έχει καμία θέση. Θα μπορούσε να γραφεί: «Ο προσφυγικός συνοικισμός του Βόλου, που από το 1923 ονομάστηκε Νέα Ιωνία, το 1947 έγινε Δήμος Νέας Ιωνίας με δική του, πλέον, ανοδική πορεία στην πληθυσμιακή αύξηση, στην οικονομική ανάπτυξη και στον πολιτισμό».

Ευχαριστώ Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά

Υ. Γ. Ο αναγνώστης του παρόντος μπορεί να βρει περισσότερες πληροφορίες για τις αναφερόμενες περιπτώσεις στο βιβλίο μου «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994», έκδοση Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Νέας Ιωνίας, 1994, στη σελίδα που αναφέρεται στο τέλος κάθε περίπτωσης.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 7 Οκτωβρίου 2018 στη σελίδα Επιστολές)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Σάββατο 15 Αυγούστου 2020)

Ο ναύτης Γιάννης Μπόνος από τη Νέα Ιωνία μεταξύ των νεκρών 35. Ογδόντα χρόνια από τον άνανδρο τορπιλισμό της «Ελλης»

Πέρασαν ογδόντα χρόνια από τότε που διαπράχθηκε, σαν σήμερα στην Τήνο, ανήμερα της Παναγιάς, τον Δεκαπενταύγουστο του 1940, το ανόσιο έγκλημα με τον άνανδρο τορπιλισμό της «Ελλης».

Τα γεγονότα που συγκλόνισαν το πανελλήνιο, τον Δεκαπενταύγουστο του 1940, είναι σε όλους μας γνωστά. Τούτο όμως το σημείωμα, πέρα από την αναφορά στην 80^η επέτειο του τραγικού συμβάντος, έχει σκοπό να φέρει στο προσκήνιο, τον άγνωστο, ίσως για πολλούς συμπολίτη μας, τον ναύτη Γιάννη Μπόνο, που έπεσε στην εκτέλεση του καθήκοντός του, την ιστορική αυτή ημέρα.

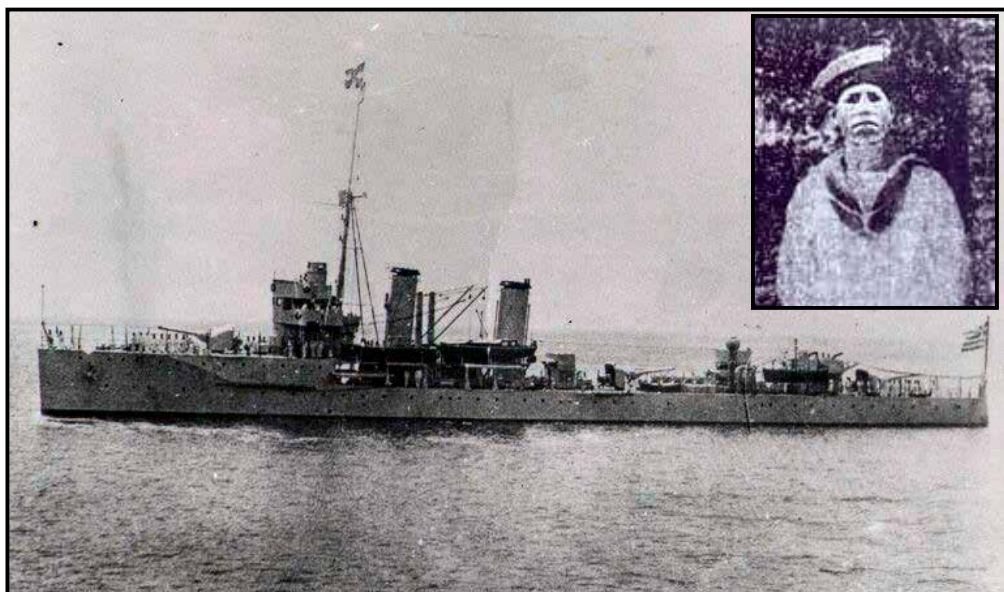
Δεκαπενταύγουστος! Είναι γιορτή της Παναγιάς, που λατρεύεται από τους πιστούς με ιδιαίτερη λαμπρότητα σε ολόκληρη την Ελλάδα σε μικρές και μεγάλες εκκλησιές και σε ταπεινά ξωκλήσια.

Στην Τήνο, στο πανέμορφο νησί των Κυκλάδων, πλήθος λαού συρρέει για να προσκυνήσει τη Μεγαλόχαρη, να φέρει το τάμα του και να ζητήσει τη χάρη Της. Κλείνουν το γόνυ τους ευλαβικά μπροστά στην Εικόνα Της, που βρέθηκε, κατά τρόπο θαυμαστό το 1923 και φυλάσσεται στον μεγαλόπρεπο ναό, στις ανατολικές παρυφές της πόλης, στην κορυφή ενός λόφου, που δεσπόζει επιβλητικά.

Στο πανελλήνιο προσκύνημα συμμετέχει και η επίσημη πολιτεία, στέλνοντας ένα πολεμικό πλοίο για ν' αποδώσει τιμές. Έτσι τα ξημερώματα στις 15 Αυγούστου 1940 αγκυροβόλησε λίγο έξω από το λιμάνι, το εύδρομο αντιτορπιλικό «Ελλη», ύψωσε τον μεγάλο σημαιοστολισμό και ετοίμαζε το τιμητικό άγημα, που θα έβγαινε στην στεριά, για να κρατήσει και

συνοδεύσει την Εικόνα της Μεγαλόχαρης στη μεγάλη λιτανεία, που θα γινόταν στην παραλία στις 10.30' το πρωί.

Ο πλοίαρχος και το πλήρωμα της «Ελλης» αισθάνονταν περήφανοι και ευχαριστημένοι, που τους έλαχε αυτή η τιμητική αποστολή. Ανάμεσα σ' αυτούς, όπως είπαμε, βρισκόταν και ο ναύτης Γιάννης Μπόνος από τη Νέα Ιωνία, που υπηρε τούσε ως θερμαστής στις μηχανές του πλοίου.

Το εύδρομο «ΕΛΛΗ» που δέχθηκε την τορπίλη ακριβώς στη μέση - στο μηχανοστάσιο- ανεφλέγη και σε δυο ώρες βυθίστηκε, παρασύροντας στο βυθό 8 άνδρες μεταξύ των οποίων και τον Γιάννη Μπόνο (ένθετη φωτογραφία) από τη Νέα Ιωνία. Ήταν 15 Αυγούστου 1940 στον νησί της Μεγαλόχαρης, στην Τήνο, ώρα 8.30'.

Ας δούμε όμως λίγα βιογραφικά για το προσφυγόπουλο από τη Νέα Ιωνία. Το 1922, όταν ξέσπασε η θύελλα της Μικρασιατικής Καταστροφής και τα κοπάδια των προσφύγων κατέκλυσαν την Ελλάδα, μαζί με το πλήθος αυτό έφθασε από το Ηράκλειο της Νικομήδειας και η οικογένεια του Στυλιανού και της Παρθενόπης Μπόνου με τα τρία ανήλικα παιδιά τους, τον Παναγιώτη εννιά χρονών, τον Δημήτρη οκτώ και τον Γιάννη, νήπιο. Προσωρινά έμειναν για δυο χρόνια στη Λήμνο και μετά ήλθαν, το 1924, στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας, στο πρώτα προσφυγικά σπίτια, στα λεγόμενα «Τετράγωνα», στο «Τετράγωνο Θ'», αριθμ. 78. Αμέσως (σχολικό έτος 1924-25) έγραψαν τα δύο παιδιά τους (Παναγιώτη και Δημήτρη) στα προσφυγικά σχολεία της Νέας Ιωνίας που άρχισαν κι αυτά

να λειτουργούν από το 1924 σε δύο διώροφα ανατολικά της πλατείας Ευαγγελίστριας και το επόμενο σχολικό έτος (1925-26) τον μικρό Γιάννη στην Α' τάξη, που είχε γεννηθεί το 1919, όταν η Σμύρνη έγινε ελληνική. Η οικογένεια, εδώ στη Νέα Ιωνία, απέκτησε και τέταρτο παιδί, τον Σωκράτη, που κι αυτός, κατά τρόπο τραγικό, έχασε τη ζωή του στον Εμφύλιο πόλεμο, όταν υπηρετούσε στον στρατό.

Τα τρία πρώτα αγόρια, το ένα μετά το άλλο, όταν τα κάλεσε η Πατρίδα, κατατάχθηκαν στο πολεμικό ναυτικό. Ο πρώτος (Παναγιώτης) στον πολεμικό ναύσταθμο, ο δεύτερος (Δημήτρης) στο ιστορικό θωρηκτό «Αβέρωφ» και ο τρίτος, ο Γιάννης, στο εύδρομο (ελαφρύ) πολεμικό «Ελλη». Έτσι βρίσκουμε τον ναύτη Γιάννη Μπόνο, εκείνη την ημέρα, στις 15 Αυγούστου 1940, να έχει βάρδια ως θερμαστής στις μηχανές της «Ελλης», που ναυλοχούσε λίγο έξω από το λιμάνι της Τήνου, για ν' αποδώσει τιμές στη Μεγαλόχαρη.

Το προσφυγόπουλο από τη Νέα Ιωνία, κάτω στις μηχανές, κοιτούσε από το φινιστρίνι προς την Τήνο, που οι πρώτοι κάτοικοί της, όπως γράφει η Ιστορία ήταν Ίωνες, να γιορτάζει πανηγυρικά τη γιορτή της Μεγαλόχαρης και ίσως το μυαλό και η καρδιά του να φτεροκοπούσε στον μικρό, τότε, ναό της Ευαγγελίστριας στη Νέα Ιωνία, ένα δρόμο πιο πάνω από το σπίτι του, στην πλατεία, που κι αυτή πανηγύριζε.

Κάποιοι άλλοι όμως εκείνη τη στιγμή εκτέλεσαν το ανόσιο έγκλημά τους. Το ιταλικό υποβρύχιο, εν καταδύσει, «Δελφίνο» με κυβερνήτη τον φανατικό φασίστα Αϊκάρντι, την ώρα που οι πιστοί άναβαν τις λαμπάδες τους-ήταν 8.30' το πρωί- στη Μεγαλόχαρη, αυτός πυροδότησε τις τορπίλες του για να πλήξει «πολεμικούς» στόχους. Οι δύο τορπίλες αστόχησαν και χτύπησαν την προκυμαία, η τρίτη όμως χτύπησε θανάσιμα το «Ελλη» στη μέση, που βρισκόταν 800 μέτρα έξω από το λιμάνι.

Οι αθηναϊκές εφημερίδες της επόμενης ημέρας περιγράφουν το συγκλονιστικό γεγονός (ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΝΕΑ στις 16 Αυγούστου 1940): «Χθες την πρωίαν περί ώραν 8.30' το πολεμικό του ημετέρου στόλου «Ελλη», ενώ ευρίσκετο ηγκυροβολημένο και εν μεγάλω στολισμώ, 800 περίπου μέτρων έξωθεν του λιμενοβραχίονος της Τήνου, όπου είχε μεταβή χάριν της μεγάλης θρησκευτικής εορτής της Θεοτόκου, ετορπιλλίσθη αιφνιδίως παρά υποβρυχίου αγνώστου εθνικότητος και εν καταδύσει διατελούντος. Κατά της «Ελλης» ερρίφθησαν τρεις τορπίλλες, εξ ών η μία έπληξε το σκάφος εις το μέσον, αι δε έτεραι έπεσαν εις τους λιμενοβραχίονας της πόλεως εκραγείσαι. Το υποβρύχιον παρέμεινεν έν καταδύσει και εξηφανίσθη. Η επιτυχούσα την «Ελλη» τορπίλλη εξερράγη ακριβώς κάτωθι του εν ενεργεία λεβητοστασίου. Εκ της εκρήξεως ο εν ενεργεία λέβης του

πλοίου διερράγη. Επίσης λόγω της εκρήξεως εξεχύθη και ανεφλέγη η υγρά καύσιμος ύλη του πλοίου. Στις 10 παρά τέταρτο το υπερήφανο πολεμικό πλοίο έγειρε προς τα αριστερά... Ύστερα από λίγο δεν υπήρχε τίποτα πια στην επιφάνεια... Ο κυβερνήτης της «Έλλης» πλοίαρχος κ. Χατζόπουλος ανέφερε εις το Υπουργείο Ναυτικών τον επίσημο κατάλογο των θυμάτων, ο οποίος έχει ως εξής: Νεκρός: Κελευστής μηχανικός Παπανικολάου, Εξαφανισθέντες: Υποκελευστής μηχανικός Μαντούβαλος, θερμασταί: Ανεστόπουλος, Γρίβας και Μπόνος. Τραυματίες 29 (κατάλογος)». (σ.σ. Στην Ιστορία του Πολεμικού Ναυτικού καταγράφονται 8 νεκροί).

Έτσι συντελέστηκε το ανόσιο έγκλημα, που σχεδιάστηκε από τη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι, προκειμένου να κλιμακωθούν οι πιέσεις και οι εκφοβισμοί κατά της χώρας μας, ώστε να παραδοθεί αμαχητί σε επόμενο βήμα.

Αντί αυτού όμως ο ελληνικός λαός, όχι μόνον δεν πανικοβλήθηκε, όχι μόνο δεν φοβήθηκε, αλλά χαλύβδωσε τη θέλησή του και με την πεποίθηση και την πίστη ότι η Μεγαλόχαρη θα είναι βοηθός του, απάντησε - μετά από δυο μήνες- στις 28 Οκτωβρίου 1940, το περήφανο και ηρωικό «ΟΧΙ», όταν ξεκάθαρα πια και κατά τρόπο ιταμό, ο Μουσολίνι ζήτησε την παράδοση της χώρας μας.

Κάτω ακριβώς από τον μεγαλόπρεπο ναό της Μεγαλόχαρης στην Τήνο ένας χώρος έχει διαμορφωθεί σε μικρό μουσείο με ενθυμήματα από το τραγικό γεγονός με την επιγραφή: «ΗΡΩΩΝ ΕΛΛΗΣ ΟΔΕ ΣΗΚΟΣ ΟΙΚΕΤΗΝ ΕΥΔΟΞΙΑΝ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΛΕΤΟ» (δηλ. Για τους ήρωες της «Έλλης» αυτός ο ιερός χώρος αφιερώθηκε για την δόξα της Ελλάδος). Μέσα εκεί υπάρχει λάρνακα που στη βάση της γράφει: «ΤΗΔΕ ΛΑΡΝΑΚΙ ΚΕΙΝΤΑΙ ΗΡΩΩΝ ΕΛΛΗΣ ΟΣΤΕΑ ΑΡΕΤΗΣ ΜΕΓΑΝ ΛΕΛΟΠΟΤΩΝ ΚΟΣΜΟΝ ΑΕΝΑΟΝ ΤΕ ΚΛΕΟΣ» (δηλ. Σ' αυτή τη λάρνακα βρίσκονται τα οστά των ενδόξων ηρώων της «Έλλης» που έχουν κληροδοτήσει αιώνια ομορφιά και δόξα». Δεξιά σε μια μαρμάρινη στήλη είναι γραμμένα τα ονόματα των νεκρών. Μεταξύ αυτών διαβάζουμε: «Ι. ΜΠΟΝΟΣ ναύτης-θερμαστής». Είναι το προσφυγόπουλο από τη Νέα Ιωνία της Μαγνησίας.

Και μια συγκινητική λεπτομέρεια. Η τραγική μικρασιάτισσα μάνα, «η κυρία Παρθενόπη», που τη θυμόμαστε εμείς οι μικροί, τότε, όλο μαυροφορεμένη, γιατί και στον Εμφύλιο, όπως σημειώσαμε, έχασε και δεύτερο παιδί της, τον Σωκράτη, για πολλά χρόνια, όσο άντεχαν τα πόδια της, πήγαινε στην Παναγία της Τήνου τον Δεκαπενταύγουστο και αφού άναβε τη λαμπάδα της στη Μεγαλόχαρη, έμπαινε σε μια βαρκούλα, πήγαινε στο σημείο που βυθίστηκε η «Έλλη» και έρριχνε ένα δικό της στεφάνι για τον Γιάννη της.

Σήμερα, τον Δεκαπενταύγουστο του 2020, ογδόντα χρόνια μετά τον άνανδρο τορπιλισμό της «Ελλης», η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», θα τιμήσει τον ναύτη-θερμαστή Γιάννη Μπόνο, που σκοτώθηκε στην εκτέλεση του καθήκοντός του, εντοιχίζοντας στο προσφυγικό του σπίτι (οδός Κρήτης 34) μαρμάρινη στήλη στην οποία αναγράφονται τα εξής: «Σ' αυτό το προσφυγικό σπίτι μεγάλωσε και ανδρώθηκε ο Μικρασιάτης ναύτης Γιάννης Μπόνος, που έπεσε ηρωικά κατά τον άνανδρο τορπιλισμό της «Ελλης», στις 15 Αυγούστου 1940». Μνήμη και παράδειγμα «ες αεί».

Ο Δήμος Νέας Ιωνίας έχει τιμήσει τον ήρωα Γιάννη Μπόνο, που ήταν και ποδοσφαιριστής της ΝΙΚΗΣ, με ονοματοθεσία μιας οδού «ΟΔΟΣ ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΟΝΟΥ» (κάτω από το Πανθεσσαλικό Στάδιο), επί δημάρχου Στέφανου Φούσκη (Απόφαση Δ. Σ. 37/1998).

Η Νέα Ιωνία τιμά τα παιδιά της, που έδωσαν τη ζωή τους για την Πατρίδα.

Σημείωση: Στην ίδια σελίδα, στο κάτω μέρος έχει μια ανακοίνωση της Εστίας «ΙΩΝΕΣ» και γράφει τα εξής:

«ΑΝΑΒΟΛΗ ΤΙΜΗΤΙΚΗΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ

Το Δ. Σ. της Πολιτιστικής Εστίας Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», σεβόμενο τους κανόνες ασφαλείας, αναβάλλει επ' αόριστον την προγραμματισθείσα γι σήμερα Σάββατο 15 Αυγούστου εκδήλωση τιμής στον Μικρασιάτη ναύτη Γιάννη Μπόνο, που ήταν μεταξύ των νεκρών του εύδρομου «ΕΛΛΗ», στις 15 Αυγούστου 1940 στο νησί της Μεγαλόχαρης, στην Τήνο, με την αποκάλυψη τιμητικής πλάκας, εντοιχισμένης στο σπίτι του.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», το Σάββατο 15 Αυγούστου 2020)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 1 Νοεμβρίου 2020)

36. Οι «ΙΩΝΕΣ» τίμησαν τον Μικρασιάτη Γιάννη Μπόνο

Την Κυριακή 25 Οκτωβρίου 2020 διοργανώθηκε από την Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ»-με πρωτοβουλία του πρώην γενικού γραμματέα Δημήτρη Κωνσταντάρη-Σταθαρά- μια σεμνή τελετή στη μνήμη του Μικρασιάτη Γιάννη Μπόνο, ο οποίος υπήρξε ένα από τα θύματα του καταδρομικού «ΕΛΛΗ», τον Αύγουστο του 1940. Η

εκδήλωση, που ήταν προγραμματισμένη για τις 15 Αυγούστου και αναβλήθηκε λόγω των ιδιαιτέρων συνθηκών, έλαβε χώρα στη Νέα Ιωνία, στην οδό Κρήτης, αριθμ. 34, μπροστά στο αναπαλαιωμένο προσφυγικό, όπου μεγάλωσε ο Γιάννης Μπόνος. Καθότι ο Γιάννης Μπόνος είναι ιστορικό πρόσωπο και περιποιεί τιμή για τη Νέα Ιωνία, η Εστία «ΙΩΝΕΣ» με τη συναίνεση του Δήμου Βόλου προχώρησε στον εντοπισμό μια τιμητικής μαρμάρινης πλάκας στον εξωτερικό τοίχο του αναπαλαιωμένου προσφυγικού στην οποία αναγράφονται τα εξής:

«Σ' αυτό το προσφυγικό σπίτι μεγάλωσε και ανδρώθηκε ο Μικρασιάτης ναύτης Γιάννης Μπόνος που έπεσε ηρωικά κατά τον άνανδρο τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ» στην Τήνο στις 15 Αυγούστου 1940».

Τιμητική αναφορά από την Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» στις 15 Αυγούστου 2020

Τα μέλη του Δ. Σ. της Εστίας «ΙΩΝΕΣ» μετά την τοποθέτηση της τιμητικής μαρμάρινης πλάκας στο προσφυγικό σπίτι που μεγάλωσε ο ναύτης Γιάννης Μπόνος. Διακρίνονται (από αριστερά), Ευλαμπία Μεντεκίδου (Μέλος), Αργυρώ Μάμαλη-Κοπάνου (Γ. Γ.), Πασχάλης Δήμου (Ταμίας), Άννα Πετσιάβα-Παπανικολάου (Πρόεδρος), Βάσσα Παρασκευά (Αντιπρόεδρος) και τα πρώην μέλη του Δ. Σ. Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς και Γιάννης Κονταξής.

Η τελετή άρχισε με επιμνημόσυνη δέηση για τους πεσόντες κατά τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ» από τον π. Αμφιλόχιο και συνεχίστηκε με την ανάγνωση των ονομάτων των νεκρών του «ΕΛΛΗ», (όπως είναι γραμμένα

στην ιστορία του Πολεμικού Ναυτικού- Βλ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Επτά ΗΜΕΡΕΣ, «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΣΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ», Σάββατο-Κυριακή 28-29 Οκτωβρίου 2000), υπέρ των των ηρωικώς πεσόντων κατά τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ»: «Παναγιώτης Κατσαίτης, αρχικελευστής πυρ. Νικόλαος Παναγικολάο, κελευτής μηχ. Δημήτριος Τομαράς, ναύτης προτ. Ιωάννης Ανεστόπουλος, ναύτης θερμαστής, Δημήτριος Καλλίας, ναύτης θερμαστής, Ιωάννης Μπόνος, ναύτης θερμαστής».

Έπειτα η πρόεδρος της Εστίας «ΙΩΝΕΣ» κ. Άννα Πετσιάβα-Παπανικολάου εξήγησε τους λόγους της τιμητικής εκδήλωσης και ακολούθησε ολιγόλεπτη ομιλία του κ. Δημήτρη Κωνσταντάρη-Σταθαρά για το ιστορικό γεγονός και τον Μικρασιάτη Γιάννη Μπόνο (παρατίθεται). Κατόπιν έγιναν τα αποκαλυπτήρια της αναμνηστικής πλάκας, από την πρόεδρο κ. Άννα Πετσιάβα-Παπανικολάου και τον κ. Ευθύμιο Τζούνη, αντιδήμαρχο Κοινωνικής Μέριμνας & Αλληλεγγύης του Δήμου Βόλου. Τέλος η τελετή ολοκληρώθηκε με την τήρηση ενός λεπτού σιγής στη μνήμη των θυμάτων της «ΕΛΛΗΣ» και τον Εθνικό Ύμνο που εψάλη από όλους τους παρευρισκόμενους. Παρόντες, εκτός από τον αντιδήμαρχο κ. Ευστάθιο Τζούνη, ήταν μέλη της οικογένειας Μπόνου και μέλη της Εστίας «ΙΩΝΕΣ».

Η ομιλία του Δημήτρη Κωνσταντάρη-Σταθαρά

«Σαν σήμερα , την ίδια ημέρα και ώρα, πριν 80 χρόνια, στις 15 Αυγούστου 1940, ώρα 10.30΄ πρωινή, το εύδρομο πλοίο του Πολεμικού μας Ναυτικού «ΕΛΛΗ» βούλιαξε, παραδομένο στις φλόγες, χτυπημένο άνανδρα και ύπουλα από υποβρύχιο της φασιστικής Ιταλίας του Μουσολίνι, παρασέρνοντας στον βυθό της θάλασσας 8 μέλη του πληρώματός του, που είχαν βάρδια στο μηχανοστάσιο του πλοίου.

Μεταξύ αυτών ήταν και ο ναύτης-θερμαστής Γιάννης Μπόνος, που είχε μεγαλώσει και ανδρωθεί σ' αυτό εδώ το προσφυγικό σπίτι. Εδώ στο Τετράγωνο Θ΄ αριθμ. 80 και Κρήτης έπαιξε ως νήπιο, απ' εδώ πήγαινε στα προσφυγικά δημοτικά σχολεία, λειτουργούσαν εδώ κοντά του στην πλατεία Ευαγγελίστριας, απ' εδώ ξεκινούσε ως έφηβος για το γήπεδο της ΝΙΚΗΣ να παίξει μπάλα και απ' εδώ τον κατευόδωσε η μάνα του να καταταγεί ως κληρωτός (21 ετών) στο Πολεμικό Ναυτικό και να υπηρετήσει στην «ΕΛΛΗ».

Η οικογένεια του Στυλιανού και της Παρθενόπης Μπόνου ζούσαν μια ευτυχισμένη ζωή στη Μικρά Ασία, στην κωμόπολη Ηράκλειο της Νικομήδειας με τα τρία ανήλικα παιδιά τους, τον Παναγιώτη, τον Δημήτρη και το νήπιο Γιάννη (είχε γεννηθεί το 1919, τότε που η Σμύρνη έγινε ελληνική). Η Τραγωδία όμως της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 θα τους ξεριζώσει, μαζί με ενάμισι εκατομμύριο Έλληνες Μικρασιάτες και θα τους ξεβράσει το «μαύρο κύμα προσφυγιάς», γυμνούς με ένα μπογαλάκι σε

λιμάνια της Ελλάδας και σε νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Η οικογένεια θα βρει καταφύγιο και απάγκιο στη νησί της Λήμνου. Εκεί θα μείνει δυο χρόνια και το 1924, με την ανέγερση των πρώτων σπιτιών στον προσφυγικό συνοικισμό του Βόλου, τη Νέα Ιωνία, θα «πιάσει» ένα μονοκάμαρο σπίτι στο Τετράγωνο Θ' αριθμ. 80 με πρόσοψη στο εσωτερικό του Τετραγώνου. Επειδή όμως ήταν πενταμελής οικογένεια κατέλαβαν και δεύτερο σπίτι-δωμάτιο (με πρόσοψη στην οδό Κρήτης), σ' αυτό ακριβώς που βρισκόμαστε τώρα, αναπλασμένο από τη Δημοτική Αρχή της Νέας Ιωνίας. Εδώ άρχισαν τη νέα τους ζωή με τον πατέρα Στυλιανό να κυνηγάει το μεροκάματο και τη μητέρα Παρθενόπη το νοικοκυριό του σπιτιού. Τα δυο μεγάλα παιδιά (Παναγιώτης και Δημήτρης), γράφτηκαν στα πρώτα προσφυγικά σχολεία, που άρχισαν να λειτουργούν κι αυτά από το σχολικό έτος 1924-25 στην Τρίτη τάξη, ενώ ο Γιάννης γράφτηκε την επόμενη χρονιά (1925-26) στην Πρώτη τάξη, αφού ήταν έξι χρονών (όπως φαίνεται από τα Μαθητολόγια του Σχολείου. Στο μεταξύ εδώ η οικογένεια θα μεγαλώσει, αφού θα γεννηθεί και τέταρτο αγόρι, ο Σωκράτης, που, δυστυχώς, θα χαθεί κι αυτός κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο, υπηρετώντας στον στρατό (Γι' αυτό κι εμείς, τότε, μικρά παιδιά-γειτονόπουλα, θυμόμαστε την αρχοντογυναίκα Παρθενόπη, να φοράει όλο μαύρα).

Τα παληκαρόπουλα, όταν ήλθε η ώρα να υπηρετήσουν ως κληρωτοί την πατρίδα, ο Παναγιώτης κατατάχθηκε στον Πολεμικό Ναύσταθμο, ο Δημήτρης στο θρυλικό «Αβέρωφ» και λίγο αργότερα ο Γιάννης στο εύδρομο «ΕΛΛΗ» ως ναύτης-θερμαστής. Στις 15 Αυγούστου 1940, στη γιορτή της Μεγαλόχαρης της Τήνου, θα βρει το «ΕΛΛΗ» σε τιμητική αποστολή, με μεγάλο σημαίοστολισμό, στο λιμάνι της Τήνου, να συμμετάσχει στο πανελλήνιο προσκύνημα και τον ναύτη-θερμαστή Γιάννη Μπόνο να έχει βάρδια στο μηχανοστάσιο.

Εκείνο το πρωί ο ανόσιος τορπιλισμός της «ΕΛΛΗΣ» από ιταλικό υποβρύχιο θα προκαλέσει πανελλήνια συγκίνηση και αγανάκτηση. Στην ιστορία του Πολεμικού Ναυτικού το «ΕΛΛΗ» θα γραφτεί με χρυσά γράμματα και τα ονόματα των ηρωικώς φονευθέντων στις σελίδες του. Μεταξύ αυτών και ο Γιάννης Μπόнос. Το όνομά του είναι γραμμένο στο μικρό μουσείο κάτω από τον ναό της Μεγαλόχαρης στην Τήνο και σήμερα γράφεται στο σπίτι που μεγάλωσε και ανδρώθηκε στον άλλοτε προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας Βόλου και σημερινή πόλη της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας.

Η Πολιτιστική Εστία Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ», που είχε την πρωτοβουλία αυτής της απόδοσης τιμής και μνήμης στο προσφυγόπουλο Γιάννη Μπόνο, είναι άξια συγχαρητηρίων. Προβάλλει τον ήρωα Γιάννη Μπόνο ως παράδειγμα προς μίμηση στη νέα γενιά της Νέας Ιωνίας, ενισχύοντας την τιμή που είχε γίνει το 1998 από τη Δημοτική Αρχή

της Νέας Ιωνίας με την ονοματοθεσία μιας οδού, κάτω απ' το Πανθεσσαλικό Στάδιο «ΟΔΟΣ ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΟΝΟΥ», δίπλα από την οδό του Θρυλικού Παντελή Μαγούλά, γιατί ο Γιάννης Μπόνος υπήρξε και ποδοσφαιριστής της ΝΙΚΗΣ.

Σήμερα, τούτη την ώρα, 80 χρόνια μετά τον τορπιλισμό της «ΕΛΛΗΣ» και τον ηρωικό θάνατο του Γιάννη Μπόνου, ας πάμε κι εμείς, νοερά, στο λιμάνι της Τήνου, όπως έκανε για χρόνια η μαυροφορεμένη «κυρία Παρθενόπη» κι ας ρίξουμε ένα λουλούδι, σε απόδοση τιμής στα γαλανά νερά, στη μνήμη του δικού μας ήρωα, Γιάννη Μπόνου, από τη γειτονιά μας, από την πόλη μας, τη Νέα Ιωνία κι ας ψελλίσουμε με ευλάβεια «Αιωνία η μνήμη του».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 1 Νοεμβρίου 2020)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 31 Ιανουαρίου 2021)

Μορφές εκπαιδευτικών στην προσφυγική Νέα Ιωνία

37. Ο πρώτος δάσκαλος Νικόλαος Ευσταθιάδης και η πρώτη νηπιαγωγός Ζηνοβία Κορδάτου

Στο παρόν σημείωμα, με την ευκαιρία της εορτής των Τριών Ιεραρχών, η μνήμη μας θα ανατρέξει σε δυο λαμπρούς εκπαιδευτικούς του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας Βόλου, που με την παρουσία τους άρχισε να γράφεται η εκπαιδευτική ιστορία της Νέας Ιωνίας από το 1924. Ήταν οι «πρώτοι»: Ο πρώτος δάσκαλος και διευθυντής το 1^{ου} προσφυγικού δημοτικού σχολείου Νικόλαος Ευσταθιάδης και η πρώτη νηπιαγωγός Ζηνοβία Κορδάτου. Θα αναφερθούμε για τον καθένα ξεχωριστά:

Νικόλαος Ευσταθιάδης

Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης γεννήθηκε στην Σπάρτη της Πισιδίας Μικράς Ασίας το 1868. Η Κοινότητα τον έστειλε και σπούδασε δάσκαλος στο Διδασκαλείο Αθηνών. Επέστρεψε και δίδασκε στα σχολεία της πατρίδας το 1887 την εφαρμογή των νέων συστημάτων διδασκαλίας της εποχής του (Ερβαρτιανό παιδαγωγικό σύστημα). Το 1914 τον βρίσκουμε να είναι καθηγητής στο Ομήρειο Παρθεναγωγείο Σμύρνης. Εκεί παντρεύεται την Ευδοξία Πολιτάκη από τον Τσεσμέ και το 1920 θα γεννηθεί ο γιος τους

Ευστάθιος. Στη Σμύρνη έζησε τα τρία χρόνια της ελληνικής ελευθερίας (1919-1922). Όμως, επακολούθησε η Τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής, τον Αύγουστο του 1922. Εκεί στην προκυμαία της Σμύρνης, όπου διαδραματίστηκαν τα εφιαλτικά γεγονότα της φυγής του ελληνικού

Νικόλαος Ευσταθ. Ευσταθιάδης (φωτό αρχείου Αιμιλίας Ευσταθίου Ευσταθιάδη)

Η νηπιαγωγός Ζηνοβία Κορδάτου μέσα στην τάξη-υπόγειο της Νέας Ιωνίας, λίγο πριν αποχωρήσει από τα διδακτικά της καθήκοντα (1952). (Φωτογραφία από τον γιο της, Βασίλη Θεοδωρόπουλο).

πληθυσμού, ο Νικόλαος Ευσταθιάδης, κρατώντας σφιχτά στην αγκαλιά του, τον τυλιγμένο με φασκίες γιο του, Ευστάθιο, μαζί με τη γυναίκα του Ευδοξία, προσπάθησαν να περάσουν το μπλόκο των Τούρκων, που είχαν διαταγή να κρατούν αιχμαλώτους όλους τους άνδρες από 18 έως 45 ετών (αυτός ήταν 54 ετών). Τον ξεχώρισαν ανάμεσα από τα γυναικόπαιδα, τον χτύπησαν με κοντακίες των όπλων τους και τον έκλεισαν σ' ένα πρόχειρο στρατόπεδο φραγμένο με σιδερένια σίτα, μαζί με άλλους Έλληνες. Η γυναίκα του, που τον ακολούθησε εκεί που τους είχαν κλεισμένους, βρήκε τη δύναμη και τον τρόπο να βοηθήσει να αποδράσει. Στη συνέχεια με το παιδί τους στην αγκαλιά και ένα μπογαλάκι ρούχα, στοιβάχτηκαν σε πλοίο και έφτασαν πρόσφυγες στον Πειραιά. Παρουσιάστηκε στο υπουργείο Παιδείας και ζήτησε να διοριστεί. Το υπουργείο τον διόρισε δάσκαλο στο δικό μας Τρίκερι, που τότε ήταν το πιο απομονωμένο χωριό της Μαγνησίας. Εκεί έμεινε δυο σχολικά χρόνια (1922-23 και 1923-24) και άφησε τα ίχνη του μέχρι σήμερα (Μαθητολόγιο-Γενικό Έλεγχο στα Γ.Α.Κ. Μαγνησίας). Όταν ιδρύθηκε ο προσφυγικός συνοικισμός τη Νέας Ιωνίας και άρχισε να κατοικείται το 1924, ιδρύθηκαν ταυτόχρονα δύο δημοτικά σχολεία.

Τότε ο Επιθεωρητής μετέθεσε από το Τρίκερι τον Νικόλαο Ευσταθιάδη στο «1^ο τετρατάξιον προσφυγικόν δημοτικόν σχολείον αρρένων Βόλου» με

έδρα τον νεοϊδρυθέντα προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Έτσι, από τον Σεπτέμβριο του 1924 ο Νικόλαος Ευσταθιάδης εγκαθίσταται οικογενειακώς σε ένα δωμάτιο, στο ισόγειο του διωρόφου, που χρησίμευε για σχολείο, στα ανατολικά της πλατείας Ευαγγελίστριας.

Ο Νικόλαος Ευσταθιάδης ήταν ένας λαμπρός εκπαιδευτικός με διοικητικές ικανότητες, σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις της εποχής του και προπαντός αγάπη για τα προσφυγόπουλα της Νέας Ιωνίας, αφού κι αυτός ήταν πρόσφυγας Μικρασιάτης. Θα οργανώσει το σχολείο και θα βοηθήσει όλους τους εκπαιδευτικούς να ξεπεράσουν τις δυσκολίες στο έργο τους. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στα πρώτα τέσσερα χρόνια της λειτουργίας των πρώτων προσφυγικών σχολείων, ήταν ο πρώτος και μοναδικός έμπειρος δάσκαλος, με διδακτικό προσωπικό από νεαρές δασκάλες. Παρέμεινε στη Νέα Ιωνία οκτώ χρόνια- από το 1924 έως το 1932- και άφησε έργο σπουδαίο και ιστορικό. Τα υπηρεσιακά βιβλία του σχολείου (Μαθητολόγιο και Γενικός Έλεγχος βρίσκονται στα Γ. Α. Κ. Μαγνησίας), πλήρως και ακριβώς ενημερωμένα, είναι ανεξάντλητες πηγές πληθώρας πληροφοριών. Το 1932 που συνταξιοδοτήθηκε, μετοίκησε στη Νέα Σμύρνη οικογενειακώς. Ο μοναχογιός του Ευστάθιος που αποφοίτησε από το προσφυγικό δημοτικό σχολείο της Νέας Ιωνίας, σπούδασε στο Ε. Μ. Π. Αθηνών Χημικός Μηχανικός. Ο Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας τον τίμησε με ονοματοθεσία μιας οδού «ΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΝΙΚ. ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗ».

Ζηνοβία Κορδάτου

Η Ζηνοβία Κορδάτου είναι η πρώτη νηπιαγωγός της Νέας Ιωνίας. Έχει συνδέσει το όνομά της με τα προσφυγόπουλα της Νέας Ιωνίας. Ήταν η πρώτη «δάσκάλα» τους-εμείς τη λέγαμε «κυρία»-που μοιράστηκε μ' αυτά την ομορφιά της νιότης της, την παιδαγωγική της κατάρτιση και την ψυχική της ευγένεια. Προέκυψε σαν ακτίνα ηλίου στον προσφυγικό συνοικισμό από το 1928. Τα βιογραφικά της στοιχεία για πρώτη φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας, ύστερα από επικοινωνία που είχαμε με τον γιο της, γιατρό-διδάκτορα ιατρικής κ. Βασίλη Θεοδωρόπουλο, που κατοικεί στην Αθήνα οικογενειακώς και, είμαι πολύ συγκινημένος γι' αυτό! Ας τη γνωρίσουμε:

Η Ζηνοβία Κορδάτου γεννήθηκε στη Ζαγορά Πηλίου το 1910. Είχε πατέρα τον Δημήτριο Κωνσταντίνου Κορδάτο και μητέρα την Ελένη Δήμου Παπαδήμου. Το βαφτιστικό της όνομα ήταν Συνοδή, όνομα που είχε η γιαγιά της. Στη Ζαγορά τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο και το Ελληνικό (Σχολαρχείο). Τελείωσε το μονοετές Διδασκαλείο Νηπιαγωγών Καλλιθέας ως φιλοξενούμενη του θείου της Γιάννη Κορδάτου, γνωστού ιστορικού που ήταν μικρότερος αδελφός του πατέρα της. Με τη μεσολάβηση του θείου της Γιάννη Κορδάτου, από το 1926, εργάζεται με ενθουσιασμό στο Εθνικό

Νηπιοτροφείο Καλλιθέας, Εκεί στο Νηπιοτροφείο Καλλιθέας συνεργάζεται με ομάδα εργασίας Montessori & Decroly, που, όπως γράφει η ίδια σε επιστολή προς τον πατέρα της, «έχουν υιοθετήσει καταπληκτικές μεθόδους διδασκαλίας των νηπίων. Κάτι που πιστεύω πως μπορεί κι εγώ να εφαρμόσω συστηματικά, με πολλή δουλειά και άκρατη αφοσίωση...». Νέα, λοιπόν, καταρτισμένη, με όνειρα και ενθουσιασμό ασκεί το λειτούργημά της. Αυτή την περίοδο, το 1926, στο σπίτι του θείου της, Γιάννη Κορδάτου, γνώρισε τον παιδαγωγό από τη Σμύρνη Δημήτρη Γληνό και τον ποιητή και διανοούμενο Κώστα Βάρναλη, που την παρότρυνε να γυρίσει στον Βόλο, για τα παιδιά των προσφύγων της Νέας Ιωνίας. Η επαφή της, κατά την περίοδο αυτή, με ανθρώπους ευρύτερης πνευματικής συγκρότησης και αναζήτησης της δίνουν έναν πνευματικό «αέρα». Το όνομα Ζηνοβία πήρε μετά από προτροπή του καθηγητή Μουσικής, που είχε στη Χαροκόπειο Σχολή, Θεόφραστο Σακελλαρίδη.

Η Ζηνοβία Κορδάτου στα προσφυγικά σχολεία από το 1928

Έτσι, προετοιμασμένη και με όνειρα θα έλθει να αναλάβει υπηρεσία το 1928 στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας. Θα στεγαστεί σε κάποιο δωμάτιο των προσφυγικών δημοτικών σχολείων (δύο διώροφα απέναντι-ανατολικά από την πλατεία της Ευαγγελίστριας), μαζί με τον μοναδικό δάσκαλο Νικόλαο Ευσταθιάδη και τις άλλες νεαρές Μικρασιάτισσες δασκάλες. Μέσα στο δωμάτιο-αίθουσα στα προσφυγόπουλα θα κάνει «ασκήσεις εις το ομιλείν, διηγήσεις μύθων, απαγγελίαν ποιημάτων» και έξω στην αλάνα της πλατείας Ευαγγελίστριας θα κάνει «φλεβελιανές παιδιάς», (παιχνίδια έξω στην ύπαιθρο, εμπνευσμένα από τον Γερμανό παιδαγωγό Φρέμπελ), όπως προέβλεπε τότε το πρόγραμμα.

Μετά την ανέγερση του νέου μεγάλου διώροφου κτηρίου των σχολείων με 12 μεγάλες αίθουσες, το 1932, το Νηπιαγωγείο θα στεγαστεί (διάβαζε θα «στριμωχθεί») στο υπόγειο του κτηρίου στο ανατολικό μέρος. Εκεί θα μείνει και θα διδάσκει 24 χρόνια συνεχώς. Το 1952, ένεκα ασθένειας της καρδιάς της, μετατίθεται στα Γραφεία ως γραμματέας του Υπηρεσιακού Συμβουλίου (ΠΥΣΔΕ), από όπου και συνταξιοδοτήθηκε το 1966. Στην προσωπική της ζωή υπήρξαν, επίσης, πολλά προβλήματα. Το 1931 έχασε την αδελφή της Ευανθία Κορδάτου, επίσης δασκάλα, με την οποία συζητούσαν εκπαιδευτικά προβλήματα. Επίσης, το 1941, έχασε τον αδελφό της Κωνσταντίνο Κορδάτο, μηχανικό, έφεδρο λοχία, στο ύψωμα 731 στον ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-41). Ίσως ο αδελφός της να υπηρετούσε στο ΙΙ Τάγμα, του ταγματάρχη Δ. Κασλά, απ' το Πουρί της Ζαγοράς και σκοτώθηκε εκεί στις πολύνεκρες μάχες. Τα επεισόδια αυτά στιγμάτισαν χαρακτηριστικά τη ζωή της.

Το 1940 παντρεύτηκε τον γνωστό έμπορο του Βόλου Ιωάννη Θεοδωρόπουλο-Καπράνη, με τον οποίο απέκτησε το 1948 έναν γιο, τον Βασίλη Θεοδωρόπουλο. Απεβίωσε στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» της Αθήνας το 1981, σε ηλικία 71 ετών και αναπαύεται στο Νεκροταφείο του Βόλου (Ταξιαρχών) σε οικογενειακό τάφο.

Η Ζηνοβία Κορδάτου εργάστηκε με ζήλο και αφοσίωση, ενώ ποτέ δεν φοβήθηκε να συμμετάσχει στους κοινωνικούς αγώνες της εποχής της. Σημειώτεον πως πέρα των άλλων, είχε συγγράψει ιστοριούλες και παιδικά παραμύθια, όπως είχε συνθέσει και πολλά τραγουδάκια για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου (έπαιζε, μάλιστα, μαντολίνο). Ο κ. Βασίλης Θεοδωρόπουλος, τέλος, σημειώνει: «Για όλα αυτά νιώθω πολύ μεγάλη υπερηφάνεια, που υπήρξε μητέρα μου, αλλά και μου ενέπνευσε τα ιδεώδη της φυλής μας». Ο συγγραφέας του παρόντος σημειώματος εκφράζει τις ευχαριστίες του προς τον κ. Βασίλη Θεοδωρόπουλο, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μας έδωσε.

Τιμητική πρόταση

Ύστερα από τα παραπάνω, θεωρώ πως είναι πρέπει να τιμηθούν οι πρώτοι εκπαιδευτικοί της Νέας Ιωνίας, στην ονομασία των πρώτων σχολείων: Το 1^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας να ονομαστεί «1^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας- «Ζηνοβία Κορδάτου» και το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας σε «1^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας- «Νικόλαος Ευσταθιάδης». Ας το φροντίσουν οι Σύλλογοι των διδασκόντων των σχολείων αυτών. Θα είναι τιμή τους, να έχουν τα ονόματα των πρώτων λαμπρών αυτών εκπαιδευτικών, που έγραψαν «ιστορία» στη Νέα Ιωνία.

Σημείωση (μεταχρονισμένη): Από τις προτάσεις που έκανα και ιδιαίτερος απευθύνθηκα και εγγράφως στους διευθυντές των παραπάνω σχολείων, υλοποιήθηκε μόνον εκ μέρους του 1^{ου} Νηπιαγωγείου Νέας Ιωνίας.

Η διευθύντρια του 1^{ου} Νηπιαγωγείου Νέας Ιωνίας κ. Βασιλική Μπέλιου και το διδακτικό προσωπικό κ. κ. Γεωργία Πολυκανδριώτου, Αργυρούλα Σάλιαρη και Αικατερίνη Θεοδώρου, προχώρησαν στις νόμιμες ενέργειες και έτσι δημοσιεύτηκε σε Φ. Ε. Κ. η μετονομασία του Νηπιαγωγείου ως «1^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας-Ζηνοβία Κορδάτου» (Φ. Ε. Κ. 548 /06-02-2023, τεύχος β΄).

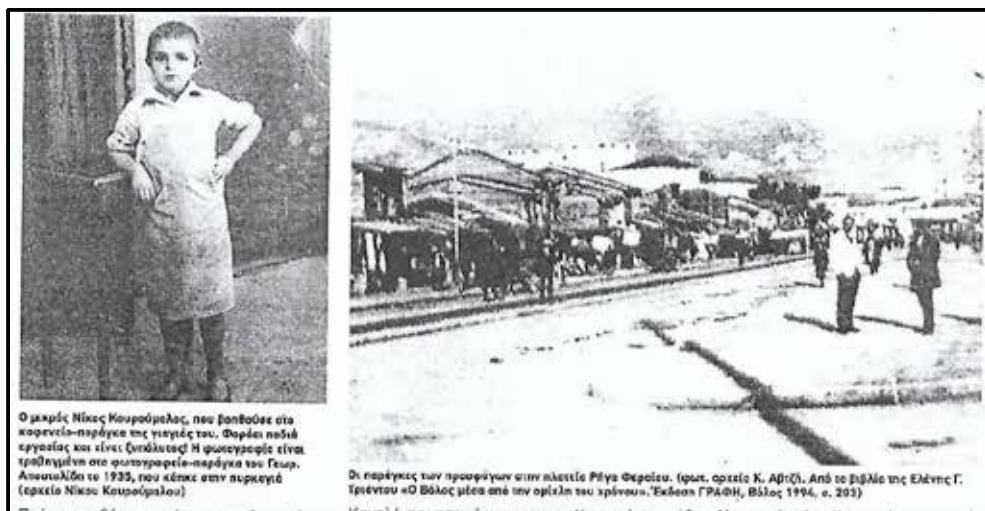
Από το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας, δεν ξέρω για ποιους λόγους δεν προχώρησε στο προσωνύμιο του Σχολείου σε «Νικόλαος Ευσταθιάδης». Εύχομαι κάποια χρονική στιγμή να γίνει. Το αξίζει ο Μικρασιάτης πρώτος δάσκαλος της Νέας Ιωνίας Νικόλαος Ευσταθιάδης, ο οποίος άφησε έργο και ιστορία μέσα στα Μαθητολόγια και Γενικούς Ελέγχους που διασώζονται.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 31 Ιανουαρίου 2021)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Φεβρουαρίου 2021)

Πριν 85 χρόνια, το 1936, από δύο αυτόπτες μάρτυρες
**38. Η πυρκαγιά στις παράγκες των προσφύγων στην πλατεία
 Ρήγα Φεραίου**

Στον Βόλο, στις 12 Φεβρουαρίου 1936, πριν 85 χρόνια ακριβώς, εκτυλίχτηκε μια προσφυγική τραγωδία. Στην πλατεία Ρήγα Φεραίου ξέσπασε μια φοβερή πυρκαγιά, που κατέστρεψε τις παράγκες των προσφύγων, που τις χρησιμοποιούσαν για μαγαζιά και σπίτια μαζί. Οι τοπικές εφημερίδες της επόμενης ημέρας παρουσιάζουν στα πρωτοσέλιδά τους με πηχιαίους τίτλους το συγκλονιστικό γεγονός.

Αριστερά ο μικρός Νίκος Κουρούμαλος, με ποδιά εργασίας και ...ξυπόλυτος που βοηθούσε στο καφενείο της γιαγιάς του. Δεξιά οι παράγκες των προσφύγων στην πλατεία Ρήγα Φεραίου. Η φώτο είναι «τραβηγμένη» από τη Λεωφόρο Λαμπράκη προς την οδό Δημητριάδος. Πίσω από τις παράγκες στο βάθος διακρίνεται το παλαιό Δημοτικό Θέατρο του Βόλου.

Η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Πέμπτης, 13 Φεβρουαρίου 1936 στο πρωτοσέλιδο γράφει:

«Ο ΧΘΕΣΙΝΟΣ ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΩΝ ΠΑΡΑΠΗΓΜΑΤΩΝ ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ – ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΘΥΜΑΤΑ – ΑΙ ΕΠΕΛΘΟΥΣΑΙ ΖΗΜΙΑΙ – Η ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ – Η ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΝΑΚΡΙΣΕΩΝ – ΑΙ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑΣΑΙ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ – ΜΕΤΡΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ

ΤΩΝ ΠΥΡΟΠΑΘΩΝ».

Στην πλατεία Ρήγα Φεραίου, όπως και στην πλατεία Ελευθερίας, μετά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 και την έλευση των Μικρασιατών προσφύγων στο Βόλου, «ξεφύτρωσαν» διάφορα μικρομάγαζα-παράγκες, που τα άνοιξαν πρόσφυγες για βιοπορισμό.

Στην αρχή οι αρχές του Βόλου έδειξαν ανοχή. Όμως, σιγά-σιγά, άρχισε να δημιουργείται πρόβλημα στην εμπορική αγορά. Οι παράγκες των προσφύγων «κέρδιζαν» την πελατεία. Οπότε άρχισε η δυσaráεσκεια και η αντιπαλότητα από τους γηγενείς εμπόρους κατά των προσφύγων.

Οι επαγγελματίες του Βόλου δηλώνουν πως θα ενεργήσουν «όπως αρθούν οι παράγκες τόσο της πλατείας Ελευθερίας, όσο και της πλατείας Ρήγα Φεραίου» («ΘΕΣΣΑΛΙΑ», 03-12-1929). Έτσι οι παράγκες της πλατείας Ελευθερίας, τον Μάιο του 1930, «ύστερα από διάφορες ενέργειες, διαμαρτυρίες κ.λπ. κατορθώθηκε να γκρεμιστούν, διά της βίας μάλιστα...», σημειώνει ο δημοσιογράφος Άθως Τριγκώνης («Λαϊκή Φωνή», 07-06-1933). Έμειναν οι παράγκες της πλατείας Ρήγα Φεραίου. Εμείς στο σημερινό μας σημείωμα, θα παρακολουθήσουμε τα γεγονότα, που διαδραματίστηκαν εκεί από δύο αυτόπτες μάρτυρες.

Ο Νίκος Κουρούμαλος περιγράφει

Ο πρώτος αυτόπτης μάρτυρας, ο αείμνηστος Νίκος Διονυσίου Κουρούμαλος, παιδί, τότε, 12 χρονών (είχε γεννηθεί εδώ από γονείς Εγγλεζονησιώτες-πρόσφυγες και εικονίζεται στη φωτογραφία με ποδιά ερφασίας στο καφενείο της γιαγιάς του), σε βιβλίο του («Το ταξίδι της ζωής μου από το 1924» (2017), σε επιμέλεια του υπογράφοντος), γράφει (διατηρείται η ορθογραφία του κειμένου):

«Οι παράγκες των προσφύγων στην πλατεία Ρήγα Φεραίου

Στης παράγκες άρχισε να δημιουργίτε πρόβλημα ύπαρξίς τους. Λόγω της θέσεως, που είχαν, ανταγωνιζόταν πολύ την κεντρική αγορά του Βόλου, όσο και στα Παλιά. Η έμπορι των αγορών αυτόν προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να της ξηλώσουν, για τούτο κάνανε διαβίματα στις αρχές: Δήμο, Νομαρχία, υπουργία και γενικά, όπου μπορούσαν.

Από την άλλη και αυτή, που είχανε της παράγκες, δεν κάθονταν με σταυρομένα τα χέρια. Το αντίθετο. Δραστιριοπιούταν και τρέχανε, όπου νόμιζαν, ότι θα τους βοϊθήσουν.

Κάνανε συνελεύσεις, συντόνιζαν τον αγώνα τους, πέρνανε αποφάσεις. Θυμάμε πόσο μαχιτική ήταν η ομιλητές (η συνελεύσεις γίνονταν στο καφενείο της Γιαγιάς,, όπου πρώτος και καλύτερος ακροατής ήμουν εγώ).

Τότες, τέτιο πρόβλημα υπήρχε και αλλού. Στον Πειρεά ήχε παράγκες, εκτός τον άλλον και στην πλατία Καραϊσκάκη, που επιδής δεν μπορούσαν

να της γκρεμίσουν της κάψανε. Ίσος αυτό να έδωσε την ιδέα και στους εδώ να βάλουν φωτιά.

Πράγματι η θέση, που ήταν η παράγγες, ήταν προνομιακή. Ήταν στο μάτι της αγοράς. Από την μια, η είσοδος της πόλης από τον Αλμυρό και κάμπο Θεσσαλίας. Δίπλα ο σιδηροδρομικός σταθμός που ήταν το μόνο μέσο μεταφοράς από Λάρισα και Καλαμπάκα. Μόλις κατεβένανε από το τρένο συναντούσαν την αγορά της παράγγες. [Από την άλλη] το λιμάνι ήταν στην πόρτα τους. Αυτή όλοι μπορούσαν να βρουν τα πάντα, από τρόφιμα, ρούχα, παπούτσια υφάσματα, εργαλία, για την δουλιά τους. Τα πάντα, σε πολύ καλές τιμές, χωρίς να υστερούν σε ποιότητα. Για να καταλάβεται υπήρχαν μαγαζιά, που πουλούσαν υφάσματα [όπως] του Μπασματζήδη, [του] Δανού, [του] Καχραμανίδη και άλλα. Επίσης μαγαζιά με έτιμα ρούχα... και άλλα, που πουλούσαν παντελόνια, σακάκια, μέχρι κουστούμια...και ό, τι ήθελες. Με λίγα λόγια έβρισκαν ό,τι ήθελαν συγκεντρομένα σε τιμές της καλύτερες και με κάθε εξηπερέτιση, γιατί η πρόσφυγες, που είχαν τα μαγαζιά, ήταν πολύ καλή για την δουλιά, που κάνανε.

Η πυρκαγιά στις παράγκες των προσφύγων

Η Μαγαζάτορες από τα Παλιά και τον Βόλο πήραν κρυφά την απόφαση να βάλουν φωτιά. Αυτό, βέβαια, ποτές δεν εξακριβόθηκε, αλλά τη κάνει νιάου-νιάου στα κεραμίδια;

Στης παράγγες υπήρχε ένας νυκτοφύλακας, ο μπάρμπα Χατζής. Δουλιά του ήταν να προσέχη για κλέφτες και άλλα κακοποιή στιχία. Όλη νύκτα πήγενε από την μία άκρη έως την άλλη, προσέχοντας να μην συμβή κάτι. Η απόσταση είναι αρκετά μεγάλη.

Όπως μάθαμε αργότερα η εμπριστές κινήθηκαν με αυτοκίνητο. Φωτιά βάλανε σε τρία σημία. Ένα στο πίσω μέρος στο ραφίο Βασίλη Σταυρίδη, που βρίσκονταν στην πλευρά προς το παλιό Δημοτικό Θέατρο. Δεύτερη στο φούρνο του Βλασταρίδη [που] βρίσκονταν στο κέντρο. Τρίτη στο ξηλουργίο Καμηλάκη προς την πλευρά της οδού Παπαδιαμάντη απέναντι από της φυλακές. Την φωτιά που βάλανε στον φούρνο, τους πήρε είδησει ο Βλασταρίδης και την έσβισε. Η άλλες όμως φούντοσαν, που λόγω ότι ήταν ξήλινα, πήραν γρήγορα μεγάλες διαστάσεις. Δίπλα στο ραφίο ήταν το μπακάλικο του Κεσμετζή, που κατικούσαν πάνω, αυτός η γυνέκα του και τα δυο κορίτσια τους. Μόλις που μπόρεσαν να σωθούν. Κατεβένοντας από την εσωτερική σκάλα τσουρουφλίστικαν τα μαλιά του ενός κοριτσιού. Στην άλλη πλευρά, στου Καμηλάκη, μέσα έμενε ο πατέρας Καμηλάκης με τον ένα γιο του τον Κομνηνό με τον οπίο ήμαστε σημαθιτές στο 9^ο σχολείο, πέμπτη τάξι. Μπόρεσαν και κατέβικαν. Αυτή η φωτιά φούντοσε. Ο Κομνινός είδε μέσα στο μαγαζί το ποδήλατό [του] και πριν προλάβη να τον συγκρατήσει ο πατέρας του, όρμισε μέσα στη φωτιά να το βγάλη.

Μπένοντας μέσα, κατέρρευσε το πάνο πάτομα και [τον] πλάκωσε. Ο πατέρας προσπάθησε να τον γλιτώσει, αλλά δεν μπόρεσε να κάνει τίποτα. Έπαθε πολλά εγγάβματα, αλλά το παιδί κάϊκε. Την άλλη μέρα ψάχνοντας στα αποκαΐδια βρήκαν ό,τι απόμινε. Το είδα, που τα κρατούσε στα χέρια του ο Καλούμενος. Πυροσβεστική δεν υπήρχε. Προσπαθούσανε με κάτι αυτοκίνητα-καταβρεχτήρες του Δήμου να σβίσουν τη φωτιά. Το κατόρθωσαν, αφού κάϊκε μεγάλο μέρος από της παράγκες. Εγώ κιόμουν στη Γεγιά. Η παράγκα βρίσκονταν κοντά στο φούρνο του Βλασταρίδη. Όταν φούντοσε η φωτιά, από της φυλακές, η φύλακες πυροβολούσαν για να ξηπνίσουν τον κόσμο γιατί δεν είχε ξημερώσει ακόμη. Η Γεγιά ξύπνισε, καθώς και ο θεός Γιώργος. Εντομεταξή ήρθε και ο θεός Κώστας Τσάγγαρης. Με ξήπνισαν και εμένα. Η φωτιές βρίσκονταν σε αρκετή απόσταση. Με έντισε, με πήρε ο θεός Γιώργης και πήγαμε στη θεία Κατερίνα, που έμενε στη στρατόνα [εννοεί την τούρκικη στρατώνα στην πλατεία Ρήγα Φεραίου]. Εγώ γύρισα πίσω και κιτούσα της προσπάθιες, που κάνανε να σβίσουνε την φωτιά. Τότες έμαθα, πως κάϊκε ο Καμηλάκης. Ήταν Φεβρουάριος 1936».

Ο Δημήτρης Μαμάτσης αφηγείται

Ο δεύτερος αυτόπτης μάρτυρας είναι ο μακαρίτης Δημήτριος Μαμάτσης κάτοικος Νέας Ιωνίας, που είχε μαγαζί στις παράγκες Ρήγα Φεραίου, που κάηκε κατά την πυρκαγιά. Θα μας πει σε συνέντευξή του (03-01-1995):

«Ήμουν είκοσι δύο χρονών. Η καταγωγή μου είναι από τη Ραψάνη Ολύμπου. Μέσα στις παράγκες αυτές υπήρχαν δυο-τρία μαγαζιά ντόπιων, γιατί είδαμε ότι υπάρχει πρόοδος των Μικρασιατών, κόλλησαν κι αυτοί εκεί για να μπορέσουν να επιζήσουν.

Πώς ήταν οι παράγκες

Αρχινούσαν. Πριν μπούμε στα Παλιά, πριν περάσουμε τις γραμμές για τα Παλιά, γωνία, τελευταία γωνία, από εκείνη τη γωνία μέχρι τη γωνία εδώ στο δημοτικό θέατρο, που περνάει το αυτοκίνητο για να μπει Ιάσονος. Οι παράγκες ήταν στη γραμμή ακριβώς στο πεζοδρόμιο, προς την πλατεία και ήταν φτιαγμένες όλες από σανίδια. Είχαν πάρει άδεια όλοι αυτοί από Υπουργείο και τις φτιάσαν, επειδή η πλατεία υπαγόταν στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και τους είχε ενοικιάσει τότε η κυβέρνηση. Μέσα στις παράγκες ήταν περίπου 35 κατοικίες, όπως ο Καμηλάκης, ο Αϊβαζόγλου, ο Καχραμανίδης...Τα μαγαζιά αυτά δούλευαν καλύτερα από τους εμπόρους της Δημητριάδος και των Παλαιών γιατί όταν κατέβαιναν με τα τρένα από τον κάμπο όλον, γιατί τότε δεν υπήρχε άλλη συγκοινωνία, έπεφταν απάνω στα μαγαζιά αυτά...Δε γύρευαν και πολλά κέρδη οι Μικρασιάτες έμποροι.

Έξι μπουνοι τρομερά, είχανε φτηνότερες τιμές. Οι παράγκες άνοιξαν το 1923 με '24.

Πώς ξεκίνησε η φωτιά

Ένας φίλος από το Λιμεναρχείο μου λέει ένα βράδυ: «Κοίταξε, έλα να κοιμάσαι εδώ στο μαγαζί, γιατί δεν τα βλέπω καλά τα πιάτσα». Εμένα μου μπήκαν οι διαβόλοι. Φεύγω απ' το δωμάτιο και έρχομαι και στρώνω ένα κρεβάτι ξύλινο (ράντζο) και κοιμώμουνα στο μαγαζί...

Όπου ένα βράδυ του Φεβρουαρίου...μετά από μια κακοκαιρία τρομερή, ένα χιονάτο αέρι, δυνατό κύριο, αισθάνομαι λιπόθυμος και βρίσκομαι απέναντι στα ντουβάρια του σιδηροδρόμου. Ο μπάρμπα του γιατρού του Τσιλιβίδη, ο Γρηγόρης ο Τσιλιβίδης...είδε τη φωτιά από τρεις μεριές. Πετάχτηκε, λοιπόν, σ' εμένα. Έσπασε την πόρτα και με πέταξε λιπόθυμο απέναντι στο ντουβάρι και με σκέπασε με κάτι πράγματα....Εν τω μεταξύ το πρωινό εκείνο, εμένα με πήγανε στο νοσοκομείο γιατί ήμουν άσχημα, γλίτωνα δε γλίτωνα...Απ' το μαγαζί μου δεν έμεινε τίποτα...».

Ο απολογισμός βαρύς. Νεκρό ένα νεαρό παιδί και ανυπολόγιστες ζημιές στις περιουσίες των προσφύγων. Όμως οι πρόσφυγες δεν λύγισαν. Σε άλλα σημεία της πόλης και της Νέας Ιωνίας έστησαν άλλα μαγαζιά, εργάστηκαν, πάλεψαν, ορθοπόδησαν. Σήμερα ο ανταγωνισμός πλέον μεταξύ γηγενών και προσφύγων φαίνεται σαν κάτι που δεν υπήρξε ποτέ, που, όπως σημείωσε ο πρωθυπουργός Γεώργιος Ράλλης (1980-1981) σε σχετικό άρθρο του (ΒΗΜΑ, Κυριακή 10-01-1993: «Η αφομοίωση του ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων πέρασε στη αρχή μια σκληρή δοκιμασία, για να αμβλυνθεί τελικώς προς όφελος όλων».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 14 Φεβρουαρίου 2021)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 2022)

Εκατό χρόνια:

39. Το «μαύρο κύμα» των προσφύγων τη Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922 στον Βόλο.

Εκατό χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, κατά συγκυρία, στο έτος που διανύουμε (2022), συμπίπτουν ακριβώς οι ημερομηνίες με τις ημέρες του 1922. Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922, τότε στην πόλη του Βόλου, «ξεβράστηκε» το «μαύρο» κύμα των προσφύγων. Μετά από 100 χρόνια (σήμερα 2022, τυχάνει να είναι πάλι Δευτέρα!

Ας δούμε όμως τα τραγικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στον Βόλο ακριβώς τις ίδιες ημέρες.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 ο Ελληνισμός της Μικρασίας, που ζούσε και ανθούσε εκεί στις προαιώνιες εστίες του 3.000 χρόνια, γράφοντας λαμπρές σελίδες ιστορίας και πολιτισμού, ξεριζώθηκε, ξεκληρίστηκε, εξαφανίστηκε.

Αποτέλεσμα: Ενάμισι εκατομμύριο (1.500.000) Έλληνες ήλθαν ικέτες στη μητέρα Πατρίδα, ήλθαν πρόσφυγες, ήλθαν γυμνοί και εξαθλιωμένοι από υλικά αγαθά. Όμως, δημιούργησαν νέες πόλεις, νέα χωριά, νέους οικισμούς. Στη δική μας πόλη του Βόλου ιδρύθηκε ο προσφυγικός συνοικισμός της Νέας Ιωνίας, ενώ ένα μεγάλο μέρος προσφύγων ρίζωσε στα ανατολικά της πόλης στην προέκταση της οδού Ιωλκού, δημιουργώντας νέα συνοικία (Αγίου Βασιλείου).

Μικρασιάτες πρόσφυγες στον Βόλο

Κατά τα έτη 1921 και 1924 ξέσπασαν τρία κύματα προσφύγων στην Ελλάδα (και στον Βόλο). Παρακάτω θα δούμε πώς ήλθαν και πού εγκαταστάθηκαν αυτά τα τρία κύματα.

Το πρώτο κύμα: Οι «εκ Νικομηδείας» πρόσφυγες του 1921

Ο Ελληνικός Στρατός στη Μικρά Ασία την άνοιξη του 1921 είχε αρχίσει στρατιωτικές επιχειρήσεις στην περιοχή της Προύσας και Νικομήδειας με σκοπό να καταστρέψει τις κεμαλικές δυνάμεις. Για τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων αποφασίστηκε η μεταφορά-«προσωρινά» τους είπαν- των Ελλήνων κατοίκων της περιοχής Νικομήδειας και Προύσας στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο του σχεδίου αυτού κατέφθασαν στον Βόλο μέσα σε λίγες μέρες (Ιούνιος 1921) 5.300 πρόσφυγες «εκ Νικομηδείας» (Γιάλοβα, Κατήκιοϊ, Ελμαλί, Κίος, Πάνορμο κ.ά.). Οι πρόσφυγες αυτοί βολεύτηκαν «προσωρινά» σε καπναποθήκες και σε σκηνές, που στήθηκαν πάνω από την οδό Αναλήψεως, σε χωράφια στα νότια από το Γυμναστήριο του Γυμναστικού Συλλόγου Βόλου. Αφού θα συντρίβονταν οι κεμαλικές δυνάμεις θα επέστρεφαν πάλι στα μέρη τους...Αυτοί οι πρόσφυγες, αφού έφυγαν «ομαλώς», κατά το δυνατόν, έφεραν ό, τι μπορούσαν από την κινητή τους περιουσία (π. χ. ρουχισμό, προίκες, εμπορεύματα, χρήματα κ. ά.). Όμως οι στρατιωτικές επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού, ενώ το 1921 ήταν νικηφόρες, ήλθε το 1922 που έφερε τη συντριβή και τη διάλυση της Ελληνικής Στρατιάς και την επώδυνη Μικρασιατική Καταστροφή, οπότε κι αυτοί έμειναν μόνιμα στην Ελλάδα.

Το δεύτερο μεγάλο «μαύρο κύμα» του 1922

Οι εφημερίδες του Βόλου με τους ανταποκριτές-συνεργάτες τους, έστελναν ρεπορτάζ για τα τραγικά γεγονότα που συνέβαιναν στη Σμύρνη.

Διαβάζουμε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τετάρτης, 31 Αυγούστου 1922:

«Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ...ΚΑΙ Ο ΗΛΙΟΣ ΔΥΕΙ ΕΝΩ Η ΚΥΑΝΟΛΕΥΚΟΣ ΥΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ. ΧΑΙΡΕ ΣΜΥΡΝΗ, ΧΑΙΡΕ ΩΡΑΙΑ ΝΥΜΦΗ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ. ΣΜΥΡΝΗ 25 Αυγ. (επί του ατμοπλοίου-εκτάκτου συνεργάτου μας)...». Την Παρασκευή 2 Σεπτεμβρίου 1922 η «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» έχει λεπτομέρειες: «ΠΡΩΤΟΦΑΝΕΙΣ ΣΦΑΓΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗΝ. Ο ΕΛΛΗΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΛΟΓΧΙΣΘΕΙΣ ΑΠΕΘΑΝΕΝ. Ο ΑΡΜΕΝΙΟΣ ΕΚΡΕΟΥΡΓΗΘΗ. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΠΛΗΡΗΣ ΠΤΩΜΑΤΩΝ...».

Αυτά διάβαζαν οι Βολιώτες, χωρίς να δουν με τα μάτια τους και να ζήσουν από κοντά την εθνική Τραγωδία.

Να όμως, που η συμφορά χτυπάει την «πόρτα» τους, το λιμάνι, μετά από 17 ημέρες. Το μεγάλο και «μαύρο κύμα» της Μικρασιατικής Κα-τάστροφής έφθασε στον Βόλο τη Δευ-τέρα 19 Σεπτεμ-βρίου 1922 (και σήμερα, Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 2022). Ήταν αυτοί οι πρό-σφυγες που έφυγαν με «την ψυχή στο στόμα» από τη Σμύρνη της τραγωδίας και από τα άλλα παραθαλάσσια λιμάνια της Ιωνίας. Κρατώντας στο ένα χέρι ένα μπογαλάκι ρούχα και σφίγγοντας με το άλλο τα ανήλικα παιδιά τους, με τα πόδια πρησμένα από την ταλαιπωρία, στα μάτια τους αποτυπωμένες τις εφιαλτικές εικόνες της συμφοράς τους, στα αυτιά τους να αντηχούν οι οίμωγές των θυμάτων και το ποδοβολητό των διωκτών τους, έφθασαν ικέτες στη Μητέρα Ελλάδα, ζητώντας σωτηρία και προστασία.

Από τα μεσάνυχτα της Κυριακής προς τη Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922 άρχισε να μπαίνει στο λιμάνι του Βόλου νηοπομπή επιβατικών πλοίων, που μετέφεραν στοιβαγμένους χιλιάδες πρόσφυγες. Πρώτο μπήκε στο λιμάνι το υπερωκεάνιο «Μεγάλη Ελλάς» με 8.000 πρόσφυγες για να ακολουθήσουν τα πλοία ο «Μιλτιάδης», η «Βιθυνία» και το απόγευμα ο «Μαϊάνδρος». Η ειδησεογραφία της επόμενης ημέρας στις τοπικές εφημερίδες στην πρώτη σελίδα γράφει αποκλειστικά για την άφιξη των προσφύγων.

Ο δημοσιογράφος και διευθυντής της εφημερίδας «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τάκης Οικονομάκης σε μεγάλο δίστηλο άρθρο του με ιδιαίτερα μαύρα γράμματα στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας του, Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1922 (και σήμερα Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 2022) συμπυκνώνει το δράμα των Μικρασιατών προσφύγων και καλεί όλους να βοηθήσουν και να γλυκάνουν τον πόνο τους. Διαβάζουμε αποσπάσματά του:

«ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ»

Την φθινοπωρινήν ηρεμία του λιμένος μας ήλθε χθες να ταράξη ένα μεγάλο μαύρο κύμα, ,κύμα συμφοράς. Εμπήκε μέσα και εξέσπασε ύστερα εις την παραλίαν από όπου εξεχύθη εις όλην την πόλιν. Και ένα αίσθημα υπερτάτης φρίκης ,απεριγράπτου συγκινήσεως αλλά και οργής τρομεράς συνεκλόνησε τους πάντας...

Υπέρ τους δέκα χιλιάδας πρόσφυγας έφθασαν χθες έως εδώ... Το θέαμα των θλιβερών αυτών θυμάτων της φρικτής καταστροφής εσπάρασσεν την ψυχήν του καθενός. Απεβιβάζοντο και εσταυροκοπούντο.

Απεβιβάζοντο και επιλούσαν το χώμα. Απεβιβάζοντο και άλλοι έκλαιαν, άλλοι χαμογελούσαν με την εντύπωσιν ότι ετελείωσαν τα απερίγραπτα μαρτύριά των, που κατά τον τελευταίον μήνα εδοκίμασαν....

Το μαύρο κύμα της συμφοράς εξακολουθεί να ξεχύνεται και να πλημμυρίζει την Ελλάδα ολόκληρον.

Ας κύψωμεν επάνω του και ας προσπαθήσωμεν να γλυκάνωμεν όσον ημπορούμεν, όσο είναι δυνατόν τον πόνον του. Τ. ΟΙΚ.».

Σε εσωτερική σελίδα από τη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Τρίτης 20 Σεπτεμβρίου 1922 διαβάζουμε:

«ΑΦΙΕΙΣ ΧΙΛΙΑΔΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ. Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ

» Η χθεσινή ημέρα ήτο ημέρα τραγικών συγκινήσεων διά την πόλιν μας. Εις τον λιμένα μας έφθασαν τα πρώτα κύματα της Μικρασιατικής συμφοράς... »....Με την τραγικότητα των αγρίων ημερών που επέρασαν ζωγραφισμένην εις το πρόσωπό τους, κουρέλια ανθρώπινα, εντός ολίγου ήρχισαν να πυκνώνουν το Κεφαλόσκαλο και στο «Ακταίον» ολόένα πληθυνόμενοι και απλωνόμενοι εις όλην την παραλίαν. Έπειτα οι κάθετοι δρόμοι τους εδέχοντο και όλα τα πεζοδρόμια των πρώτων παραλιακών τετραγώνων,

ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ

Τὴν φθινοπωρινὴν ἡρεμίαν τοῦ λιμένος μας ἤλθε χθὲς νὰ ταράξῃ ἓνα μεγάλο μαῦρο κύμα, κύμα συμφοράς. Ἐμπήκε μέσα καὶ ἐξέσπασεν ὕστερα εἰς τὴν παραλίαν ἀπὸ ὅπου ἐξεχύθη εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Καὶ ἔνα αἰσθημα ὑπεριάτης φρίκης, ἀπεριγράπτου συγκινήσεως ἀλλὰ καὶ ὀργῆς τρομερᾶς συνεκλόνησε τοὺς πάντας.

Τὸ μαῦρον αὐτὸ κύμα μᾶς τὸ ἀπέστειλεν ἡ ἀντίπερα τοῦ Αἰγαίου ἀκτὴ. Ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τὰ τραγικὰ θύματα τῆς φρικτῆς μικρασιατικῆς συμφορᾶς, ἀπὸ τὰ θλιβερὰ αὐτὰ ναύαγια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνος, τὰ ὁποῖα ἡ θάλασσα ἐξέβρασε καὶ εἰς τὴν παραλίαν μας. Ὑπὲρ τοὺς δέκα χιλιάδας πρόσφυγας ἐφθασαν χθὲς ἄως ἄδῳ, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν πλημμυρίσῃ ὅλα τὰ νησιά καὶ ὅλοι οἱ πλησιέ-

τερικὸν ὅπου τοὺς ἐξοντώνουν διὰ τοῦ λευκοῦ θανάτου», προσθέσατε εἰς αὐτὰ καὶ τὸ διττὸ ἐν τρίτον τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατοῦ μας δηλ. περὶ τὰς 70 χιλιάδας ἀπετελεῖτο ἀπὸ μικρασιάτας καὶ ἑλλᾶς κατοίκων νὰ μᾶς εἰπῇτε ἂν ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀποτελεῖ ἀποικίαν, μὲ ἑλληνισμὸν ὅπερ τὸ ἐκατομύριον, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς καταστροφὰς τοῦ Πόντου, καὶ ἑλλᾶς νὰ μᾶς εἰπῇτε ἂν τὸ ἄκρον τῆς ἐκθρονίσεως ἄξιζει περισσότερον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ὅλων αὐτοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ, μαζὺ μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Πόντου, μαζὺ μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ὅπερ τὸ χειρότερον, μαζὺ μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς ἑλληνικῆς τιμῆς μέσα εἰς τὸν βορρηνὸν ἐσχάτης καταισχύνης.

Εφημερίδα «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1922. Το συγκλονιστικό πρωτοσέλιδο άρθρο του διευθυντή της εφημερίδας Τάκη Οικονομάκη «ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ» (Φώτο. Αρχείο εφημ. «ΘΕΣΣΑΛΙΑ»).

εδέχθησαν προχείρως προσφυγικά εγκαταστάσεις με τα λίγα τους μπογαλάκια που έφεραν μαζί τους...

«..Το θέαμα των χιλιάδων αυτών προσφύγων ερράγισεν την καρδίαν του καθενός...».

Οι χιλιάδες των προσφύγων αυτών έπρεπε κάπου να στεγασθούν άμεσα και να βρουν ένα κομμάτι ψωμί για να φάνε. Πράγματι οι αρχές και η ιδιωτική φιλανθρωπική πρωτοβουλία κινήθηκαν γρήγορα για να ικανοποιηθούν οι ζωτικές πρώτες ανάγκες των талаιπωρημένων αυτών ανθρώπων. Για τη στέγασή τους είχαν επιταχθεί μεγάλες καπναποθήκες, σχολεία, ιδιωτικά

Η καπναποθήκη Τζαμαλή (γωνία 2ας Νοεμβρίου με Ξενοφώντος), όπου για πολλά χρόνια διέμεναν εκεί πρόσφυγες. Το 1927 τους έκτισαν σπίτια στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας στα λεγόμενα «Τζαμαλιώτικα» (Φωτ. Νίτσα Κολιού «Οι ρίζες του εργατικού κινήματος», Αθήνα 1988. Είναι δημοσιευμένη στο βιβλίο της Ελένης Γ. Τριάντου «Ο Βόλος μέσα στην ομίχλη του χρόνου», έκδοση ΓΡΑΦΗ, 1994, σελ. 99).

οικήματα και στην πλατεία Ρήγα Φεραίου οι παλιές τούρκικες στρατώνες. Για το φαγητό τους άρχισαν να λειτουργούν συσσίτια από τη δημοτική αρχή και από το Λύκειο Ελληνίδων Για την υγειονομική τους προστασία πάρθηκαν διάφορα μέτρα. Ειδικά για τα ορφανά προσφυγόπουλα ιδρύθηκε το ' Ασυλό, για την περίθαλψή τους από Κυρίες του Βόλου.

Από διάφορες πηγές μαθαίνουμε πού εγκαταστάθηκαν «προσωρινά»:

Α) Σε διάφορα σχολεία και κτήρια συλλόγων-φορέων-ιδιωτών. Αναφέρονται 9 σχολεία: Το Β' Δημοτικό Σχολείο Θηλέων (συνοικία Μεταμορφώσεως) κ.ά. Επίσης η βιβλιοθήκη των «Τριών Ιεραρχών», η Ευαγγελική Εκκλησία, η οικία Κοσμάδόπουλου και το Δημοτικό Θέατρο κ.ά..

Β) Σε διάφορες καπναποθήκες. Αναφέρονται 16 καπναποθήκες : Τζαμαλή κ.ά.

Επίσης στην παλιά τούρκικη στρατώνα που βρισκόταν στην πλατεία Ρήγα Φεραίου , καθώς και στην περιοχή του Παλιού Λιμεναρχείου σε αποθήκες και παραπήγματα.

Το τρίτο κύμα : Οι «ανταλλάξιμοι» πρόσφυγες του 1924

Με τη συνθήκη της Λωζάννης συμφωνήθηκε η «ανταλλαγή των πληθυσμών». Σε εφαρμογή της συμφωνίας αυτής έφυγαν από τον Βόλο οι λιγοστοί μουσουλμάνοι, που διαβιούσαν εδώ (κυρίως στα Παλιά και στα Γύφτικα) τις 26 Αυγούστου 1924.

Ακριβώς ένα μήνα μετά (26 και 29 Σεπτεμβρίου 1924) έρχονται στο λιμάνι του Βόλου με δυο ατμόπλοια ,ένα από τη Μερσίνα της Καππαδοκίας και το άλλο από τη Σαμψούντα του Πόντου, 4.022 πρόσφυγες «ανταλλάξιμοι». Αυτοί, αφού ταλαιπωρήθηκαν σε πολυήμερα ταξίδια και πέρασαν «καραντίνα» στο λοιμοκαθαρτήριο του Πειραιά, οδηγήθηκαν σε μια έκταση πέρα από τον Κραυσίδωνα, κάτω από το νεκροταφείο του Βόλου (των Ταξιάρχων), όπου εκεί οι αρχές είχαν ετοιμάσει γι' αυτούς καταυλισμό σκηνών για να στεγασθούν «πρόχειρα».

Από τον πρώτο μήνα της ζωής τους στον καταυλισμό παρουσιάστηκαν σοβαρά προβλήματα υγιεινής διαβίωσής τους. Δεν υπήρχε νερό και δεν είχαν καν αποχωρητήρια!. Αποτέλεσμα ήταν να τους χτυπήσουν λοιμώδη νοσήματα (δυσεντερία κ.ά.) και ν' αρχίσουν οι άνθρωποι να πεθαίνουν. Μέσα σε δυο μήνες πέθαναν 270 άνθρωποι (05 Νοεμβρίου-1924).

Οι αρχές θορυβήθηκαν και άρχισαν να συζητούν τη μεταφορά των προσφύγων αυτών. Έγινε σκέψη να μεταφερθούν σε άλλο μέρος και ως τέτοιο επισημάνθηκε η έκταση ενός ελαιώνα απέναντι από το Γυμναστήριο.

Όμως οι ίδιοι πρόσφυγες, μόλις έμαθαν για τη μελετώμενη τους μετεγκατάσταση, έλαβαν την πρωτοβουλία και πήγαν εκεί μόνοι τους και άρχισαν να κτίζουν αυθαίρετα παράγκες με ευτελή υλικά. Εκεί μαζί με τους «εκ Νικομηδείας» πρόσφυγες δημιούργησαν τον λεγόμενο «προσφυγικό συνοικισμό Ιωλκού», γιατί, τότε, ήταν στο τέρμα, της οδού Ιωλκού. Μέχρι τη δεκαετία του '50, οι Βολιώτες αποκαλούσαν τον συνοικισμό αυτόν «Παράγκες» και μετά πήρε το όνομα «συνοικία Αγίου Βασιλείου», από τον ομώνυμο ναό που έχτισαν οι ίδιοι πρόσφυγες, προς τιμή του Αγίου Βασιλείου.

Στην απογραφή του 1928 ο πληθυσμός του Βόλου και της Νέας Ιωνίας φαίνεται να είναι 47.793 κάτοικοι. Από αυτούς οι 13.773 (δηλ. το 28,8%) είναι πρόσφυγες (Βλ. «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994», του υπογράφοντος το άρθρο αυτό, έκδοση 1994, σελ. 146). Αυτοί, κατά γενική παραδοχή, συνέβαλαν στην ανάπτυξη της πόλης του Βόλου (Οικονομική-Κοινωνική-Πολιτιστική).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 18 Σεπτεμβρίου 2022)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 24 Μαρτίου 2023)

1ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας «Ζηνοβία Κορδάτου»**40. Μια ιστορική μετονομασία σχολείου**

Δημοσιεύτηκε, πρόσφατα, στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μια ιστορική υπουργική απόφαση (ΦΕΚ, Αρ. Φύλλου 548, 6 Φεβρουαρίου 2023, τεύχος δεύτερο), που φέρει, κατά συγκυρία, την υπογραφή της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, συμπολίτισσας κ. Ζωής (Ζέττας) Μακρή, σύμφωνα με την οποία: «Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ...Έχοντας υπόψη: 1, 2,...14...το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων αποφασίζει: Την προσθήκη προσωνυμίας από το σχολικό έτος 2022-2023 και εφεξής της σχολικής μονάδας Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως ακολούθως: ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ. Στο 1ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας προστίθεται η προσωνυμία «1^{ον} Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας-Ζηνοβία Κορδάτου». Η ισχύς της παρούσης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως». Μαρούσι 26 Ιανουαρίου 2023. Η Υφυπουργός ΖΩΗ ΜΑΚΡΗ». Το Νηπιαγωγείο αυτό βρίσκεται στη συνοικία Αγίου Νεκταρίου, στην πλατεία του ομώνυμου ιερού ναού.

«Η μητέρα μου Ζηνοβία Κορδάτου-Θεοδωροπούλου». (Φωτογραφία και λεζάντα: δρ Βασίλη Θεοδωροπούλου

Ποια όμως είναι η Ζηνοβία Κορδάτου και γιατί το Νηπιαγωγείο πήρε το όνομά της; Για έναν παλιό κάτοικο της προσφυγικής Νέας Ιωνίας (πρώτης γενιάς που την γνώριζαν και δεύτερης - οι γεννηθέντες μέχρι το 1946 - που μαθήτευσαν κοντά της) η ερώτηση είναι αφελής, αφού τη γνώρισε όλη η Νέα Ιωνία εκείνης της εποχής. Πρόκειται για τη πρώτη νηπιαγωγό της προσφυγικής Νέας Ιωνίας από το 1928 στα πρώτα προσφυγικά σχολεία-και μοναδικής, νομίζω, στον Βόλο-Ζηνοβίας Κορδάτου, που υπηρέτησε 24 συνεχή έτη, μέχρι το 1952, στην αρχή στα σχολεία της πλατείας Ευαγγελίστριας, μετά στο υπόγειο των μεγάλων σχολείων (δεξιά, κάτω).

Στο βιβλίο μου το «Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994» (Νέα Ιωνία, 1994, σελ. 196-198) είχα γράψει για το Νηπιαγωγείο που λειτουργούσε στα μεγάλα σχολεία και για την πρώτη νηπιαγωγό Ζηνοβία Κορδάτου,

βασιζόμενος σε προφορικές μαρτυρίες. Έτσι παρέμενα στις προσωπικές αναμνήσεις, που έχουμε όλα τα νήπια-και ο συγγραφέας του παρόντος- που δεχθήκαμε τη ζωογόνο πνοή της και τη θυμόμαστε.

Όμως, κατά τη συγγραφή του βιβλίου μου «Η ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ ΤΟΥ 1947» (Έκδοση 2021) ήλθε το αναπάντεχο και ευχάριστο γεγονός να συμπληρωθεί αυτό το κενό, που έψαχνα επίμονα να το γεμίσω. Τύχη αγαθή, με έφερε να γνωρίσω (τηλεφωνικώς), τον γιο της αείμνηστης νηπιαγωγού κ. Βασίλη Θεοδωρόπουλο, διδάκτορα Ιατρικής, που ζει οικογενειακώς στην Αθήνα. Με επιστολή του (e-mail, 04-11-2020) μου γνωστοποίησε το παρακάτω βιογραφικό για τη ζωή και τη δράση της μητέρας του, Ζηνοβίας Κορδάτου (σ.σ. Διατηρείται η γραφή και ορθογραφία του συντάκτη):

«Η Ζηνοβία Κορδάτου-Θεοδωροπούλου, το γένος Δημητρίου Κορδάτου, γεννήθηκε το 1910 στη Ζαγορά του Νομού Μαγνησίας από τον Δημήτριο Κωνσταντίνου Κορδάτο και την Ελένη Κορδάτου, το γένος Δήμου Παπαδήμου. Βαφτίστηκε με το γνωστό στα χωριά του Πηλίου όνομα Συνοδή, που ήταν άλλωστε το όνομα της γιαγιάς της από τον πατέρα της (σ.σ. Ο συγγραφέας-ερευνητής κ. Νίκος Διαμαντάκος αναφέρει στο βιβλίο του «Τα σχολεία της Ζαγοράς από τον 17^ο μέχρι τον 21^ο αιώνα», έκδοση 2010, ότι την βρήκε γραμμένη στο Ελληνικό Σχολείο Ζαγοράς (Σχολαρχείο) το σχολικό έτος 1921-22 με το όνομα Συνοδή). Αργότερα, με προτροπή του Καθηγητή της Μουσικής στη Χαροκόπειο Ακαδημία, Θεόφραστο Σακελλαρίδη, πήρε το όνομα Ζηνοβία).

Τέλειωσε τη Σχολή Νηπιαγωγών Καλλιθέας το 1926, σε ηλικία μόλις 16 χρόνων. Το 1926, στο σπίτι του θείου της (Γιάνη Κορδάτου), σε ένα τραπέζι, γνώρισε τον Δημήτρη Γληνό. Στο ίδιο τραπέζι γνώρισε και τον Κώστα Βάρναλη, που παρότρυνε, τότε, τη μητέρα μου να γυρίσει στον Βόλο, για τα παιδιά των προσφύγων της Νέας Ιωνίας.

Τότε, το 1926 σε γράμμα προς τον πατέρα της έγραφε: «Με τη μεσολάβηση του θείου μου (εννοεί τον Γιάνη Κορδάτο) εργάζομαι στο ΕΘΝΙΚΟ ΝΗΠΙΟΤΡΟΦΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ, που έχει μαθητές παιδιά ορφανά παλαιών επιστράτων, τραυματιών και θυμάτων των πολέμων. Είμαι πολύ συνεπαρμένη με αυτά. Ο μέντοράς μου Γληνός με σύστησε στην ομάδα Montessori & Decroly, που έχουν υιοθετήσει καταπληκτικές μεθόδους διδασκαλίας των νηπίων. Κάτι που πιστεύω πως μπορεί κι εγώ να εφαρμόσω συστηματικά, με πολλή δουλειά κι άκρατη αφοσίωση...».

Το 1928 τοποθετήθηκε σαν Νηπιαγωγός στο 8^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας Βόλου, μαζί με τις φίλες της Αλέκα Δομαζινάκη και Ανδρονίκη Βατσαρέα, όπου ευδοκίμως υπηρέτησε επί 24 συναπτά έτη.

Η κυρία Ζηνοβία ήταν πολύ αγαπητή από τους κατοίκους της Νέας Ιωνίας Βόλου και πολλά από τα πλέον επίλεκτα στελέχη της κοινωνίας της Νέας Ιωνίας, έτυχαν να έχουν σαν Νηπιαγωγό τους την κυρία Ζηνοβία. Δυστυχώς, το 1952 ασθένησε βαρεια από στένωση της μιτροειδούς βαλβίδας της καρδιάς κι αναγκάστηκε έκτοτε να αποχωρήσει από τα αγαπημένα της σχολεία και να μετατεθεί στην Α΄. Επιθεώρηση Δημοτικής Εκπαίδευσης Βόλου, σαν Γραμματέας

του Συμβουλίου, από όπου και συνταξιοδοτήθηκε το 1966, με ανήκεστο βλάβη υγείας, μετά από αλλεπάλληλα καρδιακά επεισόδια.

Στην προσωπική της ζωή υπήρξαν επίσης πολλά προβλήματα.

Το 1931 έχασε την αδελφή της Ευανθία Κορδάτου, επίσης δασκάλα, με την οποία συζητούσαν εκπαιδευτικά προβλήματα. Επίσης, το 1941 έχασε τον αδελφό της, Κωνσταντίνο Κορδάτο, μηχανικό, έφεδρο Λοχία στο ύψωμα 731 στον Πόλεμο της Αλβανίας.

Το 1940 παντρεύτηκε τον γνωστό τότε έμπορο Βόλου αείμνηστο Ιωάννη Θεοδωρόπουλο-Καπράνη, με τον οποίο – μετά από επανειλημμένες αποβολές – απέκτησε το 1948 έναν γιό, τον Βασίλειο Θεοδωρόπουλο, γιατρό. Προηγουμένως είχαν προβεί σε υιοθεσία της ανειψιάς του συζύγου της κας Μαρίας Θεοδωροπούλου-Σιούρα, που παντρεύτηκε τον γνωστό ελαιέμπορο της Αγριάς αείμνηστο Αθανάσιο Σιούρα του Νικολάου.

Η Ζηνοβία Κορδάτου ποτέ δεν έμεινε απαθής στα δύσκολα εκείνα χρόνια. Στην Νέα Ιωνία συμμετείχε σε όλες τις κοινωνικές και λοιπές εκδηλώσεις, που διοργάνωναν τα δημοτικά σχολεία, αλλά και στους κοινωνικούς αγώνες του λαού της πόλης. Το 1969, υπέστη μια από τις επιτυχημένες επεμβάσεις ανοιχτής καρδιάς, από την ομάδα του Καθηγητή Ιατρικής Γρηγόρη Σκαλκέα, με τον οποίο παρέμειναν φίλοι ως τον θάνατό της.

Τα επόμενα χρόνια της ζωής της υπήρξαν πολύ δύσκολα. Αλλεπάλληλα καρδιακά επεισόδια κλόνισαν σημαντικά την υγεία της. Πέθανε στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» της Αθήνας το 1981, μετά από βαρύ πνευμονικό οίδημα και αναπαύεται στο Νεκροταφείο Βόλου.

Η Ζηνοβία Κορδάτου υπήρξε από τις Δασκάλες της Πρώτης Γραμμής, στα δύσκολα εκείνα χρόνια, τόσο μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, όσο και στη διάρκεια της Κατοχής και του Εμφυλίου, που ακολούθησε. Εργάστηκε με ζήλο κι αφοσίωση, συχνά δίδασκε σε όλη την οικογένεια τα εγκύκλια γράμματα, ενώ ποτέ δεν φοβήθηκε να συμμετάσχει στους κοινωνικούς αγώνες της εποχής της. Εκείνα τα χρόνια, το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό Σχολείο, ήταν τα προπύργια της γλώσσας, της πατρίδας και της θρησκείας κι οι Δάσκαλοι τιμούσαν τους όρκους τους, εργαζόμενοι αγόγγυστα, παρά τις δύσκολες που βίωναν συνθήκες.

Σημειωτέον πως πέραν των άλλων, είχε συγγράψει ιστοριούλες και παιδικά παραμύθια, όπως είχε συνθέσει και πολλά τραγουδάκια για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου (έπαιζε μάλιστα μαντολίνο). Δυστυχώς όλα αυτά καταστράφηκαν από τους σεισμούς του Βόλου το 1954-1956 και τίποτε δεν διεσώθη.

Για όλα αυτά νιώθω πολύ μεγάλη υπερηφάνεια, που υπήρξε η μητέρα μου, αλλά και που μου ενέπνευσε τα ιδεώδη της φυλής μας, που μέχρι σήμερα ακολουθώ κατά γράμμα.

δρ Βασίλης Θεοδωρόπουλος».

Είμαι ικανοποιημένος και ταυτόχρονα συγκινημένος, γιατί μπόρεσα να γράψω στο βιβλίο μου «Η ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ ΤΟΥ 1947» (Από σελίδα 184 έως 191), το βιογραφικό της, όπου ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει περισσότερα). Τη

βλέπω νεαρή και όμορφη (18 ετών) να έρχεται, το 1928, στα πρώτα προσφυγικά σχολεία της Νέας Ιωνίας, στα δύο διώροφα ανατολικά από την Ευαγγελίστρια, μαζί με Μικρασιάτες, εκπαιδευτικούς (τον διευθυντή του 1ου δημοτικού σχολείου Νικόλαο Ευσταθιάδη κ.ά.), να στριμώχνεται σε κάποιο δωμάτιο και να μεταδίδει τον ενθουσιασμό και τις γνώσεις της με μεθόδους Montessori και Decroly, που προσπαθούσε να εφαρμόσει! Μετά το 1932 μετακόμισε στα μεγάλα σχολεία, όχι σε μεγάλη αίθουσα, αλλά στο υπόγειο! Δεν είχε μικρασιάτικη καταγωγή αλλά ηλιουρεϊτική, από επιφανή οικογένεια της Ζαγοράς, που προώθησε τα παιδιά της στη μόρφωση και στα γράμματα. Όμως, αγάπησε τα προσφυγόπουλα και έμεινε 24 χρόνια κοντά τους (τα περισσότερα μόνη της). Όπως δείχνει η ζωή της, ονειρευόταν κάτι καλύτερο για τα μικρά νηπιά της, για την οικογένειά της, για την κοινωνία και για την πατρίδα της με την αντιστασιακή της δράση κατά την Κατοχή.

Θεωρώ (σ.σ. Είχα γράψει στο βιβλίο μου «Η Νέα Ιωνία Μαγνησίας του 1947», σελ. 191) πως είναι πρόπον να τιμηθεί η πρώτη νηπιαγωγός-διευθύντρια από το 1928, Ζηνοβία Κορδάτου και ο πρώτος δάσκαλος-διευθυντής του 1ου δημοτικού σχολείου της Νέας Ιωνίας από το 1924, Νικόλαος Ευσταθιάδης,

Σήμερα είμαι ευτυχής και συγκινημένος, που η μία ευχή μου πραγματοποιήθηκε για την αείμνηστη Ζηνοβία Κορδάτου. Και συγχαίρω τη διευθύντρια του 1^{ου} Νηπιαγωγείου κ. Βασιλική Μπέλιου και το διδακτικό προσωπικό (κ. κ. Γεωργία Πολυκανδριώτου, Αργυρούλα Σάλιαρη και Αικατερίνη Θεοδώρου) που προώθησαν τις διαδικασίες για την προσθήκη της προσωνυμίας στον τίτλο. Για τη δεύτερη ευχή μου, ελπίζω, μέσα στο έτος 2023-2024, που το σχολείο θα γιορτάσει τα 100 του χρόνια από την ίδρυσή του (1924-2024), να εκπληρωθεί και να λάβει την προσωνυμία «1^ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ιωνίας - Νικόλαος Ευσταθιάδης».

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Παρασκευή 24 Μαρτίου 2023)

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 9 Ιουλίου 2023).

Στον απόηχο της επίσκεψης του Πατριάρχη στη Νέα Ιωνία

41. Τα αποτυπώματα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στη Νέα Ιωνία

Η ευλογητή παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαίου στην περιοχή μας (23 έως 25 Ιουνίου 2023), συγκίνησε και χαροποίησε το χριστεπώνυμο πλήρωμα του λαού της Μαγνησίας. Ιδιαίτερη όμως συγκίνηση και χαρά αισθάνθηκαν οι Μικρασιάτες, απόγονοι δεύτερης και τρίτης γενιάς των προσφύγων, καθότι, διαχρονικά, από τους χρόνους της δουλείας του μικρασιάτικου ελληνισμού της Μικράς Ασίας στους Οθωμανούς, ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ήταν η Πνευματική τους Κεφαλή, ο Εθνάρχης του Γένους των Ρωμιών, ο Ηγέτης τους, που

μεριμνούσε για την πνευματική τους πρόοδο (εκκλησιαστική-εκπαιδευτική) και την υλική τους προστασία.

Τούτο, άλλωστε, επεσήμανε και ο Μητροπολίτης μας κ. Ιγνάτιος, απευθυνόμενος στον Παναγιώτατο Πατριάρχη στην Ευαγγελίστρια, ότι: «...μαζί με τις ψυχές των μακαριστών προσφύγων, χαίρουν σήμερα με την παρουσία Σας και οι απόγονοί τους, δεύτερης και τρίτης γενιάς και όλη η Νέα Ιωνία, διότι η σύνδεσή τους με την Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως είναι υπαρκτική, εγγεγραμμένη στο γενετικό υλικό τους».

Ένα πρώτο και ισχυρό αποτύπωμα της παρουσίας του Πατριάρχη στην Ευαγγελίστρια της Νέας Ιωνίας, παραμένει ο λόγος Του, που αναφέρεται στη Ρωμιοσύνη και στον Οικουμενισμό του Πατριαρχείου στην Ορθοδοξία (σ.σ. Το πρώτο μέρος της δημοσιεύεται στο φυλλάδιο της Ενορίας Ευαγγελίστριας «Επικοινωνία»- Ιούλιος 2023).

Στον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας, που απεκλήθη προσφυώς, ως «Κιβωτός του Μικρασιατικού Ελληνισμού» από τον Πατριάρχη, η Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος (Μητροπολίτης κ. Ιγνάτιος) και η Ενορία του καθεδρικού ναού της Ευαγγελίστριας (Προϊστάμενος Αρχιμανδρίτης π. Αμφιλόχιος), φρόντισαν να εγχαράξουν στον χώρο της το αποτύπωμα της ιστορικής επίσκεψης του σεπτού Πατριάρχη σε δύο σημεία ως εξής: Πρώτο. Στον εξωτερικό δυτικό νάρθηκα του ναού φιλοτεχνήθηκε από τον αγιογράφο Ιωάννη Μαστορόπουλο καλλιτεχνικό ψηφιδωτό με ιδιαίτερη σημασία, διαστάσεων 1.80 μ. Χ 0,90 μ., που παριστάνει τρεις σύγχρονους ανθρώπους (κατοίκους Νέας Ιωνίας, σε σχέδιο του Γιάννη Κονταξή) να προσφέρουν προς τη Θεοτόκο, που ίσταται όρθια, ευλογούσα, τον μεγάλο ιερό ναό της Ευαγγελίστριας, που ανήγειραν οι ίδιοι πρόσφυγες με το

«οβολάκι» τους. Στη βάση του ψηφιδωτού είναι εγγεγραμμένη με κεφαλαία γράμματα σε αρχαιοπρεπή ελληνική εκκλησιαστική γλώσσα, η ιστορική επίσκεψη του Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαίου ως εξής:

«ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΕΩΣ Ο ΑΡΧΙΟΥΤΗΣ (αρχιερέας) ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ ΚΛΕΙΣΜΑ (ένδοξος) ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ, ΑΠΕΚΑΛΥΨΕΝ ΜΟΡΦΗΝ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΔΕΟΜΕΝΗΣ ΥΠΕΡ ΓΕΝΟΥΣ ΚΛΕΙΝΟΥ (ξακουστού) ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ ΕΝΘΑ ΕΤΗ ΕΚΑΤΟΝ ΒΙΟΥΝΤΟΣ ΣΩΦΡΟΝΩΣ. ΕΤΕΙ ΔΙΣΧΙΛΙΟΣΤΩ ΑΠΟ ΚΥΡΙΟΥ ΤΡΙΤΩ ΤΕ ΚΑΙ ΕΙΚΟΣΤΩ (2023), ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΕΙ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ ΣΕΠΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ (24 Ιουνίου).

Δεύτερο σημείο αποτυπώματος: Στο αριστερό παρκάκι της κεντρικής εισόδου στον ναό, δεδομένης της συμμετοχής της Ενορίας Ευαγγελίστριας, στο πιλοτικό πρόγραμμα της «Πράσινης Ενορίας», φυτεύθηκε από τον Πατριάρχη ένα δενδράκι μικρής ελιάς και σε μαρμάρινη πλάκα γράφτηκε το αναμνηστικό ως εξής: «ΦΥΤΕΥΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ Α.Θ.Π. ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ κ. κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟ ΩΣ ΑΝΑΜΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΝΟΡΙΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ 24 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023».

Μετά την Ευαγγελίστρια ο Πατριάρχης μετέβη στο νέο κτήριο της Πολιτιστικής Εστίας Μικρασιατών Νέας Ιωνίας Μαγνησίας «ΙΩΝΕΣ» και αφού τέλεσε τον αγιασμό των εγκαίνιων, απεκάλυψε σχετική μαρμάρινη πλάκα για το ιστορικό γεγονός, στην οποία αναγράφονται τα εξής:

«ΔΙΑ ΣΕΠΤΩΝ ΧΕΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ Α΄ ΕΓΕΝΕΤΟ ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΚΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ «ΙΩΝΕΣ» ΤΗΝ 24^{ΗΝ} ΜΗΝΟΣ ΙΟΥΝΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΕΤΟΥΣ 2013».

Και μην ξεχνάμε. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. κ. Βαρθολομαίος, πριν 21 χρόνια, στις 22 Ιουλίου 2002, ήλθε στον Βόλο και στη Νέα Ιωνία και ευλόγησε τη θεμελίωση του Πανθεσσαλικού Σταδίου, όπου και τότε σε μαρμαρίνη πλάκα χαρακτήκε το ιστορικό γεγονός ως εξής: «ΤΟ ΠΑΝΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΘΕΜΕΛΙΩΘΗΚΕ ΕΥΛΟΓΗΣΑΝΤΟΣ ΤΗΣ Α.Θ.Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ κ. κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ Α΄ ΑΠΟ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΒΕΝΙΖΕΛΟ ΣΤΙΣ 22 ΙΟΥΝΙΟΥ 2002». Τότε ο δήμαρχος Νέας Ιωνίας κ. Πάυλος Μαβίδης απένειμε στον Πατριάρχη, με ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, την ανώτατη τιμητική διάκριση του Δήμου, τον χρυσό Ίωνα και την ανακήρυξή Του σε Επίτιμο Δημότη Νέας Ιωνίας (Βλ. βιβλ. «ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ 1947-2010», Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά, έκδοση «ΙΩΝΕΣ», 2020, σελ. 272-274).

Έτσι συνεχίστηκε η παράδοση, που θέλει να συνδέεται το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και ο Οικουμενικός Πατριάρχης με την προσφυγούπολη της Νέας Ιωνίας και την Ενορία του καθεδρικού ναού της Ευαγγελίστριας, όταν την πρώτη φορά στις 28 Σεπτεμβρίου 1990 ο αείμνηστος δήμαρχος Νέας Ιωνίας Ανδρέας Βαλαχής, εκ μέρους του λαού της Νέας Ιωνίας, με εμπνευσμένη προσλαλιά υποδέχτηκε στον «Φαρδύ» τον μακαριστό Πατριάρχη Δημήτριο Α΄ και στη συνέχεια η ηγεσία της τοπικής Εκκλησίας (Μητροπολίτης, μακαριστός Χριστόδουλος) και ο ιερός ναός της Ευαγγελίστριας (προϊστάμενος Πρωτοπρεσβύτερος π. Θωμάς Συνοδινός), εντός του ναού επιδαψίλεψαν στον Παναγιώτατο εκδηλώσεις τιμής, σεβασμού και αγάπης στο πρόσωπό Του. Το σημαντικό αυτό γεγονός απεικονίζεται σε μοναδική ψηφιδωτή σύνθεση, μεγάλων διαστάσεων, στη βάση του καμπαναριού με σπουδαίο ιστορικό επίγραμμα ((Βλ. βιβλ. . α) «Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994», Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά, έκδοση Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, 1994, σελ. 388-394 και β) «Η Ευαγγελίστρα μας», Δημήτρη Κωνσταντάρ-Σταθαρά, έκδοση «ΙΩΝΕΣ», 2015, σελ. 51-60).

Πώς, λοιπόν, να μην αγάλλονται και χαίρουν οι απόγονοι των Μικρασιατών προσφύγων, αλλά και όλοι οι κάτοικοι της Νέας Ιωνίας για τα ευφρόσυνα αυτά γεγονότα;

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 9 Ιουλίου 2023).

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», Κυριακή 13 Αυγούστου 2023)

15 Αυγούστου 1923 - 15 Αυγούστου 2023

42. Εκατό χρόνια από τη θεμελίωση και το όνομα του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας

Η Τραγωδία της Μικρασιατικής Καταστροφής του '22, που συντάραξε όλη την Ελλάδα δεν μπορούσε να αφήσει έξω από τις εξελίξεις την αναπτυσσόμενη πόλη του Βόλου. Ήδη από το 1921 είχαν καταφύγει στον Βόλο, οι «εκ Νικομηδείας», λεγόμενοι πρόσφυγες, που «προσωρινά» θα έλθουν στην Ελλάδα και μετά θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Με την έλευση του «μεγάλου μαύρου κύματος συμφοράς», τη Δευτέρα 19 Σεπτεμβρίου 1922, που αποβιβάζονται στο λιμάνι περίπου 10.000 πρόσφυγες δημιουργείται στην πόλη το αδιαχώρητο. Γεμίζουν οι καπναποθήκες, επιτάσσονται τα 3 σχολεία του Βόλου (από τα 6), επιτάσσονται σπίτια ιδιωτών και συλλόγων. Τα προβλήματα είναι πολύ μεγάλα. Πού θα στεγαστούν αυτοί οι άνθρωποι;

Η Πολιτεία (κεντρική κυβέρνηση με επικεφαλής τον στρατηγό Νικόλαο Πλαστήρα) εγκύπτει με όλες της της δυνάμεις για να βρει λύσεις, κυρίως στο στεγαστικό. Έτσι δημιουργείται το «Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων». Αρχίζει κατασκευή ξύλινων κατοικιών στις προσφυγικές συνοικίες της Αθήνας την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1923. Έτσι η θεμελίωση του προσφυγικού συνοικισμού της Νέας Ιωνίας Αττικής έγινε από τον ίδιο τον Πλαστήρα την Κυριακή 27 Ιουνίου 1923. Επακολούθησαν και άλλοι προσφυγικοί συνοικισμοί στην Αθήνα και τον Πειραιά. Εδώ στον Βόλο τι γίνεται;

Η κυβέρνηση όρισε πρόεδρο του Ταμείου Περιθάλψεως Προσφύγων τον Χρήστο Λούλη, που ήταν, τότε, πρόεδρος του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου του Βόλου. Συνέρχεται το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Παγασών (Βόλου) με παρόντα τον Χρήστο Λούλη (Διάβαζε: Συνεδρία ΝΗ(58^η /18 Ιουνίου 1923) και εκεί «ο κ. Λούλης γνωρίζει εις το δημοτικόν συμβούλιον, ότι από το Κεντρικό Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων είναι διατεθειμένον να καταβάλη ένα εκατομμύριο (1.000.000) δρχ. διά την ανέγερσιν προσφυγικού συνοικισμού, εκ παραλλήλου όμως να ενισχυθή υπό του Δήμου ή της Λιμενικής Επιτροπής». Έτσι ανοίγει ο δρόμος για την ανέγερση προσφυγικού συνοικισμού και στον Βόλο, που έχει κατακλυσθεί από πρόσφυγες.

Στο μεταξύ γίνεται λόγος για το πού θα κτισθεί ο προσφυγικός συνοικισμός. Έχουν προταθεί τρεις τοποθεσίες. Η πρώτη ήταν στα κτήματα

του στρατηγού Τσιμπούκη. Αυτή δεν μπορούσε να υλοποιηθεί γιατί ο Τσιμπούκης άφησε με διαθήκη του τα κτήματα αυτά με την υποχρέωση ν' ανεγερθούν σχολεία (Και πράγματι εκεί έχουν ανεγερθεί σχολεία: 1^ο Λύκειο, και 10^ο και 12^ο Δημοτικά Σχολεία). Η δεύτερη θέση ήταν στα ανατολικά του Αρχαιολογικού Μουσείου στον Άναυρο, που ο χώρος, κρίθηκε ανεπαρκής. Ως τρίτη θέση προτάθηκε η τοποθεσία «Ξηρόκαμπος» στα δυτικά του Βόλου, έξω από τα όρια της πόλης, πέρα από τον χείμαρρο Κραυσίδωνα. Παρά τις αντιρρήσεις, που διατυπώθηκαν από τον ιατρικό σύλλογο, τελικά επελέγη να κτισθεί αυτή τη θέση, μια έκταση γυμνή με λίγα αγριόδεντρα, με έδαφος χαλικώδες και κοτρώνια και αγκαθωτούς θάμνους, πραγματικός «ξηρό-καμπος».

Επίσης, υπάρχει προβληματισμός για τα υλικά που θα κτισθούν τα σπίτια. Η πρώτη σκέψη της Πολιτείας είναι να «επισπευθί έναρξιν κατασκευής των προσφυγικών παραπηγμάτων» («1.000 εν όλω παραπήγματα πλάτους 4 μέτρων και μήκους 20 μέτρων και ύψους 3.20 μέτρων»), λύση την οποία οι πρόσφυγες μόνο που την ακούν, την απορρίπτους. Ωστόσο, μετά από λίγες μέρες, «απεφασίσθη να γίνουν τα προσφυγικά σπίτια διά λίθων», λύση που ανακούφισε τους ταλαιπωρημένους πρόσφυγες.

Και το ευχάριστο νέο ήλθε για να αμβλύνει τις ανησυχίες των προσφύγων. Στις 15 Αυγούστου 1923, μεγάλη γιορτή της Παναγίας, και ώρα 6 μ. μ. θα γίνει η τελετή θεμελίωσης του προσφυγικού συνοικισμού στον «Ξηρόκαμπο» του Βόλου, πέρα από τον χείμαρρο Κραυσίδωνα.

Το ευχάριστο νέο μεταδόθηκε αστραπιαία από στόμα σε στόμα στους καταυλισμούς των προσφύγων. Οι «εκ Νικομηδείας» πρόσφυγες, που ζούσαν σε σκηνές γύρω στο Γυμναστήριο, αναγάλλιασαν. Αυτοί που ήταν «σταυλισμένοι» στην παλιά τούρκικη στρατώνα στην πλατεία Ρήγα Φεραίου, διαισθάνθηκαν ότι κάτι καλό θα γίνει γι' αυτούς. Οι «καταληψίες» των κεντρικών σχολείων του Βόλου αναθάρρησαν, γιατί κάποιες πληροφορίες έλεγαν ότι αυτοί θα βολευτούν πρώτοι για να δοθούν οι αίθουσες στους μαθητές. Οι στοιβαγμένοι στις καπναποθήκες, που ζούσαν σε «πολυτελή διαμερίσματα», χωρισμένα με κουρελούδες και λινάτσες, έβγαλαν αναστεναγμό ανακούφισης, γιατί οπωσδήποτε και αυτοί θα έπιαναν σπίτι στον συνοικισμό, προκειμένου ν' ανοίξουν οι αποθήκες για δουλειά. Και οι άλλοι, που ήταν «βολεμένοι» σε επίτακτα σπίτια ή μοναχοί τους κατάφεραν να βρουν μια τρύπα για να βάλουν την οικογένειά τους, χάρηκαν, γιατί κάτι θα έμενε και γι' αυτούς.

Απόγευμα, λοιπόν, του Δεκαπενταύγουστου του 1923, ώρα 6 και μισή. Άρχισε ο Αγιασμός. «Σώσον Κύριε τον λαόν σου...». Οι πρόσφυγες βιώνουν την ιερότητα της στιγμής. Αυτοί έφεραν από τις αλησμόνητες πατρίδες τους τα θρησκευτικά τους βιώματα και τις χριστιανικές τους παραδόσεις.

Μετά τον αγιασμό ο Νομάρχης Τσιτσιλίας έχτισε την πρώτη πέτρα και έδωσε το όνομα του συνοικισμού. «Ο αναγειρόμενος συνοικισμός», είπε, «ονομάζεται «Νέα Ιωνία».

Το όνομα φέρνει δάκρυα χαράς και συγκίνησης στους Μικρασιάτες. Φουσκώνουν τα στήθη τους από εθνική περηφάνια, γιατί μπορεί να έφυγαν από την ιωνική γη γυμνοί και πεινασμένοι, χάνοντας απ' τα μάτια τους την πανάρχαια ελληνική τους πατρίδα, τώρα όμως την κουβαλούν μέσα στις καρδιές τους, στις ψυχές τους και θ' ακούν το όνομά της κάθε μέρα : «ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ», «ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ»! Η «Νέα» τους «Ιωνία» θα γίνει η κιβωτός του μικρασιατικού Ελληνισμού, μια νέα πόλη με ανθρώπους τίμιους, εργατικούς, δημιουργικούς, που αγαπούν το Θεό, τη Ζωή και τον Άνθρωπο.

Ακολούθησαν οι λόγοι των επισήμων και η τελετή έκλεισε με ευχές και πανηγυρισμούς. Ήταν Τετάρτη 15 Αυγούστου 1923. Τότε και θεμελιώθηκε και τότε πήρε το όνομα «Νέα Ιωνία» ως προσφυγικός συνοικισμός του Βόλου. Με αυτό το όνομα καταχωρήθηκε στα Μητρώα των προσφυγικών συνοικισμών της Ελλάδας, που ανήγειρε η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων. Και ιδού η απόδειξη. Τις 26 Νοεμβρίου 1924, που είχαν ανεγερθεί 776 μονοκάμαρες κατοικίες σε 10 Τετράγωνα) στον προσφυγικό συνοικισμό, το Δημοτικό Συμβούλιο Βόλου σπεύδει να επιδώσει ψήφισμα με «βαθείαν ευγνωμοσύνην της πόλεως...διά την στέγην των ατυχών συμπολιτών αδελφών μας προσφύγων» στον πρόεδρο της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων στην Αθήνα κ. Αλφρέντ Μπονζόν, χωρίς καν ν' αναφέρει το όνομα του συνοικισμού (Διάβαζε Πρακτικά Δ. Σ. Παγασών: Ψήφισμα 727, Συνεδρία ΡΖ/26-11-1924). Εκείνος απαντά: «Σπεύδω να εκφράσω τας θερμάς μου ευχαριστίας, επί τη ευκαιρία της εγκαταστάσεως των προσφύγων Βόλου εις τον Συνοικισμόν Νέας Ιωνίας» (Διάβαζε επιστολή του καταχωρημένη στα Πρακτικά Δ. Σ. Παγασών: Συνεδρία ΣΑ΄, Θέμα 13^{ον}/17-12-1924).

Την επόμενη ημέρα, Πέμπτη 16 Αυγούστου 1923, «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» σε τετράστηλη ειδησεογραφία στην πρώτη σελίδα στο άνω μέρος αριστερά, με ένα θερμό και εμπνευσμένο εισαγωγικό ενυπόγραφο σημείωμα με τονισμένα γράμματα του Διευθυντή της, Τάκη Οικονομάκη, περιγράφει την τελετή εγκαινίων:

**Η «ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ» ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ
Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΤΕΛΕΤΗ**

Η χθεσινή τελετή της καταθέσεως του θεμελίου λίθου του προσφυγικού συνοικισμού υπήρξε μία από τα ας λευκάς και ωραίας νίκας μας εναντίον του εχθρού μας. Εις τον τελευταίον του λόγον, το κύκνειόν άσμα, ο αείμνηστος Νικ. Γεωργιάδης, τον οποίον εξεφώνησεν εις τα

εγκαίνια της Νέας Αγχιάλου εις μία υψιπετή αποστροφήν είχε δώση μίαν μεγαλοπρεπεστάτην εικόνα των τοιούτων θριάμβων. «Εκεί καταστρέφονται πόλεις, εδώ ανεγείρονται πόλεις», εβροντοφώναξεν. «Εκεί ερημώνονται χώροι, εδώ ανθούν και ευημερούν. Εκεί καταστροφή, εδώ αναδημιουργία. Εκεί ερήμωσις, εδώ ζωή. Εκεί οπισθοδρόμησις, εδώ πολιτισμός». Εις τα λόγια αυτά του αείμνηστου αναμορφωτού της πόλης μας περιέχεται όλη η σημασία της χθεσινής τελετής. Εις την μικρασιατικήν καταστροφήν και ερήμωσιν, την οποίαν ενήργησεν ο εχθρός, απαντώνμεν ημείς διά αναδημιουργίας και αναζωογονήσεως. Ποίον εκ των δύο αυτών έργων είνε το λαμπρότερον, το μαρτυρεί η λογική. Ποίον το αποτελεσματικώτερον ; Πολύ ταχέως θα το αποδείξη το σύντομον μέλλον.

ΟΙΚ.-

«Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» της Πέμπτης 16 Αυγούστου 1923: «Η ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ». ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ. Η ΧΘΕΣΙΝΗ ΤΕΛΕΤΗ.

Σεμνή και επιβάλλουσα εγένετο η χθεσινή τελετή της καταθέσεως το θεμελίου λίθου του προσφυγικού συνοικισμού της πόλεώς μας. Εις τον τόπον όπου μετ' ολίγους μήνας θα ανακηδηγή η ζωή μιας νέας πόλεως συνήλθον χθες αι αρχαί, διάφοροι επίλεκτοι πολίται της πόλεως, πλήθος κόσμου και πρόσφυγες των οποίων η συγκίνησις ήτο καταφανής. Τα μέλη της Επιτροπής του Ταμείου Περιθάλψεως με τον πρόεδρον κ. Λούλην επί κεφαλής υποδέχοντο τους προσερχομένους και ωδήγουν αυτούς εις το μέρος της τελετής. Εκ των πρώτων κατέφθασαν ο Νομάρχης κ. Τσιτσιλίας μετά του διευθυντού της Νομαρχίας κ. Μαργέλλου, αι αστυνομικαί, λιμενικαί κ.λπ. αρχαί της πόλεώς μας, ο Δημαρχών κ. Κουκιάδης μετά της

δημαρχικής επιτροπής, τα προεδρεία των προσφυγικών συλλόγων κ.λπ. Η αργοπορία του ιερέως καθυστέρησεν την τελετήν ήτις ήρχισε την 6 ½ μ.μ. εν μέσω ζωηροτάτης συγκινήσεως των παρευρισκομένων προσφύγων. Εψάλη ο αγιασμός και μετ' αυτόν ετέθη ο θεμέλιος λίθος, ενώ ο Νομάρχης κ. Τσιτσιλίας έδιδε το όνομα του συνοικισμού. «Ο αναγειρόμενος συνοικισμός» είπεν «ονομάζεται «Νέα Ιωνία». Χειροκροτήματα ζωηρότατα έστεψαν το άκουσμα του ονόματος του συνοικισμού, όπερ εκρίθη λίαν επιτυχές. Μετά το πέρας της τελετής ο νομάρχης κ. Τσιτσιλίας εξεφώνησε τον ακόλουθον λόγον...(και στη συνέχεια μίλησαν ο Δημαρχών κ. Κουκιάδης και εκ μέρους των προσφύγων ο κ. Δημ. Βαρδας)»

Ο Νομάρχης, Π. Τσιτσιλίας τους θύμισε:«Η Ιωνική Ελλάς δεν απέθανε ».

Και βέβαια δεν πέθανε, σκέπτονται, αφού όλοι αυτοί είναι εδώ με την εθνική τους συνείδηση, την ελληνική τους παιδεία, την ορθόδοξη πίστη τους. Τα έχουν όλα μέσα τους και θα τ' αναστήσουν στη Νέα Ιωνία τους. Ακούνε τον Κουκιάδη, Δημαρχούντα, να τους ενθαρρύνει, λέγοντας:

«Η πόλις του Βόλου σας θεωρεί αγαπητούς αδελφούς, εκλεκτούς πολίτας, ευγενείς μάρτυρας και θύματα της Ελευθερίας» και συγκινούνται. Και μαζί του ζητωκραυγάζουν:

«Ζήτω το Ελληνικόν Έθνος!». «Ζήτω η Ελληνική Φυλή»!

Ακούν, τέλος, τον εκπρόσωπό τους, αντιπρόεδρο του Μικρασιατικού Συνδέσμου Βάρδα, να λέει: «Η πόλις του Βόλου θα είναι ιδιαίτέρα πατρίς μας» και συμφωνούν.

Αυτά έγιναν πριν 100 χρόνια στον Ξηρόκαμπο του Βόλου, όπου θεμελιώθηκε και έλαβε το όνομα «Νέα Ιωνία» ο προσφυγικός συνοικισμός του Βόλου. Ας το θυμόμαστε το γεγονός και ας αναστοχαστούμε πώς ξεκίνησε η ζωή των πατέρων μας Μικρασιατών, πώς έζησαν σ' αυτά τα προσφυγικά σπίτια και πώς, σε λίγα χρόνια, ανέκαμψαν, προόδευσαν, δημιούργησαν μια νέα ζωή. Ας τους θυμόμαστε και ας τους τιμάμε.

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» την Κυριακή 13 Αυγούστου 2023.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» και «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» την Κυριακή 17
Δεκεμβρίου 2023)

Από τον θεατρικό συγγραφέα Σάκη Σερέφα
43. «Το Μαύρο Κύμα» των προσφύγων στον Βόλο
Στο Δημοτικό Θέατρο Βόλου.

Την Πέμπτη 21 Δεκεμβρίου στο ανακαινισμένο Δημοτικό Θέατρο Βόλου «Βαγγέλης Παπαθανασίου» θα παρουσιαστεί σε πανηγυρική πρεμιέρα το θεατρικό έργο του Σάκη Σερέφα, «Το Μαύρο Κύμα» (των Μικρασιατών προσφύγων του Βόλου).

Το ανακαινισμένο Δημοτικό Θέατρο Βόλου «Βαγγέλης Παπαθανασίου»

Στο πλαίσιο των εκατό χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, αλλά και της τοπικής ιστορίας, επιλέχθηκε για τα εγκαίνια του Δημοτικού Θεάτρου το ως άνω θεατρικό έργο όχι τυχαία, νομίζω, αλλά γιατί η έλευση των Μικρασιατών προσφύγων άλλαξε τη φυσιογνωμία της πόλης του Βόλου και της περιοχής πληθυσμιακά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά και όχι βέβαια μόνο την περιοχή του Βόλου, αλλά και πανελλαδικά. Η έλευση των Μικρασιατών προσφύγων στον Βόλο είναι ένα κεφαλαιώδες θέμα της τοπικής μας ιστορίας.

Το συγκλονιστικό πρωτοσέλιδο άρθρο του Τάκη Οικονομάκη στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» (Τρίτη, 20 Σεπτεμβρίου 1922), συνεγείρει κάθε Έλληνα. Διαβάζουμε: «Το μαύρο κύμα» (αποσπάσματα): «ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ. Την φθινοπωρινήν ηρεμίαν του λιμένος μας ήλθε χθες να ταράξη ένα μεγάλο μαύρο κύμα, κύμα συμφοράς. Εμπήκε μέσα και εξέσπασε ύστερα εις την παραλίαν από όπου εξεχύθη εις όλην την πόλιν. Και ένα αίσθημα υπερτάτης φρίκης, απεριγράπτου συγκινήσεως αλλά και οργής τρομεράς συνεκλόνησε τους πάντας. Το μαύρο αυτό κύμα μας το απέστειλεν η αντίπερα του Αιγαίου ακτή. Απετελείτο από τα τραγικά θύματα της φρικτής μικρασιατικής συμφοράς, από τα θλιβερά αυτά ναυάγια του Ασιατικού Ελληνισμού, τα οποία η θάλασσα εξέβρασε εις την παραλία μας...Υπέρ τας δέκα χιλιάδας πρόσφυγες έφθασαν έως χθες εδώ...Ας κύψωμεν επάνω του και προσπαθήσωμεν να γλυκάνωμεν, όσον ειμφορούμεν, όσο είναι δυνατόν, τον πόνον του. Τ. ΟΙΚ.».

Η έλευση των Μικρασιατών προσφύγων άλλαξε τη φυσιογνωμία της πόλης του Βόλου και της περιοχής πληθυσμιακά. Και ιδού η απόδειξη: Κατά την επίσημη απογραφή του 1928 από τη Γενική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, έχουμε τις παρακάτω εγγραφές: Δήμος Παγασών, μαζί με Νέα Ιωνία. Πραγματικός πληθυσμός 47.793 κάτοικοι (στην απογραφή του 1920 ήταν 30.602 κάτοικοι). Πρόσφυγες εν όλω 13.773 κάτοικοι (ήτοι 28, 8%), δηλ. το $\frac{1}{4}$ και πλέον του πληθυσμού ήταν πρόσφυγες.

Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες συνέβαλαν οικονομικά στην Βολιώτικη κοινωνία. Ιδού η απόδειξη: Ο Άθως Τριγκώνης στην έρευνά του στην εφημερίδα «ΛΑΪΚΗ ΦΩΝΗ» για τη Νέα Ιωνία, γράφει (7 Μαΐου 1933): «Κι έτσι καθώς αδιάκοπα περνούν (από τη γέφυρα της Νέας Ιωνίας) σας δίνουν την εντύπωση πως ένας στρατός ολόκληρος περνάει-ο στρατός της τίμιας δουλειάς και του παραγωγικού μόχθου-κι όπως ξεχύνονται μέσα στις διάφορες αρτηρίες του Βόλου, σας φαίνεται πως μοιάζουν με νέο αίμα που, εισερχόμενο στον οργανισμό της πόλεως θα τονώσει τη ζωή της και επιταχύνει τον αργό ρυθμό της...Και το βράδυ, καθώς μπαίνουν στον συνοικισμό, το βάδισμά τους είναι πολύ αργότερο, αφού όλη την ημέρα έδωσαν τη ζωή τους, τη δύναμή τους, την πνοή τους για να δυναμώση, για να τονωθή, για να δημιουργηθή μάλλον η βιομηχανία και το εμπόριο του Βόλου».

Επίσης η δράση τους στην κοινωνία είναι εμφανής (ανοιχτοί σε συνεργασίες, εργαζόμενες γυναίκες κ.ά.), στα πολιτιστικά δρώμενα (θρησκευτικότητα, πατριωτισμός, αθλητισμός, ΝΙΚΗ ΒΟΛΟΥ, με ελληνικά ήθη και έθιμα, χορούς και τραγούδια μικρασιατικά), αλλά και στην πολιτική

με τη δημοκρατική τους τοποθέτηση, έδωσαν μια νέα πνοή στην Βολιώτικη κοινωνία και της πατρίδας μας.

Ύστερα από όλα αυτά, θεωρώ, πως το θεατρικό κείμενο του Σάκη Σερέφα, «Το Μαύρο Κύμα», παραπέμπει στο συγκλονιστικό πρωτοσέλιδο άρθρο του Τάκη Οικονομάκη, κορυφαίου δημοσιογράφου και διευθυντή της εφημερίδας «Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ» («Το μαύρο κύμα», Τρίτη 20 Σεπτεμβρίου 1922) και θα υπήρξε η θρυαλλίδα για να γράψει ο συγγραφέας το θεατρικό του έργο.

Το έργο παρουσιάζεται από το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. του Βόλου με επικεφαλής τον καλλιτεχνικό διευθυντή Δημήτρη Πιατά, Σκηνοθεσία: Ευάγγελου Βογιατζή, Σκηνικά: Άννυ Γαλανού-Κοστούμια: Ασπασία Μπότα-Σχεδιασμός Φωτιστικών: Σεμίνα Παπαλεξανδροπούλου-Επιμέλεια Κίνησης: Άντζελα Καλαντζή-Μουσική Επιμέλεια Ηλίας Χατζόγλου-Video Art: Φοίβος Ζώτης-Βοηθός Σκηνοθέτη: Μαρία Καραζάνου. Παίζουν με αλφαβητική σειρά οι ηθοποιοί: Βλάχης Ζώτης, Νιόβη Κωστοπούλου, Απόστολος Τσιρώνης, Ευτυχία Φαναριώτη, Σελήνη Φιλιππιτζή, Στέλιος Χλιάρας. Συμμετέχουν μουσικοί της Ορχήστρας «ΙΩΝΙΑ». Συμμετέχει, επίσης, η Θεατρική Ομάδα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας «Τρίτος Όροφος». Θα πραγματοποιηθούν μόνον 6 παραστάσεις: 21, 22, 23 & 28, 29, 30 Δεκεμβρίου 2023.

Αλλά ποιος είναι ο συγγραφέας του έργου «Το Μαύρο Κύμα» Σάκης Σερέφας; Από το πλούσιο και πολυσέλιδο βιογραφικό του, που βρήκαμε στο Διαδίκτυο, παραθέτουμε, περιληπτικά, τον πολυτάλαντο συγγραφέα.

Ο Σάκης Σερέφας είναι ποιητής, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας και μελετητής της τοπικής ιστορίας της Θεσσαλονίκης. Γεννήθηκε το 1960 στη Θεσσαλονίκη, όπου και ζει. Σπούδασε Μεσαιωνική και Νέα Ελληνική Φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Έχει εκδώσει 70 βιβλία με ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, μελέτες για πόλεις, για τόπους και για ποιητές, μεταφράσεις και ανθολογίες, βιβλία για παιδιά. Θεατρικά έργα του έχουν

Σάκης Σερέφας: Ο θεατρικός συγγραφέας, που έγραψε «Το Μαύρο Κύμα».

ανέβει στο Εθνικό Θέατρο, στο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, στο Φεστιβάλ Αθηνών-Επιδαύρου, στο Φεστιβάλ Φιλίππων-Καβάλας, στο Θέατρο Τέχνης «Κάρολος Κουν», στην Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης», στο

Tristan Bates Theatre (Λονδίνο, σε αγγλική μετάφραση) και αλλού. Το θεατρικό έργο του «Μαμ» τιμήθηκε με το Βραβείο ελληνικού έργου «Κάρολος Κουν 2007», της Ένωσης Ελλήνων Θεατρικών Κριτικών. Το θεατρικό έργο του «Αποστολή στον πλανήτη Γη» τιμήθηκε με το Βραβείο του Υπουργείου Πολιτισμού για το 2007. Το βιβλίο του «Ένας δεινόσαυρος στο μπαλκόνι» τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Βιβλίου Γνώσεων για Παιδιά, 2008. Το βιβλίο του «Μια τρύπα στο νερό» τιμήθηκε με το Βραβείο «Πηνελόπη Μαξίμου» για το 2012 από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Το 2015 τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Παιδικού Λογοτεχνικού Βιβλίου για το βιβλίο του «Δρόμο παίρνω, δρόμο αφήνω».

Το θεατρικό έργο του «Χέρια» τιμήθηκε με το Βραβείο συγγραφέας θεατρικού έργου μικρής φόρμας στον διεθνή διαγωνισμό του Διεθνούς Φεστιβάλ Αναλόγιο 2021 με θέμα: «200 χρόνια Επανάσταση»; «Ξαναγράφοντας τους αρχαίους μύθους σήμερα». (Πηγή: Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2022). Είμαστε βέβαιοι, ότι το έργο, που θα μας παρουσιάσει, «Το Μαύρο Κύμα», θα μας συγκινήσει, θα μας αναρριπίσει την εθνική μνήμη και το χρέος μας στις εθνικές συμφορές.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι το «ΜΑΥΡΟ ΚΥΜΑ» των Μικρασιατών προσφύγων του 1922, άλλαξε τη φυσιογνωμία του Βόλου και ευρύτερα της πατρίδας μας, προς τα πρόσω, προς την πρόοδο και τη δημιουργία.

Είμαστε βέβαιοι ότι μέσα στο θεατρικό έργο του Σάκη Σερέφα θα φανούν με καλλιτεχνικό τρόπο, που θα μας συγκινήσει. Συγχαίρουμε τον καταξιωμένο συγγραφέα και όλους τους συντελεστές της παράστασης και περιμένουμε με αγωνία την πρεμιέρα του. Τέλος προτρέπομε, εκθύμως, το κοινό του Βόλου και της Νέας Ιωνίας και όχι μόνο, ειδικά δε τους

Ο θεατρικός συγγραφέας Σάκης Σερέφας (δεξιά) με τον συγγραφέα του παρόντος βιβλίου μετά την πρεμιέρα του έργου (21-12-2023) στο φουαγιέ του Δημοτικού Θεάτρου Βόλου.

Μικρασιάτικους προσφυγικούς συλλόγους να προτρέψουν τα μέλη τους να παρακολουθήσουν αυτή την ιστορική παράσταση.

(Δημοσιεύτηκε στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» και «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» την Κυριακή 17 Δεκεμβρίου 2023. Στον «ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ» δημοσιεύτηκαν και οι δύο φωτογραφίες. Στη «ΘΕΣΣΑΛΙΑ» δεν δημοσιεύτηκε καμία).

Σημείωση: Ένα επεισόδιο, που εμπεριέχεται στο θεατρικό κείμενο του Σάκη Σερέφα - και παίχτηκε στο θέατρο - το έχει πάρει ο συγγραφέας από το βιβλίο μου «Αληθινές Μικρασιάτικες Ιστορίες» και είναι το κεφάλαιο «ΚΑΤΑΛΗΨΗ» ΣΤΟ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ Θ΄. Είναι αυτό, που μια γριούλα (η κυρα-Λένκω) έκανε τα «κακά» της σε μια γωνιά του προσφυγικού «δωματίου – σπιτιού», σαν «πιστοποιητικό κυριότητας»! Παρουσιάζεται προς το τέλος της παράστασης. (Αληθινή ιστορία για γέλια και για κλάματα!).

Δημήτρης Κωνσταντάρης-Σταθαράς

Γεννήθηκε το 1935 στα πρώτα προσφυγικά σπίτια της Νέας Ιωνίας Βόλου από γονείς Μικρασιάτες. Πατέρας του ήταν ο Παρασκευάς Κωνσταντάρης από το Αϊβαλί και μητέρα του η Μαρία Σταθαρά από την Πέργαμο. Μεγάλωσε στον προσφυγικό συνοικισμό της Νέας Ιωνίας Βόλου. Υπηρέτησε επί 38 χρόνια στη δημόσια και ιδιωτική Εκπαίδευση, ως δάσκαλος

(26 έτη), ως σχολικός σύμβουλος (6 έτη) και ως διευθυντής του ιδιωτικού δημοτικού σχολείου «Άγιος Ιωσήφ» της Ελληνογαλλικής Σχολής Βόλου (6 έτη).

Οι αφηγήσεις της μητέρας του και των άλλων Μικρασιατών για τη Μεγάλη Τραγωδία και Προσφυγιά του '22 και τα βιώματά του στην προσφυγούπολη της Νέας Ιωνίας επέδρασαν, ώστε ν' ασχοληθεί, κυρίως, με μικρασιάτικα θέματα, αλλά και την τοπική ιστορία και φυσιολατρικά.

Εργογραφία του συγγραφέα (τίτλος, εκδότης, σελίδες, σχήμα, ISBN)

- 1-2 «Αληθινές Μικρασιάτικες Ιστορίες», α΄ έκδοση, 1993, σ. 80, 17Χ24, ISBN 960-7175-39-5 και β΄ έκδοση, σ.94, 17Χ24, 2012, +dvd, αυτοεκδόσεις, ISBN 978-960-93-3848-6
- 3-4. «Το Χρονικό της Νέας Ιωνίας 1924-1994» (1994, Γ΄ Βραβείο Εστίας Νέας

-
- Σμύρνης). Έκδοση: Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, σ. 480, 17Χ24, ISBN 960-7175-82-4 και Β' έκδοση «ΙΩΝΕΣ» (2024), ISBN 978-618-84939-9-5
5. «*Η Νέα Ιωνία του 1933*» (Επιμέλεια, 2003, Β' Έπαινος Εστίας Νέας Σμύρνης). «ΙΩΝΕΣ», σ. 88, Α4, ISBN 960-87552-0-4
 6. «*Ο Βόλος και η περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή*», (2004), Συλλογική εργασία, Εταιρεία Θεσσαλικών Ερευνών, σ. 486, Α4, Συμμετοχή με το θέμα : «*Η ίδρυση της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας*», σ. 40). ISBN 960-85074-1-3
 7. «*ΔΡΟΜΟ-ΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ*», *Ιστορία των δρόμων και πλατειών του Δήμου Νέας Ιωνίας Μαγνησίας*» (2006, Γ' Βραβείο Εστίας Νέας Σμύρνης), «ΙΩΝΕΣ», σ. 312, Α4, ISBN 960-87552-2-0
 8. «*ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗ ΜΑΓΝΗΣΙΑ*» (2008, Α' Βραβείο Εστίας Νέας Σμύρνης), Δήμος Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, σ. 330, Α4, ISBN 978-960-86485-5-5
 9. «*ΔΡΟΜΟ-ΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΟΛΟΥ*», *Ιστορία των δρόμων και Πλατειών του Δήμου Βόλου*» (2009, «ΙΩΝΕΣ»), σ. 416, Α4, ISBN13: 978-960-87552-3-9
 10. «*Ε.Ο.Σ. Βόλου. Μια πορεία 80 χρόνων, 1930-2010*» (Επιμέλεια, 2010, Ε.Ο.Σ.Βόλου), σ. 160, 24Χ27, ISBN 978-960-99337-0-4
 11. «*Ελληνικά Σχολεία της Κωνσταντινούπολης*», Οδοιπορικό «ΙΩΝΩΝ» (2011, αυτοέκδοση), σ. 31, 17Χ24, ISBN 978-960-93-2625-4
 12. «Προσκύνημα στους Αγίους Τόπους», Ιφιγένειας Γ. Χαλκιά (2012, Επιμέλεια), σ. 28, 17Χ24, ISBN 978-960-93-4633-7
 13. «*ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΕΡΕΩΣ*», *Ημερολόγιο του παπα-Νικόλα Καραπαπαδάκη, Μικρασιάτη ιερέα της Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας, Βόλου* (Επιμέλεια, 2011, «ΙΩΝΕΣ»), σ. 64, 17Χ24, ISBN 978-960-87552-6-0
 14. «*Συναξάρι των πρώτων οικιστών της Νέας Ιωνίας Βόλου από το 1924*» (2013, Α' Έπαινος Εστίας Νέας Σμύρνης), «ΙΩΝΕΣ», σ. 202, Α4, ISBN 978-960-87552-7-7
 15. «*32 χρόνια ορειβασίας με τον Ε.Ο.Σ.Βόλου στα βουνά της πατρίδας μας 1981-2013*» (2014, αυτοέκδοση), σ. 212, Α4, ISBN 978-960-93-5674-9
 16. «*Η Ευαγγελίστρα μας-Ημερολόγιο «ΙΩΝΕΣ» 2016*», (2015), σ. 120, 14Χ20, ISBN 978-960-87552-8-4
 17. «*Πολεμικό Ημερολόγιο του λοχία Παναγιώτη Παναγιώτου 1916-1923*», (Επιμέλεια, 2016, «ΙΩΝΕΣ»), σ. 118, 17Χ24, ISBN 978-960-87552-9-1
 18. «*Τα Τίμια Δώρα των Μάχων από το Άγιο Όρος στον Ι.Ν. Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας Βόλου*», Λεύκωμα (2016, αυτοέκδοση), σ. 50, Α4, ISBN 978-960-93-8621-0
 19. «*Το ταξίδι της ζωής μου από το 1924...Ημερολόγιο Νίκου Κουρούμαλου*» (Επιμέλεια, 2017, Διον. Κουρούμαλος), σ. 92, 17Χ24, ISBN 978-960-93-9634-9
 20. «*Τα έξι πρώτα βήματα... Ιδιωτικό. Δημοτικό Σχολείο «Άγιος Ιωσήφ» της Ελληνογαλλικής Σχολής Βόλου. Ετήσιες Γενικές Εκθέσεις 1995-2001*» (Επιμέλεια, 2017, ιδ. Δ. Σ. «Άγ. Ιωσήφ»), σ. 234, 17Χ24, ISBN 978-618-83646-0-8
 21. «*Η Αγία Σοφία*», Λεύκωμα (2019, αυτοέκδοση), σ. 26, 14Χ24, ISBN 978-618-00-1071-8
 22. «*ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ (1947-2010). Από τον προσφυγικό συνοικισμό στη σύγχρονη πόλη*» (2020, «ΙΩΝΕΣ»), (2022, Γ' Βραβείο-κατηγορία Μελέτες-Εστίας Νέας Σμύρνης), σ. 341, 17Χ24, ISBN 978-618-84939-0-2.
 23. «*Όσα έζησα*», Μανώλη Παρασκευά (Επιμέλεια) Έκδοση, (2021), Σύλ.Μικρασ. «Το Εγγλεζονήσι», σ. 132, 17Χ24, ISBN 978-160-89466
 24. «*Η ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ ΤΟΥ 1947. Η αφετηρία της σύγχρονης πόλης*» (2021, «ΙΩΝΕΣ»), (2022, Γ' Βραβείο-κατηγορία Μελέτες- Εστίας Νέας Σμύρνης), σ. 334,

17Χ24, ISBN 978-618-84939-1-9

25. «Ακούω τη Μικρασιάτισσα Μάνα μου...» (2022, «ΙΩΝΕΣ»), σελ. 198, 17Χ24, Έπαινος Εστίας Νέας Σμύρνης ISBN 978- 618-84939-4-0

26. «Η ίδρυση του προσφυγικού συνδικαλισμού της Νέας Ιωνίας Βόλου» (1923-1924), Αυτοέκδοση, 2024, σ. 150, 17Χ24, ISBN 978-618-87474-0-1

27. “100 χρόνια Νέα Ιωνία Μαγνησίας. Εικόνες” (1924-2024), Αυτοέκδοση, 2025, σ. 210, 17Χ24, ISBN 978-618-87474-1-8

28. «...τότε που ήμουν δάσκαλος», Αυτοέκδοση, 2025, σ. 102, 17Χ24, ISBN 978-618-87474-2-5

29. «Μικρασιατικές Μνήμες στις σελίδες της εφημερίδας «ΘΕΣΣΑΛΙΑ», του Βόλου», Αυτοέκδοση, 2025, σ. 415, 17Χ24, ISBN 978-618-87474-3-2

Σημειώσεις: α) Από τα παραπάνω βιβλία που συνέγραψε ή επιμελήθηκε ο συγγραφέας τα είκοσι τρία (23) έχουν ως θέμα τις αλησμόνητες πατρίδες και τους πρόσφυγες του Βόλου και της Νέας Ιωνίας. Ειδικότερα για την πόλη της Νέας Ιωνίας αναφέρονται δέκα επτά (17). Τα υπόλοιπα είναι διάφορα (ορειβατικά, τοπικής ιστορίας κ. ά). Οκτώ βιβλία του συγγραφέα τιμήθηκαν από την Εστία Νέας Σμύρνης, πέντε με βραβείο και τρία με έπαινο.

Έκτοτε, θεωρούσα υποχρέωσή μου, προς τους προγόνους μου Μικρασιάτες πρόσφυγες και στη Νέα Ιωνία, την προσφυγούπολη, που γεννήθηκε από το πουθενά το 1924 στον Ξηρόκαμπο του Βόλου, να «κρούω τον κώδωνα της μικρασιατικής μνήμης» στα επετειακά γεγονότα και στα πρόσωπα, που έχουν σχέση μ' αυτά, αλλά και με τη Νέα Ιωνία.

Έτσι προέκυψαν, χρόνο με τον χρόνο, διάφορα άρθρα, με θέματα- εν πολλοίς-φαινομενικώς τα ίδια, αλλά πάντα διαφορετικά και βελτιωμένα, ακριβώς για να μην «ξεχαστούν» και περάσουν το κατώφλι της ιστορίας μέσα σε λήθη και άγνοια.

Έτσι, σκέφτηκα, τώρα που συμπληρώθηκαν 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή και 100 χρόνια από την ίδρυση-γέννηση της πόλης μας, της Νέας Ιωνίας, αυτά τα σκόρπια άρθρα στις σελίδες της εφημερίδας να τα καταγράψω σε ένα βιβλίο, έτσι για να φανεί πώς έκρουα τον «κώδωνα της μικρασιατικής μνήμης» κάθε χρόνο σ' αυτά τα 46 χρόνια, από το 1977 έως σήμερα (2023).

Τώρα δεν πρόκειται για επετειακή παρουσίαση του θέματος, αλλά για μια συνολική θεώρηση και αναστοχασμό.